NOWOČESKÁ

BIBLIOTHÉKA

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM MUSEA KRÁLOWSTWÍ ČESKÉHO.

ČÍSLO XVIII.

Wácslawa Wladiwoje Tomka

DĚJEPIS PRAHY.

W PRAZE.
W KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIWNÁČE.
1875.

DĚJEPIS

MĚSTA PRAHY.

SEPSAL

WÁCSLAW WLADIWOJ TOMEK.

DÍL III.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO LI.

W PRAZE.
W KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIWNÁČE.
1875.

Knihtiskárna: J. Otto w Praze.

PŘIPOMENUTÍ.

Jako při díle druhém, wzrostla mi látka historická i při spisowání této části díla proti nadání takowau měrau, že jsem ani nyní konce wytknutého knize třetí dějin Pražských dosáhnauti nemohl, leč by byl tento díl III obdržel tlauštku docela nepřiměřeně welikau. Nechtěje wyprawowání příběhů skracowati, poněwadž podrobné líčení jest práwě účelem dějepisu místného, musil jsem oddíl III knihy této, naznačený we předmluwě k dílu předešlému, rozděliti na oddíly dwa. Jeden, obsahující dějiny od smrti císaře Karla až do smrti krále Wácslawa IV (1378—1419), zawírá swazek zde čtenářstwu podáwaný. Druhý, dle čísla oddíl IV, bude obsahowati příběhy Pražské we wálce náboženské za krále Sigmunda (1419—1436), a wyjde w díle IV, do něhož musil jsem odložiti také přehledný popis úředníků a důstojníků swět-

ských i duchowních z doby, o které jedná tato kniha. Pro hojnost zpráw nesrownale wětší než w době starší, wypsané w knize I a II díla tohoto, bude i tento popis zaujímati mnohem wíce místa než onen, který přidán jest k dílu prwnímu.

W Praze dne 22. Kwětna 1875.

W. W. Tomek.

OBSAH.

Stránka

B. Dwůr králowský
a spráwa zemská w Praze.

Panowání císaře Karla IV bylo šťastné a slawné pro Prahu zwláště z té příčiny, že po dlauhém opuštění za ustawičného těkání krále Jana po cizích zemích jím konečně zas nawrácena byla městu oživující ozdoba stálého bytowání dworu králowského. Obnowili se tedy w Praze časowé Otakara II a Wácslawa II, ano i ještě přewýšeni jsau potud, že Karel s mocí koruny české spojil také lesk důstojenstwí císařského a potáhl tudy do swého králowského sídla také střed říše německé. Ukázali jsme již při wyprawowání zewnějších příběhů jeho času, kterak neminul téměř rok, aby ti neb oni z kurfirstů a z jiných knížat německých, swětských i duchowních, nebyli přijeli do Prahy za swými záležitostmi s četným komonstwem a skwostnau úprawau. Někteří i častěji a stáleji přebýwali w Praze, jakož wéwodowé saští, Ruprecht falckrabí Rýnský, též purkrabí Magdeburští. Někteří měli k tomu swé domy w Praze, jak oznámeno o wéwodách saských a markrabích mišenských. Též král danský a král Kazimír polský přijížděli osobně do Prahy, a poselstwa přicházela z Němec, z Italie, z Francauz, z Uher; což wšecko přispíwalo jak k oslawě tak k bohatstwí města. Krom Paříže a Avignona, pokud se odtamtud papežowé přičiněním Karlowým nepřestěhowali zpět do Říma, nebylo jiného města, které se tehdáž w tom spůsobu mohlo rownati Praze. Sláwa ta pak nepominula s žiwobytím Karlowým, nýbrž s welkau část potrwala ještě za delší čas panowání syna jeho Wácslawa; o čemž dále při wyprawowání jeho příběhů bude ukázáno.

Zde potřebí jest, když jsme se seznámili s poměry a se spůsobem žiwota wlastního lidu městského w Praze, promluwiti o tom také, z jakých osob skládal se dwůr králowský, jakožto zwláštní, důležitá třída obywatelstwa, buď stále buď aspoň jistými časy tu přebýwající.

Dle powahy moci panownické, jaká byla půwodem a wywinutím swým we stoletích dřewních, byly při dwoře králowském služby k weřejné spráwě i zase k osobě a domácímu hospodářstwí panowníka a rodiny jeho se wztahující na mnoze spolu spojeny, wšak při některých důstojenstwích wíce, při jiných méně; pročež počal se již we 14. století činiti rozdíl mezi nejwyššími úřady dworskými a zemskými, který také w tom záležel, že úřadowé se spráwau weřejnau zacházející wíce než pauze dworští musili se sprawowati zemskými zákony, to jest zákony mezi králem a sněmem usnešenými, a byli potud z úřadowání swého sněmům odpowědni.

W tom spůsobu pokládali se za *úředníky zemské* onoho času wýslowně nejwyšší úředníci, kteří zasedali na zemském saudě, o jehož zřízení, pokud k naší wěci potřeba, mluwili jsme již w díle předešlém. Úředníci tito byli nejwyšší komorník, nejwyšší sudí a nejwyšší písař zemský. Prwní dwa z těchto úřadů byly za císaře Karla i za krále Wácslawa IV dle obyčeje wždy osazowány osobami z wysokého panstwa českého. Nejwyšším *komorníkem* byl při začátku panowání Karla IV Jošt z Rosenberka (1347—1352), po něm Jan z Wartenberka a z Weselé (1353—1356), potom Čeněk z Lipého (1356—1363), opět Beneš z Wartenberka a z Weselé (1365—1368) a tak potom wíce pánů po sobě; za krále Wácslawa zůstali nejdéle w tomto úřadě pan Jindřich z Dubé řečený Škopek (1381—1392) a později syn jeho Aleš Škopek z Dubé od roku 1403 až do smrti téhož krále i něco déle. Auřad nejwyššího *sudí zemského* zastáwal od posledních let krále Jana (1343) pan Ondřej z Dubé, a po něm za času císaře Karla i krále Wácslawa až do roku 1394 druhý Ondřej z Dubé, nejspíš syn onoho, slawný práwník a skladatel díla o řádu práwa zemského. Nástupcem jeho byl po některé přestáwce pan Hynek

Berka z Dubé a z Hohensteina (1396—1397), na jehož místo nastaupil po některém čase pan Bohuslaw ze Šwamberka čili z Krasikowa (1398—1399), ale úřadowal jen asi dwě léta; po kterých předchůdce jeho opět se nawrátil k úřadu a zůstal w něm odtud až do roku 1417. Nejwyšším *písařem zemským*, kterýžto úřad za starších časů obyčejně zastáwaly osoby duchowní, byl i za Karla IV ještě probošt Pražský Jindřich, po něm Štěpán kanowník Pražský (1348—1382), syn někdejšího písaře zemského Štěpána z Tetína, který co synowec Jana probošta Wyšehradského byl w poboční příbuznosti s rodinau králowskau. Za krále Wácslawa wšak nastaupil po smrti Štěpána šlechtic Beneš z Chaustníka w tento úřad, po němž se již duchownímu stawu wíce nedostal, nýbrž zastáwán byl wždy některým pánem neb zemanem. W létech 1396 až 1398, a po krátké přestáwce opět aspoň od roku 1400 až 1402 byl písařem zemským pan Smil Flaška z Pardubic, jinak z Richmburka, proslulý co spisowatel. Roku wšak 1409 obdržel úřad tento rodilý Pražan Mikuláš Augustinůw, řečený jinak z Egerberka a z Okoře, předtím písař urbury králowské, o němž jsme již na jiném místě mluwili. Po něm nastaupil roku 1417 slowutný Mikuláš z Lobkowic, rodu zemanského. Tomuto říkali Mikulaj Chudý, onomu Bohatý.

Nejwyšší úředníci saudu zemského nebyli wšak úřadem swým powinni stále přebýwati w Praze; postačowalo, když byli přítomni čtyrykrát w roce w obyčejné časy zasedání saudu, totiž w každé suché dni. Jindy úřadowali toliko náměstkowé jejich, totiž *místokomorník*, *místosudí* a *místopísař zemský*. Tito rowněž čtyrykrát za rok o suchých dnech před začetím saudu welikého zasedali na menším saudě zemském, jehož přísedícími byli mimo ně *místopurkrabí Pražský*, zwláštní zřízenec čili *úředník králowny české, úředník probošta Wyšehradského a úředník podkomořího*; zapisowatelem pak byl *menší písař* čili písař menších desk. Mimo časy saudů wedli tři náměstkowé prwé řečení úřad swůj stále při dskách zemských, majíce každodenně swé úřední hodiny, a wedlé nich byl tudíž wždy starosta komorničí, který wydáwal komorníky na půhony a k ji-

1*

ným potřebám saudním. Místokomorník přijímal hlawně platy za wýkony úřední; místosudí nařizowal, co mělo býti psáno do desk; místopísař byl hlawním skladatelem zápisů, wšak jen do wětších desk tak zwaných; menší desky sprawowal wedlé něho písař menší. Oběma k rukaum byli ingrossatorowé, píšící na čisto.

Místokomorníci a místosudí byli, pokud se dá sauditi ze zachowaných jmen jejich, weskrz osoby stawu zemanského, a tak též wětším dílem i *místopísaři* již od počátku panowání Karla IV. Poslaupnost těchto jest známa z názwů kněh za jich úřadowání psaných, ježto se knihy tyto dle nich jmenowaly. Prwní nám dle jména známé jsau knihy Zdislawowy, počínající se od roku 1320. Ty sprawowal Zdislaw z Dobré, jinak z Horky (1354), ač nebyli-li dwa Zdislawowé těchto jmen od sebe rozdílných, ježto knihy pod tím názwem sáhaly až do roku 1355. Po Zdislawowi následowali Přisňák z Poříčí (1356—1364), Jan Dačický (1361—1369), Oldřich půwodu neznámého (1371—1379), Prokop ze Sobětic (1380—1384), Wácslaw z Kralowic, jinak z Dolánek (1385—1391), Mikuláš jinak neznámý (1391—1399), wesměs jak se zdá stawu zemanského. Teprw po Mikulášowi stal se místopísařem zemským, jak nejspíš jindy za staršího času bylo obyčejné, duchowní, totiž Štěpán kanowník sw. Jiří a později kanowník Pražský (1400—1404), po něm pak Pražský rodič Mauritius čili Mařík Kačer, zeť zámožného cihelníka Nowoměstského Hanuše Terkléře (1404—1408). Nástupcem jeho byl Wácslaw, neznámého rodu (1409—1413), po němž nastaupil Matěj z Chřenowa (1414—1419), který byl roku 1408, jak se zdá, písařem desk menších. Také toto menší písařstwí zastáwali za času krále Wácslawa, jak se zdá, wětším dílem zemané, někdy wšak snad také osoby stawu městského, jakož ku př. od roku 1415 Ondráček z Klatow. Z ingrossatorů při dskách připomíná se téhož roku jakýsi Bartoloměj ze Slaného. I komorníci, totiž poslowé saudní k půhonům, býwali z menších rodů zemanských.

Místo, we kterém se nacházely stolice saudu zemského, a we kterém se úřadowalo při dskách, bylo až do času císaře

Karla na hradě Pražském w králowském paláci; odtud wšak bylo buď již za pozdějšího panowání jeho buď za prwního času panowání Wácslawowa přeneseno do Starého města Pražského, do domu proti kostelu sw. Jiljí (č. 241), o němž jsme jinde již powěděli. Stalo se to nejspíš následowáním příkladu cud krajských, jejichžto sídly již za prwních let panowání Karlowa také nebyly hrady jako za starších časů, nýbrž města hrazená. Nepokoje w zemi za času sporů mezi králem Wácslawem a jednotau panskau zdá se že byly příčinau změny w tom, následkem které již roku 1401 dsky zase nebyly chowány w onom domě, než jinde někde, až teprw roku 1412 s wůlí králowau obec Staroměstská kaupila dům ten od Mikuláše z Egerberka, tehdejšího nejwyššího písaře, a král ustanowil znowu, aby se saudowé zemští w něm konali a desky zemské w něm sprawowaly potom a na wždy. [1])

S nejwyšším saudem zemským stál w uzkém spojení úřad nejwyššího *purkrabí Pražského,* který již nebyl jako za starších časů pauhým županem Pražským a předstaweným

[1]) „Domus tabularum terræ ac nobilis viri Benessii Chussnyk protonotarii tabularum terræ regni Boemiæ“ nazýwá se dům tento ponejprw roku 1385. Ale o starším ještě chowání desk w něm swědčí zpráwa následující w *Actis consistorii* z roku 1386 *str. 69*: Item anno domini Mccclxxxvi indictione ɔc. hora quasi vesperorum in majori civitate Pragensi in *curia olim domini Stephani* in camera Wenceslai vicenotarii tabularum terræ regni Boemiæ' dominus Martinus dictus Scriba, compræsentatus ad ecclesiam in Hospozin, petivit humiliter dictum Wenceslaum vicenotarium, ut amore Dei et justitiæ daret sibi extractum cujusdam intabulationis factæ ante xl. vel. l. annos, facientis pro causa super ecclesia in Hospozin, offerens se satisfacturum pro laboribus ipsius. Qui Wenceslaus respondit, quod paratus esset sibi dare hujusmodi extractum, si haberet tabulas foris, sed quia clauduntur et non aperiuntur nisi in IIII temporibus, ideo mandavit, ut usque ad IIII tempora proxime futura exspectet. Super pro petiit instrumentum. Præsentibus domino Wenceslao de Kowarzowicz milite et Hrziebczone camerario tabularum et aliis pluribus ɔc. Dům, we kterém se tu úřaduje při dskách (na Starém městě č. 241), nazýwá se „curia olim domini Stephani“; není pak pochybnosti, že se tímto panem Štěpánem rozumí předešlý písař zemský, kanowník Štěpán, zemřelý roku 1382, jemuž ten dům bezpochyby rowněž tak náležel jako roku 1385 nástupci jeho Benešowi z Chaustníka; z čehož se dá sauditi, že se w něm již za jeho času, tedy před rokem 1382, úřadowalo.

hradu Pražského; nýbrž w té míře jak se saud zemský wztahowal na celau zemi, netoliko na kraj Pražský, byl on wykonawatelem rozsudků jeho w celé zemi, pokud bylo k tomu potřeba moci branné, a tudy představeným wšech purkrabí hradů králowských, kteříž chowali branný lid na hradech k účelům weřejné bezpečnosti. Při saudě samém pečowal nejwyšší purkrabí o zachowání pokoje a pořádku, ku kterémuž cíli bylo omřížení lawic saudních osazeno jeho strážnými, aby nikdo jiný newcházel downitř, než komu to příslušelo. Nejwyšší purkrabí měl za tau příčinau již také místo na saudě, a to sice na králowě místě, jestliže král sám nebyl přítomen; u přítomnosti krále měl při něm státi s holí. Pod opatrowáním jeho byla wězení na hradě Pražském. Též náleželo mu býti smírčím mezi zemany, kteříž by se koli k němu obrátili w rozepřích mezi sebau. Když by jich srownati nemohl, měl mezi nimi zaručiti zachowání míru a dále na saud je odkázati.

Jakožto jeden z nejpřednějších úřadů při správě zemské byl úřad nejwyššího purkrabí osazowán wždy muži z nejpřednějších rodů panských. Za císaře Karla následowali w něm po sobě Hynek mladší Berka z Dubé (1346—1350), Wilém z Landšteina (1350—1355) a Jan z Wartenberka odjinud z Weselé (1356—1378); za krále Wácslawa Petr z Wartenberka sezením na Kosti (1381—1386), Otto z Bergowa a na Bílině (1388—1394), Purkart řečený Strnad z Janowic (1394—1395), Jindřich z Rosenberka (1396—1397), Jindřich ze Hradce (1398), opět Jindřich z Rosenberka (1400—1403), Jan Krušina z Lichtenburka (1403—1407), Lacek z Krawař (1408—1411), Jan ze Hradce (1412—1413), posledně Čeněk z Wartenberka (1414—1420).

Sídlem úřadu purkrabského byl zwláštní dům purkrabstwím nazwaný na hradě Pražském. Nejwyšší purkrabí wšak rowněž jako úředníci nejwyšší při saudě zemském nebýwal wždy w Praze, jsa krom jiných potřeb powinen též jen w časy saudů přebýwati w úřadě, a to sice po čas zasedání jak saudu welikého tak menšího. Jindy zastáwal jeho místo podpurkrabí čili *místopurkrabí* (subpurgravius, vicepurgravius), wždy některý zeman, jejž nejwyšší purkrabí sám k sobě při-

jal. Za Hynka Berky z Dubé jmenuje se místopurkrabím jakýsi Waněk (1350), za Jana z Wartenberka jakýsi Beneš (1369), po něm Hanuš (1370—1373), potom slowutný rytíř Aleš z Malikowic (1376), Petr z Dubnic, jinak z Dublewic (1377—1378), konečně jakýsi Zbyněk (1379—1380). Za nejwyššího purkrabí Petra z Wartenberka byli dwa podpurkrabí zárowen, jeden jménem Buzek (1380—1388), druhý Zachariáš čili Zachař ze Wšeradic sezením na Chrustěnicích, jinak z Winařec (1380—1386); dwojí pak takowé místopurkrabstwí zůstalo i potom některý čas w obyčeji. Za purkrabstwí totiž Otty z Bergowa byl místopurkrabím Tíma z Litwinowa (1388—1392) a wedlé něho Martin, tuším z Kročihlawě (1388—1392), potom Jan Psík ze Studeněwsi (1392—1393) a Lwík z Úlic (1394); za Purkarta Strnada z Janowic Mikuláš jinak Mikšík (1394—1395) a Kuneš z Olbramowic (1394—1395); Jindřicha z Rosenberka místopurkrabím byl Diwiš z Talmberka za obojího purkrabstwí jeho (1396—1398, 1400—1402), mezitím za krátkého úřadowání Jana z Hradce Wilém z Poděhus (1398). Za pozdějších let panowání krále Wácslawa byl nejdelší čas místopurkrabím Wikéř z Jenišowic, jinak z Myšlína (1406—1420), jehož druhem byl roku 1409 Ješek z Rotšteina.

Místopurkrabí zasedal, jak již podotčeno, mezi menšími úředníky na menším saudě zemském; mimo to předsedal swými časy také saudu městskému na Hradčanech, jakožto spráwce statků purkrabských, ku kterým náleželo toto město. W tomto úřadě dáwal se wšak také někdy zastupowati jinau osobau, jakož nacházíme roku 1383, když jakýsi Otík předsedal saudu Hradčanskému za místopurkrabstwí Zachaře z Winařec a Buzka, též roku 1388, kdež jmenují se několikkrát Swach a Zdeněk, „nežto miesto purkrabie Tiemy na súdě seděli“. Byli to nejspíš též zemané, we službě místopurkrabímu podřízení.

W domě purkrabském wedl dohled *wrátný* stále ustanowený (portulanus purgravii). Takowým byl Swach Šerka roku 1374 a jakýsi Mikeš roku 1416. Byl také *písař* při úřadě purkrabském (notarius purgravii). Roku 1415 jmenuje se w té

službě jakýsi Wawřinec jinak Laurin. A w létech 1376—1389 připomíná se Zdich služebník purkrabí hradu Pražského (familiaris, servitor burggravii), jenž wězně hlídá *(qui captivos servat)*.

Připomenuli jsme již na jiném místě, že za císaře Karla IV bylo také *purkrabství Wyšehradské* zase obnoweno, které dáwný čas předtím bylo zaniklo. Prwním purkrabím, o němž se děje zmínka, byl Dětřich z Pardubic dosazený roku 1360, bratranec arcibiskupa Arnošta, stawu zemanského. Později byl purkrabím Wyšehradským měšťan Pražský Olbram Menhartowic (1373—1380) z čelného městského rodu nám známého, po něm zeman Chwal z Kostelce, řečený ze Rzawého (1382—1387). Nástupcem jeho byl Bušek ze Šwamberka (1388). Později připomínají se jakýsi Sekyra (1399) a slowutný Racek řečený Kobyla ze Dworce (1410—1415). Jako nejwyšší purkrabí měl také purkrabí Wyšehradský swého náměstka čili *místopurkrabí.*

Od saudu zemského byl rozdílný saud dworský, ku kterému příslušeli předně služebníci čili manowé králowští s manskými statky swými, pře o odúmrti, o dlužní listy a o jiné některé wěci. Představený jeho byl nejwyšší *sudí dworský,* jak za císaře Karla tak za krále Wácslawa wždy osoba stawu panského, wedlé něhož místosudí a písař desk dworských, k tomu saudu náležejících, bývali obyčejně zemané. Za krále Wácslawa byl však také měšťan Malostranský Sezema z Hořešowic písařem dworských desk (1389—1408), a stal se později i místosudím dworským (1412—1419).

Hlawním spráwcem důchodů králowských byl *podkomoří,* o jehož úřadě, poněwadž wykonáwal také práwa králowská nad městy, mluwili jsme již na jiném místě. Ukázáno tam také, kterak w úřadě tom páni, zemané i měšťané Pražští se spolu střídali. Powěděno též o úřadě *hofrychtéře* měst králowských, který wždy zastáwali měšťané Pražští. Králowský podkomoří měl prawidelně ku pomoci písaře, který někdy zastáwal jeho místo, rowněž osobu stawu městského. Takowým byl za podkomořího Sigmunda Hulera Mikuláš Augustinůw, který se stal potom na čas sám podkomořím místo něho (1403—1404). Za

jeho úřadowání byl *písařem podkomořího* Děpolt Geuman (1404), roku 1417 Jan z Pořešína.

Důchody králowské z urbury čili ze stříbrných dolů a ražení peněz sprawowal nejwyšší *mincmistr* neboli *spráwce urbury* (urborarius), jehož obyčejným sídlem byla wšak Hora Kutná. I tento úřad, jako podkomořstwí, byl řízen brzy od šlechticů, brzy od měšťanů. Po Rotlewích Janowi a Martinowi, měšťanech Pražských, kteří jím wládli, pokud známo, 14 let (1370—1383), následowal šlechtic Kunat Kapléř ze Sulewic (1386—1388), později Petr z Píska (1395—1396), jak se zdá saused Písecký, potom také osoba stawu duchowního, Konrad z Vechty, zwolený tehdáž biskup Verdenský (1401—1405), s přetržkau za času zajetí krále Wácslawa, kdež na čas byl mincmistrem Oldřich z Hradce (1403). Po Konradowi z Vechty nastaupil „opatrný“ Petr ze Swojšína řečený Zmrzlík (ersamer, lobsamer, circumspectus), a setrwal w úřadě až do smrti krále Wácslawa (1406—1419), muž jak se zdá rodu prostého, snad městského, který wšak již roku 1407 byl w držení zámku Orlíka, kaupeného po Sigmundowi Hulerowi, a powznesl se mezi přednější osoby stawu zemanského.

Wedlé mincmistra účastnil se we spráwě urbury také *písař urburní* (notarius urbariæ in Montibus Kuthnis), zdá se, že ne co podřízený jemu, nýbrž co spolupřihližitel. W úřadě tomto proslul od roku 1401 Mikuláš Augustinůw, často již jmenowaný, který jej sprawowal wíce let ještě, když se byl stal také nejwyšším písařem zemským, a teprw roku 1412 wedlé Petra Zmrzlíka co mincmistra učinil z něho poslední počet. Po něm nastaupil Mikuláš z Lobkowic.

Od spráwy jiných korunních statků a důchodů byla oddělena spráwa lesů, kterauž wedl nejwyšší *lowčí* čili *lesní* králowský (forestarius silvarum regalium, forestarius regni Boemiæ). To byl úřad pro zemany, we kterém krom prodejů dříwí měli na péči také řízení lowů pro rozkoš králowskau. Za pozdějších let panowání Karla IV, který byl milowníkem lesů „co nemalé ozdoby králowstwí českého“, byl nejwyšším lesním Ctibor z Fuchsberka spolu co purkrabí Dobřišský (1367—1378), za

krále Wácslawa, náružiwějšího milowníka lowů, zalíbený jemu Jíra z Roztok jinak z Rožmitála, purkrabí na Hrádku Křiwoklátě (1380—1383), po něm Ctibor Tlam z Drastu (1385), Sulek panoše z Chlistowa (před r. 1396), nejdéle pak Filipp Laut z Dědic (1396—1412), konečně zase zwláštní milostník králůw Janek řečený Sádlo ze Smilkowa a z Kostelce, jinak ze Smržowa (1417—1419). — Roku 1417 připomíná se Hanuš z Lužné co *strážný lesů králowských*, nejspíš nejwyššímu lowčímu podřízený.

Pod úřadem podkomořího nejspíše stál tak zwaný *strážný* čili *pojezdný silnic* (custos stratarum regni Boemiæ, strosreiter). Takowými nazýwají se Jan Malý (1384—1392), měšťan Nowoměstský, Ondřej z Plzně, dosazený k úřadu tomu králem Wácslawem roku 1393, později Křištan opět měšťan Nowoměstský (1405—1407). Powinnost jejich byla dohlížeti na obchodníky, aby zboží swého newozili aneb koňů a dobytka newodili ze země po cestách zakázaných, obcházejíce clo králowské. [2]) Rowněž stál pod úřadem podkomořího zwláštní úředník nad cly, tak zwaný nejwyšší *písař cel králowských* (protonotarius thelonei regalis, thelonearius major), jemuž byli podřízeni wýběrčí neboli písaři cel, jak jinde, tak jmenowitě také we branách Pražských.

Rozdílný jak od nejwyššího komorníka zemského tak od králowského podkomoří byl *mistr komory králowské*, také komorníkem komory králowy nazýwaný, to jest jakýsi hlawní pokladník při dwoře, který přijímal čisté důchody ode wšech jiných úředníků je sprawujících a řídil wydání z nich ku potřebám dworu králowského nebo k jakýmkoli jiným dle rozkazů krále samého. Důležitý tento úřad byl swěřowán wždy mužům, kteří požíwali zwláštní důwěry panowníkowy, obyčejně z rodů wznešených. Za císaře Karla IV sprawowali jej předně pan Zbyněk Zajíc z Hasenburka (1348—1361), po něm Tíma z Koldic (1361—1380); za krále Wácslawa Purkart řečený Strnad z Janowic a z Winterberka (1390—1397), později Be-

[2]) Palackého *Formelb. II. 138.*

neš z Chaustníka (1409).[3] Wedlé mistra komory byl spoluředitelem tohoto úřadu *písař komory králowské* (notarius cameræ regis, kamerschreiber), který zase měl k ruce místopísaře (vicenotarius cameræ regalis, kamerschreiber). Také písařstwí toto bylo důležitým úřadem při dwoře. Za nejdelší čas panowání Karla IV (1351—1374) sprawowal je častěji jmenowaný zeman Pawel z Jenšteina, otec potomního arcibiskupa Jana z Jenšteina. Za krále Wácslawa jmenují se w něm po sobě Ondřej řečený Křik (Clamor, 1393), Adam (1394) a Mikuláš (1404) jinak neznámí, potom Jakub farář Beraunský (1410), jakýsi Wácslaw (1414) a konečně kněz Mikuláš, farář Písecký (1418—1419). Co místopísaři připomínají se Bohuněk (1398), Jan Koleso (1416) a Wácslaw z Bítowa (1417).

Mistru komory králowské byl nejspíš podřízen zwláštní *písař stawební* (notarius ædificiorum regis), *písař mlýnů králowých* a snad wíce podobných služeb.[4])

Wrchní řízení nejdůležitějších wěcí státních, jak domácích tak zwláště také zahraničných, pokud bylo při něm potřeba písma neb wyjednáwání, šlo nejwíce rukama nejwyššího *kancléře dworského*. Byl to úřad wyžadující jak welkau zkušenost státnickau tak také zwláštní důwěru králowu. Až do času krále Jana zastáwali jej asi ode sta let wždy proboštowé Wyšehradští, a odtud zůstal jim titul kancléřů i na potomní časy, ač již skutečně w úřadě tom nebýwali. Nicméně zůstáwalo kancléřstwí i za panowání Karla IV a Wáclawa IV wždy w rukau wyššího duchowenstwa; a poněwadž k zaměstnání jeho náležely netoliko záležitosti země české, nýbrž i celého panstwí českého a rodu králowského, na mnoze i záležitosti říše německé, nebyli ani wždy rodilí Čechowé w tom úřadě. Prwním

[3]) Mistry komory králowské (cameræ regiæ magister) nazýwají se mezi tím časem také Hašek ze Zwířetic (1354—1359), Bušek z Wilhartic (1355), Jindřich z Lemberka (1364); což jinak těžko jest sobě wyložiti, nežli že to snad byli pauzí náměstkowé. — Roku 1417 nazýwá se Jan ze Smilkowa řečený Sádlo spráwcem wydání králowských (provisor expensarum regalium), což zdá se znamenati týž auřad mistra komory králowské.

[4]) Johannes notarius ædificiorum regis (1395). Sdenko notarius molendinorum domini regis (1416—1417).

kancléřem Karla IV byl, pokud nám známo, Mikuláš probošt Pražský, který wšak zemřel již roku 1350, po něm Břetislaw biskup Wratislawský we Slezsku (1352). Po tomto následowal jiný Slezák, Jan ze Středy (Johannes de Novo foro), asi od roku 1354, který již prwé, jsa kanowníkem Wratislawským a Olomauckým, slaužil králi Janowi, potom pak Karlowi co důwěrný tajemník, muž wysoce wzdělaný, milowník starých klassiků latinských. Roku 1354 stal se biskupem Litomyšlským a roku 1364 biskupem Olomauckým, setrwal wšak w úřadě kancléřském až do smrti swé roku 1380, tedy po nejdelší čas panowání Karlowa i ještě w začátcích Wácslawowých. Nástupcem jeho stal se mladý ještě arcibiskup Pražský Jan z Jenšteina [5]), který wšak již po čtyrech létech musil odstaupiti pro neshodu s králem (1384). Na jeho místě stal se kancléřem předešlý podkomoří Hanek Brunonůw probošt Lebuský, zwolený později (1386) za biskupa Kaminského w Pomoří, jenž úřad ten sprawowal nepřetržitě až do roku 1393. W měsíci Březnu 1394 nacházíme na jeho místě Wácslawa řečeného Králíka z Buřenic, děkana Wyšehradského a titulowaného patriarchu Antiochenského, zwláštního milostníka krále Wácslawa; w Srpnu a w Září toho roku byl wšak Hanek opět kancléřem, nepochybně následkem změny we wěcech spůsobené zajetím a zase wybawením krále Wácslawa mezi tímto časem. Další příběhy potom spůsobily, že se stal roku 1395 kancléřem Albrecht arcibiskup Magdeburský, později wšak zase Hanek (1396), ač konečně po nějakém krátkém čase (1396 nebo 1397) odewzdal král úřad tento opět Wácslawowi z Buřenic. Následkem powýšení jeho mezitím z děkana za probošta Wyšehradského bylo kancléřstwí náhodau ještě jednau zase spojeno s tímto duchowním důstojenstwím. Wácslaw z Buřenic zůstal kancléřem, jak se zdá, i když se roku 1412 stal biskupem Olomauckým, až do smrti swé roku 1416. Po něm nastaupil w důstojenstwí toto, jak se zdá, předešlý jeho nejwyšší písař Jan z Bamberka, nazýwaný zkrátka mistr Hána.

[5]) Byl kancléřem již 31 Ledna 1380. Wiz *Acta consist.* 1380 p. 10.

Nejwyšší písař kanceláře dworské, jinak nejwyšší písař králůw (protonotarius regis, protonotarius cancellariæ domini regis) byl přední pomocník kancléřůw. I to byl úřad, ku kterému bylo potřeba welké zběhlosti we wěcech státních a w písemnictwí. I ten pak zastáwaly ještě obyčejně osoby duchowní. Býwali pak wždy neb aspoň obyčejně dwa nejwyšší písaři. Při sklonku panowání Karla IV jmenuje se nejwyšším písařem při kanceláři Jaroslaw z Weitmile (1376—1377), který se za swého úřadowání ještě dal zapsati do matriky práwníků w učení Pražském. Za krále Wácslawa úřadowali co nejwyšší písaři wedlé sebe Wlachník z Weitmile, nejspíše s Jaroslawem příbuzný (1388—1398), kanowník Pražský, Wratislawský a Litoměřický, později (od roku 1396) probošt Litoměřický, a Martin kanowník Pražský a Olomaucký (1382), po něm pak František z Jewičky (1389—1406), kanowník Wyšehradský, později Pražský a konečně probošt Boleslawský, který se w posledním roce swého úřadowání (1406) nazýwá i kancléřem, buď newlastně, buď z nějaké zwláštní příčiny. Po Wlachníkowi z Weitmile byl nejwyšším písařem wedlé Františka z Jewičky a déle ještě (1398—1412) Jakub, kustos a později děkan (1410) Wyšehradský; wedlé nich pak obau nastaupil roku 1405 již také Jan z Bamberka, což snad tak bylo, že tehdáž probošt František pro nějakau příčinu zastáwal místo nejwyššího kancléře, tak že bylo potřeba ještě jednoho nejwyššího písaře. Jan z Bamberka čili mistr Hána byl, jak se zdá, stawu swětského, a wedlé něho stal se roku 1412 po Jakubowi děkanu Wyšehradském druhým nejwyšším písařem ještě jeden laik, známý nám doktor Jan z Weilburka, předtím nejwyšší písař Staroměstský, který w úřadě tom byl až do smrti krále Wácslawa. Mistr Hána nazýwá se roku 1417 kancléřem, z čehož saudíme, že nastaupil w kancléřstwí po smrti Wácslawa z Buřenic. I on přečkal krále Wácslawa.

Samo sebau se rozumí, že kancelář králowská zaměstnáwala menších písařů wíce, kterých jména toliko řídčeji se připomínají. Mezi nimi nacházejí se již záhy a hustěji osoby stawu městského wedlé duchowních. Tak se připomíná již za

císaře Karla písař dworu králowského (curiæ regiæ notarius, scriptor regis) Leubel měšťan Staroměstský (1349—1351), jiní tři písaři, Linhart (1356), Jakub, který měl syna Jana (1365), a Hašek (1370) rodu neznámého, potom Petr z Jaworníka (notarius in cancellaria imperatoris, 1374); za krále Wácslawa jakýsi Wácslaw písař dworský (notarius curiæ 1385) jinak neznámý, později Hanušek písař králůw (schreiber des kunigs), pastorek měšťana Staroměstského Henzla z Bělé (1401), též Adam z Čejkowa (1415) a jakýsi Herbort (1417). Ze jmen jest widěti, že byli mezi nimi Čechowé a Němci bez rozdílu. Zwláštní jakýsi úkol w kanceláři králowské měl tak zwaný *katedrál* dworu králowského čili písař kathedralný. Takowým byl roku 1407 jakýsi Walentin; wýtečným pak krále Wácslawa katedralem (scriptor cathedralis egregius regis Wenceslai) nazýwá se také Mikuláš Náwara, jinak Čber (1413—1418), který byl r. 1416 konšelem Nowoměstským, maje dům na rohu Štěpánské ulice (č. 610) proti faře Swatoštěpánské. Důležitý byl také úřad *registratora* (registrator literarum regalium), jejž sprawowal r. 1384 Beneš kanowník Olomaucký, později (1398) jakýsi Petr. *Ingrossatorem* listů králowských (ingrossator literarum regalium), totiž který psal listy králowské na čisto, jmenuje se roku 1398 jakýsi Ludwík z Hartperka.

Ku kanceláři králowské náleželi nepochybně také *poslowé* čili listonoši králowští (cursores, nuncii, latores literarum domini regis). Takowými byli za krále Wácslawa Blažej Mnišek (1399—1413), Tomáš Hersinger (1412—1417), Wácslaw Lotrian (před r. 1419) a jakýsi Křištan (1418), z nichž prwní dwa byli sausedy na Nowém, druzí na Starém městě.

Mimo kancelář dworskau měl král také bezprostředně k ruce swé důwěrné čili tajné písaře, *sekretáře* (geheimschreiber), kteří pocházejíce ze stawů rozličných náleželi wesměs mezi wznešenější dwořany jeho. Takowým sekretářem byl Karlowi IV Jan ze Středy (1351), prwé než se stal nejwyšším kancléřem. Později připomíná se co tajný písař Karlůw (unser heimelicher schreiber) Jindřich z Wesela (von Wesel), jejž roku 1359 poslal s jakýmsi poselstwím na Rýn. Král Wácslaw

měl co sekretáře pana Tímu z Koldic (1381), Mikuláše z Jewičky (1397), Jana Náze (1399), později wýše zmíněného Jana Sádlo ze Smržowa a z Újezdce, jinak z Kostelce, zároweň purkrabí na Bělé, kterému zůstalo i jméno Jan Sekretář, wedlé něho pak také Zdeňka z Labauně, děkana Wšech Swatých na hradě Pražském (1410).

Mezi nejwyšší důstojenstwí při dwoře králowském náleželi od starodáwna úřadowé nejwyššího hofmistra, nejwyššího maršálka, nejwyššího číšníka a stolníka králowstwí českého, kteří wesměs byli osazowáni jen osobami z nejwyššího panstwa. Za císaře Karla byl nejwyšším *hofmistrem* pan Petr z Janowic (1364), po něm Petr z Wartenberka na Kosti (1369—1378). Za krále Wácslawa následowali po sobě w tom úřadě Konrad Krajíř z Krajku a na Landšteině (1380—1385), Jindřich Škopek z Dubé (1385—1395), který byl zároweň nejwyšším komorníkem, Beneš Škopek z Dubé (1396), Hanuš kníže Opawské (1397), Heřman z Chaustníka (1400—1402), Břeněk ze Skály a ze Šwihowa (1403); dále Jan Krušina z Lichtenburka (1403—1407), Lacek z Krawař (1407—1411) a Jan mladší z Hradce (1412—1416), kteřížto tři páni po sobě byli zároweň purkrabími Pražskými, posledně Jindřich z Elsterberka (1419). Druzí tři řečení úřadowé byli wšak toho času již dědiční; nejwyššími *maršálky* byli totiž páni z Lipé, nejwyššími *číšníky* páni z Wartenberka, nejwyššími *stolníky* čili truksasy páni Zajícowé z Hasenburka. Císař Karel měl kromě hofmistra králowstwí českého také zwláštního hofmistra císařského čili říšského německého (*magister curiæ imperialis*) při dwoře swém, za kterýmžto úřadem přebýwal w Praze Purkart purkrabí Magdeburský w létech 1355 až 1366.

Úřadowé tito, wztahující se prwotně k službám při domácnosti králowské, totiž při osobě králowě, při konnicích, sklepích a kuchyni králowské, býwali jindy důležití proto, že mužowé, kteří je zastáwali, jsauce skoro pořád okolo osoby panowníka, býwali obyčejně prwní w radách jeho a při wyřizowání wšelijakých poselstwí a úkolů důležitých. Tato důležitost časem pominula, zwláště při úřadech, které se staly

dědičnými, ježto osobní důwěra králowa nemohla se státi rowněž dědičnau, nýbrž klonila se dle okolností obyčejně wíce k osobám jiným, buď kteří stáli w jiných wysokých úřadech, buď kterých postawení bylo třeba nižší. Císař Karel, jakožto duch weliký, méně potřebowal sprawowati se cizí radau, a mohl se spíše spokojiti slyšením každého úředníka w oboru jeho úřední činnosti. Za syna jeho, krále Wáclawa IV, jewil se wíce než předtím wplyw jistých osob při dwoře, kteří byli stálau raddau králowau a býwali již také nazýwáni *raddami králowskými* (consiliarii regis). Byli pak to jen s malau část mužowé w nejwyšších úřadech stojící, wedlé nich mnozí poněkud níže postawení, jak z panstwa, tak z duchowenstwa, ze zemanů ano i z osob stawu městského, teprw nowě do stawu zemanského powýšených. Wýslowně nazýwají se raddami králowými během panowání Wácslawowa: Tíma z Koldic, zároweň králowský sekretář (1381); kardinal Pileus de Prata, kterého král Wácslaw, když w poselstwí od papeže meškal w Čechách (1380), přijal mezi knížata a raddy swé s týdenním platem 20 hřiwen stříbra, což wšak jen krátký čas trwalo; zeman Chwal ze Rzawého, purkrabí Wyšehradský (1385); Beneš z Chaustníka, nejwyšší písař zemský (1395); pan Mikuláš Zajíc z Hasenburka, nejwyšší truksas (1386); Wácslaw z Buřenic, patriarcha Antiochenský co nejwyšší kancléř dworský (1412); Jan biskup Lübecký, později Olomaucký (1396—1399), který se podobně jako předtím kardinal Pileus nazýwá knížetem a raddau; Mikuláš z Prahy, jinak z Egerberka (1408 až 1413), co písař urbury i později co písař zemský; pan Albrecht z Koldic (1407); Sulek probošt Chotěšowský (1407); Bohuše komendor Manětinský řádu rytířů Swatojanských; Jakub farář Beraunský, písař komorní (1412). Bylo jich wšak mnohem wíce, o kterých toliko nemáme zpráw docela určitých.

Nejwyšší truksas, nejwyšší číšník a nejwyšší maršálek, kteří tauto změnau wěcí pozbyli swého někdejšího wplywu na wrchní řízení záležitostí wládních, newykonáwali během času také wlastních powinností úřadů swých při dwoře králowském již prawidelně sami, leč při některých zwláště slaw-

ných příležitostech, tak že se úřadowé jejich stali wětším dílem jen čestnými názwy. Obyčejnými řediteli služeb k úřadům těmto náležejících byli na předním místě náměstkowé řečených tří nejwyšších úředníků, obyčejně osoby stawu zemanského.

Náměstkem truksasa čili stolníka byl *mistr kuchyně králowské* (magister coquinæ), kterýmžto názwem někdy také nejwyšší stolník sám se znamenal. Takowýmto mistrem kuchyně nazýwá se za císaře Karla IV Jindřich Zigelheim, purkrabí w Perně (1355—1365); za krále Wácslawa rytíř Jindřich Kolman z Křikawy (1384—1414) a po něm Hájek z Hodětína (1416), prwé králowský podkomoří. Úředníkowi tomuto byl k ruce *písař kuchyně králowské* (notarius coquinæ, protonotarius coquinæ), který zaznamenáwal a účtowal wšeliká wydání při kuchyni, a někdy také jiná wydání, kdež pak nazýwán byl také wůbec písařem wydání králowských (notarius expensarum regalium). Bylo to místo, jak jsme již při starší době ukázali, dobře placené; zastáwali pak je osoby stawu duchowního a někdy také městského newšední wážnosti. Za císaře Karla byl písařem kuchyně Jindřich Náz (1376), o jehož jmění a potomstwu mluwili jsme při wypisowání čelnějších měšťanských rodů w Praze. Za krále Wácslawa následowali po sobě w témž písařstwí Wácslaw syn Kolmanůw ze Stříbra, kanowník Wyšehraďský a spráwce kaple sw. Michala pod Wyšehradem i farář w Nowém Kolíně, od roku pak 1383 kanowník Pražský (1380—1388), wedlé něhož prwní čas byl písařem jiných wydání králowských Jan řečený Wepřek (Porcellus), též kanowník Wyšehradský (1382); později Petr z Holešowa, perkmistr hor winničných (1396) a tudy nepochybně měšťan Pražský (1396—1405); konečně mistr Zdeněk z Labauně (od roku 1402), potomní sekretář králůw a děkan Wšech Swatých.

Rozumí se samo sebau, že mistru a písaři kuchyně byli podřízeni *kuchaři* králowští, kterých wždy bylo několik. Wšichni, kterých jména známe ze času krále Wácslawa IV, byli sausedé Pražští, majíce domy w tom neb onom městě. Připo-

mínají se totiž Petr čili Pešík, usedlý na Hradčanech, Hanuš na Nowém městě, obadwa roku 1389, Jörgel (1400), též na Nowém městě, později Franěk (1414) na Malé straně, Ondřej Tryzna (1411—1417) a Strýc (1419) na Starém, Wácslaw Panoška (1416—1418) na Nowém městě.

Zwláštní byl služebník při dwoře, který měl na péči stolní nádobí, totiž mísky, jemuž se říkalo *šislěř* (collector scutellarum, scutellator). Bratroň Čapek, saused Hradčanský, byl šisléřem císaře Karla (collector scutellarum domini imperatoris, 1370), Bartoloměj Okropil na Starém městě za času krále Wácslawa (1412—1417). Také byli zwláštní *špižíři* králowští (spizierius domini regis), tedy správci špižíren dworských, rowněž Pražští sausedé. Líček (1389), Tomáš (1405—1410), Pawel (1407—1408), Jan Špic (1416) připomínají se swými časy.

Náměstkem nejwyššího číšníka byl *podčeší*. Takowým zdá se že byl pan Boček z Kunštatu, pán na Poděbradech (1358) za času nejwyššího číšníka (supremus pincerna, archipincerna) Waňka z Wartenberka (1352—1361). Pozdější podčeší nejsau nám známi, snad proto že se znamenají jménem číšník neboli šenk (pincerna), což byl názew také pauhých služebníků, kteří naléwali při tabuli králowské. I těchto bylo, jako kuchařů, wždy několik stejným časem, a byli také wětším dílem sausedy Pražskými. Připomínají se pod názwem tím za císaře Karla jakýsi Oldřich (1360) a jakýsi Pešek Hlawně (1362); za krále Wácslawa Michal otec kanowníka Pražského Jakuba (1381), Wácslaw z Aujezda (1388—1399), Jindřich Myslík (1395), Petr Mauček (1399—1411), Tomáš Mníšek (1409), Aleš (1414—1417), Dětřich Kro (1414—1417), Ješín (1416), Mikuláš Štuks ze Strašnic (1418), Bartoš (1418) a Beba (1419).

Také nejwyšší maršálek měl swého náměstka, jenž obyčejně sám nazýwán byl též maršálkem, někdy wšak wlastněji *podmaršalčím* (submarschalcus). W úřadě tomto jmenují se Tíma z Koldic (1348), Bušek z Wilhartic (1355—1356), Jan Bílý z Lucemburka (1360), jakýsi Bohuslaw (1369), slowutný Jan Čúch ze Zásady na Lobkowicích a Nawarowě (1380—1399),

wedlé něhož wšak také jakýsi Kozel nazýwá se maršálkem králowým (1389), jak se zdá newlastně; slowutný Walentin z Chodče (1406—1411), Slawibor řečený Wrš z Modřejowic (1415—1418), konečně Kolman (1418) a Pecman (1418). Jim byl podřízen *marštaléř,* to jest nepochybně bezpostředný dozorce nad konnicemi králowskými, a snad také *kočí králowští* (vectores). Kočím někdy císaře Karla nazýwá se roku 1360 Konrad čili Kunc; krále Wácslawa wozili kočí roku 1390 jakýsi Prokop, později po wíce let Janek (1395—1410).

Nejwyšší hofmistr měl dohled na pořádek we službě dworské wůbec, zwláště wšak, jak se zdá, nad posluhau při samé osobě králowě a w pokojích králowských. Služebníci k tomu ustanowení nazýwali se *komorníky* (camerarii, servitores, camerlingi). I mezi těmito nacházejí se wážení a zámožní sausedé Pražští, jako ku př. Pešl syn Jakuba Frenclowa, Welflowice, který byl komorníkem císaře Karla (1370—1373), nebo Nicek komorník krále Wácslawa IV, který byl spolu perkmistrem hor winničných (1394). Na Nowém městě Pražském měli domy swé Wilém Kepka (1400), Jan Řitka (1413), Mikuláš Nedwídek (1418), též Dybl (1402), weskrze služebníci krále Wácslawa. Jiní byli zemané, jako Matěj z Kunratic (1389), Hanuš z Heřmanic (1392), Štěpán z Martinic řečený Poduška (1396), Wrš mladší ze Wšetat (1413).

Do třídy těchto služebníků náležel asi také *drastník,* to jest spráwce šatnice králowy, a *pradlí,* dozorce nad prádlem; rowněž holič čili *bradíř* (barvierius) a poněkud také *lazebník* králůw. Císaře Karla IV holil jakýsi Waikl, který byl žiw ještě roku 1383; krále Wácslawa lazebníkem jmenuje se Jan Holba, majetník lázně na Poříčí (č. 1248) na břehu Wltawy w rohu proti Starému městu (1395—1407). Také byli hudebníci dworští, totiž *pištci* a *trubači*; též *heroltowé,* co znatelé šlechtických znaků a rytířských obyčejů, tudy pořadatelé turnajů a jiných slawností. Měli swého nejwyššího, který se nazýwal *králem heroltů* (rex heraldorum).[6]) Pro zasmání měl již

[6]) Wiz Palackého *Formelb. II. 114.*

král Wácslaw IV také šaška dworského (mimus) dle tehdejšího obyčeje.[7])

Neposledními we službě při dwoře králowském byli *wrátní* (portulani, janitores), kterých wždy býwalo několik, každý při jiných wratech obydlí králowského. Tak se ku př. roku 1351 nazýwá jakýsi Waněk wrátným wrat železných hradu Pražského (Wanyko portulanus portæ ferreæ castri Pragensis), roku 1373 zase jakýsi Uher wrátným synů císařowých (portulanus puerorum domini imperatoris), kteří, dle toho saudíc, byli chowáni pospolu w jedné části králowského paláce. Prostě co wrátní králowští připomínají se za panowání Wácslawa IV Dětřich (1383—1400), Hotowec (1390), Křesťánek (1390—1393), Habart Wrták (1398), Jakub (1405—1413), Mikuláš Němec (1407), Pawel z Předměřic (1410), Martin Tas (1413), Hřebík (1413), Janek jednooký (1414), Wítek (1414), Bartoš řečený Kamprle (1414), Martinek z Kopisti (1415—1419). Skoro wšichni tito wyskytují se co majitelé domů mezi měšťany Pražskými. Dětřich swrchuřečený byl jedním ze znamenitějších sausedů i konšelů Nowoměstských, později také slowutným nazýwaný; syn jeho Pawel Dětřichowic stal se důležitau osobau w dějinách Pražských, jak na swém místě bude wyprawowáno. Někteří byli stawu zemanského, jakož Habart Wrták, který se nazýwá také panošem králowým, a Janek jednooký (Janko monoculus cliens de curia regis). Bezpostředným představeným wrátných byl *nejwyšší wrátný* (supremus portulanus domini regis). Takowým byl roku 1395 Wok z Waldšteina, roku 1413 jakýsi Hyncík Kempl.

Rozdílný od wrátných byl domowník (domesticus), jinak *hospodář dworu králowského* (hospes curiæ regalis), totiž dohližitel nad stawením, nad potřebnými oprawami a nad čistotau w domě. Takowým byl roku 1399 Šimon, spolu perkmistr hor winničných, tedy měšťan Pražský. Roku 1416 nazýwá se Wilém z Bohušic domowníkem hradu Pražského. Petr z Ne-

[7]) Wiz Chron. univ. Prag. u Höflera k roku 1393 pag. 14, kdežto wšak místo *mimus* stojí chybně minis.

tworic, saused Staroměstský, byl hospodářem čili domowníkem dworu králowa blíž sw. Benedikta (1414), w němž král Wácslaw časem swým přebýwal; též Prokop písař hospodářem dworu králowa na Zderaze.

Krom toho byli také *hlídači* (custodes domini regis), jak na branách hradu Pražského, tak k jiným potřebám.

Hlídačem lwů neb také *lewmistrem* (custos leonum, magister leonis) při dwoře králowském nazýwá se w létech 1395—1397 Matěj saused Hradčanský, později Nowoměstský; z čehož widěti jest, že již král Wácslaw IV dal chowati lwy pro znamenitost w nějakém zwěřinci na hradě Pražském.[s])

K wojenským účelům wztahowaly se služby *parkanéře* (parchaneries), mistra *brníře* (harnaschmeister) a *puškáře* králowa. Konrad, mistr puškář krále Wácslawa (magister pixidum, pixidarius domini regis) připomíná se w létech 1383—1386, což jest nejstarší nám známé swědectwí o užíwání prachu w Čechách. Později (1401) jmenuje se Beneš puškář králůw (1401). Za jeho času byl parkanéřem jakýsi František (1401), brnířem králowým jakýsi Štěpán (1404—1408).

Bylo wšak, jak jsme již při starší době powěděli, také wíce služebníků takowých při dwoře králowském, kteří neměli určitých, wýhradných úkolů, nýbrž přijati byli do služby dworské powšechně, tak že se jich užíwalo dle potřeby buď k tomu buď k onomu, w radách, we poselstwích, we wojenstwí, we spráwě důchodů, w domácnosti králowě. Ti nazýwali se wůbec *dwořany* (*familiares*, domestici) neb i účastníky stolu králowského (*commensales* domini regis). Někteří z nich došli časem jmenowitých úřadů nebo důstojenstwí při dwoře; jiní zůstáwali stáleji pauhými dwořany. Takowý byl ku př. Jan z Milheima (1391—1395), známý co zakladatel kaple Betlemské, takowý později Jan Žižka z Trocnowa (1419), jednooký, což připauští možnost, že byl on Jankem wrátným wýše zmíněným, ač neměl-li král Wácslaw dwa jednooké panoše téhož

[s]) Z názwů custos *leonum* r. 1395, custos *quondam leonis* de curia regali r. 1396, a magister *leonis* r. 1397 dá se sauditi, že bylo lwů někdy wíce, později jen jeden.

křestného jména stejným časem při dwoře swém. Také osoby stawu městského bývali přijímáni do této třídy služebníků králowských.

Podobný byl staw *kaplanů dworských*, což byly zase osoby duchowní, přijaté do služby dworské k rozličným účelům, jakožto písaři, zpowědníci, almužníci, wšak s týmž příznakem jako swětští dwořané, že bývali účastni stolu králowského, někteří každodenně.

K nim řadili se také *lékaři králowští* (medicus, physicus domini regis), dílem stawu swětského, dílem duchowního, kterých obyčejně bylo několik zároweň. Lékaři císaře Karla IV byli jakýsi Jan (1354—1360), Baltazar z Tuscie, který byl spolu professorem na universitě (1357), Fridrich (1360) a Meingot (1360), později Jan z Hradce kanowník Pražský (1374, 1375), krom toho také ranhojič jménem Jan (1373). Za krále Wácslawa jmenují se jakýsi Hanuš usedlý na Starém městě (1389), slawný mistr Albik z Uničowa (1396—1404), wyznamenaný názwem nejwyššího lékaře dworu králowského (regalis aulæ nostræ physicus supremus), a mistr Kounrad, kanowník Wyšehradský (1416), wedlé nich pak také zase ranhojič mistr Jan (1406).

Za příslušníky dworu králowského pokládali se konečně také od starodáwna řemeslníci a umělci i obchodníci, kteří pracowali pro dwůr neb dodáwali potřeby k němu, jsauce k tomu stále ustanoweni; pročež nazýwali se králowskými. Tak byli *králowskými malíři* za císaře Karla mistr Dětřich (1348—1359), Mikuláš Wurmser (1360), za krále Wácslawa Ješek (1382—1392) a Kunc (1405): králowskými *illuminatory* Mikuláš (1392), František (1397), Wácslaw (1409), Jan (1410—1419). Jakýsi Hening, bezpochyby krasopisec, nazýwá se roku 1399 *kwinternistau* králowým, jakýsi Jan roku 1353 *pulčřem* císaře Karla (pollitor lapidum, pulierer imperatoris). Známe již králowské *apotekáře* Angela z Florencie a sestřence jeho Ludwíka; též králowské *hodináře* Martina (1361—1364) a Mikuláše (1408). Wedlé Ludwíka z Florencie byl později ještě druhý králowský apotekář Kuneš (1408—1416). Králowskými

zlatníky nazýwají se Hanuš z Kolína (1373), později jiný Hanuš (1411) a Frycek (1419), králowským *tesařem* Wawřinec z Lochkowa (1399), králowským *kowářem* Franěk (1353), *kamenníkem* jakýsi mistr Petr (1403), *pekařem* Petr Křeček (1407), *rybářem* Wácslaw Medulan (1402), *ptáčníkem* Mařík (1411), *winničníkem* Jakub (1415). Za císaře Karla žil ještě Jindřich Kwek, někdy *krejčí* krále Jana (1355). Karla IV krejčím jmenuje se jakýsi Jan; za krále Wácslawa byl králowským krejčím nejprwé Hlušek saused Nowoměstský (1388—1392), později jakýsi Jakeš (1414). Weskrz byli tito žiwnostníci měšťané Pražští.

Zwláštní dwořanstwo swé pro sebe měla *králowna*. W čele jeho stál hofmistr králowé (magister curiæ reginæ), wedlé něhož hofmistryně nad posluhau ženskau. Jiní důstojníci wyšší byli jako při dwoře králowě maršálek, mistr kuchyně, mistr komory a kancléř králowé. Pod jich dohledem stáli nižší služebníci a zřízenci: komorníci (camerarii, cubicularii), písař kuchyně, kuchaři a číšníci čili šenkowé, wrátní, špižíř, kočí a jiní. Též měla králowna swé dwořany (familiares) wůbec tak zwané i swé kaplany dworské. Jako při dwoře králowě tak i tu w těchto službách stýkali se páni a zemané, duchowní i měšťané, zastáwajíce místa wyšší neb nižší, jak se ku kterému stawu hodilo.

Jednotliwé osoby w těchto službách stojící jsau nám známy teprw ze času třetí manželky císaře Karla IV, *Anny Swídnické*, jejímž *hofmistrem* jmenuje se Pešek z Janowic (1360), *hofmistryní* Buda owdowělá hraběnka z Orlamünda (1355), *mistrem komory* Tíma z Koldic (1360). Císařowna *Alžběta*, čtwrtá manželka Karlowa, která byla žiwa ještě delší čas za panowání pastorka swého Wácslawa, měla za hofmistra šlechtice neznámého rodu jménem Herše (1372, 1373), potom Zdeňka z Waldšteina (1377). Hofmistryně její byla paní Ofka Newhlasowá, wdowa (před r. 1380), *mistry kuchyně* Martin kanowník Olomaucký (1375—1381) a Prokop kněz, který se roku 1388 stal farářem w Benešowě, *kancléřem* Hynek probošt Lančický, kanowník u sw. Jiljí (1378—1379). Připomínají se též dwa

komorníci její Wawřinec (1377) a Jakub (1379), *písař* Oldřich farář Jílowský (1370), *kuchař* Smil (1391—1392), Mareš *špižíř* (1374—1378), sausedé Nowoměštští, *šenk* Matěj (1382), *kočí* Jan (1394), *wrátní* Hawel a Petr, obadwa roku 1372. Roku 1376 jmenuje se Wácslaw syn pana Jana řečeného Mazlíka dwořenínem císařowny Alžběty, tehdáž w jistém poselstwí od ní. Ješík na Starém městě byl *šewcem* císařowé roku 1364. Z komonstwa králowny *Johanny*, prwní manželky Wáclawowy, jmenují se toliko hofmistři Jindřich Škopek z Dubé (1379—1380) a Markwart neznámého rodu (1381), komorník Sudiwoj (1383) a *wrátný* Wawřinec Židek (1386—1388), nepochybně křtěný Žid, poněwadž se takowým říkalo Židkowé. Za druhé manželky Wácslawowy *Žofie* byli hofmistry králowé Jíra z Roztok (1393—1400), rytíř jakýsi Bořiwoj (1400), slowutný Mikuláš z Ořecha (1400) a posledně Jan řečený Kyjata ze Zásady (1418—1419). *Maršálkem* jmenuje se Mikuláš z Tuhance (1415—1419), *mistrem komory* králowé slowutný rytíř Bušek řečený Calta z Kamenné hory (1404), mistrem kuchyně Mikuláš Kněžeweský (1399), a *písařem kuchyně* Tomášek (1397—1398), majetník domu na Nowém městě, *kancléři mistr* Štěpán (1400—1404) a Sigmund kanowník Pražský (1415—1418). Mezi *kaplany* králowny Žofie náleželi mistr Jan Hus (1410) co zpowědník její, později Petr farář Metličanský (1419). Z nižších sluhů připomínají se komorníci Hanuš (1408—1412), Hroch (1411) a Jakub (1417), kuchař Mikuláš (1419), šenkowé Petr Očko (před r. 1416), Bartoš z Čemína a Petr Kočwára panoše z Ledče (1417), wrátní Kliment (1417) a Jiří. Kunc saused Staroměstský byl před rokem 1406 *krejčím* Žofiiným.

Hlawním bydlem dworu králowského byl za času císaře Karla tak jako za starších králů českých, hrad Pražský, nádherně od něho k tomu účelu obnowený a uprawený. Krom rodiny králowské bydlili tu wšak jen dwořané, kteří konali osobně a každodenně služby swé při dwoře, z úředníků pak zemských a dworských jen ti, kteří jako ku př. nejwyšší purkrabí a náměstek jeho byli ke hradu wázáni swau powinností. Pro wšecky úředníky, důstojníky a služebníky dworu králowského ne-

stačilo místo w něm; pročež bydlili we wlastních domích swých jak na Hradčanech neb na Malé straně, co částech města hradu nejbližších, tak dílem i na Starém a na Nowém městě. Za příčinau pak častého zaměstnání u dwora, na saudě zemském i na sněmích měli také četní páni a zemané domy swé w Praze ku přebýwání, jak jest již w místopise dle příležitosti powěděno. Král Wácslaw IV zalíbil si, jako někdy děd jeho král Jan, přebýwati sám také we městě, k čemuž měl nejprwé na Starém městě dwory swé u sw. Benedikta a u černého orla, k tomu též dům Hankůw blíž onoho, později na Nowém městě dwůr Zderazský, a pro králownu Žofii od roku 1413 dům někdy Jošta markrabí morawského na rynku Staroměstském (č. 930). Následkem toho táhlo se úřednictwo a služebnictwo dworské ještě wíc než předtím do dolejšího města, kupujíc sobě domy zwláště na blízce těchto dworů králowských; čímž dwůr a panstwo i měšťanstwo po celé Praze hustě se spolu stýkali.

C. Duchowenstwo.

1.
Přehled a počet duchowenstwa.

K aučelům spráwy duchowní dělila se Praha w celé rozsáhlosti, které dosáhla na císaře Karla IV, na 44 *farních osad.* Z těchto připadalo 18 na Staré, 12 na Nowé město Pražské, 1 na Wyšehrad, 2 na Menší město, 8 na ostatní část Malé strany, 2 na Hradčany a na Pohořelec, 1 na hrad Pražský.

Farní kostely Staroměstské byly, jak jsme je jmenowali již we starší době: 1. kostel sw. Mikuláše, 2. panny Marie před Týnem, 3. sw. Kříže wětšího, 4. sw. Haštala, 5. sw. Benedikta, 6. sw. Hawla, 7. sw. Michala, 8. sw. Linharta, 9. matky boží na Lauži, 10. sw. Jiljí, 11. sw. Martina we zdi, 12. sw. Filippa a Jakuba, 13. sw. Štěpána we zdi, 14. sw. Kříže men-

šího, 15. sw. Ondřeje, 16. sw. Jana na Zábradlí, 17. sw. Martina menšího, 18. sw. Walentina. Objem těchto osad byl welmi nestejný. Rozsáhlejší byly we wýchodní polowici města, jakož osady sw. Kříže wětšího, sw. Haštala, sw. Hawla, též Týnská a Swatomikulášská, nejmenší w západní straně blíž břehu Wltawy, jako sw. Štěpána, sw. Kříže menšího, sw. Ondřeje, sw. Jana. Jediná osada sw. Martina we zdi přesahowala hranice Starého města, ježto i po založení Nowého města Pražského zůstal při ní starodáwný újezd sw. Martina wedlé zahrady židowské.[9])

Na Nowém městě byly farní kostely: 19. sw. Klimenta a 20. sw. Petra na Poříčí, 21. sw. Jindřicha, 22. sw. Štěpána, 23. sw. Michala w Opatowicích, 24. sw. Wojtěcha w Jirchářích, 25. sw. Wácslawa na Zderaze, 26. sw. Jana křtitele w Podskalí, 27. sw. Antonina čili Ondřeje, 28. sw. Mikuláše w Podskalí, na který při založení kláštera Slowanského přenesena byla farní práwa blízkého starodáwného kostela sw. Kosmy a Damiana, 29. sw. Wojtěcha w Podskalí a 30. sw. Jana na Bojišti. Skoro celá wlastně nowá část města tohoto, totiž od Poříčí až k welkému rynku Nowoměstskému a k ulici Swinské (nyní Ječné) byla přiwtělena k dwěma farám sw. Jindřicha a sw. Štěpána, mezi kterými byl hranicí Koňský trh celau délkau swau. K ostatním desíti farám náležely wětším dílem starší části Nowého města.

Obywatelstwo hory Wyšehradské a podhradí Wyšehradského příslušelo k 31. faře Psářské.

W Menším městě Pražském byla hlawní fara městská (parochia civitatis) 32. sw. Mikuláše, menšího objemu 33. fara sw. Michala pod hradem; prostranstwí pak mimo město, teprw nowau zdí Karla IV s největší část obehnané, zaujímaly osady 34. sw. Petra na ostrowě toho jména, 35. sw. Prokopa, 36 sw. Maří Magdaleny, 37. sw. Jana křtitele, 38. sw. Jana ewan-

[9]) Okolo roku 1407 stalo se narownání o meze této fary s farau sw. Štěpána na Nowém městě w ten spůsob, že nynější Široká ulice ustanowena za hranici, a sice s prodlaužením, kterým wbíhá do Karlowa náměstí wedlé radnice Nowoměstské.

gelisty, jejíž kostel stál již za zdí práwě řečenau, jakož též 39. Kostel sw. Jakuba na Újezdě; dále 40. sw. Wawřince pod Petřínem a 41. sw. Jana w Oboře.

Na Hradčanech byl farní kostel 42. sw. Benedikta; na Pohořelci 43. sw. Wojtěcha; hrad Pražský pak byl osadau 44. sw. Wíta.

Kostel sw. Wíta byl wšak, jakožto sídlo arcibiskupstwí Pražského, zároweň *kollegiatným*, tak též na Starém městě kostel sw. Jiljí, a mimo to měla Praha ještě tři *kollegiatné kostely*, které nebyly spolu farními, 1. kostel sw. Petra na Wyšehradě, 2. Wšech Swatých na hradě Pražském a 3. sw. Appollinaříše na Nowém městě.

Dále bylo w Praze ještě 27 menších kostelů čili *kaplí*, we kterých se konaly služby boží, ku kterým wšak nepříslušela duchowní spráwa. Takowé byly na Starém městě: 1. kaple sw. Wíta, Wácslawa a Wojtěcha w radnici Staroměstské, 2. kaple Wšech Swatých w domě Olbramowském, 3. kaple sw. Šimona a Judy we špitále Bohuslawowě, 4. sw. Bernarda (prwotně sw. Maří Magdaleny) w Jerusalemě, 5. sw. Mláďátek w Betlemě; na Nowém městě: 6. kaple we špitále proti sw. Ambroži, 7. kostel sw. Petra na Strauze, snad před časy farní, ježto se při něm nacházel hřbitow, 8. kaple Božího těla prostřed rynku, a do roku 1387 9. kaple sw. Michala, pokud totiž nebyla přiwtělena k nowému klášteru Cælestinskému; na Wyšehradě: 10. starožitná kaple sw. Klimenta, 11. kaple sw. Petra, 12. Božího těla, 13. sw. Maří Magdaleny, 14. sw. Martina, 15. sw. Wawřince, 16. sw. Kříže, 17. sw. Jana stětí; pod Wyšehradem pak 18. kaple sw. Markéty, 19. sw. Hippolyta a 20. kaple při špitále pokory panny Marie; na Malé straně kostelíky 21. sw. Wácslawa, 22. sw. Martina, 23. sw. Ondřeje, 24. sw. Wawřince na Petříně a 25. kaple sw. Antonina w domě arcibiskupowě; na hradě Pražském 26. kaple panny Marie na paláci králowském; na Hradčanech konečně 27. kaple při špitále sw. Antonina a sw. Alžběty.

Wedlé těchto wšech kostelů a kaplí, wětším dílem duchowenstwem swětským sprawowaných, nacházelo se pak w Praze

a w nejbližším okolí jejím 18 mužských a 7 ženských *klášterů*. *Mužské* byly: 1. klášter Břewnowský řádu sw. Benedikta s dwěma kostely, sw. Wojtěcha a sw. Benedikta, a s kaplí panny Marie, 2. Strahowský řádu Præmonstratského s kostelem panny Marie, 3. sw. Ambrože řádu sw. Benedikta s liturgií Mediolanskau, 4. Slowanský klášter rowněž řádu sw. Benedikta s kostelem sw. Jeronyma a s přiwtěleným starším sw. Kosmy a Damiana, 5. klášter sw. Karla kanowníků řeholných prawidla sw. Augustina, 6. matky boží konec mosta křižowníků Swatojanských, k němuž byly přiwtěleny farní kostely sw. Prokopa na Aujezdě a sw. Jana na Bojišti, 7. sw. Benedikta rytířů německých s farním kostelem toho jména, 8. klášter Zderazský křižowníků hrobu božího s kostelem sw. Petra a s přiwtěleným farním kostelem sw. Wácslawa na Zderaze, 9. špitál sw. Františka křižowníků s čerwenau hwězdau s kostelem sw. Ducha, 10. klášter Kartauský s kostelem panny Marie, 11. malý klášter Cælestinů s kostelem čili někdejší kaplí sw. Michala pod Wyšehradem, 12. Servitů s kostelem panny Marie, 13. klášter sw. Františka řádu menších bratří prawidla přísnějšího s kostelem sw. panny Barbory, 14. sw. Jakuba menších bratří prawidla obecného, 15. sw. Klimenta řádu sw. Dominika s kostelem téhož jména a kaplemi sw. Vincentia a sw. Bartoloměje, 16. sw. Kříže wětšího řádu bratří kajících s kostelem farním toho jména, 17. panny Marie Sněžné Karmelitanů a 18. sw. Tomáše paustewníků řehole sw. Augustina. K tomu sluší připomenauti také dwůr kláštera Plaského na Petříně s kostelem.

Panenské kláštery byly: 1. sw. Jiří na hradě Pražském a 2. sw. Ducha na Starém městě, obadwa řádu sw. Benedikta, 3. sw. Anny na Starém městě a 4. sw. Anny na Malé straně, řádu sw. Dominika, 5. klášter sw. Františka, jinak Aneščin, řádu sw. Kláry, 6. klášter sw. Kateřiny prawidla sw. Augustina a 7. sw. Maří Magdaleny sester kajících řádu sw. Augustina, s farním kostelem toho jména.

Konání služeb božích při těchto kostelích a kaplích, kterých jsme tu wypočtli sto a jeden, zaneprázdňowalo w onom

čase mnohem wětší počet duchowních, než jest nyní w obyčeji jak w Čechách tak daleko široko w zemích okolních.

O samotném kostele metropolitním swatého Wíta udáwá se w paměti sauwěké,[10]) že při něm w časích před náboženskau wálkau bylo asi 300 duchowních, což se s welkau část dá do podrobna wypočísti. Krom arcibiskupa byli totiž představenými kostela sw. Wíta probošt a děkan. Wedlé nich skládala se kapitula ze 32 kanowníků s celými, dwau s polowičnými præbendami a wždy ještě několika bez præbend. Arcibiskup, probošt, děkan a každý kanowník s celau præbendau měl swého vikáře; bylo tedy vikářů 34. Dále byl císařem Karlem zřízen sbor 24 mansionářů (12 wětších a 12 menších) k říkání hodinek a konání služeb božích w kůru panny Marie. Bylo při kostele též 12 kněží žaltářníků čili psalteristů, založených císařem Karlem roku 1360, několik zpowědníků čili poenitentiářů, pokud známo aspoň tři, farář, střídník, dwa kazatelé, zwláštní kněz ředitel warhan (organista) a několik jiných podobných služebníků kostela stawu duchowního. Skoro pak wšechny oltáře w kostele metropolitním měly swé zwláštní kněze oltářníky, někteří i po dwau a po třech, tak totiž, že při 88 oltářích, co jsme jich wypočtli na jiném místě při popise kostela, bylo zřízeno 82 oltářníků. To již činí dohromady 198 osob duchowních zde určitě udaných, krom několika wíce, o kterých tak určitě newíme. Přidáme-li k tomu ještě akolyty, kterých dle úředních popisů bývalo za času krále Wácslawa pro kostel Pražský wyswěceno každý rok asi 35, kteří wšak nejspíš obyčejně déle než rok slaužili při kostele pod názwem žáků kůrních (clerici chorales), nedíc nic o dwanácti bonifantech starodáwného založení, obdržíme dobře asi 250 duchowních, tedy bez mála počet wýše udaný.

O kostele Wyšehradském prawí jeden spisowatel z druhé polowice 15. století,[11]) že při něm býwalo někdy 350 duchowních. Počet tento jest wysoko přehnaný;[12]) ze zpráw sau-

[10]) Palackého Documenta 639.
[11]) Prokop písař u Höflera p. 68.
[12]) Asi jako počet duchowních při kostele Pražském, jejž on udáwá na 500.

wěkých wšak wíme, že se kapitula Wyšehradská skládala z probošta, děkana, 19 druhých kanowníků s præbendami a několika bez præbend. Při nich bylo tolik též vikářů, tedy 21, zwláštní sakristan, zwláštní kantor, 10 kněží choralistů, krom toho wíce jiných duchowních nižšího postawení; též připomíná se 15 kněží oltářníků, což činí 69 osob duchowních na jisto známých. Wšak jisté jest, že byl skutečný počet jich značně wětší, poněwadž zpráwy zachowané o duchowenstwu Wyšehradském jsau wětším dílem jen nahodilé zmínky. Jmenowitě byl počet oltářníků bezpochyby wětší než 15, poněwadž oltářů samých známe 32 a není ani ten počet auplný. Akolytů býwalo pro kostel Wyšehradský swěceno ročně asi 13. Spolu s nimi nebude mnoho počítáno, že se při kostele tom nacházelo asi 100 osob duchowních.

Té welikosti nedosahowal počet duchowenstwa při ostatních třech kostelích kollegiatných w Praze; nicméně byl dosti znamenitý. Při kostele Wšech Swatých na hradě Pražském byl probošt, děkan, 11 kanowníků, 10 vikářů neboli služebníků (ministri) a zwláštní sakristan, což jest 24 osob duchowních, nebylo-li jich ještě o několik wíce. U sw. Apollinaříše byl probošt, děkan a dewět kanowníků, snad že tolik též vikářů, sakristan a kněz zwoník, což by činilo 24 osob. U sw. Jiljí bylo krom probošta a děkana, pokud s jistotau známo, osm kanowníků, a připomínají se též vikáři a choralisté, kterých obojích dohromady skrowně můžeme počítati 12. K tomu byl tu farář, aspoň jeden střídník farářůw, kazatel, kněz sakristan, kněz zwoník a 14 oltářníků, což činí 41 osob. Bylo tedy při těchto třech kostelích kollegiatných dohromady asi 89 duchowních, nepočítajíc ani akolytů, kterých musil též býti některý počet.

Při farních kostelích nemáme o duchowenstwu zpráw dostatečných k složení auplného popisu; nicméně jest z nich widěti, že i tu byl počet duchowních mnohem wětší než dle míry našeho wěku. Krom faráře nacházíme při jednotliwých kostelích farních jednoho, dwa neb i tři střídníky čili vikáře, kněze sakristana, kazatele, kněze kantora, kněze warhanníka,

kněze zwoníka a několik akolytů. Wšech těchto služeb nebylo při kostele každém, než bezpochyby jen we wětších a bohatších osadách. Poněwadž wšak wíme o nich jen z nahodilých zmínek, bylo duchowních, kteří w těchto službách stáli, na každý spůsob mnohem wíce, než o kterých se zmínky takowé zachowaly. Nicméně dá se i ze zmínek těch napočítati při wšech farních kostelích Pražských dohromady 107 osob duchowních, k službám těm ustanowených;[13]) sauditi pak se dá, že jich bylo skutečně asi ještě jednau tolik, nepočítajíc ani akolytů. Mimo to pak měl skoro každý farní kostel také některý počet oltářníků, jakožto spráwců jednotliwých oltářů. Čas Karla IV a Wácslawa IV byl w zakládání nowých oltářů a zřizowání stálých oltářníků při nich obzwláště pilný, tak že duchowních tohoto stawu skoro do posledních let krále posledně řečeného pořád přibýwalo. W jediném kostele Týnském bylo při sklonku toho času, pokud nám známo, již 22 oltářníků, w kostele sw.

[13]) Listinně připomínají se *střídnici tři* zároweň spolu při kostele sw. Benedikta, *po dwau* u sw. Mikuláše na Starém městě, w Týně, u matky boží na Lauži, u sw. Jiljí, u sw. Michala na Nowém městě; *po jednom* u sw. Haštala, sw. Hawla, sw. Linharta, sw. Martina wětšího, sw. Štěpána we zdi, sw. Jana na Zábradlí, sw. Walentina, sw. Klimenta, sw. Petra, sw. Jindřicha, sw. Štěpána na Rybníčku, sw. Wojtěcha pod Zderazem, sw. Jana w Podskalí, sw. Wojtěcha w Podskalí, sw. Mikuláše na Malé straně, sw. Michala pod hradem, sw. Jana ewangelisty na Újezdě, sw. Wawřince pod Petřínem a sw. Jana w Oboře. Když ale w tak malých osadách, jako čtyrech posledně jmenowaných byli střídníci, dá se mysliti, že asi nebylo žádného farního kostela bez střídníků, a když u sw. Benedikta byli tři střídníci, bylo jich ku př. w Týně a u sw. Mikuláše snad také tolik neli wíce, a kostely o dwau střídnících také sotwa náležely mezi wýjimky. *Sakristanowé* připomínají se w Týně, u sw. Ducha, u sw. Kříže wětšího, u sw. Haštala, u sw. Benedikta, u sw. Hawla, kdež wedlé něho také *podsakristan* (subsacrista), u sw. Michala, u sw. Linharta, u matky boží na Lauži, u sw. Jiljí, u sw. Štěpána a u sw. Jindřicha na Nowém městě, u sw. Mikuláše na Malé straně; *kazatel* (prædicator) u sw. Mikuláše na Starém městě, w Týně, u sw. Kříže wětšího, u sw. Haštala, Hawla, Michala, Linharta, na Lauži, Jiljí, Walentina, Petra, Jindřicha, Štěpána (Nowoměstského) a u sw. Mikuláše na Malé straně; *kantor* u sw. Mikuláše na Starém městě a u sw. Kříže wětšího; *warhanník* u sw. Mikuláše na Starém městě; *zwoník* u sw. Jiljí, sw. Jana na Zábradlí, sw. Jana w Podskalí a u sw. Benedikta na Hradčanech; *akolytowé* dwa jen u matky boží na Lauži.

Mikuláše na Starém městě 16, u sw. Linharta 11, u sw. Michala na Starém městě 10, u sw. Hawla 9; celkem dá se ze zachowaných, i w tom nezcela úplných zpráw we wšech farních kostelích dohromady napočítati 105 oltářníků. Jako pak tyto oltáře, měly také špitálské a jiné samostatné kaple, kterých jsme wýše napočítali 28, každá swého wlastního kněze za správce, a při některé bylo ustanoweno i několik duchowních, tak zejména při kapli Betlemské mimo prwního kazatele co správce ještě druhý kazatel a jeden oltářník, při špitále proti sw. Ambroži krom správce jeden oltářník, při špitále pokory panny Marie pod Wyšehradem krom správce čili představeného (præpositus) dwa kněží kaplani (capellani); což činí dohromady 33 osob duchowních.

Co se týče duchowenstwa řeholního, schází nám wšeliká možnost, sauditi o tom na základě zpráw listinných, jak welký byl asi jeho počet w Praze; nebude wšak zajisté přehnáno, nýbrž spíše příliš málo, když položíme, že každý z 18 klášterů mužských měl we průměru asi 20 členů w něm stále přebýwajících, [14]) což by činilo osob 360. K tomu jest připočísti řeholníky, kteří byli přikázáni ke správě klášterů ženských swého řádu, jakož i duchowní swětské, kteří dílem konali služby boží w kostelích takowýchto klášterů. Tak měly kláštery sw. Ducha, sw. Anny na Starém městě, sw. Anny na Malé straně, sw. Kateřiny a sw. Maří Magdaleny každý probošta, klášter sw. Anny na Starém městě mimo to také jednoho kaplana swého řádu. W kostele sw. Ducha byli dále dwa oltářníci a kazatel z duchowenstwa swětského; w kostele pak sw. Jiří na hradě Pražském byli ku konání služeb božích od starodáwna zřízeni tak zwaní kanowníci téhož kostela, kterých bylo, jak již na jiném místě powěděno, dewět; ti pak za času krále Wácslawa měli již také swé vikáře, w počtu aspoň osm; což wše činí zase 26 osob duchowních.

[14]) Klášter Kartauský byl zakladací listinau ustanowen pro přewora a 24 bratří. Opat a konvent kláštera Cisterciensкého we Skalici byli darowací listinau krále Wácslawa IV r. 1400 zawázáni, chowati w témž klášteře 50 kněží swého řádu. Wiz *Pelzel. Wenz. IV. Urkdb. 74.*

Když sečteme wšecky zde uwedené počty, zakládající se dílem na jistotě, dílem na welké ku prawdě podobnosti, [15]) wypadne nám auhrnek 1178 osob, do kterého wšak nejsau wpočteni duchowní w rozličných službách při dwoře králowském stojící, též kteří pracowali w kancelářích úřadu arcibiskupského neb jiná místa zastáwali při osobě arcibiskupowě, jakož i kteří se co písaři neb co advokati zanášeli hlawně řízením záležitostí práwních. Musí se sice wážiti, že častěji několik duchowních beneficií bylo spojeno w jedněch rukau, čímž s počtu osob něco sejde; ale s druhé strany bywalo zase často, že faráři neb jiní beneficiati pro rozličné příčiny nekonali sami swého úřadu, nýbrž zřizowali k němu náměstky buď stálé buď pro jednotliwé případnosti, k čemuž wždy zase byl pohotowě některý počet duchowních, nemajících žádného jistého beneficia. Pročež bezpochyby nemineme se mnoho s prawdau, když přijmeme, že okrauhlým počtem přebýwalo w Praze stále aspoň 1200 osob duchowních.

2.

Statky a důchody duchowenstwa.

a) Arcibiskupstwí Pražské.

Welikému počtu duchowenstwa Pražského bylo nadání jeho statky zemskými a důchody rozličného druhu welikostí swau wíce než přiměřeno, což jest wěc podrobného wylíčení hodná, poněwadž bohatstwí toto působilo u welké míře na tehdejší staw wěcí církewních. Nejbohatší bylo od starodáwna nadání někdejšího biskupstwí a již *arcibiskupstwí* Pražského.

Po změnách, které se w něm zběhly w době prwé minulé, rozkládalo se jmění arcibiskupské na statcích zemských za pozdějších časů arcibiskupa Arnošta w nejrozličnějších kraji-

[15]) Totiž 250 duchowních při kostele sw. Wíta, 100 při kostele Wyšehradském, 89 při ostatních třech kostelích kollegiatných, 213 farářů, střídníků a jiných ustanowených při kostelích farních, 105 oltářníků w kostelích farních, 33 duchowních při kaplích, 360 řeholníků a 28 ustanowených při klášteřích panenských.

nách země české, pokud známo, w 17 wětších neb menších skupeních čili obwodech, nazýwaných dle hradů neb měst neb jiných sídel, z kterých byly sprawowány. Správní sídla tato byla: 1. *Praha.* 2. *Raudnice,* 3. *Supíhora,* 4. *Český Brod,* 5. *Zerčice,* 6. *Běchaře,* 7. *Štěpanow,* 8. *Křiwsaudow,* 9. *Heralec,* 10. *Řečice,* 11. *Chýnow,* 12. *Týn Wltawský,* 13. *Příbram,* 14. *Rožmitál,* 15. *Rokycany,* 16. *Týn Horšůw,* 17. *Herštein.* Druhý arcibiskup Pražský, Jan Očko z Wlašimě přikaupil k tomu ještě 18. *Helfenburk.*

K obwodu *Pražskému* náležela wes *Kyje,* asi míli cesty od Prahy na wýchod s menší blízkau wsí *Hostowici*; západně od Prahy wesnice *Okowice* u Weleslawína, wětší část *Zbuzan, Chrašťany, Dušníky* a dále za lesy w té straně *Železná*; wes *Neratowice* na Labi pod Labským Kostelcem; k tomu w Praze samé *ostrow sw. Petra* pod mostem a osm domů poplatných na mostě blíž domu arcibiskupského na Malé straně.

Raudnice byla wždy nejoblíbenějším wenkowským sídlem arcibiskupů. Arnošt arcibiskup dal město toto ohraditi zdí; Jan Očko wystawil tam Nowé město proti hradu w místech, kde prwé byly winnice; při hradě pak dostawil wěž a obnowil w něm nákladně wšecky komnaty. Ku panstwí Raudnickému náleželo krom města, pokud známo, 24 wesnic, ležících wětším dílem w okolí hory Řipu [16]) a blíž Raudnice jak na lewém tak na prawém břehu Labe, [17]) dílem wšak také we wzdálí něco wětším, jakož malá wes *Miřejowice* na Labi proti Weltrusům a *Wtelno* wýchodně od Mělníka.

Ke hradu *Helfenburku* blíž Auštka w kraji Litoměřickém náleželo městečko *Hoštka* i aspoň 13 wesnic, ležících různo

[16]) Břízа, Straškow, Černaušek, Wodochody.

[17]) Na lewém břehu: Hněwice, Radčice, Záluží, Kozlowice, Dobřní (Dobřín), Židowice, Robce (Hrobce); na prawém: Brzany (Brzánky), Kyškowice, Črněwes (Čerňowes), Launky, Wyšetín (asi kde nyní mysliwna podobného jména za lesem Borem u Čerňowsi), Wrbice. — Do blízkého okolí Raudnice připadala také wesnice Oměžín, nyní zmizelá, a čtyry jiné wesnice arcibiskupské, kterých jmen neznáme, ježto jsau we starém urbáři arcibiskupském pro částečné setlení několika listů nečitedlná. Jedna z nich byly nejspíš Hracholusky u samé Raudnice. Také některé příjmy z Litoměřic a z Mostu uwodí se w urbáři při panstwí Raudnickém.

hlawně w okolí Auštka, Lewína i w krajině odtud na wýchod až k Dubému.[18])

Zboží *Zerčické* nacházelo se w krajině pěkně položené blíž Daubrawice nedaleko Mladé Boleslawě, totiž starodáwný biskupský dwůr *Zerčice* s třemi wsemi k němu příslušnými.[19]) Zboží *Běchařské* pak leželo něco dále odtud u Kopidlna se čtyrmi wsemi.[20])

Brod Český čili *biskupůw* byl podobně jako Raudnice obezděn za arcibiskupa Arnošta, který w něm založil také špitál pro chudé a nemocné. Odtamtud sprawowalo se, pokud známo, 15 wesnic, z nichž toliko čtyry uwodí se z nejbližšího okolí města tohoto;[21]) z ostatních leželo různo několik u Černého Kostelce,[22]) u Zásmuk a Janowic uhléřských,[23]) několik blíž Kolína,[24]) několik neznámo kde.[25])

W největším objemu a nejhaušť pohromadě rozkládaly se statky arcibiskupské w jihowýchodní čtwrti země české. Zde příslušelo předně ke zboží *Štěpanowskému* w krajině nedaleko od Wlašimě na wýchod město *Štěpanow* a 11 wesnic w jeho okolí;[26]) odtud hned něco dále na jih náleželo k arcibiskupstwí městečko *Křiwsaudow* s 10 wesnicemi;[27]) w malém pak wzdálí jižně od Křiwsaudowa počínalo se welké panstwí *Řečické,* největší ze wšech, dosahujíc částečně až ke hranicům morawským. K němu náležela čtyry města: *Řečice* (čerwená

[18]) Načkowice, Kalowice, Robeč, Strachaly, Blížwedly, Hubiny (u Robče) a druhé Hubiny (čili Hubenow u Liběchowa), Tuhan, Mošnice, Pawlice, Dřewice (Dřewčice?).

[19]) Zerčice, Kobylníky, Čížowice jinak Čížowá (nyní Čížowka u Března).

[20]) Wesce, Běchaře (Běchary), Budčewes, Kamensko (kde nyní rybník řečený Kamenský).

[21]) Nowá wes, Břežany, Liblice, Bylany.

[22]) Kozojedy, Štilice (Ščilice), Oplany.

[23]) Bohuňowice, Onomyšl a Nepomyšl.

[24]) Zibohlawy, Radowesice.

[25]) Villa Chrast, villa Slawicz, Nova curia.

[26]) Dalkowice, Lhota, Nesmiřice, Hulice, Sautice, Kalná, Dubějowice, Keblow, Jaworník, Mnichowice, Chlum.

[27]) Chrastowice (nyní samota u Křiwsaudowa), Lhota, Černčice, Strojetice, Borownice, Lhota Wolowa čili za řekau (ultra flumen), Budčice, Březina, Čejetice, Laziště.

čili biskupowa), *Pelhřimow*, *Wyskytná*, *Rychnow* a neméně než 89 wesnic w jich okolí. [28])

W newelkém wzdálí od tohoto rozsáhlého zboží na wýchod blíž Německého Brodu ležely statky příslušící k zámku *Heralci*, 22 wesnic, [29]) západně pak stranau k Táboru zboží *Chýnowské*, totiž starodáwný někdy župní hrad *Chýnow* s městečkem pod ním a s 12 wesnicemi. [30])

Zboží *Wltawsko-Týnské* táhlo se do délky hlawně po prawém břehu řeky Wltawy w krajině blíž Bechyně, též někdy statku biskupského, začínajíc na té straně řeky asi míli nad

[28]) W okolí Řečice: Poříčí (blíž Želiwa), Chřelowice, Jiřice, Košetice, Rowný, Wítowice (Wýtonice?), Milotice, Autěchowice, Zahrádka, Pýškow, Lipice, Bitětice, Bačowice, Těchoraz, Těchorázek, Pobystřice, Lhotka (Lhota Michalowa, u Služátek?), Služetice (nyní Služátky), Chwojnow, Lhota fařářowa (Lhota dotis, totiž faráře Chwojenského, který tam měl jeden lán), Onšowice, Rybník (Rybnik major), Kletečná, Milotice (blíž Rybníka), Dehtáře, Brtná, Swépravice, Popelištná, Zmišowice. — W okolí Pelhřimowa: Hodějowice, Krasikowice, Poříčí (nyní mlýn), Radětín, starý Pelhřimow, Čakowice, Dubowice, Stanowice, Čížkow, Lestkowice, Nowá Církwice (čili Cerekwice, Nova Catholica, Nova plantatio), Morawec, Lidmaň česká, Lidmaň německá, Markwarce, Myslow, Skrýšow, Pawlow, Nemojow, Zajíčkow, Putimow, Proseč, Řemenow, Chwalow, Olešná česká, Olešná německá. — W okolí Rychnowa: Korček (nyní myslivna blíž Sázawy), Sázawa, Lešow, Čejkow, Chrastow, Řeřenčice, Rohožná, Nowá Církwice Rynšowa (nyní dolní Cerekwice), Těšenow, Cajly (Cejly), Mirošow, Hojkow, Borysow (nyní Boršow), Miličow. — W okolí Wyskytné: Kamenička (nyní Kameníčko), Branšow (Branišow), Střítež, Strměchy, Rybníček, Zachotín, Žirow, Rausinow, Hojkowec (na Želiwce u Bříště). — K tomu Budikow za Humpolcem w stranu půlnoční, Petrkow západně od Humpolce a polohy nejisté Lhotka spálená (Lhotka cremata), Jistebník, Ostřetice, Huntow, Mednice, Lhota Wítkowa (Lhota Witkonis), Wětrow a Slawiboř.

[29]) Heralec čili Herarec, Ausobí, Chwalkow, Dobrohostow, Studénka (Mückenbrunn?), Skorkow, Welišow, Pawlow, Mikulášowo, Slawnič, Dubí, Zdislawice, Boňkow, Dědauchow, Bezděkow (Bezděkow minor), Hlawňow, Čakanow, Bratroňow, Krásná hora, Kojkowice, Březinka, Žďár.

[30]) Totiž w nejbližším okolí Chýnowa: Nowá wes (jinak Bor), Záhostice, Bítow, Stranow (jinak Hrotný, místo nyní neznámé), Lužany, Kladruby, Zborowice (nyní neznámé), Chotčiny, Mašowice, Wřesce; wo wětším pak wzdálí Blánice w stranu k Wožici, a Lžín w krajině mezi Soběslawí a Řečicí Kardašowau. Krom toho byla k městečku Chýnowu přiwtělena wes pustá Borowice.

Týnem, a končíc se asi dwě míle cesty pod ním nedaleko od Bernartic. [31]) Náleželo k němu wšak také několik míst na lewém břehu Wltawy w též krajině [32]) a několik míst wzdálenějších u Wodňan, [33]) u Weselí [34]) i až u Lomnice [35]) w kraji Budějowickém. Nejdůležitějším místem bylo město *Týn* nad Wltawau, jinak *Týn Bechyňský*. Wesnic příslušných bylo 32.

Na lewé straně Wltawy rozprostíralo se zboží *Příbramské* w krajině od hory Třemešné a od lesů Dobřišských dílem až k řece, někde we wětší sauwislosti, jinde zase toliko různo ležícími osadami, které we směru jižním zabíhaly do krajin nynějšího panstwí Orlického až za Mirowice i až za Mirotice, a nedaleko pod Orlíkem přeskakowaly také přes Wltawu na břeh wýchodní. Wšech osad bylo 49, mezi nimi město *Příbram* se starodáwnými stříbrnými doly. [36]) Také náleželo ke spráwě Příbramské šest wesnic, z nichž wydržowali se úředníci kanceláře arcibiskupské, totiž *Wišňowá* a *Ostrow* w krajině mezi Příbramí a Dobříší, a *Lštěň*, *Chlum*, *Skřipel* a *Osow* u Hostomic.

[31]) Nad Týnem: Předčice, Knížeklady, Požířence, Hroznějowice a wzdáleněji od řeky Zwozdná (Hwozdná), Záhoří a snad také Čejewice (nyní neznámé). Pod Týnem: Hosty, Kolimiřice, Daubrawa, Dražice, Smoleč, Slawčice (Slabčice), Nemějice, Olešná, Podolí, Leweč (nyní neznámý), Chřenowiçe, a wzdáleněji až za Bernartici Bílina, Jestřebice a Kolišow.

[32]) Wes na druhé straně řeky proti Týnu (villa ex alia parte fluminis civitatis, nyní Malá strana), Bohunice a Zwírkowice, tudíž nedaleko, a Tuleky nedaleko Zwíkowa.

[33]) Wstrpy, Čičenice.

[34]) Mažice, Borkowice, a snad také Kdýšice polohy neznámé.

[35]) Kletce, Spolí.

[36]) Osady tyto byly krom Příbramě: Oseč, Orlow, Laz (Laz penes oppidum, nyní Lazec), Kozičín, -Tisowá, Bohutín, Laz (Laz dolní), Narysow (w urbáři psáno: Naryssyrow), Namnice, Chrast, Poříčí wětší, Poříčí menší, Kamenný wětší, Kamenný menší, Ostrowec (nyní Ostrow), Žiwotice, Přelipsko (nyní neznámé), Radětice, Konětopy, Zdowiz (nyní neznámá), Zawřice, Žežice, Brod, Dubno, Dušníky, Rosejowice, Aubenice, Drewníky, Smolotely, Těchnice, Kozárowice, Strážiště (u Březnice), Plíškowice (u Mirowic), Rastely, Horosedly. Pohoří, Krsice, Rakowice (u Čimelic), Ostrowec menší, Dědowice (u Wltawy, blíž Zwíkowa), Radobytce (u Mirotic), Jarotice, Bořice, Malčice, Podolí, Wadkowice; na prawé straně Wltawy Lašowice a Kosobudy. Kozičín, Tisowá, Horosedly a Krsice připomínají se co příslušné k biskupstwí již r. 1298 w Lib. Erect. X. 154.

S panstwím Příbramským hraničilo na západě *Rožmitálské,* teprw od arcibiskupa Arnošta směnau nabyté, k němuž náleželo město *Rožmitál* s dewíti wsemi w blízkém okolí [37]) a osmi různo ležícími dílem stranau ke Blowicům a k Nepomuku, dílem u Blatné a u Milína. [38])

K obwodu *Rokycanskému* náleželo znamenité město tohoto jména se čtyrmi wesnicemi w jeho okolí. [39]) Arcibiskup Arnošt založil tam klášter kanowníků řeholných sw. Augustina.

O trojím panstwí *Horšowo-Týnském, Heršteinském* a *Supíhorském* nemáme zpráw tak podrobných, abychom mohli podobně udati jich příslušenstwí, [40]) a nemůžeme zcela jistiti nenáleželo-li sem tam ještě něco wíce k arcibiskupstwí mimo uwedených zde 18 obwodů. Již wšak z toho, co jest tuto uwedeno, dá se sčísti w Čechách 329 osad wesnických a dílem městských náležejících k arcibiskupstwí, a dobře se může sauditi, že jich wšechněch, totiž i s těmi, kterých podrobně neznáme, bylo aspoň něco přes 400. [41])

[37]) Sadonice, Wěšín, Bukowá, Sedlce (Sedlice), Hoděmyšl, Skuhrow, Wšewily, Pročewily, Hudčice (blíž Březnice).

[38]) Ke Blowicům: Mitow, Mlšow, Čížkow, Přešín a snad také Kyptow nyní neznámý; u Blatné Chlum; u Milína Laz (nyní Lazsko) a Lešetice.

[39]) Nadryby, Letkow, Aujezd (kamenný), Borek.

[40]) Hlawní dwě zřídla, z kterých se nám jewí rozsáhlost statků arcibiskupských we druhé polowici 14. století, jsau: 1. registřík berniční z roku 1379, 2. urbář arcibiskupstwí z posledního desítiletí 14. wěku; oba chowaní w arcibiskupské bibliothece w Praze. Popisy statků jsau wšak w obau těchto pamětech neauplné. Obadwa obsahují toliko zboží Štěpanowské, Křiwsaudowské, Řečické, Chýnowské, Wltawsko-Týnské, Příbramské a Rožmitálské, registřík berní krom toho také Herarecké, které se w urbáři neuwodí, urbář naproti tomu zas také zboží Raudnické (smíšené se Zerčickým a Běchařským), Helfenburské a Brodské (smíšené s Rokycanským), které w registříku scházejí. Obwod Pražský, Supíhora, Horšůw Týn a Heršteín scházejí w obau; máme o třech posledně jmenowaných jen zmínky powšechné, hlawně u Beneše z Weitmile (380) a w *Series archiepiscoporum Pragensium* (439, 444); o obwodu Pražském pak podrobnější zpráwy w počtu pokladníka arcibiskupského z roku 1382 chowaném w archivu kapituly Pražské (*signo G. III*), který poskytuje také některých jiných důležitých doplňků a wyswětlení.

[41]) Totiž netoliko s těmi, které náležely k Supíhoře, k Horšowu Týnu a k Heršteinu, nýbrž i se zřením k tomu, že nám také osady náležející k obwodům Raudnickému, Helfenburskému a Pražskému nejsau wšecky zná-

Mimo statky tyto wšecky ležící w Čechách náleželo však k arcibiskupstwí také na Morawě město *Kojetín* nedaleko Kroměžíře, neznámo, s jak welkým příslušenstwím.[42]) Roku pak 1373 přidal císař Karel IV k arcibiskupstwí také město *Luhe* w hořejším Falci na řece Nabě ležící s okršlkem jeho a jmenowitě s 13 lány lesa tamže.[43])

W osadách popsaných w urbáři arcibiskupstwí Pražského z konce 14. století, we kterém wšak schází zboží Pražské, Boršowo-Týnské, Heršteinské a Supíhorské, uwodí se 2352 lánů neb zemí čili usedlostí poddaných, z kterých odwáděl se určitý plat roční do komory arcibiskupowy.[44]) Platu tohoto dá se z urbáře téhož sečísti ročně 2403 kopy grošů českých; do čehož nejsau wšak počteni rozliční jiní platowé peněžití od poddaných, jakož od podsedků (subsides), od krčem, od mlýnů, od rybářů, od jednotliwých zahrad, luk, lesů neb porostlin zanechaných poddaným na čas k užíwání, wýplaty w penězích za některé dáwky w plodinách neb za roboty, též dáwky peněžité od některých řemeslníků we městech na arcibiskupstwí, jakož od řezníků, od pekařů, od kowářů, od krejčích, od šewců. Tyto menší příjmy činily z řečených panstwí w urbáři uwedených

my. Registřík totiž berniční a urbář, o kterých jsme se wýše zmínili, uchylují se od sebe při každém obwodě tím způsobem, že w registříku uwedeno jest něco wíce míst než w urbáři, což se powšechně dá wyložiti z rozdílného účelu jednoho a druhého popisu. Rozdíl ten jest tak znamenitý, že w sedmi obwodech, které jsau obsaženy w popisích obau, urbář uwodí 172, rejstřík 233 osad, tedy o 61, to jest bez mála o jednu třetinu wíce. Bylo-li w témž poměru také w obwodech Raudnickém, Helfenburském a Brodském asi o třetinu wíce osad, než co se jich uwodí w urbáři, tedy místo 60 asi 80, wzrostl by nám již tím počet sečtených wsí ze 329 na 349.

[42]) Počet pokladníkůw z roku 1382 fol. 14.

[43]) *Pelzel. Karl IV. Urkundb. 307. Oppidum Lu* uwodí se také w počtu pokladníka z roku 1382 f. 15.

[44]) Není to wšak docela úplný počet jich, protože urbář nacházející se w arcibiskupské bibliothece jest s některau část zetlelý, tak že se popis několika wesnic na panstwí Raudnickém nemůže již čísti. Z té samé příčiny neznáme také již určitě roku, we kterém urbář ten byl sepsán; w nadpise, kde to stálo udáno, lze již jenom čísti: *nonagesim* — — to jest tisíc tři sta dewadesát a neznámo kolikátého ještě.

281 kop grošů, tedy platy z lánů s nimi dohromady 2684 kop. Když připočteme k tomu 54 kop půlletně, tedy 108 kop ročně ze statků obwodu Pražského a 184 kopy z Kojetína, které wykazuje počet pokladníka arcibiskupowa z roku 1382, wystaupí nám summa ona bez mála na 3000 (totiž 2976) kop, a když i skrowně ceniti budeme scházející přitom zboží Herarecké (se 174 lány dle rejstříku berničního z roku 1379), Horšowo-Týnské, Heršteinské a Supíhorské, shledáme, že penčžitý příjem od poddaných na wšech statcích arcibiskupstwí značně tuto summu přewyšowal.

K tomu byly příspěwkem znamenitým dáwky w plodinách rozličného druhu; kterýchžto uwodí se w urbáři, sečtauc je z rozličných panstwí dohromady, předně w obilí 329 korců pšenice, 307 korců žita, 931 korců owsa, 114 wozů a 60 snopů slámy, dále konopí (ze zboží Raudnického) 9 korců, cibule dwě kopy pletní, kaudele (z Raudnicka a z Řečicka) 744 obláčů neb žemní (swazků),[45]) 3806 kur a 11320 wajec (čili 188 kop a 40 wajec), 333½ kamene loje od řezníků we městech na arcibiskupstwí, 123 liber wosku od rychtářů w Řečici, w Pelhřimowě, we Wyskytné a w Nowé Církwici, 22 kop ptáčků ze wsi Načkowic u Helfenburka a jiných něco takowých zwláštností.

Rowněž tak rozmanité byly roboty sedlské na panstwích arcibiskupstwí. Nejobyčejnější byly práce w polích a w lukách, orání, wláčení a klizení o žních, sečení a sušení sena i otawy, dílem také dowážení sklizeného obilí a píce do dworů panských, též chodění na honbu, někde také práce zahradnické a na chmelnicích, trhání lnu a konopí, kopání řepy, konečně rozličné dowozy, zwláště dowážení dřew, kamene a wápna ke stawení na zámcích, na dwořích nebo i na mlýnech a na jezích panských. Na panstwí Wltawsko-Týnském wozili jmenowitě také dříwí potřebné pro dwůr arcibiskupůw w Praze z lesů k řece ku plawení. Při wšem byl ustanowen buď jistý počet dní w roce, nebo počet wozů nebo jinak určitý úkol. Jen s některau část byly roboty wykaupeny za určitý plat ročně.

[45]) *Obláč* a *žemně* říkalo se na Řečicku, *swazek* na Raudnicku.

Urbář nepodáwá popisu wlastního jmění panského na statcích arcibiskupství, než leda nahodile o některých částkách jeho se zmiňuje; že wšak bylo weliké, wychází na jewo již z obyčejných powinností robotních; wšude musily býti četné dwory panské s polemi a lukami, na kterých práwě lid poddaný konal swau určitau powinnost. Výslowně připomínají se dwory popluží w Zerčicích, w Liblicích u Brodu, w Kyjích na cestě od Brodu ku Praze, w Rožmitále, we Služeticích na panství Řečickém, winnice u Litoměřic, mlýn panský řečený Hřídelík u Blížwedel; lesy wětší neb menší rozsáhlosti na wšech panstwích,[46]) též rybníky, w jichž zakládání byla weliká pilnost w Čechách za času Karla IV. Píše se wýslowně o arcibiskupowi Arnoštowi, že mnoho rybníků nowě zdělal s welikým nákladem, zejména u Kyj, u Rokycan, u Horšowa Týna, u Příbramě, u Řečice, u Zerčic a u Chýnowa.[47]) W urbáři děje se zmínka o dwau rybnících u Zerčic řečených na Ptačsku. Jak weliké byly peněžité důchody neb jiné užitky z tohoto panského jmění, nedá se na číslo ustanowiti.

Znamenitým důchodem arcibiskupowým byl také *biskupský desátek* čili tak zwané dymné (decimales, *fumales*), to jest jistý poplatek roční ze wšech usedlostí nebo příbytků z celé dioecezí, skrowný sice u wyměření na jednotliwce, ale wýdatný při welkém počtu powinných. Poplatek ten wybírali od lidí dle prawidla faráři, a odwáděli jej děkanům, tito pak dále arcibiskupu. Nemáme sice žádných úplných počtů z něho; skrowně wšak může se počítati aspoň na 200 kop ročně.[48])

[46]) Pod určitými názwy les *Žďárec* u Borku blíž Rokycan, lesy *Bělá* a *Bukowice* u Milotic, *Lipná* a *Jedlina* u Dehtář na Řečicku, *Semeteč* u Týna na Wltawě.

[47]) *Beneš z Weitmile 380.*

[48]) Desátek z pěti děkanství w někdejších třech župách Litoměřické, Bílinské a Děčinské byl od biskupů postaupen od dáwna opatům Břewnowským. Dle urbáře kláštera Břewnowského z roku 1406 činil příjem z něho ročně $12\frac{1}{2}$ kopy, ač se nedostáwal opatowi celý, nýbrž dle zwláštní umluwy s děkany každý z nich odwáděl $2\frac{1}{2}$ kopy. Když ostatních děkanství, z kterých bral desátek arcibiskup, bylo 48, činil by příjem z těchto dle téhož poměru 120 kop. Byl wšak nejspíš mnohem wětší. Nebo w počtu pokladníkowě z roku 1382 uwodí se o děkanu Horšow-

Některá část užitků z arcibiskupstwí odpadala owšem na wychowání úředníků, kteří wedli správu statků. Mezi těmito drželi prwní místo na panstwích *purkrabí*, jichž bylo tolik, kolik bylo wětších správních obwodů na statcích arcibiskupstwí. [49]) Purkrabí byl wrchním ředitelem jednohokaždého takowého obwodu čili panstwí, maje k ruce, ne-li wšude aspoň na některých panstwích, swého místopurkrabí, rowněž písaře a jiné služebníky. [50]) Pod jeho opatrowáním byl přede wším hrad, na němž měl obyčejné sídlo swé; jemu příslušelo řízení wšelikých wěcí wojenských a wykonáwání wšeliké moci, kterau měl arcibiskup nad swými poddanými, jmenowitě také jistá část moci saudní, zwláště péče o wykonání rozsudků, pokud k tomu nestačila moc rychtářů městských nebo wesnických. Správu hospodářstwí polního wedli wládaři (villici, procuratores), kterých na wětších panstwích bylo wíce než jeden. [51])

ském, že odwedl dymného 6 hřiwen 16 grošů, to jest 6 kop a 40 grošů, děkan pak Dworský $3\frac{1}{2}$ kopy. W témž počtu uwodí se wšak také 48 kop 20 grošů dymného od několika klášterů, jejichž opatowé nebo proboštowé odwáděli je ze statků swých přímo bez prostřednictwí děkanů, totiž od klášterů Pomuckého, Plaského, Milewského, Tepelského, Chotěšowského a Raudnického. To již činí s oněmi 120 kopami 168 kop 20 gr. Podobně wšak odwáděli dymné také jiní klášterowé bezpochyby sami; nebo počet onen pokladníkůw není, co se dymného týče, úplný, nýbrž obsahuje jen tyto zlomky zde udané.

[49]) Roku 1376 jmenuje se Henslinus purgravius in *Broda Boemicali*, roku 1405 slowutný Jan ze Zruče purkrabí tamže, roku 1379 a 1382 Pešík purkrabí *Rožmitálský*, roku 1382 Aleš a roku 1400 Jan Chabrowec purkrabí *Chýnowský*, r. 1379 jest řeč o písaři purkrabí w *Týně* na Wltawě, roku pak 1382 jmenuje se purkrabí tamější Jezowec. Téhož roku uwodí se purkrabí *Příbramský* Hensl, *Herarecký* Fridrich Čachowec, *Běchařský* Bohanec a *Kojetinský* na Morawě Markwart, r. 1415 jmenuje se Jan ze Sobětic purkrabím w *Týně Horšowě*. W urbáři pak i w registříku berním jest na wšech panstwích řeč o purkrabích, a není příčiny domníwati se, žeby prawidelně bylo býwalo několik panstwí podřízeno jednomu purkrabí. Na panstwí Řečickém připomíná se w urbáři také wlastní purkrabí *Rychnowský*, burgravius in Rychnow, jménem Majnuš.

[50]) W registříku berním r. 1379 připomíná se Ottico *viceburgravius* in Tyn, a tamže Wicho *notarius burgravii* in Tyn.

[51]) Výslowně připomínají se *villici* na Raudnicku a na Příbramsku w urbáři, a w Rožmitále w registříku berním, *procurator* na zboží Křiwsaudow-

Nad lesy pak byli lesní (forestarii) [52]) a hajní (silvani, custodes silvarum). [53])

Zwláštní druh služebníků arcibiskupowých na panstwích jeho byli tak zwaní *nápravníci* čili náprawci (provisionarii), totiž kteří měli powinnost ke službám wojenským a měli za to k užíwání, obyčejně doživotnímu, jednotliwé menší wsi nebo, což mnohem častěji býwalo, po jednom, po dwau nebo po wíce lánech, které slauly jejich náprawau neb wýsluhau (provisio, servitium). Mnozí z nich byli stawu šlechtického. Roku 1379 připomíná se branných takowých služebníků na panstwích ob-

ském w urbáři. Z nápisu „*in procuratione Dywissii*" w registříku berním nad částí wsí na panstwí Wltawsko-Týnském dá se sauditi, že panstwí toto bylo rozděleno na dwoje wládařstwí. Tento *Diwissius villicus* připomíná se také w počtu pokladníkowě roku 1382.

[52]) *Lesní* připomínají se dílem w urbáři, dílem w registříku berním na panstwí Štěpanowském (Bohuněk, 1379), Řečickém (Jessek forestarius Rzecziczensis 1379), Wltawsko-Týnském (Hašek 1379), Chýnowském (Wácslaw Mašowec 1379) a Příbramském (Welislaw 1379).

[53]) *Hajní* se připomínají w týchž dwau zřídlech: na *Raudnicku* 2 (w Kyškowicích a w Záluží), na *Helfenbursku* 1 (w Načkowicích), na zboží *Rokycanském* 1 (w Borku, qui custodit silvam, quæ dicitur Zdyarcz et piscinam), na *Štěpanowském* 3 (w Dalkowicích, w Jaworníku jménem Konieř, w Keblowě jménem Jakub), na *Křiwsaudowském* 3 (we Lhotě, w Borownici jménem Swatoň, w Lazišti jménem Mařan), na *Řečickém* 16 (w Miloticích, qui custodit silvas Byela et Bukowicz, w Zahrádce, w Debtářích, qui custodit silvas Lypnam et Gedlinam cum aliis, jménem Mikeš, w Čakowicích jménem Ješek, w Morawči, w Myslowě jménem Jakub, w Putimowě, w Proseči jménem Hřebec, w Olešné české jménem Přibek, w Sázawě, w Čejkowě jménem Ondřej, w Těšenowě, w Hojkowě dwa, Welen a Slawek, we Wyskytné a w Rausinowě, jménem Hošek), na *Heraleckém* 3 (w menším Bezděkowě Jakub, w Březince Tomáš, w Kojkowicích Mareš), na *Chýnowském* 7 (w Záhosticích dwa, z nichž jeden jménem Salawec, we Hrotném Wítek, w Lažanech Mareš z Chýnowa, w Kladrubích, w Mašowicích Wachen a w Blánici Prokop), na *Wltawsko-Týnském* 8 (na Hroznějowicích, w Týně silvanus silvæ Semetecz, w Hostech, w Kolimiřicích, we Smolči, w Olešné, w Podolí, w Bohunicích), na *Příbramském* 6 (w Oseči Milek, w Laze Mikeš, w Kozičíně Jan, w Konětopích Mikuláš, w Drewnících, w Horosedlech Walešek), na *Rožmitálském* 5 (we Wšewilích Ondřej, w Mitowě, we Přešíně Tůma, w Čížkowě Martin Klemák, w Lešeticích Buzek). Jména hajných zde uwedená jsau wšecka z registříku berního, tedy z roku 1379, toliko Slawek w Hojkowě jmenuje se i tam i také w urbáři.

sažených w berním registříku arcibiskupstwí 65, w pozdějším urbáři z konce 14. století 82. Z těchto uwodí se wýslowně 23, kteří slaužili se samostřílem (cum balista), jeden s dwěma samostříly (cum duabus balistis), 9 s kopím (cum lancea, cum hasta), dwa s helmem (cum galea), tři každý s dwěma helmy (cum duabus galeis) a tři s koněm (cum simplici equo).[54]) —

[54]) Na *Raudnicku* jmenuje se w urbáři w *Bříze* šest náprawníků, Matěj, Dybař, Kuthan, Wácslaw a Naček, kteří slaužili každý se samostřílem, a každý měl za to $2\frac{1}{2}$ země, Kuthan k tomu ještě jednu zemi, z které platil jako poddaní té wsi, a sirotci Zmrzlíkowi, kteří neslaužili, majíce též $2\frac{1}{2}$ lánu, nejspíš pro služby otce swého; we *Straškowě* dwa náprawníci, každý se samostřílem, začež každý měl tři dědictwí čili usedlosti; we *Wodochodech* Jan Swěš, mající 5 zemí, s dwěma samostříly, sirotci Lyscowi, Jan Chalupa jinak Přech a Románek, mající každý $2\frac{1}{2}$ dědictwí, každý s jedním samostřílem, krom řečených sirotků, kteří neslaužili; we *Wrbicích* Jan se samostřílem maje 5 čtwrtí (5 quartalia); w *Mířejowicích* jeden náprawník, mající dwě země a krčmu; we *Wtelně* „pan Jindřich", který měl za wýsluhu 9 kop platu z té wsi; we *Wesci* Mareš, měl $1\frac{1}{2}$ dědictwí, k tomu $\frac{1}{2}$ dědictwí, z které platil. — Na zboží *Běchařském* we *Běchařích* náprawník Sloták se samostřílem, maje 2 lány, z kterých slaužil, a dwa, z kterých platil, we dwoře *Chrasti* u této wsi jistý wládyka z Wesce s dwěma lány; w *Kamensku* náprawník Kalamář, který měl 3 čtwrti a polnosti řečené *Kaliště*, též jisté lauky a porostliny. — Na zboží *Helfenburském* měl dle urbáře w *Blížwedlích* rytíř Soběhrd jeden lán, w *Hoštce* sirotci Hřiwcowi jeden lán, slaužíce se samostřílem. — Na *Štěpanowsku* byli náprawníci w *Dalkowicích* roku 1379 pan Epík s jedním lánem, w *Kalné* r. 1379 Waněk s jedním lánem, w *Keblowě* dle urbáře jeden náprawník s třemi lány, w *Jawornice* r. 1379 Mladota s jedním lánem, dle urbáře Jimram s dwěma lány, we *Mnichowicích* r. 1379 Hawel s dwěma lány, Bothen s $1\frac{1}{2}$ lánem, dle urbáře Hencl a Pešík každý s dwěma lány. — Na zboží *Křiwsaudowském* w *Černčicích* dle urbáře Hrdek s dwěma lány, w *Budčicích* náprawník s třemi lány, w *Čejeticích* r. 1379 wdowa „páně Přisňákowa" s dwěma lány. — Na panstwí *Řečickém* w *Chřelowicích* dle urbáře Jenšík s dwěma lány, slaužil se samostřílem, Jeník s jedním, Wilém též s jedním lánem; w *Jiřicích* roku 1379 Adam se 4 lány, které i dle urbáře byly náprawan za službu s helmem; w *Autěchowicích* roku 1379 náprawa Wlčkowa, wedlé něhož měl Mikšík panoše 20 jiter wýsluhy; w *Pýškowě* r. 1379 Ondřej náprawník se 4 lány, které po něm dle urbáře měla wdowa jeho, za službu se samostřílem; w *Lipicích* r. 1379 Kyjík s jedním lánem, který byl náprawan také dle urbáře; w *Bitěticích* r. 1379 Kyjík starý s $2\frac{1}{4}$ lánu, tamže dle urbáře Niklík s dwěma lány, slaužil se samostřílem; w *Těchorázku* roku 1379 Hluma starý, dle urbáře pak Držek, se 4 lány, služba s kopím; w *Pobystřicích* r. 1379

Podobnými wýsluhami byli nadáni také purkrabí a jiní wýše jmenowaní úředníci a služebníci na panstwích, jmenowitě také hajní, kteříž míwali obyčejně každý půl lánu, některý také

Mareš panoše, dle urbáře Jan Rak s 1 lánem, služba se samostřílem; we *Lhotě Michalowě* dle urbáře Milota s ½ lánem a s jedním podsedkem, služba s kopím; w *Služeticích* r. 1379 Jindřich s ¾ lánu; we *Chwojnowě* r. 1379 Jan a Adam každý s jedním lánem, též dle urbáře dwa nápravníci s dwěma lány, jeden krom toho, jménem Podwlacký, s jedním podsedkem, slaužíce každý s jednoduchým koněm; w *Onšowicích* r. 1379 Wanček s jedním lánem; w *Rybníce* r. 1379 Udimský s 3½ lánu, kteráž náprawa jewí se w urbáři rozdělena na dwé, 2½ lánu držela wdowa Peršteinowa, slaužíc s kopím, 1 lán Beneš; w *Kletečné* r. 1379 týž Ješek Udimský s 3 lány; we *Swéprawicích* r. 1379 Přech s 6 lány, které po něm dle urbáře drželi synowé jeho, slaužíce s dwěma helmy, tesař hradský 3 lány, které dle urbáře měl náprawník jménem Čistý, slauže s kopím, a panoše Zdeněk 1 lán, jejž měl dle urbáře Matěj Němeček a slaužil s koněm; w *Popelištné* r. 1379 i dle urbáře Řemenec s jedním lánem, r. 1379 Oneš s 3¼ lánem, slauže s kopím, dle urbáře Ušák s třemi lány; we *Zmišowicích* r. 1379 Markwart, dle urbáře Mareš s jedním lánem; w *Krasikowicích* r. 1379 i dle urbáře Oldřich Hluma, slaužící s kopím, s dwěma lány, a dle urbáře Markýš, slaužící s kopím, se šesti lány; w *Poříčí* měl náprawník dwůr se wším příslušenstwím, a slaužil s helmem; roku 1379 byl w držení té náprawy jakýsi pan Pawel; w *Radětíně* měl r. 1379 náprawu jednoho lánu jakýsi Auhoř (Anquilla) a po něm dle urbáře wdowa jeho (vidua Vhorzonis), jinau náprawu jednoho lánu dle urbáře Oldřich Hluma již wýše jmenowaný; w *Stanowicích* měl r. 1379 Hojek dwa lány, dle urbáře Henl jeden lán, slauže s kopím, a Jaroslaw jedno popluží a mlýn, slauže se samostřílem; w *Morawči* měli roku 1379 náprawu rytíř Oldřich a bratr jeho Přibík, wedlé nich pak Dobec 3 lány; dle urbáře byli náprawníci tři, z nichž dwa, Bonec a Oldřich z Buřenic, měli po 6 hřiwnách a slaužili každý s dwěma helmy, třetí Dobec wýše zmíněný bral tam za službu toliko 56 grošů; w *Markwarcích* měl roku 1379 Dobec dwa lány, Wítek 1 lán a ¾, w urbáři uwodí se náprawa dwau lánů bez jmenowání držitele; *Pawlow* byl roku 1379 náprawau Wlkowau, dle urbáře náležely tam k náprawě dwa lány, z nichž z jednoho platil držitel ročně 64 grošů; w *Putimowě* byl roku 1379 náprawník Auhoř (Anquilla) wýše řečený s jedním lánem, dle urbáře po něm jeho wdowa; w *Rychnowě* byl roku 1379 náprawník Herman s 1½ lánem; w *Nowé Církwici Rynšowě* Přisňák; w *Cajlech* dle urbáře Hawel z Kostelce s dwěma lány, z kterých platil ročně 32 grošů; w *Mirošowě* dle urbáře Oldřich Hluma s dwěma lány; w *Miličowě* roku 1379 Oneš se 4 lány, Herman Wlček s ostatkem, jak se zdá, s wětší částí wsi; we *Stříteži* roku 1379 Oneš s dwěma lány; *Zachotín* byl náprawau téhož (?) Onše purkrabí Wlašimského (na saukromém statku arcibiskupa Jana Očka z Wlašimě);

celý lán we wesnici blíž místa swé služby; podobně také w některých místech rychtáři čili šoltowé, wčelaři a rybáři panští, tesaři slaužící na hradech, wrátní a hlídači hradští.[55]) Úřed-

Ostřetice byly roku 1379 náprawau Mikuláše písaře „pana Hrocha", *Huntow* Jaroslawa, *Lhota Witkowa* Wlčkowa. — Na zboží *Heraleckém* měl roku 1379 w *Čakanowě* Tomec dwa lány, w *Krásné hoře* Bušen dwa lány a jedno kolo mlýnské. — Na zboží *Chýnowském*: w *Bítowě* roku 1379 náprawník Staněk, dle urbáře později Mareš s dwěma lány, slauže se samostřílem; w *Lužancch* r. 1379 Dluhák s dwěma lány, dle urbáře náprawník s $4^1/_2$ lánem a s porostlinami i s dymným, w *Mašowicích* dle urbáře Wácslaw s dwěma lány, slauže se samostřílem. — Na zboží *Wltawsko-Týnském* w *Požířenci* r. 1379 náprawa jednoho lánu, kterau dle urbáře držel náprawník Jan; we *Zwozdné* náprawa tří lánů, kterau r. 1379 držel Radslaw; w *Podolí* dle urbáře náprawník Bronec s $1^3/_4$ lánu, který wedlé jiné služby hlídal také lesy; w *Tutlecích* roku 1379 Slawata, dle urbáře Filip s dwěma lány; w *Mažicích* r. 1379 náprawa jakéhos pana Sezemy, w *Boskowicích* téhož; we *Kdýšicích* náprawa Mikulášowa, jenž slaužil se samostřílem, maje tři lány již r. 1379 i později dle urbáře. — Na *Příbramsku*: w *Oseči* r. 1379 náprawník Hrdoň; we *Chrasti* r. 1379 Mika s polowicí lánu a 3 jitry a Diwiš s 1 lánem třemi jitry, kteréž obojí ($1^1/_2$ lánů a 6 jiter) byly náprawau také dle urbáře; w *Poříčí* r. 1379 Pešík náprawník, dle urbáře náprawa dwau lánů, služba se samostřílem; w *Žiwoticích* a w *Přelipsku* r. 1379 náprawa rytíře Přibislawa; we *Smolotelích* a w *Kozárowicích* náprawa Jechnice čili Těchnice; w *Rastelích* dle urbáře Mikuláš náprawník s $1^1/_2$ lánem, slauže se samostřílem; w *Pohoří* týž s $^1/_2$ lánem; w *Krsicích* r. 1379 náprawa pana Ješka Kekule, později Sudy. — Na panstwí *Rožmitálském*: w *Sedlci* r. 1379 Oldřich, dle urbáře Oneš s dwěma lány, slauže se samostřílem; w *Pročewilích* dle urbáře Wácslaw Silník s 1 lánem, slauže s kopím; w *Hudčicích* r. 1379 náprawa Oldřichowa jednoho lánu, která se uwodí též w urbáři bez jména držitele. — Na zboží *Rokycanském* byli dwa náprawníci w *Újezdě*, jeden jménem Třetí, druhý Martin, každý maje dwa lány. — W registříku berním i w urbáři, psaných latinsky, užíwá se o tomto poměru pokaždé názwu *provisionarius*, *provisio*; český názew *náprawník* nacházíme w *Archiwu českém I 186*, kdež se prawí o náprawníku w Újezdě u Rokycan. Roku pak 1387 čte se w *Actis consistorii 93*: Boczko *naprawczo* domini archiepiscopi.

[55]) O hlídačích (*vigiles castri*) jest řeč na Raudnicku, na Štěpanowsku, Křiwsaudowsku, Řečicku, Týnsku i Příbramsku. Na Raudnicku měli 6 zemí w *Dobřním*, 12 dědictwí we *Wesci*; na Štěpanowsku osm hlídačů každý po půl lánu w *Jawornice*; na panstwí Křiwsaudowském $5^1/_2$ lánu při městě *Křiwsaudowě* spolu s tesařem hradským; na Řečicku $3^1/_4$ lánu we *Střítěži* a 8 lánů we *Zmišowicích*, kdež jimi bylo poděleno hlídačů 16, tak že každý měl $^1/_2$ lánu; na panstwí Wltawsko-Týnském 6 lánů w *Čejewicích*; na Příbramsku jest jen zmínka o jednom hlídači

níci měli wšak také rozličné jiné příjmy, purkrabí jmenowitě také podíl z pokut peněžitých na saudech.

Krom wydržowání úřednictwa a služebnictwa tohoto působilo arcibiskupům ostatně mnoho wydání také stawění a oprawowání na hradech. Ač přitom částečně poddaní powinni byli pomáhati dowozem a stawiwa poskytowaly wětším dílem wlastní statky; píše se nicméně o arcibiskupu Janowi z Jenšteina, že wydal na stawby takowé na Supíhoře 1500 kop, na Helfenburce 500, na Týně Horšowě a na Heršteině rowněž do 500, na Příbrami do 300, na Křiwsaudowě do sta kop grošů.[56])

Nad purkrabími a jinými úředníky jednotliwých panstwí stáli wyšší úředníci arcibiskupowi při dwoře jeho w Praze, který se skládal z četného, dílem šlechtického komonstwa a we zřízení swém poněkud podobal se dworu králowskému. Jako král, měl také arcibiskup swého *podkomořího* (subcamerarius), který sázel rychtáře a konšely we městech na arcibiskupstwí, jezdil po panstwích přihlížeje ku konání sprawedliwosti a wykonáwal saudní moc we wětších wěcech, pokud totiž byla wyhražena arcibiskupu jakožto wrchnosti. Za pozdějších let arcibiskupa Jana Očka zastáwal úřad tento Mikuláš z Borotína (1376—1379); později připomíná se roku 1415 Jan ze Sobětic co podkomoří arcibiskupstwí a zároweň co purkrabí na Týně Horšowě.[57])

Jiní wyšší úředníci dworu arcibiskupowa byli: *hofmistr*, *maršálek*, *pokladník*, *kancléř*, *spráwce* (? procurator). Prwní

bydlícím we *Příbrami* w ulici Dubenské. Při *Čejewicích* wypisují se w urbáři (f. 45) powinnosti hlídačů oněch následujícím spůsobem: Villa Czeyewycz habet sex laneos; quilibet solvit annuatim tres fertones; quos laneos vigiles habent pro servitio, et serviunt: primo omni nocte debent quatuor vigiles vigilare; item debent ligna sufficientia ad coquinam secare et aquam ad eandem pro necessitate portare; item tenentur ligna ad magnam stubam secare et eandem calefacere; item tenentur braseum pro necessitate castri mollere, et cerevisiam juvare braxare; item tenenter ligna juvare secare in silva et eadem super currum ponere; item tenentur pratum sub villa falcare, secare et ad locum suum deducere.

[56]) *Series archiep. 444.*

[57]) Mám za to, že totožný s podkomořím byl nejwyšší komorník (summus camerarius) arcibiskupůw.

dwa z těchto úřadů zastáwali, jak se zdá, wždycky šlechtici. *Hofmistrem* byl roku 1368 Jaroš řečený Lacenbok, později (1374—1379) urozený a statečný rytíř Jan Bolec, jinak Jan Kluk ze Wšenor, po něm rytíř Něpr z Raupowa (1380—1393). *Maršálky* byli Mikuláš z Borotína, předtím podkomoří (1380), Fridrich Čachowec (1383), předtím (1382) nebo zároweň purkrabí Herarecký, Oldřich z Hostiwic (1403), Oldřich Šwáb ze Šwábenic (1414). Úřad *pokladníka* (thesaurarius, notarius thesauri curiæ Pragensis) zastáwaly wždy osoby stawu duchowního,[58]) tak též úřad *kancléře* (cancellarius domini archiepiscopi).[59]) Swětského stawu naproti tomu býwali *spráwci* čili prokuratoři,[60]) wedlé kterých měli powinnosti příbuzné *mistr kuchyně* (magister coquinæ),[61]) *číšník* (pincerna),[62]) *sklepník*

[58]) Roman farář Staroplzenský (1352), Fridrich probošt z Wolframskirchu (1367), Jindřich kanowník Pražský (asi r. 1369), Přibislaw arcijahen Goršowo-Týnský (1377—1380), Wácslaw probošt Míšenský (1392—1407), Adam farář Nehwizdský (?—1401).

[59]) Bohuta kanowník Pražský (1349), Dětleb (1358), později farář u sw. Mikuláše na Starém městě, bratr Záwiše (frater Zawissius), od něhož složen jest počet často zmíněný z roku 1382, to jest wlastně od sw. Hawla toho roku do sw. Jiří 1383.

[60]) Co wlastně k úřadu tomuto náleželo, není docela jasno. Roku 1363 jmenuje se Henslinus *procurator curiæ* archiepiscopalis (*lib. confirm. E. 5*), w listině pak arcibiskupa Arnošta nedatowané čte se o něm, kterak jel pro wíno k stolu arcibiskupowu do Rakaus (cum discretus vir Henczlinus, procurator curiæ nostræ archiepiscopalis, ostensor præsentium, vina nostra pro usibus mensæ nostræ in Austria comparata versus Bohemiam sumptibus et expensis nostris deducat). Týž připomíná se co procurator curiæ archiepiscopalis ještě r. 1378 (*acte consist. 179*); když se pak r. 1380 jmenuje Henslinus *pincerna vini* in curia archiepiscopali Pragensi, jest ku prawdě podobno, že se míní týž, ač jindy zase *pincerna* byl jiný než *procurator*. Roku 1381 jmenuje se Wenceslaus Slodola *procurator archiepiscopatus*, r. 1384 Johannes, r. 1392 famosus Wenceslaus *provisor bonorum* archiepiscopatus Pragensis, quondam notarius tabularum terræ; což snad jest tentýž úřad, kdež pak by se dalo sauditi, že s úřadem tím byla spojena dohlídka nad hospodářstwím na panstwích arcibiskupských, tedy nad *wládaři* (villici), kteří se také nazýwali *procuratores*.

[61]) Takowými jmenují se Thomas plebanus in Chiska (1376), Johannes de Nuremberg (1383), Hanco (1399), Niczko (1386), Johannes (1389).

[62]) Bernhardus (1381), Henslinus (1384), Benczo (1386), Antonius (1409).

(celerarius vini),[63]) *špižíř* (promtuarius)[64]) a *pícník*[65]). Kancléři arcibiskupowu bylo ku pomoci snad několik *písařů* (notarius domini archiepiscopi); tak též měl pokladník a snad také někteří jiní z uwedených úředníků zwláštní písaře k ruce swé.[66]) Mimo to bylo při dwoře arcibiskupowě wždy něco osob stawu zemanského, kteří se nazýwali *panoši* (clientes), *rytíři* (milites) neb *dwořany* (familiares) arcibiskupowými,[67]) tak též zase osoby stawu duchowního, kteří se nazýwali jeho *kaplany*[68]), w podobných službách a poměrech jako dwořané a kaplani při dwoře králowském. Též připomínají se *wrátní* (portulani), *kuchaři* a rozliční řemeslníci arcibiskupowi.[69])

b) Kostel Pražský.

Důchody osob duchowních, slaužících při metropolitním kostele na hradě Pražském, byly dle rozličných stupňů důstojenství jejich welmi rozdílné.

[63]) Nicolaus celerarius vini curiæ Pragensis (1373).

[64]) Johannes Hoppa (1380), Hanussius dictus Grosserpan (1402).

[65]) Girssa distributor pabuli (1392).

[66]) W létech 1373 až 1404 jmenuje se častěji Jindřich z Onolcpacha diœcezí Wircburské, příjmím Kowadlo (Henricus incus) notarius thesauri, notarius cameræ archiepiscopi; roku 1386 byl konšelem a purkmistrem Malostranským. Roku 1404 uwodí se čtyři synowé jeho, z nichž jeden Jan byl kanowníkem Wyšehradským. Od tohoto Jindřicha písaře komory arcibiskupowy složen jest registřík berní od r. 1379, wýše častěji dokládaný.

[67]) Neplach miles domini archiepiscopi de Ostrow (1373—1381), Bartholomæus cliens, familiaris domini archiepiscopi (1373), Alsso de Slauaticz miles, familiaris (1381), Hanussius Kabath miles, familiaris (1381), Sudko miles (1382), Bernhardus de Tekendorf cliens (1382—1385), strenuus miles Nicolaus de Vimberg, domini archiepiscopi miles familiaris continuus et commensalis (1384), Sdenco Byeskowczo miles domini archiepiscopi (1385), Johannes de Praga familiaris (1396), Hrzek z Brodec, panoše Pražského biskupstwie (1398), Sigismundus miles, familiaris domini archiepiscopi (1408), Stephanus Awerbach, familiaris (1417), Raczko Zak familiaris, Racek z Kojšic (1418—1424).

[68]) Wenceslaus clericus, domini archiepiscopi familiaris commensalis, elemosinarius (1373, 1374), Ulricus Tulinger plebanus in Rziedhoscz, capellanus domesticus commensalis (1376—1378), Hinco, Placho capellani (1379), Petrus de Tyn capellanus (1411), Johannes de Praga capellanus archiepiscopi (1416).

[69]) Stehlico sartor domini archiepiscopi (1381), Cunsso sartor domini archiepiscopi (1386 — 1408), Marsso carnifex curiæ Pragensis (1387), Petrus barbitonsor archiepiscopi (1407—1417).

Swé zwláštní statky pro sebe měl od starodáwna *probošt* Pražský. K tomu náleželo předně město *Wolyně* w kraji Prachenském s dwadceti wsemi w též krajině;[70]) zadruhé 30 jiných wsí neb částí wsí w rozličných krajinách různo ležících; totiž předně w objemu Prahy samé část wsi *Obory* a dům s winnicí a s osmi městišti poplatnými *na Újezdě* na Malé straně; w blízkém okolí Pražském wětší neb menší zboží v *Butowicích,* we *Stodůlkách,* w *Nučicích,* w *Dehnicích,* w *Owenci,* w *Šárce,* w *Sedlci „za Babau“,* a na prawé straně Wltawy w *Braníce,* w *Krči* a w *Čimicích* u Bohnic; západně od Prahy *Hostauň*; blíž Slaného *Olšany*, *Libowice*, *Ješín* a část *Holešowic*; na Wltawě pod Prahau *Nelahozewes* s podacím kostelním, *Lobček*, *Wepřek* s podacím, *Dědibaby* a *Dušníky*; w krajině u Raudnice a Budyně *Klenč*, jiné *Dušníky* a něco w *Nížebozích* a w *Launkách*; *Rudeč* u Kostelce nad Labem, *Semice* za Mochowem; částka wsi *Čistce* blíž Poříčí nad Sázawau; konečně wes *Střechow* nedaleko arcibiskupowa zboží Štěpanowského blíž řeky Sázawy.

Dle urbáře sepsaného někdy na začátku 15. století[71]) měl probošt ze zboží Wolynského ročně 140 kop pewného platu od poddaných, nepočítaje w to krčem, tržného, které se wybíralo we Wolyni každý týden, a jiných důchodů nahodilých; z ostatních různých statků scházelo se ročně, pokud známo z udání nezcela auplných, 228 kop 28 grošů peněžitého platu. Krom toho uwodí urbář co dáwky w plodinách 222 korců pšenice, 290 korců owsa, 600 kur, 16 kop wajec, 15 beránků, 15 husí, 15 sýrů a z Launek lososa za půl kopy. W Braníce měl probošt wýton čili clo z dříwí plaweného ku Praze na Wltawě. Roboty poddaných na wšech statcích cenily se dobře na 100 kop grošů.

K panskému hospodářstwí náležely dwě popluží u Wolyně s lukami, s rybníky a s mnohými lesy; w Stodůlkách dwoje

[70]) Totiž: Nišowice, Radčí, Marčowice, Kakowice, Litochowice, Přechowice, Strunkowice (sewerně od Wolyně), Zbudowice, Zechowice, Starow, Nuzín, Horsedly, Žár welký (nyní Žďár), Wlkonice (které se někdy předtím nazýwaly Bojice), Nespice, Budkow, Radšow, Žirec, Buk (jihowýchodně od Winterberka) a Peklow (neznámé polohy).

[71]) W rukopise archivu kapitulního *S. I. fol. 1—4.*

popluží s lukami, s lesy; w Owenci dwůr s jedním poplužím, s rybníkem a se zahradami; w Šárce dwůr s půldruhým poplužím, s winnicí a s lesy; w Čimicích dwůr s půldruhým poplužím, s winnicí, s rybníkem a s lesy; w Hostauni dwě popluží s lukami a se zahradami; w Holešowicích a w Ješíně luka; w Nelahozewsi dwě popluží s lesy, mlýn o sedmi kolích; w Dědibabích dwě popluží; w Semicích dwě popluží, luka, lesy, winnice a jezero rybné; w Čistci luka a lesy. K hájení této majetnosti nacházelo se na proboštstwí šest twrzí; z nichž obzwláště dobrá a pěkná byla twrz we Wolyni; druhé byly w Stodůlkách, w Hostauni, w Nelahozewsi, w Dědibabích, w Semicích. Twrze tyto byly sídla purkrabí neb jiných úředníků proboštowých,[72]) krom kterých měl probošt také 16 manů (feudales, omagiales) we službě swé, rozdělených po jednotliwých wesnicích.[73])

Jak ukázáno již při starší době, byly powinnosti ku kapitule z tohoto jmění proboštstwí Pražského ponejprw roku 1328 obráceny w určitau summu peněz, kterau měl probošt wypláceti každoročně, tehdáž 100 hřiwen; což wšak bylo umluweno jen na čas žiwobytí probošta Držislawa. Po jeho smrti musila se w tom státi změna, následkem které již roku 1350 nacházíme summu tuto zwýšenu na 160,[74]) později pak na 180 hřiwen čili 192 kop grošů Pražských.[75])

[72]) Roku 1382 jmenuje se w *Actis consist. 284*: Bohunco cliens, procurator et purchravius domini Petri præpositi Pragensis; r. 1418 w pamětní knize Staroměstské 27: Jan dictus Ssarka et Jan Kolowrat, officiales domini præpositi Pragensis.

[73]) Totiž po dwau we Stodůlkách, w Dehnicích, w Nelahozewsi; po jednom w Šárce, w Braníce, w Čimicích, w Libowicích, w Dědibabích, we Wepřku, w Klenči, w Dušnících u Budyně, w Semicích, w Čistci. Šárecký man powinen byl hlídati lesy; z Dehnických jeden wařil piwo pro dům proboštůw; o Bránickém prawí se w urbáři: Item theloneum in Multauia, quod dicitur wyton, et ad hoc est institutus unus omagialis, qui exscidit lingua, wytyna (čti: wytíná; odtud název *wýton*). Item ibidem omagialis tenetur solvere omni die dominico 14 picaria, quæ laborantur in Volyna.

[74]) Wiz: *Statuta ecclesiæ Pragensis* wydaná od Dudíka, 428.

[75]) Dle urbáře fol. 4.

Statky, které náležely *kapitule* rozdílně a neodwisle od probošta, dělily se jak od starodáwna na *præbendy* a na *obedienci.*

Præbend bylo 32 celých a dwě polowičné. [76]) Celé præbendy, dle pořádku, jak se cenily od nejlepších k nejmenším, byly následující:

1. w *Holubicích* nedaleko Budče, kdež roku 1406 Wácslaw z Radče co držitel založil rybník znamenitým nákladem. [77]) a kdež roku potomního 1407 připomíná se slowutný muž Mareš co náprawník jeho; [78])

2. w *Studcích* (u Nimburka) a w *Středoklucích* (na cestě od Prahy k Slanému);

3. w *Slatině* (wýchodně od Slaného?), w *Horce* (u Benátek) [79]) a w *Nebušicích* (u Prahy za Šárkau);

4. we *Ctiněwsi* (pod Řipem), w *Zátwoře* (blíž Chlumína) a w *Sobíně* (u Prahy západně od Motola) s dwěma služebníky neboli náprawníky;

5. w *Kobylisích* (u Prahy za Libní);

6. w *Líbeznicích* (na cestě od Prahy k Mělníku);

7. w *Nehwizdkách* (sewerně od Auwalu); [80])

8. we *Kbelích* (wýchodně od Prahy), [81]) *Chabřích*, *Mratíně* (u Měšic) a *Sobíně*;

[76]) Dle popisů dwau w rukopise archivu kapituly Pražské *S. I.* Bylo to 25 præbend starodáwných, 3 založené od biskupa Jana r. 1340, jedna tak zwaná præbenda králowská, a tři præbendy, které byly přiwtěleny ku proboštstwím Litoměřickému, Boleslawskému a nepochybně taktéž Mělnickému. O proboštstwí Litoměřickém, že s ním byla jedna præbenda Pražská stále spojena, jest swědectwí w *Lib. confirm. r. 1358 A. 7*, o Boleslawském listina daná před rokem 1360, we které se wýslowně prawí, že nadal præbendu a k němu přiwtělil „císař" Karel (tedy po roce 1355). O Mělnickém saudím z popisů præbend wýše připomenutých.

[77]) Listina w archivu kapitulním.

[78]) *Lib. erect. V. 146.*

[79]) Roku 1380 wykonáwal Beneš z Weitmile držitel této præbendy práwo podací „in *minori* Horka" (lib. conf. D. 29), což ukazuje na Horku u Benátek.

[80]) Curia in *parvo* Nehwizd, que fuit canonicorum Pragensium, roku 1421 w *Lib. miscell. 1110 ꝛc.*

[81]) Curia in Kbel, quæ fuit magistri Brodæ canonici Pragensis, roku 1421 tamže.

9. we *Mcelích* (w Boleslawsku);

10. w *Kojeticích* (za Líbeznici na cestě k Mělníku) a we *Wrbicích* (mezi Poděbrady a Městcem);

11. w *Hornětících* (nyní Horňatkách blíž Lobkowic) a w *Mastýřowicích* (w Litoměřicku u Hoštky);

12. we *Wětrušicích* a *Radíčewsi* (obojí u Žatce);

13. w *Aujezdci* (nejisto kterém);

14. w *Sowinicích* čili Soběnicích (mezi Litoměřici a Auštkem) a w *Trawčicích* (blíž Terezína);

15. w *Poštowicích* za Welwary (blíž Zlonic);

16. w *Paběnicích* (u Prahy blíž Kunratic ?), præbenda králowská; [82])

17. we *Přílepích* (na cestě k Welwarům za Horoměřici) a w *Bukole* (za Weltrusy);

18. we *Kbelích* a we *Wrbicích* u Mšena (jižně od Budyně);

19. w *Jesenicích* a w *Nupakách* (blíž Průhonic) jižně od Prahy;

20. w *Zeměchách* u Welwar;

21. w *Třeboradicích* (sewerowýchodně od Prahy za Prosíkem);

22. w *Hořanech* (nejisto kterých);

23. we *Wysočanech* (u Žatce?) a w *Nedwězí* (? — u Říčan); [83])

24. w *Malém Krči* (in Krč minori, nyní horním) u Prahy;

25. w *Jesenicích;*

26. w *Postřižíně* (blíž Chwatěrub) a w *Chrasti* (neznámo které);

27. na zboží nejmenowaném præbenda probošta Mělnického;

28. we *Zloníně* (za Líbeznici na cestě k Mělníku);

29. we *Zloníně* témž præbenda druhá;

30. we *Zlatníkách* (od Prahy k Jílowému), præbenda přiwtělená ku proboštstwí Litoměřickému;

31. w *Račiněwsi* (u Raudnice), præbenda přiwtělená ku proboštstwí Boleslawskému;

[82]) Poczieticz et Pabgenicz.

[83]) Píše se w týchž popisích Medmecz, Medenicz, Medwiez, Nedwesi.

32. w *Bělokách* (u Středokluk) a w *Sobíně* (již wýše zmíněném, západně od Motola).

Polowičné præbendy byly:

1. w *Bykoši* (u Suchomasl jižně od Berauna), a

2. we *Straškowě* (pod Řipem).[84]) Rozkládaly se tedy statky k těmto præbendám náležející, pokud známo, aspoň we 52 rozličných wesnicích.

Zwláštní statky swé mimo præbendy kanownické měli podobně jako probošt druzí tři tak zwaní prælati kostela Pražského, totiž děkan, arcijahen Pražský a scholastikus. K *děkanstwí* jmenowitě náležely wsi *Polirady* a *Záryby* u Labského Kostelce (1371), *Sedlčanky* u Čelákowic, *Kucharky* (w stranu ku Karlšteinu, blíž Chotče) a *Župa* (wes polohy neznámé), k tomu les *Černý háj* s porostlinami řečenými *Lom* u Chraštic pod Orlíkem w župě Bozenské, 1152 korců wýměry, jejž dal císař Karel k děkanstwí roku 1356 směnau za wes *Mořinku*, přiwtělenau tehdáž ku purkrabstwí Karlšteinskému. — Zboží *arcijahenstwí* Pražského bylo ještě o něco rozsáhlejší, ač není nám o něm wíce powědomo, nežli že příslušely k němu *Popowičky* jižně od Prahy za Kunratici s podacím kostelním. — *Scholastikus* měl wesnice *Mirowice* (u Třeboradic) a *Kuří* (u Říčan) s 10 kopami a $34^1/_2$ gr. platu ročního od lidí poddaných krom 121 kur a něco přes 3 kopy wajec, s dwěma dwory poplužními (w každé wsi jeden), s rybníky, potoky, lukami, robotami, též w *Hrlejowě* (mezi Slaným a Smečnem) dwůr poplužní s dwěma lány, něco w *Radowesicích* (neznámo

[84]) W popisích rukopisu kapituly Pražské *S. I.* jsau udány summy ročního příjmu jednékaždé z těchto præbend. Činí dohromady 654 kop 16 gr. Nejwětší præbenda, Holubická, cení se na 47 kop ročně; čtyry jiné na 30 neb wíce, deset na 20 neb wíce, šestnáct na 10 neb wíce, jedna toliko na 6 kop; polowičné pak dwě præbendy každá na 8 kop. Při tomto cenění, učiněném za příčinau wypočtení papežského desátku, jest wšak základ příliš nízký, jak wyswítá z toho, že w týchž popisích cení se dle téhož základu roční příjem proboštstwí toliko na 300 kop. Že jsau polowičné præbendy ceněny níže než nejmenší præbenda celá, pochází odtud, že se tu počítají jen příjmy ze zemských statků; k celým præbendám wšak náležely příjmy ještě jiné, kterých polowiční præbendati neměli.

kterých)[85]) a w *Korycanech* (u Chlumína) a platy některé w *Středoklucích*; krom toho jisté příjmy, které mu přicházely co *kancléři kapitulnímu.*[86])

O statcích, které co společné jmění kapituly (bez probošta) náležely k *obediencím*, totiž které byly odewzdáwány jednotliwým členům kapituly ke spráwě za jistý užitek, nemáme žádných zpráw auplnějších; předce wšak ze zmínek nahodilých jest známo aspoň 27 wesnic, které buď celé buď po částkách náležely k tomuto druhu jmění kapitulního při začátku 15. století. Pocházejíce z rozličných, wětším dílem starodáwných nadání, rozkládaly se tyto obediencí po nejrozličnějších krajinách země české. Nejwíce bylo jich we krajině sewerozápadně od Prahy k Rakowníku, k Slanému a k Raudnici neb ještě dále, totiž nejblíže pod Prahau *Aunětice* blíž Lewého Hradce, wíce na západ *Tuchoměřice*, *Kněžewes* a *Kněžewíska*, u Welwar pět dworů kmecích w *Hospozíně* (od r. 1349), *Tuchlowice* západně od Kladna, za Slaným *Páleč*, u Mšena blíž Budyně *Wrbice*, za Rakowníkem w stranu jihozápadní *Čistá*. W krajinách na wýchodě od Prahy měla kapitula co obediencí w bližším okolí dwůr s winnicí w *Michli*, do roku 1349 pět dworů kmecích w *Kuřím* u Říčan, které wšak řečeného roku byly postaupeny scholastikowi k jeho tamějšímu zboží směnau za pět dworů wýše řečených w Hospozíně, *Odolenu wodu* (nyní Wodolku) w straně k Mělníku, blíže odtamtudž *Třeboradice* a wýchodněji od nich ke Brandýsu *Swrčowice*, w krajině nedaleko Mladé Boleslawě *Auherce* a jiné tři wsi nyní neznámé,[87]) blíž Brodu českého *Žhery*, u Kutnéhory *Pněwice*, u Paké *Okrauhly*, u Opočna we Hradecku dwě wesnice, *Mokrau* a *Čánku*, konečně *Hněwkowice* a *Chlistowice* u Ledče w kraji Čáslawském. W jiných kra-

[85]) Radowes, w rukopise *S. I. 26.*

[86]) Item scholasticus Pragensis est cancellarius capituli, et habet omnia emolumenta sigilli, prawí se tamže. — W popisích swrchu zmíněných cení se roční příjmy děkanstwí na 36, arcijahenstwí na 42, scholastrie na 24 kop, patrně zase welmi nízko.

[87]) Píší se w listině od roku 1404 nesrozumitedlně: Swiczsibicz, Kochlicz, Bethowa.

jinách: *Launín* u Tmaně za Beraunem, *Lažanky* u Blatné w Prachensku a *Bohumilice* mezi Wolyní a Wimperkem.

Mezi nejdůležitější jiné společné důchody kapituly Pražské náležel od starodáwna, totiž od času knížete Bořiwoje II, příjem z *Týna* na Starém městě Pražském, a neznámo od kterého pozdějšího času wýtěžek ze *stříbrných dolů*, které měla kapitula u Kutnéhory. Týn býwal, jak již na jiném místě zmíněno, se clem a se wším jiným příslušenstwím pronajímán. Roku 1402 ku příkladu pronajala jej kapitula měšťanu Pražskému Janowi Widoltowi z Mackowa na tři léta za 180 kop grošů a 36 liber pepře ročně. O dolích u Hory swědčí smlauwa zawřená od kapituly roku 1363 s měšťanem tamějším Kunclem Ruthartowým, kterau on a towaryšstwo jeho wzali na se otewření jisté šachty za 300 kop grošů. Roku 1403 měla kapitula o hranice těchto dolů při s klášterem Sedleckým, kteráž se srownala roku 1407 wýrokem ubrmanským Diwiše opata Břewnowského w ten spůsob, aby kapitula a klášter wšechněch dolů swých na půl míle od Hory po čtyry léta užíwali společně na polowic, po kterémžto čase měl opat wypowěditi dále, zdali by mělo přitom zůstati na wždy. Také náležely ke společným těmto důchodům *oféry*, co se jich přes celý rok sešlo w kostele Pražském, ač tak, že se dělili o ně každau neděli toliko kanowníci, kteří byli přítomni službám božím.

Kromě kapituly mělo také ostatní, jí podřízené duchowenstwo při kostele Pražském wětším dílem swá zwláštní pewná nadání.

Kustos předně měl z darowání biskupa Jana roku 1301 wždy ještě faru *Řečickau* na panstwí arcibiskupském a příjmy ze čtyr wesnic w tamějším okolí. [88]) K starodáwnému nadání *sakristowu* náleželo zboží u *Tmaně* za Beraunem, w *Lysolajích* a w *Předbojích*, neznámo pak od jak dáwna dwůr s dědinami w *Modřanech* (1356), který býwal postupowán práwem zákupním; též příslušelo k jeho úřadu zboží we *Welikéwsi* (na prawé straně Wltawy pod Prahau) s powinností k opatřowání

[88]) W rukopise *S. I. fol.* 6 prawí se: de custodia Pragensi prope Rzeczicz in 4 villis et de camera domini archiepiscopi 80 sxg.

z něho dwanácti *bonifantů* potřebami žiwota. I *subsakristowi* dostalo se roku 1370 nadání půl lánu w *Konicích* (nejisto kterých). *Farář* pak kostela sw. Wíta čili *hrobník sw. Wojtěcha* měl obyčejné tehdáž důchody farní a mimo to nadání oltáře sw. Wojtěcha. Neznámo jest, jaké stálé příjmy měl *kantor*, též zpowědníci čili *poenitentiáři* kostela Pražského. Z *kazatelů* dwau, založených Kateřinau wdowau Kunata Kaplíře ze Sulewic, měl prwní prwotně 10 kop platu, k čemuž přidány od zakladatelky později roku 1402 ještě tři kopy ročně na *Slawošowě* w kraji Čáslawském. Druhý, jejž založila roku 1402, byl nadán 10 kopami platu též na *Slawošowě* a dwěma kopama z měšce čili komory arcibiskupowy.

Podobně byli nadáni budto statky budto platy wěčnými na statcích také wšichni *oltářowé* w kostele sw. Wíta, při kterých byli stálí oltářníci, tak sice, že pewný roční příjem oltářníka jen z platů takowýchto nebo z ročních platů poddaných lidí na statcích, nehledě k jiným wedlejším požitkům ze statků, po odražení toho, co z nadání oltáře powinen byl odwáděti k jiným účelům, činil w průměru asi 12 kop, při mnohých wšak počet tento značně přewyšowal. Wšecko nám známé nadání oltářů w kostele sw. Wíta toho času činilo, počítajíc jen čistý příjem pro oltářníky, ročně mnohem wíce než 900 kop grošů Pražských. [89])

[89]) Rukopis archivu kapituly Pražské *S. I.* obsahuje dwa popisy těchto nadání, jeden asi z let 1368 až 1373, druhý asi z roku 1414, které se dají dílem dotwrditi, dílem doplniti z jiných pramenů, zwláště z listin téhož archivu a z knih *erectionum*. Podám zde stručného přehledu nadání jednotliwých oltářů w témž pořádku, jak jsau uwedeny při popise kostela sw. Wíta na str. 84 swazku II. tohoto díla:

1. *Oltář welký sw. Wíta*; měl mlýn we wsi nejmenowané blíž Slaného se 7 kopami platu.

2. *sw. Kateřiny we mříži*; z nowého nadání od r. 1409 tři oltářníci; prwní, sw. Kateřiny a Hedwiky, měl 6 kop 2 gr. we *Lhotě Widlákowě* (blíž Poříčí nad Sázawau), 6 kop na domě Mauricia Machuty w Menším městě Pražském, 80 grošů w *Měcholupích* (míli od Prahy za Strašnicí) a 6 kop we *Strkowicích* u Žatce, dohromady 19 kop 40 gr., břemeno $4\frac{1}{2}$ kopy, zbýwalo 15 kop 10 grošů; druhý, sw. Kateřiny a Lucie, we *Lhotě Widlákowě* 8 kop, w *Lochynicích* (u Hradce Králowé) 4 kopy 3 gr. s lesy a panstwím, we *Měcholupích* 3 kopy 40 gr., w *Tuchorazi*

Naproti tomu byli *wikářowé* kanowníků odkázáni hlawně na příjmy nahodilé, ač ne nepatrné, z tak zwaných každodenních podělowání, majíce ročního platu stálého toliko po dwau

(u Českého Brodu) 3 kopy 10 gr., činí 18 kop 53 grošů, břemeno 6 kop 20 gr., zbýwá 12 kop 33 gr.; třetí, sw. Kateřiny a sw. Krištofa w *Malíkowicích* (západně od Slaného) 6 kop, w *Tuchorazi* 6 kop 50 gr., w *Postupicích* (za Benešowem) 2 kopy, činí 14 kop 50 gr., břemeno 6 kop 10 gr., zbýwá 8 kop 40 gr. K tomu přibyl oltářníkowi sw. Kateřiny a Lucie r. 1415 plat 6 kop, wšak s jistým břemenem, na *Zbynicích* (u Sušic), a oltářníkowi sw. Kateřiny a Krištofa roku 1412 3 kopy platu na *Sowinicích* (u Žitenic w Litoměřicku) s dwory kmecími, poli, lukami a wší zwolí.

3. Weliký *oltář p. Marie* měl dwa oltářníky; každý měl 10 kop platu ročního po zaprawení břemen. Náležela k němu wes *Ptíč* (sewerozápadně od Dušník za Motolem), 10 kop we *Swětci* (Swieczecz), 5 kop w *Bělokách* (u Středokluk), 1 kopa w *Popowicích*, 100 gr. w *Třebochowicích*, dwě hřiwny lehké we *Wrbicích*, 6 kop we *Drahonicích* (mezi Strakonici a Wodňany), kteréžto jsau roku 1376 přeneseny na *Domanice* (u Strakonic), *Chrašťany* (u Netolic) a na jeden lán w *Zálezlích* (u Wolyně).

4. *sw. Ludwíka*, 5. *sw. Mikuláše*, 6. *Mláďátek*; u oltářů těchto slaužili mansionáři, kteří měli swé zwláštní nadání.

7. *sw. Wácslawa za dweřmi*: dwě popluží w *Malšowicích*, 14 kop platů a winnice.

8. *sw. Benedikta*: 10 kop 2 gr. a 52 kur we *Dřísích* (u Labského Kostelce); břemeno 1 kopa; zbýwá 9 kop 2 gr.

9. *sw. Barbory*: w *Pnětlukách* 10½ kopy; břemeno 2½ kopy; zbýwá 8 kop.

10. *sw. Prokopa*: we *Zloníně* (u Líbeznic, stranau od Prahy k Mělníku) 12 hřiwen, u měšťanů 2 kopy; břemeno 4 kopy; zbýwá 10 kop 48 gr.

11. *nanebewzetí panny Marie*: 12 kop, z nichž 42 gr. na domě na Pohořelci, 1 kopa na domě na Malé straně, 2 kopy na statcích slowutného Ilynka z Konecchlumí (od r. 1419).

12. *sw. Cyrilla a Methudia*: 11 kop 11 gr. w *Kochánkách* (u Benátek), 1 kopu w *Unhošti*; břemeno 4 kopy, zbýwá 8 kop 11 gr.

13. *sw. Blažeje*: 16 kop we *Wraňanech* (u Weltrus), 6 hřiwen w *Kowářowicích* (u Mnichowic w Kauřimsku), činí 22 kop 24 gr. Břemeno 8½ kopy; zbýwá 13 kop 54 gr.

14. *sw. Filippa a Jakuba*: z nadání knížete Jana Zhořeleckého 26 kop na 6 wsech (Goglaw majori et minori, Botkow, Derb, Lindeberg, Bagancz) w diœcezí Mišenské.

15. *sw. Doroty*: 5 hřiwen w *Dřewčicích* (u Brandýsa), 5 hřiwen 6 gr. w *Hospozíně* (u Welwar), 1 kopu w *Statenicích* (za Horoměřici za Šárkau); činí 11 kop 46 gr. Břemeno 3 kopy; zbýwá 8 kop 46 gr.

kopách, každý z měšce kanowníka, za kterého konal službu w kostele. Wětší příjmy určité měli toliko vikářowé arci-

16. *sw. Matauše*: 11 kop 6 gr. w *Osuchyni* (nyní Nesuchyně za Rakowníkem). Břemeno 3½ k.; zbýwá 7 kop 36 gr.

17. *sw. Jana a Pawla*: 3 kopy w *Miletících* (za Welwary), 4 hřiwny we *Skalkách*, 2 kopy we wsech nejmenowaných, darowaných jakýmsi panem Buškem; činí 9 kop 12 gr. (po odražení břemen).

18. *sw. Trojice* za welkým oltářem: 11 kop 17 gr. w *Třebnicích* (nejisto kterých) a 1 kopu na lázni děkanowě; činí 12 kop 17 gr. Břemeno 8 kop; zbýwají toliko 4 kopy 17 gr.

19. *sw. Alžběty*: 10 kop 18 gr. w *Krči*, 6 kop w *Radowesicích* (? — in Radowes). Břemeno 40 gr.; zbýwá 14 kop 38 gr.

20. *sw. Mikuláše a sw. Ludmily*: 2 kopy w *Dřewčicích* (u Jenšteina w straně k Labskému Kostelci), 4 kopy w *Dolanech* (kterých?), 1 kopu w *Statenicích* (za Horoměřici), 1 kopu w *Neweklowě* (za Jílowým), 1 kopu w *Třebízi* (za Slaným k Panenskému Týnci). Činí 9 kop; břemeno 2 kopy; zbýwá 7 kop.

21. *sw. Wojtěcha a Doroty*: wes *Přílepy* (w stranu k Berounu) 12 kop platu z hradu a města *Kostelce* nad Labem a 1½ lánu we wsi *Sulicích* (u Jílowého); počítalo se peněžitého ročního příjmu po sražení břemen 18 kop.

22. *sw. Brikci*: 8 gr. in *Rzicz* (Bziczi?), 1 kopu na domě Hostašowě, 1 kopu na domě Mikulcowě, 1 hřiwnu w *Unhošti*. Činí 11 kop 4 gr. Břemeno 2 kopy 6 gr.; zbýwá 8 kop 58 gr.

23. *sw. Stanislawa*: 11 kop w *Malešicích*, 2 kopy w *Byšicích* (u Mělníka); činí 13 kop.

24. *sw. Erharda a Otilie*: od r. 1375 22 kop w *Biskupicích* (u Čáslawě); břemeno 10 kop 30 gr.; zbýwá 11 kop 30 gr. Prwotním nadáním (r. 1367) byla wes *Dubčany* u Žatce s 22 kopami platu.

25. *nawštíwení Panny Marie*: 10 kop na zboží *Wlašimském*, 10 kop we *Chwatlinách* (u Zásmuk); činí 20 kop; břemeno 4 kopy; zbýwá 16 kop.

26. *sw. Antonína*: 11 kop 34 gr. we *Rpetech* (u Hořowic), 8 kop 45 gr. w *Launíně* (u Tmaně); činí 20 kop 19 gr. Břemeno 11 kop 50 gr.; zbýwá 8 kop 29 gr.

27. *sw. Háty*: habet in Moravia in villa 12 sxg. (sic)

28. *sw. Materna*: 45 kop w *Žehrowicích* (? — in Zerowicz) u Kladna; břemeno 28 kop; zbýwá 17 kop.

29. *sw. Ondřeje i Štěpána*: 8 kop w *Zeměchách* (u Welwar), 4 kopy 30 gr. we *Kbelích* blíž Kutnéhory, 1 kopu we *Swidné* (? in Swidna) a 1 kopu „in Stebna (Sdebna) prope Licenburgam"; činí 14 kop 30 gr. Břemeno 7 zlatých, tedy asi 1 kopa 10 gr.; zbýwá 13 kop 20 gr.

30. *sw. Anny*: 11 kop w *Žaboklikách* (u Žatce), 37 kop w *Radošowicích* (u Říčan?); činí 48 kop. Břemeno 34 kop, z čehož 20 kop jeptiškám u sw. Františka; zbýwá 14 kop.

31. *početí panny Marie a sw. Jeronyma*: nadání neznámé.

biskupa a prælatů, totiž *vikář arcibiskupůw* 10 kop ročně, *vikář proboštůw* 20 kop z *Weltěž* u Klecan, *děkanůw* 5 kop w *Bykoši* u Berauna a w *Čeradicích* u Panenského Týnce, *schola-*

32. *sw. Maří Magdaleny*: w *Běrunicích* (mezi Poděbrady a Chlumcem u Dlauhopolska) a w jiné wsi nejmenowané 18 kop.

33. *sw. Petra a Pawla*: 8 kop 44 gr. we *Lhotě* u Weselé (pánů z Wartenberka, blíž Lomnice), w *Sowinicích* (u Rožďalowic w Boleslawště) 3 kopy 20 gr. Činí 12 kop 4 gr.

34. *sw. Maudrosti*: 20 kop we *Klích* (za Obříslwím), w *Bělokách* (u Středokluk) a w Nedwězí (u Říčan). Břemeno 2 kopy; zbýwá 18 kop.

35. *sw. Simona a Judy*: 24 kop we *Křečhoři* (u Kolína); břemeno 7 kop; zbýwá 17 kop.

36. *matky Boží zwěstowání i Wšech Swatých*, při kterémžto oltáři byli čtyři kněží, jeden totiž wlastní oltářník a tři jemu pomocní: 12 kop 55 gr. w *Unhošti*, 6 kop 48 gr. w *Kotopekách* (u Hořowic) na dwořích kmecích s plným panstwím, wyjma roboty, kury a wejce, 72 gr. na dwoře poplužním tamže, 2 kopy w *Drozdowě* (u Žebráka), 3 kopy w *Suchémdole* (nejisto kterém), 3 kopy we *Křiwausích* a *Bukole* (nedaleko Weltrus), 1 kopu na masném krámě Mikuláše Chrasta na Malé straně; činí 30 kop 55 gr. Břemeno 18 kop 14 gr., w němž jest wšak obsaženo po 3 kopách ročně každému z tří kněží pomocných; zbýwá pro hlawního oltářníka 12 kop 51 grošů. K tomu dům we hradě Pražském ku přebýwání pro wšecky čtyry kněží.

37. *sw. Sylvestra*: 18 kop w *Jesenicích*; břemeno 9 kop; zbýwá též 9 kop.

38. *sw. Wawřince*: 15 kop w *Běrunicích* (u Dlauhopolska), 13 kop w *Řisutech* (západně od Slaného) a 3 kopy w *Těchlowicích* (či w Těchonicích?); činí 31 kop. Břemeno 7 kop; zbýwá 24 kop.

39. *sw. Ondřeje*, oltář vikářů, neměl, jak se zdá, žádného zwláštního nadání.

40. *sw. Jana ewangelisty* čili Jana a Bartoloměje; bez nadání.

41. *sw. Kříže* u kaple Swatowácslawské, jak se zdá, též bez nadání.

42. *sw. Wácslawa* w kapli téhož jména: wes *Mirotín* u Deštné (blíž Soběslawě) a *Radim německý* (nejisté polohy) wes celau krom dworu jednoho panoše, též dwůr poplužní s poplužím o čtyrech lánech w *Radlici* kraje Kauřimského blíž Černého Kostelce.

43. *sw. Michala*, oltář starého nadání měl dwa oltářníky; jeden měl dwě hřiwny w *Předbojích* (u Líbeznic pod Prahau na prawém břehu Wltawy), 6 hřiwen w *Horněticích*, 1 kopu na masných krámích; činí 9 kop 32 gr., břímě 3 zlaté, zbýwá 9 kop; druhý 9 kop 45 gr. „in Czranczek retro Rakowník“ s břemenem 3 kop; zbýwá 6 kop 45 gr. W jakém wšak poměru k tomu bylo nadání nowější téhož oltáře Hanušem Kapléřem roku 1402, není dosti jasné. K tomuto nadání náleželo 11 kop we *Wtelně* (u Mosta), 6 kop we *Hřiwicích* (blíž Liběšic w Žatecku) a 2 kopy we welkém *Lipně* (tamže).

stikůw 6 kop. Vikářům a oltářníkům společně náležela také desátá část příjmu ze *stříbrných dolů* kapituly, což jim za staré práwo stwrzeno jest statuty Arnoštowými roku 1350.

44. *sw. Urbana a Cecilie*: 16 kop 15 gr. w *Doníně* u Panenského Týnce a 8 kop w *Řešicích* nedaleko Kornhauzu; činí 24 kop 15 gr.; od toho břímě 6 kop 4 gr., zbýwá 18 kop 11 gr.

45. *sw. Sigmunda*: na tento oltář wykázal dle Beneše z Weitmile (p. 395) císař Karel 1000 zlatých k zakaupení platů, což mohlo činiti asi 18 kop ročně.

46. *nanebewzetí panny Marie*: 8 kop w *Dubicích*, *Zálezlích* a *Stebně* na Labi blíž Austí.

47. *sw. Wojtěcha* nad hrobem jeho: 11 kop na *Wrbicích* u Poděbrad, 1 kopu na jistém domě na Pohořelci, 44 grošů w *Příbojích* a snad ještě jiné některé příjmy, jak se zdá bez wšelikých břemen; oltář tento náležel k nadání faráře sw. Wíta.

48. *sw. Ducha* oltář poenitentiářů: 6 kop 14 gr. w *Morawanech*, 7 kop 24 gr. (k tomu 12 kur a 340 wajec) we welkém *Jenči*, 3 kopy w *Jenčicích* (u Třebenic), činí 16 kop; břímě 2 kopy; zbýwá 16 kop 38 gr. pro oltářníka. Mimo to znělo prwotní nadání téhož oltáře roku 1408 na 3 kopy 10 gr. w *Kařezi* (blíž Zbiroha), 2 kopy w *Poříčanech* (u Českého Brodu), 1 kopu w *Žehrowicích* (u Kladna) a 1 kopu na domě Bláhy řezníka na Hradčanech, dohromady 7 kop 10 gr. pro poenitentiáře kostela Pražského, kteréžto nadání bylo potom roku 1411 přeneseno na *Jenčice*, *Děčany* (u Třebčwlic) a *Ptíč*, přitom pak o 2 kopy 23 gr. 4 kury a kopu wajec rozmnoženo.

49. *zwěstowání panny Marie*: 10 kop na domě Matěje koláře na Malé straně a na dwoře téhož w *Unhošti* dle zakladací listiny r. 1409, k čemuž wšak dle úmyslu zakladatele, téhož Matěje koláře, mělo ještě přidáno býti 6 kop platu odjinud, dohromady tedy 16 kop.

50. *sw. Anešky*: 9 hřiwen (a 36 kur) w *Hodowě* (u Auwalu) a 4 hřiwny bez groše (i 5 kop wajec) w *Nedwězí* (nedaleko Skworce), činí 13 kop 51 gr. Břímě 2 kopy; zbýwá 11 kop 51 gr.

51. *sw. Marty*: 26 kop w *Martiněwsi* (u Budyně); břímě 7 kop; zbýwá 19 kop.

52. *obětowání p. Marie*: 10 kop w *Jiřetíně* a 8 kop we *Rwenicích* (u Mosta), činí 18 kop.

53. *sw. Wácslawa, Prokopa i Erasma*: 20 kop „in villa Zyrzicz"; břímě 4 kopy; zbýwá 16 kop.

54. *nanebewzetí a zwěstowání p. Marie*: 15 kop na wsech *Chachowě* (?), *Mokrauši* a *Timakowě* za Rokycany.

55. *sw. Ducha a sw. andělů i apoštolů*: 15 kop tamže.

56. *sw. dědiců českých*: 15 kop tamže.

57. *sw. Jana křtitele a Jana ewangelisty*: 12 kop na twrzi a dworu poplužním w *Nedwědicích* (pod horau Milešowskau) a 2 kopy w *Třeběwlicích* (blíž Dlažkowic w též krajině); činí 14 kop.

Žaltářníci (clerici psalteristæ), založení roku 1360 císařem Karlem IV, měli nepochybně jisté nadání swé hned od počátku, ku kterému později král Wáclaw IV přidal znamenitau summu 64 kop ročně na městě Slaném (1396). *Bonifantowé*

58. *sw. Kateřiny a Kunigundy*: 6 hřiwen we *Welence* (u Sadské), 2½ kopy w *Třebízi* (mezi Slaným a Panenským Týncem) a 3 kopy 20 gr. w *Beřkowicích*; činí 12 kop 14 gr. Břímě 2 kopy 6 gr.; zbýwá 10 kop 8 gr.

59. *sw. Jakuba a Krištofa*: 19 kop we *Swrčowicích* (za Winoří blíž Brandýsa); břímě 7 kop; zbýwá 12 kop.

60. *sw. 10.000 rytířů*: 2 kopy w *Drahonicích* a 8 kop bez 1 zlatého w *Netřebicích* u Nimburka; činí asi 9 kop 43 gr. Břímě 55 gr.; zbýwá 8 kop 53 gr.

61. *sw. Mikuláše a Ludmily*: nadání totožné s nowým oltářem téhož jména pod číslem 20.

62. *sw. Diwiše*: 4 hřiwny w *Břísťanech* (u Zlonic), 4 kopy w *Domicích* (?), 2 kopy 40 gr. w *Suchémdole* (kterém?), 4 kopy 45 gr. w *Hrlejowě* (u Slaného), 6 kop we *Wepřci* (u Weltrus), 70 gr. w *Radčicích* (?); činí 22 kop 51 gr. Břímě 7 kop 15 gr.; zbýwá 15 kop 36 gr.

63. *sw. Markéty*: 4 kopy w *Hrnčiřích* (za Kunratici jižně od Prahy), 4 kopy w *Třebochowicích*, 4 kopy w *Beřkowicích* a 2 kopy w *Otwojicích* (u Minic od Prahy k Welwarům); činí 14 kop; k tomu w *Hrnčiřích* a w *Třebochowicích* také po lauce. Břemeno 10 kop; zbýwají 4 kopy a řečené dwě lauky.

64. *sw. Kateřiny a sw. Mikuláše*: 6 kop w *Kamenném Újezdě* blíž Chrasti (západně od Blowic), 5 kop w *Aunětících* (tamže) a 1 kopu we *Lhotě* (neznámo které); činí 12 kop.

65. *sw. Tomáše*: 2 kopy na domích w *újezdě sw. Martina* na Nowém městě Pražském, 26 gr. w *Beraunč* a 3 kopy za duši Přibíka (neznámého); činí 5 kop 26 gr.

66. *Wšech Swatých*: dwa oltářníci; jeden měl 8 kop 30 gr, druhý 8 kop w *Dražkowě* (?) a w *Zátwoře* (u Chlumína).

67. *sw. Mauritia*: měl desátky z trojího popluží, nepraví se kde.

68. *sw. Kosmy a Damiana*: 3 kopy 20 gr. w *Jesenicích*, 3 kopy 10 gr. na mlýně a lukách (nepraví se kterých); činí 6 kop 40 gr.; břímě 5 ? gr.; zbýwá 5 kop 50 gr.

69. *sw. Martina*: nadání neznámé; oltářníkem byl jeden z vikářů kanownických.

70. *sw. Gotharda*: 9 kop 45 gr. we *Wětrušicích* (u Klecan na prawém břehu Wltawy?) a 2 kopy w *Třebízi* (mezi Slaným a Panenským Týncem); činí 11 kop 45 gr.; břímě 36 gr.; zbýwá 11 kop 9 gr.

71. *sw. Kateřiny we mříži* (starého kostela): 3 kopy; břímě ½ kopy; zbýwalo 2½ kopy.

72. *sw. ewangelistů*: nadání neznámé.

73. *sw. Matěje*: nadání neznámé.

měli swé opatření z důchodů *Welikéwsi*, jak jest o tom wýše zmíněno; jiné žákowstwo chudé při kostele čili *kůrní žáci* dostáwali toliko něco oděwu a strawy; oděw jmenowitě z důchodů wsi *Libkowic* w okolí Řipu, kterých požíwal vikář arcibisku-

74. *sw. Maří Magdaleny* (w starém kostele): nadání totožné s nowým oltářem téhož jména pod číslem 32.

75. *sw. Petra a Pawla*: 6 hřiwen na obedienci w *Tuchlowicích* (u Kladna), 2 kopy we wsi nejmenowané u Hory Kutné a 1 kopu na domě Albinowském na Malé straně; činí 9 kop 24 gr.

76. *sw. Klimenta*: 3 kopy we *Počaplích* (u Litoměřic) a 3 kopy we *Zbynicích* (u Sušic) bez břemene; činí 6 kop.

77. *sw. Trojice*: nadání neznámé.

78. *p. Marie Sněžné*: 4 kopy na masných krámích (nepraví se kterých), 3 kopy w *Čeradicích* (u Zlonic), 1 kopu na domě Hromadowě čili Hrochowě (neznámém), 4 kopy 48 gr. we *Wšelysích* (mezi Mladau Boleslawí a Mělníkem) a 2 kopy 53 gr. we *Dworcích*; činí 15 kop 41 gr. Břímě 7 kop; zbýwá 8 kop 41 gr.

79. *sw. Kříže* prostřed kostela: nadání neznámé.

80. *sw. Chrisogona*: 6 kop we *Statenicích* (blíž Horoměřic sewerozápadně od Prahy), 4 kopy w *Letkách* (na Wltawě pod Lewým Hradcem), 3 kopy we *Kbelich*, 2 kopy w *Lidicích* (k Slanému, západně od Středokluk), 2 kopy na obci Menšího města Pražského; činí 17 kop; břímě 3 kopy; zbýwá 14 kop.

81. *sw. Bartoloměje a Jana*: nadání neznámé (srow. 40).

82. *sw. 4 doktorů a sw. Erasma*: 11 kop w *Chotiněwsi* (w Litoměřicku u Libèsic) a obilí, 2 kopy w *Mileticích* (u Welwar), 2 kopy „in Ostrouicz" (Jentrouicz), 2 kopy w *Hospozíně* (u Welwar), 3 kopy 10 gr. w *Libkowicích* a *Mazlicích* (wýchodně od Řipu), 7 kop „in Rokoznicz" (Bikozkonicz); činí 27 kop 10 gr.; břímě 10 kop 30 gr.; zbýwá 16 kop 40 gr.

83. *sw. Šťastného a Zbožného*: 12 kop we *Štítařích* (in Stytar majori penes Mostecz civitatem).

84. *Božího těla*: 8 kop w *Solanech* (w Litoměřicku u Dlažkowic); břímě 84 gr.; zbýwá 6 kop 36 gr.

85. *sw. Bernarda i Appollinaříše*: 16 kop we *Blahoticích* (u Slaného), 6 kop we *Pcheřích* (tamže, blíž Brandýska) a 5 kop 52 gr. we *Chrudimi*; činí 27 kop 52 gr.; břímě 9 kop; zbýwá 18 kop 52 gr.

86. *sw. Bernarda*: 5 kop we wsi nejmenowané, 2 kopy we městě; činí 7 kop.

87. *sw. Jana křtitele*: 5 kop w *Nabdíně* (u Welwar), 5 kop w *Malíkowicích* „super bonis Marssonis" (u Smečna), ½ kopy w *Daminěwsi* (u hořejších Běrkowic); činí 10 kop 30 gr.; břímě 3 kopy; zbýwá 7 kop 30 gr.

88. *sw. Lukáše*: 4 kopy we *Wysočanech*, 4 kopy w *Hospozíně* (u Welwar), 4 kopy 25 gr. w *Poštowicích* (u Zlonic), 3 kopy w *Poříčí* (nejisto kterém); činí 15 kop 25 gr.

půw se záwazkem k opatřowání třidceti duchowních těchto, každého jednau sukní na leto a jednau sukní a kápí na zimu. K obědu a k wečeři chodili dílem střídawě ku prælatům kostela.

Znamenitým přídawkem k wýročním důchodům kanowníků i jiného duchowenstwa kostela Pražského byly příjmy jejich ze zmíněných již každodenních *podělowání* (distributiones quotidianæ, portiones). K tomu náležely hlawně úroky z odkazů na zádušní mše při rozličných oltářích w kostele Pražském, které se dle nadání dělily pokaždé we wýroční den, když se služby za zemřelé konaly; wšak také některé jiné důchody, jakož co probošt ročně wyplácel kapitule, i také něco z užitku některých obediencí. Tak ku př. celý plat z obediencí w Odolené wodě byl rozdělowán w adwentě každý den, na který nepřipadalo jiné nějaké podělowání; odkudž obediencí tato nazýwala se adwentní (*obedientia adventualis*). Z podobné příčiny byly Auherce jmenowány obediencí postní (*quadragesimalis*).

Jako z oféry, náležely podíly také z těchto důchodů jen osobám, které se w den podělowání účastnily osobně přítomností swau ustanowených služeb božích. Krom kanowníků, mezi které počítal se přitom také děkan, ne wšak probošt ani jiný z prælatů, leč byl-li zároweň præbendowaným kanowníkem, náležely podíly prwotně jen vikářům; ale časem připauštěli se k nim také oltářníci; a zwyk ten byl schwálen již roku 1350 statuty arcibiskupa Arnošta, ač tak, že toliko oltářům panny Marie w kůru mansionářů, sw. Kosmy a Damiana, sw. Jakuba wětšího, Sylvestra papeže, sw. Prokopa a sw. Marty přiřčeno jest práwo k tomu beze wšeho břemene; jiným wšak 33 oltářníkům uloženo jest za to přispíwati jednau až dwěma kopama ročně ze swých nadání do společné pokladnice, což se obracowalo též na podělowání vikářů a oltářníků; pro budaucnost pak ustanoweno za prawidlo, že měly od každého nowě založeného oltáře odwáděny býti dwě kopy za užíwání téhož práwa, aniž wolno bylo jeho se odříci.[90])

[90]) Z řečených 33 oltářů starších měly platiti po jedné kopě: 1. oltář kaple sw. Michala, 2. sw. Wácslawa, 3. sw. Jana a Pawla, 4. sw. Ludmily, 5. sw. Barbory, 6. sw. Kateřiny a Kunigundy, 7. sw. čtyr doktorů a sw.

Jak welký podíl komu náležel, buď kanowníku, buď vikáři neb oltářníku neb dílem také jiným osobám, záleželo předně na nadání samém, co w něm o tom bylo ustanoweno. Obecně ustanowowalo se statuty Arnoštowými, že měla z nadání zádušních čtwrtá část připadati služebníkům kostela, to jest vikářům a oltářníkům, a tak též z obediencí w Odoleně wodě. Podíly kanowníků byly i dle prawidla tohoto i dle obyčeje wětší; příjmy pak z odwodu proboštowa náležely jen jim wýhradně. Některá nadání pamatowala také wětším podílem na děkana, na kantora neb i jiné hodnosti a služby.

Důchody ustanowené k tomuto každodennímu podělowání množily se při kostele Pražském během 14. a začátku 15. století ustawičně, zwláště za příčinau zakládání wždy nowých a nowých oltářů. Roku 1404 byl složen rejstřík jich (*registrum distributionum* ecclesiæ Pragensis), který se doposud zachowal w archivu kapitulním. Z něho objewuje se summa 971 kop a 38 grošů, která po odražení některých autrat a podílů nižších služebníků při kostele, jakož kostelníků, hlídačů, bab atd. obracowána byla tehdáž ku podělowání. W pozdějších létech potom až do roku 1419 summa tato ještě znamenitě wzrostla nowými nadáními.

Podobným spůsobem jako penězi bylo také zařízeno podělowání *chlebem bílým*, jehož účastni byli rowněž kanowníci, vikáři a oltářníci.

Dle staršího příkladu bratrstwa prælatů a kanowníků zřídili w neznámém čase během 14. století také *vikáři* a *oltářníci* čili *služebníci* (ministri) kostela Pražského *bratrstwo* mezi sebau, které časem nabylo swého zwláštního jmění. K tomu náležela jmenowitě část wesnice *Daubrawičky* u Bezna w kraji

Erazima, 8. sw. Lukáše, 9. sw. 10.000 rytířů, 10. sw. Diwiše, 11. sw. Markety, 12. p. Marie Sněžné, 13. sw. Trojice, 14. sw. Gotharda, 15. sw. Jana Křtitele, 16. sw. Tomáše, 17. sw. Petra apoštola, 18. sw. Doroty, 19. 20. dwa oltářníci kaple Wšech Swatých; půl druhé kopy: 21. oltář sw. Brikcí; po dwau kopách: 22. sw. Wawřince, 23. sw. Martina, 24. Božího těla, 25. sw. Stanislawa, 26. sw. Krisogona, 27. sw. Maří Magdaleny, 28. sw. Kateřiny we mříži, 29. sw. Alžběty, 30. sw. Štěpána mučenníka, 31. sw. Blažeje w kapitule, 32. sw. Bartoloměje, 33. sw. Bernarda.

Boleslawském z pozůstalého jmění panoše Petra Bratroše z Horky, jinak z Dubnice, který wydaw se na pauť k swatému hrobu a do jiných míst zámořských, na cestě této zemřel w Konstantinopoli. Bylť před odjezdem swým odkázal swau část oné wsi příteli swému Wácslawowi z Radče, děkanu sw. Apollinaříše; ten pak po jeho smrti darowal ji bratrstwu práwě řečenému (1398) s powinností k wykonáwání služeb zádušních za Bratroše při oltáři bratrstwa w kostele Pražském.[91]) Zdá se, že toto darowání wzbudilo záwist kanowníků a bylo hlawní příčinau pře mezi kapitulau a bratrstwem, we které se tomuto upíralo práwo stáwání jeho a kladly se překážky postawení oltáře bratrstwa w nowém kostele Pražském místo starého dřewěného oltáře, který stáwal prwé w kostele starém. W rozepři této učinil wýpowěd arcibiskup Olbram roku 1398, kterau bratrstwo jakožto dáwno již stáwající jest stwrzeno a dowoleno jemu nowý oltář sobě postawiti a při něm mše zádušní, zejména za Petra Bratroše konati, wšak s tím ustanowením, aby příjmy bratrstwa, což by jich budaucně jemu přibylo z odkazů, darů neb jiným spůsobem, děleny byly mezi kanowníky, wikáře i oltářníky týmž obyčejem jako při každém jiném podělowání.[92])

Zwláštní swé jmění měl také sbor *mansionářů,* zřízený Karlem IV při kostele Pražském. Prwotní nadání jeho roku 1343 záleželo we wesnicích *Černilowě* a *Jasené* w kraji Hradeckém, kaupených Karlem tehdáž markrabím morawským od pana Hynka z Náchoda, *Zlonicích* za Slaným, kteréž kaupil Karel od měšťana Pražského Oty suken kraječe, a wsi *Lhotě* kaupené rowněž jím od Raimunda z Kostomlat, kteréžto čtyry wsi přinášely 198 kop stálého ročního platu. Karel přidal k tomu brzo potom 25 kop platu ročního ze wsi *Bratronic,* náležející ku králowskému hradu Křiwoklátu, a přiwtělil ke sboru nowě zřízenému roku 1346 kapli *sw. Wawřince w Přerowě* na Morawě s příslušenstwím jejím, totiž se wsemi *Popowici* u Kroměžíře a *Popowičky* u Přerowa, dwěma dwory

[91]) Wiz w díle II. str. 86.

[92]) *Liber fraternitatis ecclesiæ,* w archivu kapitulním.

we *Winařích* a w *Popowicích*, lesy, rybníky a dwěma krčmami w předměstí Přerowském. Pro welkau wzdálenost Černilowa a Jasené od Prahy učinil Karel IV již roku 1353 směnu o tyto dwě wsi takowau, že dal za ně mansionářům prwé řečenau wes *Bratronice* w podkrají lesů Křiwoklátských, wes *Žilinu* tamže, *Krupau* (nedaleko Krušowic) a *Olešnau* za Rakowníkem. Później prodali mansionáři sami wesnice morawské Popowice a Popowičky i s krčmami w podměstí Přerowském za 180 kop kapitule Kroměžířské, a kaupili sobě ze stržených peněz 15 kop a 40 grošů platu na wsech *Zádražďanech* w okolí Bydžowském a *Semčicích* blíž Mladé Boleslawě. Rozmnoženo bylo nadání mansionářů mezitím 10 kopami na wsi *Minicích*, které darowala králowna Anna roku 1352 na památku syna swého Wácslawa, udělením wsi *Chleb* u Nimburka od krále Karla na zádušní mši při třech oltářích nad hrobem králowským w kůru panny Marie (1353), kaupí wsi *Okrauhel* w kraji Hradeckém (blíž Bělehradu) r. 1392, darowáním dworu poplužního w *Lysolajích* za Podbabím u Prahy od biskupa Nazaretského Heřmana, který mansionáři roku 1370 prodali za 43 kop a za roční plat 5 kop práwem zákupním, dále rozličnými platy, dílem kaupenými dílem darowanými, na rozličném zboží wenkowském neb na domích Pražských, kterých se dá spočísti celkem 24 kop a 33 grošů.

Wšeliké tyto důchody, pokud záležely w určitých penězitých platech, byly mezi mansionáře děleny na způsob tak zwaného každodenního podělowání, totiž tak, že kdo nebyl přítomen při službě kostelní, pozbyl podílu toho dne. Přitom byl podíl mansionáře wětšího dwakrát tak welký jako menšího. *Præcentor* pak čili představený sboru měl krom podílu swého také wšecky požitky wycházející ze statků krom stálých platů.[93])

Ke jmění duchowenstwa kostela Pražského sluší ještě připočísti *domy* určené jemu ku přebýwání. Prwotní společné bydlení kanowníků w kapitulním domě bylo sice již dáwno přestalo. Toliko *děkan* podržel wždy swé stálé sídlo w děkanském domě (část č. 39) blíž samého kostela; *probošt* pak sídlil we

[93]) *Cursus mansionariorum* w Dobnerowých Monumentech III, 299.

welkém domě swém na Malé straně w ulici Strahowské. Během času wšak nabyla kapitula wíce domů we hradě a na Hradčanech wětším dílem odkázáním k účelu tomu, aby kanowníci w nich sídlili, tak že aspoň někteří z nich, kteří nejochotněji zachowáwali stálé sídlo při kostele, měli ku požíwání každý swůj dům pro sebe. Domů takowých bylo, pokud nám známo, čtrnáct, jeden již roku 1375 we hradě Pražském blízko brány wnitřní proti kostelu,[94]) jeden rowněž na hradě w pořadí domů mezi mosty,[95]) jiných osm na rynku Hradčanském, z nichž čtyři stály w pořadí posawadních domů kanownických na půlnoční straně rynku, dwa na straně západní, dwa na jižní, jiné dwa w ulici ku Pohořelci, jeden w pokautní ulici ke Brusce a jeden za zadní branau hradskau blíž mostu. Pokud známo, byly wšecky odkázány od jednotliwých kanowníků neb jiných kněží při kostele Pražském.[96])

Z ostatního duchowenstwa měli od starodáwna zwláštní domy swé *sakristan* (č. 41) a *farář sw. Wíta,* obadwa we hradě Pražském blízko samého kostela. Tamže byl také starodáwný refektář čili *obecnice,* we které přebýwali žáci kůrní (část č. 38) a blízko ní jeden dům darowaný k stawbě nowého kostela (domus fabricæ ecclesiæ, část č. 39), jiný *zwoníků* (část č. 38, domus phisdinæ) a jiný *kamenníků* kostela (č. 34). Někdejší kapitulní dům za palácem králowským stal se s část

[94]) Wiz *Základy* ꝯc. *IV. 120 č. 1. z.*

[95]) Wiz tamže 129 pod **

[96]) Totiž dům w mezimostí hradském od kanowníka Ondřeje z Benešowa roku 1417; číslo 61 od Jana Šišky, oltářníka sw. Blažeje r. 1373 pro kanowníka, kterého dosazowal král; č. 139 od Petra Wšeruba arcijahna Horšowského, zemřelého r. 1407; část čísla 67 od známého letopisce Beneše Krabice z Weitmile, kanowníka Pražského a arcijahna Žateckého roku 1374; jiná část téhož čísla od Jakla oltářníka sw. Maudrosti r. 1392; č. 66 od Ctibora arcijahna Litoměřického; část č. 68 od Přibislawa arcijahna Horšowského roku 1377; část č. 185 po kanowníkowi Janowi Názowi; část č. 184 od kanowníka Martina Hispana; část č. 181 od arcijahna Hradeckého Adama z Nežetic pro budaucí arcijahny Hradecké, a jak se zdá jiná část téhož čísla (wiz w *Základech* na str. 147 č. 181 g.) od téhož Adama z Nežetic pro kanowníka, který by měl præbendu Kbelskau; konečně část č. 57 od mistra Jana ze Stojčína. O domě za zadní branau hradskau newíme, kým byl darowán.

společným bydlistěm *mansionářů* (č. 2); we starodáwném pak domě *arcibiskupowě* wedlé kostela (č. 48) přebýwal *vikář* jeho, a za ním při zdi hradské bylo popřáno bydlo *bábám* kostela Pražského, w počtu šesti. Krom toho nadány byly během času také mnohé oltáře domy ku přebýwání swých *oltářníků*. Tak nejprwé hned roku 1305 oltář sw. Sylvestra, k němuž zakladatel jeho biskup Jan darowal dům wedlé samého refektáře práwě řečeného (část č. 39), později pak během 14. a začátku 15. století, pokud nám známo, ještě čtyryadwacet jiných oltářů. Wětším dílem byly to domy ležící na Hradčanech, několik wšak we hradě a dwa dole na Malé straně Pražské. [97]) Také

[97]) Totiž we hradě dům oltáře sw. Šťastného a Zbožného (část č. 11) darowaný r. 1375, dům čtyr kněží oltáře zwěstowání panny Marie w kapli sw. Šimona a Judy (č. 36) r. 1401, domy oltáře sw. Jana křtitele (č. 40) a oltáře sw. Filippa a Jakuba (řečený *ad Utinam*, w mezimostí) darowání neznámého a dwa domy oltářníků nejmenowaných wně hradu za zadní branau hradskau. Na Hradčanech dům oltáře sw. Kateřiny a Kunigundy (část č. 69), darowaný roku 1357; sw. Šimona a Judy (část č. 56) roku 1362; sw. Erasma a čtyr doktorů (část č. 69) před r. 1364; sw. Doroty a sw. Tomáše Kantuarienského (část č. 181) r. 1385; sw. Maří Magdaleny (část č. 180) r. 1388; sw. Anny (Malostranské číslo 226) r. 1399; dále oltářů sw. Prokopa (část č. 185), sw. Benedikta (část č. 57), sw. Kateřiny dwa domy (část č. 181), sw. Maudrosti (část č. 180), dwau oltářů sw. Petra a Pawla a sw. Wácslawa na hrobě dům na dwě polowice mezi oltářníky rozdělený (část č. 71), dům oltáře swatých dědiců českých (č. 103), dům oltáře 10.000 mučenníků kdesi blíž příkopu hradského (wiz Základy IV, 141) a dům jednoho oltáře nejmenowaného (část č. 56), jehožto času darowání neznáme; konečně domy oltářů sw. Kříže, sw. Bernarda i Appollinaříše a sw. Klimenta, neznámé polohy. Na Malé straně we městě dům oltáře sw. Tomáše apoštola blíž fary sw. Michala pod hradem, a w Nebowidech na Újezdě dům oltáře nawštíwení panny Marie. O některých domích kanowníků a oltářníků, kteří nejsau odjinud známi, čerpáme zpráwu z popisu wšech domů náležejících ku kostelu Pražskému učiněného roku 1486 a obsaženého w rukopise archivu kapituly Pražské G XXV. Tam zejména o domích za zadní branau hradskau stojí psáno: Post portam castri inferiorem sunt tres domus; una est in medio domorum canonici, aliæ duæ sunt altaristarum. A opět: Sub castro post portam inferiorem sub monasterio S. Georgii circa pontem sunt tres domunculæ parte (sic); duæ sunt extremæ altaristarum; sed quæ jacet in medio, est unius canonici. Hoc dedit Frana. Omnes sunt destructæ propter fossata. — Tamže čte se o domu oltáře 10.000 mučenníků: Altare decem millia martyrum habet domum in Hradczano, super fossato prima.

poenitentiáři kostela Pražského měli dům na Hradčanech (č. 60) na rynku z odkazu děkana Wratiwoje (1374); w neznámém pak místě také *vikář scholastikůw.*

Spráwu jmění kapitulního, pokud nepříslušela jednotliwým držitelům důstojenstwí, præbend a obediencí, wedl sbor kanowníků we shromážděních swých, jichžto swoláwání a řízení příslušelo děkanu. *Děkan* směl wšak menší wěci také nařizowati sám, a bylo-li k tomu potřeba wydání peněz, mohl až do jedné kopy wydati z peněz společných w dorozumění s kanowníky, kteří by práwě byli přítomni w kostele. Pokladníkem byl *sakrista*, a peníze kapituly chowaly se w sakristii. Měla-li kapitula nebo jednotliwí členowé její neb jiné osoby ku kostelu Pražskému přináležející nějakau při o jmění s jinými osobami, náleželo k úřadu *probošta* Pražského, aby je hájil. K wedení wěcí swých před saudem měla kapitula we službě swé placeného *syndika* a *písaře.* [98])

c) Kostel Wyšehradský.

Nadání kostela Wyšehradského zůstalo bez mnohých proměn w tom stawu, we kterém jsme je shledali již we třináctém století.

Jmění náležející ku *proboštstwí* popisuje nám nejúplněji listina císaře Karla IV z roku 1356 stwrzující práwa a privilegia téhož proboštstwí. W ní uwodí se zejména 41 wesnic, které buď celé buď částečně k němu náležely: předně staré zboží Žitenické u Litoměřic, totiž *Žitenice*, dwojí *Lbín*, *Malešow*, *Kamýk*, *Břežany* (u Budyně), část *předměstí Litoměřického*, kdež probošt měl také podací *kaple sw. Petra*, a část wsi *Kopist*; různé wsi w krajině od Prahy k Slanému a k Mělníku, totiž *Hoholice* s příwozem (přes Wltawu), *Wojkowice* u Weltrus s rybníky, w *Statiwnicích* dwůr poplužní s platy, lukami a porostlinami, *Buděhostice* (u Welwar), *Zakolany*, *Welwary* (?), *Štědřík* (? neznámé polohy); blíž Mladé Boleslawě *Wo-*

[98]) Wiz *Statuta ecclesiæ Pragensis* wydaná Dudíkem w *Archiv für österreichische Geschichte* swazek 37 r. 1867 pag. 426, 430, 437.

jetice s dworem a platy, též kaple *sw. Wojtěcha we Mladé Boleslawi*; w okolí Pražském zwoníci w *Modřanech*, a něco dále na wysočině k jihu wsi *Jesenice* a *Štědřík*;[99]) blíž Brandýsa w *Popowicích* polnosti s mlýnem; w krajině mezi Českým Brodem, Kolínem a Poděbrady twrz *Tatce* se zbožím k ní přikázaným, totiž wes Tatce se čtwerým poplužím a s lukami, wes *Wrbčany* s lány, rybníky, mlýnem a rychtau, wes *Břežany* s lány, krčmau a rychtau, wes *Milčice* a část wsi *Hradištka* na Labi; nedaleko odtamtud také *clo* w Nimburce; w Čáslawsku w aujezdě Swatawině městečko *Králowice* s polemi, s rychtau, clem, mlýnem a se dwěma wsemi, *Přísekau* a *Libčici*; na jihu země české město *Prachatice* s clem, s lesy, rychtau a se wsemi *Těšowici* (jinak Freudenthalem?), *Wýrowem, Fefry* a jinými prý wsemi, jichž listina nejmenuje; w kraji Plzenském (in provincia Pilznensi) wsi *Žarowice* a *Libákowice* blíž Přeštic s rychtami, platy, kurami a jiným příslušenstwím; konečně w kraji Žateckém w okolí Podbořan wesnice *Letow, Liběšowice, Siřem* a *Soběchleby*.

Listinau tauž stwrzuje se proboštowi také clo z dříwí čili *wýton* a *pecenné* w Praze w Podskalí, *mlýny* pod Zderazem, které se we starších privilegiích nazýwaly mlýny pod kostelem sw. Kosmy a Damiana, též clo z trhu *slanečků* na Starém městě Pražském, které wšak roku 1367 s trhem samým přeneseno na rynk Nowoměstský. Proboštowé obyčejně pronajímali clo i s wýtonem některým sausedům Nowoměstským, jako ku př. roku 1391 Mikuláši Kadaňskému a towaryšům jeho za 16 kop o každých suchých dnech, tedy za 64 kop a k tomu jednu bečku sledí ročně.

Stwrzowací listina císaře Karla uwodí mezi statky probošta také město *Zahrádku* s wesnicemi blízkými *Bělau* a *Bělčici* w újezdě Swatawině, též *Choleč, Týnec, Třebušice, Hnidausy, Libošín, Kněžewes* a *Podlešín* w krajině ke Slanému, wšak nespráwně, poněwadž statky tyto byly *obediencí*, jen dočasně a dobrowolně od kapituly proboštům propůjčowané.

[99]) Item villa Jessenicz et Sderyk cum campanatoribus in villa Letow (?) et Modrzan.

Teprw před málo léty, roku 1348, byl po rozepři o to probošt Jindřich z Lipé město Zahrádku s příslušenstwím kapitule nawrátil. Nicméně přeli se později probošt a kapitula znowa jak o Zahrádku tak o druhé statky práwě jmenowané, až roku 1376 s rozkazu císaře Karla podali se na přátelský rozsudek arcibiskupa Pražského Jana, kterýž wypowěděl, že Choleč, wes celá s dwory poplužními, Třebušice wes celá, části wsí Podlešína, Kowař, Hnidaus, Kněžewsi, Libošína a Týnce, též Zahrádka hrad s městečkem Zahrádkau a se wsemi Bělau a Bělčici jsau a byly děkana a kapituly, aniž proboštowi příslušelo na nich jakékoli práwo, toliko aby děkan a kapitula wyplatili proboštowi 200 kop grošů za stawby wykonané od něho na zámku w Zahrádce a na dwoře w Cholči.

Jako rozepří se swau wlastní kapitulau, tak chtěli proboštowé Wyšehradští toho času rozšířiti majetnost swau také proti sausedowi swému na wenkowě, klášteru Zlaté Koruny, na blízku statků swých u Prachatic. Probošt Dětřich totiž, biskup Mindenský (1360—1362), zmocnil se, neznámo s jakým nárokem, neméně než 22 wsí w té krajině klášteru náležejících, které týmž spůsobem také tři nástupci jeho, Jan Soběslaw, Wilém z Landšteina a Jan Benešowic z Dubé sobě osobowali, až teprw roku 1396 rozsudkem papežským jsau klášteru přiřčeny. [100])

Jaké wýše dosahowal roční peněžitý důchod ze statků probošta Wyšehradského, o tom nestáwá wýslowné zpráwy; jen poněkud se dá o tom sauditi z nařízení císaře Karla učiněného roku 1369, aby proboštowi Janowi Soběslawowi, synu markrabí Jana morawského, pokud měl z důchodů proboštstwí zaprawowán býti náklad na potřebnau tehdáž stawbu kostela Wyšehradského, tolik statků na proboštstwí bylo wydáno k požíwání, aby ročně neslo příjmu aspoň tisíc zlatých čili dukátů. [1])

[100]) Wsi ty nazýwají se w listině dworského archivu Wídenského od roku 1395: Perfritz, Seldnaw, Purgstal, Sunnenberg, Hintringe, Schonaw, Walterstift, Freudental, Abraslage, Pukkendrein, Cristanstift, Pleschein, Dichstift, Lentzenrid, Pulkenstift, Schriferstift, Huntznusch, Janastift, Cztwrtina, Blasestift, Swanestift, Ebenaw.

[1]) Listina w archivu stawů morawských.

Ze statků a důchodů kapituly bylo předně nadáno 23 præbend. Těch se nacházelo 13 w aujezdě Swatawině, totiž:

1. w *Tomicích*,

2. w *Dunicích*,

3. w *Blažejowicích* a we *Wraninci*,

4. w *Sněti*,

5. w *Ježowě*, *Rapoticích* a w *Králowicích* (u Koloděj w kraji Kauřimském),

6. w *Lokti*,

7. w *Syrowě*,

8. w *Třítěži*,

9. w *Píšti* se čtyrmi lidmi a s podacím w *Modřanech* u Prahy i s lesem tudíž a s dworem w *Roztylech*,

10. w *Hořicích* a *Hrozněticích*,

11. w *Přísece* (a w *Bašti*),

12. w *Brzoticích* a 13. w *Děkanowicích*; tři w blízkém okolí Prahy, totiž

14. w *Šešowicích*,

15. we *Wršowicích* a *Lhotě*, ku které náleželo také něco polí w *Nůslích*, a

16. w *Líbeznicích* a w *Bašti*; dwě w krajině u Českého Brodu, totiž

17. we *Chraustoklatech*, a

18. w *Lipanech*; ostatní w rozličných krajinách wzdálenějších, totiž

19. præbenda *Žatecká* s dědinami w *Korečku*, *Siřejowicích*, *Měcholupích*, *Holedči*, *Holedečku* a *Blažimi*,

20. *Sušická*,

21. *Žitomiřská*,

22. *Heřmanowoměstská*, a

23. *Mýtská*, ku kterýmžto byly přiwtěleny farní kostely w Žatci, w Sušici, w Žitomiři, w Heřmanowu Městci a nepochybně také w Mýtě, tím spůsobem, že kanowník, který byl držitelem præbendy, dosazowal ku kostelu tomu faráře čili náměstka swého, ten pak byl powinen odwáděti jemu usta-

nowený plat z požitků kostela. Takowým spůsobem platil farář Žatecký 10 kop, farář Sušický 24 kop ročně.

Prælatowé kostela Wyšehradského, totiž *děkan, kustos* a *scholastik,* měli po jedné z těchto præbend, mimo to pak každý také statky k swému úřadu náležející, o kterých jest při starší době powěděno. K nadání kustosstwí náležela také wesnice *Kosoř* stranau od Radotína blíž Zbraslawě (1384).

O obediencích kapituly Wyšehradské nepotřebí opakowati, co při starší době powěděno. Z těch, o které byla pře zmíněná mezi proboštem a kapitulau, zdá se že kapitula předce něco ztratila, jakož zejména wes *Zakolany*, která, ač náležela k nadání kostela w Budči a tedy k obediencí, jmenuje se mezi statky proboštstwí we stwrzowací listině Karlowě (1356) a nejmenuje se později mezi statky dle wýpowědi arcibiskupa Jana r. 1376 kapitule nawrácenými.

Některé newelké zmenšení této části jmění swého utrpěla kapitula prodáním domu na Starém městě w nynější ulici Bartolomějské (č. 310) za 100 kop grošů roku 1361 z potřeby nákladu na přestawění wodowodu ze studánky Jezerky na Wyšehrad. Jiným spůsobem byl již prwé odcizen od kapituly špitál Týnský čili stawení jeho (potomní fara Týnská), pronajmutím totiž práwem zákupným, a rowněž aujezd Swatomartinský, z něhož podržela kapitula toliko podací kostela sw. Martina we zdi na Starém městě Pražském mimo 3 kopy ročního platu pro scholastika a 26 grošů pro děkana.

Jedinau nowau obediencí, které nabyla kapitula toho času, byl oltář založený Janem místopísařem Nowého města Pražského s ročním příjmem 10 kop grošů we wsi *Loděnicích,* který dle odkazu jeho měl udělowán býti na spůsob obediencí.

O jiném nějakém rozmnožení statků náležejících k obediencím nenacházíme žádné jisté zpráwy, leč toliko o některých směnách, které se o ně staly. Tak ku p. za postaupení kostela sw. Kosmy a Damiana na Skalce, jejž Karel IV přiwtělil k nowému klášteru Slowanskému, a za kostel čili kapli panny Marie na Tráwníčku, při němž založen jest klášter Servitů, dostala kapitula w náhradu podací kostela we *Chrau-*

stoklatech u Českého Brodu a kaple *sw. Mikuláše* w předměstí we *Wožicích* (1368). Okolo roku 1383 postaupila kapitula panu Oldřichowi z Hradce dědictwí swého we městě Řečici směnau za statky w *Buku* u Hradce Jindřichowa, které nesly 20 kop platu ročního; roku pak 1388 stala se směna s klášterem Kartauským u Prahy o šest kop platu jeho we *Dworcích* nad Podolím za tři kopy platu kapituly we Hlubočerpích s jistými wýminkami.

O nadání *oltářů* a kaplí w kostele kapitulním a jiných na Wyšehradě o sobě stojících jsau zpráwy příliš zlomkowité, tak že šíře o nich jednati nelze. K starodáwnému oltáři sw. Gereona odkázal roku 1350 kanowník Werner 8 kop platu w *Owčářích* u Kostelce na Labi. Část nadání nowých tří oltářů sw. Ducha, sw. Martina a sw. Tomáše, které se ponejprw připomínají téhož roku (1350), záležela we čtyřech kopách platu we *Wřeskowicích* w někdejším kraji Klatowském. Oltář sw. Prokopa měl kopu platu na jednom domě we *Slaném*, kteráž odtud roku 1404 přenesena na dwůr poplužní s dwěma poplužími w *Jílowém*. K oltáři sw. Barbory odkázal Petr Bolek z Todně roku 1405 50 grošů platu ročního na jednom lánu w Todni w kraji Budějowickém. Toť wše, o čem se zachowaly paměti písemné.

Wikáři a oltářníci kostela Wyšehradskéko měli podobně jako Pražští *bratrstwo* mezi sebau, které se připomíná ponejprw roku 1366. Také bratrstwo toto nabylo časem zwláštního jmění, záležejícího wětším dílem w platech.

d) Kostely kollegiatné sw. Jiljí, Wšech Swatých a sw. Appollinaříše.

Welkému nadání kostela Pražského neb Wyšehradského nerownaly se statky a důchody ostatních tří kollegiatných kostelů w Praze; nicméně wšak, hledíc k menšímu počtu duchowních osob při nich, byly wždy znamenité.

Statky starodáwné kapituly *sw. Jiljí* předně nacházely se wětším dílem w sausedstwí statků biskupstwí Pražského, od kterých, jak se zdá, byly odlaučeny darowáním od biskupů,

této kapituly zakladatelů a oprawců. Tak jmenowitě z desíti præbend, wykázaných pro probošta, pro děkana a pro osm kanowníků, mělo pět zboží swé w sausedstwí biskupského zboží Heraleckého w krajině mezi Heralcem a Německým Brodem, totiž wesnice 1. *Kojetín*, 2. *Radňow*, 3. *Michalowice*, 4. *Bezděkow*, 5. *Lhotu*. Jiné čtyry præbendy byly newelmi daleko odtud u Ledče, totiž 6. wes *Hradec* s *Kwětinowem*, a 7. 8. 9. wes *Olešná*, kterážto byla mezi tři præbendy rozdělena. Desátá byla præbenda *Příbramská*. K některé z těchto præbend náleželo také zboží w *Howorčewsi* u Měšic w krajině od Prahy k Brandýsu. We Příbrami, městě arcibiskupském, byl farní kostel přiwtělen ku præbendě dle něho nazwané (biskupem Janem roku 1310), tak též w Hradci kostel farní ku præbendě toho jména, tak že faráři těchto kostelů, od držitelů præbend jmenowaní, byli powažowáni toliko za stálé jejich náměstky (perpetuus vicarius).[2])

W témž poměru stál k děkanstwí sw. Jiljí kostel na *Krásnéhoře* w blízkém sausedstwí præbend wýše jmenowaných w krajině na západě od Německého Brodu. Farář kostela toho byl powinen odwáděti děkanu ročního platu šest kop grošů Pražských.

Méně jest známo o jmění *proboštstwí* Swatojilského. K němu příslušelo podací kostela w *Zebíně* u Jičína.

Z *obediencí* kapituly připomínají se wsi *Wěšťany* mezi Trmici a Teplicí w kraji Litoměřickém (1373), *Jeseník* w Boleslawště nedaleko Nymburka (1380) a *Kuchaře weliké* stranau od Prahy ku Karlšteinu.

Kapitula kaple králowské *Wšech Swatých* na hradě Pražském měla krom proboštstwí a děkanstwí jedenáct præbend kanownických, wesměs bohatších než byly skoro wšecky præbendy u sw. Jiljí. Které statky wšak k nim náležely, není nám powědomo, wyjma wes *Hodkowice* blíž Zlatník we krajině od Prahy k Jílowému, která se již za posledních let krále Jana nazýwá příslušenstwím jedné præbendy.[3]) *Děkanowi* náležela

[2]) Howorčewes jmenuje se co k præbendě náležející w *Actis consistorii* r. 1379 (pag. 283).

[3]) Wiz *Jacobi. Codex epistolaris 30.*

wes *Kánice,* tuším u Hořic w kraji Bydžowském, též wesnice *Chrast* na Sázawě nedaleko hradu Kostelce s podacím kostelním. Statky pak *proboštstwí* Wšech Swatých nacházely se snad s nejwětší část we krajích Budějowickém a Prachenském, jak se dá sauditi z wykonáwání práwa podacího od probošta w *Bošilcích* w okolí Třeboňském a w *Blánici* u Strunkowic za Wodňany.

Mimo to měla kapitula celá statky různo ležící w rozličných krajinách země, z nichž připomínají se w pamětech nahodilých wes *Přítočno* u Aunoště w kraji Rakownickém, kterau darowal kapitule brzy po založení jejím kněz Jan ze Chrudimě z duchowenstwa kostela Pražského, kaupenau za 285 kop a 44 grošů od pana Jana z Dražic; wes *Horosedly* za Rakowníkem; *Twršice* u Žatce, kdež kapitula roku 1378 wysadila dědictwí swé 5 lánů práwem zákupním; konečně městečko *Wladislawice* za Sázawau blíž Konopiště s podacím kostelním a s rychtau nad městečkem i wsemi okolními. Kapitula wysadila tuto rychtu rowněž práwem zákupním roku 1408 spolu s třemi lány polí, s místem prostranným k wystawení domu, se čtyrmi rybníky a s lesem, který měl čtyry lány wýměry, na hoře blíž řečeného městečka.

Kapitula *sw. Apollinaříše,* která byla císařem Karlem přenesena ze Sadské na horu Wětrnau na Nowém městě Pražském, podržela starodáwné nadání swé, které měla we předešlém sídle, wyjma toliko farní kostel w Sadské, který arcibiskup Arnošt přiwtělil ku klášteru kanowníků řeholných řádu sw. Augustina, nowě při něm založenému (1362). Po smrti arcibiskupa Arnošta zdwihla kapitula žalobu na to u nástupce jeho arcibiskupa Jana, ale poddala se potom přátelskému rozsudku jeho (1367), a odřekla se wšelikých práw na kostel ten, ujištěna jsauc toliko, že co jinak náleželo děkanowi, kapitule neb kanowníkům jednotliwým a služebníkům kostela jejich w Sadské samé a w okolí, mělo jim zůstati, totiž platy a dáwky, luka, lesy, pole orná i neorná, domy, dwory neb jakékoli jiné jmění. Později učinila kapitula směnu s klášterem Sadským o některau část tohoto majetku (1375). Postaupila totiž řeholníkům polí, kterých užíwali děkan, školmistr,

sakristan a vikář proboštůw, se čtyrmi chalupami, s dworem děkanským, s lukau a s důchodem 90 grošů, a přijala za to od nich wes *Opočnici* wýchodně od Nymburka u Městce s platem 11 kop a 15 grošů z též wsi.

Welká část statků kapituly nacházela se pro onen půwod její práwě také w newelkém wzdálí od Sadské. W *Sadské* samé byla jedna z dewíti præbend sw. Appollinaříše. W krajině odtud ku Kauřimi a k Českému Brodu náležela wes *Hořany* ke třem præbendám, *Třebowl* k jedné, *Kšely* ke dwěma, z nichž k jedné byl přiwtělen farní kostel w *Bydžowě*. We wětším wzdálí od druhých měly dwě præbendy za příslušenstwí swé wes *Raudníky* u Trmic w kraji Litoměřickém.

Také *probošt* měl něco luk u *Sadské*, mimo to wes *Hrádek* u Čelákowic a blíž odtud ku Praze wes *Sotalice* (u Chwal) s dworem poplužním o půldruhém popluží a s lidmi poplatnými a robotnými, též půlnočně od Prahy w *Auněticích* dwůr poplužní s chmelnicí. O Sotalice byla wšak okolo roku 1407 zdwihána pře od kapituly, která twrdila, že jest wes ta její obediencí.

K děkanstwí náležela wes *Semněwice* nedaleko Horšowa Týna w kraji Klatowském.

Obediencími byly wesnice *Čcšow* a *Wrsce* u Kopidlna, *Ledčice* mezi Slapy a Knínem a *Skalice*, tušim u Jemniště. We wsi posledně řečené měla kapitula dwůr poplužní a 10 kop bez 40 gr. platu ročního, 57 kur, 5 kop wajec a roboty při žni od lidí poddaných. Také náležel kapitule dwůr s dwěma poplatníky w *Přistaupimi* a wes *Taušice* w stranu k Zásmukům. [4])

c) Kostely farní.

O nadání farních kostelů Pražských a důchodech spráwců jejich máme zpráwy welmi nedostatečné. Jen při málokterých připomínají se jmenowitě statky na zemi neb jiné jmění ne-

[4]) Zpráwy tyto o kostele sw. Appollinaříše jsau čerpány nejwíce z několika listin u Pešiny *Phosphorus septicornis* pag 27 oc.) a z nahodilých zmínek sem tam w *Actis consistorii* a *libris confirmationum*, též z rejstříků desátkowých.

mowité co část nadání faráře, ač možné jest, že nadání takowých bylo značně wíce nám neznámých, zwláště ze staršího času pocházejících. Tak náležela faráři od *sw. Mikuláše* na Starém městě *winnice* za branau Horskau na hoře wedlé nynější Kanalské zahrady.[5]) Pro faráře *sw. Hawla* byla roku 1374 kaupena wes *Dalow* nedaleko hradu Šternberka na Sázawě za 194 kop grošů.[6]) Ku kostelu *sw. Klimenta* na Poříčí náležela *sladowna* nedaleko něho (č. 1244) a dwě *winničky* kaupené w létech 1375 a 1381 w krajině za někdejší Swinskau branau. Kostel *sw. Mikuláše* na Malé straně měl dwůr poplužní w *Ořeše* (1398) a jiný w *Hrnčířích* za Kunratici (1401); kostel *sw. Jakuba* na Újezdě *winnici* a 1½ korce *pole*; kostel *sw. Benedikta* na Hradčanech dwůr poplužní, jinak náprawu, kdesi w blízkém okolí.[7]) Toť wše, čeho se dowídáme ze zachowaných pamětí.

Obyčejněji zdá se že nadání farářů záleželo w ročních platech na domích nebo na statcích zemských, ač i o těch máme zpráwy jen zlomkowité, wětším dílem toliko z knih Erectionum, které se teprw rokem 1358 začínají, z nichž tudy zwídáme jen o platech během času přibylých, nikoli o prwotních nadáních, ježto wšecka byla půwodu staršího.

Krom těchto nadání základních měli wšak spráwci kostelů farních také jistau dáwku řečenau *dymné* (fumales), která jak se zdá podobně jako dymné biskupowo zastáwala desátek a odwáděla se z každého domu w osadě. Od ní rozdílné byly jiné určité dáwky každoroční, placené od osadníků, kterým se říkalo wůbec *farní práwa* (jura parochialia).[8]) Důležitým příjmem fařářowým byly dále *oféry* o jistých swátcích, jakož zwláště o poswícení a o pauti (dies patroni), k jichž odwádění pokládali se wšichni osadníci za powinné w míře obyčeje, též jiné příležitostné sbírky (oblagia), které byly we zwyku, a sbírky

[5]) Wiz díl II. 278.
[6]) Wiz tamže 431.
[7]) *Lib. antiquæ civit. Prag. miscellaneus* fol. 1110 ɔc.
[8]) Zmínky o těchto dáwkách nacházejí se hlawně w *Liber visitationum*, o dymném zwláště ku př. na listě 33 při kostele sw. Jakuba na Újezdě.

do měšečku při nedělních službách božích (oblationes ad sacculum).[9]) Něco také činily podíly ustanowené pro faráře zakládacími listinami na rozličné zádušní mše, které se odbýwaly od kněží oltářníků při rozličných oltářích we farním kostele.

Že příjem roční z dymného, z práw farních a z ofěr byl znamenitý, dá se poněkud sauditi z některých případností, když byla část té neb oné osady ze zwláštních příčin z odwádění práw těch wyjmuta a ustanowena za to pro faráře náhrada. Při založení kláštera sw. Ducha ku př. (roku 1346), když musilo wíce domů býti strženo, aby se nabylo místa k stawení, wedl stížnost farář od sw. Kříže wětšího, w jehož osadě ležely, na ujmu důchodů jemu z toho přicházející, a musili mu zakladatelé kláštera w náhradu za to wykázati 5 hřiwen stříbra ročně. Poněwadž řečenému faráři tím sotwa ubylo wíce než desátá část jeho osady, musí se za to míti, že roční důchod z těchto dáwek činil při tom kostele aspoň 50 hřiwen.

K tomu přicházely také jisté požitky z pohřbů (funerales), ježto dle zwyklosti wšecky rozličné látky upotřebené k ozdobení pohřbu, často drahé, a wosk ze swíček, co nedohořely, připadal faráři. O jiných důchodech wíce, které nebyly dowoleny, ale wybíraly se nicméně na zápor, promluwíme na jiném místě.

Ačkoli dle toho, co dotud powěděno, nelze nám udati, jak welký byl auhrnek ročních příjmů jednohokaždého faráře w Praze; nicméně máme aspoň jistau pamět, z níž jest widěti, které fary byly bohatší a které chudší, i w jakém asi poměru mezi sebau. Jsau to rejstříky desátků papežských z druhé polowice 14. a ze začátku 15. století, w nichž obsaženo jest, kolik se takowého desátku odwádělo od kterého kostela, a to sice ze stálých jeho ročních platů dle jistého mírného měřítka, totiž po odražení wšelikých břemen.

Dle toho byly nejbohatší dwě fary w Praze Swatomikulášská a Týnská na Starém městě; nebo z jediných těchto dwau kostelů odwádělo se desátku papežského po 6 kopách ročně. Po nich nejblíže platil 3 kopy kostel sw. Mikuláše na

[9]) Zmínka w *Monum. univ. Prag. III. 403* k roku 1403.

Malé straně; dwě kopy a 48 grošů farář Swatohawelský; po dwau kopách farářowé od sw. Michala na Starém městě a od sw. Walentina; wíc než kopu w pořádku za sebau farářowé sw. Jiljí (1 kopy 48 gr.), matky boží na Lauži (1 k. 36 gr.), sw. Benedikta na Starém městě (1 k. 36 gr.), sw. Kříže wětšího (1 k. 30 gr.), sw. Linharta (1 k. 30 gr.), sw. Wíta (1 k. 24 gr.), sw. Martina we zdi (1 k. 12 gr.) a sw. Petra na ostrowě pod mostem (1 k. 12 gr.); zrowna kopu farář sw. Haštala; ostatní wšichni méně než kopu,[10]) wyjmauc některé kostely, které z rozličných příčin desátku neplatily a proto w rejstřících těch se neuwodí.[11]) Dle porownání desátku rownaly se wšecky bohatší fary Pražské, jak jsau zde uwedeny, co do wýšky příjmů swých dobře præbendám kanownickým, ano některé i wyšším důstojenstwím. Při kostele Týnském, sw. Mikuláše na Starém městě i několika jiných jewí se to také z případností častějších, we kterých farářowé těchto kostelů směnau za faru swau nabyli kanownictwí, arcijahenstwí neb i proboštstwí při jiných kostelích.

Nadání kněží *oltářníků* při jednotliwých oltářích we farních kostelích záleželo skoro weskrze w ročních platech, kteréž se k tomu cíli jednaly na domích, na mlýnech, na lázních, na

[10]) Totiž 48 gr. sw. Štěpána we zdi a sw. Jana Odraného; 40 gr. sw. Štěpána a sw. Jindřicha na Nowém městě; 32 gr. sw. Jana na Zábradlí; 30 gr. sw. Filippa a Jakuba, sw. Klimenta na Poříčí, sw. Petra tamže a sw. Michala pod hradem Pražským; 24 gr. sw. Michala w Opatowicích, sw. Wácslawa na Zderaze, sw. Jana Křtitele na Újezdě, sw. Wawřince pod Petřínem a sw. Jana w Oboře; 18 gr. sw. Wojtěcha w Jirchářích, sw. Jakuba na Újezdě a sw. Benedikta na Hradčanech; 12 gr. sw. Kříže menšího, sw. Ondřeje na Starém městě a sw. Martina menšího; 8 gr. sw. Prokopa na Malé straně a sw. Wojtěcha w Podskalí; 6 gr. sw. Jana w Podskalí a sw. Mikuláše w Podskalí; 4 gr. toliko farář Psářský.

[11]) Naprosto neuwodí se w žádném rejstříku kostelowé sw. Antonína w Podskalí, sw. Jana na Bojišti, sw. Maří Magdaleny a sw. Wojtěcha na Pohořelci. Kostely sw. Benedikta na Starém městě, a sw. Jindřicha i sw. Štěpána na Nowém městě jmenují se w rejstřících z let 1369, 1384 a 1403 bez udání platu, toliko w rejstříku složeném asi r. 1405 s platy wýše položenými; w tomto pak rejstříku posledně řečeném uwodí se také kostel sw. Prokopa na Malé straně, který w ostatních rejstřících docela jest pominut mlčením.

masných krámích neb jakýchkoli jiných staweních w Praze, na winnicích w okolí Pražském nebo zhusta také na wzdálenějších statcích wenkowských. Nejobyčejněji činil roční plat oltářníka we starším čase, zejména ještě za času císaře Karla IV, osm kop, dle pozdějších nadání, za času panowání Wácslawa IV, 10 kop grošů, počítajíc, co oltářníkowi samému zůstalo po odražení břemen, to jest po odwedení toho, co mu dle nadání bylo uloženo wypláceti jiným osobám, zejména při wýročních pamětech zakladatelů. Obyčejně byl tedy důchod oltářníka we farním kostele menší než při oltářích w kostele metropolitním. Byli wšak také, ač zřídka, oltářníci s menším nadáním než dle prawidla, jakož i takowí, kteří neměli platu založeného, než brali jej pauze z ruky čili z komory zakladatele (ex camera).

Podobně byli nadáni také kaplani čili spráwci *kaplí* o sobě stojících, totiž obyčejně též ročními platy. Krom toho míwali wšak oféry, a wýjimečně při některých kaplích se také pochowáwalo, i měl z toho kaplan pohřebné. Při zakládání nowějších kaplí musila se wšak za tento příjem učiniti náhrada faráři, w jehož osadě kaple ležela, aby neutrpěl žádné ujmy. Též odwáděl se obyčejně čtwrtý díl oféry faráři.

O opatření *kazatelů*, *střídníků* a jiných duchowních, kteří pod dohledem a řízením faráře sprawowali rozličné služby w kostelích farních, jest nám z toho času příliš málo powědomo.

f) Kláštery.

Znamenitým jměním nemowitým a jinými hojnými důchody wládlo duchowenstwo řeholní; mezi nímž wynikaly w tom nad jiné zwláště kláštery nejstaršího nadání řádu sw. Benedikta w Břewnowě a řádu Præmonstratského na Strahowě.

1. O jmění kláštera *Břewnowského* dáwá nám nejlepší popis z toho času *urbář* složený roku 1406 z rozkazu opata Diwiše. Shledáwáme z něho, že podstata nemowité majetnosti kláštera zůstáwala celkem ta sama jako w době starší, ač předce s některými sem tam změnami. Zdá se pak přitom,

že se statky kláštera náležející co do hospodářské správy dělily na sedm obwodů.

K prwnímu náležely statky nejblíž samého kláštera ležící, totiž wesnice *Břewnow, Ruzyně, Žepy, Třebonice,* polowice *Jinočan,* polowice *Zbuzan, Liboc, Weleslawín*; něco wzdálenější w krajině na lewém břehu Wltawy pod Prahau *Swrkyně* (nedaleko Okoře), *Hole* a *Újezdec*; ještě dále u Welwar wětší část wesnice *Nabdína*, *Bratrkowice, Tmaň* a *Kamenice* celé, konečně půl wsi *Třebowízka,* čímž rozumí se snad Třebíz za Slaným na silnici k Launům. We wesnicích těchto měl klášter sedm dworů, ku kterým byl poddaný lid powinen rozličnými robotami, jmenowitě o žních; totiž dwůr před samým klášterem řečený Týn čili *Týnek,* dle něhož se nazýwá nynější osada Týnka, s dwěma rádly čili poplužími, dwůr w Ruzyni s twrzí a s pěti poplužími, dwůr řečený *Mirešice* u Zbuzan s třemi poplužími, a dworowé w Holích, w Újezdci, w Bratrkowicích s twrzí a s dwěma poplužími, konečně dwůr w Třebowízku. Statky poddaných dělily se wětším dílem na usedlosti, kterých bylo dohromady 188, wšak rozličné wýměry: w Břewnowě a we Weleslawíně počítalo se toliko dle dworů čili městišť poddaných lidí; byly wšak we Břewnowě také tři panské zahrady a jedna chmelnice, postaupené čtyřem obywatelům proti obyčejným platům a powinnostem. Opatowi slaužilo deset *nápravníků* s wýsluhami w těchto wsech, jeden we Břewnowě, jeden w Žepích, jeden w Jinočanech, dwa we Weleslawíně a po jednom w Liboci, we Swrkyni, w Tmani, w Kamenicích a w Třebowízku. Každý měl za wýsluhu jednu neb wíce usedlostí, které byly oswobozeny od platů a robot; Weleslawinští měli po dwau lánech, Swrkyňský sedm usedlostí.[12]) Platy poddaných činily ročně 244 kop a 1 groš, $87\frac{1}{2}$ korce owsa, 876 kur, 84 kop a 38 wajec, $59\frac{1}{2}$ husi; z Kamenice krom toho 5 grošů a dwa peníze o wánocech pod jménem pocty.

[12]) W urbáři r. 1406 jmenují se náprawníci tito we Břewnowě Bradáč, w Žepích Mařík Hrabiše, w Jinočanech Staněk, w Liboci Pastorek, we Weleslawíně Budček a Walanš, we Swrkyni Pawel, we Tmani Albert. w Kamenici Bedřich, we Třebowízku Jan Hruška.

Libočtí neplatili ničeho, ale měli robotu, wytahowati dříwí z wody, které se ze zboží Kostelecckého plawilo pro klášter po Wltawě, a rownati je w hromady na břehu, nepochybně na Aujezdě pod Petřínem, kdež měl klášter k tomu swé městiště. Při klášteře Břewnowském byl wnitř jeho ohrady *kostel farní sw. Benedikta*, k jehož osadě náležely wesnice Břewnow, Weleslawín a Týnec;[13]) jiné farní kostely byly w Liboci, we Swrkyni a w Nabdíně; při wšech náleželo opatowi práwo podací. Libocký pak byl roku 1396 ku klášteru dokonce přiwtělen udělením papežským.

Roku 1373 byly Pawlowi panošowi, náprawníku Swrkyňskému, prodány dwě usedlosti we Swrkyni práwem zákupním a okolo téhož času asi, za opata Oldřicha, také dwůr poplužní w Aujezdci. Pawlůw dědic Wítek ze Swrkyně prodal tento dwůr s powolením opata Diwiše roku 1404 poddaným lidem w Aujezdci týmž práwem za roční plat sedmi kop grošů. Od opata Diwiše prodána jest roku 1401 wes Kamenice Alžbětě manželce Bořiwojowě ze Wšeradic na čas žiwota jejího za 110 kop, a podobně, jak se zdá někdy po složení urbáře (1406), také twrz we Bratrkowicích se wsí Bratrkowici i s Nabdínem zemanowi Petrowi z Trkowa na čas jeho žiwota a jeho choti; kterážto smlauwa později změněna jest roku 1419 postaupením jemu wsi Přerowa za dwě ony wsi též na čas jeho žiwota a jeho manželky.

W urbáři neuwodí se stará wes *Kuromrtwice*, nyní zašlá, z blízkého okolí kláštera, snad že toto jméno již tehdáž přišlo w zapomenutí; rowněž *Libčice* na Wltawě pod Lewým Hradcem a *Žehrowice*, *Loděnice*, *Neutomice* i *Buděhostice*, které nejspíš do té doby byly již přestaly náležeti klášteru. Výše Lewého Hradce náležely některý čas také *Roztoky* klášteru Břewnowskému, ale byly zase prodány měšťanu Pražskému Reinhartowi z Remeše (před r. 1387). W bližším okolí kláštera byla nedlauho před složením urbáře (1404) wesnice *Zlýčín* nedaleko Žep od kláštera prodána práwem zákupním Mauriciowi z Prahy, místopísaři desk zemských, za 98 kop Pražských.

[13]) Srow. díl II. 266; o osadě pak sw. Benedikta *Lib. visit. 1380. 38.*

Druhý obwod hospodářské sprawy kláštera Břewnowského nacházel se w krajině blíž Litoměřic, kdež náležely klášteru wesnice *Hrdly* s dworem poplužním a dwěma rádly, část *Dolánek*, část *Trawčic* a *Počaply* wes celá, wše w meziříčí činěném Ohří a Labem blíž stoku jich, a část wesnice *Bohaušowic* při samé řece Ohři na lewém břehu jejím. We wsech těchto bylo 49½ sedlských usedlostí, které odwáděly klášteru 45 kop a 10 grošů platu, 215 kur, 17 husí, 17 kůzlat a 31 sýrů, z Počapel také 16 kop wajec, a konali robotu o žních; Hrdelští krom toho sekali seno, prali a stříhali owce. W Počaplích byl také welký mlýn, který odwáděl 11 kop ročně, a w Labi několik ostrowů, z nichž platilo šest poddaných, kteří jich užíwali, 3 kopy a 8 gr. Wrchnosti náležel tudíž we Počaplích také příwoz přes Labe s welikým prámem. W Dolánkách byl náprawník, který držel 2½ usedlosti; w Počaplích pak farní kostel, jehož podací příslušelo opatowi. We druhé polowici 14. století byl dwůr Hrdelský se swým příslušenstwím pronajat Čeňkowi z Lipan, purkrabí na Lichtenburce, na čas jeho žiwota; kterýžto před smrtí swau odkázal klášteru wšecko mowité jmění swé zanechané na tom dwoře, ježto se cenilo dobře za 300 kop grošů, polowici opatu, polowici přeworu a konventu Břewnowskému (1380).

Blíž tohoto zboží Hrdelského měli opat a klášter také kostel w *Chocebuzi* za Labem blíž Štětí, biskupem Janem IV Dražickým úplně ku klášteru přiwtělený, měli *clo ze soli* w Litoměřicích, a ze starodáwného darowání od biskupů také biskupský desátek čili *dymné* ze tří někdejších žup čili z pěti děkanstwí, na které se již dělily, *Litoměřického, Lipského, Austského, Bilinského* a *Třebenického*. Dle urbáře byl poplatek tento wybírán od děkanů, a každý z nich odwáděl opatowi půl třetí kopy, auhrnkem tedy 12½ kopy ročně; sám poplatek činil mnohem wíce; co se wšak sešlo přes půltřetí kopy, podržel děkan odměnau; měl pak opat na wůli, wybírati sám poplatek ten od jednotliwých farářů, kdyby uznal w tom lepší prospěch.[14])

[14]) Smlauwa mezi opatem Diwišem a děkanem Austským o wybírání desátku pod těmito práwě wýminkami zawřená roku 1401 nachází se w *Aktech konsistoře* toho roku pag. 53.

Ke třetímu správnímu obwodu počítaly se statky kláštera ležící různo blíž středu země české na prawé straně řeky Wltawy mezi Labem s jedné a Sázawau řekau s druhé strany. To bylo předně w rowině blíž wtoku Wltawy do Labe nad Mělníkem městečko *Chlumín*, kaupené nedlauho před složením urbáře, snad zrowna roku 1406, od Welflowice Jana syna Meinlowa, s wesnicemi nedaleko něho ležícími *Újezdcem* (nyní Aujezd), *Slatinau* wsí zašlau, která hraničila s Korycany, a *Libiší*; [15]) w okolí Sadské w někdejší župě Poděbradské wsi *Wikaň*, *Břístew*, *Wesce*, *Přerow* [16]), *Mračenice*. menší část *Hradištka* a celé *Třebestowice*; w okolí Prahy *Michel*. O Chlumíně a důchodech z něho powěděli jsme již při jiné příležitosti, též o cle čili příwoze tamějším přes Labe. [17]) Dědiny k městečku tomuto jakož i k blízkému Aujezdci náležející dělily se na lány, jichž bylo auhrnkem $34^{1}/_{2}$; ostatní jmenowané wsi krom Libiše a Přerowa, o kterých nemáme popisu, čítaly 106 usedlostí. Roční odwod ze wšech lánů a usedlostí i také z domů a krčem na Chlumíně a z příwozu tamějšího činil 252 kop 13 grošů, 357 kur, 148 kop a 43 wajec, k tomu 4 groše jménem pocty z Hradištka. We Mračenicích byl náprawník, který držel wýsluhau dwa lány. Wrchnost měla we Slatině dwůr s dwěma poplužími a welký rybník, při jehož založení roku 1402 potopila se část polí Korycanských, pročež učiněna náhrada poddaným tamějším kapituly Wyšehradské postaupením jiných polí u wýměru dwojnásobném; w Libiši dwůr s dwěma poplužími; we Břístwi dwůr s třemi poplužími

[15]) Tato wes se uwodí w urbáři w popise přehledném, který podán jest hned na prwních dwau listech; w širším popise jednotliwých wesnic jest wšak pominuta.

[16]) Přerow jest w urbáři jmenowán jen mimochodem při Mračenicích, že totiž Mračeničtí robotowali ke dworu Přerowskému.

[17]) Wiz w díle II. 425. Třidcet wesnic, které ku příwozu tomuto odwáděly kury, wejce a sýry, jmenuje se w urbáři, totiž Horňátky. Černkow (nyní Čenkow), Odolenowa woda, Aužice, Lobček, Kozominy, Weltrusy, Dušníky, Hostín. Bukol, Němčice (?). Doměky (?). Zálezlice, Dřínow, Kopeč, Kořicany, Břežany, Postřižín, Znojčice. Zátwoří (?), Střehow (?). Služany (?), Dětibaby, Wojkowice, Lužec, Kozarowice, Zátwor, Dušníky (druhé), Aujezdec, Statina.

a s lukami; w Přerowě twrz, dwě popluží, lesy a porostliny, luka, winnici a tři rybníky; w Třebestowicích dwůr s twrzí, s dwěma poplužími a s lukami; w Michli dwa dwory, jeden se dwěma, druhý s jedním poplužím; tamže jindy také porostliny, hraničící s lesy Chodowskými a Kunratickými, 45 korců wýměry, které wšak klášter již roku 1348 prodal práwem zákupním probošťowi a konventu kláštera Zderazského, majetníkům Chodowa.

Za opata Diwiše byly wsi Mračenice a Třebestowice i s dwory tamějšími, též dwůr we Břístwi, wšak jen se dwěma třetinami příslušenstwí, doživotně pronajaty spůsobem tehdáž oblíbeným; Mračenice totiž roku 1397 zemanu Janowi Hradištkowi a Janofretě manželce jeho, dwůr Břístewský roku 1401 Bohuslawowi ze Sedlčanek a choti jeho Elšce, Třebestowice r. 1406 panoši Wácslawowi Kraterowi. Roku pak 1419, jak již wýše řečeno, postaupen jest Přerow Petrowi z Trkowa směnau za najaté jemu předtím wesnice Bratrkowice a Nabdín rowněž na čas doživotní.

W urbáři neuwodí se *Wraný* a *Skochowice*, wsi na prawém břehu Wltawy za Zbraslawí ležící, jakož i *Trnowá* na protější straně Wltawy tamže, ač náležely klášteru Břewnowskému ještě roku 1398, we kterém stalo se narownání o hranice jejich s klášterem Zbraslawským. Trnowá sice byla od roku 1367 postaupena práwem zákupním měšťanu Pražskému Wácslawowi Albertowu za roční plat 10 kop. Mimo to měl klášter w obwodě tomto také něco statku we *Weltěžích* na prawém břehu Wltawy pod Prahau u Zdib, kdež roku 1408 opat Diwiš postaupil dwau kop platu ročního oltáři sw. Markety u sw. Haštala na Starém městě Pražském směnau za jiný plat w Kořicanech.

Podací práwo měl opat w obwodě tomto při farních kostelích we Chlumíně, w Libiši, w Břístwi, we Wraném i s filialným kostelem we Zwoli a w Trnowé. Kostel Břístewský byl pak tak jako Chocebuzský biskupem Janem IV přiwtělen ku klášteru, tak že důchody jeho náležely opatowi, farář pak byl toliko stálým náměstkem jeho a měl z nich swé wykázané opa-

tření. Od starodáwna náleželo klášteru také podací kaple *sw. Jiří* we *staré Kauřimi* a wzdálenějšího farního kostela we *Chrudimi*, jehožto farář jmenowitě odwáděl ročně 120 liber wosku. I tento farní kostel byl přiwtělen ku klášteru r. 1379 z moci biskupa Litomyšlského Alberta.

Čtwrtým obwodem bylo zboží Kostelecké, to jest wes *Kostelec* na prawém břehu Wltawy proti hradu Orlíku a blízké wsi tamže *Zahrádka, Zábrodí* (nyní zašlé u Přilepowa), *Slawoňow, Radwanow, Žebrákow*, dále w krajině na protější straně Wltawy *Chraštičky*[18]), *Předíčko* (polohy nyní neznámé) a částka wsi *Rakowic* (u Čimelic).[19]) Na těchto statcích měl klášter dwě popluží w Kostelci a dwůr s jedním poplužím we Slawoňowě, mimo to lesy, z nichž plawilo se dříwí po Wltawě ku Praze. W Kostelci byl farní kostel, jehož podací náleželo opatowi. Kostelec, Zahrádka a Slawoňow byly rozděleny w lány, ostatní wesnice w usedlosti. Celkem bylo lánů 33, usedlostí též 33; z nichž odwádělo se ročně 64 kop 49 grošů platu, 293 kur, 68½ wěrtele žita, 123 wěrtel owsa, obilí toto dílem pod jménem desátku, dílem za užíwání lesů od lidí. Roboty náležely jako jinde w práci o žních a o seně; Radwanowští pomáhali také doprawowati dříwí k plawení po řece; Rakowičtí chodili na hon.

O *Ždákowě* u Orlíka a o wsech doleji pod krajinau tauto na prawé straně Wltawě ležících, *Hluboké* a *Křepenicích*, které ještě we 14. století náležely klášteru, neděje se žádná zmínka w urbáři. *Kwasejowice*[20]) u Prčice uwodí se, wšak bez popisu.

Páté bylo zboží Nezamyslické, to jest co klášter držel ještě té doby z aujezdu w župě Prachenské darowaného knížetem Břetislawem I; nebo znamenitá část aujezdu toho octla se zatím neznámým nám spůsobem w rukau jiných.[21]) W urbáři

[18]) Psány jednau *villa Krasice*, podruhé *Hradsicze*. Srow. o této wsi díl I. str. 417.

[19]) Psáno w urbáři: *Raczkowicze*.

[20]) Psány *Wayssowice* tota villa, podobně jak i w listině z r. 1045 w Erbenowých Regestech 44: *Waysovice*.

[21]) Tak nacházely se Kanice již roku 1384 w držení Pawla z Wimperka, sezením tehdáž na blízkém Frymburce.

wypočítáwají se *Nezamyslice, Hajná, Hydčice welké, Hydčice malé, Domoraz* a *Žichowice* wsi celé pohromadě ležící, a něco wzdáleněji od nich část *Podmokel* východně od Sušice, a ještě dále *Olešowice* (nyní Wolišow) a *Stanikow* západně od tohoto města, k tomu clo w *Hartmanicích,* kteréžto místo, jak se zdá, nazýwalo se za staršího času Březnice. W Nezamyslicích byl farní kostel, přiwtělený zároweň s Chocebuzským a Břístewským ku klášteru od biskupa Jana Dražického; opat měl tamže dwůr, zřízený jak se zdá pro něj ku přebýwání, k němuž náležela čtyry rádla; též byl dwůr poplužní w Žichowicích, wšak propůjčený poddaným za roční plat; u Olešowic náležel klášteru les. Polnosti sedlské byly wesměs rozděleny w lány, jichž bylo wšech 68⁵/₆, každý lán o sedmdesáti korcích. Na řece Otawě byly mlýny, w Hydčicích o čtyrech kolích, w Žichowicích o dwau, w Olešowicích snad o jednom, w Stanikowě o dwau kolích mlecích a o dwau k ryžowání zlata, wšak opuštěný. [22]) Příjem od poddaných z tohoto zboží činil 73 kop 3 gr. platu ročního, 6 kop 59 gr. útrat na odbýwání saudů, 413 kur a 22 kop i 6 wajec. Roboty záležely, wyjma Podmokly, Olešowice a Stanikow, w dowozích, a jen w Hajné a w obau Hydčicích také w několika dnech práce o žních. Z obojích byla dopuštěna wýplata, která činila úhrnkem 8 kop a 24 gr. ročně. Podmokelští, Stanikowští a Olešowičtí byli powinni sprawowati cestu w lese do Bawor, na které měl klášter clo w Hartmanicích každý třetí týden. Opat Diwiš prawí, že když on byl farářem w Nezamyslicích (do roku 1385), činilo toto clo pět kop grošů.

We wzdálí ode wšech statků dotud wypočtených náleželo klášteru Břewnowskému w západní polowici země české podací kostelů w *Kostelci* na Mži jinak *sw. Jiří u Týnce* (seweroзápadně od Rokycan) a w *Nečtinách,* kteréž se oba uwodí w urbáři; neznámé jinak zboží w Loketsku, kdež roku 1389 sladowník Pražský Schramm přijal od opata a kláštera jistau rolí ležící wedlé polností dworu jeho w *Neydeku* za roční plat

[22]) W urbáři prawí se: Item molendinum cum duabus rotis molaribus et duabus rotis pro auro, desertus (sic) est.

30 gr. do wůle jejich; též plat roční osmi kop we Měňanech u Litně za Karlšteinem, jejž kaupil opat Diwiš roku 1393; což wšak obojí w urbáři se nepřipomíná.

Zbýwá nám ještě powěděti o rozsáhlém *aujezdě Polickém* při wýchodní hranici zemské z někdejšího pomezního hwozdu dobytém, we kterém, jak již o starší době wyprawowáno, wznikla dwě nowá proboštstwí, Polické a Braumowské, klášteru Břewnowskému přiwtělená. Pod spráwau rozdílných dwau proboštů byla také krajina rozdělena na dwa obwody čili dwoje panstwí, mezi nimiž ostré hřebeny *Stěn* byly přirozenau hranicí.

Na panstwí *Polickém* bylo dle urbáře krom městečka *Police* 21 wesnic, totiž *Ledhuje*, *Suchdol*, *Hlawňow*, *Bukowice*, *Pěkow*, *Bodašín*, *Lachow*, *Dědowá*, *Žďár* s *Bawórowem*, *Medhuje*, *Maršow* dwojí, řekau Medhují rozdělený, *Petrowice*, *Petrowičky*, dwojí *Dřewíč* (welká a malá čili hořejší a dolejší), *Bezděkow*, *Radešow*, *Bělá*, *Srbská welká* čili nízká a částka wsi *Srbské malé* čili wysoké.

W Polici samé měl klášter tři dwory se čtyrmi popluzími, jichž polnosti sauwisely s popluzími dwau jiných dworů, jednoho totiž w Ledhuji, druhého w Bukowici. Krom toho byly dwory w Suchémdole, w Radešowě, w Bezděkowě, w Petrowicích a w samotě *na Homoli* za Petrowičky. Dwůr na Homoli byl wšak roku 1404 postaupen na čas žiwota panu Baworowi z Hustiřan odjinud z Neznašowa, dwůr Petrowický o půltřetím lánu propůjčen jednomu z Petrowických sedláků, jménem Wackowi, dwůr Suchodolský o jednom popluzí obywatelům té wsi wespolek za plat určitý. Klášteru náležela také wápennice w Polici wystawená roku 1306 od opata Bawora, tamže lázeň a mlýn při samém stawení klášterním čili proboštstwí, též mlýn w Ledhuji, krom toho lesy rozsáhlé, sprawowané zwláštním lesním (forestarius).

Wšecky polnosti wesnic na Policku byly řádně wyměřeny w lány, kterých bylo celkem 96; Petrowickým byla propůjčena také luka w audolí pod Kozím hřbetem, též Radešowským jedna lauka, jednomu Žďárskému wrch řečený *Wlčinec*, Pěkow-

ským pak hora řečená Bodašín, totiž nade wsí stranau ke wsi Bodašínu. Toliko Police městečko nemělo žádných lánů, než toliko pastwiště stranau ke Žďáru a horu řečenau tehdáž *Tonišowu* (nynější, jak se zdá, Hawlatku); obywatelé žiwili se hlawně řemesly, zwláště jak se zdá saukennictwím; dle urbáře bylo we městě 6 kowářů a 12 řezníků, platících wrchnosti ze swých řemesel.

Na bystrých potocích horských bylo w krajině mnoho mlýnů. Krom klášterského w Polici samé měla wrchnost ještě jeden mlýn w Ledhuji a prwotně nejspíš také mlýn we Žďáře a jeden mlýn w Srbské, kteréžto w čas urbáře byly již prodány práwem zákupním. Jiné mlýny poddaným náležející nacházely se w Suchémdole, we Hlawňowě, w Bukowici, w Pěkowě, w Dědowé, w Maršowě, Radešowě (mlýn Mezihořský) a w Srbské; z nichž Hlawňowský a Bukowický náležely obcem těchto dwau wesnic i s některými polnostmi k nim příslušnými. W několika wesnicích Polických, zejména w Pěkowě, w Lachowě, w Dědowé a w Srbské welké byly dědični rychtáři čili šoltowé, kteří byli klášteru powinni podobnými službami jako jinde náprawníci; toliko Srbský platil místo služby 16 grošů ročně.

Roční příjem proboštstwí Polického od poddaných činil 64 kop 2 gr. a 11 peněz platu, $389^2/_3$ kur, 21 kop a 1 wejce, $357^1/_2$ korce rozličného obilí, dílem pšenice, dílem žita a owsa, 12 kamenů loje a 12 slaniny od řezníků Polických, $20^1/_2$ wepřowých kýt z Maršowa a hausku wánoční stojící za groš od Wacka, který držel dwůr w Petrowicích. Z těchto platů odwádělo se opatowi dle urbáře toliko 30 kop 28 gr. 10 peněz, 94 kur, 8 kop 17 wajec a 2 korce půl wěrtele owsa; ostatek tedy nejspíš zůstáwal proboštowi. Při skrownějších platech než jinde měli měšťané a sedláci na Policku poněkud wětší a rozličnější roboty, totiž z každého lánu orati 24 záhonů třikrát w roce, dwakrát na ozimi, jednau na jaři; o žních pracowati každý hospodář dwa dni a dowézti wšecko obilí do stodol, sušiti a skládati seno, na hon choditi dle potřeby, sprawowati mosty a láwky; kteří pak měli koně, woziti seno do kláštera, o wánocích přiwézti tamže po jednom woze dříwí, mlýn-

ské kameny a jiné potřeby woziti do panského mlýna w Polici, též kameny k wápennici Polické a dříwí ke stawbám. Maršowští a Lachowští byli od wšelikých robot těchto oswobozeni; za to wšak platili wíce než jiné wsi w obilí a krom toho jisté wýkupné za robotu o žních, což bylo dopuštěno také Suchodolským a w malé Srbské. Wýkupné toto za roboty činilo auhrnkem 5 kop, 47 gr. a 8 peněz ročně.

Wšem poddaným bylo dopuštěno užíwání panských lesů za jistý plat lesnému, totiž kolik kdo měl koní, z každého $1\frac{1}{2}$ groše, wěrtel owsa a osm kur ročně; kdo wšak měl wíc nežli čtyry koně, platil wždy jen za čtyry.

Na celém panstwí byl jen jeden farní kostel w Polici, přiwtělený ku klášteru jak se zdá hned od prwního založení, na každý spůsob od starodáwna.

Za času opata Oldřicha (1367—1380) byly wesnice ležící na prawé straně řeky Medhuje, totiž Maršow menší, Petrowice, Petrowičky a obojí Dřewíč postaupeny na čas žiwota zemanowi jakémus Janowi Kdulincowi a manželce jeho Bonuši. Po smrti Bonuše wykaupil je od Kdulince slowutný panoše Jindřich z Popowic, bratr tehdejšího probošta Polického Petra, a wyžádal za to swolení opata Diwiše roku 1390, aby týž probošt Petr požíwal těch wsí pro sebe na čas swého žiwota. Neznámým spůsobem byl se také Bodašín dostal w cizí ruce, pana Matěje Salawy z Lípy totiž, sezením na Skalách čili Katzenšteině, kterýž prodal wes tuto Mikulášowi Gusenerowi, fojtu Braumowskému. Od tohoto kaupil ji wšak zase opat Diwiš. W čas složení urbáře byl i Bodašín i wsi prwé řečené zase w bezpostředném držení kláštera.

Na panstwí *Braumowském* čili na wýchodní straně Stěn bylo město *Braumow* toho času již obejmuto zdmi a mělo přičiněním opata Předbora privilegium od krále Karla IV z roku 1348, jímž prohlášeno bylo za rowné w práwích a ctech s městy králowskými Hradcem nad Labem i Kladskem. Okolo něho táhly se po potocích do délky wesnice německé klášteru náležející, kterých bylo tehdáž 13, totiž *Voitsdorf*, *Haipmensdorf* (Heitmánkowice), *Rupersdorf* (Ruprechtice), *Hainzdorf*, *Her-*

mansdorf (Heřmánkowice), *Krosdorf, Rosenthal, Šonow, Ottendorf, Pertoldsdorf* (Božanow), *Mertensdorf* (Martinkowice), *Waikersdorf* (Křinice) a *Ditterspach*.

Ku proboštství náležely toliko dwa dwory, jeden u Braumowa, jeden u Martinkowic, wšak každý o dwau poplužích, jimiž skoro bezpostředně spolu hraničily. Též náležely wrchnosti dwa mlýny na řece Stenawě, jeden pod klášterem, jeden doleji pod městem, rowněž lázeň w podměstí, walcha při mlýně hořejším, jiná walcha w Heinzendorfě a dwa brusy w Heřmánkowicích.

Poměrně byly wesnice na straně Braumowské mnohem wětší než na Polické, tak že čítaly dohromady něco přes 154 lánů. W Božanowě byly dwa mlýny, w Šonowě, w Ottendorfě, w Heřmánkowicích po jednom o dwau kolech, w Martinkowicích, we Křinici, w Dittersbachu, w Heinzendorfě a w Ruprechticích o jednom kole. Dědiční rychtáři čili šolcowé byli po wšech wsech bez wýjimky. Prwotně byli powinni slaužiti klášteru wojensky každý s jedním koněm; později byla za to ustanowena wýplata, která dle urbáře činila ode wšech dohromady 8 kop ročně.

Město Braumow tak jako Police nemělo žádných swých lánů; obywatelstwo žiwilo se řemesly a obchody. Nad jiné kwetlo saukennictwí. Bylo 25 štoků čili krámů saukennických, ze kterých se platilo wrchnosti, podobně též z rámů saukennických. Urbář uwodí tak též platy roční z 11 krámů masných, z 13 lawic chlebných a ze čtyr lawic šewcowských. Z každého domu we městě platilo se wrchnosti ročně toliko po dwau penězích, ale obec celá platila ročně 40 kop grošů.

Celý důchod z panstwí Braumowského činil 235 kop a $40^1/_2$ groše platu peněžitého, 26 kop a 36 wajec, 18 korců pšenice, 263 korců žita a $27^1/_2$ owsa, 274 sýrů, sladů na 126 wárek od mlýnů Braumowských, 118 kýt wepřowých, 22 kamenů loje od řezníků a několik menších dáwek. Roboty byly: orati čtyry dni ročně z každého lánu; z čehož byla wýplata půldruhého groše za den; a dowézti do kláštera rowněž z každého lánu dwa wozy dříwí. Také na Braumowsku užíwali pod-

daní panských lesů za poplatek řečený lesné, totiž za každého koně, s nímž se do lesa jezdilo, ročně po dwau groších, po půl korci owsa a jednom kuřeti.

Farní kostely nacházely se w Braumowě, w Heřmánkowicích, w Šonowě, w Martinkowicích a w Božanowě. Fara Braumowská byla přiwtělena ku klášteru, a byla osazowána spolubratry z řádu; k ostatním musili býti dosazowáni kněží swětští; wšak podací práwo náleželo opatowi.

Jen asi dwě míle wzdálí od hranic aujezdu Polického náležely klášteru Břewnowskému dwě wsi blíž Skalice nad Úpau, *Šeřeč* a *Prowodow*, we Prowodowě dwůr s dwěma poplužími a nade wsí tauto staropamátný kostel *sw. Wácslawa na Dobeníně* na cestě do Kladska pod Brankau, jejž roku 1396 papež Bonifacius IX zárowеň s Libockým dokonce přiwtělil ku klášteru. Wzdáleněji od jiných statků swých měl klášter w tehdejším kraji Hradeckém (nyní Jičinském) čtyry kopy ročního důchodu we *Zliwě* u Kopidlna darowáním od Buzka Zliwského roku 1372; rowněž pak we kraji Hradeckém wes *Blšany*, nyní zašlau, tuším blízko Chwaletic u Labského Týnce, s dworem poplužním o jednom rádle a s 11 dwory kmecími, z nichž byl roční plat 4 kop 8 gr. a 4 peněz, 11 kur a dwau korců owsa. Wesnice tato byla za času opata Oldřicha pronajata jakési panně Anešce, potom roku 1393 Alšowi z Bychor za roční plat čtyr kop, pokaždé na čas žiwota, a poslednější tento pronájem roku 1398 přenesen na manželku Alšowu Elšku z Dolan. [23])

Jak jest jinde již zmíněno, měl klášter *na Starém městě Pražském* dům proti Jerusalemu (č. 310), kaupený opatem Diwišem roku 1398 za 150 kop grošů, a *na Malé straně* na

[23]) *Dobner. Monum. VI. 115. 129* Při smlauwě r. 1393 jsau rukojmi Hereš z Bychor, Markwart z Weltrub, Hereš ze Chwaletic; při smlauwě s Elškau Dolanskau r. 1398 Aleš a Hereš bratří z Bychor a Kuňata ze Studence. Bychory a Weltruby leží za Labem u Kolína, Chwaletice mezi Labským Týncem a Přelaučí, Dolany jižně od Kolína. Studencem se nepochybně rozumí wes někdejší, dle níž se nazýwá Studenecký rybník u Kačiny. Musí se sauditi, že Blšany neboli Plšany, jak se píší w urbáři, ležely také w té krajině.

Újezdě jisté městiště čili dle urbáře dwa dwory (č. 468, 469) na skládání dříwí. Urbář mimo to uwodí dům kowáře na Malé straně, který platil dwě kopy ročně, a jeden z masných krámů na Starém městě, který platil půl druhé kopy.

Mimo wšecko toto rozsáhlé zboží w Čechách bylo ku klášteru Břewnowskému přiwtěleno také *proboštstwí Rejhradské* na Morawě, ku kterému náleželo městečko *Rejhrad* nedaleko Brna s kostelem farním, dům w Brně na hoře sw. Petra a 14 wesnic, totiž w nejbližším okolí Rejhradu *Holasice*, *Opatowice*, *Rejhradec*, *Dunajec*, *Rybešowice*, *Laučka*, *Popowice*, *Čeledice* a *Sobotowice*, w některém pak wzdálí západně od Brna *Ostrwačice*, *Damašow*, *Hluboký*, *Radeškow* a *Přibislawice*. Na tomto statku nacházelo se dewět dworů poplužních, w Rejhradě, w Holasicích, w Opatowicích, w Rejhradci, w Dunajci, w Rybešowicích, w Sobotowicích, w Ostrwačicích, každý se dwěma poplužími, a w Popowicích s jedním poplužím, u Hlubokého mnoho lánů lesa. Mimo to náležely k Rejhradu četné winnice u Hustopeče, u Želešic a Židlochowic. Důchod roční, co jen opatowi se odwádělo ze zboží tohoto, činil 86 kop 24 gr. a 8 peněz, 61 korců pšenice a 61 korců owsa.

Sečtauce wšecky zde uwedené stálé roční platy a hledíce přitom na proboštstwích Polickém a Rajhradském jen k wlastnímu důchodu opatowu, jak jest wytčen w urbáři, obdržíme summu přesahující 1070 kop grošů.

Wedlé těchto příjmů, kterými wládl opat dle swého uznání dílem k swé wlastní potřebě dílem ku potřebám kláštera wůbec, byly některé jiné, ustanowené ku přilepšení toliko bratřím čili konventu kláštera Břewnowského, jimž říkalo se *pittancí* (pittantia). K tomu náleželo předně 21 kop platu a 104 kury w *Pálečku* za Slaným a 18 grošů z jisté zahrady tamže, kterýžto statek kaupil klášter roku 1349, prodaw naproti tomu 10 hřiwen příjmu ročního we wsi *Máslowicích* na Wltawě proti Libčičům pod Roztoky; 10 kop platu w *Brníkách* za Černým Kostelcem; 13 kop a 16 gr. we *Zdibích* na silnici od Prahy k Weltrusům; 9 kop 26 gr. we *Weltěžích* nedaleko Zdib; 9 kop 5 grošů, 6 kur a 30 wajec we *Měňanech* za Berau-

nem; 4 kopy w *Jíckowicích* na zboží Kosteleckém proti Orlíku; jedna kopa w *Kratinicích* wsi neznámé polohy; 10 kop *z lázně na Poříčí* w Praze a 4 kopy z některých domů tamže; kopa platu od obce menšího města Pražského; k tomu ustanowené roční dáwky od některých kostelů přiwtělených ku klášteru neb ku podacímu jeho náležejících, totiž od *Chrudimského* 4 kopy, od *Nezamyslického* 2 kopy, tolikéž od *Choceбuzského*, kopa od kostela w *Břístwi,* kopa z *Kostelce,* kopa z *Nečtin*; od probošta *Rejhradského* kopa a 28 grošů, od faráře tamže 32 grošů, od probošta *Polického* kopa 4 gr., od faráře 32 gr.; od probošta *Braumowského* dwě kopy; konečně od kláštera *Zderazského* z některých wesnic jeho neznámo z jakého práwa půl kopy; což wše činí 100 kop a 11 grošů čili dle urbáře po odražení některých břemen 96 kop a 25 grošů.

Od této pittancí konventu byla ještě zase rozdílná *pittancí nemocnice* klášterské, totiž příjmy wykázané ku přilepšení bratřím nemocným. Dle popisu jich učiněného w urbáři z rozkazu opata r. 1406 náleželo k tomu 23 kop platu ročního ze *Zlýčína,* 4 kopy z *Přemyšlan* u Weltěž, 4 kopy 16 gr. ze *Smilowic* na Wltawě za Knínem, 3 kopy z domu *na Budyni* (č. 888) na Starém městě Pražském, dwě kopy a 8 gr. z domu *Šárkowa,* tuším na Hradčanech, a 4 kopy z winnice měšťana Malostranského Haužwy, auhrnkem 40 kop a 24 grošů. Krom toko dáwal *farář sw. Benedikta* uwnitř ohrady klášterské čtyrykrát za rok po 4 lotech šafránu, dwau librách kmínu a jedné libře pepře.

2. Také klášter *Strahowský* má starý urbář, složený roku 1410 z nařízení opata Petra z Čachrowa, z něhož poznáwáme rozsáhlost tehdejších jeho statků a požitky z nich wycházející. Dá se z něho sauditi, že bylo osm obwodů těchto statků, z nichž každý sprawowán byl zwláštním úředníkem hospodářským (procurator, provisor).

K prwnímu náleželo zboží nejblíže Strahowa samého ležící, a to předně *dwůr poplužní* u samého kláštera s polnostmi na širokém hřbetě *Petřína,* které wšak během času byly znamenitě zmenšeny, jednak kamennými lomy starodáwnými,

jednak později zakládáním winnic dle zákona císaře Karla. Bylo šest winnic, k jichž založení opatowé postaupili země z onoho popluží wětším dílem jednotliwým měšťanům Pražským, kteří za to dle onoho zákona byli jim powinni odwáděním winného desátku. Nejstarší byla zdělána roku 1367, poslední před složením urbáře roku 1409. Jednu winnici, jak se zdá též nowého založení, měl klášter sám za dworem swým poplužním na Petříně, krom toho pak pět winnic starších na swahu hory Strahowské k městu, o jichž položení mluwili jsme již na jiném místě.[24]) Pod winnicemi těmito náležela klášteru Strahowskému hořejší část wsi *Obory* na Malé straně Pražské s 20 městišti, jichž obywatelé platili ročně 7 kop a 34 grošů, a někteří krom toho pracowali jeden nebo dwa dni ročně na chmelnici klášterské. Tamž byl také *piwowár* pronajatý roku 1400 práwem zákupním za 4 kopy platu ročního. Podobně jako klášter Břewnowský měli také mniši Strahowští jakausi chalupu a městiště při ní u řeky Wltawy ke skládání dříwí nedaleko kláštera Kartauského, s druhé pak strany kláštera tohoto wedlé cesty zahrádku, posledněji we winnici zdělanau, kterau držel měšťan Malostranský Ondřej olejník toliko za dwa groše ročně.

Nejbližší wes mimo hradby Pražské ležící, která náležela klášteru, byly *Třešowice*. Tam bylo 18 městišť s polemi, jichž držitelé, jsauce, jak je urbář nazýwá, „wěčnými jich dědici" (diediczones perpetui), neměli žádných platů ku klášteru, ale powinni byli robotami ke zwláštním potřebám opata a kláštera. Jim totiž slušelo, konati wšecky potřebné práce ke zdělání winnice tak zwané kustosské (vinea custodialis) tudíž u Třešowic; skliditi každý rok wšecko obilí na polích okolo kláštera, zejména na Petříně; na sedm mil wzdálí konati poselstwí s dopisy opatowými na statky klášterské a dowážeti řeholníky na wozích swých, když který wyprawen byl na faru neb na dwůr náležející klášteru, w témž wzdálí; woziti z Prahy do kláštera sůl, lůj, sádlo, slanečky, wíno w saudcích o wědře

[24]) Wiz dílu II. str. 106.

nebo půlwědře; pomáhati čeledi klášterské wytahowati dříwí z řeky, když se připlawilo z lesů kláštera z tak zwaného Záchlumí; slámu pro hosty neb jiné potřeby kláštera přiwážeti ze dworů; owce stříhati a práti dwakrát do roka. W čas urbáře a nepochybně dáwno předtím nebylo wšak již kolik městišť tolik obywatelů; nýbrž spojeno bylo wětším dílem po několika městištích a tudy také po několika robotách w jedněch rukau. Dwa wětší dwory tímto spůsobem powstalé, dwůr někdy *Walšůw* o 5 robotách a dwůr *Krichůw,* totiž zlatníka Staroměstského Wáclawa Řeka jinak Kricha (Græcus) o 2 robotách spadly po wymření držitelů na klášter (dwůr Krichůw zejména roku 1381), a zůstaly odtud pod wlastní jeho sprawau, což činilo celé jedno popluží, ač jen malé dle urbáře. Ke dworům těm náležely dwě winnice, které spolu s nimi připadly klášteru, nazýwány jsauce i potom winnicí Walšowau a winnicí Krichowau. Týmž asi spůsobem, totiž nejspíš dalšími odúmrtmi, wzrostlo později wlastní hospodářstwí kláštera ještě wíce, tak že se roku 1437 počítalo ke dworu klášterskému w Třešowicích půl druhého pluhu rolí, k tomu i něco luk a lesa,[25]) starodáwní pak dědici Třešowičtí tudy skoro celkem zmizeli.[26])

K polím, na nichž, klidili Třešowičtí pro klášter, nejspíš náležela někdy také část prostranstwí, na kterém po wystawení nowé zdi Karlowy okolo Malé strany Pražské wznikla nowá osada řečená *Pohořelec.* Klášter podělil polnostmi w těch místech ležícími již za žiwobytí císaře Karla 6 osadníků k wystawení na nich domů na místě nynějšího náměstí Pohořeleckého, a wydal jim na to list roku 1382, dle kterého platili ročně ku klášteru po 40 groších, a tolik též i k tomu dwě kury platila jedna chalupa s dwěma korci role nedaleko odtudž. Za zdí Karlowau objímající Pohořelec měl klášter ještě jednu winnici na straně půlnoční, řečenau *Bruskau,* a při ní

[25]) *Archiv český I. 511.*

[26]) Urbář r. 1410 jmenuje již osm držebností w Třešowicích, a sic mezi těmi také co dwě dwůr Walšůw a dwůr Krichůw. Druzí držitelé byli dwa sausedé Pražští, Wácslaw Cwik s pěti, a Bláha z Hradčan s dwěma robotami. Po jedné robotě a tedy také po jednom jen městišti měli: Kozel, Wácslaw Nowák, Matěj z Pohořelce a Jílek.

chmelnici. Za Třešowici pak již poněkud u wětším wzdálí náleželo klášteru něco polí w *Šárce* na dwau místech, u *starého mlýna* a pod *Wraní horau*, propůjčeno blízkým obywatelům celkem za 44 grošů ročně; mimo to wšak také lauka a hojnost lesů. W *Motole* byly tři usedlosti, které úročily klášteru ročně 5 kop 28 grošů a 16 kur; w *Košířích* jeden úročník a we *Hlubočerpích* dwa, kteří měli zwláštní powinnost dodáwati hrnce do kláštera, každý měsíc dohromady w ceně tří grošů. Celoroční příjem z těchto míst nejblíže kláštera jemu náležejících činil wšeho wšudy 17 kop 48 gr. a 18 kur, hrnců nepočítajíc.

Požitečnější byl druhý obwod hospodářstwí Strahowského, ku kterému náležely w krajině nejbližší za Šárkau wsi *Horoměřice* a *Nebušice,* něco dále blíž cesty k Slanému *Kněžewéska* a část *Kněžewsi,* a wíce stranau k Beraunu *Chýně, Auhonice,* část *Holonoh* nedaleko odtudž, wsi nyní zašlé, a *Aujezdec* (nyní Aujezd) Wysoký. Wes posledně řečenau obdržel klášter teprw roku 1409 směnau od abatyše Swatojirské za půl wsi *Podmokel* w krajině za Poděbrady. K wlastnímu hospodářstwí kláštera náležel w Horoměřicích dwůr s třemi poplužími, se zahradau hned wedlé dworu nedáwno založenau, čtyry malé rybníky, lesy *na Strážišti* a *na Chocholi*, které hlídal Ojíř tuším náprawník, maje za to 2 lány a čtwrt k užíwání bez platu; w Nebušicích dwůr s dwěma poplužími, se zahradami, s lukami a lesy příslušnými; w Kněžewésce dwůr s dwěma poplužími a s dwěma usedlostmi krom toho k němu přiwtělenými, s dwěma háji a lukau pode wsí; w Chýni twrz pěkná a pewná uprostřed wod, totiž šesti rybníky obejmutá, dwůr s dwěma poplužími, se zahradau krásnau owocnau a s třemi rybníky swrchu nepočítanými, které byly we dwoře a w zahradě; k tomu hojná luka pěkného sena, lesa asi s jeden lán; w Úhonicích dwůr s třemi poplužími, lesa 15 lánů a 7 jiter, na dwanáct hájů rozděleného, kterým se říkalo *Modrá hora, Líčná hora, Hanebník, Turnowá, Újezd, Zahrádka, we Swislech, hora od Hostína, Katowka, Záworná, na Senném, na Kosti,* k tomu luk pět, nazwaných *Holonožská, pod Kame-*

nem, nade mlýnem, pode Ptíčem a *pode wsí* pod Úhonici, kromě tří jiných, které byly ponechány poddaným za plat do wůle opatowy, *Obchoditá, Wojslawka* a *pod Hanebníkem.*

Poddaní w těchto wsech drželi něco přes 62 lánů a 46½ usedlosti, jak která wes byla rozdělena. W Holonozích byl mlýn řečený *pod Kozím,* též we Kněžewésce mlýn; z nichž se z obau platilo; w Auhonicích krčma wysazená práwem zákupným, w Kněžewésce též krčma; w Aujezdci rychta dědičná se swobodným lánem, jejíž držitel slaužil na koni při každé wojenské wýprawě. Poddaní odwáděli ročně 127 kop 30½ gr. w penězích, 440 kur, 61 kop a 50 wajec, krom toho Újezdečtí 35 korců owsa. Tito byli prosti wšech robot; druzí naproti tomu robotowali o žních a na lukách; Auhoničtí a Chýnští měli také orání, Chýnští krom toho sázení zelenin w tamějších zahradách panských; Chýnští, Horoměřičtí a w Kněžewésce prali a stříhali owce; Horoměřičtí, w Kněžewésce a Auhoničtí chodili na hon, ač s tím ustanowením w Horoměřicích, že kdo chytil zajíce, obdržel za něj půl groše; Auhoničtí konečně powinni byli také woziti obilí do kláštera aneb do dwora w Auhonicích.

W čas složení urbáře byly lány w Kněžewsi propůjčeny Wácslawowi z Milostína do žiwota, a dwůr w Nebušicích i se wsí měšťanu Pražskému Mikulášowi od tří králů do jistých let za roční plat 14 kop. Některý čas pak předtím nacházela se Chýně w doživotním držení zemana řečeného Zdeňka z Chýně, který rozmnožil pole a luka tamějšího dworu přikaupením několika usedlostí sedlských.

Třetím obwodem bylo zboží Pátecké, ku kterému náležely wesnice *Pátek, Radonice, Stradonice* a *Olenice,* ležící nedaleko od sebe w pěkném údolí řeky Ohře, Olenice na půlnoční, ostatní tři na jižní straně řeky, něco pak dále odtud na jih *Peruc, Wrbno* a *Hřiwčice.* Klášter měl na tomto zboží dwa dwory poplužní, jeden w Pátku se dwěma, druhý w Olenicích se třemi poplužími dobrými, při dwoře Olenickém chmelnici a druhau we Hřiwčicích, dwoje sady na ostrowích řeky Ohře u Olenic a u Pátka, a třetí nowěji zdělaný w háji u Radonic,

hojnost luk, háje u Radonic, u Pátka za řekau Ohří, u Hřiwčic a porostliny nad Stradonici i na stráni táhnaucí se od Peruce až ke Chrastínu; tři rybníky mezi Pátkem a Stradonici a čtwrtý u Hřiwčic; též mlýn welký u Pátka, který se pronajímal s powinností semletí wšeho obilí pro potřebu dworů w Pátku a w Olenicích beze wší záplaty. Wšech sedm wesnic bylo rozděleno w lány, kterých bylo auhrnem 107 rozličné wýměry, w Peruci totiž po 60 korcích, w Pátku po 72, w Radonicích a we Hřiwčicích po 82, w Olenicích až po 96. Také byly wšecky tyto wsi wysazeny práwem zákupným, Peruc wšak celkem již od r. 1319 propůjčena dědičnému rychtáři, který odwáděl klášteru ročně 37 kop a 58 grošů w penězích, 34 korců pšenice, 34 žita a 34 ječmene; w ostatních měli poddaní čili kmeti smlauwu přímo s wrchností. Tři obce na prawém břehu řeky Ohře, Pátek, Radonice a Stradonice, měly krom toho společné pastwiště w rozsáhlosti čtyr lánů s drahami k němu wedaucími, podobně Hřiwčice jeden lán pastwišť na wrchu řečeném *Bětín* s drahami pro dobytek a swobodnau pastwu na stráních. Radoničtí měli také část lesa čili porostlin řečených *Bělošín* na hoře Bětíně, k tomu s dewět jiter lauky, udělané z někdejší panské chmelnice u Olenic. W Pátku byla krčma prodaná práwem zákupním za jednu kopu ročního platu, w každé pak ze čtyr wesnic w audolí Ohře také několik podsedků, podělených menšími polnostmi. Ročního platu odwádělo se z celého tohoto zboží, pojímajíc w to i Peruc, 183 kop 12 grošů 2 peníze, 387 kur, 61 kop a 50 wajec, 150 korců pšenice, 173 žita, 173 ječmene a 36 wěrtel konopí. Pátečtí, Radoničtí, Stradoničtí a Oleničtí konali také roboty o žních, byli powinni dowážeti dřewa a prautí na jezy při mlýně Páteckém, též něco obilí neb mauky do kláštera na Strahow, Pátečtí, Radoničtí a Stradoničtí také po jednom woze sena z luk do dworů Páteckého neb Olenického. Wrbenští pomáhali rowněž woziti dřewa na jez Pátecký; toliko Hřiwčičtí byli wšech robot prosti, platíce po 6 groších z lánu za práci o žni. Podsedkowé měli menší ruční robotu na polích i na lukách, Stradoničtí a Oleničtí také praní a střihání owec.

Jindy měl klášter také dwůr we *Twršicích* u Žatce, kamž prwotně rychtář Perucký odwáděl swau dáwku roční w obilí. W urbáři wšak se již neděje o něm zmínka, než toliko o blízké wsi *Staňkowicích,* kde klášter polí swých byl postaupil lidem poplatným a bral ročně 24 kop grošů. Část jich drželi již roku 1350 někteří měšťané Žatečtí.[27]) Opatowi náleželo podací farního kostela we Staňkowicích, jehož duchowní spráwce odwáděl klášteru ročně 49 grošů. Dále na západ we kraji Žateckém náležely klášteru 3 lány a čtwrt we wesnici *Běsně* (jihowýchodně od Podbořan), z nichž bral ročně dwě kopy a 1 groš platu. Nejdále pak při pomezí sewerním země české byl we předměstí *Mostu* mlýn na řece Bělině, jehož držitelé dle listiny z roku 1323 odwáděli klášteru ročně 12 beček soli.

Wýchodně od zboží Páteckého náležela klášteru Strahowskému hora *Říp* s podacím starodáwného farního kostela sw. Jiří na temeni jejím a se wsí *Mnetěší* i částí wsi *Wračkowa* pod samým Řipem na jižním jeho aupatí. We Mnetěši byla twrz obejmutá příkopem a při ní dwůr poplužní s dwěma poplužími. Za Labem odtud dále na wýchod měl klášter čtyry lidi poplatné w *Štětí* proti Počaplům a w *Želizech* u Liběchowa dwě kopy platu ročního na swobodném dwoře někdy Mikuláše Pátka, od něhož plat ten kaupen byl klášteru roku 1360. Jižněji pak náležely klášteru blíž Welwar wes *Křewice* západně od tohoto města ležící s dworem poplužním s jedním poplužím a s lukami, na jihu pak od Welwar část *Bučiny* a 10 usedlostí s dwěma lukama w *Zeměchách.* Dědiny w Bučině, půl třetího lánu po 60 korcích, byly roku 1350 propůjčeny náprawníku Wácslawowi synu Alšowu z Welwar, který krom ročního platu dwau kop a 40 grošů powinen byl slaužiti klášteru w každé potřebě se samostřílem. Celé toto zboží přinášelo klášteru ročně 47 kop 50 grošů, 304 kury, 41 kop a 10 wajec. Mnetěšští skládali se ročně na kaupení jednoho telete, které se odwádělo wrchnosti. We Mnetěši, w Křewicích a w Zeměchách robotowali také o seně. Wšecky wsi tohoto

[27]) *Pelzel. Karl IV. 78.*

obwodu krom podílu w Bučině dělily se na usedlosti, a měly práwo české.

Jiné bylo zboží blíž ku Praze, wšak na prawé straně Wltawy ležící, totiž w *Sedlci* u Zdib dwůr s dwěma poplužími, s winnicí a lesem a s šesti usedlostmi kmecími i čtyrmi podsedky; w *Chabřích* wes celá, dwůr poplužní s dwěma poplužími, s jednau lukau, dwěma háji, třemi rybníky a s pastwinami přiměřenými; w malém pak wzdálí odtud ke straně wýchodní třetí dwůr w *Tryskowicích* u Třeboradic, někdy kapituly Pražské, s třemi poplužími, při něm twrz obehnaná příkopem, rybník a tři chalupy mlatců. W jinau stranu od Prahy, totiž za Zbraslawí na Wltawě, měl klášter městečko *Štěchowice* a při něm dwůr o jednom skrowném popluží, wšak s hojnými lesy, třemi lukami a dwěma mlýny poplatnými, hořejším o třech a dolejším o osmi složeních. Platy poddaných na tomto zboží činily 36 kop 59 grošů, 80 kur a 11 kop wajec.

We wětším wzdálí od Prahy we wýchodní polowici země české měl klášter Strahowský zwláštní obwod hospodářstwí swého w blízkém okolí Kolína, totiž proti Kolínu za Labem wesnice *Owčáry, Chrašťany* u *Owčár*, nyní zašlé, *Lhotu jestřebí* čili welkau, *Lhotku* nedaleko odtudž a *Němčice* (Nunčice?), k tomu dwa lidi poplatné w *Sendražicích*, kteří drželi tři čtwrti lánu polí Owčárských; západně pak od Kolína wes *Břežany* nedaleko Plaňan. Wšecky tyto wsi byly rozděleny w lány, ač některé byly wysazeny práwem zákupním, jiné práwem českým. Wšech lánů bylo 111, z nichž čtyry a čtwrt we Lhotě w čas urbáře byly pusty, některé pak we Chrašťanech písčité a neúrodné. Mimo to měli Lhotští půl lánu, Owčářští tři čtwrti lánu za občiznu. Těmto dán byl také k užíwání les řečený *Horka*, Chrašťanským pak zase lauka o 32 jitřích wedlé ostrowa řečeného *Luh*. W Owčářích, w Němčicích, Lhotě jestřebí a Břežanech byly poplatné krčmy. Wrchnost měla jediný dwůr poplužní o jednom popluží we Lhotce, na kterém přebýwal úředník sprawující toto zboží, při něm les, několik rybníků, šestero luk a rozsáhlé pastwiny. Jiný dwůr býwal we Lhotě jestřebí, jehož polnosti s tři lány byly wšak w čase

před složením urbáře postaupeny poddaným pod plat. Roční příjem od poddaných činil w penězích 136 kop 3 gr., 500 kur, 10 kop a 16 wajec, k tomu z Owčár toliko 75 korců ječmene, 75 owsa a 25 wěrtel konopí. Robotu měli jen Lhotečtí, klidíce a orajíce při dwoře tamějším, a Owčárští, chodíce na hon. W Owčářích byl farní kostel, jehož podací náleželo opatowi. Některý čas byl dwůr we Lhotce i se wsí w doživotním držení zemana jakéhos Wítka z Turowic, který zakládaje rybník zatopil něco polí k té wsi náležejících, dobře tři lány.

Nejdále od kláštera ležely dwa obwody zboží Strahowského w jižních krajinách země české. K jednomu náležely čtyry wesnice blíž Pacowa w kraji Bechyňském, totiž *Chyška*, *Bratřetice* jinak Schunebrunn (nyní Bratřice), *Utěšowice* čili Gutenbrunn (nyní Autěchowice) a *Winklantice* (nyní Wiklantice). Měly dohromady $55^3/_4$ lánu, z nichž $5^3/_4$ w Chyšce a dwa w Utěšowicích byly w čas urbáře pusté, pročež opat a konvent roku 1412, chtíce přiwábiti spíše k nim osadníky, udělili wšem čtyrem wesnicím privilegium na swobodné odkazowání poslední wolí. W Chyšce náležel klášteru dwůr poplužní se čtyrmi lány polí, dwa mlýny a lesa asi 15 lánů, jiný pak dwůr též se čtyrmi lány byl příslušenstwím dědičné rychty tudíž, kterau w čas urbáře držel jakýsi Jan Rubáš do dwau žiwotů, totiž swého a swé manželky, k tomu též wes Wiklantice. Rowněž byl dwůr pansky w Chyšce i s wesnicí Bratřetici postaupen doživotně Petrowi faráři w Chyšce. Platy poddaných činily ročně 37 kop 17 gr. a 8 peněz, 4 kury a 40 wajec. W Chyšce náleželo opatowi také podací kostelní.

Druhý obwod ještě dále na jihu ležící byl w krajině mezi Krumlowem a Rosenberkem, dosti rozsáhlý totiž a sauwislý újezd, řečený *Záchlumí*, w němž nacházelo se neméně než 18 wesnic, zejména *Súš*, *Bučí*, *Tisowka*, *Nahořany*, *Swětlý welký*, *Swětlý malý*, *Dětošín*, *Sweraz*, *Březí*, *Záhoří*, *Weleslawice*, *Podolí*, *Hajmín*, *Lštínek*, *Slubice*, *Skubice*, *Wadkow*, wše na lewé straně řeky Wltawy, a *Záton* na prawé straně. Weskrz byly to wesnice skrowné rozsáhlosti; neb držely celkem jen $68^1/_4$ lánu polí. Příjem z nich ročně wycházející činil 87 kop 11 gr. a 9 pe-

něz, 3 kury, dwě kopy wajec a 138 čtwrtní owsa. W Zátoně byl panský dwůr, we kterém nepochybně sídlil úředník kláštera; jiný dwůr u Weleslawic s půldruhým lánem polí byl teprw roku 1407 pronajat práwem zákupním. U Sweraze bylo asi 10 lánů lesa, z něhož plawilo se dříwí ku Praze po Wltawě. W též wsi nacházel se jediný farní kostel w tom aujezdě; podací jeho náleželo klášteru.

Sečtauce wšechny zde uwedené počty, shledáme, že celý peněžitý příjem ze zboží kláštera Strahowského činil ročně 700 kop bez několika grošů, nepočítajíc wšak pittancí konventu, poněwadž o ní w urbáři není zpráwa.

K bohatstwí dwau těchto starodáwných klášterů, Břewnowského a Strahowského, nedají se nikterak přirownati statky a důchody klášterů dwau řádů sw. Benedikta založených nowě císařem Karlem IV, sw. Ambrože totiž a Slowanského.

3. O klášteru *sw. Ambrože* na Nowém městě Pražském se zwláštní liturgií Mediolanskau máme krom toho zpráwy docela nedostatečné. Sauwěký letopisec Beneš z Weitmile prawí nám toliko o založení jeho roku 1354, že jej král Karel nadal statky a důchody dostatečně. Z jiných pamětí zachowaných jen pořídku wíme, že náležel opatu a konventu blíž Prahy dwůr w *Olšanech* se zahradau při něm a prwotně také se wšemi rolemi a wrchy přede zdmi Nowoměstskými od jižního swahu hory Wítkowy, nyní Žižkowa, až k silnici wedaucí z Koňské brány mimo nynější zahrady Pštrosowau a Kanalskau, na kterých wšak brzy, zejména již roku 1359 počaly se dělati winnice, a opat a konvent měli z nich toliko desátek wína dle zákona císaře Karla.[28]) Wzdáleněji od Prahy měl klášter sw. Ambrože podací kostelní w *Semilkowicích* u Obřístwí (1363) a nepochybně tedy také nějaké zboží w té krajině. Krom toho jest zpráwa z roku 1378 o platu 12 kop, jímž byl opat sw. Ambrože powinen mistrům koleje Karlowy ze wsi *Psář* za Zlatníky, která dle toho saudíc náležela tehdáž klášteru. Při samém klášteře swém měli mniši welkau zahradu, při jejíž zdi král Wácslaw IV roku 1382 udělil městiště podél ulice Dláž-

[28]) Srow. díl II. 278, 279.

děné šewci Bláhowi Šwikowi k založení nowé řady domů. Šwik postaupil místa k tomu po částkách jiným sausedům, kteří mu pak byli zawázáni ročním poplatkem z půdy. Majetnicí tohoto práwa stala se později panna Petra z Říčan, kteráž roku 1397 celý ten plat, 14 kop bez dwau grošů, odkázala k pittancí konventu sw. Ambrože. Kolik činil roční důchod opata sw. Ambrože, nedá se owšem ze zpráw těchto kusých nikterak sauditi.

4. Hojnější zpráwy zachowaly se o klášteře *Slowanském.*[29]) Tomuto darowal Karel IV hned zakladací listinau roku 1347 16 hřiwen ročního důchodu z *masných krámů* Malostranských, jehož se wšak později shledalo toliko 13 kop a 4 groše; čtyry hřiwny platu, jejž měl prwé farní kostel *sw. Kosmy a Damiana na Skalce,* odtud ku klášteru přiwtělený; we wsi *Jenči* na cestě od Prahy k Unhošti 33 hřiwen čili 35 kop a 12 grošů důchodu ročního a dwůr poplužní s poplužím a se čtyrmi hřiwnami příjmu we wsi *Walowě,* tuším někde na blízku w též krajině, kdež wšak již není místa toho jména. Zdá se, že w darowání tomto byl zahrnut dwůr s pěti lány rolí w Jenči, jejž Karel IV kaupil k tomu cíli od písaře swého Leubla měšťana Pražského, a dwůr we Walowě s třemi lány někdy Heřmana Westfala, rowněž Karlem IV kaupený; kteréžto dwa dwory náležející pod šos Menšího města Pražského konšelé téhož města roku 1349 k žádosti králowě oswobodili ode wšech berní městských. Karel IV darowal k swému nowému založení dále roku 1349 celý roční plat wycházející komoře králowské z města *Kauřimě,* který činil 12 lehkých hřiwen neboli 11 kop a 12 grošů; téhož roku plat z *masných krámů* Nowoměstských, kterých bylo w krátkém čase potom 100, z každého krámu po lehké hřiwně čili 56 groších, což tedy činilo ročně 93 kop 20 grošů; konečně dwě wsi w krajině za Knínem nedaleko řeky

[29]) Hlawně w rukopisném díle z prwní polowice 18. století, nadepsaném: *Chronicon monasterii Slavorum ordinis S. Benedicti in Emaus et ad S. Nicolaum,* které složil jeden ze mnichů Benediktinů u sw. Mikuláše na Starém městě, a které se nyní chowá w bibliothece kláštera Břewnowského. Z četných listin k dílu tomuto přidaných, které z rukopisu tohoto wydal Pelzel we swém Žiwotě Karla IV, některé posud se nacházejí w bibliothece university Pražské w originalích.

Wltawy, ježto jedna z nich slaula *Lhota Stajická,* nedáwno předtím založená blíž starší wsi Kobylník, druhá *Lhota Milostina* či snad Milhostina, wzala od kláštera časem jméno *Lhoty Slowanské.* Při ní bylo osm lánů lesa, o němž nerozumím dobře, zdali náležel klášteru plným jměním čili toliko k užíwání určitě odměřenému pozdější listinau Karla IV z roku 1353, dle které měl klášter z osmi lánů lesa králowského pod horau řečenau *Bořiwoj* porážeti ročně toliko s čtyry prámy dřew, každý prám po 60 wořích a wor po 6 dřewích čili kládách.

Karel IV přidal k swému nadání dále roku 1350 desátek wína z *winnice Martina Junošowa* měšťana Pražského na Petříně, který slušel dotud komoře králowské; o dwě léta pak později darowal klášteru obě wsi Mořiny, hořejší a dolejší, čili *Mořinu* a *Mořinku,* u Karlšteina, z nichž prwní držela 30, druhá 18 poplatných lánů, odwádějících ročně po jedné hřiwně těžké a 8 kurách, auhrnkem tedy 52 kop 8 grošů a 376 kur. Ještě pak roku 1355 přidal klášteru jeden dwůr a dwě kopy příjmu we Walowě, dwa dwory s dwěma poplužími a 25 hřiwen příjmu w Jenči, dwůr we wsi *Daubrawici,* nejisto které, s jedním poplužím a dwůr w *Okrauhlích,* tuším u Mělníka, s winnicí, s dwěma rybníky, lesy, lukami a pastwinami, k tomu 6 *masných krámů* na Starém městě.

O Okrauhlích jsau dwě listiny z let 1359 a 1360, w nichž starší držitel tamějšího dworu Johel Junošůw prawí, že byl dwůr ten dán od císaře klášteru Slowanskému směnau za zboží w hořejší Mořině; což jak se wlastně mělo, není jasné. Skutečně wšak prodali opat a konvent wesnici Mořinku welmi brzy za dwě stě kop grošů děkanu kostela Pražského, od něhož wyměnil ji zase pro sebe císař Karel roku 1356, jak jest již na jiném místě powěděno, ke hradu Karlšteinu. Též pak potom král zawřel směnu o Mořinu s klášterem Slowanským w ten spůsob, že za wes tuto celau a k tomu nádawek 230 kop grošů postaupil opatu a konventu dwau wsí w sausedstwí starších jejich statků za Knínem, ježto slauly *Lhota Kuncmanowa* dle předešlého držitele Kuncmana Hohenstollen, měšťana Knínského (nyní Lhota střední), a *Lhota Martinowa* rowněž dle

předešlého držitele tohoto jména (nyní Lhota hořejší). We Lhotě Kuncmanowě byl dwůr s dwěma poplužími, we Lhotě Martinowě druhý s jedním poplužím, k tomu lesy, porostliny, luka, rybářstwí, mlýny a jiné příslušenstwí. Na tuto směnu dán byl list císaře Karla a jiný syna jeho Wácslawa stejného dne, 31 Října roku 1365.

Mniši Slowané rozšířili později zboží swé za Knínem ještě také přikaupením sobě jisté části lesa korunního za 65 kop grošů ke zorání a k rozdělení w lány, z nichž měli odwáděti obyčejný plat lesnímu králowskému na Kamýce (1378). Kaupený tento háj ležel mezi starším lesem kláštera Slowanského a lesem křížowníků s čerwenau hwězdau, tedy nejpodobněji mezi Slowanskau Lhotau a Borotici. Neznámým spůsobem nabyl klášter také wsi *Tuhaně* za Labem blíž Obřístwí, za kterau roku 1400 wyměnil sobě od měšťana Pražského Jana Seidla dwůr poplužní w *Čakowicích* za Libní se dwěma poplužími, s lukami, s krčmau a kowářem. W též pak wesnici w Čakowicích kaupil potom roku 1409 opat Pawel druhý dwůr s dwěma poplužími, s twrzí, rybníkem a s podacím kostelním od zemana Herše Masáka ze Wrutic směnau za dwůr s pěti lány w Jenči a za dwůr s poplužím w Daubrawici, wykaupiw zároweň plat roční 43 kop, jejž měl dotud měšťan Pražský Kašpar Čotr na tomto dwoře Čakowickém.

Mimo to wše měli řeholníci slowanští při klášteře swém w Praze welkau zahradu, která jim co do wětšího dílu spůsobením císaře Karla byla postaupena od Johannitů,[30]) jíž potom část obrátili k wystawení wápennice a nowých domů w Podskalí, klášteru poplatných. Dle dwau zaznamenání z let 1385 a 1391 činily platy z domů těchto 10 kop 16 grošů.[31])

Pokud se dají sečísti určité peněžité platy ze wšeho zde uwedeného, činily ročně 308 kop 8 grošů; jest to wšak summa neúplná.[32])

[30]) Listina na to od r. 1360.

[31]) Wiz *Základy II. 329, 333.*

[32]) Počítám 13 kop 4 gr. z masných krámů Malostranských, 93 kopy 20 gr. z Nowoměstských, 4 kopy platu kostela sw. Kosmy a Damiana, 11 kop 12 gr. od města Kauřimě; z Jenče 35 kop 12 gr. a 26 kop 40 gr. uwe-

5. Klášteru kanowníků řeholných na *Karlowě* dal Karel IV hned při založení roku 1350 předně 41 lehkých hřiwen čili 38 kop a 16 grošů ročního důchodu z komorního platu swého z města *Kauřimě* a desátek ze cla we městě *Bělé* pod Bezdězem; k tomu pak přiwtěleny jsau ku klášteru brzy potom dwa bohaté farní kostely, totiž kostel pod hradem *Bezdězem* z udělení Karla samého a kostel w *Lysé* (1255) od králowny Anny, třetí manželky Karlowy. Ku kostelu Bezdězskému náležela mezi jiným wesnice *Zbiny*, řečená tehdáž německy Ludwigsdorf nedaleko Dokez, darowaná k němu roku 1293 králem Wácslawem II; ku kostelu w Lysé hojné statky s lidmi poplatnými a s desátky rozličného spůsobu w Lysé samé i w okolí. Poněwadž byl roku 1336 král Jan udělil Habartowi faráři Bezdězskému úřad berního písaře w župách Litoměřické a Boleslawské, kdykoli by berně zemská byla uložena, zdá se, že úřad tento pokládán byl i potom za stálé příslušenstwí této fary. Podobně později Karel IV propůjčil úřad almužníka při dwoře swém králowském w Čechách opatům Karlowským nawždy.

Z dobrodinců, které klášter získal později, zasluhuje zwláštní zmínku Wok z Waldšteina, jenž roku 1392 založil každodenní zpíwanau mši ke cti panny Marie v kostele sw. Karla a nadal k ní část wsi hořejší *Brenné* (nejisto zdali za Jilemnici

dených w listinách z let 1347 a 1355; z Walowa 7 kop dle wysazení této wsi práwem zákupním r. 1405; z domů Podskalských 10 kop 16 grošů; ze Lhot Kuncmanowy a Martinowy aspoň 50 kop 8 grošů, ježto tolik činily platy z Mořiny a Mořinky, za které obě Lhoty byly wyměněny (totiž za Mořinu a nádawek 230 kop, kdežto za 200 kop byli Slowané prodali Mořinku); z dworu Heršowa w Čakowicích asi 58 kop (poněwadž dali za něj dwůr w Jenči, který dle smlauwy zákupní z roku 1395 přinášel platu 10 kop, a dwůr Daubrawický, který nesl 4 kopy, k tomu pak wykaupili 43 kop platu od Čotra). Do toho scházejí platy ze Lhoty Stajické, o níž jen wíme, že byla Karlem IV kaupena za 50 kop, ze Lhoty Slowanské, z Okrauhel a z druhého dworu Čakowického wyměněného za Tuhan, o nichž nemáme zpráwy, též užitek z wápennice w Podskalí a z osmi masných krámů Staroměstských. Tyto však nejspíš byly od kláštera zase prodány, poněwadž mezi majetníky masných krámů Staroměstských od začátku 15. století již opata a konwentu nenacházíme. (Srow. *Základy I. 154* oc.)

čili u Zákup) s 20 kopami platu a s robotami. Též Kristina Podwinská měštka Pražská, která darowala klášteru podací kostela w *Prosíku* a dwůr poplužní we *Wysočanech* za Libní w ten spůsob, aby byl wždy jeden z řeholníků spráwcem onoho kostela a chowal čtyry jiné bratry při sobě na faře k rozmnožení chwály boží (1407). Opat Karlowský později, roku 1416, podacího Prosíckého zase postaupil dceři Kristinině Markétě Čotrowé, čímž s celého tohoto nadání sešlo, ježto řečeného roku dosazen byl k faře kněz swětský. Krom jiných podobných nadání menších měli řeholníci také některé statky na zemi, o nichž nezachowala se paměť, jakým spůsobem jich nabyli; tak jmenowitě jisté zboží w *Bašti* za Zdiby stranau od Prahy k Mělníku a podací kostelní nepochybně též s některým zbožím w *Teplíšowicích* za řekau Sázawau w krajině mezi Benešowem a Šternberkem. Roku 1407 směnil klášter zboží ono w Bašti s měšťanem Pražským Kašparem Čotrem za jiné statky w *Pračích* za Záběhlici na Botíči a w *Tehowě* za Říčany pomocí měšťana Žebráckého Bohuslawa co dobrodince, který propůjčil klášteru 170 kop na doplacení této směny za doživotní úrok 19 kop a některé mše za duši swau.

Z neauplných těchto zpráw nedá se wypočísti roční důchod opatůw; dá se wšak sauditi, že nebyl menší než opata Slowanského, ježto obadwa platíwali rowně welký desátek papežský.

6. Mnohem wětším bohatstwím slynulo přeworstwí čili kommenda řádu Johannitů w Praze na Malé straně u *Matky boží konec mosta.* Statky jeho rozkládaly se podobně jako majetnost kláštera Břewnowského nebo Strahowského po welmi rozličných krajinách země české, jsauce snad podobně rozděleny asi na osm neb wíce obwodů spráwy hospodářské. Wšak dílem pro nedostatečnost dílem i pro nepřístupnost zachowaných pamětí [33]) nelze nám podati o nich zpráw rowněž tak úplných, než jen zlomkowitých.

[33]) Archivu totiž klášterského u Matky boží na Malé straně nelze dostatečně užiti pro jisté osobní poměry i při největší blahoskionnosti pana welkopřewora hrab. Františka z Kolowrat († 1874).

Klášteru bylo předně w Praze samé hned od prwního zakladatele, krále Wladislawa II (okolo r. 1159), darowáno prostranstwí při řece Wltawě *mezi čtyrmi cestami* ležící, to jest část Aujezda pod Petřínem od nás jinde wyznačená (II. 126), kdež krom rozsáhlé zahrady a mlýna při klášteře (č. 489) i dwojí lázně, jedné w potomním Menším městě (č. 286) a druhé tak zwané hořejší (č. 470?), powstaly časem četné domy klášteru poplatné s farním kostelem *sw. Prokopa.* K tomu přikaupili kommendator a bratří někdy na začátku 14. století také mlýn na blízké půdě proboštstwí Mělnického proti nynějšímu Střeleckému ostrowu, který později roku 1393 i s jezem a s částí ostrowa tohoto prodali Augustinowi apotekáři pod roční plat čtyr kop grošů. W nejbližším okolí Prahy náležela ku kommendě část dworu poplužního w *Motole* se swým příslušenstwím.

Rozumíme-li dobře zakladací listině krále Wladislawa, darowal ku kommendě také wesnici řečenau *Letky* na Wltawě pod Prahau mezi Lewým Hradcem a *Libčici* [34]) s winnicí nedaleko a s rolí řečenau *Ostružeň.* W krajině pak odtamtud dále k Welwarům měli Johannité rowněž hned dle zakladací listiny zemi na jedno popluží w *Neuměřicích* s lesem a sadem owocným,[35]) dle pozdějších zpráw také wes *Olownici* (nyní Wolowice) a dwůr s dwěma poplužími w *Huhách.* We wětším wzdálí od Prahy w tauž stranu odkázal někdy před rokem 1409 Matěj z Kostomlat 10 kop platu ročního we *Ctiněwsi* pod Řipem na dwau dworech poplužních za ranní mši každodenní

[34]) W zakladací listině se píše: villam, que vocatur Letlegh, což by mohly také býti Lety na Beraunce pod Karlšteinem.

[35]) W listině zakladací psáno: terram ad unum aratrum in villa, quæ vocatur *Neuremic.* Ač prawí se hned dále: quam terram cum silva et pomoerio et transitu, qui est super fluvium Msee ad villam, que vocatur Radotin, emerunt a Lube et aliis pluribus militibus, nepotřebí mysliti na nějaké místo blíž Radotína u Zbraslawě, ježto podobného jména místo tam se nikde nenachází. Spojení toto w jedné wětě nemusilo míti příčiny w blízké poloze obau míst wedlé sebe, než snad w tom, že i Neuměřice i příwoz u Radotína pocházely z jedné kaupě, která se tu připomíná. Že část Neuměřic skutečně náležela ku kommendě Pražské, o tom wiz Palackého *Archiv český I. 507.*

o panně Marii, která se odbýwala w kostele Matky boží. Západněji w krajině u Laun a u Týnce panenského připomínají se wes *Pochwalow* (1420) a dwůr w *Léšťanech* (1421) co jmění kláštera.

Obrátíce se od Prahy do wýchodní polowice země české, najdeme Johannity od Matky boží konec mosta předně w držení *Uhřiněwsi* (1418), kdež jeden z bratří přebýwal co správce zboží, jak se zdá, rozsáhlejšího, ku kterému náleželo také tamější podací kostelní. W krajině za Libní a za Dablici náležely jim wesnice *Březiněwes* s polowicí lesa řečeného *Ládwý*, jak připomíná hned zakladací listina, a blízko odtud dwůr jeden w *Howorčewsi* (1421); za Labem u Labského Kostelce *Hlaweň kostelní* wes s twrzí (1436) a dále w krajině mezi Benátky a Mladau Boleslawí wsi *Zdětín* (1414) a *Němčice* (1436) s podacím kostelním we Zdětíně, ještě pak wýchodněji podací a nepochybně jiné zboží w *Jeseníku* u Křince (1383). W *Horce* za Benátky darowala Dorota wdowa Sulkowa z Elkeřic dwě kopy platu přeworowi a konventu (1409). We městě *Bělé* pak pod Bezdězem kaupili kommendator a konvent (1407) jednu kopu platu k pittancí na rychtářstwí, na mlýně, na lázni a jiném příslušenstwí.

Jiné znamenitější zboží měl klášter we krajině za Litoměřici na prawé straně Labe, totiž wesnice *Ploskowice, Mylsčice* a *Staňkowice*, o kterých se děje zmínka již roku 1255, a sewerněji od nich les řečený *Proboštow*, jejž s několika wesnicemi w něm založenými obdržel roku 1238 směnau za aujezd Přeštický w kraji Plzenském, postaupený klášteru Kladrubskému.

W krajině za Turnowem odkázal přeworu a konventu slowutný Jan Čúch ze Zásady (1411) pět kop platu na zboží swém w *Nawarowě* a w *Kobylé* za mše zádušní.

Jižně od Prahy blíž Zbraslawě připomíná zakladací listina krále Wladislawa příwoz přes řeku Mži u *Radotína*, jakožto kaupený od bratří kláštera Matky boží; o kterém wšak, jak dlauho zůstal jměním jejich, nelze powěděti.

W krajině u Hořowic kaupili sobě roku 1413 tři kopy platu od panoše Stacha řečeného Daubek na dwoře jeho w *Li-*

bomyšli a na jiném jeho zboží. O statcích pak kláštera w kraji Plzenském swědčí listina z roku 1248, dle které w čase nedáwném předtím byla proň wes *Sekyřany* nedaleko Stříbra wyměněna od kláštera Kladrubského za jinau wes *Olšowice* u Auterého. Dle zakladací listiny měl klášter konečně také již tehdáž, neznámo wšak jak dlauho potom, wes *Kozárowice* blíž Orlíka w někdejší župě Bozenské s lesy, potoky a polemi wůkol.

Od jmění a důchodů kommendy Matky boží w Praze musí se rozeznáwati jmění náležející celému řádu Johannitů bez rozdílu, sprawowané přeworem generalným postaweným nad Čechy, Morawau, Rakausy a Polskem, o kterém zde, jakožto pauze w dějepise Prahy, nemíníme šíře jednati. Na jméno řádu celého znějí jmenowitě také darowání knížete Fridricha a manželky jeho Alžběty z druhé polowice 12. století, wztahující se na kostel *sw. Jana na Bojišti* w potomním Nowém městě Pražském, na polnosti od něho dolů ku Podskalí se táhnaucí a mlýn na Botíči w jeho příslušenstwí. Buďto wšak že se darowání toto předce hned prwotně mínilo pro klášter panny Marie jakožto hlawní tehdáž sídlo řádu w Čechách, nebo že se později učinilo o tom nějaké jiné ustanowení; we 14. století nazýwá se pokaždé klášter Matky boží konec mosta majetníkem tohoto zboží. Kommendator a konvent kláštera tohoto zawřeli jmenowitě již před rokem 1321 sami o sobě směnu s kapitulau Wyšehradskau, kterau jí postaupili mlýnu na Botíči za dwůr w *Roztylech,* a opět druhau směnu roku 1321, kterau za městiště, pole a zahrady u Botíče i za dwůr Roztylský wzali w náhradu některé zboží w *Kralowicích* na potoce Rokytnici wedlé zboží swého w Uhřiněwsi. Z téhož starodáwného příslušenstwí kostela sw. Jana na Bojišti stalo se také postaupení zahrady ku klášteru Slowanskému roku 1360 we jménu generalného přewora, wšak wedlé něho zároweň také kommendatora, přewora a konventu u Matky boží konec mosta.

7. Týmž spůsobem byl rozdíl mezi jměním řádu *rytířů německých* w Čechách a jměním kommendy jejich u *sw. Benedikta* na Starém městě Pražském. O tomto wšak pohříchu

máme zpráwy přes příliš chudé. Nejčastěji dějí se zmínky o zboží sw. Benedikta náležejícím k *Wršowicům* a *Nůslům* w okolí Pražském, ježto se táhlo od těchto wesnic jednak až ke Strašnicům, jednak w sausedstwí zboží sw. Jana na Bojišti až k silnici wedaucí z Prahy k sw. Prokopu na Sázawě, za kterau se počínalo zboží kláštera sw. Ambrože, jak jest wýše zmíněno. O čase a spůsobu nabytí tohoto zboží nemáme zpráwy, kromě že aspoň něco toho dostalo se kommendě u sw. Benedikta kaupí dworu we Wršowicích roku 1328 od Alberta Štuka jinde již zmíněnau, jak se wýslowně w ní prawí, s městišti, se zahradami, s winnicemi, rybářstwím a podacím kostelním. Na zboží tomto wznikly za císaře Karla četné winnice, z nichž měl klášter winný desátek. Podací kostela Wršowického bylo časem odprodáno i s krčmau tudíž. Jinak nenacházíme wíce zpráw o jmění kommendy, nežli že k ní náleželo podací kostelní w *Rynartowě* (Raynhardi villa) za Českau Kamenicí (nyní Rennersdorf?), že měl klášter do roku 1412 osm kop platu na *Brázdimi* blíž Brandýsa, které tehdejší držitel této wsi, pan Mikuláš Augustinůw z Egerberka, přenesl na několik domů w Praze a na jednu winnici, a že rowněž náležel klášteru jeden člowěk krejčí we wsi *Zájezdě,* tuším blíž Buštěhradu. S kommendau Johannitů u Matky boží zdá se, že swatý Benedikt německých rytířů nedal se co do bohatstwí porownati.

8. Jmění *proboštstwí Zderazského* křížowníků zákona hrobu božího w Jerusalemě zachowalo se w podstatě swé, jak jsme je poznali w době starší. Dělilotˇ se, pokud zpráwy zachowané ukazují, asi na sedm obwodů w rozličných krajinách země české.

Prwní bylo zboží *Mostské,* to jest polnosti některé, ježto zůstaly klášteru z prwotního darowání města tohoto samého w nejbližším jeho okolí, a blízké wsi *sw. Wácslawa* (nyní zašlá), *Kopisty* a *Lipětín,* o něco pak wzdálenější *Drahkow* u Teplice a *Wrautek* jižně od Podbořan w kraji Žateckém. Druhý byl obwod w Plzensku blíž Plas, totiž wesnice *Potworow, Sedlec, Bukowina* a *Řemešín,* dále pak na západ od nich *Jamný* blíž Auterého. W Bukowině měl klášter do roku 1376 nápraw-

níka řečeného Bukowce. K třetímu obwodu můžeme počítati několik wesnic we wzdálí na nejwíce dwau mil od Prahy různo ležících, totiž předně u samé Prahy částku wsi *Buben* se 40 korci polí klášteru náležejících; odtud we stranu půlnoční některé dědiny w *Klecanech* s dworem, jejž do roku 1358 držel od kláštera měšťan Pražský Waněk Ječmyk co nápravník; nedaleko odtud wsi *Hoštice* a *Klíčany*, též *Sluhy*, ač tato wes nepřipomíná se w držení kláštera leč do roku 1270; we směru wýchodním od Prahy blíž k Nehwizdům *Šestajowice* twrz s dworem poplužním a se wsí, *Horušany* s dworem poplužním a *Tlustowausy* twrz s dworem poplužním, rybníky a jiným příslušenstwím; o něco dále odtud blíž Běchowic na cestě ke Brodu Českému wesnice *Újezd* (již před r. 1309); blíže pak ku Praze za Michlí wesnice *Chodow* a *Litochleby*, kdež klášter roku 1348 přijal část lesa od opata Břewnowského a roku 1349 něco rolí od jedné z præbend Wyšehradských práwem zákupním, les onen za jednu kopu, role za čtyry kopy platu ročního. Z tohoto zboží byly Klíčany roku 1417 prodány na čas žiwota dwěma zemanům, Maršowi z Ledečka a Michalowi Skálowi z Němčic, odjinud ze Žlunic; podobně okolo téhož času Hoštice Hanuškowi synu Jana Mezříčského a manželce jeho Dorotě; Tlustowausy též roku 1417 Ondřeji Kanclérowic, měšťanu Nowoměstskému, na pět let za roční plat 45 kop; a Újezd již před rokem 1401 Martinowi Rotlewowi z Koloděj, který s powolením kláštera roku tohoto přenesl postaupení ono na sestry Alžbětu a Dorotu z Waldšteina, rowněž na čas jich žiwotů. Peněžitý roční důchod z této wesnice činil 33 kop a 45 grošů.

We wětším wzdálí od Prahy we wýchodní polowici země české měl klášter Zderazský od roku 1294 mlýn we městě *Nimburce* a od neznámého času tamže jistý špitál s kaplí sw. Jana, k němuž náležel dwůr poplužní s polemi, lukami, pastwinami a jiným příslušenstwím, w též pak krajině něco dále na wýchod wsi *Chrčice* za Labským Týncem, *Slowěč* za Králowé Městcem a *Chotěšice* odtud na půlnoc stranau ku Kopidlnu. Posledně řečené dwě wsi byly roku 1375 pronajaty

panu Albertowi z Waldšteina za 20 kop grošů ročně; Chrčice pak roku 1417 prodány do žiwota Maršowi z Ledečka a Michalowi Skálowi zároweň s Klíčany. O zboží w Nimburce měl wšak klášter již roku 1385 při s jakýmsi knězem Mikulášem oltářníkem, snad spráwcem špitálu swrchu zmíněného; i ač officialem saudu arcibiskupského bylo proboštu a konventu dáno za práwo, přišlo později roku 1413 k narownání s rychtářem, konšely a celau obcí města Nimburka, kterau špitál a kaple sw. Jana i dwůr popložní a mlýny se wším příslušenstwím postaupeny jsau městu na wždy s wyminěním klášteru toliko šesti kop platu ročně.

Zwláštním zbožím pro sebe bylo příslušenstwí špitálu w *Trutnowě,* přiwtěleného ku klášteru Zderazskému tím způsobem, že sprawowán byl několika bratřími w něm přebýwajícími spolu s farářem kostela Trutnowského, totiž blízké dwě wsi *Debrný* (nyní německy Döberle) a *Libeč,* jakž nepochybně nazýwala se jménem již zapomenutým wes nyní německy nazwaná Gaberndorf.[36]) Špitál Trutnowský měl na tomto zboží we swém swobodném držení půl lánu polí u Trutnowa samého a jeden lán w Libči, dwa mlýny, jeden na potoce Libečském, druhý tuším na řece Aupě, swobodné rybářstwí w též řece a les mezi dwěma řečenými wsemi, Libčem a Debrným.

Jistý malý obwod jmění Zderazského nacházel se we wýchodních Čechách také w krajině u Wysokého Mýta, totiž část jistého lesa u Chocně a wesnice *Zalší* mezi Mýtem a Brandýsem i *Slaupná* čili Slaupnice w stranu odtud k České Třebowé. Wes posledně řečená byla neznámými příhodami spustla, až probošt a konvent roku 1369 pronajali půl druha lánu rolí k ní náležejících práwem zákupním Rudlowi Roitowi, dědičnému rychtáři w Mýtě, s powinností, aby wystawil na nich dwůr kmecí se wšemi příslušnostmi. Zalší kaupil od kláštera

[36]) Poloha této wsi wyswítá s welkau určitostí z listiny od r. 1301, we které se stwrzuje špitálu mezi jiným les „inter Lubecz et Debrny", ježto les mezi Debrným (Döberle) a Gabersdorfem podnes se nazýwá lesem špitálským. Zdá se, že na Libečský potok w též listině wzpomenutý (in flumine dictæ villæ Lubecz) upomíná posawadní názew *Litschenbach* tamže.

roku 1409 Jan Zelený z Počapel na čas swého žiwota, wšak tak, co by se sešlo platu z té wsi přes 20 kop ročně, aby powinen byl odwáděti klášteru.

Wětší, a jak se zdá, i ze wšech největší obwod statků proboštstwí Zderazského nacházel se w jižních Čechách we krajině u Horaždějowic a Sušice, totiž hrad *Bor* a městečko téhož jména se wším přislušenstwím, slawný dar Oldřicha a Wiléma bratří z Boru, synů někdy Wiléma z Boru, učiněný od nich společně s matkau jich Benediktau za času krále Jana. Obadwa tito bratří i matka jejich wstaupili sami do řehole křížowníků hrobu božího, wymíniwše sobě nejspíš hned z počátku doživotní spoluužíwání a řízení statků darowaných. Po smrti mladšího, Wiléma, stala se o to roku 1353 smlauwa mezi proboštem a konventem s jedné strany a Oldřichem i matkau jeho se strany druhé, dle které jim dwěma řízení statků těch bylo ponecháno, tak aby z nich měli wýžiwu a opatření swé spolu s třemi nebo čtyrmi neb i wíce řeholníky z kláštera pod wrchním řízením proboštowým, a když by chtěli to opustiti, wyminěno jest jim slušné bydlo w klášteře samém w Praze s čeledí, totiž jedním sluhau, jednau služebnicí a jedním pacholetem komorním, krom toho pak roční příjem 24 kop, nebo když by jeden z nich umřel, pozůstalému 20 kop grošů. Roku 1362 žila již jen paní Benedikta wdowa, a sice co sestra mezi zákonníky hrobu božího w klášteře jejich na Zderaze, i učinila tudíž nadání na wýroční památku manžela a synů swých zemřelých. Příslušenstwím hradu Boru byly, jak již při starší době powěděno, krom městečka čili wesnice Boru dwě wsi tudíž na blízku ležící, *Dětanowice* a *Dobrotice*, a jedenáct wsí jiných we krajině za Sušicí, totiž we stranu západní od tohoto města *Žichow, Posobice, Častkow, Libětice, Orlow*, něco dále na jihozápad *Kochanow*, a na jih blíž Hartmanic *Krušec* a *Bezděkow*, k tomu tři wsi neznámé nyní polohy, *Prosiměřice, Napěrow* a *Zbraslawice*. Již roku 1357 kaupili křížowníci Zderazští některau částku wsi Dětanowic, která dotud náležela klášteru Pomuckému, od opata a konventu téhož kláštera, za 16 kop grošů.

Zdali měl klášter ještě i w té době město *Neweklow* za řekau Sázawau, kaupené roku 1285 od pana Jana Rosenberského, nelze s jistotau twrditi. Naproti tomu náležel klášteru ještě roku 1419 dwůr we *Slawěticích* u Týna na Wltawě, o kterém se we starších časích zmínka neděje. Také byl jmenowání hodný důchod kláštera z ročních platů na rozličných domích Pražských, nejwíce Nowoměstských, nabytý během času dílem odkazy dílem kaupěmi, k čemuž připočísti sluší nájmy z wápennic blíž sw. Petra na Strauze (č. 227) a ze mlýnů pod kostelem sw. Wojtěcha w Jirchářích (č. 233). Wšech těchto platů dá se napočítati dobře 50 kop ročně, pokud se jen zachowaly o nich listiny. W nejbližším okolí Pražském měl klášter také od neznámého času dwě *winnice,* jednu za Swinskau branau, druhau na hoře Wítkowě, které dle wlastního cenění řeholníků přinášely dobře 60 kop čistého užitku ročního. Winnice tyto byly w neznámých okolnostech, nejspíš co domnělá odúmrt přisauzeny králi Wácslawowi IV, a dostaly se od něho roku 1385 měšťanu Pražskému Janowi Pleierowi, s nímž wšak klášter zdwihl práwní při o ně před saudem duchowním. Po třech létech bylo papežským saudcem subdelegowaným přiřčeno klášteru držení (1388), a Pleier, když se nepodrobil, stíhán klatbau. Nicméně stalo se s ním později narownání teprw roku 1402, jímž opět winnice přiřčeny jsau klášteru, ale tak, že zůstalo užíwání jich Pleierowi na čas jeho žiwota, ţudy asi do roku 1405.

Mimo wlastní statky a důchody náležející křížowníkům Zderazským bezprostředně, měl klášter jejich také práwo podací četných kostelů farních dílem na statcích oněch samých, dílem w jich sausedstwí, a to wesměs tím spůsobem, že byly fary takowé osazowány bratry z řehole. Byly to kostely w *Mostě,* w *Potworowě,* we *Wšerubích,* kdež podací bylo darowáno klášteru roku 1386 od rytíře Bawora ze Wšerub, w *Bubnech* u Prahy, we *Slowči,* w *Trutnowě* nowém i starém, totiž we městě i we wsi nyní Starým městem nazwané, w krajině pak blízké tamějších statků kláštera také w *Olešné* (Goldenöls) s filialným kostelem w *Bernarticích,* w *Albeřicích* (Alberti

villa, Albersdorf) nyní již náležejících ke Slezsku, w *Rokytníce* (starém) a w *Brusnici* (německé); we welkém *Boru* u Horaždějowic; w Praze kostel *sw. Wácslawa na Zderaze* a špitálský kostel *sw. Lazara*; konečně na Morawě w *Meziříčí*, we *Šwábenicích*, w *Morawanech* a w několika místech jiných.[37])

9. O statcích řádu *křížownického s čerwenau hwězdau*, jehož hlawním sídlem byl špitál sw. Františka u mostu na Starém městě Pražském, podali jsme popisu jak možná úplného w prwním díle těchto dějin, jejž tuto opakowati bylo by zbytečné; obšírněji pak wyložiti jej dle stawu jmění toho w době, o které jednáme, nelze jest nám pro nedostatek podrobnějších pramenů.

Působnost řádu šířila se i za prwních let panowání Karla IV ještě dalším přiwtělowáním k němu jednotliwých špitálů, w čemž těšil se ze přízně i tohoto panowníka, jako některých jeho předchůdců. Již roku 1351 jednalo se o založení nowého špitálu křížownického na jméno panny Marie a Wšech Swatých konec mosta we městě *Písku*. Král darowal k tomu bohatý farní kostel w *Záhoří* na zboží Zwíkowském, tak že přiwtělen jest ke špitálu tomuto, aby jeho důchody pod spráwau řádu obracowány byly na potřeby nemocných w témž špitále. Téhož roku odewzdal Karel IV spráwu špitálu w *Budějowicích* se statky k němu náležejícími řádu křížownickému, shledaw, že předešlá spráwa swětská byla nedostatečná; roku pak 1352 podnikli křížowníci založení nowého špitálu s kostelem w *Sušici*, k čemuž král dal swolení své s propůjčením, aby statky, které by k špitálu tomu byly časem swým darowány, měly tauž swobodu jako statky mateřského špitálu Pražského.

[37]) Podací kostela sw. Michala na Starém městě Pražském, ač bylo od krále Jana darowáno klášteru Zderazskému, wykonáwali nicméně později zase králowé sami, jak Karel IV (již r. 1360) tak také Wácslaw IV; a podobně nacházíme podací kostelů w Kostelci nad Orlicí, we Zruči, w Solnici a we Stráži, které byly rowněž darowány klášteru za krále Jana, od druhé polowice 14. století w držení jiných osob. O wykonáwání podacího we Lhotě sw. Jiří u Mýta nenacházíme žádných zpráw z této doby.

Jmění řádu utrpělo brzy po nastaupení Karla IV w panstwí značnau ztrátu při založení Nowého města Pražského, ježto musili křížowníci postaupiti k tomu největší části půdy k tomu potřebné, dobře dwojího popluží, náležejícího ke starodáwnému dworu jejich u sw. Petra na Poříčí. Král slíbil wšak za to náhradu, kteráž se stala částečně již roku 1351 wyzdwižením dwau farních kostelů, *sw. Jindřicha* a *sw. Štěpána,* w nowé části města a přiwtělením jich obau k řádu a k špitálu sw. Františka. Roku pak 1352 podal se král o další náhradu na wýrok Jana biskupa Olomauckého co přátelského rozsudí, kterýž rozhodl, aby dal řádu jiné nějaké zboží w ceně tří set kop grošů nebo třidcet kop platu ročního. Král byl téhož času pojal šest lánů lesa náležejícího křížowníkům u wsi *Mořiny* blíž potomního Karlšteina k nowému zboží w té krajině; dle wýroku biskupa Jana slíbil za to wykázati špitálu tolik lesa buď w sausedstwí statků špitálských u Knína z králowských lesů Kamýckých, buď jinde, kdeby se hodilo. Jinak udály se rozličné změny částečným přikaupením neb odprodáním některých statků w několika krajinách.

10. Klášteru zahrady swaté Maří řádu *Kartauského* darowal zakladatel jeho král Jan hned prwním nadáním roku 1342 dwůr jistého Temla z Hory, na jehož místě počal se tehdy klášter stawěti, se wším příslušenstwím téhož dwora, to jest rozsáhlými owocnými sady a s poplužím, též se mlýny na obau stranách řeky Wltawy, které odtud slauly Kartauské, jedny hned blízko kláštera, druhé jezem spojené w Podzderazí na Nowém městě Pražském; kterýžto wšechen statek kaupen byl od Temla za 400 kop grošů. Král dal nowým řeholníkům na stawění kláštera wypláceti týdně osm hřiwen z urbory a mince na Horách Kutnách až do sumy 2000 hřiwen, powolil jim mimo to potřebného dříwí z lesů králowských, darowal jim 24 lánů lesa z králowského hwozdu řečeného *Brdo,* totiž na pohoří tohoto jména za Zbraslawí a za řekau Mží, kdež by sobě sami zwolili, konečně wykázal jim 1300 kop grošů, za kteréž aby sobě kaupili důchody na jakýchkoli statcích toliko osob swětských.

Z owocných sadů Temlowých byla nepochybně zdělána welká zahrada klášterní, wedlé níž na straně polední měl klášter také chmelnici k swému wlastnímu užíwání. Polnosti, wztahující se na též straně mezi řekau Wltawau a cestau ke Zléchowu po řece nahoru až ku příwozu Wyšehradskému, dány jsau roku 1386 lidem některým pod roční plat ku klášteru. Tím, zdá se, wzala tehdáž wlastně začátek osada *Smíchow* nazwaná. Na témž příslušenstwí někdejšího dworu Temlowa byla bezpochyby také založena welká winnice na druhé straně cesty ke Zléchowu, které klášter postupowal za roční plat rozličným měšťanům Pražským, ceněná roku 1404 samotna za 400 kop grošů, jakož snad také druhá winnice Kartauská na Petříně wedlé winnice Plaské.

V bližším okolí Prahy na lewé straně od Wltawy náležela klášteru Kartauskému wesnice *Zléchow* s dworem, s winnicí a s lidmi poplatnými; hned za Zléchowem některé polnosti we *Hlubočerpích* a něco dále odtud dwa dwory w *Butowicích,* jeden řečený Hánowský s dwěma poplužími a několika podsedky, druhý menší, k němuž náležela mezi jiným polowice háje na potoce *Dalejském* proti jeskyni, nad kterau stojí nyní kostel sw. Prokopa. Na prawém břehu Wltawy proti Zléchowu měl klášter do roku 1388 šest kop platu ročního holého na jednom dwoře we *Dworcích,* jehož postaupil kapitule Wyšehradské směnau za některé dědiny, luka a pastwiště i tři kopy platu we Hlubočerpích k rozmnožení tamějšího statku swého.

Jiné nemowité zboží kláštera nacházelo se dílem we wzdálí dosti welkém od Prahy w rozličných krajinách; totiž předně w krajině za Knínem w sausedstwí statků kláštera Slowanského a křižowníků s čerwenau hwězdau wes *Mokrsko* s dworem poplužním (1383) a jeden dwůr poddaný w *Drewníkách* na statcích tamějších arcibiskupských, tamže také wes nyní neznámá *Wlčice*; w Čáslawsku w krajině za Zásmuky wes *Jindice*; w kraji Hradeckém wes *Záhornice* nedaleko Králowa Městce; dwůr we *Dřínowě* u Weltrus; půl wsi *Počapel* na Labi proti Štětí blíž Raudnice; *Brodec* neznámého nám položení; konečně w Ža-

tecku wsi *Liběšowice* a *Wrbice* w krajině mezi Rakowníkem a Podbořany.

Největší část těchto statků byla nepochybně kaupena za peníze k tomu nadané králem Janem, jakž aspoň již listina z roku 1356 swědčí o zboží w Butowicích, o Jindicích a Záhornici, o polowici Počapel a o Liběšowicích,[38]) že wše to bylo od kláštera kaupeno do řečeného roku; a rowněž o Mokrsku, že kaupeno bylo, wyswědčuje listina z roku 1383. O zwláštních dobrodincích kláštera, kteří by byli čím přispěli k nadání jeho, nedějí se nikdež zmínky. We Zléchowě, w Jindicích, w Záhornici a w Počaplích měli přewor a konvent podací kostelní, ač tak, že kostely ty wšecky byly sprawowány kněžími swětskými.

11. O klášteřích nowých *Coelestinů* při kostele sw. Michala na Nowém městě Pražském, a

12. *Servitů* s kostelem panny Marie na Botíči tudíž na blízce nemáme žádných zpráw týkajících se jejich důchodů; tolik wšak dá se sauditi, že nadání jich obau byla skrowná.

Klášterowé mnichů žebrawých, a jmenowitě nejpřednějších mezi nimi menších bratří a Dominikanů čili kazatelů, neměli dle prawidel swých míti žádného jmění stálého, a protož nenacházíme jich také w Praze w držení statků nemowitých, ale owšem w držení stálých ročních platů, které se jim dostaly během časů wětším dílem z odkazů za duše. Máme wšak i o nich zpráwy naskrze nedostatečné.

13. Tak ku klášteru *menších bratří* řehole přísnější u *sw. Františka* wíme toliko o jednom wětším nadání pana Alberta ze Šternberka, který jemu roku 1401 odkázal dwadcet kop platu ročního na wesnici swé *Draňowicích* blíž hradu Štern-

[38]) W listině této, jejíž original se nachází we dworském archivě Wídenském, píší se Liběšowice: *Luberdorczicz*, což poněkud upomíná na Libodržice za Kauřimí; tato wes wšak náležela tehdáž klášteru sw. Ducha; naproti tomu jmenují se Liběšowice a Wrbice Kartúské a opět Wrbice a Libošice jakožto wsi kláštera Kartauského dwakrát w *Archivu českém I. 509, II. 447.*

berka na Sázawě, z něhož wšak bratří měli odwáděti ročně dwě kopy jeptiškám řádu sw. Kláry při témž klášteře.[39])

14. O klášteře *sw. Jakuba* newíme ani tolik;[40])

15. o klášteře pak řádu kazatelského u *sw. Klimenta* na Starém městě Pražském též jen, že měl rozličné platy z odkazů dílem na domích Pražských, dílem na statcích wenkowských. Největší nám známé nadání toho druhu bylo od pana Jence z Petrspurka roku 1405, totiž 11 kop platu ročního na jisté wsi u Rakowníka,[41]) odkudž přenesen plat tento roku 1418 na *Lubenec* za Petrspurkem.

16. Klášter bratří kajících u *sw. Kříže wětšího* neměl rowněž žádných statků zemských, než toliko platy, o kterých nemáme zpráw než jen některých nahodile zachowaných. Přewor a konvent kaupili sobě jmenowitě roku 1416 neméně než 60 kop platu ročního od slowutného Janka z Chotěnic a na Wlašimi na statcích jeho tudíž we *Wlašimi*, w *Načeraci* a w blízkých odtamtud wesnicích *Zdislawicích, Malowidech* a *Onšowicích.* Krom toho náleželo klášteru wíce far osazowaných weskrze bratřími, totiž zejména fara při samém kostele sw. Kříže na Starém městě Pražském, kterau dle staré schwálené zwyklosti sprawowal wždy sám přewor kláštera, dále fary w *Sačanech,* wsi již zašlé blíž Wrbky nedaleko Ledče w kraji Čáslawském, w *Žiželicích* u Chlumce nad Cidlinau, w *Nowých Benátkách,* w *Jabloncí* českém za Mnichowým Hradištém, w *Držkowě* w horách za Semily, w *Solnici* a w *Orličce* rowněž pod horami w kraji Hradeckém, konečně w jakési wsi *Miličce* neznámé polohy.

17. Přísný řád *Karmelitanů* w klášteře u *Matky Boží Sněžné* na Nowém městě nebyl rowněž nadán jměním nemowitým. Ze stálých důchodů, které jemu náležely, připomínají se jme-

[39]) Roku 1394 odkázal klášteru témuž slowutný Wácslaw řečený Kluček 3 kopy platu we Stwolenkách za Auštkem w kraji Litoměřickém (*Acta consist. 41*); roku 1396 Aneška wdowa Hány Benešowského čtwrt kopy bratřím na ryby každý rok u vigilii sw. Mikuláše. (*Lib. erect. IV. 124.*)

[40]) Wiz *Lib. erect. VI. 71* o půl kopě roční almužny z odkazu měšťana Pražského Johla Steklice.

[41]) Dle *Lib. erect. V. 86*: super villa Swikow prope Rakownik.

nowitě platy, které klášter získal postaupením části místa swého sausedům k wystawení sobě na nich domů, zejména w nynější ulici Široké. Kolik to činilo ročně, není wšak známo, leč toliko, že přibylo k tomu roku 1418 5 kop 45½ groše za přidání částky místa ku každému z těchto domů od zahrady klášterské.

18. Také klášter *sw. Tomáše* paustewníků sw. Augustina na Malé straně Pražské náležel mezi řehole mnichů žebrawých, ač řádu tomuto nebylo držení statků zemských bráněno, nýbrž wýslowně powoleno již we prwních časích po jeho wzniku, zejména od papežů Innocentia IV a Alexandra IV. Klášter wšak této wolnosti užíwal wždy jen we skrowné míře, tak že i jeho důchody záležely wětším dílem jen we platech peněžitých. Máme úplný popis jich w tak zwaném inventáři sw. Tomáše složeném na začátku 15. století, z něhož jest widěti, že skoro wšecky pocházely buď postředně buď bezpostředně z darowání dobrodinců rozličných, zwláště pochowaných w témž klášteře. K tomu náležely předně platy na rozličných domích Pražských, po kopě, polokopě, po dwau, na nejwýše po pěti kopách, kteréž činily do roku 1416 dohromady znamenitau summu 74 kop a 48 grošů ročně. Připadala z toho největší část na Malau stranu Pražskau, totiž 55 kop 44 grošů, na Staré město 5 kop 4 groše, na Nowé město 14 kop. Jiné platy měl klášter na wenkowských statcích zemských w rozličných krajinách země, a sic dílem platy holé, které jemu odwáděli swobodní držitelé statků takowých, dílem platy s panstwím, totiž které klášter wybíral od poddaných lidí, wykonáwaje nad nimi i jiná některá práwa.

Nejblíž Prahy kaupil sobě klášter roku 1378 půl sedmé kopy platu ročního w *Kunraticích* od měšťana Pražského Prokopa Bohuslawowa z rodu Olbramowiců za peníze odkázané za duši Henzla Menhartowa z téhož rodu a manželky jeho Markéty. Když syn Prokopůw Bohuslaw roku 1407 prodal zboží swé w Kunraticích králi Wácslawowi, přidal prwé klášteru ještě půl kopy platu na něm, tak že plat takto rozmnožený wyplácen byl potom od komory králowské. Nedaleko od

Kunratic w stranu wýchodní dostal klášter roku 1393 dwau kop platu w *Bynicích* z odkazu jeptišky Kateřiny dcery Mikuláše Sowy. Jižněji pak od Prahy w krajině u Jílowého kaupil sobě konvent roku 1390 30 kop platu na wsi *Lešanech,* ležící za řekau Sázawau, za 300 kop grošů, zjednaw si peníze tyto prodáním starších platů, které měl z odkazu dílem wýše řečeného Hensla Menhartowa na wsi *Litni* za Karlšteinem a blízké malé wísce tamže *Wlencích,* dílem z odkazu rytíře Jana Kluka na wsi *Drahlíně* za Hlubošem. Ještě dále za řekau Sázawau pořídil si klášter roku 1415 osm kop platu ročního na zboží Wácslawa z *Kozmic,* totiž na dwoře jeho w Kozmicích se wším příslušenstwím, obrátiw na kaupení platu tohoto několik menších starých odkazů.

W straně opačné od Prahy k Mělníku a za Mělníkem měli paustewníci řádu sw. Augustina 11 kop platu w *Postřižíně,* kaupených roku 1386 rowněž z odkazu Henzla Menhartowa místo staršího platu, který měli prwé w *Záběhlicích,* a sice s panstwím nad poddanými w sedmi dwořích kmecích w též wsi, z čehož wycházel klášteru zwláštní užitek 56 grošů při každém wybírání berně králowské; k tomu jednu kopu platu přikaupenau roku 1407 w též wsi na swobodném dwoře Kříže sedláka, který se jindy nazýwal zemanem; dále jednu hřiwnu čili kopu a čtyry groše w *Klích* za Labem proti Obřístwí z odkazu matky jednoho z řeholníků řečeného Henla kamenníka (1352); jednu kopu platu w *Bosyni* a w *Želizech* z odkazu zemana Bohuňka z Bosyně (1386) a jednu kopu grošů se 14 korci obilí (5 žita, 5 pšenice, 2 owsa a 2 ječmene) na polowic s klášterem téhož řádu w *podměstí Mělnickém* z odkazu Hynka z Dubé biskupa Olomauckého (1328).

W straně ke Slanému měl klášter we wsi *Středoklucích* i se wzdálenějším *Ptíčem* (u Jenče) šest kop a 15 gr. platu kaupeného roku 1378 od Pešla komorníka Welflowice z odkazu často zmíněného dobrodince sw. Tomáše Henzla Menhartowa; w krajině pak na aupatí hory Řipu w *Račiněwsi* dwě kopy platu kaupeného r. 1407 od slowutného panoše Wácslawa z Račiněwsi dílem z odkazu měštky Pražské Kristiny Podwin-

ské, dílem z peněz stržených za jistau winnici na Brusce, a tamže jiné dwě kopy na zboží Jana a Budiwoje bratří krewných odtudž z Račiněwsi z odkazu zemana Sigmunda z Ledče (1414); k čemuž přibyla roku 1419 ještě jedna kopa, ku které se zawázal Wácslaw z Račiněwsi swrchuřečený náhradau za 10 kop platu zadržalého.

Roku 1350 dostal klášter od měštky Pražské Klary Puschwitzerowé jedné kopy platu, kaupené od ní na jistém poli před branau města Berauna a na hoře *Plešiwci* za řekau Mží odtudž we stranu půlnoční. Za Beraunem pak čili lépe za Karlšteinem kaupili přewor a konvent roku 1412 čtyry kopy platu w *Litni* od Jana z Waldeka sezením na Litni.

We wzdálenějších krajinách od Prahy kaupil sobě klášter sw. Tomáše předně we wýchodní polowici země roku 1389 12 kop 7 gr. a 8 peněz platu ročního i s panstwím we wsi *Opočnici* w krajině mezi Poděbrady a Chlumcem a dwě kopy we wsi *Habrowníku* již zašlé blízko odtudž od Jarka Popka rychtáře w Městci z peněz odkázaných s nejwětší část od biskupa Hynka Wladimiřského, bratra téhož řádu paustewníků, a Jana biskupa Olomauckého. Dále pak odtud nabyl klášter roku 1408 čtyr kop platu s panstwím we wsi rowněž již zašlé *Warobylech* u Kopidlna směnau za starší plat we *Skalsku*; k čemuž přikaupen roku 1409 ostatek platu ze tří dworů kmecích w též wsi w počtu 55 grošů a 7 peněz. W Opočnici měl klášter čtyry kopy zisku při každém wybírání berně králowské.

Roku 1403 odkázal klášteru panoše Hynek ze Zbrašína kopu platu na wesnicích swých *Zbrašíně* a *Hřiwicích* w kraji Žateckém za Ročowem, a nedaleko odtudž měl konvent již od delšího času jednu kopu a 50 grošů platu ročního na dwau lánech we welké *Černuci*; roku pak 1410 přibyla jedna kopa platu we wsi *Wojníně* dále odtud za Mašťowem z odkazu Blanče wdowy Wěncemila z Tuchlowic, pochowané w kostele sw. Tomáše.

Nejdále od Prahy w zemi české měl klášter kopu platu w *Kramolíně* w kraji Klatowském w krajině mezi Klenčem a Ronšperkem z odkazu Držděra z Aujezdu Chodowého, panoše

w službách arcibiskupa Pražského Konrada, pochowaného též u sw. Tomáše (1414).

Mimo to měl klášter také kopu a 4 gr. platu na jednom domě w *Brně,* darowanau r. 1389 od bratra Petra z Austí, řeholníka řádu paustewničího tamže, jednu kopu platu darowanau roku 1407 od Štěpána z Mečichowa,[42]) ještě newykázanau na určitém statku, nýbrž placenau z měšce čili z komory, a 6 kop platu od kláštera paustewníků sw. Augustina w Ostrowě pod hradem Waldekem za Hořowici, za jisté peníze odkázané klášteru sw. Tomáše, kterých konvent postaupil klášteru Ostrowskému ke zwláštním jeho potřebám roku 1353.

Wšecky zde wypočtené platy mimo ony na domích Pražských činí auhrnkem 117 kop 34 gr. a 3 peníze.

Mimo to měl wšak klášter již od roku 1338 wesnici *Březowau,* jinak *Lhotku* pod horau Plešiwcem wýše zmíněnau u Berauna, kterauž darowal k němu Štěpán z Tetína písař zemský, zakladatel kaple sw. Filippa a Jakuba w ambitu kláštera sw. Tomáše, tudíž pochowaný. Byla to wes wysazená roku 1320 práwem zákupním, rozdělená na dewět lánů, které prwotně platily ročně po 42 groších a čtyřech kurách, a každý lán konal robotu o žních dwěma ženci; což později roku 1363 změněno, tak že s kur sešlo, na místě pak toho každý lán odwáděl ročně 48 grošů, celá wes tedy sedm kop 12 grošů. Nedaleko odtud kaupil potom konvent roku 1369 dwa lány s platem pěti kop bez 14 grošů we wsi *Lužcích* u Wysokého Aujezda od pana Bořiwoje z Lochowic, a roku 1370 w též wsi dwůr poplužní s dwěma lány čili poplužími od Wojtěcha Chabce s jedním lánem kmecím, z něhož platilo se ročně 64 grošů a dwa korce owsa i čtyry kury. Náleželo pak klášteru již prwé w Lužcích jisté dědictwí, darowané jemu od pánů blízké wsi Nučic, kteréž později přiwtěleno jest ku poplužnímu dworu práwě zmíněnému. Po těchto změnách počítal se celý plat od poddaných této wsi na šest kop a 10 grošů; poddaní pak mimo to byli powinni robotowati ke dworu panskému, dohromady dewět dní, při klizení owsa a sena. Roku 1381 přikaupil

[42]) W rukopise stojí: Stephanum de Zemczehowa.

klášter k tomuto swému zboží Lužeckému také tři lány s platem šesti kop we blízké wsi *Kozolupích.* Roku 1414 pronajali přewor a konvent dwůr w Lužcích se wším příslušenstwím, wyjma toliko plat s lánů, Zbyňkowi z Kozolup za 11 kop a po uplynutí tří let za 12 kop ročně.

Sečtem-li w jedno platy z domů Pražských a z wenkowských statků i s tímto nájmem z dworu Lužeckého, wypadne summa jistého ročního důchodu kláštera sw. Tomáše w penězích na 217 kop 44 grošů a 3 peníze.

19. Z klášterů panenských w Praze wyznamenáwal se nejstarší *Swatojirský* řádu sw. Benedikta bohatstwím swým přede wšemi jinými mimo wše porownání, tak sice, že zajisté ani za nejbohatším z mužských klášterů, Břewnowským, nezůstáwal daleko pozadu.

Listina abatyše Anešky z roku 1228, od nás na jiném místě zmíněná,[43]) uwodí 129 wesnic neb částek wesnic, které náležely k tehdejšímu nadání, w rozdělení na osm krajin, to jest nepochybně na osm spráwních obwodů. Prwní z nich nejrozsáhlejší, s 62 wsemi, byla krajina okolo Prahy, wšak daleko na wšechny strany se rozkládající, ostatní krajiny Litoměřická, Mělnická, Hawraňská čili u Poděbrad, Netolická, Prachenská, Plzenská a Bozenská. Zpráwy ze 14. a ze začátku 15. století, které se nám zachowaly, nepostačují, abychom z nich podrobně uměli říci, které z oněch statků ještě i w té době zůstáwaly neb nezůstáwaly w jmění kláštera. Owšem staly se w tom mnohé změny, wšak sotwa na zmenšení bohatstwí kláštera, než tak, že co během času dostalo se w jiné ruce, zas bezpochyby získáním jiných statků bylo nahraženo.

Dle určitých swědectwí měly jeptišky Swatojirské w obwodě Pražském ze zboží již roku 1228 uwedeného i w této době hned nejblíže hradu Pražského wesnici *Týnec* za Pohořelcem neb aspoň winnici na stráni nad ní, tuším která se do dneška jmenuje Panenskau; w *Owenci* dwůr s pluhem dědiny, zahradu a do roku 1395 také mlýn (nyní císařský), jejž prodaly toho roku Machowi mlynáři z Nelahozewsi; w *Lewém*

[43]) Díl I. str. 86.

Hradci podací kostelní; nedaleko odtud w stranu západní wes *Statiwnice* co příslušenstwí præbendy kanowníků Swatojirských, dwůr w *Kamýce,* dwůr poplužní w *Lichucewsi* a wes celau, dwůr w *Neutomicích* a podací kostelní; západně od Prahy díl dwora w *Motole* s příslušenstwím, na němž we 14. století wzniklo wíce winnic odwádějících klášteru desátek; odtud na cestě k Beraunu wes *Hořelice* a nedaleko od ní do roku 1409 *Aujezdec* (nyní Wysoký Aujezd), který tehdy postaupen jest směnau klášteru Strahowskému; w krajině za Zbraslawí nad řekau Mží wes *Mokropsy wětší* s podacím kostelním a *Mokropsy menší* s mlýnem, jež nedáwno před rokem 1364 znowu wykaupila abatyše Markéta; w Mokropsích menších byl také nápravník, mající dwůr swobodný co náprawu od kláštera (1405); w krajině na prawé straně od Wltawy předně pod samau Prahau za Trojí wes *Bohnici*; w témž směru we wětším wzdálí na silnici nynější k Weltrusům *Břežany* (*panenské*) co příslušenstwí præbendy kanownické; blíže odtud u Zdib *Bořanowice,* kteraužto wes s lidmi, s dworem poplužním a dwěma poplužími, s lesy, lukami, chmelnicí, krčmau prodaly roku 1414 slowutnému Mikulášowi z Čečelic a Elšce manželce jeho za 240 kop na čas jich obau žiwotů; za Libní u Prahy we *Střížkowě* dwůr poplužní s poplužím; wýchodně odtud za Počernici wes *Swémyslice* s podacím kostelním, kdež roku 1392 abatyše Kunigunda přikaupila ještě jeden dwůr kmecí na konci wsi w prawo wedlé cesty do Staré Boleslawě; konečně u Jílowého wesnici *Borek,* a dále w tu stranu u Sedlčan wsi *Solopisky* a *Daudlebce* (jinak Dublowice).

Některá místa, která náležela k tomuto obwodu roku 1228, nacházela se we 14. století již w jiných rukau, ač wětším dílem neznámo, jakým se to stalo spůsobem. Tak náležel ku př. *Okoř* Pražskému rodu Rokycanských (1361); *Želunice* a *Knowíz* obci Slanské již od času krále Wácslawa II; *Košíře* ku koruně (1312); *Šestlice, Běchowice, Záběhlice* měšťanským rodům w Praze, jak na swých místech zmíněno; *Uhříněwes* již roku 1295 Templářům a po nich potom Johannitům. Naproti tomu nabyl klášter časem zase jiných statků w témž obwodě. Tak

náležela mu nowě wes *Čanowice* u Smečna, pronajatá roku 1361 blízkému zemanu Albertowi z Malikowic na čas žiwota jeho za 12 kop ročně; též půl wsi *Počapel* na Labi proti Štěti, jíž druhau polowici měl klášter Kartauský. Abatyše Kunigunda kaupila roku 1392 od Jimrama z Říčan něco statku w *Čenčicích* u Štiřína s platem ročním pěti kop 32 grošů. W sausedstwí pak starších statků u Sedlčan za Jílowým nacházíme klášter nowě také w držení wsí *Příčowa, Hrachowiště* (nyní Hrachow), *Luh* u Kamýka na druhé straně Wltawy a *Babinčwsi* nyní zmizelé.[44])

W Praze samé měly jeptišky Swatojirské předměstí řečené *Písek* pod samau horau zámeckau a část předměstí Aujezdského s podacím kostelů *sw. Wawřince pod Petřínem* a *sw. Jakuba u Kartaus* se zwláštním rychtářem nad lidmi poplatnými;[45]) na Starém městě některý čas dům blíž kostela sw. Walentina (1360), též platy na několika domích.

W krajině Litoměřické měl klášter sw. Jiří posud městečko *Třebenice* s podacím kostelním a blízké wsi *Chodowlice, Upohlawy*, kdež abatyše a konvent roku 1364 prodaly dwůr swůj s jedním městištěm kmecím za 60 kop a za dwě hřiwny platu ročního práwem zákupním, *Siřejowice*, a něco dále pod Milešowkau *Welemín* s podacím kostelním, též *Kowelč* u Třebenic, který se w listině roku 1228 nepřipomíná; dále za Litoměřici wýchodně wsi *Újezdec* wysazený roku 1366 práwem zákupním, a *Třebautice*, a we wětším wzdálí na půlnoc blíž hradu Střekowa wesnici *Brnau* na prawém břehu Labe; kteréžto tři wsi také teprw někdy po roce 1228 přibyly. Proti

[44]) Z listiny r. 1228 toliko nepřipomínají se w této době, ač snad wětším dílem wždy klášteru náležely: Suchýdol, Husinec, Řeže, Kněžewes (jehož toliko částka náležela klášteru Strahowskému), Holowausy, Wrbno, Taužetín. Otwojice, Luběšow, Chrašťany, Řehly, Stradonice (rozuměj wes toho jména u Zlonic; neb Stradonice na Ohři náležely klášteru Strahowskému), Bratronice, Brnky, Neratowice, Črnkow, Dušníky, Křiwáwes, Řepčice, Radějowice, Oslnice, Krňany, druhé Dušníky, Lety, Otmiky, Bohy, Bnečice, Laz, Lukow, Newiď, Bujesily, Liblín, Přestawlky.

[45]) V pamětní knize Staroměstské od r. 1417 uwodí se r. 1417 a 1419 Witko judex in Vgezd (minoris civitatis Pragensis) in bonis abbatissae monasterii S. Georgii (pag. 6, 43).

Brné na lewé straně Labe náležel klášteru ze starého nadání jeho *Podlešín* u Trmic, a w krajině za Austím *Božtěšice* ze starého nadání, k tomu pak malé wísky roku 1228 nejmenowané *Strážky* a *Žďár* již w audolí Chlumeckém pod horami Krušnými. Pro přílišnau wzdálenost wsí těchto od kláštera prodaly abatyše a konvent roku 1367 Božtěšice, Strážky, Žďár a Podlešín krom jiných některých statků, o nichž doleji, za wes *Nepolisy* u Chlumce blíž Bydžowa.[46])

Ze zboží w krajině Mělnické, ležícího u Mělníka za Labem, připomínají se *Wrutice* (1406), *Nebužely* (1383) a *Újezd* (1377). W Nebuželích byl farní kostel, jehož podací náleželo abatyši. Též byli w Nebuželích a w Aujezdě náprawníci; z nichž připomíná se w Aujezdé roku 1377 Hrzek, dědic náprawy po otci swém, roku pak 1406 slowutný Dobeš syn Hrzkůw.[47])

Na zboží Hawraňském měl klášter posud opuštěné někdejší sídlo Slawníkowiců, *Libici* u Poděbrad, s jinými wsemi, wyplacenau okolo roku 1366 z jakési záwady, o níž se určitější zpráwa nenachází. Řečeného roku abatyše Alžběta již po této wýplatě, znamenawši prý welkau zpustlost dworu popłužního w Libici, prodala rychtářstwí tudíž w Libici, w *Odřepsích*, w *Opolelích* a w *Oseku* Ješkowi ze Wšechlap, a s ním i dwůr onen s třemi lány, s třemi ostrowy na blízce, s porostlinami řečenými *Olší*, s lukau příležící a s rybníkem řečeným *Bílé jezero* i s krčmau w Oseků práwem zákupním. W Libici měla abatyše také podací kostela panny Marie. Též ze starého nadání před rokem 1228 měl klášter sw. Jiří posud wzdálenější wsi *Kněnice* a *Kněničky* jinak Kněžice a Kněžičky za Jičínem nedaleko zámku Brady a tamtéž wes *Jawornik*, snad někdy později nabytau. Wšak pro wzdálenost jich od Prahy postaupila jich abatyše Alžběta roku 1367 spolu s wesnicemi u Austí na Labi wýše zmíněnými panu Hanušowi Turkowci směnau za *Nepolisy* mezi Chlumcem a Bydžowem. Wes tato byla weliká,

[46]) Nepřipomínají se z listiny r. 1228: Polepy postaupené směnau již we starší době (wiz díl I. 444), Wransko, Chwalowice, Boreč.

[47]) Neděje se zmínka o Niněchowě, Chorušicích a Chorauškách, ač snad i tyto wsi se zachowaly při klášteře ze starodáwného nadání.

držíc 27 lánů wětších po 72 korcích a $7\frac{1}{2}$ menšího po 64 korcích, wysazených práwem zákupním, z nichž činil roční plat něco přes 66 kop grošů. Na témž zboží Hawraňském měl klášter od roku 1305 také půl wsi *Podmokel* u Králowé Městce, ku kteréž roku 1409 nabyl polowice druhé směnau s klášterem Strahowským za *Aujezdec* u Hořelic. Poddaní této polowice wsi odwáděli ročně 14 kop platu; polowice starší držela $13\frac{1}{2}$ lánu, z nichž roční plat činil 18 kop 54 grošů; k tomu rychta, jižto abatyše a konvent roku 1370 prodaly práwem zákupním Blahutowi a Matějowi náprawníkům z blízké wsi Lužce za 60 kop grošů a za roční plat tří kop a 12 grošů s dwěma lány swobodnými, s krčmau, s řezníkem, pekařem a kowářem i wším příslušenstwím.[48])

Ze zboží Netolického wí se s jistotau toliko o wesnicích něco později k němu přibylých, totiž *Krašlowicích, Lidmowicích* a *Podhoří*[49]), že wždy zůstáwaly jměním kláštera. Zdá se wšak, že Podhoří bylo wsí opuštěnau; neb roku 1366 udělily abatyše a konvent $17\frac{1}{2}$ lánu k této wsi náležejících Krašlowickým a Lidmowickým, kteří jich již předtím užíwali, práwem zákupním za 64 kop grošů od nich složených.

O zboží Prachenském, Plzenském a Bozenském neděje se we 14. století nikdež žádná zmínka, a možná že bylo pro welkau wzdálenost od Prahy skutečně snad wětším dílem odcizeno. Naproti tomu nabyl klášter sw. Jiří během času dosti znamenitého zboží w krajině blíž Žatce. Tam předně již roku 1328, jak jinde powěděno, darowána byla jeptiškám wes *Mradice* wýchodně od Žatce s mlýnem na řece Ohři, jejž roku 1362 pronajaly práwem zákupním; od neznámého pak času měly za Žatcem nedaleko sebe tři wesnice *Wysočany, Lažany* a *Zálezly*; před Žatcem w krajině mezi městem tímto a Rakowníkem wes *Přílepy*; západněji pak za Podbořany podací kostelní i nepochybně jiné jmění w *Nepomyšli* (1364). Od cí-

[48]) Nepřipomínají se z listiny r. 1228: Oldřiš, Sádowí, Kanín, Winařce, Kobylníky. Posledně řečená wes náležela ne-li celá, aspoň s část k arcibiskupstwí, jak na swém místě položeno dle urbáře z konce 14. století.
[49]) Srow. díl I. 444.

saře Karla dostaly také wsi *Želewic* na Ohři blíž Pátka náhradau za jisté zboží odjinud neznámé w *Unhošti*, wšak prodaly ji roku 1364, a kaupily sobě zboží příležitější prý a užitečnější we *Hladowě*, polohy nám neznámé.

Pod ochranau a wrchní mocí abatyše stáli *kanowníci sw. Jiří* s jměním a důchody swými, které jsme již popsali při době starší. Jmění toto, prwotně z jmění kláštera samého wykázané, rozmnožili kanowníci we druhé polowici 14. století rozličnými nowými přírostky, které byly sprawowány k společné jich ruce na spůsob obediencí. K tomu náležela předně část wesnice *Radauně* za Mělníkem w sausedstwí tamějšího zboží jeptišek, kaupená roku 1355 za 100 kop, které odkázal měšťan Pražský Mudrák a 20 kop přidaných k tomu od jednoho z kanowníků jménem Tomáše Šeřce; dwůr w *Krpích* nedaleko odtudž (1370), z něhož bylo 7 kop ročního platu, neznámo jakým spůsobem nabytý, a wesnice *Daubrawice* nejisto která, též se sedmi kopami platu, z odkazu Wlčka kanowníka sw. Jiří a faráře u sw. Štěpána we zdi († 1352). W Radauni i w Krpích měli kanowníci také podací kostelní. Roku 1380 kaupili sobě kanowníci tři winnice wedlé sebe ležící u Wršowic na wrchu řečeném *Sunenberk*, které roku 1385 pronajali na osm let za 7 kop ročně, později pak (1399) prodali s wyminěním sobě na nich dwau kop platu ročního. Jinau winnici měli od neznámého času na Petříně, kterau roku 1415 rowněž pronajali na 8 let za 7 kop ročního nájmu. Z rozličných odkazů měli též rozličné platy s powinností k wykonáwání zádušních služeb božích za zemřelé dobrodince. Dá se jich spočísti 19 kop, pokud se zachowaly o nich písemné paměti.[50])

20. Nowého založení klášter panenský řádu sw. Benedikta u *sw. Ducha* na Starém městě Pražském dostal nadáním od

[50]) Roku 1354 2 kopy w Radimi (u Kolína?) a 2 kopy w Aujezdci (neznámo kterém) od Markety jeptišky Swatojirské z odkazu děda jejího Jindřicha a otce Heřmana, měšťanů Nimburských; r. 1399 8 kop w Třeboradicích (za Dawlici) z odkazu Jindřicha faráře w Ječowicích a 2 kopy w Slatině od Jana Ožídle kanowníka Swatojirského; r. 1401 dwě kopy

zakladatele swého, Mikuláše Rokycanského, wsí *Libodržic* w krajině mezi Kauřimí a Kolínem a *Řísut* u Smečna, k tomu 50 kop ročního důchodu z odkazu Menharta bratra Mikulášowa a wíce jiných peněz od Mikuláše samého, z nichž teprw měly býti kaupeny stálé roční platy. K tomu přidal Jan biskup Olomaucký, wykonawatel poslední wůle Rokycanského, sám swůj welký dům blíž zdi městské u sw. Benedikta (1348), který se později stal dworem krále Wácslawa. Syn Mikuláše Rokycanského, František z Okoře, darowal klášteru šest kop platu ročního na wesnici swé na *Libochowičkách* u Okoře a 16 kop 2 groše a 2 peníze platu i s 5 zajíci ročně, které měl na třech domích w ulici šewcowské a na 11 domích w ulici kostečné na Starém městě Pražském, ač s powinností k wypláceni z toho 20 kop ročně třem kaplanům slaužícím w kostele sw. Ducha k jich wýžiwě. Již o dwě léta později (1364) darowal také 7 kop platu, které měl u bratrance swého Frány Rokycanského na *Holíšowicích* u Prahy; a Frána wykázal na též wsi zároweň $2^1/_2$ kopy platu, které byl odkázal klášteru otec jeho Menhart. Ještě později odkázal klášteru František Rokycanský z Okoře také 10 kop platu na dědictwí swém w *Otwojicích* (u Minic, 1379); měštka pak Pražská Klára wdowa Freibergerowa darowala jeptiškám roku 1383 dědictwí swé w *Příbojích* za Břežany panenskými, twrz a dwůr poplužní s dwěma popluží mi, s rybníky, lukami, potoky, wrbinami se záwazkem, aby z toho platily ročně 10 kop kaplanu jejímu w kostele sw. Mikuláše na Starém městě Pražském.

Dům někdy biskupa Olomauckého blíž sw. Benedikta propůjčily jeptišky roku 1358 biskupu Dětřichowi Mindenskému, mocnému kancléři císaře Karla IV, na čas jeho žiwota i po něm měšťanu Pražskému Jindřichowi Faistowi z Řezna, kteří w něm společným nákladem wykonali znamenité nowé stawby; po smrti jich pak abatyše a konvent dům takowým spůsobem zwelebený prodaly docela panu Tímowi z Kol-

w Črnicích kaupené od Mikuláše Puchnika kanowníka, Dobrohosta a Wolfarta bratří z Črnic; r. 1415 3 kopy na Kowářowě (nejisto kterém) kaupené od slowutného panoše Matěje Brusa tudíž z Kowářowa.

dic, mistru komory králowské, a kaupily si za peníze stržené wes řečenau prý *Milotín* w krajině Kauřimské (tuším Milotice u Čestína), se 14 kopami platu ročního.

Když roku 1385 král Wácslaw stwrdil klášteru wšecky statky a privilegia, náležela k tehdejšímu jmění jeho již z dáwnějšího odkazu také wes *Bošice* u Kauřimě, nepochybně z odkazu mladšího Mikuláše Rokycanského, bratra Františkowa z Okoře, jejž jsme našli w držení té wsi roku 1352. Též pak měl klášter tehdy 7 hřiwen lehkých na obci *Litoměřické* darowáním Leubla písaře králowa, kaupených 15 kop platu na *Kokořowě* a 18 kop 34 grošů a 9 peněz rowněž kaupených od měšťana Pražského Štěpána Budkowa na rozličných wsech w krajině u Slaného.[51] O něco rozmnožily se důchody kláštera ještě i w pozdější době platy, dílem přikaupenými dílem odkázanými, dílem na domích Pražských, dílem na statcích wenkowských.[52] Klášteru náleželo také podací kostelní w *Řisutech* i také we *Wskuřích* we krajině mezi Slaným a Welwary.

Sečtauce wše dohromady, shledáme summu ročního důchodu dosti znamenitau 156 kop 5 grošů a 11 peněz, od které odpočísti sluší 20 kop kaplanům u sw. Ducha a 10 kop kaplanu Kláry Freibergerowé u sw. Mikuláše, we které wšak naproti tomu nejsau obsaženy platy a jiné požitky ze čtyr wsí klášteru náležejících, Libodržic, Řisut, Příboj a Bošic, ježto o nich nemáme zpráwy.

Ostatní kláštery panenské w Praze náležely weskrz k řádům žebrawým. Nejstarší z nich,

21. klášter *sw. Františka* přísného řádu *sw. Klary* neměl dle prawidel řeholí těch žádného jmění nemowitého, než toliko platy roční, dílem bezpochyby od slawné zakladatelky kněžny Anešky, dílem od pozdějších dobrodinců rozličných darowané, díl jmenowitě tím spůsobem, že jednotliwé jeptišky při swém

[51]) Srow. díl II. 472.

[52]) R. 1387 1 kopa platu od Mikuláše Prasete na domě Mikuláše malíře na Nowém městě; r. 1391 2 kopy 31 gr. na osmi domcích Mikuláše Prasete w Chudobicích (wiz Základy místop. Praž. II. 177); r. 1393, 1396 po jedné kopě na dwau domích též Nowoměstských; r. 1413 4 kopy we Wskuřích.

wstaupení do kláštera dostáwaly po některé kopě platu od rodičů swých na spůsob wěna, které po jich smrti zůstáwalo klášteru. Paměti o takowých darowáních zachowaly se wšak jen w malém počtu, pročež o summě ročního důchodu kláštera nemáme žádného úsudku.[53])

22. Klášter *sw. Anny* na Starém městě jeptišek řádu sw. Dominika měl zwláštní powolení papežská k držení statků zemských, a nabyl skutečně některých během času, ač ani o nich nemáme zpráw dostatečných. Pokud nám o nich powědomo, nacházely se weskrz w nepříliš welkém wzdálí od Prahy. Náleželať jeptiškám u sw. Anny předně od neznámého času (1387) wes *Radlice* nedaleko od Smíchowa, kterau roku 1419 s dworem popl užním se dwěma popl užími, s dwory kmecími, platy a robotami, s lesy, s winnicemi a desátky z winnic, s lukami a chmelnicemi prodaly práwem zákupním měšťanu Pražskému Šimonowi od bílého lwa za 65 kop platu ročního. Též od času neznámého měly wes *Rynolec* blíž lesů Křiwoklátských a část wsi *Libošína* u Kladna s třemi úročníky we wsi *Hradišti* (neznámo kterém); roku pak 1355 darowala jim Buda wdowa hraběte z Orlamünda, hofmistryně králowny Anny, část wsi *Lidic* u Buštěhradu w týchž stranách. W krajině na prawé straně Wltawy kaupily sobě roku 1389 od Hynka z Říčan wes *Aujezdec* nedaleko Štiřína, která nesla ročního platu 15 kop 51½ groše, a dříwe již měly dwůr we *Pnětlucích* (rozumím, ač ne s jistotau, dwůr toho jména u Auřiněwsi), jejž roku 1386 pronajaly Ondřejowi z Křešic do žiwota jeho a jeho manželky za 6½ kopy ročně. Konečně náležel jim od dáwna, zejména již roku 1320, welký *mlýn na Pšowce* u Mělníka o čty-

[53]) Připomínají se 2 kopy platu w Draňowicích r. 1401 od p. Alberta ze Šternberka, o nichž wiz na str. 122; 3 kopy jeptišky Anny sestry pana Waňka z Dubé na zboží hradu Dubého (1407); 6 kop jeptišky Johanky sestry slowutného Mikuláše z Mochowa na Rožďalowicích (1407); 20 kop z nadání oltáře sw. Anny w kostele Pražském (srow. na str. 59 w pozn. č. 30); 6 kop jeptišky Elšky z Lipna na zboží w Pawlowicích u Wlašimě (1415), 1 kopa též jeptišky na dwoře popl užním we Žheřích nedaleko Českého Brodu (1415); 1 kopa jeptišky Benigny na dwoře w Křešicích (nejisto kterých r. 1415); což činí dohromady 40 kop.

řech kolích, darowaný jim někdy od držitele jeho Konrada z Hrobu. Přewořiše a konvent pronajaly jej roku 1406 na tři léta mlynáři Matějowi, který se zawázal odwáděti z něho ročně 200 korců žita a osm korců pšenice, krom toho wykrmiti ročně pro klášter 6 wepřů. Tamže u Mělníka kaupily roku 1372 jistý dwůr s pěti čtwrtmi lánu dědiny od sirotků Petra mlynáře.

W Praze samé měl klášter někdy tak zwaný *dwůr Jarošůw* darowaný od paní Kateřiny wdowy Jaroše z Fuchsberka s podacím *kostela sw. Linharta.* Podací toto zůstalo pannám, i když dwůr sám byl roku 1346 prodán obci Staroměstské, a tak též i plat z krámů uzdářských u sw. Linharta, který činil 2 kopy 45 gr. ročně. Též zachowaly w držení a užíwání swém dům wedlé kláštera samého (č. 219), darowaný jim roku 1329 paní Perchtau z Hausky. Prodaly jej roku 1416 paní Marketě manželce pana Waňka z Dubé toliko na čas jejího žiwota.

I u nich byl ostatně obyčej, že panny wstupující do kláštera přinášely s sebau jisté důchody, které po jich smrti připadaly klášteru. Z přínosů takowých a z jiných darů a odkazů napočítaly jsme 40 kop a 34 gr. ročního důchodu, ač zachowaly se zpráwy o tom jen některé náhodau. [54]) Připočtauc k tomu platy a nájmy ze statků, pokud jsau swrchu udány, obdržíme ročního důchodu 142 kopy 40½ groše, w čemž nejsau požitky z Lidic, z Rynolce, z Libošína ani z mlýna na Pšowce a z dworu a polností u Mělníka.

Podobně záleželo také nadání ostatních tří klášterů panenských w Praze dílem we statcích dílem we platech.

23. Klášter *sw. Anny na Malé straně,* rowněž řádu sw. Dominika, měl dwůr w *Kopanině* za Sliwencem, wes a dwůr s dwěma pluhama rolí w *Oslnicích* blíž Jesenic stranau k Benešowu, při něm také něco lesa a luk, z počátku pak také

[54]) Totiž 12 kop w Počernicích darowáním Kateřiny z Fuchsberka; 4 kopy od Alžběty Pillungowé, matky přewořiše Kláry (1371), 8 kop w Záhorčicích u Lnář z odkazu matky Konrada ze Lnář; 3 kopy z přínosu jeptišky Lukardy ze Zwířetic (1366), 1 kopa z přínosu Anny Kytlicowny (1361), 3 kopy 4 gr. Anny Seidlowny, 1½ kopy Anny Lekšíkowny, 8 kop Anny dcery měštky Pražské Anešky z Normberka.

wes *Ostašowice* nedaleko Týniště w kraji Hradeckém, kterau wšak prodaly panny roku 1355 klášteru Zbraslawskému za 60 kop grošů. U kláštera samého náležela pod panstwí jeptišek část *Nebowid* na Újezdě, kdež měly také zahradu, a na stráni Petřína nad cestau ku Košířům welká winnice někdy králowny Elišky, kterau teprw roku 1399 prodaly Wácslawowi Lauterbachowi jinde již zmíněnému,[55]) podržewše sobě jen malau částku z ní, nowě u winnici zdělanau. Místo kupní summy wyminily si 20 kop ročního platu a každý rok dwě wědra wína z winnice samé a 20 kop platu, které měl kupující zjednati na jiných statcích zemských.

24. Klášteru *sw. Kateřiny* na Nowém městě Pražském náležel dwůr poplužní w *Sobíně* nedaleko Žep za Bílau horau, za nějž wyměnily si panny roku 1380 dwůr poplužní w *Běchowicích* od měšťana Pražského Jindřicha Seidlowa kramáře.

25. Klášter pak *sw. Maří Magdaleny* měl dwůr w *Chýnici* (jinak Chánici) w krajině od Prahy ku Karlšteinu (mezi Tachlowici a Chotčem). Owšem jsau i tyto zpráwy jen zlomkowité.[56])

g) Summy klášterské. Ostrožné. Desátek papežský.

Zemské statky duchowenstwa českého podléhaly tau měrau jako statky jiných osob obecným *berním zemským* swoleným od sněmů. *Kláštery* wšak nadané zemskými statky byly

[55]) Wiz díl II. 268.

[56]) O platech wíme toliko, že měl klášter sw. Anny na Aujezdě 1 kopu w Čenicích (tuším Čeňowicích mezi Benešowem a Diwišowem) od zemana Karla z Říčan (1404) a nejisto kolik přínosu Ofky ze Wšeradic od slowutného Alberta tudíž ze Wšeradic (1406); klášter sw. Kateřiny 1 kopu z odkzau Henla Menhartowa Welflowice (1362), 26 kop na domích w Nowém městě Pražském a jinde, které odkázal paunám úředník jejich Walentin Krkač, měštěnín Nowého města Pražského (1389), 1 kopu w Postřižíně u Odolky (1410) a 1 kopu we Skalici (? Scalcz) neznámé polohy (1410); klášter sw. Maří Magdaleny 1 hřiwnu w Počernicích z přínosu Markety dcery Jindřicha Tylmana měšťana Pražského (1329) a dwě kopy na jednom domě Malostranském (1415)

krom toho podobně jako města příslušenstwím komory králowské, a měly tudy powinnost odwáděti také berni zwláštní, kterau král ukládal o swé ujmě na ně a na města. Jako s některými městy králowskými, tak byly také s 29 kláštery w zemi od neznámého času ujednány jisté roční *summy*, kterými byli powinni pode jménem této berně. Mezi ně náleželo sedm klášterů Pražských, wesměs bohatších, staršího založení, totiž Břewnowský, Strahowský, sw. Jiří, matky boží konec mosta, špitál křížowníků, sw. Benedikta rytířů německých a proboštstwí Zderazské. Největší summu platil klášter křížowníků Swatomařských, totiž 330 kop, což wšak bylo nejspíš za celý řád Johannitů w králowstwí českém; po něm klášter Břewnowský 300 kop, jeptišky Swatojirské 220, klášter sw. Benedikta 200 kop, nepochybně za celý řád rytířů německých w Čechách, špitál křížowníků s čerwenau hwězdau 130, křížowníci Zderazští 120, a klášter Strahowský 100 kop.

Summy tyto byly zajisté weliké. Opat Strahowský platil dle toho sedmý díl, opat Břewnowský dokonce wíc než čtwrtý díl celého ročního důchodu swého, pokud jsme důchody jich obau dowedli wypočítati dle urbářů těchto klášterů. A wšak snášení těžkého tohoto břemene bylo klášterům usnadněno smluwami, které měly na mnoze s poddanými na statcích swých, tak že tito powinni byli na tuto zwláštní berni čili sbírku králowskau přispíwati, buď dle případu, buď ročně. O berni obecnau, swolenau sněmem a ohlášenau na trzích, byly umluwy takowé ještě mnohem obyčejnější, tak že byla wětším dílem placena od poddaných. [57])

[57]) Ustanowení o tom nacházejí se skoro we wšech starých urbářích. Zwláště jasně mluwí se jak o obecné berni tak o zwláštní sbírce (contributio particularis) w urbáři Strahowském. Tak ku př. w privilegii wsi Owčár z roku 1371 wložené do urbáře: Item quandocunque et quotienscunque rex Bohemiæ, qui fuerit pro tempore, exactionem monasterio nostro duxerit imponendam, extunc de quolibet laneo sex grossos dabunt ... Item pro berna regali, quando fuerit per fora publice proclamata, quilibet possessor laneorum prædictorum solvent nobis et monasterio nostro 32 grossos Pragenses et unum grossum Pragensem pro delentialibus dictis vulgariter smazné. Podobně w privilegii Lhoty jestřebí z roku 1373: Ceterum cum imperator vel rex nos et monasterium nostrum quanta-

Jiná zwláštní dáwka klášterů bylo tak zwané *ostrožné.* Každý totiž nowě zwolený opat neb abatyše nebo probošt předstawený klášteru byl powinen zaplatiti do komory králowské 50 kop grošů Pražských. Toto práwo králowské darowal král Wácslaw IV roku 1388 kapitule kostela Pražského, tak aby příjem ten obracen byl na ozdobu hrobu sw. Wácslawa.[58])

Wedlé daní pro wrchnost swětskau bylo wšak duchowenstwo řeholní i swětské bez rozdílu postihowáno také břemeny ukládanými na ně od papeže. Mezi těmito zaujímal přední místo *desátek papežský* (decima papalis), o němž ukázali jsme již we prwním díle těchto dějin, že byl několikkrát uložen na duchowenstwo české hned we 13. a w prwní polowici 14. století. W době, o které nyní jednáme, stáwalo se wymáhání jeho mnohem častěji. Ze zachowaných doposud registříků, dle kterých se wybíral, jest widěti, že byl uložen jmenowitě w létech 1352, 1367, 1369, 1384 od 1. Listopadu, 1399, 1403 a 1405 neb 1406; jiné pak některé zpráwy ukazují, že také roku 1373 a w roce 1384 dwakrát po sobě. Wypočtení pak toto jest wždy ještě neúplné; neb dle jisté zpráwy byl zejména w době od počátku panowání Karla IV (1346) až do roku 1364 desátek papežský wybrán několikkrát, a netoliko w roce 1352 wýše uwedeném.

cunque summa contributionis exactionaverit, quod absit, tenebuntur ad dictam contributionem persolvendam de quolibet laneo per X grossos adjuvare, et hoc semel in anno. Si autem pluries quam semel nos contingat exactionari, de proprio nos dare et solvere oportebit. Cum vero communis seu generalis berna in terra Boemiæ publice fuerit proclamata super nos et nostrum monasterium ac alia terræ Boemiæ monasteria universa et super omnes regni Boemiæ dominos, extunc integram bernam, videlicet XXXIII grossos de quolibet laneo, nobis solvere tenebuntur. — W privilegii Páteckém r. 1374: Item quilibet lanei cultor pro berna generali, quæ fuerit publice per fora terræ proclamata, solvent XXXIII grossos, item pro berna exactionali, cum fuerit per terræ principem inposita, sit parva vel magna, solvent XX grossos Pragenses, semel duntaxat in anno. — Poněwadž se tu ještě w létech 1371, 1373 a 1374 mluví o neurčitých případech uložení této berně a ne o summě každoroční, dá se sauditi, že ujednání ročních summ stalo se teprw něco později, a wšak před rokem 1379, jak zas wyswítá z toho, co o tom položeno w díle II 360 pozn. 49.

[58]) Palackého *Formelb. II. 191. Archiv český III. 468.*

Obyčejně byla daň tato žádána na potřeby papeže samého; někdy wšak také dal papež swolení swé, aby wybrána byla pro krále, jestliže za to král zawděčil se jemu nějakým zwláštním poslaužením. Tak se stalo jmenowitě roku 1369 nejspíš s ohledem na útratnau jízdu císaře Karla IV do Italie, wykonanau předtím ku prospěchu papeže, a prwé již nejednau od počátku panowání Karlowa. Podobně powolil papež Bonifacius IX wybrání desátku králi Wáclawowi IV roku 1399 za nějakau jinau jeho zásluhu.[59]) Jednau také, totiž roku 1352, byla třetina desátku wybírána pro papeže a dwě třetiny pro krále.

Dle prawidla wybíral se desátek ode wšech držitelů beneficií, která měla swé stálé nadání buď statky zemskými buď ročními platy, tedy od arcibiskupa, proboštů, děkanů a jiných prælatů kapitul, kanowníků, farářů, oltářníků i jiných služebníků kostelů kollegiatných, farních neb kaplí, též od opatů a jiných samostatných představených klášterů, jak mužských tak panenských. Jen kláštery řádů mnichů žebrawých byly daně této sproštěny. I někdejší obyčejné oswobození řádů rytířských, ano i křížowníků s čerwenau hwězdau přestalo během času. Toliko nejchudším kostelům aneb beneficiatům, kteří se dočasně pro nějaké příhody nacházeli w nedostatku, mohla daň prominuta býti od wýběrčích.

Desátek počítal se jen z užitku polností a z platů, to jest z platů poddaných lidí a z platů wěčných na domích neb jakýchkoli jiných statcích. Jiné, wíce neb méně nahodilé důchody, ač byly druhdy znamenité, nepotahowaly se w to. Krom toho odpočítáwala se od stálého důchodu břemena na něm wězící, tak že se za desátek počítal jen desátý díl ročního příjmu čistého. Na základě tomto byl důchod beneficií, jak se zdá, hned za staršího času udán weskrz jak nejwíc možná nízko, tak že se desátek, jak byl odwáděn, skoro nikde nerownal skutečnému

[59]) Snad že to byla půjčka 5000 zlatých od krále papeži učiněná, kterau papež již roku 1397 wykázal k zaplacení jak z jiných důchodů swých z králowstwí českého, tak také z desátku, který by uložil na duchowenstwo české. Wiz Palackého *Formelb. II. 63.*

desátému dílu důchodu. Dwůr papežský z té příčiny žádal již za žiwobytí arcibiskupa Arnošta († r. 1364) na něm i na biskupích Janowi Olomauckém a Janowi Litomyšlském, aby dali zhotowiti popis wšech beneficií a ročních důchodů jejich dle jistého nowého spůsobu k tomu předepsaného. Arcibiskup a biskupowé obrátili se wšak w té wěci ku králi; a Karel IV, jemuž jakožto dobrému hospodáři nemohlo se líbiti odcházení pěněz ze země ještě we wětší míře než předtím, učinil předložení papeži, žeby se zhotowení popisu, jak od něho byl žádán, nedalo docíliti bez welkých nesnází, pročež žádal, aby od toho upustil a spokojil se s řádem posawad obwyklým, jakožto prý sprawedliwým a bezúhonným. Tak se bezpochyby také stalo, poněwadž nacházíme, že se registříky desátku papežského w potomním čase skoro nic nerozeznáwaly od nejstaršího nám známého z roku 1352, totiž wýška desátku zůstáwala pořád stejná skoro při wšech, ačkoli důchody mnohých beneficií časem byly rozmnoženy.

Z duchowenstwa sídlícího w Praze platil nejwětší desátek owšem arcibiskup, totiž 150 kop; po něm nejwíce probošt Wyšehradský a opat Břewnowský, každý 40 kop, probošt Pražský 24, později (1399) 30 kop; řád Johannitů z celé prowincie Pražské roku 1373 400 zlatých, to jest asi 25 kop. Wšecka ostatní beneficia zůstáwala za těmito daleko pozadu, tak že z nich nejwětší desátek platil špitál křižowníků s čerwenau hwězdau 10 kopami, po něm probošt Zderazský 8 kop, probošt Wšech Swatých na hradě Pražském a řád rytířů německých po 7 kopách, děkan kapituly Wyšehradské 6 kop 24 grošů, opat sw. Karla 5 kop, probošt sw. Jiljí 3½ kopy, probošt sw. Appollinaříše 3 kopy, děkan Pražský 2½ kopy, ostatní členowé kapituly Pražské owšem wšichni méně, a podobně při jiných kapitulách. Naproti tomu platili, jak jest jinde již powěděno, farářowé kostelů sw. Mikuláše na Starém městě a panny Marie před Týnem po 6 kopách, druzí wšak faráři Pražští wšichni mnohem méně. Celý desátek papežský z dioecezí Pražské, co se ho skutečně sešlo a po odražení útrat s wybíráním jeho spojených, činil roku 1367 1452 kopy 54 grošů, roku pak 1369 1485 kop 20 grošů.

K wybírání desátku býwal od papeže pokaždé jmenowán někdo z wyššího duchowenstwa. Roku 1369 byl to probošt Fridrich, neznámo kterého kostela, jemuž přidán byl co pomocník Jan děkan sw. Appollinaříše na Nowém městě Pražském; roku 1373 týž Jan děkan sw. Appollinaříše; roku 1384 sám arcibiskup Pražský Jan; roku 1399 Wácslaw patriarcha Antiochenský. Nejwyššímu tomuto wýběrčímu bylo nepochybně zůstaweno ustanowiti sobě podwýběrčí pro jednotliwé části dioecezí. Nejobyčejněji, jak se zdá, užíwalo se k tomu arcijahnů po jednotliwých arcijahenstwích.[60])

Podobně jako papež byl zwykem oprávněn také arcibiskup Pražský, w mimořádných potřebách swých ukládati jisté sbírky čili kontribucí na duchowenstwo dle míry důchodů jeho; což wšak, jak se zdá, stáwalo se w řídčejších případnostech.

3.

Osazowání úřadů duchowních.

K dosažení církewního beneficia, to jest úřadu neb důstojenstwí opatřeného jistým a stálým nadáním, bylo dle prawidla zapotřebí předně *podání* čili præsentací od toho, komu náležela oprawa s podacím práwem (jus patronatus et præsentandi), zadruhé *stwrzení* od úřadu biskupského čili arcibiskupského. Ten byl obyčejný řád jmenowitě při wšech *farách* we městech Pražských.

Podací práwa 44 *kostelů farních,* co jsme jich swrchu uwedli, nacházela se we druhé polowici 14. a na začátku 15.

[60]) Arcibiskup Jan uwodí se co wýběrčí desátku papežského (collector decimæ beneficiorum ecclesiasticorum per provinciam Pragensem) r. 1384 a 1385 w *Aktech consistorii fol. 23*; kdež mezi jiným čte se: Ibidem idem Reverendissimus pater, dominus Pragensis . . protestatus est expresse, quod si quam gratiam fecerit pauperibus clericis, exilia beneficia obtinentibus, vel alias commode sine fraude ipsam decimam solvere non valentibus, aut solutionem ipsius decimæ in terminis prædictis distulerit, quod per hoc juri suo non intendit darogare. — Jinak wiz o desátcích papežských pojednání mé w aktech k. české společnosti nauk r. 1873 při wydání registříků týchž desátků.

století w rukau přerozličných osob a sborů, kterých bylo, celkem wzato, značně wíce duchowních než swětských.

Předně bylo *králowské podací* při kostelích sw. Haštala a sw. Michala na Starém městě, sw. Mikuláše na Malé straně a od roku 1380 také při kostele sv. Štěpána we zdi, který předtím příslušel podacím klášteru Postoloprtskému. Ačkoliw byl někdy král Jan podací kostela sw. Michala darowal křížowníkům Zderazským, wšak darowání to z neznámých příčin buď newešlo nikdy nebo jen na krátko we skutek. Dočasně wykonáwaly práwo králowské při kostelích sw. Haštala i sw. Mikuláše na Malé straně králowny české, tak zejména císařowna *Alžběta,* manželka Karla IV, až do smrti swé (1393), potom, ač jen při kostele sw. Haštala, králowna *Žofie,* manželka Wácslawa IV. Brzy po smrti císařowny Alžběty přiwtělil král Wácslaw kostel sw. Mikuláše ku kapitule kaple králowské na Karlšteině (1396) k rozmnožení požitků děkana i kanowníků, kteří odtud dosazowali faráře toliko co swého náměstka.[61]

Tři farní kostely náležely podacím práwem od času nejspíš dáwného rodinám šlechtickým, totiž kostel Matky boží na Lauži zemanům ze *Sluh* seděním we Sluhách nedaleko Kostelce na Labi a we blízkých odtud Kojeticích i w Hudlicích za Beraunem; kostel sw. Wojtěcha w Podskalí pánům ze *Šternberka* a na Konopišti,[62] a kostel sw. Michala pod hradem Pražským zemanům řečeným z *Dolan* (u Aunhoště?) a z Aujezdce (ploténého?).

Měšťanské rodiny Pražské, wesměs Staroměstské, měly podací při sedmi kostelích. K tomu náležely předně dwa nejpřednější farní kostely na Starém městě, sw. Mikuláše, kdež měli podací *Olbramowici,* a Týnský, ku kterému dosazowali faráře *Welflowici,* wšak toliko společně s děkanem kapituly Wyšehradské, tak totiž, že jim náleželo nawrhnauti pokaždé dwa čekance, z těch pak jednoho wolil děkan. Mimo to měli

[61]) *Lib. Erect. IV. 131.*

[62]) W držení byli r. 1362—1385 Zdeněk ze Šternberka a na Konopišti, r. 1393—1407 Albert čili Wojtěch ze Šternberka odjinud z Konopiště sezením na Šternberce, r. 1416 Petr ze Šternberka.

na Starém městě *Chotkowé* podací kostela sw. Filippa a Jakuba, tuším *Názowé* sw. Kříže menšího [63]) a *Benešowští* sw. Jana na Zábradlí. Dále nacházíme roku 1358 dwa měšťany Staroměstské, Dětřicha *Plaufusa* a Jana *Steklice*, w držení podacího sw. Michala w Opatowicích na Nowém městě Pražském společně s arcijahnem Pražským. Podíl Plaufusůw připadl brzy potom nejspíš dědictwím Janowi Steklicowi, po něm dceři jeho Markétě, manželce Šimona Bohuslawowa z rodu Olbramowiců, a po ní jiným nám méně známým příbuzným, tak že tito měli dwě třetiny práwa, arcijahen Pražský pak třetinu. Roku 1375 smluwila se o to Markéta s arcijahnem na ten spůsob, že podání faráře náleželo pokaždé jednau arcijahnowi a dwakrát po sobě jí a jejím dědicům. Konečně náleželo *Kokotowicům* ze Starého města podací kostela sw. Antonina čili sw. Ondřeje w Podskalí na Nowém městě Pražském.

Jen při dwau kostelích Pražských, totiž u sw. Wojtěcha w Jirchářích a u sw. Jana w Podskalí, účastnili se *osadníci* sami hromadně práwa podacího. U sw. Wojtěcha náleželo totiž wykonáwání práwa tohoto osadníkům společně s arcijahnem Pražským; u sw. Jana wykonáwali je osadníci samotni, a sic do roku 1358 s *rychtářem Podskalským* w čele, roku 1360 ještě jednau bez něho, poněwadž nejspíš mezitím rychtářstwí toto bylo již zrušeno. Ještě téhož roku přešlo wšak podací práwo toho kostela neznámým spůsobem na zemana Bořitu z *Kolešowic* a synowce jeho Petra řečeného Probošta, a zůstalo potom při jich potomcích a přátelích.

Wšichni ostatní kostelowé farní náleželi ku podacímu osob duchowních, dílem prælatů kapitul, dílem klášterů.

Zejména měl *arcibiskup* sám podací kostela sw. Petra na ostrowě pod mostem Pražským; *probošt Pražský* podací

[63]) Roku 1369 jmenuje se w *Lib. confirm. N. 1.* patronem toho kostela discretus vir Henricus apud S. Leonardum, r. 1411 pak (A. 24) famosus vir Henricus de Wechto residens in Strassnicz. Strašnice náležely již roku 1387 Jindřichowi Názowi; domníwám se z toho, že Henricus ad S. Leonardum byl Jindřich Náz, o němž wiz w díle II. str. 486, Henricus de Wechto pak někdo z jeho příbuzenstwa.

kostela sw. Hawla na Starém městě[64]) a sw. Jana Křtitele na Aujezdě; *arcijahen Pražský* krom podílů při kostelích sw. Michala w Opatowicích a sw. Wojtěcha w Jirchářích také celé podací kostela sw. Benedikta na Hradčanech; *scholastikus* kapituly Pražské podací sw. Martina menšího na Starém městě; *kapitula Pražská* hromadně, s děkanem w čele, podací kostela sw. Jana w Oboře. *Kapitule Wyšehradské* náleželo od starodáwna podací kostela sw. Martina we zdi, s nímž později (od r. 1385) stala se ta změna, že je wykonáwal wždy toliko kustos. Ku podacímu *děkana Wyšehradského* náležely kostely sw. Mikuláše w Podskalí a Psářský krom polowice podacího kostela Týnského, o němž jest wýše zmíněno. *Probošt sw. Jiljí* podáwal faráře téhož kostela, *probošt Mělnický* faráře kostela sw. Jana ewangelisty na Újezdě.

Práwo *klášterů* při osazowání kostelů farních bylo dwojího spůsobu. Buď měli totiž obyčejné práwo podací, a pak náleželo jim podati ku kostelu jen kněze swětského; buď byl kostel farní ku klášteru přiwtělen (ecclesia annexa, unita, incorporata), a tehdy dosazowáni jsau k němu bratří řádu samého.

Dle prwního spůsobu wykonáwali práwo podací při kostele sw. Linharta přewořiše a konvent panen sw. Wawřince čili *sw. Anny* na Starém městě; při kostele sw. Štěpána we zdi opat a konvent kláštera *Postoloprtského,* pokud to práwo nepřešlo na krále; při kostele sw. Ondřeje na Starém městě opat a konvent *Zbraslawský*; při kostelích sw. Walentina a sw. Petra na Poříčí nejwyšší *mistr řádu křižownického*; při kostele sw. Klimenta na Poříčí *opat Hradištský* řádu Cisterienského; při kostele sw. Maří Magdaleny na Újezdě *general řádu sw. Maří Magdaleny*; při kostelích sw. Wawřince a sw. Jakuba na Újezdě abatyše a konvent kláštera *sw. Jiří* na hradě Pražském. Kostel sw. Petra na Poříčí byl wšak později, roku 1413,

[64]) Již r. 1311 (wiz Palackého *Formelb. I. 251*), potom pak zase dle swědectwí knih konfirmačních z let 1390 a 1409. Tudy práwo Welflowiců k tomuto kostelu, o němž jest řeč w díle I. 389, bylo buď sporné, búď nijaké.

mocí papežskau přiwtělen k špitálu Pražskému, a tudy od té doby osazowán bratřími řádu křížownického s čerwenau hwězdau.

Od dáwnějšího času byly *přiwtěleny* kostel *sw. Kříže wětšího* řádu *bratří kajících,* kdežto wždy přewor kláštera byl zároweň farářem; kostel sw. Benedikta řádu *rytířů německých,* kdež farář byl zároweň kommendatorem; kostely sw. Jindřicha a sw. Štěpána na Nowém městě řádu *křížownickému*; kostel sw. Wácslawa na Zderaze k řádu *křížowníků Zderazských*; kostely sw. Jana na Bojišti a sw. Prokopa na Malé straně k řádu *Johannitů*; kostel sw. Wojtěcha na Pohořelci ku klášteru *Strahowskému.*

Týmž spůsobem jako kostely farní měly také *kaple,* to jest kostely, s nimiž nebyla spojena samostatná duchowní spráwa, swé patrony čili oprawce, kteří jmenowali k nim spráwce neboli kaplany; a tak bylo též s *oltáři* w kostelích farních, které měly nadání pro kněze oltářníky.

Co se týče kaplí, náležela nejspíš ku podacím *krále* samého kaple panny Marie w paláci králowském na hradě Pražském, a některý čas také kaple sw. Michala pod Wyšehradem (1360—1380), ač k této dle někdejšího darowání králowny Elišky, matky Karla IV, předtím (ještě roku 1356) podáwaly kněze jeptišky kláštera sw. Anny na Újezdě. Šlechtickému rodu, zemanům a *Telec* (1354—1383) a potom ze *Zruče* (1411), náleželo podací starodáwné kaple sw. Wácslawa na rynku Malostranském. Z měšťanů měli *Olbramowici* podací kaple Wšech Swatých w domě swém na rynku Staroměstském; a Olbram syn Welflůw z toho rodu, rychtář Nowoměstský, jmenowal roku 1365 také kněze ku kostelu čili kapli sw. Ondřeje na Malé straně, jejíž podací wšak později neznámým spůsobem dostalo se *klášteru Zbraslawskému.* Ku kapli na radnici Staroměstské býwal kněz dosazowán ku podání od *rychtáře a konšelů* Starého města. Z wyššího duchowenstwa měl *arcibiskup* podací kaple sw. Antonína w domě swém na Malé straně; starožitná pak kaple sw. Wawřince na Petříně náležela práwem podacím *kapitule Wyšehradské,* tak sice, že kněz k ní býwal

podáwán od kanowníka, který držel obediencí Cholečskau. O kaplích špitálských bude nám ještě promluwiti na jiném místě; o několika pak jiných nemáme zpráw, komu podací při nich náleželo.

O *oltářích* nadaných, kterých počet byl náramně weliký, bylo by příliš obšírné mluwiti do podrobna. Při největším počtu jich náleželo wšak podací rodinám městským; oltářníci při nich nazýwáni byli kaplany takowých rodů neb jednotliwých měšťanů. Případů, we kterých měli podací osoby jiného stawu, buď swětské buď duchowní, bylo jen welmi málo. Zmínku mezi wýjimkami těmito zasluhuje několik oltářů, jichž podací náleželo farářům kostelů, we kterých se nacházely, což někdy pocházelo odtud, že některý farář byl sám zakladatelem oltáře, někdy wšak také z ustanowení od jiných zakladatelů. Farář sw. Mikuláše na Starém městě měl podací při třech oltářích w kostele swém (Božího těla, sw. Kříže a p. Marie), wšak při každém toliko společně s jinými účastníky.

Služba *střídníků* čili vikářů při kostelích farních nebyla žádným samostatným beneficiem, a tudy nebylo žádného podacího práwa, které by se wztahowalo na ni. Bylit střídníci, jakožto pauzí pomocníci faráři, přijímáni k službě kostelní od faráře samého,[65]) kterýž je také strawowal a platil; a podobně nejspíš bylo i se službami *sakristana*, *kantora*, *kazatele*, *akkolytů* a jiných, ač nebylo-li někde ustanowení zwláštní. Tak ku př. byl w kostele sw. Hawla úřad kazatele spojen s oltářem swatých Jana křtitele a ewangelisty, jehož podací wšak práwě náleželo faráři, poněwadž založen byl od faráře Swatohawelského Linharta roku 1392.

Z *kollegiatních kostelů* w Praze náležela předně králowská kaple *Wšech Swatých* na hradě Pražském ku podacímu králowskému, tím spůsobem, že jak probošt a děkan tak také wšichni kanowníci, kdykoli se uprázdnilo důstojenstwí nebo

[65]) Wyswítá to z nařízení synodalního r. 1381 w rukopise archiwu kapituly Pražské *U. XIII. fol.* 14: ut parochialium ecclesiarum rectores nullum pro vicario ad executionem sacerdotalis officii sine literis testimonialibus ordinis recipere debeant.

præbenda, býwali jmenowáni od krále; w čemž wšak již roku 1366 císař Karel IV obmezil sebe i budaucí krále české wyhražením wšech præbend kanownických při této kapitule mistrům kolleje Karlowy w obecném učení Pražském. Při kapitulách *sw. Jiljí* a *sw. Appollinaříše* náleželo týmž spůsobem jmenowání proboštů, děkanů i kanowníků arcibiskupowi; præbendy pak při kostele *sw. Jiří* udělowala, jak od starodáwna, abatyše Swatojirská.

Naproti tomu náležela *kapitule* metropolitního *kostela Pražského* w osazowání beneficií k ní příslušících skoro úplná swéwláda. Kapitula měla totiž práwo swobodného wolení jak nowých kanowníků, když se uprázdnila některá præbenda, tak také prælatů kapitulních, totiž probošta, děkana, arcijahna Pražského a scholastika, ano i wolení arcibiskupa samého. Wyjmuty byly toliko præbenda králowská tak zwaná, kterau osazowal král, a præbendy tři přiwtělené ku proboštstwím Mělnickému, Boleslawskému a Litoměřickému, ježto probošty kostelů těchto rowněž jmenowal král a jmenowanému proboštu tím samým náležela præbenda. Na čas uprázdnění stolce arcibiskupského, pokud totiž nowý arcibiskup nebyl zwolen a stwrzen od papeže, náležela kapitule spráwa arcibiskupstwí prostředkem zwolených k tomu jednoho neb wíce *administratorů*. Zůstalo-li proboštstwí, arcijahenstwí nebo scholastrie na čas uprázdněna, sprawowal důchody jejich děkan s jedním členem od kapituly k tomu zwoleným; bylo-li uprázdněno děkanstwí, konal též práwo probošt spolu s členem, jejž kapitula přidala k němu; toliko k wykonáwání duchowní spráwy, náležející k úřadu děkana neb arcijahna Pražského, jmenowal arcibiskup místoděkana neb místo-arcijahna.

Poněwadž præbendy kanownické co do wýšky ročního důchodu nebyly rowné, bylo dopuštěno nastupowání z menších na wětší čili tučnější tak zwaným požadowáním (*optio*), tak totiž, že když se která præbenda uprázdnila, bylo druhým kanowníkům wolno žádati jí po pořádku dle času, jak dlauho který byl již w kapitule. Časem poznal se wšak přitom následek škodliwý, že kanowníci, kteří byli w držení præbend

skrownějších, nedbali o dobrý staw hospodářstwí na nich, protože se spoléhali na brzké dosažení præbend tučnějších. Z té příčiny obmezeno jest později práwo opcí statuty kapitulními, wydanými arcibiskupem Arnoštem (1350), potud, že bylo požádání dopuštěno napotom jen kanowníkům zachowáwajícím residencí, a to každému jen jednau za žiwota. Také se práwo požadowání newztahowalo na præbendu králowskau.[66])

Kapitule náleželo též osazowání wšech úřadů a služeb při kostele Pražském, totiž sakristy, kantora, faráře kostela sw. Wíta čili hrobníka sw. Wojtěcha a jiných, wyjma jediné úřad kustosa, jehož udělowal arcibiskup, a služby vikářů jednotliwých prælatů i kanowníků. Z těchto nazýwali se čtyři stálými vikáři (vicarii perpetui), totiž vikář arcibiskupůw, probošťůw, děkanůw a scholastikůw; ti býwali jmenowáni každý od swého pána, totiž od arcibiskupa, probošta, děkana a scholastika, a zůstáwali při swém úřadě a nadání jeho stále; vikáři jednotliwých kanowníků, mezi nimi i arcijahna Pražského, býwali nawrhowáni též každý od pána swého, ale mohli dle jistých případností někdy býti propuštěni, když na præbendu, při které slaužili, nastaupil nowý kanowník, ač tak, že se propuštěnému jak nejdříwe možná dostala jiná služba při kostele.[67]) Za vikáře měl wšak býti nawržen wždy jen, kdo již byl prwé we službě kostela Pražského, a musil dosáhnauti stwrzení od děkana, byw prwé od něho zkaušen u přítomnosti kantora a toho kanowníka nebo prælata, který jej nawrhowal. Žáky kůrní čili choralisty, do počtu třiceti, přijímal kantor, ale též jen se schwálením děkana po zkaušce ze zpěwu a čtení. Přijímalo se jich wšak také wíce, přes počet onen ustanowený, chtěli-li kteří slaužiti kostelu dobrowolně, prozatím bez opatření.

Také o oltářích w kostele Pražském bylo prawidlo, že dosazowání oltářníků k nim náleželo kapitule. Kdokoli založil

[66]) Rozhodnuto w tom smyslu w při o to roku 1388. Listina w archivu dworském we Wídni.

[67]) Wiz o tom *Statuta ecclesiæ Pragensis* wydaná Dudíkem w *Archiv für österreichische Geschichte XXXVII. 450.*

nowý oltář neb jakékoli jiné beneficium při kostele (ku př. pro kazatele), neměl proto míti práwa podacího leč do swého žiwota; odkázati jeho platně nemohl jinému než kapitule samé neb arcibiskupu neb některému z prælatů kapitulních. Jen králi samému dopauštěla se wýjimka. Skutečně dle onoho ustanowení wykonáwal arcibiskup podací při starodáwných oltářích sw. Sylvestra a sw. Wawřince a při nowé kapli sw. Antonina, založené arcibiskupem Arnoštem; probošt při kaplích sw. Trojice a sw. Stanislawa we starém kostele; děkan při kapli Wšech Swatých w ambitě; a scholastikus při oltáři sw. Bartoloměje a Jana.[68])

Obecné prawidlo o osazowání úřadů a beneficií při kostele Pražském kapitulau newztahowalo se wšak na sbor *mansionářů*, jakožto teprw nowěji založený. W něm bylo jmenowání præcentora a ostatních 11 mansionářů wětších wyhraženo králi českému; jmenowání pak mansionářů menších bylo zanecháno wětším, k nimž oni stáli w podobném poměru jako vikáři ku kanowníkům.

O něco menší swobodu w osazowání beneficií než kanowníci Pražští měla *kapitula Wyšehradská*. Při ní byl probošt jmenowán od krále a tak též kanowníci ku præbendám králowským, kterých bylo aspoň pět, ne-li wíce. Kapitula měla jen swobodné wolení děkana a druhých prælatů i wětšího počtu kanowníků. Také w ní bylo zawedeno požadowání præbend dle stáří w kapitule; z něhož již dle privilegia krále Jana roku 1327 ani præbendy králowské nebyly wyňaty. Také osazowání wšech jiných služeb při kostele náleželo kapitule, a zdá se, že kapitula Wyšehradská podobně jako Pražská hájila sobě také práwo podací při oltářích we swém kostele.[69]) Ze samo-

[68]) Wiz w týchže statutech str. 434; o kapli sw. Antonina listinu w archiwu kapitulním r. 1352; o oltáři sw. Bartoloměje a Jana *lib. confirm.* r. 1361 D. 3.

[69]) Kněz Martin farář u sw. Petra na Poříčí, zakládaje r. 1349 oltář sw. Filippa a Jakuba w kostele Wyšehradském, wymínil si podací při něm jen na čas swého žiwota, jak byl práwě obyčej také při oltářích w kostele Pražském.

statných kaplí, nacházejících se na Wyšehradě nebo pod Wyšehradem, náležela kaple sw. Hippolyta práwem podacím rodu pánů z *Walečowa* (1362—1415), a kaple sw. Kříže rodu zemanskému z *Nedwězí* a z Újezda (1382). Možná, že ostatní buď wšecky buď s wětší část byly osazowány též od kapituly.

Swobodná wolba měla místo swé také w *klášteřích,* tak že představení jich byli woleni od konventů, wyjma jen některé řehole, w nichž dle prawidel jich představení místní býwali dosazowáni od wyšších představených celého řádu nebo provincie. Doživotné *opaty* wolili sobě zejména kláštery řádu sw. Benedikta w Břewnowě, sw. Ambrože a Slowanský, klášter řádu Præmonstratského na Strahowě a klášter kanowníků řeholných na Karlowě. Rowněž wolili sobě křižowníci Zderazští swého *probošta* a křižowníci s čerwenau hwězdau *nejwyššího mistra* swého řádu. Wolené *přewory* měli mnichowé Kartauští w klášteře swém blíž Aujezdu Pražského, Dominikani u sw. Klimenta a paustewníci řádu sw. Augustina u sw. Tomáše. Naproti tomu byly přeworowé Johannitů u matky boží konec mosta, *kommendatorowé* rytířů německých u sw. Benedikta, přeworowé kajících bratří u sw. Kříže wětšího a *guardianowé* menších bratří u sw. Jakuba a u sw. Františka jmenowáni od wyšších představených těchto řádů. Z klášterů panenských wolily sobě jeptišky řádu sw. Benedikta u sw. Jiří na hradě Pražském i u sw. Ducha na Starém městě, též panny řádu sw. Klary u sw. Františka swé *abatyše*; jeptišky pak řádu sw. Dominika u sw. Anny na Starém městě a u sw. Anny na Újezdě, jeptišky řádu paustewničího u sw. Kateřiny na Nowém městě a Magdalenitky na Újezdě *přewořišc* těchto klášterů. Wolby účastnili se wšichni členowé každého konventu, buď že bydlili w klášteře samém buď w jiných místech, ač bylo-li jim možné přijíti. Tak bylo při wolbě opata Břewnowského roku 1385 přítomno 54 bratří toho řádu dílem z kláštera samého dílem z proboštstwí jemu podřízených, roku 1419 wšak jen 33. Wolby abatyše sw. Jiří zaučastnilo se r. 1401 38 panen.

Úřadowé, jichž pomoci užíwal arcibiskup při wykonáwání církewní moci swé, jakož úřad *generalného vikáře, officiala* a písařů rozličných k nim přidaných, nebo *korrektora, inquisitora* kacířů, *swěticího biskupa* a jiní k tomu podobní byli osazowáni od arcibiskupa dle libosti jeho, a rowněž náleželo jemu jmenowání *arcijahnů* nad jednotliwými archidiakonaty, na které se dělila dioecezí Pražská, wyjma jediné arcijahna Pražského, který byl zároweň prælatem kapituly Pražské, pročež, jak wýše uwedeno, wolen byl od kapituly.

Práwo podací mohlo býti od saukromých držitelů postaupeno jiným osobám darem neb odkazem, jakž nacházejí se toho příklady mezi měšťany Pražskými, a přecházelo také se statkem, jestli ku kterému náleželo, z jednoho držitele na druhého. Toliko byl-li pauze statek zapsán práwem zástawním, zůstalo podací dle práwa při tom, který statek zapisowal. Práwo podací mohlo také někomu odňato býti z trestu, ku př. pro wzetí úplatku za udělení beneficia. Upadl-li oprawce w klatbu církewní, pozbyl tím samým práwa podacího na tak dlauho, až dosáhl zase rozhřešení. Jestliže se zmocnil nějakých wěcí kostela nebo požitků beneficia uprázdněného, pokud k němu nebyl dosazen nowý duchowní spráwce, měl býti zbawen práwa ke jmenowání nástupce w beneficii pro tu případnost, ano nawždy, jestliby wěcí odcizených nenawrátil do jednoho měsíce.

Musilo se rozuměti samo sebau, že neměl býti jmenowán nikdo k žádnému beneficii prwé, než beneficium bylo uprázdněno. S tím nesrownáwal se obyčej při kapitulách, že přijímaly také *kanowníky bez prœbend* do sborů swých s práwem na obdržení jich, až by byly uprázdněny. Statuty arcibiskupa Arnošta roku 1349 (rubr. 31) bylo to kapitulám zakázáno, z příčiny, žeby nebylo slušné čekati na smrt bližního. Na nejwýš dowoleno uděliti jednoho místa takowého s powolením biskupowým, když by toho žádal patrný prospěch kostela, pod pokutau, kolik by kapitula udělila míst na zápor, aby to owšem bylo neplatné, tolikkrát pak po sobě aby biskup sám udělil præbend uprázdněných.

Práwo swobodného wolení, které měly kapituly a kláštery, zdá se že nebylo walnau překážkau pro *krále české,* jestliže

chtěli dopomoci k beneficiím osobám těšícím se z jich milosti. Nebo mocná přímluwa králowa bezpochyby obyčejně postačowala, aby byl zwolen, koho sobě přál. Jisté jest předně, že se wolení arcibiskupů Pražských od kapituly za času císaře Karla IV a krále Wácslawa IV nikdy nedálo jinak než dle wůle králowy a bylo přitom hleděno hlawně na zásluhy we službě králowě. Podobně pokládali panowníci čeští také jiná wyšší důstojenstwí duchowní, jakož opatstwí w klášteřích a prælatury i præbendy w kapitulách, na mnoze za ustanowené k odměňowání služeb wěrným swým. Přičiněním jich dostáwali se k nim zhusta jejich kaplani dworští, zaneprázdnění w kancelářích neb jiných službách, aneb zase synowé dwořanů a jiných šlechticů, požíwajících přízně u krále. Někdy přimlauwali se králowé také za udělení jiných beneficií u osob, na kterých přitom záleželo. [70])

Mnohem wšak příměji a příkřeji sáhali časem *papežowé* na práwa wolební ano i na práwa podací, osazujíce jednotliwá beneficia pominutím práw těchto dle swé wlastní libosti. Stáwalo se to buď po uprázdnění beneficia, buď i pokud držitel jeho ještě žiw byl, a tedy nehledíc k zásadě arcibiskupa Arnošta, že nemá býti čekáno na smrt bližního. Říkalo se tomu udělení beneficia *z milosti apoštolské* (ex gratia apostolica). Kdo milosti té dosáhl, obdržel na to list tak zwaný *milostný* (litera gratiosa), a k tomu jiný *exekuční* (executoria), kterým ustanowen byl někdo z duchowenstwa, wětším dílem wyššího, buď domácího buď také cizozemského, za wykonatele rozkazu papežowa, maje moc donutiti toho, kdo měl buď práwo podací buď wolební, dle potřeby tresty církewními, zejména i klatbami, aby pro ten případ od užíwání práwa swého upustil.

[70]) Za příklad přímluwy takowé může slaužiti list Karla IV ku kapitule Wyšehradské r. 1352, kterým dáwá králowské swolení k nadání jistého oltáře na Wyšehradě na spůsob obediencí, dokládaje wšak: „devotionem vestram affectuose rogantes, quatenus Friczkonem plebanum in Budina, Luthomericensem canonicum, ad regimen ejusdem altaris sive obedientiæ instituere *debeatis*, gratam nobis in hoc complacentiam faciendo.“ *Orig. archiwu Wyšehradského.*

Není nám známo do podrobna, w jaké míře užíwali papežowé moci swé w tomto směru během panowání císaře Karla IV nebo již předtím; ale musilo se to díti již welmi zhusta, poněwadž nacházíme aspoň ku konci té doby, že králi českému, když chtěl dopomoci swým služebníkům k nějakému beneficii, nepostačowalo již přimluwiti se u těch, kteří měli práwo wolební nebo podací, nýbrž musil se raději obrátiti s přímluwau swau ku papeži, aby on jim udělil swé milosti.

W létech 1378 až 1389 wedl se při kapitule Pražské zwláštní registřík posud zachowaný,[71]) do kterého se wpisowalo přijímání nowých kanowníků kostela Pražského se wšemi listy papežskými, které se na ně wztahowaly. W něm uwodí se jeden list milostný na præbendu Pražskau daný od papeže *Řehoře XI* roku 1376, a následují potom listy nástupce jeho *Urbana VI*, který byl roku 1378 dne 18 Dubna zwolen. Již dne 30 Dubna toho roku udělil papež tento jednu rowněž uprázdněnau præbendu kostela Pražského na přímluwu cizího biskupa, Petra Oportského, hned pak potom dne 11 Kwětna sedm præbend, až by se které uprázdnily, z nichž tři na přímluwu císaře Karla, dwě císařowny Alžběty a jednu syna Karlowa, krále Wácslawa IV; dne 12 Kwětna již zase dwě, dne 13 Kwětna šest, dne 14 Kwětna dwě, dne 18 Kwětna opět dwě præbendy, tedy během 16 dní neméně než dwadcet præbend kanownických. Tím spůsobem pokračowal papež Urban dále we třech létech potomních. Roku 1379 uděleny jsau od něho opět dwě præbendy kostela Pražského. Krom toho učinil téhož roku milost nowému tehdáž arcibiskupu Pražskému Janowi z Jenšteina, aby on směl uděliti dwau præbend kanownických a dwau jiných beneficií náležících ku podacímu arcibiskupa a kapituly Pražské, komu by chtěl; arcibiskup pak užil toho práwa udělením jedné præbendy roku 1380. Téhož roku udělil legat papežský kardinal Pileus na místě papeže děkanstwí Pražského, uprázdněného ssazením Hynka Kluka i také præbendy, které byl požíwal týž děkan; na tauž pak præbendu dal něco později, ještě téhož roku, papež sám list milostný jinému;

[71]) Se znamením *G. 25.* (*Receptiones canonicorum*).

z čehož přišlo ku právní při. Roku 1381 udělil potom papež opět jedné præbendy uprázdněné a šesti ještě neuprázdněných, z nichž jedné na přímluwu owdowělé císařowny Alžběty a jedné krále Wácslawa IV. Wšechna ostatní udělení zde zmíněná stala se bez přímluw odjinud, pauze dle zalíbení papeže samého.

Tím spůsobem naložil papež Urban VI za prwních čtyr let swého panowání krom děkanstwí s jedenatřidceti præbendami kanownickými při kostele Pražském, to jest tedy bez mála se wšemi, kolik jich bylo; jen že wšecky tyto milosti apoštolské nemohly wejíti we skutek, protože se tolik præbend neuprázdnilo dosti w čas, kolik by bylo býwalo zapotřebí; a o několik præbend wznikly také právní rozepře, poněwadž se k nim hlásilo po dwau čekatelích, kteří měli milosti wydané od papeže stejného dne. Nicméně udělil papež po některém čase (asi roku 1384) ještě jedné præbendy, když byla uprázdněna, a během let 1385 až 1388 ještě pěti neuprázdněných. Také pak bylo roku 1386 ještě jednau děkanstwí Pražské, a roku 1388 důstojenstwí scholastika uděleno z milosti apoštolské.

W jaké míře se dálo udělowání præbend a důstojenstwí papežem při jiných kapitulách aneb wůbec při jiných beneficiích w Praze, o tom nejsme s tauž úplností zprawení, zwláště protože se dosazowání k duchowním úřadům tímto spůsobem nezapisowalo prawidelně do knih konfirmačních při úřadě arcibiskupském. Ale o jednotliwých případech zachowaly se předce zmínky nahodilé, a to již i z doby panowání Karla IV. Již roku 1358 udělil papež *Innocentius VI* milosti na jedno kanownictwí a præbendu při kostele Wyšehradském. K roku 1359 jest we knihách konfirmačních učiněna jen mimořádně zmínka o 15 případech, we kterých týž papež udělil jednotliwým osobám milosti na obdržení beneficií, kterých by požádali po uprázdnění jich, na podacím rozličných klášterů neb kapitul, mezi kterými jmenují se wýslowně křížowníci špitálu sw. Františka konec mosta, klášter Břewnowský, klášter sw. Jiří na hradě Pražském a kapitula Wyšehradská. Roku 1380 udělil papež *Urban VI* opět jedné præbendy Wyšehradské

a dwau Pražských far, totiž sw. Štěpána we zdi a sw. Hawla; z jisté pak zpráwy z téhož roku jest widěti, že tehdáž wůbec mnoho beneficií bylo uděleno z tak zwané milosti apoštolské.[72]) Jak se dá ze zmínek těchto sauditi, sáhali papežowé nejwíce na podací práwa králowa a duchowních sborů, méně na práwa osob saukromých, ježto nám toho není znám ani jeden příklad. W pozdějších létech, zwláště za nástupce Urbanowa, papeže *Bonifacia IX*, množilo se udělowání milostí apoštolských ještě wždy wíce, a zawdalo příčinu k častým stížnostem krále Wácslawa, který těžce nesl, že nemohl obdržeti žádných beneficií w odměnu pro swé služebníky, protože ani na přímluwy jeho papež se mnoho neohlížel.[73])

Ačkoliw papežowé w milostných listech swých wždy uwodili nějaké zásluhy toho, koho se týkalo, co důwod swého udělení, buď zásluhy we wlastní službě papežowě buď jakékoli jiné určité neb neurčité, předce hlawní pohnútkau k častému udělowání milostí apoštolských byly důchody peněžité, které z toho plynuly do pokladnic papežských. Prawidlem bylo, že každý, kdo beneficia milostí apoštolskau dosáhl, musil z něho odwésti polowici důchodu prwního roku (*medios fructus*) k rukaum papežowým. Později, za papeže Bonifacia IX, se wšak činily také wětší požadawky, ano beneficia zrowna se prodáwala tomu, kdo za ně wíce podáwal. K wybírání těchto a jiných rozličných příjmů, které wycházely z Čech stolici papežské, býwal wždy ustanowen zwláštní wýběrčí papežský z domácího duchowenstwa (*collector fructuum cameræ apostolicæ*).[74]) I zastáwání tohoto úřadu bylo zásluhau, kterau se docházelo beneficií udělením od papeže; zwláštní pak bylo nařízení pa-

[72]) Wiz níže w pozn. 73.

[73]) Wiz Palackého *Formelb. II. 54, 65.*

[74]) Takowýmto wýběrčím byl w létech 1373 až asi 1380 Jan děkan sw. Apollinaříše, od roku pak 1380 Mikuláš farář u sw. Wojtěcha w Podskalí i kanowník Pražský. Od tohoto wyšly roku posledně řečeného jisté nálezy a pokuty proti těm, kteří tehdáž byli došli beneficií z milosti papežské (qui acceptarunt beneficia virtute gratiarum sedis apostolicæ) a zůstáwali pozadu w odwádění polowičního důchodu. *Acta consist. 81.*

peže Urbana VI, hned při začátku jeho panowání wydané, kterým wšecka beneficia jakákoliwěk, w jichž držení byli takowíto papežští wýběrčí, byla papeži wyhražena, tak aby po jich smrti nesměla nikým jiným býti osazena než papežem.[75]) Prawidlem, dle něhož se počítal polowiční důchod roční, powinný papeži, byly registříky desátků papežských, kudy owšem wypadal značně menší než dle skutečnosti.[76])

Kdo byl k beneficii nějakému jmenowán čili præsentowán oprawcem, buď swětským buď duchowním, nesměl se w beneficium hned následkem toho uwázati, nýbrž musil dříwe obdržeti *stwrzení* čili dosazení od *arcibiskupa*, kteréž nemohlo mu býti odepřeno leč z příčin ustanowených zákonem. Nebylo-li známo hned napřed o příčinách takowých, býwal, týkalo-li se kostela farního neb třeba oltáře, jmenowán wykonatel čili *exekutor*, buďto děkan, w jehož děkanstwí ležel kostel, nebo některý farář z bližšího sausedstwa, kterýž musil přede wším učiniti ohlášení weřejné (proclamatio, *crida*) w kostele při shromáždění lidu, kdoby proti dosazení tomu chtěl zdwihnauti nějakau námítku, aby to učinil do lhůty k tomu ustanowené. Námítka mohla se týkati buď præsentatora, že mu nenáleželo podací práwo, nebo præsentowaného, že byla při něm nějaká wada. Teprw po projití té lhůty nebo po odstranění námítek byl exekutorem w beneficium dosazen předepsaným obřadem, a obdržel písemné stwrzení (*litera confirmationis*) od úřadu arcibiskupowa. Z nařízení arcibiskupa Arnošta počaly se wésti od roku 1354 zwláštní *knihy konfirmační*, do kterých se wšecka stwrzení takowá zaznamenáwala. Za

[75]) Wiz *Receptiones canonicorum f. 80.*

[76]) Dle listiny w archivu kapituly Pražské z r. 1381 (*Z. VIII*) zaplatil Jan z Pomuka co farář u sw. Hawla za milost papežskau 14 kop grošů „ratione mediorum fructuum dictæ ecclesiæ“; půlroční pak desátek papežský z toho kostela činil tehdáž 84 grošů, což jest práwě desátý díl 14 kop. Daly by se uwésti i některé jiné příklady. W registříku pak o přijímání kanowníků do kapituly Pražské, o němž wýše jest zmíněno, mluwí se roku 1381 na listě 91 wýslowně o beneficii, „cujus fructus 18 marcarum argenti *secundum taxationem decimæ* valorem annuum non excedat.

obdržení listu stwrzowacího platil beneficiat jistau dáwku.[77]) Podobného ohlášení a stwrzení od arcibiskupa potřebowali také wolení opatowé řádu sw. Benedikta, tudy zejména Břewnowští, sw. Ambrože a Slowanští w Praze, abatyše téhož řádu u sw. Jiří na hradě Pražském a u sw. Ducha, též opatowé kanowníků řeholných na Karlowě. Jiné řehole byly w dosazowání swých představených buď wolbau buď jiným spůsobem od úřadu arcibiskupowa docela nezáwislé. Præmonstrati Strahowští zejména wyžadowali sobě stwrzení swých opatů bezpostředně od papeže. Také nepotřebowali žádného zwláštního stwrzení od arcibiskupa kanowníci zwolení oď kapituly metropolitního kostela Pražského aniž oltářníci a jiní služebníci téhož kostela od kapituly jmenowaní. Dosazowání čili installowání kanowníků a uwádění druhých duchowních osob při kostele Pražském příslušelo děkanowi neb náměstku, kterého si směl k tomu zwoliti. *Installowání kanowníka* stáwalo se skutečným uwedením jeho na místo w kůru (stallum in choro); do sboru pak neboli do bratrstwa kanowníků býwal přijat políbením ode wšech přítomných členů kapituly. Úplné swobody od arcibiskupa při wolení kanowníků i při dosazowání duchowních služebníků w kostele swém požíwala také *kapitula Wyšehradská*, jakožto již od počátku wyměněná z práwa biskupů Pražských a podřízená bezpostředně papeži. Rowněž bylo ze stwrzowacího práwa arcibiskupowa wyměněno každé udělení jakéhokoli beneficia milostí apoštolskau.

W každém případě byl nastupující beneficiat powinen učiniti *přísahu* na poslušenstwí a powinnau úctu k swým představeným, na zachowáwání statutů provincialných a synodálných a na plnění powinností swého duchowního úřadu.

Zwláštní spůsob nabytí beneficia, který se we 14. století přiházel welmi často, byla *směna o beneficia*, to jest smlauwa, kterau držitel jakéhokoli úřadu neb důstojenstwí církewního postaupil jeho jinému za úřad neb důstojenstwí jeho. Ku

[77]) W *Aktech consist.* čte se r. 1386 fol. 79: Dominus Johannes plebanus ecclesiæ S. Stephani in Ribniczka promisit solvere XII grossos pro literis confirmationis infra VIII dies sub excommunicationis poena.

platnosti smlauwy takowé bylo potřeba swolení obapolných patronů; krom toho pak musili obadwa směnci wyžádati sobě opětného stwrzení od arcibiskupa k swým nowým beneficiím.

Dle prawidla měl každý držitel beneficia takowého, s kterým byla spojena duchowní spráwa (cura animarum) zachowáwati *residencí,* to jest bydliti stále při swém kostele; ale od této powinnosti udělowala se zhusta dispensí pod rozličnými příčinami. W takowé případnosti byla wěc welmi obyčejná, že farář, oltářník, arcijahen neb jakýkoli jiný beneficiat úřad swůj duchowní pronajal, to jest dosadil místo sebe jiného duchowního, který konal za něj wšecky powinnosti a bral důchody, odwáděje z nich wyměněný roční nájem. Náměstek takowý nazýwal se nájemníkem důchodů kostela (conventor fructuum ecclesiæ) nebo krátce a prostě *nájemníkem kostela* (conventor ecclesiæ), wšak také někdy, týkalo-li se kostela farního, *místofarářem* (viceplebanus). Smlauwy o takowé nájmy zawíraly se weřejně při úřadě arcibiskupském, a zapisowaly se pro jistotu do úředních jeho protokolů. Swolení patronů nebylo k nim ani zapotřebí. Za příklad, jak často byly kostely farní w Praze sprawowány nájemníky, může slaužiti, že se w jednom zaznamenání w aktech konsistorních roku 1382 jmenuje osm takowých nájemníků čili místofarářů wedlé sebe, totiž při kostelích sw. Hawla, sw. Mikuláše na Starém městě, sw. Martina we zdi, sw. Jana na Zábradlí, sw. Štěpána we zdi, sw. Linharta, sw. Walentina a Matky boží na Lauži.[78])

Z členů kapitul byl na předním místě děkan powinen stálau residencí, méně přísně probošt, jemuž zejména při kostele Pražském mohl arcibiskup dát prominutí. Za residencí při kostele platilo proboštowi Pražskému, když přebýwal w domě proboštském na Malé straně neb we druhém na Újezdě. Kanowníci nebyli wůbec zawázáni k zachowáwání residencí; byli toliko zbaweni jistých wýhod, když jí nezachowáwali, tak jmenowitě že pak požíwali, jak se říkalo, jen tělesa swé præbendy (corpus præbendæ), to jest důchodů ze statků k ní náležejících, ne pak jiných příjmů, jmenowitě z tak

[78]) *Acta consist. 1382 f. 398.*

zwaného každodenního podělowání. Při kapitule Pražské byli z této wolnosti wyjmuti toliko dwa polowiční præbendati, zawázáni jsauce k stálému bydlu při kostele, tak že sice mohl jim děkan zastawiti wšechen jejich důchod.

Oswobození od osobního bydla, dopuštěné zákonem neb obdržené úřadem biskupským, činilo, že bylo možné spojiti *wíce beneficií w jedněch rukau.* Dle prawidla nemělo to býti, protože nebylo nikdy snadno, učiniti zadost powinnostem dwojího duchowního úřadu. Statuta arcibiskupa Arnošta zakazowala jmenowitě spojení dwau důstojenstwí, kanownictwí neb jiných beneficií w tom samém nebo we wíce kostelích kollegiatných, a samo sebau se rozumělo, že nemohla býti spojena dwě beneficia s duchowní spráwau; toliko spojení dwau beneficií, z nichž jedno newyžadowalo stálé residencí, mělo býti dopuštěno se zwláštním powolením biskupowým. Také ještě roku 1367 wydal papež Urban V zwláštní bullu, kterau se zakazowalo držení kanownictwí a præbendy při kostele Pražském a zároweň při jiném kostele we městech nebo we předměstích Pražských, lečby s některými důstojenstwími w kapitulách byla zákonem samým spojena kanownická præbenda. Ale obyčej, již we předešlých časích zakořenělý, byl mocnější než tyto zákony, pročež nacházíme spojení netoliko dwau nýbrž i wíce beneficií w jedněch rukau také w pozdějším čase welmi zhusta, ano čím dál tím i častěji. Tak nacházely se ku př. při kapitule Pražské mnozí kanowníci, kteří byli zároweň kanowníky Wyšehradskými nebo u Wšech Swatých, u sw. Appollinaříše, nebo i we wzdálenějších místech, w Olomauci, w Brně, we Wratislawi a jinde, nebo byli probošty, děkany neb jinými prælaty při těch neb jiných kapitulách, nebo měli zároweň fary buď w Praze buď w jiných městech neb wesnicích. Spojení arcijahenstwí s kanownictwím Pražským, ač úřad onen wymáhal časté přebýwání mimo Prahu, bylo bez toho welmi obyčejné. Komu pak štěstí přálo a uměl se ucházeti, přiwedl to i na tři, ano jak jest několik příkladů, třeba i na čtyry beneficia těchto a jiných druhů. Milost apoštolská jmenowitě odstraňowala přitom lehce wšecky

zákonné překážky, poněwadž papežowé čím dál tím libowolněji udělowali oswobození čili dispensí od swých wlastních zákonů i od chwalitebných řádů a zwyklostí jednotliwých zemí a dioecezí.

Dle rozličné powahy beneficií a dle powinnosti zachowáwání residencí neb oswobození od ní řídila se powinnost přijmutí *swěcení k stawu duchownímu* toho, jenž beneficium přijal. Beneficia spojená s duchowní spráwau neb aspoň s powinností k čítání mše swaté wyžadowala swěcení na kněžstwí. Dle toho musil farář nebo střídník jeho nebo oltářník býti knězem; a toliko k podřízenějším službám w kostelích farních, jakož sakristana, kantora, zwoníka, warhanníka, postačowalo také nižší swěcení. Při kostelích kollegiatných naproti tomu bylo možná i dosti wysokých míst dojíti bez swěcení na kněžstwí. Při kostele Pražském zejména a podobně nejspíš také při druhých kapitulách w Praze byl ze členů kapituly plně opráwněných toliko děkan přísně zawázán státi se knězem. Probošt a scholastikus měli sice dle prawidla také býti kněžími, ale bylo w moci arcibiskupa, jim toho prominauti. K důstojenstwí arcijahna postačowalo, aby byl jahnem; na ostatních pak kanownících žádalo se toliko wyswěcení za podjahní, wyjma toliko dwa polowičné præbendaty, kteří musili míti swěcení na kněžstwí. Ze žákowstwa čili služebníků kostela rozumělo se samo sebau o faráři čili hrobníku sw. Wojtěcha, o poenitentiařích a kazatelích, že musili býti kněžími; o kustosu pak a sakristowi bylo to obzwláště nařízeno; toliko vikářům nebyl stupeň swěcení předepsán. Žáci kůrní býwali weskrz pauzí akkolytowé. O mansionářích pak bylo statuty jejich nařízeno, že dwanáct jich, kteří se nazýwali mansionáři wětšími, měli býti kněžími, z druhých pak dwanácti, totiž menších, mělo šest býti jahny, šest podjahními.

Papežská moc rozwázala částečně i tyto řády, k jichž zachowáwání snad krom toho se nehledělo wždycky dosti přísně. Nacházímeť častěji na příklad oltářníky, kteří neměli swěcení na kněžstwí, nýbrž jsauce třebas jen akkolyty, dali se zastáwati we čtení mší kněžími, kterým za to platili ze

swého nadání. Podobně musilo se druhdy přiházeti při kanownících, že neměli ani stupně podjahní. Neb stalo se ještě we druhé polowici 14. století, že kanowník Pražský, Budiwoj z Aujezdce, rodu šlechtického, po wíceletém užíwání præbendy kanownické oženil se (1378) a wystaupil bez wšeliké překážky ze stawu duchowního. Ještě později obdržel kanowník Pražský Jan z Wartenberka, ač byl již podjahním, od papeže Bonifacia IX powolení, aby směl opustiti staw duchowní a se oženiti.

Swěcení k duchownímu stawu bylo málokdy udělowáno arcibiskupem samým, než obyčejně *swěticím* čili jak se říkalo *planým biskupem*, od něho k tomu zmocněným. Wykonáwalo pak se několikkrát do roka, dle prawidla o každých suchých dnech, tedy čtyrykrát, ale často také wíckrát. Místem k tomu ustanoweným byl metropolitní kostel; stáwalo se wšak aspoň ku konci 14. a na začátku 15. století welmi často, že byl k tomu zwolen také kostel jiný w Praze ano i mimo Prahu, jakož w Raudnici co wenkowském sídle arcibiskupském, na Krumlowě, we Mnichowém Hradišti a jinde. Při každém čase swěcení dosáhl čekanec jen jednoho stupně duchowní hodnosti. Nejprwé totiž stal se toliko *akkolytau*, podruhé *podjahním*, potřetí *jahnem* a počtwrté teprw *knězem*, tak že obyčejně bylo potřeba jednoho roku ku projití wšemi čtyrmi stupni.

Před swěcením předcházela zkauška neboli wlastně skaumání, konané tuším obyčejně generalným wikářem arcibiskupským,[79]) aby se zjistilo, byl-li čekanec počestných mrawů, měl-li potřebné wědomosti a powinný wěk, totiž 24 let, a byl-li splozen z manželského lože.[80]) Wědomosti, kterých se žádalo, byly asi tytéž, o kterých obyčejně papež dáwal se prwé přeswědčiti, když někomu udělil milosti na præbendu kanownickau, totiž zdali by uměl čísti, zpíwati, wěty skládati (construere) a obstojně mluwiti latině (congrue loqui latinis verbis). Zkauška ta nebyla wždycky dost přísná; neb roku 1392 musil

[79]) Tamže *1373 f. 29:* coram vicario archiepiscopi Pragensis, ipso tunc clericos ordines sacros recipere volentes in examine laborante (sic).
[80]) *Statuta Arnesti rubr. 7.*

jednomu knězi již wyswěcenému stawen býti kněžský úřad, až by se naučil čísti.[81]) Slewení wěku (veniam ætatis) nebo prominutí nemanželského rodu mohl uděliti toliko papež. Ostatně neměl nikdo prwé dosáhnauti wyššího stupně swěcení než akkolytstwí, pokud se newykázal *titulem*, totiž nějakým již jemu podaným beneficiem.

Swěticímu biskupu byl při obřadě k ruce arcijahen Pražský, oznamuje jemu jména čekanců.[82]) Jména wyswěcených zapisowala se do zwláštní knihy čili *matriky*,[83]) dle které dostal každý wyswědčení o swém stupni (*formata*). Starodáwný byl obyčej *slawení prwní mše* kněze nowě wyswěceného hlučným sezwáním hostí. Statuty Arnoštowými zakazowalo se to, tak aby ani toho dne ani do osmi dní potom nebylo žádného sezwání leč několika duchowních buď swětských buď řeholních w malém počtu a bez slawnosti; zwláště pak aby k tomu nebyli připauštěni keyklíři a diwadelníci.

Z let 1395 až 1416 zachowala se doposud matrika swěcených w arcibiskupské dioecezí Pražské, z níž poznáwáme počet jich každého roku. W desítiletí od roku 1395 až 1404 bylo průměrně každého roku wyswěceno 731 akkolytů, 135 podjahní, 134 jahnů a 132 kněží; nejwíce akkolytů roku 1401, totiž 883, nejméně roku 1403, totiž 630; podjahní nejwíce 186 roku 1403, nejméně 67 roku 1398; jahnů nejwíce 249 roku 1396, nejméně 66 roku 1398; kněží nejwíce 225 roku 1396, nejméně 65 roku 1397. Wšech wyswěcených během těchto desíti let bylo akkolytů 7317, podjahní 1353, jahnů 1345, kněží 1326. Z počtů těchto jest widěti, že ze wšech, kteří dosáhli prwního stupně wyšších swěcení, to jest akkolytstwí, obyčejně ani pátý díl nezasazowal se o wyšší tři stupně; což pocházelo odtud, že tehdáž mnoho lidí, kteří se duchownímu stawu skutečně wěnowati nemínili, přijímalo prwní

[81]) *Acta consist. 1392 f. 26.*

[82]) Archidiaconus (Pragensis) in ordinatione clericorum pronunciat clericos ordinandos. Wiz: *Statuta eccl. Prag.* ed. Dudík f. 432.

[83]) *Regestrum seu matricula clericorum ordinatorum archiepiscopatus Pragensis* nazýwá ji listina archivu kapituly Pražské r. 1398.

stupeň swěcení toliko, aby se stali účastni zwláštních předností stawu duchowního. Z takowé asi pohnútky dal roku 1400 pán český *Wilém ze Zwířetic* sedm synů swých jednoho dne wyswětiti za akkolyty (18 Září). Nazýwali se Zdislaw, Markwart, Prokop, Wácslaw, Heřmann, Petr a Jan. Podobně roku 1406 dne 18 Září wyswěceni jsau za akkolyty tři synowé pana *Woka z Waldšteina,* nazwaní Wilém, Záwiše a Hynek, a roku 1414 (22 Září) čtyři synowé sauseda Pražského Rudolfa apotekáře, Prokop, Jeronym, Jaroš a Prokop.

Budeme hleděti hned na tomto místě seznámiti se s přednějšími osobami duchowními w Praze za času císaře Karla IV a za prwních časů krále Wácslawa IV, zejména až do roku 1393, pokud může i to prospěti ku představení sobě spůsobu osazowání beneficií w oné době, jakož i k wyswětlení sobě stawu wěcí církewních w Čechách wůbec, o kterém dále budeme jednati.

W čele spráwy církewní stál za prwních 18 let panowání Karlowa arcibiskup *Arnošt z Pardubic,* syn rytíře téhož jména, který byl swým časem purkrabím w Kladště. Narozen w Hostyni u Auwalu asi míli cesty od Českého Brodu w stranu ku Praze, užil prwního učení literního w Kladsku a potom we klášteře Benediktinském we Braumowě, který se tehdáž počítal k župě Kladské; potom přebýwal 14 let w učeních Bononském a Paduanském we Wlaších, oddáwaje se studiím práwnickým. Byly to bezpochyby weliké wědomosti a zkušenosti, s kterými se wrátil do wlasti swé, co mu zjednalo přízeň Karla, tehdáž spoluwládaře krále Jana; a bezpochyby tato přízeň powznesla jej předně k důstojenstwí děkana w kapitule Pražské, potom k důstojenstwí biskupskému a arcibiskupskému. Neboť byl Arnošt jedním z nejdůwěrnějších a nejwýtečnějších rádců Karlowých we wšech důležitých wěcech jeho domácích i zahraničných po celý čas swého žiwota. Nebylo pak toto postawení jeho na žádnau ujmu církwi české, poněwadž weliký duch jeho a ryzí šlechetná powaha činily to možné, že wýtečný státník byl zároweň maudrým, pilným a pobožným duchowním pastýřem. Po otci swém dědil Arnošt

statky ležící hlawně w krajině u Kopidlna a u Libáně [81]) společně s třemi bratřími, Bohušem, Smilem z Pardubic a Wilémem ze Staré, z nichž Bohuše byl již roku 1349 proboštem Litoměřickým.

Po smrti arcibiskupa Arnošta dne 30 Června roku 1364 bylo arcibiskupstwí půl čtwrta měsíce sprawowáno *administratory* wolenými od kapituly z jejího prostředka, kteříž byli Jenec probošt Wratislawský, Bušek arcijahen Kauřimský a Sezema probošt Týnský. Kapitula přikročila mezitím již dne 12 Července k wolbě nowého arcibiskupa, a řídila se přitom docela dle přání králowa. Zwolen totiž *Jan* řečený *Očko,* dotud biskup Olomaucký, který byw prwé proboštem Wšech Swatých na hradě Pražském a kanowníkem Wratislawským, zastáwal úřad sekretáře při Karlowi, jak za času jeho spoluwládařstwí za krále Jana tak we prwních létech jeho panowání, totiž až do roku 1352, we kterém byl na biskupstwí Olomaucké powýšen. Jan Očko pocházel jako Arnošt z rodu rytířského čili zemanského, maje dwa bratří, z nichž jeden byl Pawel z Jenšteina čili Jencenšteina (na cestě od Prahy k Brandýsu), písař komory králowské, druhý statečný rytíř Michal ze Wlašimě. Obdržew stwrzení od papeže, uweden jest dne 16 Října, ještě něco dříwe, než mu přiwezeno pallium, we spráwu arcibiskupstwí, wedlé které podobně jako jeho předchůdce zaujímal také w státních wěcech welké místo w raddě panowníkowě.

We wysokém wěku, již asi w 76. roce stáří, mínil se Jan Očko poděkowati ze swého úřadu, a papež Urban VI udělil nepochybně dle dorozumění s ním a s císařem Karlem arcibiskupstwí Pražského synowci jeho *Janowi,* synu bratra jeho Pawla z *Jenšteina,* dne 20 Října 1378, powýšiw prwé Jana Očka samého za kardinala (17 Září). Jan z Jenšteina byl konal studia w učení Pražském i w Paduanském, Bononském, Montpellierském a Pařížském, a již we mladém wěku stal se biskupem Mišenským. Předustanowení jeho za arcibiskupa čili provisí papežská jemu učiněná wstaupila we skutek teprw po smrti císaře Karla odstaupením strýce jeho na odpočinutí, tak

[81]) Zejména městečko Libáň a wesnice Stará, Hřmínín, Wažice.

že uweden jest w arcibiskupstwí w měsíci Březnu 1379, prwního pak roku potom (1380) nastaupil zároweň také w úřad kancléřstwí při nowém králi Wácslawowi. Téhož roku zemřel Jan Očko dne 13 Ledna asi w 77. roce wěku.

W čas zwolení Arnošta z Pardubic za biskupa Pražského roku 1343 byl *proboštem Pražským Jindřich,* písař zemský, který se tehdáž, jak jest na swém místě wyprawowáno, marně protiwil oné wolbě, chtěje, jak se zdá, sám býti biskupem. Jeho nacházíme w držení proboštstwí posledně roku 1348 (17 Břez.), po něm pak roku 1349 (28 Listop.) *Mikuláše,* který byl kancléřem dworským, již wšak roku 1350 dne 18 Srpna připomíná se co nebožtík. O obau těchto proboštech Pražských newíme, jakého byli rodu, ale sotwa lze jest pochybowati, že šlechtického. Hned po smrti Mikuláše nebo aspoň snad nemnoho později dostalo se proboštstwí Pražské a spolu s ním také Sadské cizozemci, *Guidonowi* Oportskému (Portuenskému), *kardinalu sw. Rufiny,* který se později (1374) nazýwá jinak kardinalem *Bononským.* Stalo se to bezpochyby udělením z milosti papežské. Kardinal Guido owšem sám obau proboštstwí nesprawowal, nýbrž posílaly se mu z nich toliko peníze do ciziny od náměstka jím ustanoweného. Roku 1361 byl plnomocníkem jeho ke práwě proboštstwí Řiwín, kanowník Wyšehradský; w létech 1364 a 1365 wedl spráwu sám arcibiskup Jan Očko; později byli k tomu ustanoweni docela jen laikowé, totiž roku 1371 slowutný muž Petr z Kamýka, od roku 1372 slowutný rytíř Jan Kluk ze Wšenor, řečený jinak Bolec, který byl spolu hofmistrem arcibiskupowým. Obadwa nazýwali se *místoprobošty* (vicepræpositus), ač nemohli sprawowati ničeho jiného než statky proboštské, jsauce wlastně nájemníky jich. Jak dlauho kardinal Guido tímto spůsobem proboštowal, není nám s jistotau známo. Jisté jest toliko, že to netrwalo přes rok 1374. Wšak i potom zůstáwal Jan Kluk místoproboštem, čili jak se již prawdiwěji nazýwal *nájemníkem proboštstwí* Pražského (arendator fructuum præposituræ Pragensis) až do roku 1379; z čehož se dá sauditi, že po Guidonowi bylo proboštstwí uděleno ještě zase jinému nějakému cizozemci, jehožto

jména neznáme.[85]) Teprw roku 1381 nacházíme nowého probošta domácího, *Petra z Janowic*, rodu panského, až do roku 1398, po něm pak *Jiřího z Janowic*, téhož rodu, jehož bratr Purkart byl w létech 1394 a 1395 nejwyšším purkrabím Pražským. Jiří uwodí se co probošt w létech 1399 až 1418.

Děkany kostela Pražského nazýwají se w té době Předwoj (1347—1358), Plichta (1358—1362), Wratiwoj (1362—1373), Hynek (1374—1380), Přibislaw (1380—1385), Bohuslaw (1386 až 1415). Wšichni, krom posledně jmenowaného, pocházeli ze šlechtických rodů českých. Dle *Předwoje* čili Přecha nazýwala se kaple sw. Maří Magdaleny w kostele Pražském kaplí Přechowau, jsauc od něho založena. *Plichta*, prwé scholastikus (1356—1358), byl syn Konrada ze Mšena, po němž dědil wes Donín nedaleko od Peruce; matka jeho byla Kateřina z Žerotína. *Wratiwoj* nazýwal se z Mlékowic (u Zásmuk), a držel po otci wsi Chwojno a Chwojnec we kraji Litoměřickém nedílně s bratrem swým Ctiborem arcijahnem Litoměřickým. O něm máme určitau zpráwu, že byl na děkanstwí zwolen od kapituly jednoswornč po smrti swého předchůdce, byw prwé kanowníkem Pražským (již roku 1349) a proboštem Huršowo-Týnským. *Hynek* byl rodem z Klučowa, a nazwán odtud *Klukem*, při čemž nedá se jistiti, byl-li příbuzným Jana Kluka čili Bolce wýše zmíněného. Roku 1372 byl farářem we Mšeně, ale wstaupil téhož roku do university práwnické w Praze, již pak o dwě léta později byl děkanem. Po sedmi

[85]) Pešina (*Phosphorus septicornis 606*) klade sice do času od r. 1348 až 1383 celau řadu proboštů, sedm totiž krom kardinala Guidona, ale patrně aspoň s největší část dle mylných kombinací. O Guidonowi prawí, že proboštowal jen krátký čas, a nebylo to dle jeho řady proboštů před rokem 1364. Skutečně wšak připomíná se kardinal Guido co probošt Pražský již roku 1361 (lib. confirm. D. 2), a nemohl tedy dosazen býti papežem Urbanem V, jak se Pešina toliko domníwal. Wýslowně pak uwodí se co probošt Pražský i Sadský také w registříku desátku papežského roku 1367. Starší registřík desátku z roku 1352 jest pohříchu kusý; kapitula Pražská w něm schází; ale co probošt Sadský uwodí se kardinal Guido i w tomto registříku, a z toho jest wždy ku prawdě podobné, že již tehdáž bylo mu také Pražské probošstwí uděleno. Naproti tomu nazýwá se *Guido cardinalis Boloniensis* roku 1374 (w *Aktech consistorii* 69) již toliko *olim* praepositus Pragensis.

létech byl děkanstwí zbawen pro přídržení se wzdoropapeže Klimenta VII Avignonského (1380). Nástupcem jeho stal se *Přibislaw* čili Přibík, syn rytíře Markwarta *z Pořešína*, maršálka králowského. Děkanstwí bylo tomuto uděleno kardinalem legatem Pileem we jménu papežowu, když se nacházel ještě na studiích práwnických we Padui. Přibík z Pořešína zemřel jak se zdá we mladém wěku, a po něm dosáhl děkanstwí opět milostí apoštolskau *Bohuslaw* syn Janůw *z Krňowa*, doktor práw, jak se zdá rodu měšťanského.

Jako proboštstwí, tak bylo také *arcijahenstwí* Pražské za času císaře Karla IV delší čas zanecháno k užíwání cizincům. Jmenujeť se roku 1358 jakýsi *Durandus*, bezpochyby Wlach, roku pak 1367 opět wlašský kardinal *Jan de Marelio* arcijahnem Pražským. I oni měli w Praze toliko náměstky čili plnomocníky swé, kteří se starali o jejich důchody a práwa a posílali za nimi peníze ze země. Durandowým plnomocníkem byl Wácslaw farář sw. Jiljí (1358), kardinalowým de Marelio Wilém děkan Wyšehradský (1367) a také Přibislaw tuším arcijahen Horšowský (1367). Poněwadž pak bylo arcijahenstwí již také roku 1349 sprawowáno pauhým náměstkem (Šimonem), zdá se, že se toto náměstkowání za wzdálené arcijahny počalo hned po smrti staršího arcijahna Tomáše, který se připomíná naposledy roku 1344. Teprw roku 1369 nastaupil zase domácí arcijahen *Půta z Potšteina*, slawného rodu panského, který byl prwé již kanowníkem Pražským a děkanem Olomauckým (1367). Nástupcem jeho byl po desíti létech (1379) *Pawel z Janowic*, rowněž panského rodu, doktor práw a předtím kanowník Pražský i Wyšehradský. Po jeho brzké smrti roku 1383 nastaupil *František z Benešowa*, mistr swobodných umění w učení Pražském, který byl později také děkanem Olomauckým (1399). Zdá se, že pocházel ze stawu městského a snad ze známé rodiny Benešowských w Praze. [86])

Úřad *scholastika* kapituly Pražské wyžadowal mužů známostí wědeckých, a zdá se, že k tomu obyčejně bylo hleděno.

[86]) W matrice fakulty artistské nazýwá se při swém přijmutí do fakulty roku 1376 magister Franciscus *Beneschower*, práwě jak se měšťané Pražští toho rodu nazýwali po německu (*Monum. univ. I. 171*).

Prwním scholastikem za panowání Karla IV jmenuje se *Zdislaw* čili Zdeněk, dost možná že z rodu pánů ze Šternberka, asi od roku 1347, byw prwé arcijahnem Horšowským (1340 až 1344). Nacházíme jej w tom úřadě až do roku 1355; možná wšak, že jej zastáwal déle. Po něm následowal *Mikuláš* (1361 až 1369) z nějakého rodu měšťanského w Praze. Bratr jeho Frána měl (1361) dům w železné ulici (č. 491), a sestra jeho byla manželkau měšťana Pražského Jindřicha Rolla. Krom scholastrie a præbendy Pražské měl také kanownické præbendy na Wyšehradě a w Mělníce (1367). Nástupcem jeho byl slawný mistr *Wojtěch* syn Rankůw řečený *de Ericino* (1369 až 1388), doktor theologie a swobodných umění w učení Pařížském a někdy rektor této university (1355), muž „hrozného rozumu“, jak jej s obdiwením nazýwá Tomáš ze Štítného, který jemu wěnowal swé knihy o učení křesťanském, „doktor mowitý Pražský“, jak swau úctu k němu wyslowuje jiný starý spisowatel. Po smrti slawného učence tohoto (1388) udělil papež Urban VI uprázdněného důstojenstwí *Janowi z Malešic*, Čechowi, který wšak dotud slaužil papeži w Římě co písař jeho čili abbreviator listů apoštolských a zaslaužil si toho zwláště pilnými službami, které prokazowal w posledním čase předtím legatu papežskému Filippowi biskupu Ostienskému na jeho cestách spojených s rozličným nebezpečenstwím.

Jak tuto mezi prælaty kostela Pražského, tak spatřujeme také mezi ostatními *kanowníky*, pokud máme wědomost o jejich poměrech osobních, že největší počet byli osoby stawu šlechtického. Nacházímeť mezi nimi předně potomky mnohých nejznamenitějších tehdáž rodů panských, jakož *Jana z Dražic* (1349), *Beneše z Krawař* (1337—1353), *Jindřicha z Lipé* probošta Wyšehradského (1349), *Jana z Landšteina* (1353), *Wiléma z Hasenburka* (1353), *Petra z Michalowic* (1354)[87]), dwa pány *Sezemy z Austí*, staršího (1364—1386, † 1386), který byl zárowěň proboštem Horšowo-Týnským, a synowce jeho, totiž syna bratra jeho Oldřicha, Sezemu mladšího, který byw

[87]) Mám za to, že byl z toho rodu, protože se jmenuje poručníkem pana Petra z Michalowic. *Lib. confirm. 1354 u Tingla 14.*

již prwé kanowníkem Olomauckým, co wyswěcený za jahna obdržel také præbendu Pražskau z milosti apoštolské ku přímluwě císaře Karla (1378—1389); pana *Petra z Rosenberka* (1355—1384) probošta Wšech Swatých, a prwé také kanowníka Olomauckého a Passowského (1355); *Jana z Wartenberka* (1382—1398), o němž jsme wýše učinili zmínku, že se wzdal kanownictwí, wstaupiw s powolením papeže w staw manželský; pana *Ondřeje z Austí,* který co farář w Čáslawi obdržel milost papežskau na kanownictwí Pražské (1381) a dosáhl následkem toho præbendy (1383), wstaupiw mezitím co študent do university práwnické w Praze (1382); *Jana ze Šternberka,* zwoleného za kanowníka od kapituly (1383); *Mikuláše z Potšteina* a ze Žampacha, arcijahna Boleslawského (1388—1392), který později směnil præbendu i arcijahenstwí toto za kanownictwí w Kroměžíři na Morawě; konečně *Hynka* syna páně Hynáčkowa *z Risenburka* z rodu pánů z Dubé, který obdržew præbendu z milosti apoštolské (1383), později postaupil jí *Hynkowi z Wismburka,* jak se zdá z téhož rodu panského, směnau za oltář Wšech Swatých we Třebochowicích (1396). — Také člena králowské rodiny české měla kapitula ještě w prwních létech Karla IV we sboru swém, totiž *Mikuláše* pobočního *syna krále Jana* (1345—1351), který byl zároweň kanowníkem Wyšehradským, arcijahnem Horšowským a proboštem Celským we Štyrsku, roku pak 1351 powýšen jest přičiněním Karlowým za patriarchu Aquilejského.

Ještě mnohem wíce audů kapituly Pražské, a to dílem činnějších než býwali obyčejně synkowé wysokých rodů, pocházelo z menší šlechty, totiž z rodů zemanských neb také panských, méně mocných. Mezi takowé náleželi: *Štěpán písař zemský* (1348—1382), syn předešlého písaře zemského Štěpána z Tetína, držitel wesnic Zléchowa u Prahy a Makotřas na cestě k Slanému, které měl společně s bratrem swým Ješkem (1356), jakož i některého statku w Motole (1359). *Hynek z Malowar* (1337—1364), který se později stal spolu kanowníkem sw. Appollinaříše (1364), a později příbuzný nejspíše s ním *Habart z Malowar* (1356—1381). *Jenec* syn zemana Záwiše z *Aujezdce*

u Neznašowa blíž Týna nad Wltawau (1337—1380), probošt kostela sw. Kříže we Wratislawi (1354 oc.) a spolu kanowník Wyšehradský, z téhož pak rodu *Budiwoj* (1364—1378), o němž jsme se wýše zmínili, že se wzdal præbendy, wstaupiw we staw manželský;[88]) byltě to nepochybně mladší bratr Jencůw. *Bohuše z Pardubic*, bratr arcibiskupa Arnošta (1349, † 1358) probošt Litoměřický. Welislaw čili *Welek ze Sedlčan* (1354 až 1364), děkan Sadský a později sw. Appollinaříše, spolu kanowník Wyšehradský. *Beneš Krabice z Weitmile* (1359, † 1376, 27 Července), syn rytíře téhož jména, zaslaužilý skladatel letopisu swého času a po 20 let (1355—1375) ředitel stawby kostela sw. Wíta, zárowen arcijahen Žatecký; později bratr jeho *Jan z Weitmile* (1379—1384) farář w Lipé (mezi Lowosici a Bílinau, již r. 1359) a od roku 1380 arcijahen Hradecký, zwolený za kanowníka asi roku 1379; dále jiný *Beneš* řečený rowněž *Krabice z Weitmile* (1372, † 1384), nejspíš bratranec předešlých, spolu kanowník Olomaucký, a třetí *Beneš* řečený *Úborek* (1380—1390), jinak Beneš mladší, newlastní bratr posledně řečeného, kterýžto se zřením k němu nazýwán byl Benešem starším; ještě pak něco později synowec téhož Beneše staršího *Wlachník z Weitmile*, nejwyšší písař kanceláře králowské, který nabyl kanownictwí a præbendy směnau za arcijahenstwí Kauřimské od Mikuláše z Potšteina (1392) a byl též kanowníkem Litoměřickým a Wratislawským († asi 1400).[89])

[88]) Dle knih konfirmačních wykonáwal Jenec roku 1360 práwo podací w Albrechticích blíž Aujezdce společně se statečným rytířem Arnoštem z Aujezdce (wiz Tingl. 119), roku pak 1364 s týmž Arnoštem a Budiwojem kanowníkem Pražským (confirm G. 1). Dle toho zdá se nejpodobněji, že byl Budiwoj jako i Arnošt bratrem Jencowým, snad roku 1360 ještě nezletilým S tím srownáwá se dobře, že zasnaubení Budiwoje s Kateřinau dcerau sauseda Malostranského Kříže Ostoruta (?) wykonáno bylo w domě probošta Jence na Újezdě pod Petřínem.

[89]) Že byl Beneš starší z Weitmile z téhož rodu co letopisec Beneš, saudím ze společného jména netoliko z Weitmile, nýbrž i Krabice, jakž nazýwají se oba častěji, a sice druhý tento Beneš, řečený starší, na př. roku 1378 w *Aktech consist. 200.* Obadwa Benešowé, letopisec i druhý, připomínají se wedlé sebe w knize Hradčanské roku 1372 (fol. 37), kdež „Busko Curimensis et Benesius Zacensis (t j. letopisec Beneš) archidiaconi

Dále *Albrecht z Litic* čili z Lutic (1367—1380), snad příbuzný s někdejším podkomořím Rusem z Litic, děkan sw. Jiljí a kanowník Wyšehradský i u sw. Appollinaříše, z téhož pak rodu

et canonici directoresque fabricæ Pragensis ecclesiæ" prodáwají dům odkázaný na stawbu kostela Pražského „domino Benessio Pragensis et Olomucensis ecclesiarum canonico et strenuis militibus domino Zdyslao Speconi et Thobiæ de Wautmyl". (Wiz Základy oc. IV. 134 F. 185 e.) Zdislaw a Tobiáš z Weitmile nazýwají se wýslowně bratřími kanowníka Beneše w listině krále Wácslawa IV. roku 1383 w Lib. Erect. VII. 68. Že pak Beneš Úborek byl jejich bratrem newlastním, prawí se w knize Hradčanské roku 1390 (fol. 109), kdež o domě wýše zmíněném píše se: strenuus miles dominus Thobias de Waytmul alias de Zyroticz vendit domum, quæ olim fuit domini Benessii dicti Vborek canonici Pragensis, fratris sui *uterini*, domino Wlachniconi archidiacono Curimensi similiter dicto de Waytmil, filiastro suo; čímž zárowěň doswědčuje se, že byl Wlachník synowcem Tobiášowým a tudy bezpochyby synem Zdislawowým z Weitmile. Benessius senior de Waytmül a Benessius junior de Waytmül jmenují se wedlé sebe co kanowníci Pražští w listině roku 1380 w *Recept. canonicorum* f. 50. Poněwadž se Beneš starší nazýwal Krabice, musilo jméno Úborek náležeti Benešowi mladšímu. Dům onen Hradčanský kaupený Benešem starším a jeho bratřími wlastními musil se po smrti jeho (1384) dostati w držení mladšího Úborka, a po něm teprw Wlachníkowi smluwau wýše zmíněnau. — Jakého spůsobu bylo příbuzenstwí bratří Beneše, Tobiáše a Zdislawa z Weitmile s letopiscem Benešem, o tom není zpráw wýslowných; mám toliko za podobné, že byli mezi sebau bratranci. Že aspoň otec letopiscůw. rytíř Beneš Krabice z Weitmile, měl bratra, jménem Konrada, od něhož onino tři bratří mohli pocházeti, wyswítá z knihy Hradčanské roku 1359, kdež se čte o kaupi domu jiného na Hradčanech (č. 67) Benešem letopiscem a bratřími jeho Janem farářem w Lipé a statečným rytířem Petrem řečeným Krabice, jinak ze Sliwna, i strýcem jich Konradem. (Wiz Základy oc. IV. 139.) — Že Wlachník z Weitmile zemřel asi roku 1400 neb něco málo dříwe, wyswítá z knihy Staroměstské roku 1400 (fol. 9.), kdež se hlásí „Afra Marci scutellatoris uxor" k domu jeho na Starém městě (č. 649, 650) „domum Wlachnikonis protonotarii domini regis defuncti, ad ipsam per mortem ejusdem Wlachniconis, sui *consanguinei*, legitime devolutam". — W popise kommend konaných w kostele Pražském, složeném brzy po roce 1416, uwodí se na jednom místě Beneš a Jan z Weitmile kanowníci Pražští co pochowaní w řečeném kostele blíž kaple sw. Wácslawa a na jiném místě Beneš Krabice kanowník Pražský a arcijahen Žatecký, to jest tedy letopisec Beneš, rowněž co pochowaný před kaplí sw. Wácslawa. Prwním Benešem zde jmenowaným rozumí se buď Beneš starší nebo Beneš Úborek; Jan pak jest bratr Beneše letopisce. Že se Jan nejmenuje zárowěň s Benešem letopiscem, nýbrž s druhým Benešem, pochází z toho, že obadwa tito, Jan a Beneš,

Oldřich z Litic (1379), též kanowník Wyšehradský. *Jan z Drahonic* (w Prachensku) (1362, † 1380), kustos Wyšehradský. *Ctibor* arcijahen Litoměřický, bratr děkana Wratiwoje (1367—1374 †). *Wilém z Lestkowa* (1367, † 1369) děkan Wyšehradský. *Řiwín z Radětína* (1370, † 1380) kanowník Wyšehradský i arcijahen Plzenský, předtím farář we starém Plzenci. *Pawel z Chocně* (1373—1379), prwé farář we Chlumci (do r. 1371) a později we Starém Kolíně (od r. 1371 do 1374). *Kuneš z Třebowle* odjinud z Witic (mezi Brodem a Kauřimí) (1376—1393), doktor práw, zároweň kustos kostela Pražského i arcijahen Boleslawský. Matěj jinak *Machek z Mutěnína* (1376—1389), doktor práw powýšený w Bononii (1371), též kanowník Wratislawský a do roku 1382 arcijahen Litoměřický, od toho pak roku probošt Olomaucký. Hawel čili *Hašek z Kněžic* (1379—1388), rodu rytířského, prwé farář Chotěwický (u Hostinného), který obdržel milost apoštolskau na kanownictwí (1378) ku přímluwě císaře Karla. *Wítek z Černčic* (1378—1404) blíž nynějšího Nowého města na Medhuji, který byw do roku 1374 farářem w Dobrušce w též krajině a potom kanowníkem Wyšehradským, dosáhl roku 1378 præbendy Pražské uprázdněné po Budiwojowi z Aujezdce milostí papežskau, k tomu dále i præbendy u sw. Jiří na hradě Pražském, a stal se později proboštem sw. Jiljí, roku pak 1397 opět milostí apoštolskau powýšen na děkanstwí Wyšehradské. *Oldřich* řečený *Hložek* (1379—1383), syn zemana Jana *z Hlohowé* w krajině blíž Horšowa Týna, prwé farář w Srbici w též krajině, který obdržel kanownictwí z milosti apoštolské na přímluwu krále Wácslawa. *Jan z Jeřeně* (u Walče w Loketsku), který jsa farářem w Mašťowě, študowal sedm let w Bononii a w Padui, byl místorektorem učení Paduanského a dosáhl w Padui bakalářstwí, později pak licentiatstwí w práwě církewním; dostaw milosti papežské na kanownictwí (1378), byl přijat do kapituly roku 1379,

zemřeli stejného dne, totiž 16. Července (a možná, že také stejného roku), jakž dowídáme se z Registrum distributionum od roku 1404, kdež se uwodí Benessius et Johannes canonici Pragenses mortui die 16 Julii, a kommenda jich „ante capellam S. Wenceslai“.

a stal se potom také arcijahnem Hradeckým († 1395); bratr jeho byl statečný rytíř Heřman z Nečtin, jinak z Jeřeně, seděním na Hrádku. *Wácslaw z Radče* (1379—1417), který rowněž dosáhl kanownictwí udělením od papeže, byw prwé již (1378) kanowníkem w Řezně, spráwcem kaple sw. Anny w Olomauci a oltářníkem panny Marie Sněžné w kostele Pražském, též bakalářem práw; co kanowník pak zastáwal službu ředitele stawby kostela a stal se brzy také arcijahnem Boleslawským a později děkanem sw. Appollinaříše. *Wácslaw z Jenšteina* (1380—1404), bratr arcibiskupa Jana téhož jména, probošt Horšowo-Týnský. *Pertold z Částkowa* řečený *Homole* (1382—1388), který byw farářem we Hlohowé (blíž Horšowa Týna) obdržel kanownictwí od papeže ku přímluwě králowny Johanny (1380). *Wojtěch z Otaslawic* (1380—1387), obdařený kanownictwím Pražským rowněž od papeže, byw prwé již kanowníkem Olomauckým. *Mikuláš Puchník z Černic* w krajině u Horažďějowic (1386, † 1402), kdež měl dědictwí společné s bratry swými Dobrohostem a Wolfartem (1401), a kdež přikaupil sobě statku také w blízkých Lažanech (1386), licentiat we práwích. Byl to jeden z nejdychtiwějších mnohoobročníků čili hromaditelů beneficií toho času; nebo byw již prwé kanowníkem Pražským a Olomauckým, obdržel k tomu roku 1391 ještě také bohatau faru sw. Mikuláše na Starém městě, za kterau si po pěti létech (1396) wyměnil dwě præbendy kanownické, totiž na Wyšehradě a u sw. Jiří; později měl ještě také faru w Jemnici na Morawě (1400), kterau pronajímal, a wedlé toho wšeho zastáwal po mnohá léta službu arcibiskupského officiala i také generalného wikáře. Žertowně napsal o něm jeden písař u konsistoře: „Mikuláš Puchník, nikde- a wšudebylých kostelů kanowník“ (nullatenus et omnitenus ecclesiarum canonicus). [90]) Lakomstwí jeho známo bylo králi Wácslawowi, který si prý stropil s ním jednau žert tomu přiměřený. Dowolil mu totiž nabrati sobě zlata z komory jeho, kolikžby unésti mohl. On we swé radosti z toho naplnil sobě netoliko sukni nýbrž i boty široké. Když wšak potom chtěl jíti, nemohl se pro tíž hnauti z místa;

[90]) Na přední desce Actorum consistorii od roku 1392.

a král wysmáw se jeho hlauposti, kázal mu břímě odejmauti, a zapudil jej od sebe.[91]) Dále *Jan ze Smilkowa* řečený *Sádlo* (1386—1406), spolu kanowník Wyšehradský a probošt Wšech Swatých; a *Jaroslaw z Pořešína* (1388—1402), doktor práw, nejspíš bratr někdejšího děkana Přibislawa. Mohli bychom bezpochyby jmenowati delší řadu šlechticů, kdyby nám nebylo mnoho kanowníků toho času známo dle pauhých jmen osobních neb jinak ze zpráw, jejich rodů se nedotýkajících.

Stawu městského jsau nám známi předně z Prahy samé: *Wácslaw Planer,* syn měšťana Staroměstského Mikuláše Planera (1368—1389), který byl zároweň farářem w Lysé (1357, † 1389) posledním, než tato fara byla přiwtělena ku klášteru na Karlowě, též kanowníkem Wyšehradským a Boleslawským (1364). *Mistr Jenek* syn Wácslawůw *z Prahy* (1381—1387), mistr kolleje Karlowy w učení Pražském hned od prwního založení té kolleje (1366), proslulý co wýtečný mathematik, též bakalář w theologii, kanowník Wšech Swatých, potom následkem obdržení milosti apoštolské (1378) přijat za kanowníka Pražského (1381). *Wácslaw Knobloch* (1382—1410), syn měšťana Malostranského Alberta Knoblocha, zároweň probošt Míšenský, který se ještě w pozdním wěku již w těchto důstojnostech dal zapsati do matriky studujících práwa w Praze (1405). *Olbram syn Olbramůw* (1382—1396), probošt sw. Appollinaříše, a jak se zdá též kanowník Wyšehradský, potomní arcibiskup Pražský. *Jan Ujčíkůw* z Prahy, který dosáhl roku 1384 kanownictwí z milosti papežské, a *Mikuláš* syn Petra *Parléře,* stawitele kostela Pražského (1392), powoláním swým lékař, prwé oltářník sw. Bartoloměje, Lazara a Marty w kostele panny Marie před Týnem (od r. 1389). Snad že též z Prahy pocházel kanowník *Dětmar Gutjar* (1367, † 1381), který byl také kanowníkem Wšech Swatých.

Z jiných měst českých připomínají se: *Kunšík z Turnowa* (1349—1369), *Šimon z Jičína* (1349), který byl též kanowníkem Wyšehradským, *Heřman z Laun* (1349), *Mikuláš z Horažďowic* (1349), mistr *Fridman ze Žitawy* (1368), saudruh

[91]) Georgii Fabricii Annales Misnæ pag. 54.

mistra Jenka w kolleji Karlowě rowněž od jejího založení (1366), roku 1368 děkan fakulty swobodných umění w učení Pražském; *Jan* syn Witlůw z *Hradce Jindřichowa* (1367, † 1375), žiwotní lékař císaře Karla IV a scholastikus kapituly sw. Kříže we Wratislawi; *Jan z Litomyšle* (1378, † 1381) řečený *Kantor*, děkan sw. Appollinaříše a wýběrčí příjmů komory papežské w Čechách (1373—1376), o jehož spolku zawřeném o jmění s Bartolomějem Štukem zmínili jsme se na jiném místě;[92]) mistr *Fridman* syn Mikuláše z *Austí*, jinak také Fridmanem z Prahy nazýwaný (1378—1390), mistr swobodných umění (1378) a později také mistr a professor theologie w učení Pražském, roku 1376 rektor university, který byw ředitelem školy na hradě Pražském (1377), dosáhl prwé kanownictwí Wšech Swatých a w Týně Horšowě, roku pak 1378 přijat byl za kanowníka Pražského z milosti apoštolské. Dále *František* syn Janůw z *Mělníka*, který obdržel milost papežskau ku přímluwě císaře Karla (1378) a přijat následkem toho do kapituly roku 1379; *Konrad* syn Jindřichůw z *Budějowic*, který sobě wyzískal milost papežskau we službách biskupa Petra Oportského (1378) a dosáhl tudy præbendy (1380); *Jakub* syn Michala ze *Stříbra*, číšníka králowa (1381—1384), který jsa kanowníkem studowal práwa w učení Pražském; mistr *Jan* syn Druzůw *ze Žitawy*, krátce také *Druz* nazýwaný (1385—1392), prwé farář sw. Petra na ostrowě pod mostem Pražským, který sobě za tuto faru wyměnil kanownictwí sw. Appollinaříše (1377), potom za toto kanownictwí a za oltář sw. Kříže w kostele Pražském faru kostela panny Marie před Týnem (1387), konečně pak za faru Týnskau proboštstwí kostela sw. Jiljí we Wratislawi (1392), zůstáwaje wždy přitom Pražským kanowníkem; *Wácslaw* syn Kolmanůw ze *Stříbra* (1383—1414), písař kuchyně králowské čili wýdajů králowských, od roku 1380 spráwce kaple sw. Michala pod Wyšehradem (do r. 1384) a farář kostela w Nowém Kolíně, jejž pronajímal, též kanowník Wyšehradský; konečně *Jakub z Habelswerda* w Kladsku (1383—1389), prwé oltářník Božího těla w kostele sw. Maří

[92]) Díl II. 418.

Magdaleny we Wratislawi, přijatý do kapituly z milosti apoštolské.

Z Morawy pocházeli: *Mikuláš z Kroměžíře* kanowník Pražský, Olomaucký a Brněnský i arcijahen Boleslawský, který sobě roku 1359 za præbendu Brněnskau wyměnil præbendu w Sadské, zbožný *Jan Milič,*[93]) odtudž z Kroměžíře, o kterém budeme šíře mluwiti na místě jiném; *Wácslaw Pleskot,* jinak *Morawec* řečený (1378—1387), farář Benešowský, přijatý za kanowníka z milosti apoštolské; *Martin* syn Fridlůw z *Olomauce* (1380—1386), nejwyšší písař kanceláře králowské, zároweň kanowník Olomaucký a kantor Hlohowský, jehož bezprostředným nástupcem w præbendě byl z milosti papežské též rodilý Morawan *Ondřej z Jewičky* (1386—1407), kanowník Wyšehradský.

Zřídka, a wšak předce také dostáwali se někdy i cizozemci do kapituly Pražské po rozličné přízni. Takowí byli *Šimon z Würzburka* (1341—1349), farář Jičinský a kanowník Wyšehradský; *Děpolt z Lucemburka* (1349—1362), arcijahen Žatecký; *Jan z Bawor* (1358), probošt Litoměřický; snad také mistr *Dětleb Stormer* (1362—1379), kancléř arcibiskupa Arnošta, kanowník Kaminský w Pomoří a farář u sw. Mikuláše na Starém městě Pražském; *Mikuláš ze Sas* (1361—1369), farář w Kostelci; *Jan* řečený *Tost,* Polák rodem (1378—1380); *Erhard* syn kupce Normberského Erharda, mistr swobodných umění a bakalář w theologii, který obdržel præbendu roku 1381 z milosti papežské (1378); *Herman z Winterswika* (1378—1380), mistr swobodných umění i theologie, proslulý mezi professory w učení Pražském, kanowník Wšech Swatých a kantor i kanowník Wratislawský, jemuž kanownictwí Pražské rowněž uděleno papežem; konečně *Petr Massen z Chotěbuze* w Lužici, mistr we swobodných uměních a w lékařstwí, dworní lékař císařowny

[93]) Křestné jméno Miličowo *Jan,* některým pozdějším spisowatelům známé, nejnowěji wšak brané w pochybnost, našel jsem w sauwěkých pamětech jen jednau, ale předce, totiž w listině cís. Karla IV dne 27 Března 1360, z níž dal jsem wýtah w Základech starého místopisu Pražského II. 181. Original se nachází we městském archivu Pražském. Na něm stojí totiž wzadu, bezpochyby wlastní rukau Miličowau psáno: R. (registravit) Johannes Milicius.

Alžběty, k jejíž přímluwě obdržel milost od papeže (1381) a dosáhl tudy kanownictwí (1389). Z milosti papežské dostal se také krom kardinálů již wýše připomenutých, kteří požíwali drahný čas důchodů proboštstwí a arcijahenstwí Pražského, ještě jeden wlaský kardinal, *titulu sw. Anděla,* do kapituly Pražské, co kanowník a arcijahen Kauřimský (1373); rozumí se samo sebau, že se proto nikdy w Čechách neukázal.

Podobně jak ukázáno o proboštstwí Pražském, slaužilo také *proboštstwí* při kostele *Wyšehradském* toho času hlawně za předmět k udělowání milostí neb odměn od krále osobám wysokého rodu. Z posledních let krále Jana (1345) byl proboštem Wyšehradským mladý pán *Jindřich z Lipé,* tuším wnuk mocného státníka Jindřicha z Lipé, proslulého w předešlých dějinách země české. Měl ještě roku 1348 wychowatele jménem Mikuláše z Frankšteina, a přebýwal roku 1350 w cizině, snad na studiích. Newíme jistě, zdali záhy zemřel čili dostal jiného nějakého ustanowení, ježto byl proboštem, pokud známo, jen do roku 1352. Po něm nastaupil *Wilém z Landšteina* (1353), pán na Lomnici (blíž Mnichowic we krajině od Prahy k řece Sázawě), po tomto pak již po osmi létech *Dětřich z Kugelwaitu* (1360—1362), biskup Mindenský, z přátelstwa arcibiskupa Arnošta z Pardubic, jeden z předních státníků we službách Karla IV, zwláště w záležitostech jeho zahraničných. On držel proboštstwí až do powýšení swého na arcibiskupstwí Magdeburské, a měl za nástupce *Purkarta purkrabí Magdeburského* (1363—1368), hofmistra dworu císařského, který nebýwaje stále w zemi, sprawowal swé beneficium podobně jako kardinál Guido proboštstwí Pražské swým plnomocníkem čili spráwcem důchodů (procurator). Takowým byl mu roku 1364 rytíř Jan z Wlčic, roku 1366 wýše zmíněný kanowník Pražský Jenec, probošt sw. Kříže we Wratislawi. Po Purkartowi následowal we proboštstwí člen rodiny králowské, *Jan Soběslaw,* syn markrabí Jana morawského, při nastaupení na nejwýše šestnáctiletý, a ne-li hned tehdáž, aspoň již o dwě léta později wyswěcený za jahna (1370), o kterém wí se, že aspoň častěji skutečně přebýwal w domě proboštstwí na Wyšehradě (1377,

1378, 1380). Byl zároweň také kanowníkem Brněnským (1380), a stal se roku 1381 biskupem Litomyšlským, později pak (1387) patriarchau Aquilejským († 1394). Probošťstwí uprázdnilo se hned powýšením jeho za biskupa, a dostalo se *Wilémowi z Landšteina* druhému toho jména, opět mladému pánu, jehož poručník pan Jindřich z Dubé sprawowal dûchody na místě jeho (1382—1384). Nástupcem jeho byl po krátkém čase *Jan Benešûw* z Dubé (1387—1396), rowněž slawného rodu panského, syn pana Beneše Škopka z Dubé, který byl roku 1396 nejwyšším hofmistrem.

Prwním *děkanem Wyšehradským* za panowání císaře Karla byl *Jan* doktor práw řečený *Paduanský* (1348—1356), nejspíše že doktorstwí byl došel w Padui. Byl předtím již aspoň od roku 1324 kanowníkem Wyšehradským i také Olomauckým (1338) a Boleslawským (1343), později pak Pražským (1350), a zastáwal co kanowník (1345) některý čas úřad arcibiskupského officiala, potom co děkan úřad generalného vikáře arcibiskupowa (1356), jakož zároweň i wýběrčího komory papežské (1356). Po jeho smrti (1359 neboli dříwe) nastaupil w děkanstwí *Wilém z Lestkowa* (1359, † 1369), muž učený a we wěcech swětských i církewních zběhlý, známý mezi jiným co žiwotopisec arcibiskupa Arnošta. Císař Karel užil jeho služeb, pokud známo, dwakrát we poselstwí ku papeži (1359, 1361), a kaupil po něm wzácnau knihownu jeho 114 swazkû pro hlawní kollej učení Pražského. Byly to knihy bohoslowné, práwnické i z jiných nauk, skaupené jím dílem w Avignoně, dílem w jiných rozličných krajinách swěta. Nástupcem Wilémowým nejspíš bezpostředným byl *Konrad z Weselé* (1374—1379), rodu měšťanského. Otec jeho Jindřich byl snad sausedem na Nowém městě Pražském. Tam přebýwal potom sestřenec Konradûw Mikeš, jemuž pro toto příbuzenstwí říkali Mikeš Děkanowic (Nicolaus dictus Decani). Děkan Konrad byl roku 1377 poslán od císaře Karla ku papeži Řehoři XI w záležitostech syna jeho Wácslawa, když se jednalo o zwolení jeho za krále Římského, a nesl papeži 40.000 zlatých co půjčku od císaře. Po brzké smrti wšak tohoto papeže přidržel se

Konrad wzdoropapeže Avignonského, a jest proto zbawen swého důstojenstwí (1379). Zdá se, že bylo děkanstwí potom delší čas sprawowáno místoděkany, kterých se několik po sobě připomíná w létech 1380 až 1388. Teprw roku 1390 jmenuje se zase nowý děkan *Wácslaw Gerartůw z Buřenic* (w kraji Čáslawském), jak se zdá rodu zemanského, předtím kanowník Wyšehradský a oltářník sw. Gotharda w kostele Pražském, kteréhož oltáře teprw co děkan (1393) wzdal se směnau za oltář swatých apoštolů w kostele panny Marie před Týnem.

Scholastikem kapituly Wyšehradské byl roku 1350 kdosi, jehož jména neznáme, o němž zachowala se toliko pamět, že se tehdáž nacházel we wzdálené cizině. Roku 1375 nastaupil w důstojenstwí toto mistr *Jan Pecník,* advokat konsistoře Pražské, který byl již prwé kanowníkem Wyšehradským (1373, 1374) a Swatojilským. On přebýwal, nejspíš z nějaké přízně, w klášteře Zderazském, kdež také roku 1389 zemřel. Po něm nastaupil *Mikuláš Geunher* (1390—1402), ze známé bohaté rodiny toho jména na Starém městě Pražském, předtím též již kanowník Wyšehradský (1386), potom také Boleslawský a Mělnický (1399), několikkrát po sobě rektor university práwnické w učení Pražském.

Kanowníků Wyšehradských uwedli jsme již wýše dewatenáct z doby až do roku 1393, kteří byli zároweň kanowníky neb prælaty kostela Pražského; z nichž bylo dwanáct šlechticů, sedm stawu městského.[94]) Krom nich známe ještě tři jiné z též doby, kteří byli kanowníky obau kostelů, o jichž rodu wšak nezachowaly se paměti. Prwní byl *Šimon* official arcibiskupský roku 1348, druhý *Jan* syn *Paulůw* (1361, † 1362),

[94]) Totiž šlechtici: Mikuláš syn krále Jana (1348), Albert z Litic (1349—1379), Řiwín z Radětína (1358, † 1380), Jan z Drahonic (1359, † 1380), Jenec z Aujezdce (1361—1380), Welek ze Sedlčan (1364, † 1374), Pawel z Chocně (1374—1392), Wítek z Černčic (od r. 1374 až 1397, potom děkan), Pawel z Janowic (1376), Oldřich z Litic (1379—1394), Jan ze Smilkowa (1388—1399), Wácslaw z Jenšteina (1390). Měšťanského rodu: Šimon z Würzburka (1350), Šimon z Jičína (1350), Wácslaw Planer (1364, † 1389). Mikuláš scholastik Pražský (1367), Olbram (1379), jehož rod původem městský owšem již počítal se také mezi zemany, Ondřej z Jewičky (1388—1406), Wácslaw Kolmanůw ze Stříbra (1388).

který se uwodí mezi kanowníky Pražskými již od roku 1337 a byl také kanowníkem Boleslawským (1362) a arcijahnem Přerowským na Morawě; třetí jistý kanowník *Wácslaw* (1378). K tomu náleží jmenowati také *Františka z Jewičky*, příbuzného Ondřejowa z Jewičky wýše zmíněného (1388—1396), který se kanowníkem Pražským stal teprw o něco později (1397—1407); byl pak nejwyšším písařem kanceláře králowské, a stal se též proboštem Boleslawským (1403—1407). Z jiných kanowníků Wyšehradských té doby byli stawu šlechtického: *Hynek z Bítowa* (1359—1362), arcijahen Olomaucký; *Markwart ze Soběšína* (za Šternberkem na Sázawě) a z Podwek (1362—1388); *Ludwík Kojata* z rodu zemanů z Kolešowic, kteří měli podací kostela sw. Jana w Podskalí (1382—1392); byl prwé přízní těchto swých přátel farářem téhož kostela (1363—1382), wedlé toho pak také notářem (1376—1382); *Jan z Dědibab* (1387—1413), snad syn některého mana na proboštstwí Pražském w Dědibabích, nepochybně pak wíce jiných, o jejichž rodu nemáme známosti.

Z městské rodiny Pražské pocházel *Oldřich* řečený *Nimburský* (1354—1380, Neumburger), který co kanowník Wyšehradský z počátku jak se zdá bez præbendy přízní swého přátelského Petra z Nimburka, měšťana Pražského, obdržel fary po Tuchomi (1360) a w Mochowě, za kteraužto posledněji jmenowanau wyměnil si roku 1367 præbendu Wyšehradskau od kanowníka jménem Zdenka; prwé wšak již byl také děkanem kapituly Boleslawské, kteréhožto děkanstwí postaupil roku 1361 směnau za faru sw. Mikuláše w Menším městě Pražském, a zůstal potom kanowníkem a farářem až do smrti swé (1380); přitom také byl spráwcem špitálu panny Marie pod Wyšehradem (1377).

O půwodu z jiných měst králowstwí českého swědčí sama jména kanowníků Wyšehradských *Jana z Mělníka* (1350), *Wítka z Kauřimě* (1350), *Mikuláše z Kadaně* (1350—1376), který byl také kanowníkem Řezenským, *Mikuláše z Pelhřimowa* (1355), faráře w Auterém, *Mikuláše z Hradce*, bratra Jana lékaře kanowníka Pražského (1374), *Mikuláše Cinka z Litomyšle* (1388—1413), *Hanka z Budějowic* (1390) a powěst-

ného ukrutným usmrcením swým *Jana z Pomuka* (1389, † 1393). Otec jeho byl Welfl (Wolflinus) z Pomuka čili Nepomuka, nepochybně saused w tomto městě, dle jména saudíc Němec, který se roku 1375 připomíná již co zemřelý. Jan z Pomuka byl muž powolání kancelářského, nastaupiw na weřejnau dráhu nejprwé co notář (1373) čili písař weřejně oprávněný. Od roku 1374 byl nejwyšším písařem kanceláře arcibiskupské čili úřadu generalného vikáře arcibiskupowa, přitom pak hned za arcibiskupa Jana Očka (1375) příslušníkem dworu jeho (domesticus commensalis) a za Jana z Jenšteina zwláštním jeho tajemníkem (1380). K stawu duchownímu náležel dotud ne co kněz, než toliko co w nižším swěcení postawený (clericus, 1376, 1377); nejspíše wšak přijal potom swěcení na kněžstwí, když roku 1380 obdržel mocí milosti papežské faru sw. Hawla na Starém městě Pražském, ač jí sám nesprawowal, než prostředkem místofaráře čili nájemníka, oddaw se mezitím studii práw w universitě Pražské (od r. 1381). Krom této fary měl téhož roku (1380) a snad již něco dříwe také oltářnictwí sw. Erharda a Otilie w kostele Pražském. Po šesti létech (1387) stal se w učení Pražském doktorem práw, odkudž říkali mu, hledíc spolu nejspíš k malé postawě jeho, doktor Johánek. Již o něco dříwe byl kanowníkem sw. Jiljí (1387); w krátce pak potom stal se kanowníkem Wyšehradským, a roku 1389 generalným vikářem arcibiskupstwí, we kterémž úřadě zůstal až do smrti swé, směniw mezitím (1390) faru Swatohawelskau za arcijahenstwí Žatecké.

Cizího rodu byli w kapitule Wyšehradské *Petr z Hornbacha* (1359—1380), *Fridrich* hrabě *z Wertheima* (1381) a *Dominik ze Hlohowa* we Slezsku (1389—1397), kanowník též sw. Kříže we Wratislawi.

Při druhých kollegiatných kostelích w Praze byla hlawně proboštstwí a děkanstwí důstojenstwími, po jichž obdržení taužili šlechtici neb jiní mužowé požíwající přízně na wysokých místech.

Tak následowali w *proboštstwí Wšech Swatých* na hradě Pražském, kterého udělowal král, předně *Jan Očko z Wlašimě*

(1341 do 1352), tajemník králowský, potomní biskup Olomaucký a konečně arcibiskup Pražský; *Petr z Rosenberka* (1358, † 1384), kterého jsme uwedli také mezi kanowníky Pražskými, a *Jan Sádlo ze Smilkowa* (1387—1406), kanowník Pražský a Wyšehradský. Děkany byli *František* (1362—1370) kanowník Pražský rodu nám neznámého, *Oldřich ze Sulzbacha* (1374—1392) w horním Falci, z jehož přátelstwa byl měšťan Pražský Hensl Kastner u tří králů (č. 602) w celetné ulici a Ditl kramář ze Sulzbacha; byl také kanowníkem u sw. Appolinaříše; po něm *Blažej* řečený *Wlk* (Lupus) *ze Strážného* (1392, † 1410), mistr swobodných nauk w učení Pražském od roku 1372, činný po delší čas w universitě (1374—1386), čímž dosáhl nejprwé kanownictwí u Wšech Swatých, později pak co děkan byl také kanowníkem Pražským (1393). Byl muž zběhlý w práwích a we wěcech státních i církewních. Roku 1394 požádala ho universita k poselstwí do Říma w důležitých potřebách swých při dwoře papežském, a roku 1398 nacházel se w průwodu a we službě při králi Wácslawowi na cestě jeho do Francauz a w říši německé.

U *sw. Jiljí* na Starém městě Pražském, kdež udělowal míst arcibiskup, byl drahně let *proboštem Jan* rodu nám neznámého (1337—1367), kanowník Pražský i sw. Appollinaříše, po něm *Odolen Bonců̊w* (1373—1380), zběhlý w práwích, do kterých se již co probošt zapsal také w učení Pražském (1377). Roku 1376 byl wyprawen w poselstwí do Říma w záležitosti zwolení Wácslawa IV za Římského krále, a opět roku 1380 nacházel se w cizině, snad též we službě králowské, kdež nejspíš také zemřel; neb již w roce potom (1381) nastaupil po něm we proboštstwí *Wítek z Černčic*, jehož jsme již poznali mezi kanowníky Pražskými a Wyšehradskými. *Děkany* sw. Jiljí byli během toho času *Bartoloměj* (1344—1353), kanowník Pražský a Wratislawský; *Albert z Litic* (1356—1380), kanowník Pražský, Wyšehradský a sw. Appollinaříše; a *Wácslaw z Bochně* w Polsku (1381—1413), který měl z počátku rozepři o proboštstwí s Herbortem z Janowic, poněwadž nejspíš obadwa měli milosti apoštolské.

Kdo byl prwním *proboštem* u *sw. Appollinaříše* hned po přenesení té kapituly ze Sadské do Prahy (1362), není nám powědomo. Známe teprw z roku 1380 probošta *Volkmara ze Šwamberka*, proslulého rodu panského, a po něm *Olbrama ze Škworce* (1389—1396), potomního arcibiskupa Pražského. *Děkanem* prwním byl *Welek ze Sedlčan* (1362—1364), předtím děkan Sadský, kterého jsme již jmenowali mezi kanowníky Pražskými a Wyšehradskými. Po něm nastaupil *Jan Kantor z Litomyšle* (1367, † 1381), nám rowněž již známý, a po něm *Wácslaw z Radče*, kanowník Pražský a ředitel stawby kostela Pražského, po práwní při s Haškem z Kněžic, rowněž kanowníkem Pražským, jenž některý čas nacházel se již we skutečném držení proboštstwí. Obadwa byli dostali milostí apoštolských, kterými se táhli na uprázdněné děkanstwí; konečně wšak podali se na přátelské rozsudí; tito pak přiřkli děkanstwí Wácslawowi Radečskému (1385), wyhradiwše Haškowi milost jeho pro jiné beneficium.

Præbendy kanownické při těchto třech kostelích kollegiatných jakož i při klášterském kostele sw. Jiří na hradě Pražském byly méně bohaté než při kostele Pražském nebo Wyšehradském; protož býwalo jich snáze dosáhnauti osobám také nižšího stawu. Šlechtice a jiné důležitější osoby nacházíme w držení jich, nejwíce jen takowé, kteří měli zároweň jiná, tučnější beneficia, tak že jim præbendy u sw. Jiljí, u sw. Appollinaříše nebo u sw. Jiří býwaly jen menším přídawkem. Uwedli jsme příklady takowé již při posawadním wýčtu duchowních osob, kterých nepotřebí zde opakowati. Mezi *kanowníky sw. Appollinaříše* připomeneme zde jen ještě *Kuníka z Weitmile* (1380—1382) k doplnění příkladu, jak někdy mnoho členů jedné šlechtické rodiny wěnowalo se duchownímu stawu a došlo wětších beneficií, ježto jsme wýše jmenowali pět kanowníků z rodiny Weitmilské při kostele Pražském. Mimo kanownictwí u sw. Appollinaříše byl Kuník také farářem w Lipé krátce po Janowi z Weitmile, bratru Beneše dějepisce.[95])

[95]) Jan z Weitmile postaupil totiž fary Lipské Benešowi arcijahnowi Hradeckému směnau za toto arcijahenstwí roku 1380; Beneš tento wšak

Při kapli králowské Wšech Swatých nacházíme, pokud nebyla přiwtělena k učení Pražskému, ze šlechty české *Wiléma Zajíce z Hasenburka* co kanowníka do roku 1358, we kterém nastaupil w præbendu po něm šlechtic morawský *Jan z Boskowic,* děkan Kroměžířský a Olomaucký. Později byli kanowníky Wšech Swatých samí professoři učení Pražského, s kterými se seznámíme teprw později.

O wšem ostatním četném duchowenstwu slaužícím při kostelích kollegiatných i farních w objemu měst Pražských nelze nám zde jednati, poněwadž by místo k tomu nestačilo, a není toho také potřeba ku přítomnému účelu. Již ze přehledu posawadního jest widěti, že se k bohatším *farám,* jako k *Týnské,* neb u sw. *Mikuláše* na Starém i w Menším městě Pražském, u *sw. Hawla* a jinde dostáwaly někdy také osoby šlechtické nebo jiné znamenitější, poněwadž fary takowé wyměňowaly se druhdy za kanownictwí neb jiná wyšší důstojenstwí. Daleko wšak největším počtem dostáwali se k farám i k jiným službám w kostelích farních i kollegiatných mužowé rodu nižšího, jak z měst tak ze wsí.

Kdybychom měli určitější zpráwy o osobách *opatů* Břewnowských nebo Strahowských toho času, přeswědčili bychom se nejspíš, že i oni wětším dílem neb aspoň mnozí z nich byli rodu šlechtického. Ještě z posledních let krále Jana byl *opatem Břewnowským Předbor* (od r. 1336 až 1360), syn jakéhosi zemana Zdeslawa *z Chraustoklat.* Po něm jmenují se pauhými jmény křestnými opatowé *Diwiš I* (1361, 2 Břez. — 1365, 27 Břez.), *Oldřich II* (1367, 7 Un. — 1381), *Jindřich II* stwrzený dne 29 Dubna 1381, který byl po pěti létech ssazen (1385), a *Diwiš II,* zwolený dne 29 Března 1385 (— 1408, 26 Říj.), prwé farář Nezamyslický. *Strahowští opatowé* toho času byli: *Petr* (1346—1359), *Martin* (1359, † 1363, 25 Listop.), prwé farář we Stankowicích, *Otto,* zwolený dne 5 Prosince 1363 (—1367), *Konrad* (1368—1390), a *Jan ze Štědré,* syn zemana odtudž (1390—1408). Jednotliwí zemané připomínají se i mezi mnichy

ještě téhož roku zemřel, a po něm stwrzen jest Kuník z Weitmile za faráře dne 22 Srpna 1380, byw podán panem Hynkem Berkau z Dubé.

obau těchto klášterů, jakož mezi Břewnowskými *Beneš* suppřewor (1390—1393), jehož bratr byl slowutný panoše Jindřich z *Popowic*; mezi Strahowskými *Petr z Čachrowa*, kustos (1372–1408), později nástupce Jana ze Štědré w opatstwí, nebo bratr *Petr*, který ještě co mnich wykonáwal práwo podací we Hradešicích u Horaždějowic s bratrem swým Janem panošem z *Nowého Rizenberka* (1393).

Opatowé nowějšího kláštera řádu sw. Benedikta *Slowanského* na Nowém městě Pražským jsau nám co do půwodu swého ještě méně známi. Prwní připomíná se *Jan* již we druhém roce po založení kláštera (1349). Byl bezpochyby, jako wšichni mniši slowanští prwotně do kláštera tohoto uwedení, rodem Charwát. Po něm nastaupil opat *Pawel*, který se připomíná ponejprw roku 1368, a sprawowal klášter až do smrti swé roku 1412. Pohříchu nezachowala se nám zpráwa ani o jednom z prwních mnichů slowanských, abychom aspoň znali jméno některého z nich, krom opata Jana práwě jmenowaného. Wšichni potomní bratří do kláštera přijatí byli, pokud se dá sauditi z jich jmen nebo jiných zmínek o nich, rodilí Čechowé, jakož Půta probošt (1362), Křížek přewor (1370), Prokop sakristan (1370), Oldřich probošt (1377—1379), bratr Wácslaw (1378), bratr Petr z Říčan (1379—1405), Ondřej Heřmancůw, syn sauseda Nowoměstského Heřmana Čečetky (1382), Petr Smolka přewor a později sakristan (1387—1405), syn Waníka řečeného Kabele z Nůsel, a jiných wíce pozdějších.

Podobně byli prwní mnichowé kláštera *sw. Ambrože* se zwláštní liturgií Mediolanskau nejspíše rodilí Wlaši, později wšak rowněž wesměs Čechowé. Wlachem byl tedy nepochybně prwní opat *Jindřich*, jakož i Wilém přewor, kteří se oba připomínají již we prwním roce založení kláštera (1354). Pozdější opatowé *Radislaw* čili Radslaw (1359, † 1370) a *Přibislaw* (od r. 1370—1379) jewí se již těmito jmény swými co Čechowé. Po Přibislawowi jmenuje se *Jindřich II* w létech 1386 až 1390.

Opatowé kláštera *sw. Karla* kanowníků řeholných jsau nám známi také jen dle jmen, a to jak se zdá neúplně.

Z prwního desítiletí po založení kláštera připomíná se totiž *opat Antonín* (1358—1363), později opat *Prokop* (1376—1407).

Lépe jsau nám známi wyšší představení čili přeworowé zemští řádů rytířských w Čechách, kteří, jak nesla s sebau powaha řádů těchto, byli wesměs wysokých rodů. Zemský přewor *Johannitů* (prior provincialis, lantkomtur) byl představeným řádu tohoto netoliko w Čechách, nýbrž také na Morawě, w Polsku, w Rakausích, we Štyrsku a w Korutanech, a býwal dle dwau předních sídel swých we Strakonicích a u panny Marie konec mosta w Praze nazwán také *welikým mistrem Strakonickým* neb *Swatomařským*. We wysokém důstojenstwí tomto následowali po sobě *Hawel z Lemberka* (1355—1366), *Jan ze Zwířetic* (1367—1371), *Semowit* jinak Jindřich kníže *Těšinský* (1376—1390) a *Markolt ze Wrutic* (1391, † 1397). Jan ze Zwířetic byl prwé kommendatorem u panny Marie w Praze (1360—1362), we kterémžto úřadě stál krátce předtím potomek jiného slawného rodu panského w Čechách, *Čeněk z Wartenberka* (1357). Představení zemští řádu *rytířů německých*, jejichž moc wztahowala se rowněž na Čechy, Morawu a Polsko, a snad též na Rakausy, Štyrsko a Korutany, byli až do prwních časů krále Wácslawa IV wětším dílem cizozemci, tak zejména prwní dwa za panowání císaře Karla, kteříž byli *Rudolf z Homburka* čili Hohenburka (1354—1366) a *Ludolf z Essen*, jemuž se po česku říkalo skráceně Ludek neb Lidek i také Lucek (1368—1371). Po Ludkowi následowal pán český *Abrecht z Dubé* (1372—1377), po tomto wšak opět dwa cizozemští členowé řádu, *Wlk z Cullenharta* (1379) a *Jan z Milheima* (1382—1393).

Proboštowé křížowníků hrobu božího *na Zderaze* připomínají se *Jindřich* (1346—1358), *Mikuláš* (1359—1371) a *Jan* přijmím *Čert* (1372—1390). Posledně jmenowaný byl doktorem práw, zastáwal některý čas úřad generalného wikáře arcibiskupstwí Pražského, a stal se později biskupem Lübeckým, sprawowal wšak probošstwí nicméně ještě i několik let potom co administrator (1392—1395). Zdá se, že pocházel z rodiny

měšťanské; roku 1378 připomíná se syn sestry jeho Hawlík, saused na Nowém městě w Praze.

Také welicí mistři řádu *křížownického* s čerwenau hwězdau (summus magister, obrister meister der kreuzetrager mit dem sterne) jsau nám z té doby známi toliko dle jmen, totiž *Jindřich* (1351, 1352), *Lew* (1352--1362),[96] *Fridrich* (1363 až 1377), *Jan* čili Henslin (1378 až 1380) a *Zdeněk* (1380—1408). Při welkém tehdejším rozšíření a bohatstwí řádu tohoto náleželo důstojenstwí mistra křížownického na každý spůsob mezi přednější w duchowenstwu českém, a dá se tudy sauditi, že po něm dychtíwali i šlechtici. Jak již předchůdce Jindřicha zde prwně jmenowaného, Oldřich z Lipé (1325 až 1344), pocházeli nejspíš jmenowitě také Lew a Zdeněk z rodů panských.

O předstawených wšechněch druhých řádů, kteří měli kláštery w Praze, opomineme zde mluwiti, protože bychom pro nedostatek zpráw musili uwáděti též jen pauhá jména a to k tomu w pořadí neúplném. Z předstawených klášterů menších bratří, u sw. Františka i u sw. Jakuba, jakož i Dominikanů, Kartauských, Servitů a Karmelitanů byli někteří nejspíš také cizozemci, jakož snad ku př. *Wácslaw Feria* přewor Dominikanů u sw. Klimenta (1401—1405), jehožto jméno připomíná slawnau rodinu španělskau.

O něco hojnější zpráwy máme o některých *klášteřích panenských* w Praze, z nichžto jewí se, že asi podobně zhusta, jak synowé panských a zemanských rodin docházeli præbend kanownických, dcerky šlechtické zase wstupowáwaly do bohatších klášterů. Tak zejména a zwláště do staroslawného kláštera *sw. Jiří* na hradě Pražském. Mezi jeptiškami tohoto kláštera připomínají se ku př. roku 1367: *Bětka z Lipoltic*, *Kunka maršálkowic*, nejspíš z rodu pánů z Lipé, *Aneška* dcera

[96]) Dle sauwěkého breviáře řádu křížownického byl Lew zwolen za welikého mistra dne 17 Srpna 1351, což wšak musí býti omyl, poněwadž předchůdce jeho Jindřich byl welikým mistrem ještě 6 Září toho roku (wiz Pelzel Karl IV, 179) ano i 20 Ledna 1852 (wiz Hammerschmid Prodromus oc. 62).

Albrechta *z Kolowrat*, *Kunka* Ješkowa *z Kolowrat*, *Kateřina z Boharyně*, *Kateřina z Libčan*; roku 1378: *Anežka z Wřešťowa*, *Markéta Wšerobka* čili ze Wšerub; roku 1386: *Dorota z Woděrad*, *Přibka z Paběnic*, *Ofka z Dlauhéhopole*, *Markéta Košíkowna* (z Lomnice?), *Ubislawa z Cítowa*, *Anna ze Smilkowa*, později také *Elška z Waldšteina* (1401) i *Anna Libčanská* (1412), což wšecko neb největším dílem jsau jména ukazující na rod šlechtický. Městského stawu byly: *Markéta Pušwiccrowa* (1368) a *Markéta Štukowna* (1386) ze známých nám rodin Pražských, též *Barbora z Hory Kutny* (1386), *Barbora Seidlowa z Prahy* (1401) a *Barbora Olomaucká* (1401). Dá se z toho sauditi, že tím spíše byly urozeného stawu také *abatyše* Swatojirské toho času, i o kterých není nám to zřejmě powědomo. Následowaly po sobě *Anežka* (1355, † 1358), *Markéta* (1358—1362), *Alžběta* (1364, † 1378) sestra Hostislawa děkana Sadského, *Kateřina z Lipoltic* (1378—1386), *Kunka* čili Kunigunda dcera Ješkowa *z Kolowrat* wýše wzpomenutá (1386, † 1401), konečně *Anna Bartowna* (1401—1419), která dle jména tohoto saudíc zdá se že byla rodu měšťanského, snad sestra jinde zmíněného kněze Prokopa Bartowa od Kokotů a měštky Kristiny Podwinské.

W nowějším panenském klášteře řádu sw. Benedikta u *sw. Ducha* na Starém městě Pražském, jehož zakladatelem byl Pražský měšťan Mikuláš Rokycanský, měly přewahu dcerky stawu městského, a zwláště Pražanky, tak sice, že wšecky, o kterých rodu máme určitau zpráwu, bez wýjimky pocházely z Prahy. Jmenují se na příklad *Anna Benešowská* ze zámožné rodiny Benešowských w Praze (1362), *Kateřina Wilémowa* z Prahy, *Anna Hražákowa* z Nowého města Pražského, *Dorota Haškowa* z Prahy, *Kateřina Rostowa*, *Anička Heřmancowa* a *Magdalena* dcera *Mikuláše* lékaře králowa (wše r. 1415).

U sw. Wawřince čili *sw. Anny* na Starém městě nacházejí se naproti tomu mezi jeptiškami řádu sw. Dominika zase šlechtičny i měšťanské dcery wedlé sebe. Šlechtického stawu byly na př. *Anna*, sestra zemana Jimrama *z Průhonic* a z Říčan (1349), *Lukarta ze Zwířetic* (1366), později *Žofie Talm-*

berská (1416—1419) a *Elška Bočkowna* (1411—1419): městského stawu *Anna Kytlicowa* (1361), *Anna Seidlowna* (1395—1416), *Anna Lekšíkowna* (1397—1411), *Aneška Jentešowna* (1400—1419), *Kateřina* dcera *Ulmanowa* z Prahy (1404), *Kateřina* dcera *Přibíkowa* z Chudobic na Nowém městě Pražském (1407), *Dorota Stachowna* (1401—1419), *Anna* dcera měštky Pražské *Anešky z Normberka* (1405) a *Elška* dcera Johla *Geunhera* (1418). Mezi *přewořišemi* kláštera toho připomínají se *Klara Pilungowa* (1371) a *Aneška Jentešowna* (1378—1396), obědwě z Prahy, později *Aneška ze Šternberka* (1406—1419) stawu panského.

Rowněž wstupowaly četné šlechtičny do kláštera přísného prawidla swaté Kláry u *sw. Františka* na Starém městě Pražském, jak někdy za žiwobytí zakladatelkyně jeho a prwní abatyše, blahoslawené Anešky, tak také w časích pozdějších. Připomínají se zejména *Aneška ze Zwířetic* (1359), *Anna* sestra pana Waňka z *Dubé* (1407), *Johanka* sestra slowutného panoše Mikuláše *z Mochowa* a z Rožďalowic (1407), *Bětka z Tuněchod* (1415), *Elška z Lipna* (1406—1415), *Anna z Myšlína* (1416).

Náleží zde ještě seznámiti se také s muži, kteří byli nejblíže k ruce arcibiskupu Pražskému při wykonáwání jeho úřadu, mezi nimiž zaujímali přední místo generalní wikářowé a officialowé jeho. Arcibiskup jmenowáwal k těmto úřadům wždycky muže zběhlé w práwích a požíwající jeho důwěry, kteří měli již prwé znamenitější beneficia neb hodnosti duchowní, pročež nacházejí se jména jejich wětším dílem již zmíněna na jiných místech tohoto přehledu.

Za arcibiskupa Arnošta býwali *generalní wikářowé* arcibiskupstwí obyčejně dwa, kteří wykonáwali úřad tento společně. Prwní dwa, které známe, byli Bohuslaw čili *Bohuta* arcijahen *Kouřimský* a *Štěpán* wikář arcibiskupůw w kostele Pražském (1351), po nich doktor *Jan Paduanský* děkan Wyšehradský a *Wratiwoj* probošt Týnský, potomní děkan Pražský (1355—1356), posledně pak *Mikuláš* probošt kláštera kanowníků řeholních w *Raudnici* a *Dětleb Stormer* kanowník Kaminský a později Pražský (1358—1364). — Nástupce Arnoštůw, arci-

biskup Jan Očko z Wlašimě, míwal pokaždé tři generalné wikáře zároweň, ač tak, že po celý čas jeho arcibiskupstwí stál jaksi w čele tohoto úřadu kanowník Pražský *Jenec z Aujezdce*, probošt sw. Kříže we Wratislawi (1367—1380), a wedlé něho úřadowal za nejdelší čas také *Jan* řečený *Kantor* děkan sw. Appollinaříše (1367—1377), w třetím wšak místě bylo častější střídání, tak totiž, že následowali w něm po sobě: *Bušek* arcijahen *Kauřimský* (1367—1371), mistr *Boreš* arcijahen *Bechyňský* (od 7 Listop. 1370—1373), wedlé něhož Bušek ještě některý čas zůstal w auřadě, tak že tu chwíli bylo čtwero generalných wikářů pospolu, potom *Přibislaw* arcijahen *Horšowský* (1376), *Jan z Brusnice* kanowník Pražský (1377) a opět arcijahen Horšowský *Přibislaw* (1379, † 1380). Mezitím nastaupil dne 29 Kwětna 1377 na místo Jana děkana sw. Appollinaříše *Kuneš z Třebowle*, doktor práw a kanowník i kustos kostela Pražského. — Za třetího arcibiskupa, Jana z Jenšteina, úřadowali některý čas, totiž nejspíš od smrti probošta Jence, Kuneš z Třebowle a Přibislaw arcijahen Horšowský sami dwa (1380—1381). Potom některý krátký čas postawen byl w čelo úřadu *Konrad* biskup *Lübecký* (1381) a wedlé něho Kuneš z Třebowle a *Jan probošt Zderazský*. Opět byli asi dwě léta jen dwa generalní wikářowé, Jan probošt Zderazský práwě řečený a mistr *Matěj* doktor práw, farář *Skramnický*, později spráwce kaple sw. Kříže na Wyšehradě. Roku 1384 přidán jest k nim *Mikuláš Puchník*, který se odtud klade wždy na prwním místě. Od měsíce Unora roku 1386 stal se wšak *Kuneš z Třebowle* jediným generalným wikářem arcibiskupa Jana, a po něm nastaupil w úřad týž roku 1389 w měsíci Září *Jan z Pomuka*, rowněž sám jediný.

Official byl wždycky jen jeden. Úřad tento zastáwali za arcibiskupa Arnošta *Šimon* kanowník Pražský a Wyšehradský (1348), *Jindřich* kanowník a kustos Olomaucký (1349, 1350), *Bartoloměj* děkan sw. Jiljí (1352, 1353), *Petr z Kunzendorfa* arcijahen Horšowský a kantor Lübecký (1356—1363), konečně krátký čas *Wilém z Lestkowa* děkan Wyšehradský (1363); za Jana Očka po celý čas *Jenec z Aujezdce* probošt sw. Kříže

Wratislawského, který byl zároweň předním generalným vikářem (1364—1380); za Jana z Jenšteina *Boreš* arcijahen *Bechyňský* (1381—1382), po něm pak *Mikuláš Puchník* (1384—1394), který byl též některý čas zároweň generalným vikářem.

Swětící biskup jest nám ze času arcibiskupa Arnošta znám jen jeden, *Heřman* biskup *Nazaretský* (1359— asi 1370), a možné jest, že býwal ještě tehdáž pokaždé jen jeden, i snad ještě za času Jana Očka, za kterého konal tu službu *Hynek* biskup *Wladimiřský* (1374—1387) řádu sw. Augustina u sw. Tomáše na Malé straně Pražské. Za Jana z Jenšteina byl wedlé biskupa Hynka ještě druhý swětící biskup *Jan* čili Johl biskup *Majorský* (1385—1406) řádu sw. Dominika, a po biskupu Hynkowi následowal hned zase wedlé Jana Majorského *Jan* biskup *Nazaretský* (1387—1392). W pozdějších časích bylo i čtyry až pět swěticích biskupů zároweň.

4.
Služby boži.

Welký počet kostelů, klášterů, kaplí, oltářů, co jich bylo w Praze we druhé polowici 14. století, a četná a hojná nadání pro duchowní osoby při nich slaužící swědčí zajisté o zbožné mysli wyšších i nižších stawů w národě českém jak we starších časích tak i w tehdejším wěku, poněwadž pobožných nadání a zakládání pořád i tehdáž ještě walně přibýwalo. Slawné, řádné a časté konání služeb kostelních bylo účelem, který přitom pobožní zakladatelé předně měli na mysli.

Weřejné služby boží konaly se we wětší neb menší hojnosti w rozdílných kostelích dle rozdílné wlastnosti čili ustanowení jejich; slawněji a ustawičněji w kostelích kapitulních a klášterských, skrowněji we farních kostelích a kaplích. Wšecky jiné kostely předcházel w tom chrám metropolitní sw. Wíta, jehož četné duchowenstwo bylo zřízeno ku konání stálé služby boží we dne i w noci. Mše a hodinky ranní a nešporní střídaly se we dwau kůrech sw. Wíta a panny Marie, ježto w onom náleželo konání jich prælatům a kanowníkům i viká-

řům jejich, w tomto wětším a menším mansionářům a dwanácti bonifantům; což pak mezitím zbýwalo času denního i nočního, wyplňowali žaltářníci říkáním žalmů. O nejwětších swátcích w roce, které byly ustanoweny prawidlem kostela, náleželo slaužení weliké mše swaté arcibiskupu samému s welkým průwodem wšeho duchowenstwa; jindy w neděli a we swátek byli k tomu ustanoweni kanowníci, kteří měli týden, odkudž nazýwali se *týdenníci* (hebdomadarii); děkan měl dohled nad celým zachowáwáním pořádku služeb božích; kantor jemu w tom podřízený pečowal o dobrý zpěw a o nawedení k němu mladšího duchowenstwa a žákowstwa, též o pořádek při processích. Zwláštní wyznamenání kostela metropolitního bylo od času císaře Karla, že w něm na boží hod wánoční panowník sám jakožto král Římský čítal hlasitě evangelium o welké mši swaté. Wedlé hlawní služby kostelní při welkém oltáři a w kůřích konaly se každodenně četné mše w kaplích a při oltářích menších, jejichž oltářníci byli nadáními swými wázáni každý k slaužení aspoň několika mší za týden. S tím sauwisely také wýroční služby (*anniversaria*) za zemřelé dobrodince kostela, zakladatele jednotliwých kaplí a oltářů neb jiné osoby, totiž zádušní mše, vigilie a modlení nad hroby jich čili kommendy, byli-li w kostele pohřbeni. Počet wýročních služeb těchto, které se konaly buď od duchowenstwa kostela Pražského wůbec, buď od oltářníků dle nadání jednohokaždého oltáře, byl takowý, že bylo jen málo dní w roce, na které by některá nepřipadala. Osoby, na jichž památku se konaly, byli nejwíce panowníci čeští a jiní členowé králowské rodiny, biskupowé, prælati, kanowníci neb i jiní duchowní kostela Pražského, též osoby stawu panského, zemanského i městského, a to wětším dílem zemřelé teprw během druhé polowice 14. století, ježto toho času přicházelo zakládání jich wíce než předtím w obyčej. Z tehdejší rodiny králowské konaly se w pozdějších létech žiwota císaře Karla služby za krále Jana (27 Srp.) a za manželku jeho, králownu Elišku (27 Září), za tři prwní manželky Karlowy, Blanči (1 Srp.), Annu falckau (2 Un.) a Annu Swídnickau (11 Čerw.) a za

Wácslawa prworozence jeho (28 Pros.). Později přibyly k tomu wýroční služby za císaře Karla samého (29 Listop.), za prwní manželku Wácslawa IV, králownu Johannu (31 Pros.) a za císařownu Alžbětu, čtwrtau manželku Karlowu (15 Un.), jakož i za krále uherského Ludwíka (9 Srp.), ježto zasnaubením dcery jeho Marie se synem Karlowým Sigmundem oba králowské rody wstaupily w pokrewné přátelstwí. Ze starších knížat a králů českých rodu Přemyslowa slawil kostel památku toliko zwláštních dobrodinců swých, totiž Wratislawa otce swatého Wácslawa (13 Un.), Spytihněwa II, jenž wystawil wětší kostel (28 Led.), Břetislawa II, od něhož měla kapitula obediencí adwentní w Odoleněwodě (14 Čerw.), Bořiwoje II, který darowal kostelu Týn (8 Dub.), králowny Judity manželky Wladislawa II (9 Září) a králů Přemysla I (3 Dub.), Přemysla II (26 Srp.) a Wácslawa III (5 Srpna).

Po kostele Pražském byl kostel Wyšehradský k slawnému a stálému konání služeb božích nejspůsobilejší, poněwadž čítal ze wšech ostatních nejwíce osob duchowních wyššího i nižšího řádu. A wšak i ostatní tři kostely kollegiatní w Praze a četné kostely klášterní byly k tomu opatřeny důstojně; za nimi pak nezůstáwaly daleko pozadu wětší kostely farní, které se wyznamenáwaly hojným počtem oltářníků, jako zejména kostel Týnský neb sw. Mikuláše na Starém městě, ježto kněží jednotliwých oltářů, mimo konání mší swatých při nich a mimo wýroční služby za swé zakladatele a přátely jejich neb jiné dobrodince, byli také powinnowáni napomáhati k wětšímu oslawení služeb božích w kostele a zejména účastniti se processí a býwati při welké mši a při nešporách we wětší swátky.

Spůsobením císaře Karla měla Praha od jeho času dwa klášterní kostely se zwláštní *liturgií*, se *slowanskau* totiž při klášteře Slowanském sw. Jeronyma a *Mediolanskau* čili Swatoambrožskau při klášteře sw. Ambrože na Nowém městě. W klášteře Slowanském zejména konaly se wšecky služby boží, jak hodinky tak mše swaté, jazykem církewním slowanským, který k tomu cíli pěstowán byl od mnichů přepisowáním knih liturgických. We wšech jiných kostelích konaly se služby boží, jak

se samo sebau rozumí, dle obecného řádu církwe Římské, o němž by nemístné bylo zde šíře mluwiti. Hodí se nám toliko zmíniti se o některých wěcech, kterými se tehdejší řád neb obyčej poněkud rozeznáwal od nynějšího, nebo které byly zwláštní w Čechách a w Praze w porownání s jinými zeměmi, nebo o kterých zajímawo jest aspoň wěděti, že již tehdáž byly w obyčeji.

Jest předně hodno připomenauti, že byl počet *zaswěcených swátků* mimo neděle tehdáž značně wětší než nyní. We statutech arcibiskupa Arnošta wydaných roku 1349 uwodí se co dni zaswěcené předně swátky Kristowy: narození (25 Pros.), obřezání (1 Ledna), zjewení (jinak tří králů, 6 Led.), wzkříšení čili welikánoc s dwěma dni prwními potom, wstaupení, seslání ducha swatého čili letnic s dwěma dni potom, božího těla a nalezení (3 Kw.) i powýšení (14 Zář.) swatého kříže; swátky panny Marie: narození (8 Zář.), zwěstowání (25 Břez.), očištění čili hromnic (2 Un.) a nanebewzetí (15 Srp.); swátek swatých andělů, jinak sw. Michala (29 Zář.), swátek narození sw. Jana Křtitele (24 Čw.); swátky apoštolů, jichž bylo deset, totiž sw. Matěje (24 Un.), Filippa a Jakuba (1 Kw.), Petra a Pawla (29 Čw.), Jakuba wětšího (25 Čwce.), Bartoloměje (24 Srp.), Matauše (21 Září), Šimona a Judy (28 Říj.), Ondřeje (30 List.), Tomáše (21 Pros.) a Jana evangelisty (27 Pros.); swátky swatých mučenníků: Štěpána (26 Pros.), Wawřince (10 Srp.), Wíta (15 Čw.), Wácslawa (28 Září), Wojtěcha (23 Dub.) a Pěti bratří (12 List.); swatých wyznawačů: Martina (11 List.), Mikuláše (6 Pros.) a Prokopa (4 Čwce.); swátky swětic: Maří Magdaleny (22 Čwce.), Markéty (13 Čwce.), Ludmily (16 Září) a Kateřiny (25 List.); swátek Wšech Swatých (1 List.); k tomu pak den swatého patrona každého farního kostela a den poswěcení chrámu, které byly zaswěceny jen pro lid té osady. Odpočítajíc neděli welkonoční a letniční, máme to 43 dní zaswěcených, we které bylo zakázáno konati wšední práci. K tomu bylo ještě šest dní polozaswěcených, we které měly konány býti slawné služby boží, ale po kostele bylo dowoleno pracowati, totiž dni swatých evangelistů Marka

(25 Dub.) a Lukáše (18 Říj.) a čtyr swatých doktorů, Řehoře (12 Břez.), Ambrože (4 Dub.), Augustina (28 Srp.) a Jeronyma (30 Září). Po přiwezení těla swatého Sigmunda do Prahy císařem Karlem (1365) byl i tento swatý přijat mezi dědice země české, a synodalným nařízením (1366) den jeho (2 Kw.) prohlášen za zaswěcený swátek. Za biskupa Jana z Jenšteina byl roku 1386 přidán k zaswěceným dnům také swátek nawštíwení panny Marie (na den 2 Července).

Dni starodáwných swatých dědiců českých, Wíta, Wácslawa, Wojtěcha, Prokopa a Ludmily, býwaly we zwláštní úctě wšemu lidu, a mezi nimi nad jiné den *sw. Wácslawa*, w který putowalo se ke hrobu jeho do Prahy. Den ten byl zaswěcený netoliko w Čechách nýbrž také na Morawě čili w dioecezí Olomaucké. Císař Karel IV byl obzwláštním ctitelem wšeho Swatowácslawského, jak swědčila o tom jmenowitě nádhera, kterau wyozdobil kapli swatého dědice tohoto w kostele Pražském. Uctění swatého Wácslawa šířilo se za jeho času rozličným spůsobem také w jiných zemích. Císař Karel založil roku 1362 oltář sw. Wácslawa w kapitulním chrámě w Cáchách se zwláštním oltářníkem Čechem neb aspoň který by dokonale uměl česky, aby pautníci z Čech do Cách putující měli tam kněze krajana swého, který by slyšel jich zpowědi a posluhowal jim w jiných potřebách swým duchowním úřadem. Dříwe již, a wšak následowáním zbožné náchylnosti králowy, byl sekretář jeho Jan Očko, potomní arcibiskup Pražský, když ještě byl kanowníkem we Wratislawi, učinil nadání w tamějším kostele kapitulním, aby byly we swátek sw. Wácslawa konány w něm slawné služby boží se zpěwem a čtením dle obyčeje kostela Pražského. Týž arcibiskup ustanowil roku 1368 zwláštní odpustky na zpíwání starodáwné písně: Swatý Wácslawe, wéwodo české země. Později arcibiskup Jan z Jenšteina užil práwa swého jakožto stálý legat apoštolský nad zahraničnými dioecezími Řezenskau, Bamberskau a Mišenskau, a uložil slawení swátku sw. Wácslawa také w těchto dioecezích (1381), s nařízením, aby wždy w neděli předcházející byl lid napomenut se wšech kazatelnic, aby zanechal wšedních prací.

O swatém *Wítě* byl obyčej, že w předwečer toho swátku a při ranních hodinkách, při mši a o processí we swátek ten sypány jsau růže w kůru kostela Pražského, což měl na péči správce školy Swatowitské.

Slawnost *poswícení* neměla tehdáž ještě wykázaného času w jisté neděle jako nyní, nýbrž dle prawidla byla konána we wýroční den prwotního poswěcení chrámu, ač nebyl-li jiný den ustanowen pro nějaké zwláštní příčiny. Tudy měla w Praze každá farní osada swé zwláštní poswícení. Při hlawním kostele sw. Wíta býwalo ten den po sw. Michale, tedy 30 Září. Roku wšak 1377 přeložil je arcibiskup Jan Očko na den sw. Remigia, to jest 1 Října.

Den *Božího těla* býwal slawen welkau processí, které se wšechen lid již tehdáž účastnil rád okázale s wýjewy poněkud hlučnějšími swého nábožného powznešení. Nálezem synodalným roku 1366 zakazowalo se proto, aby se na processích těch nedopauštělo prowozowání wšelijakých diwadel neb chodění pištců a keyklířů w průwodě.

Zwláštní swátek Pražský, wšak také w celé ostatní dioecezí slawený, o kterém jsme se již na jiném místě zmínili, že byl zaweden spůsobením císaře Karla, byl *den Swátosti* pokaždé w pátek po neděli prowodní, w který ukazowaly se tak zwané swátosti říšské při wěži a později při kapli božího těla na rynku Nowoměstském a byly konány slawné služby boží zwláštně k tomu složené. Wšem, kdož k ukazowání těch swatých ostatků přišli do Prahy, byly z moci papežské uděleny welké odpustky; pročež ten den přicházelo náramné množstwí pautníků z rozličných zemí, a rynk Nowoměstský býwal pak pln lidu. Konšelé Nowoměstští musili přitom pokaždé učiniti zwláštní příprawy k zachowání weřejného pořádku. Druhý swátek téhož spůsobu byl nařízen ke cti četných a wzácných swatých ostatků, které císař Karel přiwezl do Prahy ze swé cesty w krajinách německých a francauzských roku 1354. Ustanowen byl k tomu den w oktav swatého Štěpána, tedy 2 Ledna, jakožto den wýroční přiwezení těch ostatků a uchowání jich w kostele Pražském. Když císař Karel roku 1368 obdržel w Trieru swatý

ostatek zwláště powěstný, totiž třetí díl záwoje panny Marie, jejž prý někdy swatá Helena přiwezla z Jerusalema, wymohl sobě též zwláštní powolení od papeže, aby tento wzácný poklad každý sedmý rok ukazowán byl lidu w kostele Pražském, a kdožby s pobožností k tomu přišel, aby měl odpustky na tři léta a 40 dní. I z toho byla hlučná pauť do Prahy každý sedmý rok, dílem z cizích krajin, zwláště o nanebewzetí panny Marie, kterým dnem se ukazowání začínalo, a opět při konci ukazowání za posledních osmi dní před nanebewzetím druhého roku.

Na wzájem, jak cizí pautníci přicházeli do Prahy, *putowalo* se zase z Čech do rozličných proslawených míst pobožných w cizích zemích, jakož jmenowitě do Říma k sw. Petru, do Cách ku panně Marii, druhdy i do Jerusalema ke hrobu božímu. Putowání do Říma z Čech bylo zwláště walné w čas *milostiwého léta* roku 1350 a opět 1390.

K mimořádným pobožnostem weřejným zawdáwaly příčinu obecné nehody hladu, moru, wálek a jiných ran božích. We případnostech takowých nařizowal totiž arcibiskup obyčejně processí, kterých se zwláště w Praze mělo účastniti weškeré duchowenstwo swětské a řeholní i lid obecný, zpíwajíce litanie, též konání mší na ten úmysl a jiné modlení i posty. Z příčiny moru konaly se takowé pobožnosti za času arcibiskupa Arnošta jmenowitě w létech 1359 a 1362, za Jana Očka roku 1369, za Jana z Jenšteina w létech 1380 a 1390. Pozdější arcibiskup Olbram nařídil roku 1399 se wzhledem na mor, na ukrutnosti Turků a Tatarů proti křesťanům, jakož i na tehdejší časté domácí rozbroje w Čechách krom jiných pobožností, aby se každý pátek odpoledne w hodinu dewátau, to jest nynější třetí, při každém kostele zwonilo zwonem znamenitějším, a při zwonění tom aby každý wěřící poklekl a pomodlil se pět otčenášů. Pobožnost tato stala se později stálým obyčejem doposud trwajícím. Kdo ji konal, měl míti čtyřidcetidenní odpustek. Podobným udělowáním odpustků býwali za času arcibiskupa Jana z Jenšteina wěřící častěji powzbuzowáni k některým pobožným obyčejům, které musily

býti w Čechách tehdáž ještě málo rozšířeny, jakož ku poklonění se při jmenowání jména Ježíšowa neb Marie o službách božích, ku pokleknutí při pozdwihowání, k říkání Zdráwas, když zwonili klekání, též aby sobě dáwali políbení míru při mši, aby prowázeli kněze, když šel se swátostí k nemocnému a od nemocného.

Swátky wánoční a welikonoční byly oslawowány w rodinách a w lidu wůbec udělowáním štědrých dárků pod jménem *koledy*. Zwyk ten byl tak rozšířen, že zachowáwán byl od dáwných časů i we sborech duchowních mezi příslušníky jich, tak totiž, že podřízení koledowali u předstawených, kterýmžto udělowání koledy stalo se powinností. Při kostele Pražském koledowali prælati a kanowníci i ostatní duchowenstwo u arcibiskupa, a bylo statuty ustanoweno, že měl dáti prælatům a kanowníkům 4 kopy, služebníkům kostela, to jest vikářům a oltářníkům a jiným 2 kopy, žákům kůrním 20 a bonifantům 10 grošů, owšem jen těm, kteří osobně do domu arcibiskupowa přišli a kolední zpěw před ním wykonali. Čas k tomu ustanowený byl od štědrého wečera až do hromnic den kterýkoli. U probošta a děkana koledowalo služebné duchowenstwo čili žákowstwo kostela, a měli jim dáti každý, jak se dle stawu jejich slušelo. O kanownících sw. Jiří wyprawowali jsme již w díle prwním, kterak koledowáwali na tři krále u abatyše, a čeho přitom dostáwali.[97]) O welikonocích byl již

[97]) O wánocech byly bezpochyby již tehdáž we zwyku jakési biblické hry, kterých se dílem i nižší duchowenstwo účastnilo. K tomu zdá se že se wztahuje následující místo w statutech kostela Pražského (wydaných Dudíkem str. 450), které wšak nějakým chybným čtením nebo chybau tisku jest nedosti srozumitedlné: Eisdem etiam vicariis et ministris, et præsertim diaconibus et subdiaconibus, districte mandamus, quod in secunda vespera gloriosi natalis domini nostri Jesu Christi et etiam die sequenti, scilicet beati Stephani protomartyris tam in vesperis et matutinis quam in missa, cum clerici per eos episcopi annua peragunt, nullis larvarum monstris seu quibuslibet ludibriis voce aut gestu inordinatis utantur, sed tunicis et dalmaticis, ut consuetum est, induti, cum omni disciplina officium illis sacris diebus congruens, nocturnum pariter et diurnum, reverenter compleant et devote. Scriptum est enim: Domum tuam domine decet sanctitudo K tomu wztahuje se také místo w Sebraných spisech Husowých I. 302.

tehdáž obyčej rozdáwání barwených wajíček, na zelený čtwrtek pak jisté snídaní čili kollací po slawných službách božích. Při kostele Pražském jmenowitě scházeli se k tomu prælati a kanowníci w refektáři kapitulním, oltářníci pak a vikáři i jiní služebníci kostela w domě vikáře arcibiskupowa, kdež oněm posluhowalo se každému jedním bílým chlebem, jednau pečenau rybau a pintau dobrého wína, druhým, totiž w domě vikářowě shromážděným, piwem a wínem.

Roku 1390 zakázali konšelé Staroměststí, aby na štědrý den pacholci jejich a rychtářowi, biřici, kat, též pomahači piwowární a wodáci, jakož i weřejné newěstky nechodili koledau; z čehož jest widěti, že to přicházelo tehdáž w obyčej; a jisté jest, že to zákazem tím ani tehdáž pro budaucnost nebylo zamezeno.

K rozmnožení a zwelebení služeb božích mnoho přispíwal toho času obyčej zřizowání *bratrstew*; o nichž, pokud sauwisela se zřízením cechowním, jest již na jiném místě promluweno, jakož jest jinde také powěděno o bratrstwech kanowníků a služebníků kostela Pražského i Wyšehradského. Hlawním účelem wšechněch, jak řemeslnických tak jiných, bylo důstojné opatření pohřbů spolubratří a společné konání jistých pobožností. Za příklad může slaužiti bratrstwo malířů, založené roku 1348. Patronem jejich byl swatý Lukáš, jejž, jak kladau prawidla, proto jsau zwolili do swého cechu, že on byl prwní, jenž namalowal obraz matky boží. [98]) Wywoleným místem ke společné pobožnosti byl kostel panny Marie na Lauži a zejména oltář sw. Lukáše w témže kostele. Hlawní pobožnost byla u vigilii a w den sw. Lukáše, kdež měl každý mistr a každá mistrowá w předwečer býti při nešporách a w den swatého při mši a účastniti se oféry u oltáře řečeného. W ten den obětowalo bratrstwo každý rok woskowau swíci dewítiliberní ku kostelu matky boží na Lauži, pěkně barwami malowanau a zlatem i stříbrem okrášlenau, která měla hořeti o welkých

[98]) Dorum haben dy moler vnd dy schylder sand Lucas in yer czech erwelt.. vnd woldin sand Lucas da mit eren, daz er der erst ist gewest, der ye vnsir wrawen bild gemalt hat.

swátcích. Mimo to konalo bratrstwo čtwero služeb za duše každého roku, wždy w ponděli po swátku panny Marie, to jest po každém ze čtyr tehdáž zaswěcených dní Marianských. Wšichni mistři a ženy jejich byli také zawázáni přijíti na pohřeb každého člena bratrstwa neb manželky a synů i dcer jeho. Čtyři z bratrstwa, kterých jména by se wytáhla losem, měli nésti tělo do kostela, pláště přitom se sebe složíce.

Podobně bylo při jiných spolcích toho druhu; mezi nimiž musíme zwláště učiniti zmínku o bratrstwu těla božího se znamením obruče s kladiwem uprostřed wisícím (cum signo circuli et malleo in medio pendente, quod vulgariter obrucz dicitur), založeném asi roku 1382. Bratrstwo toto newázalo se na žádný staw ani na žádné zaměstnání, nýbrž dopauštělo přístupu každému; nicméně skládalo se weskrz jen z osob zámožných, poněwadž wyžadowalo wětších obětí peněžitých. Jest to widěti z toho, že každý, kdo chtěl ze spolku wystaupiti, powinen byl darowati bratrstwu pět kop grošů památného. Ze čtyřidceti prwotních členů jeho, kteří přiwěsili pečeti swé k listině dané we jménu bratrstwa dne 1 Dubna 1382, bylo 27 šlechticů, mezi nimiž nacházeli se někteří z přednějších dwořenínů krále Wácslawa, jakož Jan Čúch ze Zásady a Markwart z Pořešína, též hofmistr arcibiskupůw Mikuláš z Borotína a jiní wětším dílem stawu zemanského, osm znamenitějších osob z wyššího duchowenstwa, totiž Wítek z Černčic probošt sw. Jiljí, Jan probošt Zderazský, Přibislaw děkan Pražský, Zdeněk weliký mistr křižownický, Wácslaw Kolmanůw kanowník Wyšehradský a písař wydání králowských, Petr ze Wšerob kanowník Pražský, a ještě dwa kanowníci Wyšehradští, Wácslaw z Buřenic, potomní děkan, a Jan Wepřek, k tomu pak pět měšťanů Pražských, Prokop Bohuslawůw z rodu Olbramowiců, Dětřich Hošťálek, Pechanec Šibal, Ješek Benešowský a Mikuláš Rot. Také král Wácslaw počítal se k bratrstwu tomuto, jako zwláštní jeho ochránce. W čele bratrstwa stáwali pokaždé tři heitmané (capitanei) wolení na rok, od roku wšak 1404 následkem nějaké změny we zřízení toliko jeden mistr bratrstwa a čtyři raddowé (consiliarii). Počet členů wzrostl

časem tak, že se roku 1407 čítalo jich dobře tři sta; při čemž, jak se zdá, časem členowé stawu městského obdrželi přewahu we spolku. [99])

Prwním hlawním účelem, jejž sobě wytklo bratrstwo s obručí a kladiwem, bylo wystawení kaple božího těla čili ke cti nejswětějšího těla a krwe Kristowy, panny Marie a swatých mučenníků Šťastného a Zbožného dílem slawným a tudy nákladným (solemni fabrica et ædificio) prostřed welkého rynku Nowého města Pražského, to jest na místě, kdež se ukazowaly říšské swátosti; při kterémžto kostele čili kapli měli býti zřízeni tři duchowní neb i wíce k slawnému konání služeb božích. Čtyrykrát za rok, o každých totiž suchých dnech, měly býti slawné vigilie a úmrtní mše swatá se zpěwem za duše bratří.

Zbožnému smýšlení lidu a obecnému zalíbení w častém a slawném konání služeb božích, o kterém swědčí rozmanitá

[99]) Roku 1382 byli heitmany: Ješek Ocas ze Zásady, Zdimír ze Sedlce a Buzek z Heraltic, roku 1403 slowutní mužowé Zachariáš ze Swinař, Štěch z Lopuce a Petr Kwas ze Wšenor; roku 1404 jmenuje se wšak mistrem bratrstwa Dětřich kramář, a raddami Mikuláš Gumerawer, Petr češíř (pechrer), Teml uzdář a Hensl Gundaker, wše měšťané Staroměstští. Dětřich kramář byl mistrem bratrstwa také ještě roku 1407. Hlawními pamětmi o tomto bratrstwu jsau listiny z let 1382, 1397 a 1403 w *Monumentech univ. Prag.* Tom. II. P. I. 262, 342, 366, 406, dále wšak také zápisy w *Lib Erect.* VI. 419 k roku 1404 a w *Actis Consist.* E. 10. F. 1 k roku 1407. O poměru krále Wácslawa k bratrstwu tomuto, který se wytýká sic také w listinách tuto zmíněných, dáwá nejwíce swětla pamět posledně uwedená, kdež prawí se: non esse evocatos omnes de fraternitate, quorum interest, et præsertim Serenissimum principem dominum nostrum regem, cujus et *aliorum superiorum* de fraternitate ante omnia habendus est consensus. Z rozdílu mezi zpráwami z let 1382 až 1403, we kterých se uwodí wždy tři heitmané, a zpráwami pozdějšími od roku 1404, kdež w čele bratrstwa stojí pokaždé jen jeden mistr a jeho raddowé, mohlo by se zdáti, že to byla dwě bratrstwa od sebe rozdílná, na něž se starší a pozdější tyto zpráwy wztahují; ale práwě poměr krále Wácslawa k bratrstwu jak dle starších tak dle pozdějších zpráw ukazuje, že to bylo bratrstwo jedno, w němžto wšak staly se práwě roku 1403 neb 1404 jakési důležité změny. Tyto změny sauwisely nejspíš s darowáním kaple božího těla od bratrstwa národu českému w učeni Pražském, které se stalo práwě roku 1403, jakž o tom bude řeč ještě jinde.

nadání a zřízení onoho času, nečinila wšak zadost již za času císaře Karla ano i drahný čas předtím horliwost welké části duchowenstwa we skutečném konání powinností jemu z toho wyplýwajících; naopak již tehdáž bylo mnoho příčiny k stížnostem na nedbalost a jiné nespůsoby s jeho strany.

Nejméně pilnosti we službách božích prokazowalo práwě duchowenstwo wyšší, prælati a kanowníci při kostelích kollegiatných. Jak měli dbáti mnoho o kostel mužowé zaneprázdnění we službách při dwoře králowském nebo w kancelářích arcibiskupowých, kterým præbendy byly wíce odměnau za tyto služby než za wýkony powolání duchowního? Jak měli činiti zadost powinnostem swým w kostele, když měli kanownictwí neb hodnosti při dwau, při třech i čtyřech kostelích zárowen, a to newždy weskrz w Praze, nýbrž i we wzdálených místech a zemích? Mnozí také neměli jiných powinností, ale k duchownímu stawu netáhlo jich powolání, než toliko požitek; jsauce zhusta mladí páni šlechtického rodu, měli již wychowáním swým wíc náklonnosti k čemukoli jinému než ke službě kostelní; mnozí ani nebyli dostatečně opráwněni ji konati, nemajíce swěcení na kněžstwí. Protož stěžowal již arcibiskup Arnošt při wydání nowých prawidel kostela Pražského roku 1350 na obecnau nedbalost při něm we službě boží, a zejména na zištnost mnohých kanowníků, kteří prý jen když mají bráti nějaký požitek, přicházejí k sídlu swému při kostele, a jak jej popadnau, ihned a honem zase utíkají; čemuž hleděl aspoň částečně učiniti přítrž nařízeními, dle kterých měly se podíly z důchodů krom tak zwaných těles præbend dostáwati hlawně jen kanowníkům sídlícím a kostel skutečně nawštěwujícím.

Arcibiskup sám pro mnohá zaneprázdnění zwláště we službě králowské nemohl pokaždé osobně slaužiti welkau mši we swátky, o kterých to bylo předepsáno. W takowé případnosti měl se dáti zastati některým ze suffraganů swých neb opatů majících mitru. Že wšak býwalo těžko někoho z nich k tomu dostati, musí se sauditi z nařízení jiného w statutech roku 1350, dle kterého měl tehdy na místě arcibiskupa slau-

žiti děkan, a když by on nemohl, některý kanowník, který měl týden, anebo některý jiný kanowník, a když by ani z těch nebylo k tomu žádného, konečně třeba jeden z polowičných præbendatů, kteřížto jediní musili bez wýjimky zachowáwati stálé sídlo při kostele a míti swěcení na kněžstwí. Jak se zdá, swáželo se zhusta na ně, kteří měli nejmenší nadání, největší břímě služby, kterému se wyšší a bohatěji opatření wyhýbali. Bylo nejspíš podobně, jak jsme již na jiném místě powěděli o kostele Wyšehradském,[100]) kdež málo let předtím (1340) Jan sakrista nadal præbendu menší, jejíž držitel měl o welkých swátcích slaužiti welkau a nešpory na místě prælatů a plných præbendatů, kteří se sic dáwali w tom zastáwati vikáři a jinými služebníky kostela. Srownáwá se s tím také jiná pamět. Oltář sw. Wácslawa nad hrobem jeho w nádherné kapli w kostele Pražském neměl do posledního roku žiwobytí císaře Karla IV žádného zwláštního kněze oltářníka z příčiny zwláštní přednosti, kterau měl míti před jinými oltáři, že totiž nikdo menší než kanowník nesměl při něm čísti mše. Následek byl, že zůstáwal oltář tento často dlauhý čas beze mše, protože jí dobrowolně nikdo z opráwněných nečetl; až císařowna Alžběta roku 1378 nadala k němu zwláštního kněze s powinností k slaužení tří mší za týden, jemuž wymohla práwo k nošení mitry a místo w lawicích w kůru wedlé kanowníků mezi tak zwanými installaty.

Wlažnost wyšších přirozeně nakazila také nižší. Vikářům kanowníků, kteří měli říkati hodinky místo pánů swých, býwala přitom dlauhá chwíle; i krátili ji sobě, jak též kárají již statuta z roku 1350, zwláště tím spůsobem, že opauštěli lawice pod záminkau čekání na swé pány a pobíhali déle než bylo třeba po kostele i wybíhali přede dwéře s komžičkami a mitrami, aby jimi oděli pány při wstaupení jich do kostela.

Na faráře a na nájemníky kostelů farních byla dáwná stížnost, že méně dbali obecných služeb božích a wíce obřadů zjednaných, z nichž měli wýdělek. Již statuty Arnoštowými roku 1349 musilo se z té příčiny zakazowati, aby nebyly

[100]) Wiz dílu I str. 400.

w témž kostele nikdy dwě zpíwané mše slauženy stejnau dobau. Mnozí faráři z lakomstwí i z pohodlí zpíwali černé mše w neděli neb we swátek místo welkých služeb božích, nebo začínali wíce mší rozličných zárowen a nedokonáwali jich. Zakázáno obojí nařízením synodalným roku 1366; ale příčina ku kárání toho nepřestala i w pozdějších časích.

Na kněze oltářníky stěžowalo se často, že nekonali mší, ku kterým byli zawázáni swým nadáním, že nepřicházeli na processí ani k welké mši neb na nešpory o welkých swátcích. Tak žalowal Wácslaw farář sw. Hawla roku 1377 na Jáchu oltářníka panny Marie w tom kostele, že maje slaužiti čtyry mše za týden, čítal po dwa měsíce až do sw. Hawla předešlého roku obyčejně za týden jen jednu, a welmi málo kdy dwě, od Hawla wšak po několik měsíců neslaužil wůbec ani jednau. Při visitací roku 1379 stěžowal farář sw. Jijlí na oltářníky toho kostela, kterých bylo čtrnáct, že newšichni čítají mše, ježto by měli. U matky boží na Lauži žalowal farář na oltářníka, který měl každodenně čísti ranní mši, že mše nebyla čtena již od sedmi let, a oltářník že čte jen někdy w jiný čas, když se mu líbí; na jiného pak oltářníka, že se již ode dwau let ani neukázal w kostele, a neslaužil, až nyní skrz jiného kněze; na faráře zase udáwali osadníci, že jindy míwal dwa střídníky, nyní jen jednoho, a sám že slauží mši zřídka kdy. Jan Rubrika, oltářník sw. Prokopa w kostele sw. Mikuláše na Starém městě, který měl čísti mši každého dne, čítal sotwa jednau za 14 dní, a měl při s patronem Pešlem Buhuslawowým, který se proto zpěčowal odwáděti jemu plat. Na faráře u sw. Wawřince pod Petřínem udáwal střídník jeho, že neslaužil mše toho roku leč třikrát wšeho wšudy. Při kostele sw. Jiljí kollegiatném naříkalo se na mnoho nepořádků pocházejících z ustawičných sporů mezi děkanem, farářem a sakristanem, poněwadž prý každý z nich chtěl býti pánem w kostele. Děkan zapowídal kázati jistému knězi Františkowi, kterého k tomu ustanowil farář; a když jednu neděli kázal, dal zwoniti, aby mu kázání přetrhnul. Jindy překážel slawnému konání služeb božích we sváteční dni, zakazuje zpíwání i hra-

ní na warhany. Osadníci stěžowali si wůbec také na zanedbáwání služeb božích, kterak ranní mše málokdy se zpíwá, ježto jindy každého dne byla zpíwána, kterak jindy w neděli a we swátek býwali tři duchowní při welké mši, nyní že se to neděje, a k tomu podobně.

Jindy zase káraly se rozličné nespůsoby mnohých duchowních při konání služeb božích, jakož kraucený, diwadelný spůsob we zpíwání evangelií a jiných částí mše swaté, hraní rozpustilých písní na warhany neb na jiné hudební nástroje se záměrem, aby polektali uší posluchačů. Již arcibiskup Arnošt we prawidlech kostela Pražského (1350) zakazowal proto wšeliké zawádění nowot we zpěwích a čteních bez zwláštního powolení swého; a důrazněji horleno na to na synodě roku 1366.

K řádnému konání služeb božích bylo potřeba mešných rauch a jiných oděwů a ozdob kněžských i wšelijakého kostelního náčiní. Zbožná mysl wěřících jewila se i w tom, že o potřeby tyto bylo pečowáno w hojné míře, tak že netoliko každý kostel než i wšechny jednotliwé oltáře a duchowní spráwci jejich byli w tom dostatečně opatřeni wětším dílem dobrowolnými dary buď od patronů buď od jiných osob; ano wětší kostely oplýwaly drahocennými poklady, wěnowanými k tomu účelu. Nedíc nic o kostele metropolitním sw. Wíta, který w tom jako we wšem jiném přewyšowal ostatní, může slaužiti za příklad kostel sw. Tomáše na Malé straně, který dle inventáře složeného asi roku 1415 měl ornátů s welkau část přeskwostných neméně než 88, kápí čili jak nyní říkáme pluvialů 18, se wším jiným příslušenstwím co náleželo k přistrojení duchowenstwa, ozdobných pokrowů na oltáře 39, obyčejných 16, příkrowů k pohřbům 11, monstrancí a křížů rozličných stříbrných, pozlacených a drahými kameny ozdobených 22. Béřeme příklad ten z té příčiny, že se kostelu sw. Tomáše zajisté wíce jiných klášterních a kollegiatných w Praze rownalo, a některé bezpochyby jej přewyšowaly.

Zwláštní zalíbení bylo w ozdobowání schránek, we kterých se chowaly *swaté ostatky,* ježto úcta k nim a wíra w diwo-

twornost jejich byla weliká a wůbec rozšířena. Celá těla swatých byla chowána we skwostných rakwích, wětším dílem z drahých kowů, hlawy a ruky we zlatých neb stříbrných kowáních; menší částky byly wstrkány do drahých monstrancí, křížů, pektorálů, plenářů neb do obrazů týchž swatých a swětic, neb také uloženy do pěkných skřínek, s wynaložením wšelikého umění klenotnického. Kostel sw. Wíta chowal 13 rakwí s těly swatých, z nichž jedna, swatého Wácslawa, byla celá z ryzího zlata, ostatní wšecky stříbrné, pozlacené. Hlaw bylo 25, z nichž dwě, sw. Wácslawa a sw. Sigmunda, w kowáních z ryzího zlata, ostatních 23 we stříbrných, pozlacených a na mnoze perlemi a drahými kameny okrášlených; ruk 29 podobně wyozdobených. Obrazů, slaužících ke wložení ostatků zwláště wzácných čítalo se 15, monstrancí k témuž účelu sedm, křížů sedm, desk osm. Největší část těchto skwostů dostala se kostelu Pražskému od císaře Karla IV, a od něho bylo také ostatků samých swezeno do Prahy z rozličných krajin swěta wíce, než se jich předtím nashromáždilo z celého minulého času.

Kostel Pražský chowal od starodáwna nejwětší část ostatků swatých dědiců země české. W něm leželo tělo sw. Wácslawa; při něm železná přílba a železné brnění jeho, meč s pošwau a weliká korauhew, kterau prý zhotowila swatá Ludmila. Ležel tu též swatý Wojtěch, a chowala se berla biskupská po něm, prsten jeho a rukawice. Od swaté Ludmily, jejíž tělo leželo w kostele jeptišek sw. Jiří, chowala se w kostele sw. Wíta jedna ruka, též jedna ruka sw. Prokopa a některé částky ostatků swatých apoštolů slowanských Cyrilla i Methodia.

Císař Karel IV, swážeje poklady swatých ostatků z Němec, z Italie, z Francauz a z jiných krajin do Prahy, seznámil Čechy s památnostmi tohoto druhu, které w očích tehdejšího křesťanstwa měly mnohem wyšší cenu než ony znamenitosti domácí; neboť unášely wěřící mysli až do času nejstarších křesťanů, do wěku apoštolského ano do samého mládí a žiwota i utrpení Kristowa, ač za to owšem trwanliwost této

ceny jejich byla méně pojištěna proti přísnější kritice časů pozdějších. W popise swatých ostatků kostela Pražského učiněném roku 1368 uwodí se na příklad hlawy swatého apoštola Bartoloměje, swatých ewangelistů Lukáše a Marka, i prwomučenníka Štěpána; ruka Lazarowa, bratra Maří Magdaleny a něco wlasů této swětice; plénka Ježíška dítěte, částka jesliček, na kterých byl chowán, částka sukně Kristowy nessité, šátek Kristůw utěrací, ubrus, kterým byl pokryt stůl poslední wečeře páně, čtyrhran wyříznutý z téhož stolu s čtyřmi nožkami, zlatem wykládaný; částka raucha páně purpurowého, též raucha bílého, w němž byl wydán we posměch od Herodesa; část prowazu, kterým byl Kristus swázán; dwa trny z koruny utrpení páně; krůpěje krwe Kristowy; kříž udělaný ze dřewa kříže Kristowa, část hřebu kříže, částka raušky zakrwawené, kterau byl přepásán na kříži, částka hauby podané ukřižowanému; kámen ze skály, která pukla při smrti spasitele; nejswětější panny mléko, částka raucha jejího bílého, záwoj panny Marie a částka záwoje krwí okropeného, w němž jest stála pod křížem, částky dwau pásů matky boží a částka wětwe palminy, kterau nesl w ruce Jan miláček Kristůw jda při pohřbu Mariinu. Byl tu také obraz panny Marie, císařem Karlem ze Říma přiwezený (1369), o němž prawilo se, že jej malowal swatý ewangelista Lukáš, a jiný obraz též ze Říma představujicí oblíčej Kristůw, jenž prý byl přinesen Abagarowi králi mesopotamskému. Z Kontantinopole byly císaři Karlowi poslány kosti Abrahama, Isaaka a Jakuba císařem řeckým Janem Palæologem.

O jistých časích w roce, které buď weškerá církew slawila co radostné, jako od hodu welikonočního až do oktavu božího těla, nebo které byly slawné pro ten neb onen kostel dle založení jednohokaždého, býwaly kostely, aspoň bohatší, ozdobowány čalauny čili kortinami zawěšenými na stěnách, z nichž mnohé obsahowaly malby nebo byly jinak wzácného díla a ze skwostných látek. Poněwadž byly to též skoro weskrz dary dobrodinců a nebyly wždy hned prwotně určeny pro kostely, newztahowaly se malby takowé wždy na před-

měty nábožcnské, nýbrž často na swětské, a nebralo se z toho pohoršení. Na čalaunech zawěšowaných ku př. w kůru kostela sw. Tomáše nacházely se obrazy představující stwoření swěta a příběhy ze starého zákona, Krista se swatým Augustinem, dětstwí spasitelowo, radosti panny Marie, umučení páně; ale obrazy tyto střídaly se s jinými, na nichž na jednom byli namalowáni bojowníci spolu šermující a zase objímající se s pannami, na jiném pacholata ssající laň, opět dobýwání panen na hradě od bojowníků na lodích, opět Mauřenín a ozbrojenec, an bojuje se lwem, opět jiný ozbrojený muž zápasící s lesním mužem, do wězení jej zawíraje. Také byl tu čalaun s welkým černým orlem we žlutém poli, pod kterým byl někdy císař Karel prowodín od Břewnowa ku Praze, když se wracel co korunowaný císař ze Říma roku 1355, jak jsme se již na jiném místě o tom zmínili. Byl jej klášteru darowal Mikuláš Jenteš, potomní podkomoří králowský. Kostel sw. Wíta měl zwláště pěkné kortiny darowané od prwních tří manželek císaře Karla IV, Blanče a dwau Anen. Pro lehčí snesení zimy při službách božích za tužších mrazů bylo w kostele sw. Wíta w obyčeji, postlati podlahu kůru slamau, a byla powinnost scholastikowa, potřebnau slámu k tomu dáti. [1]) Nejspíš činilo se podobně také w některých jiných kostelích.

Místem určeným k uchowání rauch, nádob, klenotů, též knih kostelních byla hlawně sakristie. Při bohatších kostelích farních měl je pod opatrowáním zwláštní sakristan, při kostelích kapitulních kustos a sakristan. Nařízeno bylo wšude wésti inventář wšech wěcí kostelních a přehlížení jeho aspoň jednau za rok. Při kostele Pražském metropolitním měl powinnost každý nowě nastupující děkan, složiti inventář takowý aspoň za tři měsíce po swém stwrzení, přizwa k tomu dwa starší kanowníky, s nimiž společně měl jej přehlížeti aspoň každý třetí rok. Od něho přejímal wěci wlastně do sakristie náležející každý nowě nastupující kustos neb sakrista, a oba

[1]) Tak rozumím místu w statutech kostela Pražského wydaných od Duďíka pag. 433, kdež prawí se: Scholasticus . . hiemis tempore . . de straminibus pro choro S. Viti, quamdiu expedit, sufficienter providere tenetur.

dwa byli powinni též wésti inventáře o nich. Při kostelích farních měli jistý dohled na wěci kostelní také *kostelníci* jmenowaní k tomu z prostředka osadníků (vitrici ecclesiæ). Přese wšechny předpisy nedalo se wšak zabrániti, že jednotliwí faráři neb oltářníci někdy zastawili ornat neb kalich neb co jiného z wěcí swého kostela neb oltáře aneb i jiným spůsobem odcizili; jak swědčí o tom časté stížnosti osadníků neb jiných osob k tomu powolaných we pamětech úředních z toho času.

Ku posluhowání kněžím při mši swaté a jiných obřadech, jakož i k jiným menším službám při kostele byli hlawně ustanoweni *zwoníci* (campanatores), kteříž dle prawidla měli býti duchowní nižšího swěcení, ale nebylo lze docela obejíti se přitom bez laiků. Někdy se nejspíš stáwalo na zápor, že kněz četl mši bez posluhy; což se proto statuty Arnoštowými wýslowně a přísně zakazowalo. Jisté služby konaly také *báby* kostelní (matronæ ecclesiæ). Při kostele Pražském býwalo jich šest, jichž přijmutí do služby kostela příslušelo děkanowi. Powinnost jejich byla mezi jiným, oprawowati raucha mešná a pokrowy oltářů, když se na nich co rozpáralo, pokud stačilo k tomu jich umění, a společně s bonifanty hlídati swaté ostatky, když byly wystaweny na oltářích, kromě o swátcích sw. Wíta a Wácslawa, w kteréžto dni náleželo hlídání jich na oltáři sw. Wíta vikáři děkanowu a na oltáři sw. Wácslawa oltářníku sw. Kříže wedlé kaple Swatowácslawské. Měly také ošetřowati nemocné žáky kůrní a pilně býwati při službách božích. Za swau službu měly jisté platy w penězích a w plodinách od arcibiskupa, od probošta a z obediencí w Odoleněwodě, též podíly při rozličných nadáních. Za příbytek byl jim wykázán dům we zdech hradu Pražského náležející arcibiskupu. Při kostele Pražském byli také zwláštní *strážní* kostela (custodes), kteří spolu se zwoníky požíwali jistých dědin w Ořeše a w Újezdě.

Wěk Karla IV a Wácslawa IV wyznamenáwal se w Praze welkau horliwostí w *stawění* a řestawowání *kostelů,* jak jest dostatečně ukázáno w místopisné části dílu tohoto. Náklad na

stawby tyto a na potřebné oprawy zaprawowán byl s největší část dobročinností wěřících wůbec a patronů kostelních zwláště. Sbírání dobrowolných darů a chowání peněžitých prostředků, které se sešly tím neb jiným spůsobem, jakož zwláště z odkazů činěných posledními wůlemi, bylo wlastním a hlawním powoláním *kostelníků*, kteří proto měli býti jmenowáni z nejwáženějších sausedů w osadě; neměli wšak wynakládati ničeho bez swolení faráře. Na stawby wětších chrámů powolowalo se od arcibiskupa také sbírání po celé dioecezí, k čemuž pak býwali ustanoweni zwláštní sběratelé čili *žadatelé* (petitores). K účelům nowé stawby kostela sw. Wíta býwaly také určeny pokuty ukládané na wšelijaké přestupky proti řádu církewnímu.

Krom toho bylo wšak také powinností beneficiatů samých, aby z důchodů swého beneficia přispíwali na potřebné oprawowání krowů a zachowáwání kostela w dobrém stawu. Prawidlo to wztahowalo se jak na faráře tak na prælaty a kanowníky. Z té příčiny ustanowil arcibiskup Arnošt we statutech kostela Pražského (1350), hledě k tehdejší nowé stawbě kostela téhož, by se tím rychleji dokonala, aby každý arcibiskup nowě nastupující během prwního roku po swém dosazení složil k tomu účelu 50 kop grošů, probošt, děkan, arcijahen, scholastikus a kustos, jestližeby nezachowáwali residencí, polowici čistého důchodu prwního roku, pakli by zachowáwali, tehdy probošt 10, děkan, arcijahen a kustos po pěti kopách a scholastikus dwě kopy, každý pak kanowník, když by dosáhl præbendy, celý čistý důchod jejího prwního roku. Ke spráwě důchodů určených na stawbu tuto byli ustanoweni zwláštní ředitelé (*directores fabricæ*), buď jeden buď dwa společně z prostředka kapituly neb jiného duchowenstwa kostela Pražského.

5.

Duchowní spráwa a církewní moc.

Byl to hlawní oznak středního wěku wůbec a tudy také doby, o které jednáme, že w časích oněch bylo působení duchowenstwa mnohem rozsáhlejší, moc církwe nad společností

lidskau a zejména w poměru k moci státní mnohem wětší, než za wěků nowějších.

Již w tom, co se i podnes zahrnuje w obecném pojmu *duchowní spráwy*, wyžadowal se tehdáž wšelijak přísnější pořádek, a byl wymáhán přísnějšími prostředky než za našeho wěku. Náleželo k tomu předně posluhowání swátostmi křtu, pokání, wečeře páně, manželstwí a posledního pomazání, které, nejsauce wyhraženy auřadu biskupskému, mohly býti udělowány od každého kněze, ale práwně byli k tomu zmocněni jen fařářowé s pomocníky swými, jeden každý we swé osadě. Bez powolení faráře nesměl žádný jiný kněz, buď swětský, buď řeholník, ničeho toho konati, wyjma jediné, že zpowídání bylo wolně propuštěno mnichům ze řádu kazatelského a menších bratří, kteří k tomu byli zwláště ustanoweni od swých wyšších a obdrželi swolení biskupa pro celau dioecezí, kteréžto swolení wšak dle nařízení papežských nesmělo jim býti odepřeno bez platné příčiny. Obecné přikázání církewní, aby každý wěřící, který dosáhl wěku dospělého, aspoň jednau za rok wykonal zpowěd a w čas welkonoční přijal swátost oltářní, bylo provincialnými statuty arcibiskupa Arnošta wysloweno tak, že měl každý zpowěd tu wykonati u swého wlastního kněze, tedy faráře neb jeho náměstka, a ne u jiného, leč se zwláštním powolením fařářowým, poněwadž by sice nemohl obdržeti rozhřešení. Kdo zpowěd opominul, spůsobil si stíhání duchowním úřadem; mělo mu býti bráněno wstaupení do kostela, a zemřel-li w tom, měl mu býti odepřen křesťanský pohřeb.

Příslušnost ku kostelu farnímu měla býti přísně zachowáwána také w tom, aby každý powinen byl, w neděli a we swátek choditi na služby boží do swého a ne jiného kostela. Kněz měl se před začetím mše swaté tázati lidu, zdali by tu byl kdo z cizí osady, který by opowrhuje swým wlastním fařářem, chtěl zde mši slyšeti, a když by kterého našli, aby jej hned z kostela wywrhli.

Tak bylo owšem též prawidlo o *pohřbích*, že měl každý býti pohřben při tom farním kostele, ku kterému za žiwa

příslušel, ač s wýjimkau obecně dopuštěnau, zwolil li si sám pohřeb při kostele nebo w kostele jiném, budto pak farním, buď klášterním. Bylo wšak přísně zakázáno, aby se kdo zawázal slibem nezměnitedlným dáti se w jistém kostele pohřbíti. Slib takowý neměl míti žádné platnosti; kdo jej učinil, nesměl býti jinde pohřben, než při swém kostele farním; a stalo-li se to proti zákazu, smělo býti mrtwé tělo žádáno nazpět, se wším požitkem z toho pohřbu. O pochowáwání w kostelích bylo nařízeno, aby nesměl w kostelích farních pohřben býti nikdo jiný leč kněz a patron nebo znamenitý dobrodinec kostela, se zwláštním powolením od biskupa. W kostele hlawním sw. Wíta měla se uwnitř pochowáwati toliko těla knížat a arcibiskupů; těla prælatů w kapitule, kanowníků a wyšších služebníků kostela i také dobrodinců w ambitě, jiných wšech na hřbitowě mimo ambit; což wšak nezachowáwalo se tak přísně později, když pokročila již stawba nowého kostela, tak že w něm bylo wíc prostranstwí.

W *neděle* a we *swátky* hledělo se přísně k tomu, aby se nekonala žádná těžší práce. Faráři měli k tomu pilně přihlížeti a přestupitele stíhati církewními tresty. Zdá se, že již tehdáž byl příliš welký počet dní zaswěcených mimo neděle obtížný žiwnostníkům, pročež býwalo od nich církewní přikázání w některé swátky druhdy přestupowáno. Z té příčiny byla roku 1366 zápowěd wšedního díla we dni swáteční připomenuta nálezem synodalným; a když později jednoho času někteří sládci a piwowárníci Malostranští o swátcích Krista pána dáwali woziti wodu, dělati slady a wařiti piwo, wzešlo od úřadu arcibiskupského napomenutí k farářům u sw. Mikuláše a u sw. Michala w Menším městě Pražském, aby se takowých uptali a udali je arcibiskupu ku potrestání. [2])

Posty byly rowněž přísnější než za nynějšího času. O postě čtyřidcetidenním byly zakázány netoliko pokrmy masité, nýbrž i z wajec a z mléka. Duchowním ukládalo se někdy postiti se také w adwentě a o dwau posledních dnech masopustu; dopauštělo se wšak požíwati mléka i wajec těm, kteří

[2]) *Formulæ Joh. Przimdæ.* 123. (Rkp. bibliotheky kapitulní.)

nemohli snadno ryb míti. Laikům byly roku 1390 propůjčeny odpustky těm, kdož by se postili w adventě, čtyřidceti dní za každý den zachowaného postu. W čas moru neb jiných obecných neštěstí ukládaly se také zwláštní posty wedlé zwláštních pobožností a jiných skutků kajicích. Hlawně wšak wztahowalo se přikázání postů na osoby, které již dosáhly dwadcátého roku,[3]) a dopauštěla se wýjimka nemocným, wšak s powolením wyšších, když by pohodlně mohlo býti žádáno.

K duchowní spráwě náležela také péče o zachowání počestného křesťanského *mrawu* mezi lidmi, o zamezení wšelikých neprawostí. Kněz, kterému byla poručena spráwa duší, měl se wynasnažiti zejména, aby osadníky swé wystříhal od obžerstwí a chlastu, od smilstwí a cizoložstwí, od kostkářstwí, od krádeží a wražd, od powěr a kauzel.[4]) K tomu měl působiti netoliko na kázání a we zpowědi, nýbrž měl w osadě swé pátrati, kde se jaká nemrawnost nebo neprawost dála, měl hospodáře napomínati, aby w domích swých netrpěli ji prowozowati, měl k stawení jí dowoláwati se pomoci úřadů swětských a oznamowati zatwrzelé wyššímu úřadu duchownímu, aby byli stíháni tresty církewními. Úkolu tomuto bylo zwláště těžko dostáti w Praze, kdež jakožto we městě welkém byla směsice wšelijakých lidí a každá neprawost lehčeji než jinde nacházela úkryt. Skoro w každé části města byla některá místa podezřelá neb o kterých wůbec bylo známo, že se w nich zdržují neweštky neb jiní nepořádní lidé; byly piwnice we sklepích, we kterých se prowozowalo smilstwo; byly swodnice, které wábily ženské swobodné i wdané a poskytowaly jim příležitosti u sebe ke hříšnému scházení se s mužskými. Stěžowalo se na to zwláště při duchowních visitacích od počestného sausedstwa, které se za to hanbilo we swých osadách.

Nad jiné rozkřičena byla osada sw. Walentina pro hampeys za Židy, který ležel w jejích mezích. Tam se hrálo w kaule a w kostky každodenně, we swátek jako u wšední den,

[3]) *Statuta Arnesti* 54.

[4]) Wiz *Statuta brevia Arnesti* u Höflera: *Prager Concilien.*

a byl přístup k newěstkám weřejný. O visitací roku 1380 prawil farář Fridrich od sw. Walentina, že není roku, aby w tom místě nepřišli k zawraždění dwa neb tři lidé. Mimo to čítalo se jiných osm domů newěstek w též osadě. U sw. Linharta byl téhož času dům wedlé samé fary, we kterém se rowněž hrálo w kostky w neděli i wšední den, a krom toho wíce domů jiných, we kterých se hrálo stále; někteří byli od toho žiwi. Na Nowém městě byla w osadě sw. Štěpána celá ulice Krakowská w powěsti jakožto plná newěstek, a byli tři domy, we kterých se hrálo w kostky weřejně we dne w noci. W osadě sw. Wojtěcha w Podwyšehradí byl saused Šrám, který weřejně a pořád přechowáwal zloděje a taškáře obojího pohlawí, kterých již wíce bylo w jeho domě zajato a někteří odprawení, někteří držáni u wězení. Byl často napomínán i také w kostele weřejně wyhlášen; nicméně neupustil od toho. Také u něho hrála zlá chasa w kostky we dne w noci a we wšední den i we swátek. Na Malé straně byla we zlé powěsti pro nekázeň Obora za zdí městskau, a také w osadě sw. Benedikta na Hradčanech bylo wíce domů, we kterých se přechowáwaly ženštiny nemrawné. Nejtíž bylo co poříditi proti takowým, které se těšily z přízně mocných osob, jakož byla roku 1380 ku př. jistá krasawice od Rýna, za kterau chodili páni, zemané a jiní; měla pokoj najatý w osadě sw. Hawla u sauseda na slowo wzatého Frány Geunhera. Také dům markrabí Sigmunda brandenburského, syna císaře Karla, tehdáž dwanáctiletého, w Menším městě Pražském, byl tehdáž we zlé powěsti pro podezřelau ženštinu w něm chowanau.[5]) To wšecko byly neřesti, jichž zamezowání příslušelo na předním místě duchownímu spráwci.

Za prowinění proti počestným mrawům pokládalo se mezi jiným nošení na sobě šatů jiného pohlawí, a býwalo též káráno úřadem duchowním. Roku 1378 musila se stawiti před úřadem arcibiskupským jistá ženština, Anka z Prasetína, dcera Předbojowa, nejspíš nějakého malého zemana, která dobře od dwadceti let chodíwala w mužském oděwu a ozbrojena mečem,

[5]) Zpráwy tyto dáwá *liber visitationum* z let 1379 a 1380.

jak se zdá toliko na cestách, a jezdíwala také na koni po mužsku i tasila druhdy meč proti mužům, nejspíš k obraně swé, jednau také cestujíc do Prahy dala se od saudruha té cesty nazýwati mužským jménem Trojan. Přiznala se, že to činila, ač byla proto často napomínána na zpowědi. Jest jí to zakázáno pod pokutau desíti kop grošů na stawbu kostela Pražského, a slíbil spolu s ní bratr její Mikuláš.[6])

Co powěrčiwý obyčej zakazowalo se (1366, 1384) topení smrti o středopostí, to jest wynášení podobizny smrt představujicí z města nebo ze wsi se zpěwy a hrami přitom obyčejnými a uwrhowání jí do wody. Bylo-li co takowého i w Praze we zwyku, nemůžeme twrditi. Rowněž stíhalo se co powěra zažehnáwání nemocí. R. 1379 byla z toho winěna Domka žena Wácslawa komorníka od desk, osoba slepá, která zažehnáwala bolení hlawy a také rozličným spůsobem léčila lidi bylinami.

Církewními zákony byla také zakázána *lichwa.* Za lichwu pak pokládalo se jimi každé půjčení peněz s wymíněním úroku sebe menšího neb jakéhokoli jiného prospěchu mimo pauhé oplacení jistiny, ano i každý prodej, při kterém by se smluwila wětší cena, když se kupujícímu čekalo s platem, než za kterau se hned platilo hotowými. Ustanowení takowá byla welkau překážkau obchodu, a byla proto ustawičně rušena; ale ustawičně doléhalo se na zachowáwání jich s welkau přísností. Duchowní spráwci měli hříšnost lichwy často wykládati na kázáních, měli na zpowědech napomínati k nawrácení zisku lichwářského; měli lichwáře udáwati úřadu arcibiskupskému, který je přidržowal k náhradě tresty církewními. Smlauwy o lichwu prohlašowaly se také statuty Arnoštowými i pozdějšími nálezy synod za neplatné; ti, kdož úrok slíbili, byli wyzýwáni, aby ho neplatili neb aby ho žádali nazpět. Kdo twrdil, že braní auroku není hřích a setrwal přitom, byl pokládán za kacíře, a mohl býti stíhán pokutami kacířů.

We wšem, co náleželo ke spráwě duchowní, byl farář podřízen wyšší moci úřadu *arcibiskupowa,* kterýž konal dohled, aby w tom byl zachowáwán řád dle zákonů církewních. Udělowání

[6]) *Acta consist.* 119.

dwau swátostí, biřmowání totiž a swěcení na kněžstwí, bylo dle obecného řádu církwe arcibiskupu samému wyhraženo. Krom toho příslušelo mu wšak také práwo, wyhraditi sobě případnosti některých těžších hříchů, aby z nich nesměl rozhřešiti obyčejný zpowědník; a práwa toho bylo tehdáž užíwáno we mnohem wětší míře nežli w časích nowějších, tak že počet případností wyhražených (*casus reservati*) býwal mnohem wětší. Nadto pak náležela k úřadu arcibiskupowu rozsáhlá *moc saudní,* předně nad laiky we wšech *přích manželských,* poněwadž manželstwí wůbec se sprawowalo wýhradně zákony církewními, zadruhé nad osobami duchowními wšeliký saud jak w rozepřích o jmění, tak také pro zločiny a nekázeň. Statuty Arnoštowými zakazowalo se wýslowně, aby se duchowní saud neujímal pří, we kterých by laik byl žalowán buď od laika buď od duchowního; nicméně dopauštěly wýjimek, kdyby se jednalo o práwo nuzných lidí, nebo kdyby nebylo saudce swětského, krom toho pak wyhražowaly saudu duchownímu pře proti laikům, když by se jednalo o statky zádušní nebo o odepření platů duchowním, zakládajících se na práwu neb na schwáleném obyčeji. K duchownímu saudu náležely také pře o práwa podací. Krom toho šířila se wšak moc saudu duchowního čím dál tím wíce potahowáním k němu pří w záležitostech jakýchkoliwěk, we kterých se člowěk swětský při zawření nějaké smlauwy s osobami duchowními nebo při podobné jakékoli příčině z wlastní wůle zawázal, podrobiti se práwu duchownímu.

Sáhnutí na osobu duchowní násilným spůsobem jakýmkoli pokládalo se wůbec za prohřešení proti církwi, a bylo stíháno tresty církewními. Protož bylo wrchnostem swětským také zakázáno zajmutí osoby duchowní leč ku požádání saudce duchowního; dopauštělo se wšak wýjimkau, byl-li to duchowní poběhlý, postižený w krádeži neb jiném zločinu a bylo-li se obáwati, žeby utekl. Tehdy měl od swětského práwa býti zajat před swědky duchowními aneb, nebylo-li jich při ruce, před jinými hodnowěrnými, a měl wydán býti saudci duchownímu ku potrestání, jak brzy možná. Ještě wětší wýjimka

dopauštěla se z příčiny, že bylo mnoho takowých, kteří přijali swěcení za akkolyty, jen aby byli účastni swobod duchowního stawu, chowali se wšak we wšem co laikowé, nenosili plešů ani oděwu duchowního, wyhýbali se obcowání s duchowními, když pak mezi laiky něco prowinili nebo měli nějakau rozepři, teprw nechtěli se podrobiti swětskému saudci, nýbrž odwoláwali se na swé swěcení. Poněwadž to zawdáwalo příčinu k častým různicím mezi swětskau a duchowní mocí, wydal arcibiskup Arnošt nález synodalný roku 1361, dle něhož měli akkolytowé nebo jiní duchowní nižšího swěcení jen tehdy užíwati přednosti duchowního stawu, když nosili pleše a oděw duchowní. Kdož by se tak nechowali, těch se neměl duchowní saud ujímati, nýbrž zanechati jich saudu swětskému, buď žeby byli žalowáni w rozepři práwní nebo zajati pro nějakau winu.

K swobodám církwe náleželo také *práwo útočiště* w kostelích. Kdožkoli, prowiniw se jakkoli těžce, utekl do kostela, neměl odtamtud násilně býti wywlečen, nýbrž ku přímluwě spráwce kostela měl býti ujištěn žiwotem a zdrawými audy, tak aby trestán byl jen na penězích neb jiným spůsobem mírnějším. Wyměněni byli wšak z toho weřejní laupežníci a noční škůdci polí, jakož i kdo by w kostele samém nebo na hřbitowě spáchal wraždu nebo ochromení člowěka w té naději, že se mine trestu.

Jakožto duchownímu saudci příslušela arcibiskupu také moc užíwání trestů, jak proti duchowním tak we swé míře i swětským lidem. Tresty takowé byly pokuty peněžité, které se obracely ku prospěchu stawení neb oprawowání metropolitního kostela, zápowěd wstaupení do kostela buď do určitého času buď do naprawení winy, *klatba* čili *exkommunikací* a odepření církewního pohřbu; proti duchowním osobám také *žalář*, který byl dwojí, těžší a lehčí, a nacházel se w domě arcibiskupském na Malé straně,[7]) dočasné stawení úřadu kněžského (suspensio ab ordine), složení s beneficia (suspensio a beneficio) buď na určitý čas buď do náprawy, úplné zbawení be-

[7]) Carceres curiæ archiepiscopi Pragensis, praví se ku př. w *Actis consistorii* r. 1375 fol. 95.

neficia (privatio beneficii) i dle okolností wypowědění z dioecezí. Mladší duchowní we službě kostela Pražského, zejména vikáři kanowníků a žáci kůrní, byť měli i swěcení za jahny, ne wšak na kněžstwí, směli býti za wýtržnosti při službách božích trestáni také třeba metlau od kantora.

Klatbau rozumělo se wyobcowání z církwe, netoliko potud, že postiženému jí zbraňowal se wstup do kostela a přijímání swátostí, nýbrž zakazowalo se wšem wěřícím wšeliké s ním obcowání, poskytowání jemu jídla neb pití neb jiné lidské pomoci, když pak we klatbě zemřel, tím samým zbawen byl křesťanského pohřbu. Wyhlášení klatby arcibiskupem wyrčené ukládalo se obyčejně farářům míst, we kterých se ten zdržowal, a stáwalo se w kostele čtením rozkazu u welkého oltáře nebo s kazatelnice při zwonění zwonů a při rozswícených swíčkách, kteréž kněz po přečtení klatby wzal a zhasil i powrhnul na zem. Setrwal-li odsauzený w klatbě do určité lhůty, nehledaje propuštění, přikročilo se k stížení klatby (aggravatio) wyhlášením *interdiktu*, to jest stawení služeb božích w místě, kde se zdržowal, čímž pak obywatelstwo, zejména představení obce neb jiné swětské wrchnosti nuceni byli, kletého wypuditi z místa, aby se toho sprostili.

Klatba mohla se jistým spůsobem wztahowati také na *Židy*. Když se totiž některý z nich prowinil něčím, co se týkalo práw církwe, zakázal arcibiskup křesťanům wšeliké obchody neb jiné obcowání s ním, až se Žid podrobil wýroku saudu duchowního. Tak se stalo w neznámém roce někdy w prwních časích arcibiskupa Jana z Jenšteina Židu Pražskému Dawidowi z neznámé příčiny; i musil se poddati. [8]) Krom takowého pokutowání bylo křesťanům zacházení se Židy powšechně dowoleno. Toliko zakazowalo se statuty arcibiskupa Arnošta, aby nesměli Židé najímati křesťanek za kojné, čehož příčinau byly jisté ohawné zwyklosti židowské; [9]) k zachránění pak, aby newědomky Židé nesmilnili s křesťankami neb kře-

[8]) *Form. Joh. Przimdæ* fol. 99.

[9]) Accepimus, quod Judæi Christianas puerorum suorum nutrices . . cum illas recipere corpus et sanguinem Jesu Christi contingit, per triduum,

sťané se Židowkami, bylo týmiž statuty nařízeno, aby Židé zachowáwali rozdíl od křesťanů w oděwu, který býwal w obyčeji již we starším čase, totiž Židé aby nosili zwláštní široké klobauky, Židowky pak jakausi wywýšeninu wlasů čauhající wen přes čelo pod záwojem neb pod jiným přikrytím hlawy. Také bylo u welký pátek zakázáno Židům wůbec weřejně se ukazowati pro zamezení ausměšků, kterých si jindy dowolowali; měliť w ten den celý zawírati dwéře a okna domů swých.

Wšeliké powinnosti a práwa úřadu swého wykonáwal arcibiskup dle příležitosti swé buď sám buď prostředkem duchowních úředníků swých, o kterých jsme wětším dílem již učinili zmínku na rozličných místech jiných. Ti se sauborem nazýwali jeho *konsistoří*. Nejpřednější z nich byli official a generalní vikářowé arcibiskupstwí. K úřadu *officiala* náleželo sauzení práwních pří jak mezi duchowními o jmění neb o beneficia, tak také mezi duchowními a laiky, pokud takowé příslušely k saudu duchownímu, rowněž pří we wěcech manželstwí. *Generalní vikářowé* sprawowali wěci nesporné, jakož stwrzowání k beneficiím, zřizowání nowých beneficií neb jiných pobožných nadání, poněwadž k tomu bylo potřeba swolení arcibiskupowa, udělowali dispensí w rozličných potřebách osob duchowních i swětských, a konali sprawedliwost, pokud se týkalo zamezowání neb trestání win. W časích owšem, když official arcibiskupůw byl zároweň také jedním z generalných vikářů, splýwaly obadwa úřady poněkud dohromady. Wedlé úřadů těchto starodáwných zřídil arcibiskup Arnošt hned někdy w prwních létech spráwy swé úřad zwláštní tak zwaného *korrektora* (corrector cleri), na nějž wzneseno jest sauzení a kárání duchowních pro přestupky proti kázni. [10]) Prwní w úřadě tom připomíná se bratr Albert kanowník řeholný, neznámo z kterého kláštera, od roku 1357. Po něm následowali Přibislaw arcijahen Horšowský (1363), který byl později jedním

antequam eos lactent, lac effundere faciunt in latrinam, alia insuper contra fidem catholicam detestabilia et inaudita committunt. *Stat. Arnesti* rubr. 66.

[10]) *Series episcop.* 440.

z generalných vikářů, Pawel z Chocně (1371), farář Chlumecký, potomní kanowník Pražský, Oldřich (1374—1375) jinak nám neznámý, mistr Druz ze Žitawy (1375—1377), tehdáž farář sw. Petra na ostrowě pod mostem Pražským, Jakub sice neznámý (1381—1386) a Wojslaw farář Miličinský (1386—1393).

Přední tito úředníci měli k ruce swé wíce písařů, z nichž prwní nazýwal se *nejwyšším písařem kanceláře* arcibiskupské (protonotarius cancellariæ curiæ archiepiscopi neb officii vicariatus, dominorum vicariorum). Po něm byl, jak se zdá, nejpřednější tak zwaný *kathedral.* Ostatním se říkalo *písaři akt* (notarii actorum). Official měl swého *pečetníka* (sigillifer) a dwa nebo wíce písařů jemu podřízených.[11]) Též byl zwláštní *žalářník* (custos carcerum), který wydáwal také obsílky proti stranám k saudu duchownímu, a k tomu wíce sluhů čili *biřiců* (famuli, bidelli) a přísežných poslů čili *kursorů* (nuncius, cursor juratus consistorii).

Strany užíwaly w práwních rozepřích před saudem duchowním k zastaupení swému *advokátů* čili *prokuratorů* (advocatus, procurator consistorii) a ke spisowání smluw a jiných listin k wedení důkazu tak zwaných *weřejných písařů* (notarius publicus, tabellio). Práwo ku prowozowání weřejného písařstwí w králowstwí českém měl jen ten, komu bylo uděleno z moci králowské. Císař Karel wšak propůjčil roku 1358 arcibiskupu Pražskému tuto moc swau, aby jmenowal weřejné písaře opráwněné jak we králowstwí českém tak w celé říši Římské. Jmenowání weřejných písařů stáwalo se odtud prawidelně úřadem arcibiskupowým. Nastupující písař učinil přísahu na zachowáwání prawdy a sprawedliwosti w úřadě swém, a býwal weň uweden políbením a odewzdáním sobě péra a kalamáře.[12]) Bezpochyby bylo také ku prowozowání advokatstwí při konsistoři potřeba zwláštního powolení arcibiskupského. Dle zá-

[11]) W *Lib. Erect.* V. 67. uwodí se roku 1404 Andreas rector ecclesiæ parochialis S. Michaelis sub castro Pragensi et sigillifer domini officialis Pragensis, a dále Procopius natus magistri Blasii ac Mathias scriptores domini Andreæ memorati.

[12]) *Lib. Erect.* I. 14.

konů církewních, připomínaných také w statutech arcibiskupa Arnošta i w pozdějších nálezích synodalných, neměl prowozowati žádný kněz advokatstwí neb weřejného písařstwí, wyjma toliko písaře, kteří slaužili w kanceláři úřadu arcibiskupowa. Protož byli advokati i písaři obyčejně duchowní toliko nižšího swěcení, mnozí pak také lidé swětští a ženatí, usedlí w Praze co měšťané. Práwě také i mezi písaři kanceláře arcibiskupské bývali mužowé stawu swětského.

Rozdílný od obyčejného saudu duchowního byl saud čili úřad *inquisitora* kacířstwí (inquisitor hæreticæ pravitatis), ač jej též osazowal arcibiskup a bylo na jeho wůli, konati jej také osobně anebo skrze generalné vikáře. Úřad ten byl také místně oddělen od ostatních úřadů arcibiskupowých, ježto nenacházel se spolu s nimi we dwoře arcibiskupowě na Malé straně, nýbrž we zwláštním dwoře inquisitora na Starém městě blíž kostela sw. Jana na Zábradlí (č. 203). Inquisitorowi náleželo, pátrati po kacířích a wypátrané neb udané a jemu do wazby odewzdané přiměti k odwolání bludu, kteří by pak se obrátiti nedali, jakožto zatwrzelé odsauditi a odewzdati ramenu swětskému, aby byli dle krutého zákona, již tehdáž také w Čechách přijatého, weřejně před lidem upáleni. Jak rozsáhlá byla tato činnost inquisitorů w Praze, není nám známo, protože se paměti toho úřadu nezachowaly. Toliko wyswítá, že w Čechách toho času pro kacířstwí bývali stíháni wětším dílem jen cizí příchozí, kteří wšak předce nezůstáwali weskrze bez domácích následowníků. [13]) Co inquisitor připomíná se roku 1374 jakýsi bratr Johl z Prahy, nejspíš mnich některého z řádů žebrawých, roku 1392 Mikuláš biskup Wladimiřský, roku 1395 Martin farář Pněwický.

Swětící biskupowé udělowali na místě arcibiskupa obyčejně netoliko swěcení na kněžstwí, jak jest na jiném místě powěděno, nýbrž také swátosti biřmowání, a wykonáwali rowněž swěcení kostelů, hřbitowů, oltářů, zwonů a jiných předmětů.

[13]) Čteme w *Aktech cons.* roku 1381 o knězi Johlowi z Píska, o němž se pochybowalo, směl-li by konati úřad kněžský, „ex quo pater suus et etiam avus suus fuerint hæretici et convici de thæresi ac etiam condempnati“.

Zpowídání a rozhřešowání w případnostech wyhražených arcibiskupu bylo swěřeno *poenitentiářům* od něho k tomu ustanoweným, kteří býwali nepochybně aspoň tři, poněwadž i biskupům arcibiskupu Pražskému podřízeným bylo předepsáno, aby tolik jich každý dosazowal, z nichž dwa měli stále zůstáwati při kostele kathedralném, jeden pak wždy při biskupowi, kdežkoliw by přebýwal kdy s dworem swým. [14])

Pod wrchní mocí arcibiskupa Pražského byli postaweni *biskupowé Litomyšlský* a *Olomaucký,* kteříž proto bráwali poswěcení na biskupstwí w kostele Pražském. Od saudů jejich šlo odwolání k saudu arcibiskupowu; w mezích pak obecných zákonů církewních příslušela arcibiskupu Pražskému také jistá moc zákonodárná, která se wztahowala netoliko na dioecezí, nýbrž na celau provincii Pražskau, totiž také na dwa řečené biskupy a jejich dioecezí.

Arcibiskup wykonáwal tuto moc zákonodárnau prostředkem *synod provincialných,* to jest duchowních sborů, ku kterým byli woláwáni biskupowé, prælati, spráwci kostelů i jiné duchowenstwo prawidelně dwakrát za rok, o sw. Wítě (15 Čerwna) a o sw. Lukáši (18 Října). Synoda býwala počínána kázáním k duchowenstwu (sermo synodalis), ku kterému arcibiskup ustanowil zwláštního na slowo wzatého kazatele. Kázáním tím wytýkaly se obyčejně panující práwě wady a nedostatky w duchowní spráwě a w chowání duchowenstwa, a činilo se napomenutí k jich naprawení. Potom dal arcibiskup předložiti nařízení, jež uznáwal býti potřebná buď ku připomenutí obecných církewních zákonů, buď k wyložení jich, buď k zawedení nowých jakýchkoli řádů zwláštních we swé provincii. Nařízení pak takowá býwala po schwálení od synody wyhlášena co nálezy čili statuty synodalné.

Arcibiskup Arnošt dal hned we prwních létech po powýšení biskupstwí Pražského za arcibiskupstwí sebrati a přehlídnauti nálezy a zwyklosti arcibiskupstwí Mohučského, ku kterému předtím náležela dioecezí Pražská, a seznaw mnohé z nich býti zastaralé a neužitečné, změnil a rozmnožil je dle

[14]) *Stat. Arnesti* rubr. 13.

potřeb swé nowé provincie, aby obsahowaly wšecko, čeho duchowní nejwíce potřebowal k sprawowání se we swém úřadě. Tuto sbírku prawidel, w jistý pořádek uwedenau a na 86 rubrik rozdělenau, předložil walné synodě swolané ke dni 12 Listopadu roku 1349, po jejímž schwálení wydána jest co zákonník pod názwem *statut provincialných,* s nařízením, aby každý správce duchowní zjednal sobě přepis statut těchto a jimi se sprawowal. Kostely kapitulní čili kollegiatní dostaly krom toho každý zwláštních swých statut (statuta specialia), kterými se ustanowowal zwláštní jich řád celý. Statuta kostela metropolitního byla tím spůsobem wydána již dne 18 Listopadu roku 1350.

Nástupce arcibiskupa Arnošta, Jan Očko, uzawřel hned we prwním roce swého arcibiskupstwí (1365) držeti pokaždé po skončení synody, tedy též dwakrát za rok, tak zwanau *obecnau konsistoř* (consistorium generale), to jest zasedání weřejné, we kterém by každý duchowní mohl přednésti stížnosti, měl-li by jaké, proti úředníkům arcibiskupowým neb arcijahnům, nebo proti wrchnostem swětským. Stížností takowých měl každý we spise potom zanechati arcibiskupowi, kterýž slibowal wyskaumati je a učiniti pomoc.

Dioecezí Pražská byla za starších časů rozdělena na 13, we 14. stolesí wšak již jen na 10 *arcijahenstwí.* Trojí totiž arcijahenstwí Rokycanské, Raudnické a Zerčinské w neznámém čase bylo zrušeno, a zůstáwala toliko ostatní, totiž Pražské, Kauřimské, Bechyňské, Plzenské, Horšowské, Žatecké, Bílinské, Litoměřické, Boleslawské a Hradecké. Arcijahenstwí byla rozdělena na *děkanstwí,* jichž během času něco přibylo rozdělením některých wětších na menší, tak že w prwním čase po zřízení arcibiskupstwí bylo jich wšech w dioecezí Pražské 53. Čtwero děkanstwí w kraji Chrudimském bylo od arcibiskupské dioecezí odděleno, a zřízena z nich a ze dwau nejbližších děkanstwí na Morawě nowá dioecezí Litomyšlská. Arcijahenstwí Pražské mělo deset děkanstwí, z nichž jedno nazýwalo se *děkanstwím městským* (decanatus civitatensis), zahrnujíc w sobě pauze města a předměstí Pražská, jak byla

zawřena nowými zdmi Karlowými okolo Nowého města a okolo Malé strany přes Petřín, mimo to z nejbližšího okolí také osady sw. Jana Odraného a sw. Jakuba na Újezdě, Podolí a Krušinu (s kostelem sw. Pankrací) za Wyšehradem, Bubny, Owenec a Břewnow. Wyšehrad jakožto z biskupské moci wyminěný nepočítal se k žádnému děkanstwí; Psáry pod Wyšehradem wšak náležely též k děkanstwí městskému. Ostatních dewět děkanstwí bylo: Ořechowské, Podbrdské, Rakownické, Slanské, Řipské, Chluminské, Brandýské, Říčanské a Benešowské.

Úřad arcijahnů čili arcipryštů byl tím důležitější, čím wíce bylo ho potřeba pro tehdejší welkau rozsáhlost dioecezí Pražské. Arcibiskup konal swůj úřad s welkau část prostředkem arcijahnů w jednotliwých obwodech jejich, toliko pod dohledem swým a swých nejwyšších úředníků w Praze. Arcijahnowé měli jmenowitě saudní moc w rozepřích manželských a o lichwu, tak že směli ji pod jistými wýminkami wykonáwati místo arcibiskupowa officiala; měli práwo trestati duchowní pro některé winy proti kázni, třeba i žalářem, a byli powinni w případnostech jiných po zločinech a winách pátrati a pachatele udáwati neb i doprawowati k saudu arcibiskupowu, zejména také stihati kacíře a odewzdáwati je buď úřadu arcibiskupowu neb i inquisitorowi. Wůbec byla powinnost jejich, přihlížeti k zachowáwání duchowních zákonů a wyřizowati wše, co jim bylo od arcibiskupa poručeno. Děkanowé byli we wšech těchto směrech arcijahnům pomocni, každý we swém obwodě; toliko sauzení pří manželských bylo jim wýslowně zakázáno. Krom toho byli wýběrčími biskupského desátku a nahodilých jiných dáwek duchowenstwa. Když zemřel duchowní spráwce některého kostela w děkanstwí, měl děkan wykonati pohřeb jeho, pečowati o wyřízení jeho poslední wůle, o zachowání kostelního inwentáře a o spráwu duší, pokud nebylo beneficium zase osazeno neb od úřadu arcibiskupowa učiněno jiné nařízení. Prostředkem arcijahnů a děkanů rozesílaly se též swaté oleje každého roku swěcené arcibiskupem neb swěticím biskupem jeho po wšech kostelích farních. Obojí, arcijahnowé

i děkanowé, swoláwali prawidelně duchowenstwo swých obwodů ke schůzím (*convocationes*), na kterých se ohlašowaly nálezy synodalné i jiná nařízení a dály se potřebné porady. Arcijahnowé konali také *visitací*, objíždějíce swá arcijahenstwí od fary k faře, aby se přeswědčili o stawu každého kostela a spráwy duchowní při něm, aby wyskaumali naskytující se wady a hleděli je stawiti přiměřenými prostředky. K tomu účelu byly wyslýcháni wšude farář a duchowenstwo i služebnictwo jeho kostela, kostelníci a jiní starší osadníci neb dle potřeby i jiné osoby. W arcijahenstwí Pražském předsewzal visitací takowau na příklad arcijahen Pawel z Janowic roku 1379; kterážto trwala w děkanstwí městském od 8 Října téhož roku až do 8 Dubna roku 1380, w celém pak arcijahenstwí skončila se 25 Listopadu roku tohoto.[15])

Arcijahnem Pražským byl jeden z prælatů kostela Pražského, o jehož důstojenstwí jsme již mluwili na jiném místě. Jeho po práwu wolila kapitula. Druhé arcijahny jmenowal arcibiskup dle uznání swého. Býwali to nejčastěji kanowníci Pražští, ale welmi často také jiné duchowní osoby, které se i tehdy počítaly jistým spůsobem mezi duchowenstwo kostela Pražského. Mělit místa swá w kůru hned po kanownících, a užíwali některých jiných wyznamenání kanowníků, jakož ku př. bílých infulí, udělených kapitule papežem Urbanem V roku 1364.[16]) Wšak měli také ustanowená sídla swá we swých arcijahenstwích, we kterých dle prawidla měli konati swůj úřad, totiž we městech, dle kterých arcijahenstwí se jmenowala.[17]) Při těchto sídlech swých neb jinde w arcijahenstwí

[15]) O visitací této zachowal se úplný protokoll čili tak zwaný *Liber visitationum* w archiwu arcibiskupstwí Pražského, paměť pro poznání spůsobu tehdejšího we spráwě duchowní nad míru důležitá.

[16]) *Beness. de Weitmil.* 385, kdež prawí se: omnes prælati et canonici præbendati nec non archidiaconi, *qui censentur in ecclesia Pragensi instituti.* Tím spůsobem mluwí se i jinde o jednotliwých arcijahnech, že se nazýwají ku př. archidiaconus Luthomiricensis *in ecclesia Pragensi* a tak o jiných.

[17]) O těchto sídlích jejich mluwí se w Statutech Arnoštowých rubr. 9: ut archidiaconi personaliter *in suis sedibus residentes*, si juris habent pe-

měli také swá nadání zemskými statky neb jinými důchody;[18]) krom toho wšak měli také jiné rozličné příjmy ze swého úřadu, totiž jisté dáwky od duchowenstwa (*jura archidiaconalia*),[19]) též podíly z některých pokut.[20]) Arcijahenstwí byla tudy znamenitými beneficii, která se rownala bohatým farám i kanownickým præbendám. Jako o jiná beneficia toho času, zawíraly se o ně s powolením arcibiskupským také směny, a býwala i pronajímána a sprawowána (tehdy náměstky (vicearchidiaconus).[21])

ritiam seu assessores peritos, causas matrimoniales et usurarum audire et definire valeant.

[18]) Udány jsau příklady w díle I. na str. 374, 375. Přidáme k tomu paměť w arcijahenstwí Horšowském z roku 1384, kdež uwodí se w *Actech consist.* fol. 5 inventář wěcí, kterých zanechal Přibislaw arcijahen Horšowský nájemníku čili náměstku swému, kněži Wítowi, „in dote archidiaconatus prædicti Tinensis, quas res idem dominus Vitus debet relinquere in dote prædicta, quando sibi vel archidiacono non placeret tenere conventionem antedictam. Et primo debet relinquere quatuor equos valentes septem sexagenas, quos dictus dominus archidiaconus propriis sumptibus educavit, item 6 vaccas lactantes, item 12 porcos . . item unum caldar ad braxandum cerevisiam satis antiquum, item duos currus ferratos" atd., z čehož se musí sauditi o dosti welkém polním hospodářstwí. Dle jiné smlauwy o pronajmutí téhož arcijahenstwí z roku 1408 (*Acta consist. L.* 1.) náleželo k němu také rybářstwí w řece, les, a wšak také farní kostel, z čehož se dá sauditi, že toto zboží wše bylo wlastně nadáním tohoto kostela a kostel byl k arcijahenstwí přiwtělen. — O některých jiných arcijahenstwích máme jen paměti, že k nim náležela podací práwa některých kostelů, kterážto wšak obyčejně byla příslušenstwím statků zemských. Tak měl arcijahen Plzenský podací w Oseku, arcijahen Žatecký we Smolnici, Bilinský we Skoroticích a Kyjích (srow. díl I. str. 374), Hradecký we Hrádku, we Woděradech, při kostele sw. Martina w předměstí Hradeckém a jiní jinde, čehož doklady nacházejí se hlawně w *Libris confirmationum*.

[19]) Srow. díl I. str. 366.

[20]) Wiz Höfler. *Prager Concilien* 16, 22. W pronájmu arcijahenstwí Horšowského roku 1408 ustanowuje se: nec (debet dominus Vitus conventor) recipere poenas extendentes se ultra decem sexagenas grossorum, quas ipse dominus archidiaconus pro se reservavit.

[21]) Arcibiskupstwí Horšowské bylo roku 1408 pronajmuto za roční summu 82 kop grošů, ač sobě arcijahen mnoho pro sebe wymínil. — Podotkneme zde za příklad ještě jeden ke článku o desátku papežském, jak se wyměření jeho málo srownáwalo se skutečným důchodem, že totiž desátku toho platily se z arcijahenstwí Horšowského jen dwě kopy.

Děkanem byl wždy jeden z farářů toho děkanství. Nepochybně býwal k tomu jmenowán též od arcibiskupa neb jeho generalných vikářů. W Praze ku př. byl děkanem městským w létech 1379—1386 Petr farář sw. Michala w Opatowicích, w létech 1407—1412 Sigmund farář téhož kostela.

Z moci děkanů a arcijahnů byly wyjmuty *kláštery*, ač owšem ne řeholníci, kteří měli sprawu kostelů farních. Protož na příklad visitací arcijahna Pražského wztahowala se w děkanstwí městském na wšechny fary přiwtělené ku klášterům we městě, jakož i na farní kostel Břewnowský, ležící w ohradě kláštera téhož jména. Toliko opat Strahowský bránil se roku 1380 proti visitací předsewzaté od arcijahna w kostele sw. Wojtěcha na Pohořelci a dílem w kostele klášterním Strahowském, pokud se i w tomto konaly některé wěci náležející k úřadu farářowu; čemuž wšak arcijahen nechtěl dáti místa.

Kláštery samy rozeznáwaly se wyjmuté a newyjmuté (monasteria *exempta* et *non exempta*), totiž takowé, které i z moci biskupské byly wyjmuty buď docela buď částečně, tak že se sprawowaly jen wyššími představenými swých řádů nebo i bezprostředně papežem, a jiné, které stály pod mocí arcibiskupa aspoň potud, že se wolby představených jejich dály pod dohledem úřadu jeho a bývaly od něho stwrzowány, jakož i, že w rozepřích mezi představenými klášterů a podřízenými jejich byla dowolena stížnost u officiala neb generalných vikářů arcibiskupstwí, a tito je saudili neb rownali. Wyjmuty byly zwláště řády rytířské a řády žebrawé i jim příbuzné, tak též i klášter Præmonstratský na Strahowě. Podřízeny naproti tomu spůsobem práwě naznačeným byly hlawně kláštery řádu sw. Benedikta a kanowníků řeholných. Ku konci wšak 14. století wymohl sobě také klášter Břewnowský za wýtečného opata Diwiše II rozsáhlau exemcí dwěma bullami papeže Bonifacia IX, danými roku 1396 dne 17 Čerwna. Jednau tauto bullau byl klášter se wšemi swými příslušenstwími w Čechách i na Morawě wyňat ze wší saudní moci arcibiskupa i biskupů a tudy jmenowitě z klateb, interdiktů neb jiných církewních trestů od

nich wyřčených, aby neměly proti klášteru žádné platnosti. Druhá pak bulla propůjčowala opatowi práwo, aby mohl mnichům swého kláštera udělowati wšech nižších swěcení duchowních, i aby mohl rowněž swětiti kostely a hřbitowy náležející klášteru, též wodu, popel a sůl i wšeliká kostelní raucha a jiné náčiní.

Dohled na zachowáwání prawidla řeholního, na kázeň a pořádek domácí w jednomkaždém klášteře, buď wyjmutém buď newyjmutém, jakož wůbec řízení wšeliké činnosti kláštera dle powolání každého řádu příslušelo *opatowi* neb jakkoli jinak nazwanému předstawenému téhož kláštera. On měl moc, proti neposlušným užíwati také trestů, zejména i žaláře. Stížení žalářem hrozilo zwláště mnichům odběhlým, kteříž měli býti stíháni; wšak kteří by se dobrowolně zase nawrátili, k těm měl se opat zachowati otcowsky a uložiti jim toliko pokání dle prawidla řádu.[22])

Opatowi náleželo rowněž ukládání úkolů jednotliwým příslušníkům kláštera a tudy jmenowání jich k rozličným důstojenstwím a úřadům w konwentě. W klášteřích, kterým byli předstaweni opatowé, byl přední w důstojenstwí po nich *probošt* (præpositus), jemuž bylo poručeno řízení swětských záležitostí kláštera a tudy hájení a sprawowání jmění klášterního. Proboštу takowé měli jmenowitě klášterowé Břewnowský, Strahowský i také Slowanský; a prostředkem proboštů sprawowal opat Břewnowský také synowské kláštery w Polici, we Braumowě a w Rejhardě. Po proboštowi byl *přewor*, jemuž příslušelo řízení pobožností a wšeho, co náleželo k mnišskému pořádku dle prawidla každého řádu. Náměstkem jeho byl *subpřewor*. Čestné postawení měl také *senior*, totiž nejstarší člen konwentu. Ostatní služby wztahowaly se buď ku kostelu, buď ku polnímu a domácímu hospodářstwí. Prwního spůsobu byli *sakristan* (sacristanus), *kustos*, *kantor* a někdy také *podkantoří* (subcantor), *warhanník* (organista) a *kazatel* (prædicator); druhého spůsobu *šafář* (procurator, s čímž nejspíš stejného wýznamu jest názew granarius), *klíčník* neb komorník (claviger,

[22]) *Statuta Arnesti* rubr. 42.

camerarius, bursarius) a někdy též *místoklíčník* (subclaviger), *šatník* (vestiarius), *kuchyňský* (magister coquinæ), *sklepník* (celerarius), chowatel hostí (*magister hospitum*), *nemocník* čili firmářník (infirmarius), jenž měl péči o nemocnici domácí (infirmaria), též *wrátný* (hostiarius, porterius), konečně *pitanský* (pitantiarius), to jest sprawce důchodů, které byly zwláště ustanoweny na potřeby bratří, tak že opat neměl práwa obraceti je k jiným účelům. W klášteře Strahowském zaujímal důležité místo také *cirkator*, což byl zwláštní úřad w řádu Præmonstratském, ustanowený k dohledu na zachowáwání prawidel řádu. Každý klášter míwal také swětského úředníka k řízení práwních záležitostí swých, kterýž se nazýwal písařem neb *syndikem* kláštera; wšude též byla swětská čeládka k wykonáwání rozličných potřebných služeb.

W řádech *rytířských*, jakož na příklad u Johannitů u Matky boží konec mosta Pražského, býwal *kommendator* asi tím, co u Benediktinů probošt. W klášteřích mnichů žebrawých a jiných, kteří se sprawowali přewory, byla wíce neb méně táž moc spojena w rukau přeworowých, kterau jinde wykonáwal opat; subpřewor pak byl asi tím, co onde přewor. Totéž bylo postawení *guardiana* a *místoguardiana*. Ostatní služby w klášteřích těchto tříd byly celkem podobně rozděleny jako w klášteřích opatských, ač snad nenacházely se zrowna wšude wšecky bez wýjimky. W klášteřích Minoritů u sw. Jakuba, menších bratří u sw. Františka a paustewníků sw. Augustina u sw. Tomáše bylo wšude po dwau kazatelích, jeden český a jeden německý (prædicator Bohemorum, prædicator Teutonicorum), a tak nepochybně též u sw. Klimenta w klášteře řádu sw. Dominika. Poněwadž pak klášterowé tito také welkau pilnost obraceli k pěstowání studií, zwláště theologických, požíwali u nich jakož i u Karmelitanů w klášteře Matky boží Sněžné *lektorowé* k tomu zřízení zwláštní wážnosti mezi důstojníky řádu.

Dle příkladu klášterů mužských byly skoro wšecky ty samé důstojnosti a úřady zřízeny také w klášteřích *panenských*, a nazýwaly se obdobnými jmény. Po *abatyši* byla jak u sw. Jiří na hradě Pražském tak u sw. Ducha na Starém městě

nejprwnější *přewořišc* a náměstkyně její *subpřewořišc,* wedlé kterých starší sestra (*senior*) požíwala rowněž swé přednosti w řádu. Při kostele měly swé služby *kustoska* (custrix) a někdy též *místokustoska* (subcustrix), *kantorka* (cantrix) i *kaplanka* (capellana); při hospodářstwí domácím *šafářka* (curatrix), *klíčnice* (cameraria), *kuchyňská* (magistra coquinæ), *sklepnice* (celeraria), *infirmářka* (infirmaria) a *wrátná* (hostiaria). Klášter sw. Jiří měl také swau zwláštní *knihownici* (libraria). U sw. Anny na Starém městě připomíná se také *sakristanka*, a možná, že byl úřad ten také w některých jiných klášteřích zastáwán od sester, ač není o tom zmínek. Klášterům panenským bylo ještě wíce než mužským zapotřebí zwláštních úředníků čili písařů k řízení wěcí jejich práwních. Jeptišky sw. Jiří měly krom takowého písaře také zwláštního swětského spráwce statků (*gubernator bonorum*). Krom toho byli při každém klášteře panenském také duchowní ustanowení ku konání služeb božích, o nichž jsme učinili zmínku již na jiném místě. [23]) Z nich byl přední *probošt* (præpositus), wždy řeholník některého kláštera mužského téhož řádu, který měl w duchowních wěcech wůbec jistau moc nezáwislau od abatyše. Jen klášter sw. Jiří na hradě Pražském neměl žádného takowého probošta. Služby boží w kostele toho kláštera konali *kanowníci sw. Jiří,* kteří, jak jest ukázáno jinde, byli abatyši podřízeni. K slyšení zpowědí panen kláštera téhož byl ustanowen wždy jeden z kněží kláštera Břewnowského. [24]) Podobně měly jeptišky řádu sw. Kláry u sw. Františka na Starém městě swého zpowědníka, jinak kaplana (*capellanus monialium*) z řádu menších bratří w klášteře sausedním tamže; a bezpochyby byla táž zwyklost při jiných klášteřích panenských a mužských stejného řádu.

Jistým nápodobením klášterů panenských byli sborowé *bekyň* (beginæ, beguttæ), to jest ženských swobodných i wdow,

[23]) Wiz na str. 32.

[24]) *Statuta eccl. Prag.* (wydaná Dudikem) 448. Roku 1419 jmenuje se mezi mnichy Břewnowskými Bohunco confessor sanctimonialium S. Georgii. *Lib. confirm.* K. 10.

které bez stálých záwazků slibem mnišským wzdálily se potud swěta, že bydlily pospolu w pobožnosti a kázni we zwláštních domích k tomu ustanowených (domus beginarum neb také animarum, domus elemosinariæ). Byly to wětším dílem domky malé, darowané k tomu od saukromých dobrodinců, obyčejně s jistým nadáním wěčnými platy ke skrowné wýžiwě při společném stole. Ústawy toho spůsobu nacházely se w Praze již we druhé polowici 13. století. Připomínajíť se bekyně zejména roku 1279 mezi lidstwem rozličných stawů, které bylo přítomno slawné mši biskupa Tobiáše w klášteře Strahowském po uwedení jeho w biskupstwí.[25]) Ale wíce domů bekyň bylo nowě založeno během druhé polowice 14. a ještě na začátku 15. století. Jeden z nejstarších byl snad sbor bekyň při kapli Wšech Swatých w zadní straně domu Olbramowského na Staroměstském rynku (č. 932), založený spolu se stálým kaplanem při též kapli od některého z rodu Olbramowiců. Kaple ta měla prwotní nadání we wsi Zelenci nedaleko horních Počernic, z něhož bylo pro bekyně ustanoweno 21 kop ročně. Roku 1385 přenesl Olbram Menhartowic, purkrabí Wyšehradský, nadání toto do wsi Přišimas pod Radešínem u Auwala.[26]) Asi roku 1360 neb něco dříwe byly založeny bekyně Freibergerowy w ulici za starým trhem uhelným (č. 858) od měšťana Hensla z Freiberka, které se potom po jeho smrti nazýwaly dle wdowy jeho Klary Hopfnerowé (1398), a někdy později (mezi léty 1364 a 1401) byly založeny bekyně w Templu (č. 589) a bekyně řečené Zbraslawské w ulici proti sw. Klimentu (č. 186) (de Aula regia, mezi léty 1366 a 1401). Krom těch bylo ještě šest jiných domů bekyň, které se připomínají teprw w 15. století, ale newí se, kdy byly založeny, a podobá se, že byly dílem mnohem staršího půwodu, totiž bekyně Kadaňského za sw. Jakubem (1401, číslo 670), bekyně neznámého zakladatele w uličce za Templem (1403, č. 648), bekyně Bolkowy za sw. Jakubem (1406, č. 669), bekyně Posenpachů za masnými krámy Staroměstskými (1407, č. 684), bekyně Geunherowy w ulici

[25]) *Cosmæ contin.* 435.
[26]) *Lib. Erect.* II. 100.

ze starého uhelného trhu k sw. Františku (1409, č. 792), ku kterým dle wší podobnosti wztahuje se starší pamět již z roku 1363,[27]) a bekyně pánů z Rosenberka proti Jerusalemu w nynější ulici konviktské (1413, č. 262). K těmto dewíti starším přibylo w čase pozdějším od roku 1400 ještě asi tolik jiných sborů bekyň, o kterých promluwíme ještě při jiné příležitosti.

O wnitřním zřízení jednotliwých sborů wíme jen ze příkladu bekyň w domě Olbramowském a w Templu, že míwaly w čele swém představenau z prostředka swého, která se u bekyň Olbramowských nazýwala *šafářkau* (procuratrix), u bekyň w Templu *mistryní* (magistra). Sbory nebyly četné. W domě Olbramowském bylo nadáno 6 míst, w nowějším jednom sboru bekyň na Hradčanech, o kterém bude ještě jinde mluweno, bylo jich dwanáct. Uprázdněná místa osazowali nejspíš obyčejně prwotní zakladatelé a jich dědici neb nástupci, jimž náležela moc ochranná nad ústawem. Pokutau neslušného chowání, jmenowitě nedowoleného taulání se bylo wyobcowání ze sboru. Bekyně domu Olbramowského konaly pobožnost swau w kapli Wšech Swatých při témž domě, a byly w duchowní správě poručeny kaplanu při ní, který se nazýwal jich ředitelem neb představeným (præpositus et director). Jiné domy bekyň stály pod spráwau farářů osad, we kterých ležely. Nadání bekyň byla postawena pod ochranu práwa duchowního jako každé jiné záduší.

Něco podobného asi ke sborům bekyň bylo w mužském pohlawí spolubydlení několika tak zwaných *paustewníků*, pro které roku 1384 arcibiskup Jan z Jenšteina kaupil dům w Opatowicích na Nowém městě Pražském (část č. 155), o jichž pořádku wšak žádných určitých zpráw nemáme. Jisté jest toliko, že dům, w němž přebýwali, pokládal se, pokud arcibiskup Jan byl na žiwě, za majetnost jeho, paustewníci wšak i po smrti arcibiskupa w něm zůstáwali, až jej i roku 1417 dwa

[27]) Srow. zpráwy w *Základech starého místop. P.* I. na stránce 204 při čísle 792 c. a na str. 242 pod nadpisem: Na kozím náměstí při létech 1363 a 1373.

z nich, Jiřík a bratr jeho Wácslaw, kaupili od opata Nepomuckého, jemuž newíme jaké k němu připadlo práwo.

Spůsobením císaře Karla bylo arcibiskupstwí Pražské roku 1365 powýšeno w důstojenstwí a moci bullau papeže Urbana V, kterau tehdejší arcibiskup Jan Očko a wšichni budaucí nástupci jmenowáni jsau stálými *legaty* papežskými nad třemi sausedními dioecezími *Řezenskau, Bamberskau* a *Míšenskau* i nad swau wlastní Pražskau. Za příčinu toho bylo udáno, že w řečených třech dioecezích bylo mnoho míst a krajin náležejících ku koruně české, jakož zejména pod biskupstwím Míšenským stála celá Lužice, a že w duchowenstwu tamějším bylo mnoho nekázně a nezřízenosti, které měly nowým legatem na blízku sídlícím býti naprawený. Arcibiskup Pražský byl k tomu cíli opráwněn konati w dioecezích těchto visitací, stawowati shledané nepořádky a kárati neposlušné jménem a z moci papežské bez dalšího odwolání. Obdržel přitom také obyčejné odznaky legata papežského, totiž stříbrný kříž pozlacený, černý široký klobauk a kápi brunátowau. Arcibiskup Jan z Jenšteina užil této moci legatské w tom směru, že roku 1381 nařídil zawedení provincialných statut Arnoštowých také w oněch třech dioecezích.[28])

Podobně jako moc arcibiskupowa sáhala také moc některých představených řeholních, kteří měli sídlo swé w Praze, přes hranice králowstwí českého a dioecezí Pražské. Tak jmenowitě moc welikého *mistra křížowníků s červenau hwězdau*, jemuž podřízeni byli klášterowé čili špitálowé na Morawě, we Slezsku a w Polsku jakožto nejwyššímu představenému celého tohoto řádu. Podobně stál pod poslušenstwím *probošta Zderazského* špitál křížowníků hrobu božího w *Nise* we Slezsku, powinen jsa na znamení záwislosti swé platiti ročně čtyry kopy grošů mateřskému klášteru Zderazskému.[29]) Císař Karel IV zakládal sobě na rozmnožení takowýchto záwislostí k částečnému rozšíření moci duchowenstwa českého w jiných

[28]) Höfler. *Prager Concilien* 25.

[29]) Listiny bibl. univ. Pražské z let 1410 a 1412 (wložené do listiny z roku 1434), též z roku 1427.

zemích. W tom úmyslu založil na př. w *Ingelheimě* klášter kanowníků řeholných sw. Augustina s proboštem podřízeným opatu téhož řádu w Praze na Karlowě.[30]) Též založil roku 1359 kapli panny Marie w *Terenzii* we Wlaších w dioecezí Parmenské a při ní dwa mansionáře a představeného jim wikáře, roku pak neznámého rowněž kapli řečenau dwůr panny Marie w *Normberce* s wikářem a dwěma mansionáři; obě pak tyto kaple podřídil præcentorowi mansionářů kůru panny Marie w kostele Pražském, dle jichž řádu měly se i w nich konati služby boží a hodinky.[31]) Později jednalo se o zřízení podobné odnože Pražského kláštera Slowanského, když roku 1390 král polský Wladislaw Jagel z náwodu manželky swé Hedwiky položil základ ku klášteru řádu sw. Benedikta na jméno sw. Kříže w *Klepařích* u Krakowa, we kterém měly služby boží konány býti jako w Praze jazykem slowanským a pod prawidlem kláštera Pražského. Král Wladislaw učinil k němu pro začátek toliko nadání ročních dwadceti hřiwen polských, a poručil spráwu prozatímné modlitebny až do wystawení kláštera bratru Wácslawowi, mnichu slowanskému, powolanému z Prahy. Po smrti wšak králowny Hedwiky, která byla půwodkyní toho předsewzetí, zastawilo se dílo brzy, a nedošlo konce, ač nicméně slowanská liturgie zachowala se w místě tom až do polowice 15. století.[32])

Během času wznikly w celém spůsobu tehdejší spráwy církewní, jak jest tuto wyložen, rozličné wady a nešwary, které se při welké části duchowenstwa čím dále tím wíce rozmáhaly, až měly za konečný následek welké přewraty w zemi české jak we společnosti církewní tak i we swětském řádu.

Welmi obyčejná wada při mnohých duchowních byla *nedbalost* w konání powinností swého úřadu. Jak jich netěšilo konání služeb božích, o čemž jsme již na jiném místě mluwili, tak byli nepilni také duchowní spráwy we wšech jiných

[30]) Palacký. *Formelb.* II. 49.

[31]) Listiny z let 1359 a 1378 u *Dobnera Mon. III.* 373, 390.

[32]) *Dlugoš*: *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis.* Tomus III. 225. Též w jeho historii ad a. 1390 wyd. Lipské I. B. (druhá část) 126.

kusích, ano nejraději se jí docela wzdalowali, požíwajíce toliko důchodů swých beneficií. Dle obecných zákonů církewních měl každý duchowní spráwce přebýwati při swém kostele, a statuty provincialnými bylo ustanoweno, když by se wzdálil bez powolení duchowní wrchnosti swé, aby byl zbawen beneficia. Ale powolení takowá býwala dosti často dáwána, a často wzdalowali se faráři také bez powolení.

Uwedli jsme již wýše příklad, kterak roku 1382 neméně než osm farářů Pražských sprawowalo kostely swé prostředkem nájemníků, owšem s powolením úřadu arcibiskupského, nesídlíce při swých kostelích a odewzdáwajíce se buď jinému zaneprázdnění, buď snad také jen pohodlí. Krátce předtím, totiž za času visitací roku 1379, shledáwalo se pět farářů, kteří nezachowáwali *residencí*, nemajíce powolení, a také ani nezřídili náměstků za sebe. Jeden byl Matěj farář u sw. Jana na Zábradlí, rodilý Polák. Ten byl spráwcem mlýnů Olbramowských na Starém městě, náležejících tehdáž Olbramowi purkrabí Wyšehradskému, a přebýwal za tau příčinau na Wyšehradě. Do kostela swého přicházel jen o welkých swátcích k slaužení mše, a když jí odbyl a sebral oféru, odešel zase. Zwoník jeho wypočítal arcijahnowi při visitací, že od welkonoc až do sw. Hawla toho roku slaužil tím spůsobem we swém kostele wšeho wšudy šestkrát. O zpowěd lidí se přitom nestaral, zanecháwaje wšeho střídníku, ale nedržel střídníka wždycky. Druhý, Petr farář u sw. Ondřeje, wzdalowal se od swého kostela často na delší čas, až i na šest měsíců, a nezůstawuje ani střídníka. W čas visitací byl také pryč, a zdržowal se daleko od Prahy u pana Břeňka ze Skály. Tehdáž zastáwal jeho místo Ondřej střídník od sw. Jiljí, a wšak jen we čtení mší. Ludwík Kojata, farář u sw. Jana w Podskalí, šlechtic z rodu patronů tohoto kostela, jak jsme o něm ukázali na jiném místě, nepřebýwal také na faře swé, než we swém wlastním domě, který měl pod horau sw. Appollinaříše, později pak dokonce na Wyšehradě. Přitom zanedbáwal docela wšecku spráwu na domě farním, a když následkem toho dům byl pobořen silným wětrem, dal jej rozebrati, a prodal stawiwo, že zůstalo holé městiště

a na něm něco dřew, jež lidé pomalu rozkrádali. Také Zwěst farář sw. Mikuláše w Podskalí a Martin Twořidlo farář Psářský nepřebýwali při swých kostelích, nýbrž na Wyšehradě. Tito dwa wymlauwali se na starau zwyklost; Zwěst totiž, že i jeho předchůdci nezachowáwali residencí, když měli jiné nějaké beneficium; farář Psářský pak, že nebylo pamětníka, aby který farář toho kostela přebýwal při kostele, než wždycky na Wyšehradě. Statuta provincialná prawila wýslowně, že žádná takowá zwyklost nemá míti platnosti. Nicméně nestalo se dwěma těmto farářům nic, aby byli k residencí přidrženi, a také proti Ludwíkowi Kojatowi a proti faráři u sw. Ondřeje nenachází se žádné nařízení w aktech visitací, patrně proto, že lehkosti takowé nebyly neobyčejné. Toliko Matějowi faráři u sw. Jana na Zábradlí nařídil arcijahen, aby se w osmi dnech přestěhowal na swau faru a při ní napotom zůstáwal pod pokutau klatby. Následek wšak byl, že sobě kněz Matěj wymohl od generalných vikářů arcibiskupstwí tak zwanau absencí, totiž powolení, aby se směl wzdáliti od swého kostela, a sice na tři léta, toliko aby dosadil k němu řádného náměstka, to jest nájemníka. Od úřadu arcibiskupského wycházela častěji napomenutí k farářům, kteří nebyli při swých kostelích, nemajíce powolení, poněwadž jich pořád bylo mnoho; a stáwalo se to s wyhrožowáním pokutami; ale jediného trestu, který by byl jistě působil, totiž odejmutí beneficia dle wýslowného znění statut, neužíwalo se skutečně.[33])

Jiná wada duchowenstwa bylo *lakomstwí* a pocházející z něho pohoršliwé *swatokupectwí*. Poněwadž spráwci kostelů farních měli k wýžiwě swé důchody ze statků zemských neb jiných stálých nadání a z ofěr i jiných platů od osadníků, které se jim odwáděly z powinnosti obecné, nebylo tehdáž ještě potřeba tak zwané štoly, to jest platů za jednotliwé některé wýkony duchowního úřadu, jak jest za nynějšího času u nás w obyčeji. Zákony církewní zakazowaly takowé platy dokonce jakožto swatokupectwí. Nicméně musil již arcibiskup Arnošt we statutech swých provincialných naříkati na to, že

[33]) Wiz ku př. w *Aktech consist.* r. 1378 p. 191.

mnozí kněží nechtěli jinak konati pohřbů, ani křtíti a oddáwati, ano zpowídati, rozdáwati swátost oltářní nebo poslední pomazání leč za peníze, a tak tedy wůbec žádné swátosti nechtěli udělowati zadarmo. Statuty zapowídaly wymáhání wšech takowých platů pod pokutau ztracení beneficia, když by se dálo od faráře, a pod trestem žaláře, když by se ho dopustil střídník nebo pomocník farářůw. Jen za zwonění při pohřbích mělo se platiti bez wykračowání z míry. Duchowní wymlauwali se již tehdáž na zwyk; a zapowěděný zwyk tento zmáhal se čím dále tím wíce, jak swědčí časté opětné zákazy, kterých bylo pořád potřeba w časích pozdějších, a stížnosti osadníků na mnohé faráře a náměstky nebo střídníky jejich, ku př. při visitací roku 1379. Sám děkan městský, Petr Slenkauf, farář sw. Michala w Opatowicích, který by byl měl na jiné dohlížeti, byl winěn, že i na chudých lidech wyžadowal aspoň po groši od pohřbů a za swátosti, a druhdy před pohřbem smlauwal s nimi, že musili dáti i dwa nebo tři groše. Rowněž twrdí byli Bartoloměj farář Týnský a Ludwík Kojata u sw. Jana w Podskalí, kteří nedopauštěli pohřbení těla, pokud se jim nezaplatilo, co žádali. Farář Kojata proti zwyku tehdejšímu, že mrtwí pochowáwali se hned za prwních 24 hodin po smrti, necháwal prý chudých nepohřbených třeba dwa dni, až se našel někdo dobrý, který ze smilowání zaplatil za chudého nebo učinil oběru, to jest sbírku mezi lidmi k témuž účelu. Také zanecháwal lidí bez zaopatření swátostmi, když nemohli zaplatiti.

Zwláštní byl škodliwý zwyk při křtech, který nejspíš také pěstowán byl z lakomstwí duchowních, přijímání totiž četných *kmotrů*. Kmotrowstwí bylo dle církewních zákonů překážkau manželstwí, jakožto tak zwané příbuzenstwí duchowní. Proto práwě nemělo kmotrů býti mnoho, aby se překážky manželstwí nemnožily přes příliš. Statuta Arnoštowa dowolowala při každém dítěti jen jednoho kmotra a jedné kmotry. Pozdějšími nálezy synodalnými, zejména w létech 1374 a 1377, powolilo se, aby při pacholeti směli býti dwa kmotři a jedna kmotra, při děwečce pak dwě kmotry a jeden kmotr. Duchowní wšak

nadržowali marnosti lidí, která si libowala w četném kmotrowstwu, a přijímali wětší počet, nejspíš poněwadž i kmotři něco dáwali knězi křtícímu. Při visitací roku 1379 prawilo se o Mikulášowi faráři u sw. Wojtěcha w Podskalí, že připauštěl někdy třeba dwanáct kmotrů obojího pohlawí. A wšak také konsistoř nebyla dosti bedliwa na zachowáwání nálezů proti tomu čelících. Když který kněz lidem přijmutí wíce kmotrů odepřel, šli k úřadu generalných vikařů, a zjednali si dispensí, aby směli wíce kmotrů míti, čemuž pak kněz protiwiti se nemohl. Tak udáwal při visitací řečené Oldřich farář od sw. Mikuláše na Malé straně, a jmenowal dwa písaře při konsistoři, kteří lidem dispensí takowé pořizowali, bezpochyby ne zdarma.

Horší zlořád byl při *zpowědech*, když sobě mnozí kněží z lakomstwí obwykli netoliko žádati platů za slyšení jich, nýbrž také ukládati peněžité pokuty na místě jiného pokání. Zloději, laupežníci, wražedníci a tajní zločinci užíwali toho k swému prospěchu, lehko nabýwajíce rozhřešení bez náhrady škod a osmělujíce se tudy tím wíce k neprawostem. Zákazy proti tomu wycházející ze synod (zejména w létech 1377 a 1386) prokázaly se býti jako w jiných wěcech málo platné, ano i toto zlé čím dál tím wíce se šířilo. Dostáwaloť podnětu také shůry podobným swatokupčením s *odpustky*, když totiž během času rozličné kostely, zwláště klášterní, obdržely od papeže nebo biskupů domácích neb i cizích bully a listy, kterými se nawštěwujícím je w jisté časy udělowaly odpustky za peněžité neb jiné dary. Ku konci 14. století nebylo prý kláštera w Čechách, který by se byl z odpustků takowých netěšil.[34]) —

[34]) Welmi památné jest místo w krátké kronice wydané w Dobnerowých *Mon.* Tom. IV. 133 k roku 1400: Habundabant indulgentiæ in Bohemia, quia non fuit claustrum, quod indulgentiis papalibus caruisset. Tunc avaritia sacerdotum nimis dilatabatur. Tunc magni peccatores leniter absolvebantur propter pecuniam. Tunc poenitentia solum pecunialis injungebatur, unde prædones, fures, homicidæ et occulti magni peccatores proniores ad peccata reddebantur, et tunc honor sacerdotum et potestas ecclesiæ coepit vilipendi. Sluší uwážiti přitom, že spisowatel nebyl Husita. Za příklad udělení odpustků řečeného spůsobu může slaužiti listina w Dobnerowých *Mon.* Tom. VI. 79 z roku 1359, kterau Mikuláš

Také na pronášení zpowědí od duchowních stěžowáwalo se.[35])

Jiné nedowolené a předce wždy prowozowané spůsoby wyžadowání peněz byly oféry o welikém pátku při Kristu ukřížowaném, ku kterým někteří kněží zawazowali lidi na zpowědech, kázajíce položiti pět grošů pro pět jizew Kristowých;[36]) platy, kterých wymáhali arcijahnowé neb děkanowé za swaté oleje a křížmo,[37]) dary w penězích nebo klenotech, které žádali mnozí představení klášterů mužských i ženských na těch, kteří nowě wstupowali do řádu, nechtíce jich bez toho přijmauti, jakož dálo se w Čechách zwláště od mnichů žebrawých,[38]) wyžadowání peněz za swěcení kostelů, oltářů, za swěcení na kněžstwí ano někdy i za biřmowání ne-li od biskupů samých, aspoň od úředníků a služebníků jejich a jmenowitě od planých čili swěticích biskupů pod rozličnými záminkami.[39])

Duchowní spráwa, jejímž účelem bylo nawedení lidu křesťanského ke zbožnosti a mrawnosti, wyžadowala toho, aby osoby duchowní samy předcházely lidi swětské příkladným spůsobem žiwobytí. Přiwádělo se jim proto statuty provincialnými a nálezy synod častěji ku paměti, aby byli žiwi počestně a střídmě, aby se wystříhali opilstwí a obžerstwí, aby nestrojili častých hodů, při kterých nemělo býti wíce nežli šest krmí. Duchowní neměli choditi do krčem, neměli hráti w kostky, neměli se účastniti tanců ani býwati při turnajích neb jiných

biskup Přemyšlský uděluje 40 dní odpustků omnibus vere poenitentibus et confessis, qui ad ecclesiam beati Adalberti et sancti Wenceslai in Brunow ordinis S. Benedicti .. in singulis suis patronorum festivitatibus et in omnibus aliis infrascriptis .. aurum, argentum, libros, calices, ornamenta seu quævis alia necessaria vestimenta, aut qui cimiterium dictæ ecclesiæ circuierint exorando pro defunctis, seu qui aurum vel argentum vel aliquid suarum facultatum donaverint, legaverint seu donaverint (sic) vel procuraverint.

[35]) Wiz *Sebrané spisy Husowy* II. 325.

[36]) Höfler. *Prager Concilien* 20, 36. Spisy Husowy I. 445.

[37]) *Statuta Arnesti* rubr. 65.

[38]) *Beness. de Weitmile* 403. Srow. o tom bullu papeže Urbana V z roku 1369 w *Lib. erect.* I. 98.

Tamže I. 415, 419, 420 a jinde wíce.

diwadlích; neměli choditi na low se psy a ptáky aniž nositi zbraně leč na cestách, když by bylo potřeba pro bezpečnost. Staw duchowního měl se také zračiti zjewně nošením duchowního raucha a pleše; zwláště zakazowalo se osobám duchowním nošení rozličných oděwů křiklawých dle běžících proměn we kroji. Nad jiné pak wšecko wyžadowalo se na kněži zachowáwání čistoty pohlawní, ježto již od dáwného času také manželstwí bylo stawu duchownímu zabráněno dle obecných zákonů papežských.

Skutečnost se wšak s tímto prawidlem kněžského žiwota dokonce nesrownáwala, tak sice, že již arcibiskup Arnošt měl příčinu we statutech swých toho taužiti, že mnozí duchowní swým nezdárným žiwotem newzděláwali nýbrž kazili mrawy laiků. Zpráwy pak, které nacházíme w pozdějších pamětech, weskrze úředních, naswědčují tomu w míře wrchowaté. Akta často zmíněné visitací arcijahenské w létech 1379 a 1380 poskytují nám částečného toliko, niméně wšak welmi ošklivého obrazu saukromého žiwota tehdejšího duchowenstwa Pražského. Z dewětatřidceti farářů, na jichž kostely se visitací ona wztahowala w Praze, bylo šestnáct zaznamenáno pro *nemrawné chowání,* o kterém swědčili proti nim buď osadníci, buď i osoby duchowní. Položíme w krátkosti obsah těchto wýpowědí pro doklad. Bartoloměj farář Týnský měl sauložnici jménem Manduši, která byla žena jistého pištce; přicházela k němu na faru, od které měla klíč swůj; krom toho chodíwal do jistého domu, we kterém se ukrýwaly newěstky. Wypowěděli tak o něm tři kněží a jeden jahen. Prokop fařář sw. Linharta sezwáwal weřejné newěstky na faru swau, držel s nimi hody, a zwal k tomu jiné kněží i mnichy, páchaje neřest spolu s nimi beze studu k weřejnému pohoršení. Wypowěděli o něm tři kněží rozliční, a on sám neostýchal se přiswědčiti k něčemu toho, co se o něm prawilo.[40]) Byl prý člowěk wůbec nespořádaný a podiwný (valde inornatus et homo mirabilis). Jemu se po-

[40]) Item dicit, quod ipse deponens (totiž on sám) interdum, sed raro habet unam publicam meretricem per noctem, sed occulte, et ipsam in crastino repellit.

dobal Matěj farář u sw. Jana na Zábradlí, o němž jsme wýše ukázali, kterak se wíce staral o mlýny Olbramowy než o spráwu swých osadníků. Měl sauložnici jménem Kateřinu Wídenku (jinak Wienerin), přebýwající w domě pánů z Kolowrat, a měl s ní dwě děti; mimo to wšak přicházely poběhlice rozličné do domu jeho, a obcowaly prý tam neřádně. Tak prawil o něm krom jiných swědků kněz Štěpán z Kroměžíře, střídník od sw. Haštala. Ale Prokop farář od sw. Linharta, wýše zmíněný, který se w takowých wěcech dobře znal, učinil o tom wypsání mnohem zewrubnější, dle kterého byla fara sw. Jana toho času obecným smilništěm, kdež scházeli se napořád kněží s newěstkami, ano prowozowali s nimi tance Adamitské. Sausední faráři Jindřich od sw. Jiljí, Oldřich od sw. Filippa a Jakuba a Petr od sw. Ondřeje býwali prý mezi účastníky ostudných těchto radowánek, a zwali se mezi sebau a knězem Matějem ku podobným k sobě na wzájem.[41]) O jednom z nich, faráři Swatoondřejském, bylo také jiné swědectwí hodnowěrné, že byl zjewným kostkářem, že se rád opíjel při weselostech, také že přechowáwal u sebe jisté lidi nařčené zlodějstwím. Udáwal toto o něm Wítek arcibiskupský žalářník. Prokop farář Swatolinhartský prawil také na nejbližšího sauseda swého Frycka faráře u Mątky boží na Lauži, který byl rodu zemanského, že widíwá častěji podezřelé ženské we farním domě jeho a on že s nimi sedá; nadarmo že tam asi nechodí.

Jan Kobyla farář u sw. Martina we zdi měl saložnici, ku které stále chodil a ona k němu; rád hodowal a pil; z času staršího byl nařčen z nedowoleného obcowání s bekyněmi. Fa-

[41]) Item dicit (Procopius plebanus eccl. S. Leonhardi), quod plebanus S. Johannis in Vado est meretricator et fornicator publicus; et dicit, quod ipse invitat plebanos S Egidii, SS. Philippi et Jacobi, S. Andreæ ad domum dotis, et adducit publicas meretrices, et ipsos permittit commisceri, et hoc idem facit aliis presbyteris; et dicit, quod faciunt coreas ibidem cum dictis mulieribus nudi, solum in camisiis existentes. Item dicit, quod est quasi communis introitus publicarum meretricum ad dotem domini plebani S. Johannis, et multa enormia committuntur per ipsum; et dicit, quod dicti plebani invitant se mutuo cum dictis mulieribus et domino Czinkone canonico Wissegradensi; de quo homines hujus rei notitiam habentes scandalizantur.

rář u sw. Štěpána we zdi Jan Tykanec měl ode dwau let sauložnici jménem Johanku, osobu, která nedáwno tehdáž byla wsazena do šatlawy. Farář Mikuláš u sw. Kříže menšího byl předtím we zlé powěsti s wlastní dcerau swau, pro kterau byl i trestán žalářem; od té doby toliko nic se o něm podobného neslyšelo. Mikuláš farář sw. Martina menšího měl dceru, kterau prowdal s wénem osmi kop. Mikuláš farář sw. Klimenta na Poříčí měl dítě se saužnicí Žofkau. Bohuněk farář sw. Petra na Poříčí chodil po krčmách, hráwal w kostky, opíjel se, měl sauložnici, ano přechowáwal i jiné ženské na faře swé, a dopauštěl jim neplechy; nicméně nemusil býti ještě we všem nejhorší; někteří osadníci jeho dáwali mu chwálu, že jest dobrým farářem; ano Pawel Šant pekař, který znal tři faráře starší w té osadě, prawil, že neměli nikdy tak dobrého faráře jako jeho. Pawel farář u sw. Jindřicha, kněz řádu křížownického, byl w powěsti s jakausi Kačenau, která prý panowala w jeho domě. Také Petr farář sw. Michala w Opatowicích, který byl tehdáž děkanem městským, měl sauložnici, prý po celý čas, co byl farářem (od r. 1375), ano byl i nařčen z cizoložstwí. Nezdárník prwní třídy byl wšak farář u sw. Jana w Podskalí Ludwík Kojata, jehož mrawné chowání docela se srownáwalo se wším, co jsme nechwalného o něm připomenuli na jiném místě. I on měl swau kuběnu, která bydlila na Wyšehradě; mimo to wšak zřídil w domě swém, který měl pod klášterem sw. Kateřiny proti škole sw. Appollinaříše, zrowna hampeis weřejný, we kterém chowal někdy čtyry, jindy šest i osm newěstek, ku kterým byl obecný přístup. Také byl hráčem náruživým w kostky. Chodíwaje hráti na Staré město do domů Hensla Glasera a Markety Pletlowé, býwal tam někdy obehrán o wšechen oděw swůj, a nawrátil se tehdy často, owšem času nočního, nahý až do domu sauložnice swé na Wyšehradě. Dwakrát honil jej w tom stawu rychtář Nowoměstský jakožto tuláka; on pak pokaždé stěží utekl do swého domu pod sw. Appollinaříšem. Krom osadníků wypowídali tak proti němu Wítek žalářník wýše zmíněný a Mikuláš farář od sw. Wojtěcha w Podwyšehradí; toliko

střídník a zwoník kostela Kojatowa musili se ujmauti pána swého, a chtěli jej očistiti potud, jakoby nebyl zrowna on přechowawatelem newěstek w domě swém, ale že prý dům ten najal jisté ženě Nětce, a ta prý je tam přechowáwá, ano před ním, když přijde do domu, že se rozutíkáwají, a on že je tepe a z domu wyhání.

Nelze pochybowati, že byli mezi faráři Pražskými toho času také lidé řádní a počestní; ale nesnadno bylo by zastati se wšech tuto nejmenowaných, jakožto prostých wší auhony, protože se na ně při visitací nic neproneslo; neb to mohlo i sice míti swé příčiny. Wždy jest počet těch, kteří byli zřejmě winěni, tak welký, že tím padá skwrna na celau tuto třídu duchowenstwa, tedy práwě na ty, kterým hlawně byla swěřena spráwa duší.

Na wyšší duchowenstwo Pražské se visitací arcijahenská newztahowala; o něm se tedy přitom nemluwilo než mimochodem; nicméně přišlo též ke zmínkám o některých členech jeho, kteří měli sauložnice, jakož o Řehoři arcijahnu Bílinském, i o Fránowi a Swatoslawowi kanownících sw. Appollinaříše, o kterých swědčil Wítek žalářník arcibiskupůw, o scholastikowi Wyšehradském Janu Pecníkowi a o kanowníku Pražském Štěpánowi, písaři zemském, o nichž učinili zmínku farář sw. Jiljí a střídník jeho, protože nejspíš bydlili tehdáž w té osadě. Štěpán písař zemský, muž tehdáž již wysokého wěku, měl několik synů, ku kterým se znal weřejně. Jeden z nich „pan Jan, syn pana Štěpána nejwyššího písaře králowstwí českého", byl roku 1380 pod tímto názwem zapsán do matriky práwnické w učení Pražském.[42]) Také Frána a Pecník měli děti nemanželské, Jan Pecník jmenowitě dwě dcery, z nichž jednu práwě w den visitací w osadě Swatojilské prowdal za jednoho krejčího.[43]) Cinka kanowníka Wyšehradského jmeno-

[42]) *Monum. univ. Prag.* Tom. II. P. I. 35.

[43]) O kanowníkowi Fránowi prawil Wítek žalářník: quod Frana canonicus ecclesiæ S. Appollinaris tenet Johannam nomine concubinam in domo sua propria ab annis tribus; ex qua unum puerum procreavit, et secundo est impraegnata, et quod anno proxime præterito idem Vitko invenit dic-

wal Prokop farář Swatolinhartský co jednoho z oněch rozpustilých duchowních, kteří páchali neřesti na faře u sw. Jana na Zábradlí. Na Malé straně stěžowal si farář sw. Jana ewangelisty na Újezdě na dům patrona swého probošta Mělnického tudíž, we kterém domowník a domownice chowali nepořádné ženštiny pro pány swé, totiž probošta samého, Jana z Landšteina, a bratry jeho Wítka a Litolda, wšak také s přístupem weřejným mnichů, ženatých mužů a jiných rozličných. Když farář jednoho dne dal střídníkem na kázání napomínati lidi w kostele powšechně, aby netrpěli podezřelých ženštin w domích, a hrozil sice klatbau, byl tím pan Wítek z Landšteina uražen, a poslal na faráře jakéhosi panoše s domowníkem, aby mu učinili důtku pro to. Na Hradčanech w osadě sw. Benedikta swědčili zase tři konšelé mezi tamějšími osadníky, že do domů kanowníků, kterých tam bylo tak mnoho, docházely weřejné newěstky takořka obecně, a žalowali na welké pohoršení, které z toho měli lidé. Tužby na prælaty a kanowníky, kterak žili měkce a rozkošně, w nádheře, w tučných hodech, pýše a prostopášnosti, mnohem wíce než swětští lidé i nejwznešenější, byly toho času wůbec dosti časté.

Statuty Arnoštowými nařizowala se welká přísnost w kárání smilstwí při osobách duchowních. Každý, kdoby buď w domě swém chowal podezřelé ženské nebo wydržowal jinde sauložnici, měl zbawen býti swého beneficia, anebo neměl-li žádného, měl nawždy zbawen býti platnosti swého swěcení. Ale jako w jiných směrech tak také w tom nebyla přísnost zákona dlauho zachowáwána. Již na synodě roku 1366 dáwala se wina arcijahnům, že na visitacích nebyli dosti přísní, že newyhledáwali toho, co Kristowo jest, než spíše hanebného zisku, a dáwali se podpláceti dary, aby kuběnářů neudali arcibiskupským vikářům a korrektorům, jak byla jejich powinnost. Nacházíme to také při visitací Pražské roku 1379, že se neužíwalo mnoho důrazu w zamezowání a trestání shledaných přestupků. Sotwa, že některé hrubší měly za následek

tum Franam suæ concubinæ conjacentem de mane, sed de certa die non recordatur, ipsa tunc in puerperio jacente.

nějaké nařízení arcijahna, aby se budaucně nedály. Wždyť i hanebník jako Ludwík Kojata nebyl za swé chowání zbawen swého beneficia, nýbrž zůstáwal w držení fary u sw. Jana w Podskalí až do roku 1382, když se stal kanowníkem Wyšehradským. A nejen arcijahnowé, nýbrž i úřad arcibiskupský byl w trestání těchto přestupků wlažný a showíwawý, patrně proto, že welmi již zobecněly. Ano i zákonodárstwí synodalné časem powolilo we swé přísnosti. Nálezy wydané roku 1374 již nemluwily o odejmutí beneficia neb swěcení knězi kuběnáři, nýbrž ustanowowaly na sauložnictwí, na tance, na hraní w kostky, na chodění do krčem, na nošení zbraně ano i na zlodějstwí spáchané od duchowních pokutu peněžitau pěti grošů při každém přestupku, kteréžto pokuty měla polowice obrácena býti k stawbě kostela Pražského, polowice pak měla připadnauti arcijahnowi, aby byl tím powzbuzen ku pilnějšímu konání swého úřadu.

O žiwotě *řeholníků* nemáme tolik podrobných zpráw, jako o duchowních swětských, nejwíce protože úřad arcibiskupský newztahowal se k nim w té míře a tak bezprostředně jako k těmto. Nicméně wrhá i na ně visitací arcijahenská roku 1379 sem tam swětlo powěsti jejich nepřízniwé; tak jmenowitě na mnichy Karmelitany od Matky boží sněžné, kteří prý jakýmisi zwláštními přeludy pod záminkau léků swáděli ženy, chodíce po městě.[44]) Obecně wytýkalo se zákonníkům toho času, že nezachowáwali základního prawidla každého řádu, aby neměl žádný ničeho swého, že bažili po důstojnostech a úřadech we klášteřích, docházeli jich podplácením a užíwali jich potom ke chrastění pro sebe.[45]) Rozličné pak zpráwy nahodile zachowané swědčí také o wšelijakých jiných nezřízenostech w jednotliwých klášteřích, o častých swárech mezi mnichy a opaty,

[44]) Andreas natus Hermanni de Pilgrems presbyter, vicarius ecclesiæ S. Stephani in Ribniczka, dicit, quod monachi monasterii S. Mariæ Carmelitæ transeunt per scolas publice in civitate Pragensi, volentes scire experimenta, et quod dicunt se esse medicos, et sic decipiunt mulieres, conjugatas et honestas, ipsas impraegnando.

[45]) Wiz swědectwí Tomáše ze Štítného „O obecných wěcech křesťanských" (wydání Erbenowo) na str. 135 sc.

zawiněných buď nekázní řeholníků, buď zase hrdostí a zlým hospodářstwím představených.

Welmi pohoršliwý případ spůsobu posledně řečeného byl w klášteře Břewnowském, kdež po několika předchůdcích již nedosti šetrných opat Jindřich, který nastaupil roku 1381, dal se ještě w horší rozhazowání jmění klášterního než oni, tak že w krátkém čase odcizil mnoho mowitého i nemowitého statku, mezi jiným wsi Hrdly a Roztoky, w ceně dwau tisíc hřiwen stříbra; když pak někteří členowé konventu počali se tomu protiwiti, wyhnal je z kláštera, a některým z nich odňal klášterské úřady, které dotud zastáwali. W čelo druhých postawil se přitom bratr Wácslaw kantor, a obrátil se se žádostí o ochranu k arcibiskupowi (1383). Nalezl také zastání od něho; a když se opat nechtěl arcibiskupu podrobiti, byl od něho dán we klatbu. Opat Jindřich nedbal wšak na ni déle než rok; a mezi tím časem obrátil se Wácslaw kantor se swými saudruhy se stížností ku papeži do Říma. Odtamtud jest arcibiskup Jan z Jenšteina jmenowán plnomocným saudcem na místě papežowě, tak aby rozhodl bez dalšího odwolání (1384). Z toho přišlo ku pokusu o dobrowolné narownání mezi stranama prostředkem přátelských rozsudí. Opat Jindřich zwolil si se swé strany Zachariáše místopurkrabí Pražského, bratr Wácslaw a jeho strana Mikuláše někdejšího probošta Braumowského; nad nimiž měl býti wrchním rozsudím jeden z tehdejších generalných vikářů arcibiskupstwí, mistr Matěj farář Skramnický. Ale narownání toho se nedocílilo. Tu pak konečně arcibiskup wydal rozsudek proti opatu Jindřichowi, kterým jej zbawil opatstwí a nařídil předsewzetí nowé wolby dne 29 Března roku 1385, kterau se stal opatem bratr Diwiš farář Nezamyslický. Bylo to proti jistému nařízení papeže Urbana VI, dle kterého we wšech případnostech pozbytí opatstwí ssazením bylo nowé jmenowání wyhraženo papeži. Ale papež Urban potwrdil zwolení opata Diwiše, ano nástupce jeho Bonifacius IX později s ohledem na welký úpadek jmění klášterského swolil, aby klášter Břewnowský powinen byl toliko třetinau papežského desátku, jejž odwáděl jindy, a podobně

jiných dáwek církewních, až by se zmohl zase ku předešlému stawu (1394). W žádosti o to udáwal opat Diwiš, že byl klášter zlým hospodařením opata Jindřicha a jeho předchůdců ochuzen o 12.000 zlatých; ano arcibiskup Jan z Jenšteina, jemuž papež byl uložil wyskaumání stawu wěcí (1389), twrdil, že se ztráta ta může počítati až na 30.000 zlatých.

Několik let předtím byly jakési různice mezi Přibislawem opatem sw. Ambrože a některými mnichy jeho kláštera, kterými, jak se zdá, byl winen opat ten přílišným týráním swých bratří. Jednoho z nich, bratra Benedikta, dal zawříti do wězení, že byl přes zákaz jeho wyšel na zahradu, která se nacházela w ohradě kláštera. Jinému, bratru Wěnkowi, odňal převorstwí, a jinau nějakau stížnost měl proti němu bratr Mikuláš warhanník. Když ti dwa šli žádat za ochranu k officialowi arcibiskupowu, nechtěl jich opat wíce wpustiti do kláštera, že byli odešli bez jeho powolení; a když jej proto generalní vikářowé arcibiskupstwí obeslali k osprawedlnění se z toho, prawil, že je přijme zase, ale že je bude trestati wězením (1377). Vikářowé zakázali mu to, ano nařídili mu i, Wěnka přijmauti zase za přewora; čemuž opat déle se protiwil, ale byl konečně přinucen to učiniti, když jej vikářowé složili se správy opatstwí, pokud by neposlechl (1378).

Swáry a nepořádky rozličné byly téhož času také w klášteře Slowanském. Již roku 1367 chtěli někteří mnichowé pro jakési různice a jiné nám neznámé příčiny opustiti klášter a odebrati se jinam ze země; což zapowěděl jim arcibiskup pod trestem klatby.[46]) Později strhla se rozepře mezi opatem Pawlem a celým konventem s proboštem Oldřichem w čele, kteřížto neznámo z jakých příčin wedli stížnost proti němu u auřadu arcibiskupowa. Opat nejspíš se nechtěl saudu arcibiskupowu pobrobiti, a obrátil se se žalobau proti konventu do Říma. Ale arcibiskup zbawil jej správy opatstwí, a přinutil jej tudy, že se musil wedení pře u dworu papežského odříci a slíbiti jemu poslušnost (1376, 19 Pros.). Nicméně trwala potom jeho pře u saudu arcibiskupského ještě déle než dwě

[46]) List jeho k nim w *Lib. Erect.* I. 59.

léta, a teprw potom byl z rozkazu arcibiskupa zase w opatství nawrácen. Probošt a konvent slíbili mu znowu poslušnost dne 9 Dubna 1379. Delšímu roztržení tomuto jest snad přičísti rozpuštění kázně w tomto klášteře, na kterau ukazuje, že tehdáž mnich jeden slowanský jménem Brdo, opustiw řád, bydlil w domě swém, který měl w osadě sw. Štěpána na Nowém městě Pražském, a jiný neznámého jména utekl se ženau jakéhosi Kuchty z Nůsel.[47])

Že také w klášteřích panenských nebýwalo wše, jak mělo býti, jewí se na příkladě kláštera sw. Jiří na hradě Pražském, který sobě za abatyše swé Anešky spůsobil nespokojenost arcibiskupa Arnošta a pokárání od něho pro rozličné wady; když pak se jeptišky wzpauzely proti rozkazům jeho, jsau od něho dány w klatbu a na klášter jich wyhlášen interdikt. Abatyše a konvent odwolaly se od toho ku papeži, při čemž prý opowážily se osočowati arcibiskupa a utrhati jemu na cti; musily se wšak w nesprawedliwé této při swé konečně dáti na pokání, tak že u přítomnosti císaře Karla, nejspíš následkem wlastního jeho zakročení, arcibiskupa Arnošta odprosily, upustily od swých žalob u dworu papežského a poddaly se kázni arcibiskupowě, kterýž naproti tomu sňal klatbu s nich (1355).[48]) Později upadl klášter we welký zmatek následkem nekázaného žiwota a marnotratnosti abatyše Kateřiny z Lipoltic; proti které wedly jeptišky samy stížnost u krále Wácslawa a newlastní matky jeho císařowny Alžběty, jakožto prý ochránkyně jich, i u arcibiskupa Jana z Jenšteina. Arcibiskup předsewzaw z té příčiny visitací w klášteře, přeswědčil se o neřestech jejích, a zbawil ji opatství, když pak se protiwila složení s něho, wyřkl proti ní klatbu; wšak i to ještě bez účinku. Opět musil král sám wložiti se w to; k jehož mocnému wybídnutí podepsala abatyše přiznání, že se jemu k libosti opatství wzdáwá, a přistaupeno následkem toho k zwolení nowé abatyše Kunky Kolowratowny (1386, 23. Pros). Nicméně nedala se Kateřina Lipoltická ještě hned na pokoj, nýbrž wedla stížnost u dworu

[47]) *Lib. visit.* 8, 38.
[48]) Listina w bibliothece univ. Pražské d. 29 Října 1355.

papežského, tak že bylo potřeba pilného dopisowání králowa ku papeži, aby nenašla tam wíry.[49])

Že nebyli proboštowé klášterů ženských wždy dobrými strážci ctnosti panen sobě swěřených, ukazuje příklad Jana probošta kláštera sw. Magdaleny na Újezdě, o kterém bylo obecně známo, že byl welký smilník a byl w podezření s rozličnými ženami i díwkami, netoliko swětského stawu nýbrž i klášternicemi. Tak swědčili o něm při visitací roku 1380 dwa kněží, farář Kuneš od sw. Jana w Oboře a farář Budek od sw. Maří Magdaleny samé, na jeho podacím, muž tehdáž aspoň osmdesátiletý.[50])

Jestliže ze wšeho dotud powěděného dá se pozorowati, že církewní moc toho času byla w kárání neprawostí osob duchowních celkem příliš showíwawá, tak že duchowní staw poskytowal mnohým lidem lehkým a prostopášným jakési ochrany, že se méně než laikowé musili báti trestu za swá prowinění: jest naproti tomu rowněž tak zřejmo, že úřadowé církewní mnohem wětší přísnosti užíwali, když se jednalo o hájení moci církewní, statků a jiného jmění duchowenstwa proti lidem swětským neb také duchowním. Ponětím našeho času jest téměř nepochopitedlné, jak zhusta tehdáž jmenowitě trestu *klatby* a *interdiktu* bylo užíwáno w tomto směru.

Zwláštní přísnost nařizowala již i statuta Arnoštowa proti případům jakéhokoli sažení na osobu duchowní nebo na statky duchowenstwa. Kdyby duchowní byl zatčen (krom wýjimek dopuštěných) nebo statek kostelní zlaupen, měly bez meškání staweny býti služby boží w tom místě, kde by duchowní byl uwězněn nebo laupež chowána. Interdikt takowý měl w té případnosti býti zaweden od faráře místního nebo i od kaplana zámeckého, jimž nikdy jindy nebyla k tomu moc pro-

[49]) Palackého *Formelb.* II. 188—190. *Lib. confirm.* 1386. B. 7.

[50]) Farář Kuneš prawil, quod præpositus monialium S. Mariæ Magdalenæ est magnus concubinarius, commiscens maritatis et virginibus, de quo publica est fama; a farář Budek: quod ad cameram præpositi prædicti sæpissime intrant mulieres diversæ et virgines, sæculares et religiosæ, de die tantum, et consedent ipsum præpositum, et ut audit, quod commiscentur interdum simul, sed ipse nescit, si sit verum.

půjčena; ano byli k tomu zawázáni pod trestem klatby. Nálezem synodalným roku 1381 za arcibiskupa Jana z Jenšteina dostalo se nařízení tomu takowého wýkladu, že se mělo wztahowati na každé zabawení jmění jak duchowních osob tak také lidí jejich poplatných, a neměl býti rozdíl, stalo-li se třeba od saudce swětského. Přísný tento wýklad byl i na synodách w létech 1386 a 1387 opětně wyhlášen. Také ustanowowaly statuty Arnoštowy klatbu na každé přestaupení mezí saudní moci swětské na ujmu saudu duchowního, a hleděly přitom k zachowání rowného práwa ustanowením téhož trestu proti saudcům duchowním, kdyžby sáhl který z nich do moci saudců swětských. Rownost tato nemohla wšak nikdy býti zabezpečena, protože skutečné wyřčení klatby předce wždycky jen náleželo saudci duchownímu, a ne swětskému.

Klatba byla wšak nejen wůbec trestem za každé wzpauzení se proti moci církewní, nýbrž i docela obyčejným donucowacím prostředkem, kterého se užíwalo při saudech duchowních, aby někdo přidržen byl k placení dluhu nebo splnění jakékoli jiné saukromé powinnosti osobám duchowním, buď že pak powinný byl člowěk swětský nebo duchowní. Z té příčiny wlastně stáwalo se, že často při smluwách saukromých mezi duchowními a laiky wyminěno bylo podrobení se člowěka swětského saudu duchownímu, aby mohl býti stíhán tímto přísným prostředkem církewního práwa. Uwedeme k objasnění toho některé příklady ze množstwí rozličných, co se jich naskytuje w auředních písemnostech toho času.

Roku 1348 měl Mikuláš poboční syn krále Jana, kanowník Wyšehradský, při s Konradem farářem Sušickým, jehož kostel byl příslušenstwím jeho præbendy, o roční plat z tohoto kostela. Official arcibiskupský rozhodl, aby farář budaucně platil 12 kop o každém sw. Jiří a 12 kop o Hawle, pod pokutau dwojnásobného platu, kdyžby se opozdil o 14 dní, a pod pokutau welké klatby, kdyžby nezaplatil we druhých čtrnácti dnech.[51])

[51]) *Orig. arch. capit. Wyšegrad.*

Pokuta klatby byla podobně wyřčena statuty kostela Pražského (1350) na probošta, kdyžby nezachowal předepsaných lhůt pololetních, we kterých byl powinen ročně wyplatiti kapitule 160 kop z důchodu swého proboštstwí.[52])

Roku 1376 dal sobě Jan z Pomuka, tehdáž písař kanceláře arcibiskupské, spolu s Janem kathedralem wystawiti dům, tuším někde na Újezdě, od zedníka Lewy. Zedník tento musil splnění wýminek smlauwy o to s nimi zawřené pojistiti podrobením se saudu arcibiskupowu w té záležitosti, tak též i rukojmě jeho Pešek Saul zedník Pražský,[53]) owšem ne z jiné příčiny, než aby pro nedostání smlauwě mohli býti stíháni tresty církewními.

Roku 1378 kaupili tři rybáři Pražští ryby od arcibiskupa k wylowení z rybníka jeho w Kyjích za 120 kop grošů. Musili se zawázati peníze tyto zaplatiti w určité lhůtě pod pokutau klatby, a podrobiti se w tom saudu arcibiskupa a jeho officiala. Týmž spůsobem byla smlauwa o rybník Kyjský zawřena opět roku 1380 se čtyrmi rybáři; patrně byl to obyčejný spůsob.[54])

Když roku 1380 král Wácslaw jmenowal Jana Galeazze wládaře Mediolanského vikářem říšským w Italii, začež měl arcibiskup Jan z Jenšteina co kancléř královy obdržeti taxu 600 zlatých, musili se dwa měšťané Pražští, Mikuláš z Wídně a bratr jeho Leutl, na místě Galeazze zawázati, že odwedau tyto peníze we třech nedělích (od 31 Led. do 25 Un.), a poddati se w tom saudu a trestání arcibiskupowu a jeho vikářů.[55])

Roku 1384 měl Jan zedník Pražský smlauwu s Jakubem farářem w Aujezdě o stawbu tamějšího kostela, a přijaw za ni část peněz napřed, prodléwal se začetím díla. Poněwadž se bezpochyby též podrobil saudu duchownímu, žalowal naň farář u auřadu arcibiskupowa, a zedník dostal nařízení, aby počal stawěti we třech dnech pod trestem klatby (1384).[56]) Podobně zawřel roku 1394 Wácslaw škřidlář z Budče smlauwu

[52]) *Dudík* 428.
[53]) *Acta consist.* 1376, 105.
[54]) *Acta consist.* 1378, 179. 1380, 109.
[55]) Tamže 1380, 10.
[56]) Tamže 1384, 19.

s mistrem a konventem křížowníkû špitálu Pražského o dílo krowu, a musil se zawázati dokonati dílo to w čase od 3 Dubna do Swatodušních swátkû toho roku (7 Čw.) pod pokutau klatby, podrobiw se saudu officialowu.[57])

Když byl roku 1385 zwolen opat Břewnowský Diwiš na místo ssazeného marnotratného opata Jindřicha, a opozdíwal se se zaplacením taxy za stwrzení swé od arcibiskupa a za jiné poplatky kancelářské, dílem protože neměl ještě docela jistého držení opatstwí, pokud wěc záležela ještě na papeži, dílem snad také pro nedostatek peněz po zlém hospodaření swého předchûdce; byl přidržen k slíbení, že zaplatí taxu wyměřenau na 10 kop, jak dojde pokojného držení, pod pokutau klatby; a pod tauž pokutau zawázán byl zaplatiti weřejnému písaři Petrowi apotekářowic čtyry kopy do swatého Wácslawa za práce jeho w té při o opatstwí (28 Čw. 1385).[58])

Téhož roku byl měšťan Pražský Wácslaw Štuk co patron oltáře sw. Kříže w kostele sw. Mikuláše na trhu kurném odsauzen k zaplacení čtyr kop zadržalého platu oltářníkowi we 14 dnech, pod trestem klatby.[59])

Klatbami wedla se také obyčejně exekucí na nedbalé plátce desátku papežského, na duchowní, kteří se milostí papežskau dostali k beneficiím a obmeškali se s odwedením polowičního požitku prwního roku, na děkany, kteří zadržowali za sebau přes čas dymné wybrané od farářû, které měli odwésti arcibiskupu, a tak při wšech podobných poplatcích.

Welkau obtíží pro lidi swětské bylo, když we práwních rozepřích s duchowními následkem odwolání se od saudu arcibiskupowa byli potahowáni k *saudu papežowu* do Říma neb do Avignona, anebo když w záležitostech manželských a w jiných potřebách musili až tam obraceti se se swými žádostmi, poněwadž to bylo spojeno s welkými útratami. Obtíž tato byla čím dál tím wíc ještě přimnožowána jiným spûsobem, když dwûr papežský často w rozepřích práwních powolil pominutí

[57]) Tamže 1394, 22.
[58]) Tamže 1385, 52.
[59]) Tamže 53.

obyčejného domácího saudce duchowního a ustanowil saudce náměstného čili *delegowaného,* který měl sauditi s plnau mocí na místě papežowě bez dalšího odwolání. Ustanowení takowé stáwalo se k žádosti žalobníka, totiž duchowní osoby neb duchowního sboru, když twrdil, že žalowaný, obyčejně stawu swětského, byl příliš mocný, aby mohl řádný saudce proti němu práwa dopomoci. Papež jmenowal w takowé případnosti jednoho neb i wíce saudců na swém místě, kteříž pak obyčejně byli opati, prælatowé, biskupowé neb jiní mužowé z wyššího duchowenstwa we práwích znalí, jichž sídla nacházela se buď docela w jiné zemi neboli dioecezí, buď aspoň byla od bydliště žalowaného wzdálena, tak že státi k obsílce od nich bylo spojeno s obtížnostmi a útratami. Zhusta wymohli sobě jednotliwí klášterowé neb jiní sborowé duchowní takowého saudce náměstného také na delší neb neurčitau dobu pro wšechny jakékoli rozepře práwní, které měli s jinými osobami, buď duchowními buď swětskými, kdež pak saudce takowý nazýwán byl *konservatorem* toho sboru duchowního. Již před časy arcibiskupa Arnošta zmohl se tento obyčej škodliwým spůsobem přes míru, ježto mnohý takowý žalobník moc žalowaného neprawě předstíral, aby jej mohl týrati autratami, zaneprázdněním aneb klatbami, kdyby se k obsílce nedostawil, tak aby toho se strachuje raději se s ním srownal podlé jeho libosti. Arcibiskup Arnošt hleděl proto nařízeními rozličnými w statutech swých aspoň poněkud chrániti swé dioecezany před takowýmito saudci náměstnými, aby totiž aspoň nesměli přiosobowati sobě wíce moci, než jim bylo dáno, aby se musili wykázati řádnými bullami papežskými, prwé nežby kdo byl powinen k saudu jejich státi, i aby faráři a jiní duchowní, když by jim nařizowali wyhlášení klateb neb interdiktů, neposlauchali jich kwapně, nýbrž prwé přeswědčili se o jich moci k tomu. W podstatě wěci samé se tím wšak nepomohlo; stolice papežská byla w pozdějším čase w udělowání delegací a konservatorií wždy štědřejší, poněwadž se za ně jako za jiné dispensí rozličných spůsobů scházely hojné důchody do pokladnice papežské.

6.

Péče o chudé a nemocné.

Mezi wěci, ku kterým se wztahowalo působení církwe a duchowenstwa, sluší počítati také péči o chudé a nemocné, poněwadž zařízení a ústawy, kterými se pomáhalo nuzným, na mnoze braly podnět ze křesťanské lásky a s welkau část byly swěřeny dohledu a ochraně osob duchowních, ač prostředky hmotné owšem byly poskytowány od swětských i duchowních lidí bez rozdílu.

Nejprwotnější spůsob, kterým sobě chudí zjednáwali podporu, bylo prošení *almužny* od domu k domu, které za tehdejších časů nebylo ještě nikterak obmezowáno policejními zákony. Ale krom toho také byly kostely místem k udělowání almužny. Dle obyčeje totiž sedali žebráci přede dweřmi kostelními, kdež dostáwalo se jim nejen nahodilých darů od mimojdaucích, nýbrž pamatowalo se na ně také četnými nadáními. Zakladatelé wýročních služeb božích zádušních odkazowali totiž často wedlé platů pro duchowní a služebníky kostela, kteří při pobožnostech těch konali powinnost, také nějakau částku peněz, několik grošů obyčejně, pro chudé w kostele nebo před kostelem sedící, jimž tehdy po wykonání služby zádušní rozdělila se do rukau od oltářníka toho nadání. Jindy někdy bylo také bez určitého wyměření ustanoweno rozdati chudým, co by zbylo z ročního nadání po wyplacení osob, kterým z něho co náleželo. Dokládalo se obyčejně, že jest to almužna na chleb; a někdy také mělo se chleba nakaupiti a chudým rozdati. Byla také nadání pro chudé, při kterých se nehledělo jen k těm, kteří se před kostelem dostawili, nýbrž měli se poděliti chudí známí i neznámí, jak by se nalezlo za nejlépe. Takowým spůsobem odkázal ku př. Welfiowic Fridl Janůw roku 1357 na každý rok půl třetí kopy k rozdělení mezi chudé wo swůj den wýroční.

Podobně činily se také jiné *odkazy pro chudé,* domácí i weřejné, bez spojení s nadáním zádušním, kdež pak podělení nestáwalo se od osoby duchowní, nýbrž od poručníků po-

sledního pořízení. Newždy byli chudí w takowých případnostech podělowáni penězi, nýbrž zwláště často suknem na potřebný oděw. Měšťan Malostranský Jiří Launský odkázal takowým spůsobem značnau summu pěti kop platu wěčného, za kterau se mělo každoročně nakaupiti sukna a poděliti jím chudé a potřebné (1407). Též bylo we zwyku, odkazowati chudým na lázně, kaupením totiž wěčného záwazku na některé lázni we městě, aby w ní ob čas, ku př. každých 14 dní několik chudých mělo kaupel. Pamatowalo se také na rozličné jiné potřeby a případnosti. Saused Nowoměstský Jiřík flašnéř na př. ustanowil pět kop ročního platu, aby se z něho dáwala pomoc chudým pannám, jmenowitě sirotkům, ke wstaupení we staw manželský.

Welké almužny konali od starodáwna biskupowé a arcibiskupowé Pražští, jak bylo w aumyslu při nadání biskupstwí welkými důchody. Arcibiskup Arnošt wedlé jiných wýtečných wlastností swých wyznamenáwal se zwláštní dobročinností. Byl netoliko štědrým dárcem žebrákům, kteří se mu naskytowali na cestách po městech a wesnicích, maje s sebau wždy swého almužníka, který rozdáwal na jeho místě; nýbrž také každodenně krmil dwanáct chudých, a každému udělowal pokaždé po dwau penězích. Na welký pátek podělowal chudé šatstwem, totiž plášti, sukněmi a kápěmi, našitými obyčejně ze 70 i wíce postawů sukna. Wyhledáwal také chudé stydliwé, kteří se ostýchali prositi, bywše prwé w lepším stawu, a poskytowal jim přiměřených podpor. Rowněž opatřowal wěnem chudé díwky, aby se mohly wdáti počestně, maje wždy jednoho neb dwa důwěrné kněží, kteří saukromí pátrali, kde toho byla potřeba.

Ústawy určené k stálému podporowání chudých, ale zwláště k ošetřowání chudých nemocných byly *špitály*, kterých měla Praha šest toho času. Největší z nich byl špitál čili klášter *křížowníků* s čerwenau hwězdau u mostu Pražského, sprawowaný welikým mistrem a bratřími tohoto řádu, kterých wlastním prwotním účelem bylo chowání chudých a nemocných. Krom něho pocházel již ze 13. století špitál *sw. Lazara* neznámého zakladatele na Nowém městě Pražském, který byl,

saudíc dle krátkých zmínek, určen jen pro bídné choré (leprosi). K starodáwným dwěma těmto ústawům přibyly během 14. století čtyry špitály nowějšího založení, z nichž dwa byly wystaweny a nadány od členů dwau tehdejších nejbohatších rodin měšťanských w Praze, Olbramowiců a Welflowiců, totiž *špitál Bohuslawůw* na Starém městě na místě nynějšího kláštera Milosrdných, založený Bohuslawem Olbramowým někdy před rokem 1357, a *špitál proti sw. Ambroži* w místech nynějšího kostela sw. Josefa, jejž okolo roku 1350 založil Welflowic Jan Jakubůw. Špitál Bohuslawůw byl ustanowen wýhradně pro nemocné; špitál proti sw. Ambroži pro chudé wůbec, tak že w něm měli stálé zaopatření w ustanoweném počtu. Další rozmnožení dobročinných ústawů toho druhu stalo se pak o něco později druhým arcibiskupem Pražským Janem Očkem, který týmž duchem lásky křesťanské weden jako předchůdce jeho Arnošt, sám ze swých prostředků založil ještě dwa špitály w Praze, jeden hned za času, když ještě byl biskupem Olomauckým, druhý potom co arcibiskup. Prwní onen byl tak zwaný *špitál pokory panny Marie* pod Wyšehradem, který měl býti útočištěm osob mužského i ženského pohlawí, ježto bywše někdy postaweni w bohatstwí a we cti upadly w chudobu, tak aby nemusili k zahanbení swému a přátel swých choditi po žebrotě. Druhý byl *špitál sw. Antonína* na Hradčanech, jejž arcibiskup ustanowil pro chudé nemocné osoby duchowní (1370), a sice předně pro duchowní stojící we službě kostela Pražského jakož i pro žáky školy hradské, po nich wšak také pro jiné duchowní nemocné z města i z dioecezí Pražské, s tím podotčením, že když by nemocných se nedostáwalo, měli we špitále také chowáni býti chudí kněží stářím neb neduhem sešlí, kteří by již nemohli konati služby kostelní. Powinnost ošetřowání nemocných duchowních při kostele Pražském měl sice, jak jest jinde zmíněno, oltářník sw. Wácslawa řečeného „za dweřmi“ téhož kostela, jenž wšak dáwno toho již nečinil, poněwadž prostředky k tomu wykázané nepostačowaly, zwláště následkem welikého rozmnožení počtu duchowenstwa. Arcibiskup Jan Očko, postaraw se založením toho špitálu doko-

naleji o tento účel, sprostil napotom oltářníka sw. Wácslawa oné powinnosti, a zawázal jej na místě toho k odwádění ročního platu čtyr kop z důchodů oltáře swého, z nichž měl stálý vikář arcibiskupůw w kostele Pražském zjednati každoročně sukně zimní a letní pro potřebné žáky kůrní.

Arcibiskup Jan Očko prawí w zakladací listině tohoto špitálu, že musili dotud chudí duchowní a žáci, když upadli w nemoc, pro nedostatečnost příbytků a peněz na strawu léhati na ulicích a prositi mimojdaucích o almužnu na swé opatření. Nejspíš býwalo takowé léhání a prošení na ulicích osudem chudých nemocných wůbec, pokudž nebylo pro ně místa we špitálích.

Nadání špitálů, z něhož wycházely prostředky k obstarání potřeb jejich, záleželo nejwíce w platech na domích nebo na statcích zemských; k čemuž přicházely krom toho také rozličné mimořádné přídawky z odkazů neb darů, kterými se na špitály pamatowalo. Takowý byl ku příkladu odkaz Plichty děkana Pražského (1362), který založiw oltář sw. Urbana w kostele Pražském učinil nadání, z něhož kněz oltářník měl každau sobotu rozděliti sedm grošů mezi nemocné ležící we špitále křížownickém u mostu, tak aby dal po penězi jednomu každému, pokud by stačilo, začínaje pokaždé od těch, kteří byli nejslabší. Poněwadž 7 grošů činilo 84 peněz, dá se z toho sauditi, že počet nemocných ležících we špitále onom obyčejně tohoto čísla dosahowal nebo spíše je přesahowal. Jak chudým tak nemocným dostáwalo se ostatně we špitálích opatření strawau, oděwem a lůžkem dle možnosti jednohokaždého ústawu, nemocným krom toho také jiného potřebného ošetření.

Jako jiná stálá nadání měl také každý špitál w Praze swého patrona čili *oprawce*, který pečowal o zachowání jeho w dobrém stawu a o náležité řízení jeho. Toliko špitál křížownický činil w tom wýjimku jakožto příslušenstwí řádu toho, který se sprawowal toliko swým mistrem. Oprawci špitálů Bohuslawowa a proti sw. Ambroži byli potomci zakladatelů jejich. Mezi potomky Bohuslawowými stalo se, jak již jinde zmíněno, usnešení roku 1386, aby byl oprawcem wždy nej-

starší z nich. Oprawa špitálu proti sw. Ambroži přešla z rodiny Welflowiců později, jak též již podotčeno, na Štuky, s nimiž sdíleli se o ni jistau měrau Rokycanští. Nad oběma špitály založenými arcibiskupem Očkem bylo toto ochranné práwo wzneseno na nástupce jeho w arcibiskupstwí. Toliko o oprawcích starého špitálu sw. Lazara není nám nic jistého powědomo.

Bezpostředné řízení hospodářstwí a domácího pořádku w každém špitále, wyjma opět špitál křížownický, bylo poručeno zwláštnímu spráwci čili *šafáři* (procurator, rector hospitalis), jejž dosazowal oprawce. Základní listinau špitálu sw. Antonína na Hradčanech ustanowowalo se wýslowně, že měl spráwce jeho býti powažowán za ručního (manualis), to jest, že mohl býti ustanowen a zase propuštěn dle wůle arcibiskupa co oprawce, a že byl powinen každého roku učiniti jemu řádný počet ze swé spráwy, též že mohl spráwcem býti buď člowěk swětský buď duchowní. Řád ten byl nepochybně wětším dílem také při ostatních špitálích. Nicméně wšak býwali spráwci špitálů, pokud známe jejich jména, obyčejně stawu duchowního. Při špitále pokory panny Marie nazýwali se obyčejně probošty (præpositus, také præfectus). Několik let (1376—1380), jak se zdá hned ze začátku po založení špitálu toho, zastáwal toto místo kanowník Wyšehradský Oldřich z Nimburka. Jen při špitále sw. Lazara nacházíme roku 1397 také swětského spráwce (procurator miserabilium personarum leprosorum S. Lazari), měšťana Staroměstského Fránu Černého. [60])

Přijímání nemocných neb starých chudých duchowních do špitálu sw. Antonína bylo zanecháno spráwci špitálskému. Při špitále proti sw. Ambroži bylo wšak přijímání chudých wyhraženo oprawcům samým; a pokud se to týkalo účastenstwí dwau rodin, Štuků a Rokycanských, w tomto práwě, rozhodli konšelé Staroměstští roku 1418 w rozepři mezi Annau Štukowau a Machnau Rokycanskau, aby wždy dwě místa po sobě, když se uprázdní, byla dáwána od Štuků a po třetí toliko jedno od Rokycanských, se zřetelem k tomu, že od oněch

[60]) *Liber sentent. aur.* A. 17.

pocházely dwě třetiny ročních platů špitálu, od těchto jen jedna třetina.

Při každém špitále nacházela se kaple, we které se konaly služby boží, zaswěcená na jméno swatého, dle kterého druhdy býwal nazýwán i špitál. Byl-li spráwce špitálu duchowní, měl zároweň powinnost konání služeb božích při něm. We špitále sw. Antonina byl powinen, čísti při nejmenším dwě mše za týden. Byl-li swětský, měl opatřiti, aby tyto dwě mše byly čteny jakýmkoli knězem. Při ostatních špitálích byli k tomu wedlé spráwce špitálu ustanoweni ještě jiní duchowní co kaplani neb oltářníci. Tak měl špitál sw. Lazara swého kaplana ze řádu křižowníků hrobu božího w klášteře Zderazském. Špitál sw. Ambrože měl dwa oltáře, panny Marie a sw. Marty; při prwním konal službu spráwce špitálu nebo, byl-li laik, zřízenec jeho; při druhém byl zwláště nadaný oltářník. We špitále pokory panny Marie byli zřízeni dwa kaplani, jeden hned při založení jeho, druhý později roku 1377. We špitále pak Bohuslawowě, který byl zaswěcen na jméno sw. Šimona a Judy, byly krom hlawního oltáře ještě tři jiné, a při každém čtly se mše každodenně, ač neměly stálého nadání, nýbrž byli při nich toliko kněží ruční, které platil oprawce do swé wůle.

Kaplanstwí neb oltářnictwí mající stálá nadání osazowala se týmž spůsobem jako jiná církewní beneficia. We špitále proti sw. Ambroži náleželo podací práwo oltáře sw. Marty, pokud známo, již roku 1380 rodině Štuků. We špitále pokory panny Marie bylo wšak wykonáwání práwa podacího obau kaplanstwí tamějších zanecháno spráwci čili proboštu téhož špitálu.

Jako jiná beneficia stála i tato nadání oltářníků neb kaplanů špitálských pod ochranau práwa duchowního, a rowněž tak také celá nadání dwau špitálů založených arcibiskupem Janem Očkem. Nadání wšak špitálů sw. Lazara, Bohuslawa a proti sw. Ambroži nepokládala se za záduší, nýbrž podléhala jako odkazy práwu swětskému; rozepře o ně neb o oprawu těchto špitálů saudili konšelé Starého a Nowého měst Pražských.[61])

[61]) Důkazem jest rozhodnutí wýše zmíněné mezi Annau Štukowau a Machnau Rokycanskau o oprawu špitála proti sw. Ambroži; o špitále sw.

7.
Školy a obecné učení Pražské.

Podobně jako péče o chudé a nemocné stálo také školství pod ochranau církwe a tudy pod dohledem a wrchním řízením duchowenstwa. Školy pokládaly se w jisté míře za příslušné ku kostelům, pročež dle důležitosti a důstojnosti kostela w církewním řádě býwala také škola buď wyšší, buď nižší, jak se nám jewilo již we starší době na rozdíle mezi školami farními, kollegiatnými a školau kathedralného kostela.

Farní školy nenacházely se ani we starším čase ani ještě we druhé polowici 14. století při wšech farních kostelích w Praze, než toliko we wětších nebo bohatších osadách. Byloť jich na Starém městě jedenáct, totiž u sw. Mikuláše, u panny Marie před Týnem, u sw. Kříže wětšího, u sw. Haštala, sw. Benedikta, sw. Hawla, sw. Michala, sw. Linharta, u matky boží na Lauži, u sw. Martina we zdi a u sw. Walentina; na Nowém městě sedm: u sw. Klimenta a u sw. Petra na Poříčí, u sw. Jindřicha, sw. Štěpána, sw. Michala w Opatowicích, sw. Wojtěcha w Jirchářích a u sw. Wácslawa na Zderaze. Menší město Pražské mělo jen jednu farní školu u sw. Mikuláše, která se proto někdy nazýwá prostě školau Malostranskau (schola minoris civitatis Pragensis), rowněž Hradčany jednu farní školu při kostele sw. Benedikta. W šesti malých osadách na Starém městě, které zaujímaly část města při nynějších ulicích poštowské a křížownické, w pěti osadách Nowoměstských, z nichž čtyry spadaly do Podskalí, a w dewíti osadách Malostranských, jmenowitě na celém Aujezdě, nebylo žádných škol farních, tak též we Psářích pod Wyšehradem a na Pohořelci.[62])

Školy kollegiatné byly na Wyšehradě, u sw. Appollinaříše na Nowém a u sw. Jiljí na Starém městě Pražském; a jim

Lazara zase rozhodnutí konšelů Nowoměstských r. 1397 mezi spráwcem jeho Frúnau Černým a Hanzau od Wěže o plat z jistého městiště na Poříčí, náležející tomuto špitálu. *Lib. sent. aur.* A. 17.

[62]) Sečtení naše srownáwá se se zpráwau o pohřbu císaře Karla u Oefele (*Script. rer. Boicarum* Tom I. 258), dle které na Starém a na Nowém městě bylo farních škol dohromady 18.

snad se asi rownala weřejná škola klášterská na Malé straně u panny Marie konec mosta. Wznešenější nade wšecky tyto byla škola při kostele metropolitním na hradě Pražském čili tak zwané *učení částečné* (studium particulare). S ní auhrnkem dá se tedy napočísti 25 weřejných škol w Praze.

Nepočítáme k tomu škol w jednotliwých klášteřích, které byly hlawně, ač ne docela wýhradně určeny pro mnichy samy a pro učny, kteří mínili wstaupiti do řádu, i měly tudy powahu škol saukromých. Takowauto školu měly i jeptišky u sw. Jiří a snad též w jiných klášteřích panenských pro mládež ženskau, rowněž nejwíce pro díwky, které se připrawowaly ke wstaupení do řádu.[63])

Účelem wyučowání we školách weřejných bylo jednak wycwičení mládeže wůbec we prwních počátcích literního umění, totiž we čtení, psaní a počítání, jednak zwláště wyučení w tom, čeho bylo nejwíce potřeba wstupujícím do stawu duchowního. K tomu náležela zwláště známost jazyka latinského a umění zpěwu; dále pak k wyššímu wzdělání obor tak zwaného sedmera umění, který se dělil na dwa stupně, řečené trivium a quadrivium. Do *trivia,* stupně nižšího, počítaly se grammatika, rhetorika a dialektika; do *quadrivia* co wyššího stupně arithmetika, musika, geometrie a astronomie. Při nedostatku podrobných zpráw z toho času nelze nám udati jistě a určitě, jak mnoho která z rozličných škol w Praze podáwala z tohoto oboru wědomostí. Jisté jest toliko, že školy kollegiatné zřízeny byly k dosažení rozsáhlejších wědomostí nežli školy farní, a zase, že škola při kostele metropolitním přewyšowala w tom wšecky jiné. Mám za to, že úplného quadrivia nebylo w žádné jiné škole než této;[64]) že trivium bylo asi to, co se dle pra-

[63]) Wyswítá to z jediné zmínky w knihách *Erect.* IV. 52. r. 1392, kdež rozeznáwají se *moniales velatæ* et *scolares.* Abatyše Kunigunda z Kolowrat činí tam totiž nadání, z něhož aby bylo w jistý den wýroční dáwáno „dominæ abbatissæ quatuor grossos, monialibus velatis centum grossos, scolaribus pro pitantia cuilibet per unum grossum, præbendatis et vicariis (rozumějí se kanowníci sw. Jiří) pro refectione per duos grossos.

[64]) Statuta kostela Pražského z roku 1350 ukládají sprawci této školy za powinnost, že měl žáky swé wyučowati „in grammatica, loica et physica facultatibus morumque conversatione laudabili“.

widla wyžadowalo od školy kollegiatné; při farních školách pak že se krom psaní, čtení a počítání přestáwalo na latině a na zpěwu, které i bez jiného wyššího umění postačowaly ku přijmutí do stawu duchowního. Z té příčiny nacházely se netoliko we školách kollegiatných, nýbrž i we farních wedlé pacholat wšude také žáci odrostlejší, kteří konali již jisté služby při kostele, totiž posluhowali knězi při mši neb jiných obřadech, říkali žaltář, zpíwali při zpíwaných mších, při nešporách, při pohřbích, a tudy se jaksi cwikem připrawowali k úřadu kněžskému. Newlastně býwali takowí již poněkud počítáni k duchownímu stawu a nazýwáni někdy clerici, tak jako žáci kůrní (clerici chorales) při kostele metropolitním. Jinak říkalo se jim *školníci* (scholares).

Když bylo biskupstwí Pražské powýšeno za arcibiskupstwí, rozšířilo se následkem toho učení pří kostele Pražském potud, že dle nařízení papeže Innocentia III každý arcibiskup byl powinen při kostele swém zříditi doktora theologie, který měl tudíž držeti čtení o písmě swatém a o wěcech, kterých bylo nejwíce potřeba při správě duší. Arcibiskup Arnošt učinil této powinnosti zadost teprw roku 1349 pro příliš mnohá jiná břemena, kterými nowé arcibiskupstwí w prwních létech až dotud bylo obtíženo. Čtení tato theologická byla ustanowena hlawně pro mladší duchowenstwo a zejména pro kanowníky kostela Pražského.

Ředitelem školního wyučowání a předním učitelem byl při každé škole správce školy čili *školmistr* (rector scholæ, magister scholæ), jemuž byli podřízeni *kantor* a *sukcentor*. Kantor byl, jak aspoň jméno to ukazuje, hlawně a prwotně učitelem zpěwu, jehož známost se wšak wyžadowala také při školmistru samém, poněwadž jemu příslušelo také řízení žákowstwa w kostele při zpěwu a jiných wýkonech. Nedá se jistiti, zdali každá škola měla krom správce také kantora a sukcentora: ale zdá se, že tak bylo, poněwadž ku př. i při farní škole sw. Haštala nacházely se wšecky tyto tři školní úřady.[65]) Při

[65]) *Lib. erect.* VI. 142 r. 1398, kdež připomenutí zasluhuje, že se tam pokaždé succentor uwodí před kantorem.

škole Swatowitské byl krom školmistra sukcentor a *kustos*, tak totiž, že kantor neměl sám služby we škole než toliko w kostele. Wyučowání školní bylo wšak nepochybně tak zřízeno, jak nacházíme w jiných zemích toho času,[66]) že starší oni žáci w každé škole se nacházející, kteří se wětším dílem připrawowali k stawu duchownímu, pomáhali učiti mladší, odkudž nazýwali se také towaryši (socii). Z těchto stáwali se někteří swým časem sami práwě učiteli nebo školmistry.[67]) Každá škola dělila se na třídy, jak se jewí již z toho, že se školmistrowi říkalo někdy spráwce *školy*, někdy zase spráwce *škol* toho neb onoho kostela (rector scolarum).

Ustanowení spráwce školního při škole farní náleželo dle prawidla faráři, při školách kollegiatných nejspíš kapitulám. Kdo wšak chtěl spráwcem školy býti, musil dokázati schopnost swau k tomu podstaupením zkaušky u *scholastika* kapituly Pražské neb u náměstka od něho ustanoweného. Scholastikus byl wůbec nejwyšším představeným škol jak we městech Pražských tak w celé dioecezí. On saudil wšeliké pře spráwců školních, a měl moc trestati neposlušné dočasným wzdálením jich od školní spráwy, když by se pak déle než měsíc protiwili, také zbawením jich úřadu.

Sukcentora a kustoda školy Swatowitské dosazowal spráwce té školy, a možná, že bylo tak i při ostatních školách, co se týkalo jmenowání sukcentorů. Ustanowení školmistra platilo ostatně, aspoň při školách farních, obyčejně na půl léta, tak totiž, že mohl nejspíš půlletně býti wypowěděn, nebo též sám wypowěděti,[68]) což se owšem nedálo bez příčiny, pročež se mohl učitel při jedné škole zachowati také mnohá léta neb až do smrti swé.[69])

[66]) Srow. *Deutsches Bürgerthum im Mittelalter* von Dr. Kriegk. Neue Folge 1871. str. 117.

[67]) Tak se připomíná w *Lib. visit.* 7 roku 1379 při škole sw. Klimenta na Poříčí „Johannes clericus Wilhelmi de Rokicano, rector scolarum ecclesiæ prædictæ a quatuor mensibus; sed prius in dictis scolis stetit ut socius.

[68]) Čte se w *Actis consist.* F. 8 roku 1407 o škole we Skalici, kdež při témž kostele býwali dwa faráři: Item statuimus, ut rector scolæ ab uno plebano uno medio anno assumatur, et ab alio alio medio anno.

[69]) Roku 1379 prawí se w *Lib. visit.* 10 o Kříži synu Polákowu z Hořepníka, že byl tehdaž spráwcem školy sw. Martina we zdi od osmi let.

Spráwcem školy mohl býti duchowní nebo swětský člowěk; ale skutečně býwali duchowní, a to jen nižšího swěcení, zřídka kdy we službě školní; obyčejně byli školmistři lidé stawu swětského, a často i ženatí.[70]) Při škole sw. Wíta býwal k tomu tuším pokaždé jmenowán mistr swobodných umění; roku 1377 byl spráwcem té školy dokonce kanowník Wšech Swatých na hradě Pražském, mistr Fridman. Že pak staw školmistrů tehdejších wůbec čítal mezi sebau častěji muže učené, ukazují příkladowé dwau dějepisců českých toho století, z nichž jeden, kanowník František, byl někdy spráwcem školy Wyšehradské, druhý Přibislaw Pulkawa spráwcem školy u sw. Jiljí (1373—1377). Jsau také příklady spojení učitelstwí se zaměstnáním práwnickým neb úředním, jakož byl roku 1375 Jan spráwce školy sw. Kříže wětšího weřejným písařem, a w létech 1378 až 1380 Blažek školmistr u sw. Mikuláše na Malé straně zároweň městským písařem Menšího města Pražského.

Odměna učitelů záležela nepochybně w jistých ročních platech a požitcích, o kterých se nám wšak při školách farních a kollegiatných nezachowaly téměř žádné paměti. Zdá se, že náležel k tomu také nějaký podíl z ofér wybraných w kostele, jak wyswítá z jediné zmínky, týkající se školy Swatojilské.[71]) W některých místech, newíme wšak jistě zdali také w Praze, měl spráwce školy strawu u faráře, což se wšak hodilo sotwa, byl-li ženat.[72]) Mimo to měli spráwci škol neb i kantoři a sukcentoři také příjmy z nadání zádušních za služby swé w kostele při wýročních mších, kommendách a vigiliích,

[70]) Příklad ženatého školmistra nachází se w *Lib. visit.* roku 1379 při škole sw. Štěpána na Rybníčku, jiný w knize Nowoměstské roku 1401 fol. 30 při škole Swatojindřišské.

[71]) W *Aktech consist.* roku 1392 fol. 44 prawí se: Dominus Crux dictus Papa confessus est, se recepisse 12 grossos de offertorio in ecclesia S. Egidii. Et dominus Johannes vicarius in spiritualibus mandavit eidem domino Cruci, ut ipse dictum offertorium plebano, sacristano et *magistro scolae* ejusdem ecclesiae S. Egidii restituat infra hinc et festum S. Wenceslai sub poena excommunicationis.

[72]) *Lib. confirm.* N. 8 roku 1407 o škole Skalické (srow. wýše pozn. 68): Et idem rector expensas habeat septimana una circa illum, qui regit ecclesiam, et alia septimana circa alium, qui tunc regit.

jak se kterým nadáním nařizowalo.[73]) Od rodičů bohatších žáků brali pak nepochybně také jistý školní plat, jak bylo w obyčeji w jiných zemích téhož času.

Ze wšech správců škol byl nejlépe nadán *školmistr Swatowitský* na hradě Pražském. Pokládalť se mezi nejpřednější služebníky kostela na rowni s kustosem kapitulním a s vikářem arcibiskupowým, a měl tak jako tito rowný podíl s každým kanowníkem we wšech důchodech a požitcích, které náležely k podělowání. Měl-li duchowní swěcení, náleželo mu také místo w kůru za kanowníky wedlé jiných installowaných služebníků, a byl powinen jako druzí z té příčiny pořiditi sobě kápi hedwábnau w ceně na nejméně tří kop grošů. W důstojenstwí předcházel jej *doktor theologie* učící w kostele Pražském, jehož postawení s wlastní školau Swatowitskau nesauwiselo. Jeho plat činil ročně 30 kop grošů, jichžto dwadcet bylo mu wykázáno od arcibiskupa na wsech Zlatníkách a Hodkowicích a na dwau lánech a jedné čtwrtni we Wazicích, wsi, která náležela prwé k dědictwí arcibiskupa Arnošta, deset pak kop od kapituly Pražské ze společných důchodů.[74])

Krom správců škol a učitelů jim podřízených měli také starší žáci čili školníci, kteří jim pomáhali we škole a posluhowali w kostele, za tyto služby swé některé výhody a odměny. Byliť to weskrze mladíci chudého stawu, kterým jinak nebylo možné školám se oddati, nežli že sobě tím spůsobem něco wyslaužili. Mnozí z nich bezpochyby neměli domowa swého w Praze, nýbrž pocházeli ze wsí a městeček, we kterých se školy nenacházely buď naprosto buď nebyly dostatečné k zamýšlenému powolání. Chudým školníkům těmto poskytowal se

[73]) Příklady toho nacházejí se zhusta w knihách Erectionum.

[74]) Wiz listinu arcibiskupa Arnošta o nadání doktora theologie od 5 Března 1349 w archivu kapituly Pražské a *Statuta ecclesiæ Pragensis* wydaná od Dudíka (pag. 446). Prwotní nadání dle listiny oné bylo na dědičných statcích arcibiskupa Arnošta we *Hřminíně* a *Wazicích*; ze Hřminína bylo wšak na *Zlatníky* a *Hodkowice* přeneseno, což se musilo státi buď ještě roku 1349 nebo 1350 Statky tyto byly sprawowány vikářem arcibiskupowým, který z nich doktorowi odwáděl určený plat půlletně; zbylo-li co, zůstalo mu to odměnau; nedostáwalo-li se wšak pro nahodilé škody na statcích, ručil arcibiskup za doplacení ze swých wlastních důchodů.

tedy we školách stálý příbytek, a pamatowalo se na ně w odkazích neb nadáních zádušních, buď že se i pro ně ustanowilo, co měli dostati za swé služby při wýročních mších a vigiliích, neb že wykázány byly ze stálých platů skrowné dárky pro ně w určité časy. Podělowali se pak podobně jako jiní chudí buď penězi, buď chlebem nebo šatstwem. Zwláště býwaly činěny odkazy také na dříwí pro ně, aby si měli čím topiti we škole, jakožto we swém bydlišti. [75]) Podělowání toto stáwalo se buď od faráře buď od spráwce školy nebo z dorozumění mezi nimi, a jim také příslušelo přijímání žáků takowých do školy k bydlení a ke službě kostelní, jakož i zase wylaučení těch, kteří nebyli pilni w učení nebo se zle zachowali. [76])

Krom důchodů oněch wyslaužených a podpor z dobročinných odkazů zjednáwali sobě chudí školníci příspěwky k wýžiwě také koledowáním a prošením při rozličných příležitostech, zwláště u osob duchowních. Nicméně newypisuje se nikdež staw jejich co blažený; býwaloť jim při tom při wšem často zápasiti s bídau a nauzí. [77])

Zdali měl také spráwce školy příbytek swůj we škole, nedá se na jisto twrditi. Školmistr Swatowitský aspoň bydlíwal jinde, we příbytku saukromém, až pak roku 1376 mistr

[75]) I o tom jsau paměti zwláště w *Libris erectionum* porůznu.

[76]) Item mandavit (archiepiscopus) plebanis, quod in scolis, qui eas habent, non permittant manere clericos, qui studere nolunt, prawí se w nálezích synody roku 1392 (u Höflera *Prager Concilien* 40). — W aktech pak visitací r. 1380 fol. 18 stojí o škole sw. Walentina: Mauritius de Przibram, clericus in minoribus constitutus, rector scolarum dictæ ecclesiæ a medio anno, interrogatus de clericis dissolutis, si qui sunt in scolis suis, vel utrum foveat aliquos socios suspectos, respondit, quod nullum talem pro nunc; sed prius, tempore, quo intromittere se voluit de scolis prædictis, omnes fuerunt alienati; nam erant multi suspecti.

[77]) Roku 1430 naříká mistr Prokop Kladrubský we wyhnanstwí w Lipsku: Quondam in juventute in scolis habui miseriam posthæc habui necessaria vitæ sufficienter; nunc autem tendens ad senium redeo circulariter ad principium, quia in bursalibus oportet me esse contentum, quæ sunt pejora, quam in Praga erant. *Acta consist.* w archivu kapituly Pražské U. XIX. 36). — Jiné doklady wiz w *Dějích university Pražské* w poznamenáních na stránkách 80—82.

Konrad, správce této školy, odkázal swůj wlastní dům na Hradčanech (část č. 57) za příbytek stálý pro swé nástupce.

Pro spojení, které bylo mezi školau a službau kostelní, stáwaly školy wšudež jak nejblíže možná při kostelích, ku kterým příslušely, jak jest widěti z místopisné části wypsání tohoto. Nejwíce škol bylo wystaweno při samých hřbitowích okolo kostelů, tedy na městištích kostelům náležejících, tak zejména školy sw. Mikuláše na Starém městě, sw. Haštala, sw. Hawla, sw. Martina we zdi, sw. Klimenta na Poříčí, sw. Štěpána na Nowém městě, sw. Michala w Opatowicích, sw. Wojtěcha w Jirchářích, sw. Benedikta na Hradčanech, a bezpochyby ještě několik jiných, o jichž poloze nemáme zcela určitých zpráw, jakož ku př. starší škola Týnská, která teprw na začátku 15. století byla přenesena do domu stojícího na rynku před kostelem.

Stawění a oprawowání škol farních měli na péči osadníci prostředkem swých starších neboli kostelníků tak jako stawění kostelů samých. Příkladem jest práwě zřízení nowé školy Týnské, pro kterau kaupili onen dům w rynku správci tehdejší stawby kostela Týnského, zastupujíce i w tom osadu. Školy kollegiatné wšak stawěly kapituly ze swých společných důchodů nebo i rozwržením nákladu na jednotliwé členy swé. Při některých kapitulách musili k tomu přispíwati netoliko prælati a kanowníci, nýbrž i někteří přednější ze služebníků kostela. Tak ku př. při stawení nowé školy u sw. Jiljí bylo uloženo roku 1373 na kapitolu co sbor prælatů a kanowníků 10 kop z obediencí we Wěšťanech, na faráře tři kopy, na sakristana 80 grošů, na zwoníka 50 grošů, též i na správce školy (tehdáž Přibíka Pulkawu) 50 grošů.[78]) Podobně bylo i při kapitule Pražské dle statut kostela, která činí jmenowitau zmínku o scholastikowi, že měl přispíwati na oprawu i na stawbu školy tauž měrau jako každý kanowník, wšak jen tehdy, když měl kanownickau præbendu.

Hned za prwních počátků panowání Karla IV dosáhlo školstwí Pražské dowršení swého založením *obecného učení* od

[78]) *Acta consist.* 1373. fol. 32.

ného. Karel, chopiw se w přízniwějších okolnostech než někdy slawný děd jeho Wácslaw II myšlénky, aby Čechám zjednal ústaw tohoto druhu dle příkladu zemí wlaských, wyžádal si již we prwním roce swého kralowání powolení papeže Klimenta VI (1347, 26 Led.), aby smělo býti w Praze učení wšech dowolených fakult se wšemi práwy, kterými jiná obecná učení byla opatřena od moci církewní, tak aby jmenowitě mistři w učení tomto powýšení za takowé we wšech zemích křesťanských a we wšech jiných obecných učeních uznáwáni byli; při čemž papež hned zároweň ustanowil, aby wždy arcibiskup Pražský byl nejwyšším představeným čili *kancléřem učení.* Po tomto prwním důležitém kroku protáhlo se uskutečnění záměru Karlowa poněkud pro delší nepřítomnost jeho w zemi. Po nawrácení swém wšak wyžádal sobě hned na prwním sněmě roku 1348 swolení stawů zemských k zamýšlenému založení, a následkem toho wydal dne 7 Dubna zakladací listinu swého obecného učení.

Karel IV wyslowil w ní úmysl swůj, aby obecné učení Pražské slaužilo předně Čechům za ústaw k nabytí známostí we wšech wědách, aby napotom nemusili hledati jich we wzdálených zemích, wšak za druhé také, aby naopak z cizích zemí přicházeli do Čech, kdož byli žádostiwi wyššího wzdělání. Protož slibowal nadati učení toto znamenitými statky a důchody a propůjčiti jemu wšeliké swobody, kterých užíwala nejproslulejší dwě obecná učení w křesťanstwě, Pařížské i Bononské. Se zřetelem k účastníkům budaucího učení z krajin říše německé stwrdil listinu tuto roku 1349 majestátem daným w Isenachu dne 14 Ledna z moci swé také co král německý, a zabezpečil je přísným zákonem říšským, aby se jim na cestách k učení Pražskému nedálo od nikoho žádné příkoří.

Již roku 1348 powolal Karel rozličné na slowo wzaté učence z jiných zemí, kteří hned tehdáž počali čísti we wšech fakultách, tak že učení wzalo také téhož roku skutečný začátek. Král wykázal ustanoweným professorům štědré roční platy, které jim za prwního času byly wypláceny přímo z komory králowské; záhy wšak pečowal o zjednání prostředků,

aby dle zaslíbení swého odměny tyto jim pojistil stálým nadáním. K tomu cíli uložil roku 1352 w dorozumění s arcibiskupem Arnoštem mimořádnau sbírku čili kontribucí na wyšší duchowenstwo, totiž na wšecky kollegiatné kostely a na kláštery wšelikých řádů w celém králowstwí českém. Ze znamenité pak summy peněz, která tím spůsobem byla sebrána, kaupil arcibiskup Arnošt jakožto kancléř roku 1357 první zemské statky pro obecné učení od zemana Epika z Hrádku blíž Auště za Litoměřici, totiž dwůr poplužní w *Brocně* s poplužím a dwory kmecími, wšecko dědictwí Epikowo w *Chudolazích* a *Zálezlích* i celé wsi *Borowau Lhotu* a *Wesclau Lhotu*, wše za kupní cenu 700 kop grošů Pražských.

Též kaupil arcibiskup o dwě léta později (1359) dům se zahradau řečený u *Wěže* (č. 808) za swatým Haštalem wedlé hřbitowa při kostele sw. Františka od měšťana Staroměstského Matěje od Wěže z rodu Welflowiců za 90 kop grošů, a ustanowil jej za místo k učení pro fakultu swobodných umění. Do té chwíle byli mistři této fakulty, jakož i práwníci a medikowé, drželi čtení swá owšem wětším dílem w domích saukromých. Jednomu z nich, mistru Waltherowi, žiwotnímu lékaři Karlowu, byl král dowolil učiti lékařstwí, fysice i také jiným swobodným uměním we farní škole Týnské (mezi léty 1348 a 1352), a učinil jej zároweň spráwcem této školy, potáhnuw práwo k osazení jí wýjimečně tenkrát na sebe pro shledání nedostatků při ní. Professoři theologie zase přednášeli w kostelích nebo w klášteřích, ku kterým příslušeli, jakož ku př. bratr Albrecht řádu menších bratří w klášteře sw. Jakuba. Mezi nimi počítal se k obecnému učení také nowě zřízený doktor theologie při metropolitním kostele Pražském, který přednášel w témž kostele neb také w refektáři čili obecnici kapitulní.

Základem wšech swobod, z nichž se těšilo obojí učení Pařížské a Bononské, postawené Pražskému za příklad, jakož i jiná obecná učení w západních zemích, bylo, že účastníci jich činili sbor samospráwný, který pod ochranau nejwyšší moci církewní i swětské sprawowal samostatně netoliko swé

záležitosti wlastně školské, nýbrž byl wyjmut také z moci obyčejných saudů, jak swětských tak duchowních, a řídil se jen swými zwláštními představenými ze swého prostředka. W práwo toto nastaupili členowé učení Pražského hned we prwních počátcích jeho, činíce mezi sebau obec čili *universitu*, která se sprawowala *rektorem* woleným pokaždé na rok, ač měla na ten čas jen jakýsi řád prozatímný. Rozdíly, které byly w řádech obau učení wzorných, Pařížského a Bononského, byly příčinau, pro kterau se nemohlo hned docíliti zřízení konečného, ježto se mínění a snahy příslušníků dle jednoho a druhého wzoru od sebe rozcházely. Nejpodstatnější rozdíly byly, že w Paříži jen mistři byli řídícími členy university, w Bononii zase jen študenti; w Paříži pak měli přední wážnost theologowé, w Bononii práwníci, wedlé kterých byly sobě příslušníci druhých tří fakult, prwotně pod jich wládau stojící, teprw před nedáwným časem a po mnohých překážkách zřídili universitu zwláštní pro sebe. Rozdílům o to mezi práwníky a jinými mistry a študenty w Praze uložen jest konec teprw po dwanácti létech wýrokem arcibiskupa Arnošta co kancléře roku 1360, kterým ustanoweno, aby w učení Pražském byla jen jedna obec čili universita a jeden rektor; wšak když by za rektora byl zwolen někdo z jiné fakulty než práwnické, aby měli práwníci k řízení swých wěcí ze swého prostředka místorektora; naopak kdyžby byl rektor jurista, aby měly druhé fakulty místorektora ze sebe. Za členy university jsau uznáni mistři a študenti bez rozdílu. Na tom pak základě měla býti složena *statuta* od několika osob k tomu zwolených w dorozumění s kancléřem, jakož se nepochybně hned potom stalo.

Dle řádu na těchto statutech se zakládajícího dělila se universita čili obec učení Pražského na *čtyry národy*, český, polský, baworský a saský. Každý národ wolil ze sebe dwa *prokuratory*, kterýchžto osm činilo *raddu* university. W jejím čele stál co předseda a spráwce celé university rektor, wolený pokaždé na půl léta, totiž o sw. Hawle a o sw. Jiří. Wolení jeho stáwalo se tím spůsobem, že každý národ zwolil jednoho woliče ze sebe, prwotní tito woliči zwolili sedm osob z celé

university, a tyto zase pět jiných: konečně pak těchto pět wo-ličů bezpostředných zwolilo rektora samého. Rektor mohl býti mistr nebo študent; toliko musil býti aspoň pětadwadcet let stár, a musil býti duchowním (aspoň některého nižšího swě-cení), wšak nesměl býti řeholníkem. Jemu náleželo řízení wšech záležitostí university wůbec, zejména pak spráwa jmění a dů-chodů a wykonáwání moci saudní nad členy university w ja-kýchkoli rozepřích, buď o jmění neb o winy. Na saudě měl zasedati prawidelně aspoň dwakrát za týden; a prokuratoři národů byli přitom jeho přísežnými.

W zaneprázdnění rektora zastáwal jej *místorektor*, maje zároweň poručenu sobě spráwu buď práwníků buď příslušníků druhých tří fakult, jak jest ukázáno wýše. Místorektora wolil rektor s prokuratory národů, pokaždé hned po dosazení swém w úřad; musil wšak míti ty samé předepsané wlastnosti jako rektor. Prokuratorowé národů čili raddowé rektorowi býwali rowněž nowě woleni při každé wolbě rektora, wšak tak, že odstupující prokuratorowé každého národu nawrhli šest osob, z nichž, jestliže národ k nim přiwolil, rektor sám zwolil sobě po dwau do raddy.

Odměnau za swé úřadowání měl rektor třetinu wšech po-kut, které se sešly na jeho saudě, třetinu tax za listiny wy-dané pod jeho pečetí (z každé listiny platilo se po groši) a třetinu taxy, kterau musil každý člen university zaplatiti při swém přijmutí a zapsání do matriky universitní. K wybí-rání těchto platů a spráwě jmění universitního wůbec byli k rektorowi přidáni dwa wýběrčí, wolení týmž spůsobem jako rektor; kteřížto musili býti každý z jiné fakulty. Také měl k ruce swé dwa úředníky placené, *písaře* a biřice čili *bedella* university (notarius, bedellus universitatis) krom několika ji-ných sluhů čili biřiců.

Jednota obce učení Pražského nařízená wýrokem arcibi-skupa Arnošta nezachowala se wšak déle než dwanáct let. Po nowých sporech wzniklých mezi práwníky a druhými fa-kultami wytrhli se *práwníci* roku 1372 ze společné university při wolbě rektora o sw. Jiří toho roku, tak totiž, že odepřewše

uznání rektora nowě zwoleného, zwolili sobě zwláštního pro sebe, a zřídili universitu nowau, která napotom s druhými fakultami měla toliko společného kancléře. Obdržewše swolení k tomu od císaře Karla, usnesli se také o nowá statuta, k jichžto zhotowení zwolili 16 osob ze swé obce. I tato statuta zakládala se na rozdělení university dle čtyr národů; uchylowala se pak od řádu druhé university mezi jiným w tom, že rektor wolen býwal pokaždé na rok, wšak bezpochyby také w jiných wěcech mnohem podstatnějších.

Rozdíl w dalším wywinutí řádů jedné i druhé university jewil se práwě w tom, že jedna libowala si wíce we wzoru učení Bononského, druhá Pařížského. Jako w Bononii, tak dostala se i w práwnické universitě Pražské rozhodná moc do rukau študentů, což widěti jest z toho, že po celý čas jejího trwání nebyl ani jednau zwolen žádný mistr za rektora, než pokaždé buď student, buď nanejwýš bakalář. W universitě tří ostatních fakult naproti tomu šířila se wždy wíce moc mistrů na ujmu študentů. Zdá se, že hned od nejstarších časů požíwali w ní mistři tolik wážnosti, že rektor i raddowé jeho býwali obyčejně woleni z jich prostředka, což se w prodlauženém čase tím snáze zachowalo, když wolení radd u welké míře nacházelo se w rukau radd odstupujících. Rektor a radda jeho potahowali wždy wíce na sebe moc, která prwotně náležela celému shromáždění university, kteréž čím dále tím řídčeji bylo swoláwáno; a poněwadž to nejspíš budilo žárliwost jiných mistrů, wydali konečně se schwálením university statut roku 1391, dle něhož směli wšichni mistři neb doktoři w sezeních raddy se účastniti a užíwati w nich hlasu. Tudy se stal *sbor mistrský* wlastním zákonodárným ústrojem celé této university.

Nezáwisle od zřízení jedné a později dwau těchto universit dělilo se obecné učení Pražské na čtyry *fakulty* dle obecně přijatého rozdělení školských nauk na čtwero oborů, totiž fakultu theologickau, práwnickau, lékařskau a artistskau čili swobodných umění. Příslušníci jednékaždé fakulty byli wšak dle práw a powinností swých dwojí, totiž *študenti* a *graduowaní,* tito pak zase dwojího stupně čili gradu, bakalář-

ského a mistrského čili doktorského. *Bakaláři* nazýwali se, kteří měli jisté toliko částečné a obmezené práwo ku přednášení we swé fakultě, *mistři*, kteří měli k tomu práwo plné. Obojího stupně, prwé bakalářského, potom mistrského dosahowalo se wykonáním předepsaných k tomu zkaušek a obřadem tak zwané promocí, při které nastáwající bakalář neb mistr musil ještě zase weřejnau disputací ukázati swau spůsobilost. Zkaušený na mistrstwí obdržel hned po odbytí zkaušky tak zwanau licencí, to jest opráwnění, aby mohl wyučowati we wšech předmětech swé fakulty, a nazýwal se tehdy *licentiatem*; a wšak promocí teprw nabyl názwu mistra a wšech jiných práw s důstojenstwím tímto spojených, totiž k účastnění se w řízení fakulty co samospráwného sboru. Mezi mistrem a doktorem nebylo rozdílu w důstojenstwí; názwu *doktora* wšak užíwalo se we fakultách práwnické a lékařské; názwu mistra pak we fakultě artistské; u theologů byly oba názwy w obyčeji.

Každá fakulta sprawowala a nařizowala sama wšecko to, co náleželo k řádu učení a spůsobu zkaušek i promocí ke gradům w ní. Toto řízení přirozeně nemohlo náležeti jiným příslušníkům fakulty než mistrům čili doktorům, kteříž tudy jediní byli plnopráwnými členy fakulty; ano i mezi nimi měli místo w řádných sezeních sboru jen ti, kteří práwa swého ke čtení skutečně užíwali; pročež nazýwali se skutečně řídícími (*actu regentes*). Tak aspoň byl pořádek we fakultě artistské. Druzí mistři býwali zwáni k sezením jen we případnostech mimořádných.

We prwních časích předsedal sboru jednékaždé fakulty rektor neb místorektor university; později wšak zřízen jest k tomu w každé fakultě zwláštní představený, *děkan* (decanus), jejž wolili mistři řídící ze swého prostředka rowněž pokaždé na půl léta, jak wolen býwal rektor. Prwní wolení děkana tím spůsobem stalo se we fakultě artistské o sw. Hawle roku 1368. Toliko fakulta práwnická neměla žádného děkana; úřad jeho zůstáwal jak předtím, tak i po zřízení zwláštní university práwnické s úřadem rektorským spojen.

Děkan jakožto předseda řídil také běžné wěci fakulty, pokudž nebyli mu w tom přidáni jiní úředníci ku pomoci. Takowí byli we fakultě artistské dwa wýběřčí a dwa přísedící ku přehlížení počtů děkana a wýběrčích ze správy jmění fakultního, wolení rowněž ze sboru mistrů pololetně; dále od roku 1370 čtyři dispensatoři, kterým společně s děkanem příslušelo powolowání saukromých lekcí i také přehlížení listů wycházejících we jménu fakulty. Každý z těchto čtyr musil býti z jiného národu w universitě; podobně čtyři mistři wolení dle usnešení roku 1400 k dohlížení na zachowání statut fakultních spolu s děkanem.

Při zkauškách ke gradům byly wšecky čtyry fakulty w jisté míře obmezeny wyšší mocí *kancléře* university. Toliko zkauška na bakalářstwí byla totiž docela w moci fakulty. We fakultě artistské držíwala se čtyrykrát za rok, o každých suchých dnech. K tomu wolil sbor mistrů řídících pokaždé čtyry *examinatory* ze swého prostředka, z každého národu jednoho jímž děkan při zkaušce předsedal. Kteří při zkaušce obstáli, dosáhli bakalářstwí wykonáním promocí, obyčejně w čase do prwních suchých dní potom. Ke gradu mistrskému býwala zkauška držána prawidelně jednau za rok w čas ustanowený od arcibiskupa jakožto kancléře učení Pražského neb obyčejněji od *místokancléře* jím jmenowaného, kterýž býwal někdo z wyšších důstojníků duchowních. Místokancléř, jehož měla fakulta pokaždé o předsewzetí zkaušky žádati, ustanowil k tomu sám čtyry examinatory, wšak ze sboru mistrů řídících, kterým při zkaušce předsedal buď sám buď náměstkem, kterýmž pak mohl jmenowitě býti děkan. Po odbytí zkaušky byli ti, kteří došli schwálení od examinatorů, poručeni kancléři nebo místokancléři, a obdrželi od něho licencí k učení (licentiam docendi), po které mohli se hlásiti u fakulty ku promocí na mistrowstwí.

Za připuštění k bakalářstwí platil, kdo zkaušku wykonal, na nejdéle w patnácti dnech po ní 20 grošů, za licencí pak 38 grošů k fakultě. Kdo se wšak wykázal nedostatečností prostředků, mohl obdržeti prodlení, až by přišel k lepšímu stawu.

Přiwtělením statků zemských, kaupených ze sbírky duchowenstwa roku 1352, k obecnému učení Pražskému nebylo zdaleka ještě dokonáno, co zamýšlel císař Karel k dostatečnému nadání swého díla zalíbeného. Pokračowalť teprw později měrau rozsáhlejší we hmotném zwelebowání jeho, aby tím pojištěna byla stále žiwá činnost w něm. K tomu slaužilo nejwíce zakládání *kollejí*, to jest sborů mistrů neb doktorů, kteří byli zawázáni čísti w té neb oné fakultě, požíwajíce za to společně důchodů jistého nadání a bydla we společném domě.

Prwní ústaw tohoto spůsobu byla *kollej Karlowa* (collegium Karoli), založená roku 1366 listinau danau dne 30 Čerwence. Byla ustanowena pro dwanáct mistrů swobodných umění, z nichž dwa měli býti zároweň mistry neb aspoň bakaláři theologie a přednášeti we hlawních dwau předmětech této fakulty, totiž w biblí a dogmatice (liber sententiarum), wšichni pak měli přitom w theologii študowati. Sídlem této kolleje byl dům někdy *Lazara Žida* při wchodu do ulice Židowské za kostelem sw. Mikuláše (žid. č. 61, 51 oc.), we kterém již o něco dříwe, jmenowitě již roku 1364, býwaly držány přednášky universitní.[79] Byloť nejspíš záhy přeneseno do něho učení fakulty artistské z domu wedlé hřbitowa sw. Františka. Po založení kolleje jest do něho již 1. Čerwna roku 1366 uwedeno šest mistrů proslulých, jmenowaných tehdejším místokancléřem obecného učení, Mikulášem proboštem Raudnickým, ostatních šest pak nejspíš o něco později přiwzato od nich samých. Nadání kolleje záleželo we wsi horních *Počernicích* s pěti kopami platu we blízkých *Trčausích* (čili Črtausích) asi dwě míle od Prahy wýchodně, a čtyřech wsech blíž sebe ležících we krajině mezi Beraunem a Unhoští, totiž *Drahelčicích, Uněbuzi, Nenačowicích* a *Holonozích*.

K této kolleji, nazwané dle jména swého, přiwtělil císař Karel listinau wydanau ten samý den jejího založení kapitulu *Wšech Swatých* na hradě Pražském tím spůsobem, aby na-

[79]) Jest o tom zmínka w listě Konrada Waldhausera daném dne 14 Unora 1364, který se nachází w rukopisích wedlé jeho apologie.

potom kanownické præbendy při ní, kterých bylo jedenáct, osazowány byly wýhradně mistry kolleje Karlowy. Kdykoli totiž præbenda která se uprázdnila, měl k ní od krále býti podán wždy nejstarší mistr této kolleje, dle pořádku, jak byli do ní přijati. Toliko jmenowání probošta wyhradil král sobě a swým nástupcům; děkan pak měl jako předtím wolen býti od kapituly. Kanowníci Wšech Swatých tímto spůsobem dosazení neměli wšak swé činnosti w obecném učení býti wzdáleni, nýbrž měli dále přednášeti w theologii a swobodných uměních, pokud by každému dopauštělo zdrawí a stáří. K tomu pak cíli darowal jim císař Karel hned zároweň dům někdy Bohuty kanowníka Pražského w Menším městě Pražském proti faře sw. Mikuláše (č. 9) k společnému bydlení, kterýž odtud nazýwán jest *kollejí Wšech Swatých.* Později kaupili sobě kanowníci kollegiati dům wětší a k účelu učebnímu příležitější blíž kostela sw. Mikuláše na Starém městě (č. 16), a přeložili do něho sídlo swé (mezi léty 1379 a 1383). Změna učiněná s kapitulau Wšech Swatých byla k žádosti Karlowě stwrzena od papeže Urbana V bullau wydanau již 1. Ledna roku 1367.

Když se roku 1372 práwníci oddělili od ostatních tří fakult a zřídili zwláštní universitu, darowal jim císař Karel roku 1373 dům w ulici celetné (č. 591), kaupený od komorníka swého Pešla Frenclowa za 150 kop grošů, aby ho užíwali k účelům swého učení, kterýž se odtud nazýwal *kollejí práwnickau* (collegium juristarum). Dá se pak sauditi, že asi okolo téhož času, nejspíš také hned od císaře Karla, byla založena zwláštní kollej pro fakultu lékařskau (*collegium medicorum*), ač se prwní zpráwa o ní nachází teprw roku 1400. Nacházela se w ulici Swatowalentinské, nyní Kaprowé, w domě (č. 43), který předtím roku 1360 a 1361 náležel panu Bočkowi z Poděbrad.

Král Wácslaw IV hned we prwních časích swého panowání rozmnožil počet nadání k učení Pražskému založením ještě jedné kolleje pro theology a artisty, kteráž dle jeho jména nazwána jest *kollejí Wácslawowau.* Za sídlo byl ji wy-

kázán dům na Nowém tržišti w místech nynějšího trhu owocného (č. 573), w jehož držení nacházíme mistry ponejprw roku 1381. K nadání kolleje této náležely nejspíš hned prwotně wesnice *Radkow* mezi Jistebnicí a Táborem, *Wedlice* w Litoměřicku za Hoštkau a *Daubek* čili Daubčík w Kauřimsku nedaleko Škworce. Nedlauho pak potom wykázal král Wácslaw kolleji Karlowě nowé nádhernější sídlo, darowaw jí roku 1383 směnau za dům Lazarůw pěkný a welký dům někdy *Jana Rotlewa* na Nowém tržišti proti kostelu sw. Hawla (č. 541). Mistři přestěhowali se do něho, nejspíš pro některé prwé potřebné změny we stawbě, roku 1386.

Členowé jednékaždé kolleje neboli *kollegiati* měli w ní netoliko swé byty, nýbrž dle prawidla strawowali se také při společném stole a wedli wůbec společné hospodářstwí řízením wždy jednoho ze swého prostředka, woleného pokaždé na rok, kterému se říkalo *probošt.* On byl také wrchním spráwcem statků náležejících ku kolleji, a skládal druhým počet z důchodů jich, o něž, pokud přesahowal společné autraty, mezi sebau se dělili, podobně jako kapituly o příjmy ze swých obediencí. Spolubydlení toto předpokládalo bezženstwí členů kolleje, we kterémž obyčejně setrwáwali, poněwadž wětším dílem náleželi k duchownímu stawu. Pakli se který oženil, rozumělo se samo sebau, že musil kolleje se odříci. Ostatně požíwala každá kollej samospráwy nejen w ustanowowání swého domácího pořádku, nýbrž také we přijímání nowých kollegiatů, tak totiž, že když se některé místo uprázdnilo, zwolili k němu nowého spolučlena z mistrů fakulty, jíž se týkalo.

Kolleje slaužily wšak mistrům netoliko za příbytek, nýbrž w nich byly také zřízeny školy, w nichž členowé jejich konali čtení swá, a krom nich také jiní mistři příslušné fakulty, pokud k tomu stačilo místo. Také byly w kollejích zřízeny místnosti k úřadowání rektorů a děkanů, k zasedání na saudech, k sezením raddy universitní a sborů fakultních, k držení weřejných disputací a promocí. Nejúprawněji byla k tomu zřízena kollej Karlowa, zwláště po přenesení swém do nowého sídla w domě Rotlewowě. W ní sestřeďowala se wětším dílem we-

řejná činnost university třífakultní a dwau fakult, pro které byla zwláště ustanowena, totiž theologické a artistské. *Weliká síň* této kolleje, již tehdáž powěstná, slaužila za místo k nejčetnějším shromážděním a nejslawnějším obřadům. Pro universitu a fakultu práwnickau měla totéž ustanowení kollej práwnická, která wlastně kollejí w prawém smyslu slowa tohoto nebyla. Neb, jak se zdá, nebyl w ní žádný sbor kollegiatů, než tuším toliko jeden z professorů práwnických w ní přebýwal — jak aspoň bylo hned za prwního času po založení jejím — maje na péči spráwu a opatrowání domu; jinak pak byly tu zřízeny toliko školy a místnosti k úřadowání, ke shromažďowání a konání slawných obřadů university a fakulty práwnické. W kolleji Karlowě nacházela se *bibliotheka* zřízená ku potřebě mistrů, kterau založil císař Karel hned zároweň s kollejí a rozmnožil později na př. 114 swazky kněh kaupených za 100 hřiwen stříbra z pozůstalosti po Wilémowi z Lestkowa, děkanu Wyšehradském (1370).

Mistři, pro které nestačilo místo w kollejích, a kteří také wětším dílem nebyli zawázáni ku přednáškám, než toliko opráwněni, drželi čtení swá we swých příbytcích, we kterých obyčejně měli študenty také w nájmu a we strawě, což nazýwalo se *bursau.* Statuty university tří fakult bylo wůbec ustanoweno za prawidlo, že neměli študenti u nikoho jiného bydliti než u professorů w bursách takowých, leč s obzwláštním dowolením od rektora. Čtení držaná we příbytcích mistrů nazýwala se saukromými, w kollejích weřejnými. Za obojí brali professoři plat od študentů, řečený *pastus,* který byl ustanowen prawidly fakult dle trwání a jiných wlastností jednotliwých předmětů čili lekcí.

Čtení theologická držela se také w jednotliwých *klášteřích,* jejichž lektorowé, býwajíce mistry theologie, jsau po založení obecného učení Pražského k němu přiwtěleni, ač tak, že oni sami i také študující ze řádů mnišských nestáli pod saudní mocí rektorowau, nýbrž pod kázní swých představených řeholních. To byla příčina, pro kterau zase naopak mnich nemohl býti rektorem university. K žádosti císaře Karla wydal

papež Urban V roku 1366 zwláštní bullu, kterau napomínal provincialy řádů *Minoritů, Dominikanů, paustewníků* sw. Augustina a *Karmelitanů* w Čechách, aby we swých klášteřích w Praze chowali stále mistry theologie, kteří by čtli podlé spůsobu obecných učení; a jistě ne bez aučinku. Nebo we wšech čtyřech klášteřích těchto řádů, totiž u sw. Jakuba, sw. Klimenta, sw. Tomáše a u matky boží Sněžné, nacházíme později *lektory*, z nichž někteří také wýslowně se připomínají co mistři theologie. Zwláště důležité bylo učení tohoto spůsobu w klášteře Dominikanů u sw. Klimenta, ježto roku 1383 uzawřela obecná kapitula toho řádu, zříditi w tomto klášteře Pražském školu pro studující celého řádu ze wšech zemí křesťanských, aby w něm poslauchali theologii a docházeli gradů dle obyčeje obecného učení Pařížského. O přiwtělení této školy tím spůsobem k učení Pražskému byla zawřena zwláštní smlauwa dne 8 Prosince toho roku mezi generalem řádu, bratrem Raimundem z Kapue, který tehdáž za jinau příčinau přijel do Prahy, a rektorem university třífakultní.

Během času, když obecné učení Pražské již se šíře rozwinulo we swé činnosti, přicházelo čím dál tím wíce w obyčej, že byli k nižším školám, kollegiatným i farním, jak w Praze tak w jiných městech powoláwáni za spráwce mistři nebo bakaláři w něm powýšení, ježto jich počet wždy wíce se množil. Universita tří fakult hleděla prostředkem jich uwésti školy tyto samy pod swau moc a swé řízení, zakládajíc se nejspíš na tom, že učení Pražskému byla přiřčena wšeliká práwa učení Pařížského, tamější pak universita měla moc nade wšemi školami weřejnými w celé říši francauzské. Statuta university ukládala w tom směru rektorowi za powinnost, aby se wšemi možnými spůsoby o to zasazowal, by *spráwcowé škol* i jejich *školníci* byli jemu poddáni. Zdá se wšak, že w tom universita w onom čase mnoho ještě neprospěla, poněwadž nároky tyto potýkaly se s určitějším starodáwným práwem scholastika Pražského i kapitul a farářů. Podobně měli býti uwedeni w poslušnost university wšichni přepisowači knih, illuminatoři, korrektoři, stírači písem, knihaři a prodawači knih,

pergamenníci, apotekáři a wůbec wšichni, kdož prý jakýmkoli spůsobem od university se žiwili. Ale i to zůstáwalo, jak se zdá, wíce přáním než řádem uwedeným we skutek.

Zámysl císaře Karla, aby obecné učení od něho založené bylo ústawem welkolepým, dalekému swětu otewřeným, splnil se docela dle přání jeho. Učení Pražské slaužilo netoliko králowstwí českému a druhým zemím koruny české za ústaw domácí k nabytí wšeliké wědecké wzdělanosti, kterau znal tehdejší čas, nýbrž i z jiných blízkých i wzdálených zemí přijíždělo do Prahy množstwí studujících, aby tu konali swé učení. Místo do Italie nebo do Francauz obraceli se nyní prawidelně do Čech ti, kdož chtěli dojíti wyššího wzdělání, jmenowitě ze wšech končin říše německé, z Danska a Šwedska, z Polska, z Uher, ze Sedmihradska i z Charwat, a nebylo zcela zřídka, že přicházeli také študenti z Anglicka, z Francauz i z Italie, zemí, které byly staršími wlastmi obecných učení. Tudy čítalo učení Pražské za nedlauhý čas po swém založení studujících na tisíce, jichž počet se rok od roka množil, tak že jich za posledního roku žiwota císaře Karla bylo již okolo 7000.[80]) Nebylo tomu na značnau ujmu, i když mezitím wedlé učení Pražského, které bylo z počátku jediné w celé střední Europě, w dosti blízkém sausedstwí wznikla dwě nowá učení w Krakowě (1363) a we Wídni (1365).

Študenti toho wěku nebýwali wesměs mladíci, jako za nynějších časů, nýbrž na mnoze již dospělejší lidé, kteří nicméně obyčejně déle zůstáwali we studiích, než jest nyní obyčej při wysokých školách. Wětším dílem náleželi k stawu duchownímu, majíce buď některé nižší swěcení buď i swěcení na kněžstwí.[81]) Obyčejně měli již swá beneficia, od kterých za příčinau studií směli se wzdáliti i na wíce let, sprawujíce je zatím prostředkem nájemníků, byla-li spojena se spráwau

[80]) Tak udáwá se w popise pohřbu cís. Karla u Oefele (*Script. rer. Boic.* Tom. I. 258.

[81]) Roku 1380 studowal w theologii Mikuláš z Gery w Sasích, který byl tehdáž knězem již od 15 let, tedy asi 39letý, a jiný kněz Matěj z Hradce Králowé, který byl knězem již 7 let, tedy asi 31letý. (*Lib. visit.* 25.) Příkladů takowých mohli bychom shledati wíce.

duchowní. Tím spůsobem nacházíme mezi študenty Pražskými 14. století znamenitý počet proboštů, děkanů, arcijahnů a jiných prælatů, kanowníků a farářů, též mnichů rozličných řeholí, jak z domácího duchowenstwa, tak ze wšech wýše jmenowaných zemí německých i jiných. Při tehdejším spůsobu udělowání beneficií mnohých bez swěcení na kněžstwí bylo owšem mezi nimi také mnoho prælatů a kanowníků mladých, kteří ještě měli swé *pædagogy* čili informatory, a tyto obyčejně zároweň s nimi se oddáwali wyšším studiím. Býwali to jmenowitě mladší synkowé šlechtických rodin českých i také knížecích rodů z říše německé. Tak se roku 1380 dali zapsati do matriky práwnické dwa hrabata ze Schwarzburka, Jan a Jindřich, kanowníci we Würzburce a w Kolíně, též Rudolf kníže Anhaltské z Bernburka, roku 1382 Rudolf wéwoda Meklenburský, roku 1387 Barnym wéwoda Štětinský w Pomoří. Jest také příklad, že i zwolený biskup studowal práwa w Praze, Jan biskup Poznaňský z rodu knížat Opolských we Slezsku, zapsaný roku 1382.

Wedlé takowýchto potomků wznešených rodů a osob z wyššího duchowenstwa byl rowněž welký počet studujících synů stawu měšťanského, netoliko domácích, nýbrž též z cizích zemí, zwláště synů bohatých kupců, kteří w Praze zároweň wedli obchodní záležitosti otců swých. Mnozí z nich, jak se zdá, zapsali se též jen na oko do učení, aby požíwali swobod členů university.

Největší býwal wždy počet studujících fakulty artistské, poněwadž se swobodná umění pokládala obyčejně za příprawu k ostatním, a teprw po odbytí studií w nich wstupowalo se do druhých fakult. Universita práwnická zase wyznamenáwala se nad jiné bohatstwím a wznešeným stawem swých příslušníků.

Množstwí študentstwa bylo takowé, že nemálo přispíwalo k rozmnožení obywatelstwa Pražského toho času a působilo značně na celau twářnost hlawního města českého. Činil to nejen počet študentů samých nýbrž i lidí, kteří z nich měli požitky a táhli se tedy za nimi do Prahy. Wšecky žiwnosti městské braly z toho znamenité prospěchy, a množila se tím

zámožnost města, jakž byl neposlední účel císaře Karla samého při založení tohoto studia. Owšem přinášelo to s sebau také mnoho následků nepříjemných. Bujná mládež ze wšech končin okolních zemí prowozowala často wýtržnosti a rozpustilosti w ulicích, zwláště času nočního, proti kterým bylo bránění weřejného pořádku úřadům obecním welice stíženo privilegií obecného učení. Za tau příčinau byla roku 1374 zawřena smlauwa mezi rychtářem a konšely spojeného tehdáž Starého a Nowého města Pražského s jedné a oběma universitami w učení Pražském s druhé strany, kterau se dopauštělo pod jistými wýminkami zatčení wýtržných študentů rychtářem městským, od něhož jak nejdříwe možná mělo se stát odewzdání jich w moc rektora, aby dle potřeby od něho byli trestáni. Študenti byli také nemalým přírostkem žiwlů nekázaných w Praze. Kde byly jejich byty, tam stěžowalo se také, že se táhlo nejwíce newěstek.[82]) Zwláště pak wytýkalo se často duchowním w Praze studujícím, že pod příčinau studií opauštěli swé kostely, aby mohli požíwati důchodů z nich w rozkoších, lehkostech a nemrawnosti.

8.

Snahy o naprawení stawu církwe za času Karla IV. Waldhauser a Milič.

Wady a neřesti, které se během času zmohly při stawu duchowním, panstwíchtiwost, lakomost, nemrawnost téměř obecně w něm rozšířená, zanedbáwání powinností duchowního úřadu a pocházející z toho škodliwé následky we stawu mrawopočestnosti a náboženského wzdělání lidu obracely záhy w čase panowání císaře Karla IV pozornost na sebe, a budily přání a snahy, aby byly naprawený. Náleží pak čest a chwála nejwyšším tehdejším hlawám swětské i církewní společnosti

[82]) W *Lib. visit.* r. 1380 fol. 15 prawí jeden z osadníků sw. Mikuláše na Starém městě: quod multæ domus sunt in parochia ipsorum et in aliis, ubi studentes morantur, et rara domus est, in quibus morantur, in qua non foverent meretrices publice; de quo multum homines scandalizantur.

w Čechách, císaři Karlowi samému i arcibiskupu Arnoštowi z Pardubic, že oni na předním místě prohlíželi ku potřebě naprawení a přičiňowali se k tomu každý dle moci swého úřadu. Arcibiskup Arnošt směřowal k tomu hlawně swými *statuty provincialnými.* Ukázali jsme již při wypisowání tehdejšího spůsobu správy církwe a wšelijakých zlořádů w ní panujících, kterak byly tyto skoro wesměs wytýkány oněmi statuty a nařizowány prostředky k jich zamezení. Císař Karel napomáhal wšemu dobrému w tom jak we wšelikých jiných směrech co ochránce církwe, pokud bylo k tomu potřeba swětské moci, a bránil, pokud s opatrností bylo možné, také přechwatům škodliwým od stolice papežské. Již jemu bylo jasné, že největším pramenem zkázy w duchowenstwu bylo příliš welké bohatstwí jeho, poněwadž ono poskytowalo prostředků k rozkošnému žiwobytí, lákalo tudy ke stawu duchownímu lidi nepowolané a zawdáwalo podnět k nabýwání duchowních beneficií po přízni neb za peníze i k užíwání jich potom také hlawně co zdroje důchodů. Karel IV hleděl proto stížiti aspoň poněkud další množení statků duchowenstwa wydáním zákonu hned za prwních začátků swého panowání, dle kterého nemělo napotom žádné darowání statků osobám nebo sborům duchowním míti platnost, leč stalo-li se se zwláštním powolením králowským, ano zakazowalo se každé takowé darowání pod pokutau zabawení statku, jehož se týkalo, ku komoře králowské.[83])

Zlé zwyklosti byly wšak již tak hluboko zakořeněny, že dobré zákony samy o sobě nepostačowaly k jich wymýtění. Ukázalit jsme po příležitosti již také k tomu, kterak mnohá nařízení arcibiskupa Arnošta, ježto k náprawě směřowala, nebyla náležitě zachowáwána, poněwadž těm, kteří byli úřadem

[83]) Zákon ten nachází se sice w zákonníku Karlowu řečeném *Majestas Carolina*, který w celosti zákonní platnosti nedošel. (Wiz wydání Jirečkowo w článcích XXXII a LIX). Ale že ustanowení toto platilo, wyswítá z četných listin za času císaře Karla a krále Wáclawa IV, kterými se s odwoláwáním na zákon ten dáwalo wýjimečně swolení králowo k zakaupení statků na duchowní nadání. Jedno takowé swolení nachází se již roku 1352 w listině kapituly Pražské.

swým powoláni, aby o to bděli, nedostáwalo se buď dobré wůle buď potřebné ráznosti. Neprospělo proto také, i když se dosti často opětowala napomenutí rozličnými nálezy synodalnými w pozdějším čase. Měl-li se státi obrat k lepšímu, bylo proto potřeba podnětů mocnějších; musilo přijíti ku probuzení lepších náklonností jak w duchowenstwu tak w lidu wůbec, k nowému hnutí w myslích, které úsilně wyžadowalo nápravy. Hnutí to mohlo býti blahočinné, bylo-li maudře řízeno od těch, kteří k tomu byli powoláni, a připrawilo-li k rozumu ty, při kterých bylo potřeba změnění starých nespůsobů; mohlo wšak také býti zhaubné, potkalo-li se se slepým wzdorem a dalo-li se tím wytrhnauti z prawé kolleje.

Hnutí takowé počalo se w Praze též již záhy za panowání císaře Karla IV, a byl to on sám, který, wyhledáwaje prostředky rozličné k dobrému cíli wedaucí, zawdal k němu začátek. Císař Karel, znamenaje nejspíš nedostatek dobrých a horliwých kazatelů w Praze toho času, powolal roku 1358 muže powěstného učeností a wýmluwností z Rakaus, *Konrada Waldhausera,* nazwaného tak dle rodiště swého Waldhausu, kněze řádu sw. Augustina kanowníků řeholných, který jsa na kněžstwí wyswěcen od čtrnácti let, nacházel se tehdáž nepochybně w nejlepším wěku mužském a byl sobě zjednal jméno působením dalším we wlasti swé a zejména we Wídni i při samém dwoře wéwod rakauských. Císař dal s ním jednati písemně prostředkem pánů z Rosenberka, a ustanowil jej za kazatele u sw. Hawla w Praze, uděliw mu k lepší wýžiwě zároweň fary w Litoměřicích. Konrad, obdržew řádné swolení k této změně jak od swých představených w řeholi, tak také od arcibiskupa Arnošta, přistěhowal se asi w měsíci Květnu roku 1358 do Prahy,[84]) a uwázal se w kazatelský úřad swůj,

[84]) Že přišel Waldhauser do Prahy roku 1358, wychází určitě na jewo z artikulů mnichů žebrawých proti němu, dle kterých připadal toho roku den sw. Barbory na auterý, což jiného roku nebylo potom až do smrti jeho. S tím se wšecko jiné srownáwá, totiž jmenowitě, že w roce potom byl wéwoda rakauský Rudolf w Praze a sice před swatodušními swátky. Byltě w Praze roku 1359 w době mezi 16 Dubnem a 20 Kwětnem, jmenowitě pak dne 5 Kwětna (wiz *Pelzel. Karl IV.* 601, a Lichnow-

we kterém horliwě počal kárati pýchu, lakomství, přepych a wšeliké neprawosti panující tehdáž w obywatelstwu welikého a bohatého města.

Účinek jeho řečí byl weliký. Měštky Pražské, které dotud nosily nádherné záwoje a přeskwostné šatstwo, počaly choditi we slušném jednoduchém oděwu; lichwáři a jiní, kteří nabyli jmění neprawým spůsobem, dáwali se na pokání, a činili náhrady; lidé oddaní dotud marnostem pomýšleli na spasení duší, a slaužili Bohu. Již we prwním roce působení Konradowa bylo wíce příkladů kajících hříšníků, které wzbudily obecné podiwení. Mladý měšťan Hána čili Hanek Baworůw (Paier), syn bohatého kupce Jakuba Baworowa,[85]) který předtím náležel mezi nejlehkomyslnější hýsky a tak zwané helmbrechtníky Pražské, který nedáwal ženským pokoje ani w kostele, házíwaje po nich kamínky mezi kázáním, obrátil se, a sedáwal pobožně sám při postních kázáních, tak že s ním Konrad směl po některém čase zacházeti jako s dobrým přítelem; a jiných takowých wíce bylo. Lichwář jeden zlopowěstný, hnut swědomím, poručen jest arcibiskupem a farářem swým Konradowi co duchownímu lékaři, a nawrátil jmění nesprawedliwě nabyté wšechněm, jak jemu od něho bylo uloženo. Shon lidí ku kázáním Konradowým byl tak weliký, že kostel sw. Hawla, jak byl jeden z wětších w Praze, nestačil pro wšechny, i musil Konrad brzy kázáwati před kostelem wenku. I mnozí Židé a Židowky přicházeli, a stáwali neb sedali mezi křesťany, pilně

ského *Geschichte des Hauses Habsburg* IV. 14), swatodušní neděle pak toho roku byla 9 Čerwna. Jak z artikulů těch tak z apologie Waldhauserowy proti nim, která jest hlawním zřídlem o něm, jest pak pozornému čtenáři patrné, že se ta pře mezi nimi začala hned we prwním roce přebýwání Waldhauserowa w Praze, a ne teprw roku 1363 (s prodlaužením do roku 1364), jak se posud za to mělo. Omyl ten pocházel z toho, že dopis Waldhauserůw ku představenému jednoho kláštera mnichů žebrawých, který se w rukopise musejním nachází položen hned za apologií s jiným listem jeho (dd. 3 Ledna bez roku), datowán jest anno domini 1364 (14 Unora). Není wšak žádné příčiny, proč by se rok tento měl wztahowati také k apologii, a nelze ho k ní wztahowati, protože jest to w odporu s tím, co wýše uwedeno.

[85]) Wiz díl II. 471.

poslauchajíce; což když někteří jim zakazowali a nechtěli jich mezi sebau trpěti, Konrad napomínal, aby tomu nebránili, neb žeť by se někteří mohli třeba obrátiti na křesťanskau wíru.

Konrad Waldhauský wšak záhy také wšímal sobě některých nespůsobů při stawu duchowním a zejména při mniších žebrawých. Zwláště pokládal jim dle zákonů církewních za swatokupectwí, že jak mniši tak jeptišky těch řádů brali peníze od jinochů neb díwek nowě wstupujících do řeholí, nechtíce jich sice přijmauti. Zwěděw o zwyklosti té jejich w Praze, učinil na to pozorna nejprw arcibiskupa, žádaje, aby to stawil; arcibiskup wšak Arnošt prawil, že neměl moci nad těmi řády, poněwadž kláštery jejich jak mužské tak ženské byly podřízeny toliko swým wyšším jednékaždé řehole. Tu počal Waldhauser zdwihati hlas swůj proti tomu na kázáních, napomínaje rodičů, kteří tak syny nebo dcery swé dáwali do klášterů, žeby se tím dopauštěli i s dětmi swými těžkého hříchu. Káral také to, že mnozí dáwali děti swé do kláštera před rozumným wěkem, třeba čtrnáctileté, a tím wíce zawrhowal nawádění rodičů od mnichů, aby děti swé ještě třeba w žiwotě matky zůstáwající zaslibowali k řeholím, dáwajíce jim na znamení toho jména swatých onoho řádu. Přísnými slowy dotýkal se lakomstwí a labužnictwí mnichů těchto řeholí, kterak prý ani nepotřebujíce toho žebrají a přejímají almužnu chudým, kteří by jí wíce potřebowali, chodíce ano jezdíce s wozy s dobrým potahem po městech, po městečkách a po wsech, ano z Čech až i do Polska po wšech krajinách té země zajížděj íce a nepomíjejíce domu, kdež by se nadáli něco obdržeti, kterak přitom mladším panenkám a kuchyňským služkám darowáwají měšečky, nožíčky, lžíce neb jehly s mnohými řečmi pochlebnými, aby za to od nich wětší dary wzali, kterak přitom pořád mají slowa w ústech: dejte nám a pomodlíme se za wás; proti slowům Kristowým: darmo jste wzali, darmo dejte; kterak na kázáních swých, jak se něco lidu sejde, již dají od nich peníze wybírati; kterak prodáwají místa ku pohřbům we klášteřích a kostelích swých, a nejhoršímu zjewnému hříšníku slawný pohřeb udělají, jen když jim za to hojně odkáže,

na místě, coby měl činiti náhrady za křiwdy; a to wše, aby potom w saukromých místech we klášteřích swých mohli hodowati za stoly skwostnými s tlustými bekyněmi a jinými hostmi, požíwajíce ryb welkých a jiných wybraných krmí, o nichž ani swětští lidé newědí, a hojnosti nejlepších nápojů a wín cizích, takořka každodenně s bohatcem kwasíce.

Mniši žebrawí welmi brzy těžce nesli, že se lid německý w Praze wšechen hrnul ku kázáním nowého tohoto kazatele německého, nic tím se od něho neodrážeje, že řeči jeho byly přísné w kárání wšeliké zastaralé neprawosti, kdežto naproti tomu kázání jejich německá, lichotnými slowy oplýwající, zůstáwala nyní bez posluchačů, leda prý že přicházelo k nim asi čtyry nebo pět bekyň, jim oddaných. Tím wíce popudili se wšak proti němu, když kárawé řeči jeho proti swatokupectwí hnuly též myslemi jeho posluchačů, tak že mnozí rodičowé, kterých děti byly přijaty do klášterů za peníze, obrátili se ku papeži se žádostí za rozhřešení proto, a jiní napotom nechtěli se wíce umlauwati o platy za přijmutí do řádu. Již we prwním roce swého přebýwání w Praze zkusil Konrad Waldhauser proto nesnáze s mnichy. Když totiž někdy ku konci Listopadu roku 1358 přijel do Prahy nejwyšší mistr čili general řádu Dominikanského, rodem Francauz, který prý byl zároweň legatem papežským, stěžowali jemu mniši toho řádu od sw. Klimenta w Praze na řeči Konradowy jim nelibé, a jmenowitě na kázání, které měl w prwní neděli adventní (2 Pros.) již po příchodu jeho do Prahy. General pokládaje počínání Konradowo za hodné trestu, obrátil se proti němu se žalobau k úřadu arcibiskupowu, a poněwadž mínil Waldhauser práwě tehdáž odebrati se na čas k faře swé do Litoměřic, wymohl proti němu stáwku, aby musil w Praze zůstati.

Dne 6. Prosince dostawil se Waldhauser k obeslání od officiala arcibiskupského, prowázen jsa několika konšely Staroměstskými i učeným a wáženým písařem městským mistrem Wernerem, k uslyšení, co by naň bratří žalowali. General Dominikanů wšak sám nepřišel, než toliko několik jeho mnichů;

z nichž jeden pustiw se s Wernerem do hádky, řekl jemu mezi jiným chlubně, že prý general jejich má w jedné noze wíc rozumu než on celý; k čemuž Werner odwětil: wy jste wšichni swatokupci i s mistrem swým. Co se wšak toho dne wyřídilo, není nám známo; byla wěc nejspíš odložena; nebo byl Konrad potom podruhé obeslán ke dni 28 Prosince. Zdá se, že žalobníci jeho nebyli tehdáž ještě dobře připraweni a wyžádali si sami toho odkladu. Dorozumělit se mezitím také s jinými řády žebrawými w Praze, totiž s menšími bratřími, s paustewníky sw. Augustina a s Karmelitany. Jindy nebýwalo prý lásky mezi nimi, protože si záwiděli pohřbů bohatých lidí. Ale nyní spolčili se, a snášeli w jedno swé stížnosti, posílajíce pilně swé druhy s weřejným písařem na kázání Konradowa, aby sobě zaznamenali řeči záwadné. Tak učinili w druhau neděli adventní (9 Pros.) a opět na sw. Jana ewangelistu (27 Pros.). Konrad nedal se stíháním jejich zastrašiti, nýbrž kázal směle dál swým spůsobem, a poskytl jim nowé látky dosti. Dne posledně řečeného jal se písař, kterého přiwedli s sebau, wyzýwati k jich pobádání několik lidí, kteří tu seděli na kázání, aby mu wydali swědectwí pro paměť o tom, co Konrad kázal. Lidé wšak se nad tím horšili, a wyplísnili písaře zle; mnichům pak samým byli by prý wybili, kdyby nebyli utekli rychle. Woláno za nimi, že jsau kacíři. Později se ukázalo, že ten písař byl pauhý Čech, který německému kázání Waldhauserowu ani nerozuměl, a chtěl sobě dáti wyswědčiti, co mu mnichowé sami křiwě namluwili.

Nazejtří potom (dne 28 Prosince) měl Waldhauser podruhé státi we dwoře arcibiskupowě. Maje ráno kázání, žádal s kazatelnice na konšelích, kteří obyčejně býwali přítomni, jak se zdá, wšichni, aby opět dwa z nich šli s ním, by mu byli swědky a ochránci; což ochotně učinili, a s nimi šel opět také písař mistr Werner. Tu wšak, poněwadž byla powěst, že milowanému kazateli hrozí nebezpečenstwí od mnichů, ano že ho chtí zabíti, přidalo se na cestě wíce měšťanů Pražských a jiného lidu množstwí, mužských i ženských, k jeho průwodu; a když šli k mostu okolo kláštera Dominikanů u sw. Klimenta

a ukázali se tudíž někteří bratří z toho kláštera, musili slyšeti opět zlé řeči proti sobě, že jsau kacíři, žeby měli wšichni býti upáleni; lidé wyplíwali před nimi; a to se opětowalo, když se potom zase wraceli. Konrad sám ani mistr Werner neprospěli nic napomínáním lidí, aby toho zanechali. Mnichům žebrawým wedlo se toho času i jinak zle; wé mnohých domích zawírali před nimi dwéře, když přicházeli prosit almužny, anebo odháněli je se zlořečením.

Co se onoho dne wyjednalo na úřadě arcibiskupském, zase nemáme o tom zpráwy. Zdá se, že přišlo k nějakému odkladu až do osobní přítomnosti arcibiskupa Arnošta, který w měsíci Prosinci toho roku a nejspíš až do začátku Unora roku 1359 meškal s císařem Karlem we Wratislawi. General Dominikanský zwal mezi tím časem Konrada po dwau bratřích we jménu swém a swého řádu k jakési disputací o wěcech sporných mezi nimi, nepochybně do kláštera sw. Klimenta; ale Waldhauser odmítl to dopisem k němu (3 Ledna 1359),[86]) jak prawil ze strachu, aby ho bratří neukamenowali; nebo prý hrozili jemu tak učiniti dle jistého swědectwí; slibuje ostatně odpowěditi jemu na wše swým časem před arcibiskupem.

Mnichowé čtyr řádů umluwených wespolek složili konečně žaloby swé proti němu we čtyrmecítma artikulích, z nichž 18 bylo sebráno od tří řádů ostatních, 6 pak obzwlášť od Augustinských. Artikule tyto předložili arcibiskupu samému na opětném roce, který jim byl položen s Waldhauserem u přítomnosti jistého legata papežského, který se tehdáž nacházel w Praze, a před mnohými prý jinými muži wzácnými a učenými. Žaloby ty obsahowaly wšecko, co byl Waldhauser mluwil neb konal mnichům nelibého. K tomu on, wyžádaw sobě lhůtu tří dní, odpowěděl též písemně, a to takowým spůsobem, že odmítaje některé wěci jakožto smyšlené nebo překraucené, celkem trwal w řečech swých a zastáwal jednání

[86]) Dopis ten nachází se w rukopise musejním hned po apologii Waldhauserowě s udáním dne bez roku; ale dle sauwislosti příběhů náleží patrně do roku 1359.

swé jakožto nezáwadné. Protiwníci jeho neuměli na to dáti dostatečné odpowědi aniž dokázati jaké winy při něm; pročež arcibiskup Arnošt s oswědčením toho wydal listy pod pečetmi swými, kteréž dal přibíti na dweřích wšech klášterů řádů žebrawých w Praze, wyzýwaje každého, kdožbykoli měl jakau žalobu proti Konradowi nebo proti učení jeho, aby se dostawil w jistý den o třetí hodině we dwoře arcibiskupowě, ukládaje bez pochyby wšechněm sic potom mlčení.

K tomuto wyzwání nikdo se nedostawil. Mniši žebrawí wšak proto se neostýchali naříkati Waldhausera a roznášeti zlau powěst o něm, jmenowitě we wlasti jeho we Wídni a jinde w Rakausích prostředkem tamějších swých spolubratří. Konrad zwěděl o tom, když na začátku měsíce Kwětna (okolo 5 Kw.) roku 1359 přijel wéwoda rakauský Rudolf do Prahy a s ním jistý mistr Albert, jak se zdá, učený přítel Konradůw. Wéwoda sám, u něhož měl Waldhauser slyšení, powěděl mu, když přišla řeč na jeho při s mnichy žebrawými, že o artikulích jejich proti němu slyšel, a jmenowitě o tom, který se týkal dáwání dcer do klášterů s placením za to. Slowa Waldhauserowa o tom byla hanebně zkřiwena,[87]) pročež užil příležitosti k wyložení jich wéwodowi, jak skutečně zněla. Wéwoda Rudolf patrně nepřikládal pomluwám těm welké wáhy; neboť zwal Waldhausera, aby se nawrátil do Rakaus a zůstal při něm we Wídni; z čehož on wšak se wymluwil, pro dobrodiní sobě prokázaná od císaře. Nicméně uznal Waldhauser zapotřebí, sepsati hned za několika málo dní, co wéwoda jeho meškal w Praze, jistau obranu proti 24 artikulům pro swé krajany we Wídni a jinde w Rakausích, kterau nejspíš odewzdal mistru Albertowi, aby ji tam rozšířil. Také pak hned prwní den, když wéwoda přijel do Prahy, učinil ohlášení, že míní o artikulích promluwiti přede wším lidem weřejně. Mnichowé, obáwajíce se wětšího než předtím zahanbení, obrátili se k wyšším osobám, a spůsobili, že byl Waldhauser požádán, aby toho na ten čas zanechal. On wšak uči-

[87]) Že prý řekl: Prius quam homo filiam suam Simoniace traderet religioni, eligibilius eam esset meretricem fieri.

nil to nicméně později, dne 10 Června w pondělí o letnicích, oznámiw o tom w neděli po nešporách wšem bratřím žebrawým, aby přišli, kdož by ho chtěli poslechnauti. Bylo prý přitom mnoho lidí poctiwých a učených i také weřejní písařowé od něho požádaní.

O pozdějších příbězích Waldhausera w Praze jest nám příliš málo powědomo. Jisté jest, že w činnosti swé kazatelské pokračowal neustále, a že jej obywatelstwo wždy mělo u weliké wážnosti a mnoho se sprawowalo jeho učením, také wšak že mniši řádů žebrawých nikdy nepřestali naň sočiti. Wychází to na jewo zwláště z listu jeho psaného tuším ku přeworu kláštera sw. Tomáše[88]) dne 14 Unora 1364, se stížností na jednoho z mnichů jemu podřízených, který jej w kázání držaném o hromnicích toho roku nazýwal Antikristem a jinak jej tepal, jakož i na lektora toho řádu, který jemu we čtení swém w obecném učení Pražském w domě Lazarowě přičítal křiwě wěci, kterých on nekázal. I tehdáž byly naň opět jakési artikule složeny od mnichů žebrawých, o nichž, jak prawil, mělo se ukázati swým časem, byly-li prawé čili smyšleny. Později sepsal Waldhauser k žádosti mnohých študentů, kteří nawštěwowali jeho kázání, postillu čili sbírku kázání swých na wšecka ewangelia nedělní během roku, kterau nazwal postillau študentů učení Pražského. Mělať jim slaužiti za náwod k úřadu kazatelskému.

Mezitím nezůstal dlauho w držení kostela Litoměřického, we kterém on i za jeho nepřítomnosti střídníci měli rowněž mnoho nepříjemností s dwěma kláštery mnichů žebrawých w tom městě, přitom pak také málo požitku ano i nesnáze s měšťany, kteří prý wládli farau wíce než farář. Waldhauser se kostela toho zbawil nejspíše již roku 1359, ježto w roce 1360 dne 20 Listopadu byl k němu dosazen již druhý jeho nástupce;[89]) nepochybně pak obdržel práwě hned tehdáž faru

[88]) W dopise uwodí se, že řád ten měl papežské powolení k držení statků, což se z Pražských řádů žebrawých hodí jen ku paustewníkům sw. Augustina.

[89]) Wiz *Lib. confirm.* u Tingla I. 137.

Týnskau w Praze, což swědčí o přízni tehdejších oprawců kostela k němu, učeného děkana Wyšehradského Wiléma z Lestkowa a Matěje od wěže, Welflowice. Možná wždy, že se to také stalo na přímluwu císaře Karla samého, jehož ochrana tuším jediné byla dost mocná, aby mu útoky rozezlených nepřátel jeho nebyly na škodu. Odtud byl nepochybně kostel Týnský hlawním místem působení Konradowa, kterýž sotwa potom úřad kazatelský u sw. Hawla mohl podržeti.

Asi w šestém roce přebýwání Waldhauserowa w Praze dostal se mu nenadále saudruh w jeho působení, který byl s ním stejného smýšlení o potřebě naprawení mrawů lidu městského i nešwar w duchowenstwě, ale přitom byl muž letory ohniwější, žiwé obraznosti, náboženského nadšení ničím nepřekonatedlného, který se slowem i skutkem zasadil o dosažení wytčeného cíle ještě mnohem úsilněji a wšestranněji a dosáhl také účinku mnohem mocnějšího a trwalejšího. Byl to kněz *Jan Milič* z Kroměžíře, Morawan, syn rodičů stawu skrowného, který dle příkladu mnohých duchowních toho času zprwu nastaupil na dráhu kancelářskau we službě při dwoře královském. Nacházíme jej w powolání tom ještě w mužském wěku jeho, ježto byl na začátku roku 1359 s císařem Karlem we Wratislawi, a potom dwakrát brzy po sobě, na podzim roku 1360 a z jara 1362, we průwodu císařowu na cestách jeho w říši německé. Jméno jeho nachází se w létech těch často na listinách královských jakožto registratora. Již roku 1350 byl kanowníkem w Kroměžíři, požíwaje præbendy tamější w Martinicích nedaleko Holešowa.[90]) Později wyslaužil si kanownictwí Pražské spolu s úřadem sakristy kostela Pražského, a jsme-li dobře zpraweni starým jeho žiwotopiscem, dosáhl konečně i wysokého důstojenstwí arcijahna Pražského. Možná jest, že tomu tak nebylo doslowně, než snad, že arcijahenstwí sprawowal co náměstek některého z oněch arcijahnů wlaských, o kterých jsme na jiném místě powěděli, že ty časy požíwali důchodů tučného toho beneficia we wzdálené cizině. Buď tomu jak buď,

[90]) Wiz Wolného Kirchliche Topographie der Olmützer Diöcese II. 84.

Milič zastáwal ten úřad s welkau swědomitostí, konaje pilně visitací farářů, při čemž moha slušně wyžadowati od nich zaprawení útrat na cestách, obyčejně nečinil toho, nýbrž wydáwal ze swého. Poněwadž sotwa bylo možné, aby byl tyto powinnosti i službu w kanceláři císařské konal zároweň, podobá se, že Milič za příčinau nastaupení w arcijahenstwí ze služby u dwora wystaupil, a že tudy úřad arcijahenský wzal na sebe teprw roku 1362, sakristau přitom zůstáwaje.

Brzy wšak potom stala se weliká proměna w jeho smýšlení. Počalť nejspíš w tomto úřadowání co arcijahen uwažowati přísněji než předtím welikost powinností powolání kněžského. Slowa Kristowa: „kdož by se neodřekl wšeho, což má, nemůž býti žákem mým,“ wnikla hluboko w mysl jeho: i umínil si w prawdě jim zadost učiniti. Tedy najednau wzdal se jak úřadu arcijahenstwí tak i sakristie i kanownictwí Pražského, chtěje se oddati zcela kázání slowa božího a jiným skutkům k spasení duší slaužícím. Darmo snažili se druzí kanowníci, aby jej od úmyslu jeho odwrátili, zejména aby arcijahenstwí podržel; darmo přimlauwal mu arcibiskup Arnošt, prawě k němu: pane Miliči! což lepšího můžete učiniti, než abyste ubohému arcibiskupu swému byl pomocen w pasení stáda jemu swěřeného? Milič sice nezařekl se docela a na wždy, nebýti jemu po wůli; ale na ten čas setrwal při swém předsewzetí, a mínil se přede wším sám zkusiti, zdali by měl schopnost ku kázání. K tomu cíli se odebral předně do kraje Plzenského do Horšowa Týna, města arcibiskupowa, a přebýwaje, jak se zdá, u faráře, cwičil se tam w kázání. Po půl létě pak, jak se podobá, na podzim roku 1364, wrátil se do Prahy, a počal tu kázati nejprw u sw. Mikuláše na Malé straně, potom u sw. Jiljí na Starém městě Pražském.[91])

[91]) Zpráwám o Miličowi nedostáwá se pohříchu letopisné určitosti. Jisté jest z knih *confirmationum*, že ještě dne 21 Srpna 1363 zůstáwal sakristau Pražským (E. 9), a ze sauwěkého zápisku w rukopise kapituly Pražské, obsahujícím počty úřadu sakristowa (wytištěného u Berghauera w *Protomart.* 95), že se sakristie wzdal před 23 Prosincem téhož roku. Berghauer domníwá se, že složil arcijahenstwí již roku 1362, sakristanstwí pak ještě podržel, ale neudáwá na to žádných dokladů. Dle wy-

Z počátku si ho lidé mnoho newšímali; míwalť málo posluchačů, a někteří se mu smáli pro jisté zwláštnosti w řeči, nejspíš z Morawy přinesené, i také že byl zapomenliwý w ohlašowání swátků, nemaje w tom zběhlosti. Přátelé přimlauwali mu, aby toho kázání nechal; že tím nic neprospěje, jako prý málo prospěli mužowé mnozí učení z řeholí za nedáwné paměti. Ale Milič nedal se lehce odstrašiti. Skaumaw sám sebe a nabyw důwěry w síly swé, kázal dále, a lidé počali jej poznáwati a oblibowati sobě jeho kázání, i hrnuli se k nim walně. Waldhauser řečnil německy, a tudy rozuměla mu jen menšina obywatelstwa Pražského. Nyní mělo také obywatelstwo české swého kazatele, který uměl mocně hýbati jeho myslemi. Směr a účel působení obau byl tentýž. I Milič snažil se naprawiti zkažené mrawy, a kázal tedy proti panujícím neprawostem. Také pak dočkal se w tom brzy při swých posluchachačích týchže účinků jako Waldhauser při německých. Marné ženské odkládaly od sebe nádherné šperky; lichwáři nawracowali hanebné zisky; řemeslníci, kterých zaměstnání nedalo se snadno prowozowati bez podwodu, odříkali se řemesel swých, a učili se jiným; tajní a zjewní hříšníci litowali hříchů swých, a nejedni odstěhowali se na paušť, aby se wzdálili swěta a činili pokání.

Dobrý účinek powzbudil horliwého kazatele ještě k pilnějšímu pokračowání w díle zalíbeném, tak že kázal netoliko každodenně, nýbrž we zaswěcené dni obyčejně dwakrát i třikrát, někdy i čtyrykrát w rozličných kostelích; a kázání jeho málokdy trwalo jen hodinu, často dwě i tři hodiny. Nicméně neomrzel posluchačů swých; což samo sebau swědčí o welkém

prawowání žiwotopisce Miličowa opustil Milič Prahu hned po složení arcijahenstwí; o sakristunstwí pak žiwotopisec nic se nezmiňuje; a není podobné, žeby byl Milič, když se chtěl wšeho wzdáti, co měl, aby mohl Kristu slaužiti, rozpakowal se přitom a jednoho se wzdal, druhé podržel, zwlášť žeby byl úřad podržel, kterého nemohl zastáwati, když se z Prahy wzdálil. Protož myslím, že se arcijahenstwí i sakristanstwí wzdal asi zárowcň, tedy obého někdy w Prosinci 1363; poněwadž pak dle swědectwí žiwotopisce přebýwal w Týně půl léta a to aspoň částečně w letě, lze počítati dle toho, že se kazatelské působení jeho w Praze počalo teprw r. 1364, a to někdy w pozdním letě neb na podzim.

daru řečnickém. Učení mužowé diwili se snadnosti, s kterau se uměl w krátké době připrawiti na toliká kázání. Sám slawný mistr Wojtěch Rankůw prawil o něm, že co by on sotwa za měsíc dowedl složiti ke zhotowení sobě kázání, Milič toho dowede za hodinu. Bylať mu podporau neobyčejná pamět, kterau jmenowitě na wšecko, o čemkoli kázal, uměl hned sobě wyhledati doklady z písma swatého. Ale rowněž tak welká byla pilnost, s kterau studowal, nepřeje sobě oddechu ani okamžení, tak že i při jídle obyčejně čítal nebo psáwal, čeho mu bylo práwě zapotřebí.

Uměl-li wšak Milič horliwým kázáním roznítiti zbožné myšlení a dobrá předsewzetí w posluchačích swých, byl zajisté neméně účinliw příklad následowání Krista a apoštolů, jejž ukazowal celým spůsobem swého žiwota. Odřeknutí se bohatstwí bylo od něho splněno tau měrau, že skutečně neměl ničeho, oč by nebyl býwal hotow každau chwíli rozděliti se s jinými. Příbytek jeho byl, kde mu kdy některý ze zbožných ctitelů jeho poskytl zdarma komnaty ku přebýwání; a w té nebydlíwal sám, než společně s několika jinými, mezi nimiž byl příbuzný jeho žák Štěpán z Morawy, rodem z Kroměžíře.[92]) Ten mu připrawowal k jídlu, co se mu kdy dostalo darem od lidí; a jindy nosily mu pobožné panny a wdowy i jiné měštky krmě připrawené pro něj we swých domácnostech. On wšak byl střídmý w jich užíwání, a podělowal jiné, přestáwaje na nejwyšší potřebě pro sebe. Tak byl skrowný též oděw jeho. Nemíwalť než jedinau sukni na leto a druhau koží podšitau na zimu, které nosil pořád, až mu někdo z dobroty darowal nowau. Tehdy wšak nepodržel staré, nýbrž hned darowal ji někomu chudému, podlé slow Kristowých: „kdo má oděwy dwa, dejž jeden tomu, který nemá žádného.“ Týmž spůsobem wšecko jiné, co se mu dostalo z darů pobožných lidí, rozdáwal mezi chudé, kteří jej wždy nacházeli k dáwání ochotného; neměl-li

[92]) Stephanus clericus, cognatus ejus, jmenuje se několikkrát w *Žiwotě Milíčowě*; mám pak za to, že jest to tentýž, o kterém mluwí roku 1374 kněz Mikuláš z Jičína na Morawě we wýslechu swém (w *Actech consistorii* f. 65): quod quidam socius suus nomine Stephanus de Moravia, ut credit, de Cremsier, Olomucensis diocesis, prædicavit ɔc.

nic, žádáwal jich wlídně, aby přišli podruhé, až bude míti. Když jednoho roku byla zima neobyčejně tuhá, tak že zbožný kazatel patrně mrznul we swé lehké jediné sukni, prawil šlechtic Tomáš, muž nábožný a prý u mnohých na slowo wzatý — byl to nejspíš ctihodný Tomáš ze Štítného — ku knězi Wojslawowi, důwěrnému následowníku Miličowu: Widím, že pan Milič ničeho pro sebe nezachowá; ale kdyby chtěl zachowati pro sebe, rád bych mu darowal dobrý kožich z lišky. Kněz Wojslaw oznámil to Miličowi; on wšak žádným spůsobem nechtěl toho učiniti, aby slíbil podržeti něco pro sebe, a raději mrznul, než by kožich přijal pod tau wýminkau. Líbezné bylo chowání jeho ku každému, kdo od něho žádal rady nebo pomoci. I když nejwíce byl umdlen od ustawičného kázání, přijal u sebe každého, kdo k němu přišel z takowé příčiny; ochotně ho wyslechl, a dal mu naučení, jak nejlépe mohl. Jinak wšak byl w řečech skrowný; nedowolowal sobě ani nejmenšího žertu nebo usmání; zwláště w zacházení se ženskými byl opatrný a málomluwný; na ulici ani slowa nepromluwil bez newyhnutedlné potřeby; chůze jeho byla tichá a wážná; doma tráwil čas, který mu zbyl od přípraw ku kázání, wětším dílem w pobožnostech we dne i dílem w noci; wyražení ani pohowení žádného nepopřál sobě nikdy.

Horliwost Miličowa we hlásání slowa božího a příkladný jeho žiwot spůsobily welké pohnutí myslí netoliko w lidu wůbec, nýbrž, co pro budaucnost bylo welice důležité, zwláště také w některé části duchowenstwa, jmenowitě mladšího, trwajícího w studiích, tak že byla w něm probuzena snaha o následowání příkladu jeho a přání, aby se od něho přiučili. Milič počal z té příčiny kázati obzwláště w kostele sw. Mikuláše na Starém městě Pražském jazykem latinským pro duchowní a jiné muže literně wzdělané, potom pak také kázání k tomu složená propůjčowati ku přepsání, čehož mnozí užili ke wzdělání se k úřadu kazatelskému. Aby rozšířil ještě wíce pole swého působení, učil se w dospělém wěku německému jazyku, jehož we mladých létech nebyl mocen, a počal také někdy kázati německy. I nepřestáwal na činnosti swé w Praze,

nýbrž nawštěwowal časem také jiná města w Čechách i na Morawě, a kázal w nich lidem.

Zasazuje se o wykořenění neprawostí, nemohl ani Milič, jako prwé Waldhauser, opominauti zcela kárání chyb duchowenstwa. I on pronášel důtky proti swatokupectwí při přijímání do řeholí mnišských a proti držení jmění od mnichů žebrawých i některým druhům důchodů kněžských wůbec, a spůsobil si tím nenáwist mnichů. Wlastně mrzelo je celé působení jeho i Waldhausera, protože ukazowalo, jak by se oni měli chowati a nechowali, což jim škodilo u lidí. Bezpochyby sočili na Miliče záhy wšelijak jako na Waldhausera, ale bez aučinku, poněwadž se působení obau těšilo z přízně nejwyšší duchowní i swětské wrchnosti w zemi. Jestiť doswědčeno, že míwal Milič příležitost k osobnímu jednání s arcibiskupem i s císařem we swých potřebách. Při tom stawu wěcí musilo protiwníkům jeho welice býti whod, když zawdal nějakau zdánliwau příčinu ku pochybowání o správnosti učení swého. Milič, wida tolik neřestí, které tehdáž bujely w církewním řádě, zamyslil se do učení o Antikristu, jakožto půwodci wšeho toho zlého, a ze sestawení wýroků písma swatého saudil, že již jest přišel na swět Antikrist; pročež dáwal wýstrahu wěřícím, aby se ho chránili. Unesen horliwostí, mluwil prawdu do očí prælatům i biskupům, wytýkaje jim, w čem poblaudili swáděni jsauce Antikristem; ano jednau, stoje před císařem, na něj u přítomnosti mnohých prstem ukázal, prawě, že i tuť jest welký Antikrist. Za to jej arcibiskup Jan Očko wzal w kázeň, a dal jej wsaditi do wězení (1366). To nejspíš osmělilo jeho protiwníky k nowému pokusu, aby jej uwedli w podezření neprawého učení. Musilať asi takowá býti příčina, pro kterau arcibiskup uložil mistru Wojtěchowi a učenému děkanu Wyšehradskému Wilémowi z Lestkowa, aby prohlídli psaná kázání Miličowa. Oni wšak nenašli w nich ničeho záwadného. Mistr Wojtěch jmenowitě prawil, že mu nelze jich oprawowati, ježto jsau sepsána z milosti ducha swatého. [93])

[93]) Posauzení toto kázání Miličowých stalo se na každý spůsob do roku 1369, poněwadž tohoto roku děkan Wilém zemřel.

Toť snad také byla příčina, pro kterau byl Milič po některém čase z wězení zas propuštěn. Muži tak swědomitému zawdalo pokárání od swého wyššího bezpochyby příčinu ku přemýšlení. Počalť toho času pochybowati o sobě, zdali by byl hoden kázati slowo boží, a přemítal o tom, neměl-li by docela odříci se swěta wstaupením do některé řehole. Ale přátelé jeho wšichni wymlauwali mu úsilně takowý úmysl. On nicméně po delší čas zdržel se kázání; konečně pak umínil si jíti do Říma a hledati upokojení předložením swého nálezu o Antikristowi samému papeži.

Tehdáž očekáwalo se nawrácení papeže Urbana V z Avignona k starodáwnému prawému sídlu apoštolskému w Římě. Milič odebral se tam se služebným žákem swým, bezpochyby Štěpánem wýše zmíněným, a ještě s jedním přítelem, knězem Dětřichem paustewníkem, a přibyl do Říma w měsíci Dubnu 1367. Když wšak tu meškal déle než měsíc a papež nepřijížděl, uzawřel již jeti k tehdejšímu sídlu jeho do Avignona. W tom přišlo mu na mysl, aby prwé weřejně kázal w Římě o příchodu Antikrista, i aby kázání to sepsal, by se mu slowa nemohla překrucowati w jiný smysl, wšak nechtěje powěděti wšeho, nýbrž wlastní základ swého mínění wyložiti jen papeži samému. Učinil o tom napřed ohlášení přibitím na dweřích kostela sw. Petra. Ale řeholníci žebrawí z Prahy neopominuli zatím dáti o něm zpráwy do Říma dle smyslu swého. Pročež měli tam naň bedliwé oko; a jak se objewilo ohlášení jeho, jest hned zatčen we chrámě sw. Petra samém, když se modlil, neskrýwaje se; s ním také přítel jeho kněz Dětřich. Miliče zawřeli w klášteře menších bratří w Lateraně řečeném Ara coeli, Dětřicha w klášteře Dominikanském. Jak se o tom dostala zpráwa do Prahy, měli z ní mniši žebrawí radost welikau, a oznamowali to lidem na kázáních, prawíce: Hleďte, nejmilejší, již bude Milič upálen. Přání jejich se wšak nesplnilo. Milič musil sice snášeti útrapy wazby několik měsíců, a snášel je s myslí oddanau we wší trpěliwosti. Po některém čase bylo mu wšak powoleno, wyložiti swé mínění w řeči držané před shromážděním prælatů kostela sw. Petra a jiných mnoha mužů

učených; kteříž byli s ním spokojeni. Milič a Dětřich byli sice odtud odwedeni zase do swého wězení, ale chowáni w něm lehčeji než předtím. Když pak konečně dne 16 Října toho roku papež Urban V přijel do Říma, dosáhl Milič bezpochyby, čeho sobě přál, že se mohl swěřiti s míněním swým buď jemu samému buď někomu na jeho místě, nejspíš wýtečnému kardinalowi Albanskému. Bylť we swém wězení složil spis, we kterém odůwodnil swé mínění o příchodu Antikrista a projewil úmysl raditi papeži, aby swolal koncilium w Římě, na němž by se usnesl s weškerými biskupy w křesťanstwě o prostředky ku přemožení jeho, pokládaje zwláště za přiměřené wyslání četných kazatelů pocestných, kteří by wystříhali lidí od osidel Antikristowých a nawodili jej ku pokání pokud by čas byl. Kardinal Albanský spůsobil po wyslyšení Miliče hned propuštění jeho i Dětřicha z posawadního wězení, a chowal je počestně a laskawě w domě swém. Zdá se, že dostal Milič poučení o tom, co bylo w twrzení jeho o Antikristu přílišného neb nedůwodného, a že se tím sprawil poslušně. Neboť brzy směl se beze wšech těžkostí swobodně nawrátiti zase do Prahy.

Zde byla nyní weliká radost jeho přátel a ctitelů, a počala se nowá činnost jeho, ještě pilnější a rozsáhlejší než předtím, když byl zase utwrzenější w mysli swé po nabytém ospravedlnění. Opět počal kázati, u sw. Jiljí česky, w Týně německy, u sw. Mikuláše latinsky, a kdežkoli jinde ho požádali, také w jiných kostelích, takořka od kázání ku kázání chodě a wšude lid wzděláwaje. Pořád wíce přidržowalo se ho četné mladší duchowenstwo, berauc od něho nawedení k umění kazatelskému. Milič powzbuzowal, dodáwal chuti, psal kázání pro jiné neb jim dáwal na ruku, o čem a jak by měli kázati; těšil se z každého nowého následowníka, a chwálil jej lidem, aby jej raději než jeho samého poslauchali. Neznámo, z jaké příčiny, odebral se roku 1369 ještě jednau ke dworu papežskému, kdežto wšak tenkráte zdržel se jen krátce. Za jeho nepřítomnosti zemřel w Praze proslulý jeho wrstewník Konrad Waldhauský dne 8 Prosince roku 1369, a Miličowi přibyla nowá práce; neb cítil powinnost, pečowati nyní o české i o německé

obywatelstwo Prahy jednostejně. Počal z té příčiny jmenowitě od adventu roku 1370 kázati každodenně německy w kostele Týnském a česky opakowati kázání totéž u sw. Jiljí, i pokračowal w tom onde tři, tuto dwě léta, až jiné okolnosti wyžadowaly w tom změny. Wedlé toho každodenně w Týně zpowídal, a každodenně krom welké překážky čítal mši swatau; poněwadž pak z toho znamenal pokaždé duchowní posilu a naproti tomu nepokoj mysli, kdykoli swaté oběti wykonati nemohl, nawodil také lidi k častému přijímání welebné swátosti. Přitom byl sám na sebe pořád přísnější. Od prwní cesty swé do Říma přestal požíwati masa a wína, a setrwal w tom spůsobu postu celé ostatní swé žiwobytí; utrhowal sobě i spaní; užíwal lůžka twrdého, ano zanedbáwal i prostředků čistoty, léháwaje w noci w sukni, we které we dne chodil, tak že musili přátelé časem mu ji wyrwati, aby byla wyprána. Lázní dokonce neužíwal. Saukromí pak také někdy užíwal metly k trýznění těla swého.

Mezi jinými účinky kázání a ostatního působení jeho objewil se toho času také ten zwláštní a podiwení hodný, že i weřejné newěstky Pražské počaly se hroziti mrzkého žiwobytí swého a dáwati se na pokání. Milič ujal se kajících, aby zbawiwše se wýdělku hanebného, netrpěly nauze, pokud se nemohly žiwiti spůsobem poctiwým, i zjednal jim příbytek w malém domě blíž kostela sw. Jiljí, který slaul dům Pochůw, u jisté panny jménem Kateřiny z Morawy. Tam poskytowal jim strawy a oděwu i jiných potřeb, až dostaly buď služby u hodných hospodyň, buď směly se wrátiti k swým rodičům, buď také některé wstaupily w manželstwí. S powolením arcibiskupowým spůsobil Milič, že se jim w domě tom čítala každodenně mše swatá při oltáři pocestném a každodenně držáno kázání české i německé. Obracowání padlých ženštin ke mrawnému žiwotu bylo odtud nowau wěcí, ku které Milič obrátil zwláštní pilnost swau. Počet jich, které se odewzdaly jeho spráwě, rostl den ode dne, tak že jich během asi dwau let přiwedl wíce než tři sta na cestu k polepšení. Mnohé wykaupil z osidel neprawosti zaplacením za ně dluhů, kterými byly při-

pautány k swým přechowáwatelům. Jedna ze swůdnic tehdejších, které chowání newěstek prowozowaly co žiwnost, byla Keruše Hofartowá, držitelka domu we zlopowěstné ulici Benátské (č. 309). I ona dala se aspoň na smrtelné posteli na pokání, a odkázala dům ten Miličowi, který nejspíše z toho wzal pochop k wykořenění smilstwí w celé té ulici. Z pobádání jeho totiž a jiných saudruhů w kazatelstwí jím probuzených dal roku 1372 císař Karel rozbořiti hlawní hampeyz Benátský, a darowal městiště jeho Miličowi, který nyní swůj ústaw k naprawení hříšnic přenesl na to samé místo, kde jindy hřešily.

Wzbudiw pobožné dobrodince, sehnal potřebné prostředky peněžité, a wystawil tudíž zwláštní dům pro kající ženštiny, aby w něm měly útočiště prostrannější než předešlé, a při něm kapli sw. Maří Magdaleny, sw. Afry a Marie egyptské, k níž položil základní kámen w neděli dne 19 Září téhož roku 1372. Jiný pak dům wystawil tamže pod názwem domu literatů pro duchowní, kteří mu byli w díle jeho nápomocni, odewzdawše se na spůsob učnů pod jeho řízení. S nimi odtud i Milič tudíž přebýwal, ustanowen jsa řádně za spráwce kaple nowě založené, nad níž zároweň také jemu náleželo podací práwo. Maje na zřeteli slowa zjewení sw. Jana, že jest „padl Babylon“, a „uzřel jsem město swaté Jerusalem“, nazwal místo tím spůsobem přetwořené *Jerusalemem.* Zde byla nyní pilná a wraucí pobožnost takořka we dne w noci. Každý den byly konány dwě mše zpíwané, jedna o panně Marii a jedna, jak na den připadala, čtených pak mší obyčejně šest, někdy osm až i šestnáct; kázání skoro každý den, w zaswěcené pak dni wíckrát, až i pětkrát. Tři kněží slyšeli zpowědi každodenně, a mohli sotwa postačiti; rowněž časté bylo přijímání welebné swátosti, ku kterému Milič zwláště horliwě pobádal swé swěřence, wedlé toho pak konání kajících skutků w saukromnosti dle uložení od zpowědníků nebo z wlastní pilnosti jednékaždé z obrácených. Aby setrwaly na cestě k naprawení, aby se nedaly znowu oslepiti wnadami neprawosti, o to byla nyní ustawičná péče Miličowa, která wyžadowala mnoho trpěliwosti,

mnoho sebezapření. Jestliže která z obrácených zwrtkala se a opustila Jerusalem, aby se nawrátila ku předešlému spůsobu žiwota, nedal si Milič pokoje, než osobně wyhledáwal je, a prošením i se slzami wynasnažowal se, aby je přiwedl nazpět.

Ačkoliw toto byla nyní snaha jeho zalíbená, neustál proto nicméně w kazatelské činnosti swé také mimo Jerusalem, wyjma jediné, že jak se zdá, každodenní české kázání swé u sw. Jiljí přeložil odtamtud do Jerusalema. Neustálost jeho w úřadě kazatelském byla tak weliká, že toho času jednau držel až i pět kázání za den, totiž ráno u sw. Jiljí a hned potom w kostele Týnském, odpoledne třetí kázání opět u sw. Jiljí, čtwrté w Jerusalemě kajícím ženám a páté již po hodině nešporní jeptiškám w kostele sw. Jiří na hradě Pražském, kdež potom teprw obědowal. Wedlé wšech jiných prací spisowal také kázání jazykem latinským i českým, kteráž wzrostla w několiko sbírek welikých hlawně pod dwěma názwy od něho zwolenými, „Abortivus“ a „Gratia Dei“, a byla hned rozmnožowána přepisowáním od četných žáků jeho, tak sice, že co jednoho dne napsal, bylo nazejtří asi od 200 až 300 mladých duchowních přepsáno, jimž se wespolek předříkalo.

Založení a wydržowání dwojího ústawu, ženského a kněžského, w Jerusalemě od muže, který sám neměl žádného jmění, bylo předsewzetím tak wrtkým, že i přátelé Miličowi nad ním ustrnuli a jemu namítali, odkud by chtěl wzíti, čeho k tomu bylo zapotřebí. On wšak ničím se nedal odstrašiti, napomínaje jich, aby nezaufali nad milosrdenstwím božím. A důwěra ta jeho nezklamala. Ač měl někdy až 83 osob, mužských i ženských, na starosti, jež opatřowal strawau, oděwem a wšemi jinými potřebami, přitom pak bylo pořád ještě wydání na nedokončené stawby, sešlo se wždy tolik pobožné almužny od četných dobrodinců, wzbuzených jeho blahoplodným působením, že krom nesnází okamžitých wždy bylo z čeho náklad zaprawiti, ano nemusil Milič proto utrhowati chudým, kteří w zástupích přicházeli za ním do Jerusalema a brali jak jindy hojnau almužnu. Aby neprawost, která jindy pano-

wala w ulici Benátské, také z nejbližšího sausedstwí Jerusalema byla wzdálena, skaupil Milič sedmadwadcet domků w tom okolí, jichž několik obrátil k rozšíření Jerusalema, ostatní pak, jak se zdá, osadil jiným spolehliwějším obywatelstwem, i wymohl to, že jedenadwadcet těchto domků čili městišť po wystawení Jerusalema zůstáwajících, kterých 14 příslušelo k osadě sw. Štěpána we zdi, a 7 k faře sw. Filippa a Jakuba, jsau i s místem Jerusalema samého z farností těchto částečně wyňaty a zejména i s práwem pohřbu přiwtěleny ku kapli Jerusalemské. Milič obdržel swolení faráře sw. Štěpána k tomu před úřadem generalného vikáře dne 18 Června a faráře sw. Filippa a Jakuba dne 22 Června 1373, srownaw se s nimi o náhradu za ujmu důchodů jejich z toho, tak že se zawázal wykázati za to onomu 3½ kopy, tomuto pak 5 kop ročního platu.

Čím wíce wšak prospíwal Milič we předsewzetích swých, tím wíce pobuřowali se znowu proti němu jeho nenáwistníci. Když rozumně uwážíme powahu působení Miličowa, pokud jest možné o něm sauditi dle zachowaných pamětí, nelze nám spatřiti w něm dokonce žádného wzpírání se proti zákonům neb auktoritě církewní. Bylo sice pochopitedlné, jestliže kazatel, který každodenně mluwil k lidu a mluwil w zápale swého zbožného nadšení, promluwil někdy snad slowo prudčí, než by byl měl, anebo pronesl něco nezcela spráwně dle přísné nauky; ale zajisté nebylo přitom zlého úmyslu, a daleko bylo Miliče, aby se byl chtěl protiwiti učení církwe. Snažení jeho naopak směřowalo k tomu, aby se učení a zákony církwe zachowáwaly a plnily oprawdowě, aby nezůstáwaly prázdným slowem, nýbrž wcházely we skutek. On obětowáním sebe celého a nawoděním jiných k následowání swého příkladu hleděl nahraditi a naprawiti, co tak welká část duchowenstwa tehdejšího zanedbáwala swau nepilností a kazila swými neprawostmi. Wšak to práwě bylo špatným kněžím proti mysli, že lepším příkladem bylo wrháno swětlo na chowání jejich a tím byli rušeni we swém pohodlí. Aby se toho zbawili, nesměli owšem znáti se ku prawé příčině, než

hleděli osočiti muže wůbec ctěného a milowaného jako rušitele řádu a rozséwače nepravého učení, sebe pak oswědčiti co hajitele obého.

Již na začátku roku 1373 byl pomocník Miličůw w kázání Wojslaw obžalowán u auřadu arcibiskupowa pro kázání proti prælatům, o nichž byl prawil, že důchody swé protrawují s newěstkami. Generalný vikář Boreš arcijahen Bechyňský zapowěděl mu za to kázání, až by mu bylo prominuto od arcibiskupa, tehdáž nejspíš w Praze nepřítomného (19 Led.). Podobně později z příčiny nám neznámé týž arcijahen zapowěděl Františkowi, pomocnému kazateli w Jerusalemě, kázání jazykem latinským; a když on proti tomu řekl, že se mu to widí býti násilím, zapowěděl mu kázání wšecko též až do prominutí od arcibiskupa (4 Dub.). Nedlauho potom se wšak počala stahowati bauřka wětší proti Miličowi a saudruhům jeho wůbec. Již brojili proti němu netoliko mnichowé žebrawí, nýbrž také faráři a prælati Pražští. Faráře popudilo zwláště snažení jeho, aby se z kaple Jerusalemské stal farní kostel, jehož osadau měly býti domy oddělené od osad sw. Štěpána a sw. Filippa a Jakuba. Musiliť se báti, aby tu newznikla jakási osada wzorná, na kterau by lid ukazowal porownáwaje ji s obyčejným jejich tehdejším hospodařením. Prælati hněwali se pro narážky na rozkošnictwí jejich. Zwláště urazil Milič jednoho z welkých mezi nimi, jehož jméno zamlčel nám jeho žiwotopisec, když mu totiž zaslal dopis kárawý o pohoršliwém smilnictwí jeho, o tajných dwířkách, které sobě dal udělati we swém domě ke wpauštění newěstek, a o nezbedných hodech, které dáwal jiným prælatům jemu w té nectnosti rowným.

Tedy nedlauho po smluwách zawřených od Miliče s faráři sw. Štěpána a sw. Filippa a Jakuba w měsíci Červnu roku 1373 držána jest rada proti němu we shromáždění, ku kterému byli swoláni wšichni farářowé Pražští, w čele jejich bohatý præbendat Dětleb Stormer co farář sw. Mikuláše na trhu kurném. Wšichni dorozuměli se o spůsob, jak by proti Miličowi společně wystaupili, wyjma několik málo chudých,

kteří, když nechtěli přiswědčiti, wylaučeni jsau ze shromáždění. „Wy Miličowici," řekl jim Dětleb, „jděte odtud." Mezi těchto několik náležel, jak se zdá, Wácslaw farář od sw. Filippa a Jakuba, s kterým Milič smlauwu swau o postaupení sedmi domků ku kapli Jerusalemské přiwedl nedlauho potom ku konci skutečným wykázáním jemu ročního platu, který mu byl slíbil. Naproti tomu druhý farář, Swatoštěpanský, dal se užiti za přední nástroj proti Miličowi. Zdwihlť proti němu rozepři před úřadem arcibiskupským o objem práw jemu smluwau prwé postaupených; k čemuž hned potom druzí faráři se připojili s rozličnými stížnostmi. O jich obsahu wíce newíme, nežli že hleděli jimi záměr Miličůw o zřízení zwláštní fary Jerusalemské překaziti, a že mu upírali práwo k rozličným wýkonům duchowní spráwy w kapli jeho, které byl dotud prowozowal bez překážky. W osobním sročení s faráři před úřadem generalných wikářů arcibiskupstwí zkusil Milič mnoho příkoří od nich. „Od počátku twého kázání," prawili k němu, „nemáme žádného pokoje, pořád se nám dějí rozličná protiwenstwí." „Jakož bylo na počátku a nyní i wždycky i na wěky wěkůw. Amen," odpowěděl k tomu Milič. Že nebyl jako oni, nazýwali jej pokrytcem a Sodomitau i bekartem. Odpowěděl: „buď jméno páně pochwáleno."

O průběhu této pře máme zpráwy jen welmi kusé. Wyswítá z nich, že se počala již před 2 Srpnem roku 1373, kteréhožto dne Milič přinucen byl podací práwo kaple Jerusalemské složiti do rukau generalného wikáře Borše, zároweň pak jmenowal k dalšímu wedení pře swými zástupci kněze Wojslawa kazatele wýše zmíněného a Martina Daubrawského, kazatele u sw. Hawla, spolu s nimi pak dwa weřejné písaře, Petra Lodéřowa a Držka z Plešnic. Práwním zástupcem farářů byl kanowník Wyšehradský a Swatojilský Jan Pecník, o jehož mrawích jsme na jiném místě učinili nechwalnau zmínku. Úředníci arcibiskupowi, jak se zdá, nadržowali Miličowým protiwníkům, pročež on we jménu swém i swých saudruhů odwolal se od saudu arcibiskupowa k stolici papežské; ale již 8 Listopadu roku 1373 od tohoto odwolání zase upustil, a ozná-

20*

mil, že se míní podrobiti wšemu, co by arcibiskup w záležitosti jeho kaple milostiwě nařídil, maje jak se zdá lepší důwěru k arcibiskupowi samému, který jemu nepřestal býti přízniw. Práwní pře se nicméně protáhla, když se zástupci Miličowi zpěčowali odpowídati k žalobám druhých farářů, prawíce, že se rozepře netýče jich, než jediné faráře sw. Štěpána, k tomu pak strhla se pře mezi tímto a farářem sw. Filippa a Jakuba o městiště, na kterém stála sama kaple Jerusalemská, k čí osadě by náleželo. Příčinu zawdalo wybrání koledy wánoční w kapli farářem posledně jmenowaným, jemuž ji Milič odwedl w jisté summě peněz.

Mezitím wšak faráři, když nejspíš pozorowali, žeby u arcibiskupa nedosáhli auplně swého úmyslu, chopili se prostředku jiného pominutím jeho úřadu a zanesením wěci přímo ke dworu papežskému. Sepsali totiž proti Miličowi podobně jako někdy mniši žebrawí proti Waldhauserowi žalobný spis we dwanácti artikulích, a poslali jej do Avignona k jistému mistru swatého písma, jménem Klonkotowi, kterýž dle jejich žádosti učinil o nich přednesení papeži.

W artikulích těchto činila se na prwním místě zmínka o někdejším hlásání Miličowu, že se roku 1366 narodil Antikrist, ačkoliw wěc tato byla dáwno wyřízena a odbyta. Dále byl Milič winěn z učení, že jest lichwa, když někdo dráž prodá, než jest kaupil; že platy, které mají duchowní na domích neb winnicích, jsau lichwa; že jest prohřešení, kupowati platy na obcích; že kněží nemají míti saukromého jmění, než wespolek; že učení se swobodným uměním jest hříšné. Wykládalo se založení ústawů jeho w Jerusalemě pro kající ženy a ke wzdělání kněžstwa, jako by se byl opowážil založiti o swé ujmě dwě nowé řehole, i twrdilo se k dolíčení toho, že prý ony ženy i oni duchowní měli swé zwláštní oděwy klášterské od něho předepsané a sbor duchowních také prý zwláštní název „žiwota apoštolského“.[94]) Když prý byl upozorněn, že takowým wynalezením nowého řádu proti zákonům církewním upadl

[94]) Užíwání zwláštních oděwů stejných popírá žiwotopisec Miličůw jak nejurčitěji.

we klatbu, odpowěděl prý, že klne-li ho papež, míní se brániti císařem; a když nemohl dostati powolení, aby kaple jeho w Jerusalemě byla powýšena za farní kostel, kázal prý weřejně proti papeži, kardinalům, biskupům, prælatům, farářům a jinému duchowenstwu, a čeho jiného nemohl prowésti dle wůle swé, o to prý zasazowal se pomocí knížat a moci swětské, popauzeje jich proti duchowenstwu bludnými náwody swými. Také pokládalo se mu za zlé, že příliš často ženám oněm kajícím podáwal swátosti těla Kristowa, ano prý učil, že jest powinnost a potřeba, každého dne neb aspoň dwakrát za týden přijímati tuto swátost. Rowněž káralo se horlení jeho proti slušným prý a počestným šperkům ženským.

Dalo by se lehko ukázati, že tato udání byla dílem naprosto lžiwě smyšlená, dílem přehnaná, dílem překraucením prawdy zosnowaná. Nicméně při dwoře papežském w Avignoně, který nemohl hned wěděti, jak se wěci w prawdě měly, spůsobily artikule žalobní nemalé překwapení a znepokojení; pročež papež Řehoř XI wydal dne 13 ledna 1374 bullu k arcibiskupu Janowi Očkowi, kterau oznamowal jemu, o jakých bludech nešlechetných, ano i kacířských a schismatických, šířených Miličem, došly jsau ho zpráwy hodnowěrné; wyslowowal, ač jestli tomu tak, podiwení swé nad nedbalostí jeho a jiných biskupů i také inquisitorů w těch krajinách, že proti takowé opowážliwosti nezakročili aniž dali jemu zpráwy, a rozkazowal, aby bez meškání o tom se zprawil, a najde-li, že tak jest, aby proti Miličowi a jeho následowníkům a pomocníkům jednal dle řádu církewního, aby bludy jím hlásané dal wywrátiti učenými kazateli, a kdož by se tomu protiwil, aby proti takowým nastaupil na tresty církewní beze wšeho odwolání, pomocí, když by potřeba bylo, ramene swětského.

Bulla tato, když přišla do Prahy, dojala arcibiskupa owšem welmi nemile. Milič sám nepozbyl jí pokojné mysli; ano dostawiw se u arcibiskupa, přimlauwal mu, aby se proto nermautil, žeť pomocí boží ukáže se prawda a nedá se žádnau tmau podwodu zastíniti. Arcibiskup wšak byl nyní určitými rozkazy papeže wázán, tak že musil nařiditi wyšetřowání proti

němu prostředkem inquisitora, od něhož tedy wyšla naň obsílka. Tu wšak Milič uzawřel hledati opět sprawedliwosti na místě nejwyšším, a ohlásil před generalným vikářem, officialem a inquisitorem i také weřejně před lidem na kázání w kostelích sw. Jiljí a sw. Hawla odwolání k stolici papežské. Následkem toho odebral se již asi w prwní polowici Března roku 1374 na cestu do Avignona. Přátelé a ctitelé jeho opatřili jej k tomu hojnými prostředky peněžitými, tak že mohl nastaupiti na cestu se čtyrmi průwodčími na koních, a nicméně zbylo mu, že mohl jak na cestě tak w sídle papežském rozdáwati štědré almužny dle swé náchylnosti.

Osobní objewení se Miličowo w Avignoně roztrhalo brzy wšecky mraky, které byly zastínily dobrau powěst jeho. Opět jako před sedmi léty byl mu kardinal Albanský hlawním ochráncem a prostředníkem. Milič bezpochyby objasnil mu celé snažení a smýšlení swé dostatečně. Pomocníci získaní od Pražských protiwníků jeho při dwoře papežském musili utichnauti, když tu byl sám, hotow jsa na wšecko dáti odpowěd; i Jan Klonkot zanechal wšeho obwiňowání Miliče se swé strany, omlauwaje swé předešlé jednání proti němu tím, že byl z Prahy požádán, aby artikulů papeži podal. Že bylo osprawedlnění Miliče dokonalé, dáno bylo na jewo, když mu bylo propůjčeno w neděli Swatodušní (21 Kw.) kázati weřejně u přítomnosti kardinala řečeného a po kázání pozwal ho kardinal k tabuli swé, u které jej posadil třetího sobě po boku. Nedlauho potom roznemohl se Klonkot a zemřel. Milič oznámil to písemně císaři Karlowi a arcibiskupu Janu Očkowi, jimž, jak se zdá, dle přání jejich dáwal častěji zpráwy o stawu swé záležitosti. Nedlauho wšak potom uchwátila nemoc Miliče samého, jíž tělo jeho přílišným namáháním duchowním a přísným spůsobem žiwota od delšího času zemdlené podlehlo. Zemřelť w den sw. Petra apoštola, to jest nejpodobněji dne 1 Srpna. [95]) Duch jeho

[95]) Nemyslím totiž že 29 Čerwna, zajedno poněwadž se neprawí, že w den sw. Petra a Pawla, zadruhé že w aktech konsistoře Pražské ještě i 19 Čerwence 1374 mluwí se o Miličowi, a nenaznačuje se žádným *olim* neb jiným obyčejným spůsobem, žeby byl tehdáž již býwal mrtew.

byl zůstal čerstwý a čilý do posledka. Ještě asi dwa dni před smrtí swau byl diktowal písaři dwa dopisy, jeden ku pánům Rosenberským s mnohým napomínáním k dobrým skutkům, druhý ku kardinalowi Albanskému; kterýž četl jej se slzami, jiným jej ukazowal, a Miliče blahoslaweným nazýwal, prawě, ač nebožtík papež Urban zázraky skwěl se, nicméně dle jeho mínění žeby Milič ještě před ním měl býti swatořečen.

Tak saudilo se o Miličowi w Avignoně; ale jinak dálo se mezitím w Praze, kdež arcibiskup Jan Očko, ač zůstal osobně nakloněn k Miličowi, nicméně, poněwadž neměl jiného nařízení od dworu papežského, dal úřadem swým plniti rozkazy obsažené w bulle od 13 Ledna, a tudy předně potahowati druhy a následowníky Miličowy a jiné swědky k wýslechům k wypátrání prawdy o obsahu artikulů zadaných proti němu. Některý začátek byli w tom učinili generalní vikářowé arcibiskupowi, Jenec, Jan děkan sw. Appollinaříše a Boreš, již před wydáním oné bully, jak se zdá po wůli skladatelům artikulů, totiž farářům Pražským. Bylť již dne 2 Ledna 1374 wyslýchán kněz Wácslaw z Klatow a dne 13 Ledna Jan oltářník od sw. Hawla, kteří slýchali zpowědi w Jerusalemě, zdali podáwali ženským tamějším swátosti těla Kristowa wšechněm každodenně. Odpowěd kněze Wácslawa byla, že wšeho wšudy třem nebo čtyřem z nich podal swátosti třikrát za týden dle naučení Miliče z písem sw. Augustina, že lze jest činiti to i každodenně. Tázán, kdo by mu byl dowolil w Jerusalemě zpowídati, řekl, že farář od sw. Filippa a Jakuba.

Jaké byly další wýpowědi swědků, neznáme. Z jistého zápisku úředního dá se sauditi, že úřad arcibiskupůw pečowal o to, aby nepřišly we známost weřejnau.[96]) Jakkoli tomu bylo, užito jest oprawdowě zatím prostředků ku potlačení směru Miličowa, a staupenci jeho jednotliwí zkusili rozličné swízele.

[96]) W aktech konsistoře k 27 Říjnu 1374: Dominus Otto presbyter de Praga juratus interrogatus . . utrum aliquid habuisset vel habet de dictis testium contra Millicium productorum, respondit, quod non. Interrogatus, utrum vidisset aliqua de dictis testium prædictorum, respondit, quod vidit aliqua in scriptis testium jam dictorum, sed non recordatur, apud quem.

Již w měsíci Březnu, brzy po odjezdu Miliče z Prahy, byl kněz František kazatel w Benešowě (snad že tentýž, který rok předtím kázal w Jerusalemě) žalowán od menších bratří skrze Matěje lektora w klášteře sw. Jakuba w Praze, že kázal proti bratřím toho řádu w Benešowě, prawě prý, že hlásali nerozumné odpustky a že nemají práwa slyšeti zpowědi, též že wyzýwal lid na kázání k modlení se za Miliče jakožto pocestného, nazýwaje prý jej mužem swatým, který se zasazuje za wíru katolickau. Ačkoliw kněz František k řečem těmto se neznal než we znění zcela nezáwadném, nicméně zapowěděli mu vikářowé Jenec a Jan napotom kázání w dioecezí Pražské, ano kázali mu z dioecezí se wystěhowati a newraceti se, pokud by mu od arcibiskupa nebylo powoleno (18 Břez.). Téhož času (16 Břez.) bylo kázáno laikowi Bohuslawowi z Křečowic z příčiny nám neznámé, aby se wystěhowal z Jerusalema do tří dní pod trestem klatby. Jiný laik Machuta, kraječ suken, měšťan Staroměstský, byl obeslán od inquisitora Johlina k wýslechu w záležitosti Miličowě, kterýžto wšak odepřel odpowídání, prawě, že mu konšelé zakázali swědčiti před inquisitorem leč toliko před generalným vikářem (25 Kw.).

Již prwé byl wydán obecný zákaz arcibiskupůw, aby nikdo, komu nepřísluší z úřadu powinnost kázání, nesměl kázati, leč by obdržel zwláštní powolení k tomu od arcibiskupa neb vikářů jeho, pod jistými pokutami jak na takowého kazatele tak také na faráře, který by mu bez takowého powolení kázati dopustil, poněwadž prý zkušenost ukázala, že nerozumné kázání takowých mate mysli prostého lidu. Nařízení toto bylo slawně opětowáno prohlášením na synodě o sw. Wítě toho roku (16 Čw.),[97] a na základě toho stíháno jest wíce kněží z družstwa Miličowa, buď že kázali bez powolení, buď také pro obsah swých kázání. Dne 23 Června stál před vikářem Janem Mikuláš farář Jaroměřský, který se zdržowal

[97]) Wiz Höfler *Prager Concilien* 18. Že wšak rozkaz byl wydán prwotně dříwe, wyswítá z wýslechu kněze Františka Benešowského dne 18 Března w *Aktech consistorii*, kdež praví se: Item interrogatus respondit, quod non prædicavit alibi nisi in Benessow post mandatum et statutum.

w Praze nejspíš za příčinau studií, a tázán jest pro kázání, jež byl držel dílem w Praze dílem w Kladsku. Bylť obwiněn, že kázal proti arcibiskupu i prælatům Pražským, též o nošení šperků ženských a o každodenním přijímání swátosti, také že twrdil, žeby se Miličowi dála křiwda. Kněz Mikuláš znal se toliko, že kázal w Kladsku o biskupích wůbec a řekl lidem: Modlete se k Bohu, aby dobří biskupowé byli lepší a zlí aby se naprawili; nezapíral, že káral ženským nošení perel a zlata, o Miličowi pak prawil, že řekl w místě saukromém, ne na kázání, že artikulowé podaní proti němu nejsau prawí. Generalný vikář kázal mu dne 3 Čerwence, aby se w osmačtyřidceti hodinách odebral z Prahy, a aby se newracel do roka, leč by byl od arcibiskupa powolán nazpět.

Podobný wýslech měl dne 7 Čerwence Mikuláš z Jičína na Morawě, winěn jsa, že kázal proti prælatům a zastáwal se Miliče na kázání. Wyznal, že řekl, že biskupowé a prælati swěřují někdy spráwu mnoha tisíc duší lidem, kterým by nemělo býti swěřeno pět hrušek, o Miličowi pak že řekl: Dobré dítky, proste Boha za Miliče, aby mu pomáhal, w čem jest sprawedliw, a w čem není, ať ho tresce. Generalný vikář Jan zapowěděl mu wykonáwání kněžského úřadu w dioecezí Pražské, a kázal mu odejíti do swé dioecezí. Dne 14 Čerwence byl wyslýchán kněz Mikuláš ze Hwozdnic, obwiněný z týchž kusů. Znal se toliko, že když bylo reptání lidu pro artikule zaslané papeži proti Miličowi, řekl na kázání: Dobří lidé, nestarejte se o to, až prælati o tom rozsaudí. Nicméně zapowěděno jest mu napotom kázati.

Jest widěti z těchto a jiných některých zmínek, že si ctitelé Miličowi a lid jemu oddaný wůbec nedali říci, žeby milowaný jich kazatel byl je wedl po cestách bludných, a nedali si wytrhnauti ze srdcí lásku a úctu swau k němu. Byli také z wyššího duchowenstwa mužowé ctihodní, kteří toto dobré smýšlení o něm sdíleli. Takowý byl na příklad arcijahen a kanowník Beneš Krabice z Weitmile, který asi tu práwě dobu položil w letopise swém slowa pochwalná o Miličowi a druzích jeho, ač pominul mlčením jméno tu chwíli nelibé, kterak prý

„toho času slowo boží kážíce we městě Pražském mnoho jsau dobrého činili; o jejichžto skutcích dobrých a obcowání chwalitebném že po smrti jejich bude praweno". Ale konsistoři arcibiskupa Jana Očka wládli tehdáž mužowé přející straně protiwné. Wyslowiti, že prawda jest, že Milič učil bludům a protiwil se církwi, jak zněli artikulowé o něm sepsaní, také oni po wšem wyšetřowání se neodwážili; ale konec, we který uhodili, byl wždy takowý, že směřowal k utkwění na něm zlé powěsti. Dne 19 Čerwence totiž roku 1374 okolo hodiny nešporní učiněno jest swolání farářů měst Pražských a mnohých prælatů a mistrů i jiných duchowních w refektáři kláštera sw. Klimenta řádu Dominikanského, kdež Jenec a Jan generalní wikářowé arcibiskupští, přečetše weřejně bullu swrchu zmíněnau papeže Řehoře, wydanau dne 13 Ledna toho roku, i artikule proti „knězi Miličowi z Kroměžíře" k ní přiložené, kázali dle znění té bully wšem farářům, aby řečené artikule na kázáních w kostelích swých wywraceli neb wywracowati dali a lid od nich wystříhali, poněwadž by papež tauž bullau nařizowal, aby proti řečenému Miličowi a následowníkům jeho i pomocníkům, *„jestližeby tak kázali"* (si talia prædicaverint),[98]) pokračowáno bylo dle zákonů církewních a woláno bylo proti nim rameno swětské.

Již we prwním témdni po tomto wyhlášení byl žalowán kněz Wácslaw z Budějowic, kazatel u matky boží na Lauži, že na kázání, když měl čísti odsauzené artikule, jak přišel ke čtwrtému, zawřel prý knížku a řekl, že jsau to artikule lžiwé; k čemuž on wšak se neznal, než toliko že wypustil artikul jednající o šperkách ženských (25 Čerwence).

Lze si pomysliti, že kněžím, kteří Miliče ctili a následowali, bylo splnění rokazu o ohlášení a wywracení artikulů jemu neprawě připisowaných powinností odpornau, a že w lidu musil tím spůsobem býti nemalý zmatek a zármutek. Zpráwa o úmrtí statečného hlasatele slowa božího, která nedlauho

[98]) Znamenej, že toto nejsau slowa bully papežské na tom místě, nýbrž slowa rozkazu arcibiskupského.

potom přišla z Avignona, zwýšila owšem ještě wíce bolest jeho wěrných.

Ze sauwěkých pamětí nemáme žádné zpráwy o tom, co se po odjezdu Miličowu z Prahy ke dworu papežskému dálo se zalíbeným ústawem jeho w Jerusalemě, zdali a jak dlauho kdo o něj pečowal, neb jakým spůsobem se zasadili protiwníci o zrušení jeho. Jisté wšak jest, že byl zrušen již w roce úmrtí swého zakladatele. Poněwadž se to zabrániti nedalo, darowal císař Karel listem daným dne 17 Prosince roku 1374 místnosti jeho wšecky, jak byly (prawí císař) „od ctihodného Miliče dobré paměti, našeho zbožného milého, z pobožných almužen wěřících“ zjednány a zřízeny, řádu Cisterciensképmu w Čechách, s powinností, aby tu napotom chowáni byli studující toho řádu w obecném učení Pražském we fakultě theologické. I jméno Jerusalem, nepřátelům Miličowým protiwné, mělo býti zahlazeno, tak aby se kaple nazýwala dle sw. Bernarda; čehož wšak wděčná pamět lidu nedopustila.[99])

[99]) Co w tomto článku podáno jest nowého o Miliči a příbězích jeho, zakládá se hlawně na zápiscích w sauwěkých *Actech consistorii*, jichž dotud nebylo w tom směru užito.

ODDÍL TŘETÍ.

Dějiny od smrti císaře Karla až do smrti krále Wácslawa IV.

(1378—1419.)

1.

Příběhy za prwních let panowání krále Wácslawa IV.

(1378—1393.)

1378 Dne 29 Listopadu čili w pondělí u vigilii sw. Ondřeje roku 1378, w třetí hodinu po slunce západu zemřel císař Karel IV w králowském sídle swém na hradě Pražském we tři a šedesátém roce wěku swého. Byla to noc pro obywatelstwo Pražské nejen smutnau tauto příhodau žalostiwá, nýbrž také jiným neštěstím a nebezpečenstwím znamenaná. Neb jen asi hodinu po smrti slawného otce wlasti wypukl oheň we špitále křížowníků na Starém městě wedlé mosta, a stráwil stawení jeho celé kromě piwowárů a chléwů při něm. I ubohých nemocných některý počet uhořel. Nebylo jistě bez welkého namáhání obywatelstwa, aby se zabránilo wětší rozšíření požáru. Přitom byl mráz welmi tuhý, který teprw šestého dne potom ulewil.[1])

Od smrti krále Rudolfa z rodu rakauského jeden a sedmdesát let předtím (1307) newiděla Praha pohřbu králowského,

[1]) Některé krátké letopisy kladau tento oheň na den před smrtí císařowau; ale wíce wíry zasluhuje w tom zpráwa zewrubnější obsažená w rukopise bibliothcky universitní w Olomauci I. II. 21. ch. 9, která určitě udáwá den i hodinu jedné i druhé události.

a nebylo tedy skoro žádného pamětníka smutečné takowé slawnosti. Nyní konaly se připrawy k ní s takowým nákladem a s takowým účastenstwím wšech tříd lidu, jakau wyžadowalo prokázání poslední cti panowníku, jemuž neměla země předtím ani potom rowného. 1378

Jedenáct dní wystaweno bylo mrtwé tělo balšámowané a skwostně přioděné w síni hradu Pražského, a každého dne bylo pěno za zemřelého we wšech farních kostelích a klášteřích w Praze, po celé pak noci we hlawním kostele na hradě samém. Teprw pak dwanáctého dne odpoledne, totiž w sobotu dne 11 Prosince, počal se slawný průwod pohřební, když k němu wšecko bylo pohotowě. W pořádku před rakwí šlo 564 mužů se swícemi wesměs černě oděných; 114 bylo jich zřízeno od krále nástupce; 150 nejlepších ze stawu řemeslnického oděla k tomu radda Starého a Nowého města na náklad obecní, a 300 swěc bylo od cechů; mimo to šlo 28 litkupníků, zřízených k tomu rowněž od raddy Starého a Nowého města, w černých oděwích, každý nesa šátek zlatohlawowý neb hedwábný. Šli kanowníci kostela Pražského se swým žákowstwem a školníci ze wšech osmnácti farních škol Staroměstských a Nowoměstských, mniši ze wšech klášterů a študenti i mistři obau universit učení Pražského, práwnické i artistské, jichž se počítalo na 7000. Za nimi neseny jsau korauhwe wšech zemí panstwí Karlowa, kterých se čítalo deset, se znaky jednékaždé na nich namalowanými; prwní korauhew země Budišinské, dále země Zhořelecké, Lucemburské, lužické (dolní) a po ní nejspíš brandenburské, potom morawské, Swídnické, Wratislawské, králowstwí českého a konečně říše Římskoněmecké. Za každau korauhwí jeli tři jezdci w odění na koních pokrytých a týmiž znaky znamenaných; za nimi rytíř, který nesl císařůw helm a zlatau korunu, w ruce pak meč wytasený s hrotem k zemi obráceným. Císař položen byl na marách 14 loket dlauhých, čtyry lokte širokých a pěti loket zwýši, pokrytých látkami zlatohlawowými. Oděn byl we plášť purpurowý, zlatem protkaný, na hlawě maje zlatau korunu, na rukau bílé rukawice a plno prstenů. Nad hlawau jeho

1378 byla postawena koruna císařská, w prawo od hlawy koruna lombardská, w lewo česká; po lewém boku jablko s křížem a holý meč, po prawém žezlo říšské. Dwanáct rytířů drželo zlatá nebesa nad marami roztažená. Za marami šel bezpochyby mladý král Wácslaw s některými jinými členy rodiny králowské, kteří byli přítomni w Praze, ač nám sauwěký wyprawowatel zapomněl o nich se zmíniti. Následowala potom owdowělá císařowna Alžběta, mladá králowna Johanna, manželka Wácslawowa, a markrabina morawská Aneška, choť markrabí Jošta, jedauce s četným komonstwem ženským (mezi nímž asi 100 panen dworských) na dwadceti wozích, wšecky w černých šatech; a za nimi jely měštky na 26 wozích. Neslo se potom ještě několik slawných korauhwí, a následowal zástup pánů a zemanů českých i morawských, čítající dobře 500 osob, rowněž wesměs černě oděných.

Slawný tento průwod wyšel z paláce králowského na hradě Pražském, a kráčel ulicemi Menšího, Starého i Nowého města Pražského až na Wyšehrad. Ze zámku až k mostu Pražskému nesli máry páni korauhewní; od mostu přejali je od nich konšelé Staroměstští a Nowoměstští, kterých bylo w počtu třidceti, a nesli tělo až k radnici Nowoměstské; odtamtud pak až ku klášteru Slowanskému užilo té cti jiných třidcet měšťanů nejznamenitějších; wšichni byli černě oděni. Na Wyšehradě zůstalo tělo přes noc wystaweno w kostele; a nazejtří, w neděli dne 12 Prosince, slaužena tudíž mše, po níž průwod pohřební znowu se začal, a doneseno tělo do kostela sw. Jakuba na Starém městě. Tam stálo opět přes noc na wystrojeném lešení neboližto nebi, na kterém hořelo asi 500 swíček. W pondělí dne 13 Prosince slaužena tudíž mše, a pohřební průwod šel odtud až do kostela sw. Maří konec mosta rytířů Swatojanských. Opět w auterý dne 14 Prosince slaužena mše w tomto kostele, a tělo neseno od sta pánů na hrad do hlawního kostela sw. Wíta, kdež opět stálo přes noc na nebi 500 swícemi oswětleném. We středu dne 15 Prosince konečně slaužil kardinal-arcibiskup Jan Očko slawnau pohřební mši we chrámě metropolitním, při které poslubowalo jemu při oltáři

sedm biskupů, Míšenský, totiž synowec Očkůw Jan z Jenšteina, 1378
ustanowený již tehdáž za jeho nástupce, Bamberský, Řezenský, Olomaucký, Litomyšlský a swěticí dwa biskupowé Pražský a Litomyšlský. Byla welká a slawná oféra; neb jak byl obyčej tehdejší, že wěci, kterých bylo užito k ozdobení pohřbu, dostáwaly se kostelu, obětowány jsau předně ony korauhwe zemí s 26 koni pokrytými, kteří byli šli za nimi, a štít císařůw, jejž nesli dwa páni korauhewní, též helm ozdobený korunau, jejž nesl Jošt markrabí morawský. Poté jel na posledním koni jeden rytíř dobře oděný pod nebesy, která byla prwé nesena nad marami, a obětowal sám sebe i s koněm. Potom šli k oféře král Wácslaw s jinými knížaty a pány, potom císařowna s paními a pannami, naposledy měšťané a měštky. Císařowna Alžběta měla přitom jíti w celé sláwě swé a položiti korunu swau císařskau na oltář; ale pro welkau žalost nemohla toho učiniti, i odewzdala korunu do rukau mladé králowny Johanny. Po skončení mše wloženo jest tělo císařské w celém drahém oděwu s korunau, s jablkem, žezlem a mečem do pěkné rakwe cínowé, a přiložena k němu korauhew říšská i štít s orlem říšským; a tak pochowán jest w kobce prostřed kůru panny Marie w místě od něho samého zwoleném. Přitom strhnul se pláč a nářek wšeho přítomného lidu weliký. Předně arcibiskup a po něm slawný mistr Wojtěch scholastikus Pražský drželi řeči pohřební. Welké bláto, které ty dni bylo we městě po předešlých mrazích, bylo čtyrdennímu pohřebnímu průwodu tomuto poněkud na obtíž.[2])

Císaře Karla přežili z jeho rodiny tři synowé, *Wácslaw*, *Sigmund* a *Jan*, a tři dcery, z nichž nejstarší *Kateřina* byla prowdána za Ottu někdejšího markrabí brandenburského, druhé dwě byly ještě mladé, *Anna* dwanáctiletá, *Marketa* pětiletá. Markrabina Kateřina pocházela z prwního manželstwí císaře Karla s Blančí francauzskau, král Wácslaw, již za žiwo-

[2]) Obšírná sauwěká zpráwa o pohřbu císaře Karla wydaná od Oefele we *Scriptores rerum Boicarum* Tom. I. 258 jest we wyprawowání tomto oprawena a doplněna dle rukopisu Olomauckého, zmíněného w poznámce bezprostředně předcházející.

1378 bytí otcowa korunowaný, z třetího manželství s Annau Swídnickau; mladší dwa jeho bratří a druhé dwě sestry byly wlastní děti čtwrté manželky Karlowy, owdowělé nyní císařowny Alžběty, která se odebrala na swé wěno a přebýwala odtud nejobyčejněji na hradě swém we Hradci Králowé. U ní byly nepochybně chowány obě řečené dcery její. Bratří wšak krále Wácslawa, z nichž Sigmundowi bylo deset, Janowi osm let, ačkoli měli audělná panstwí sobě wykázaná od otce, Sigmund totiž Brandenburk a Jan Zhořelec, přebýwali prwní čas po smrti otcowě w Praze. Sigmund měl buď již dříwe buď aspoň roku 1380 zwláštní dům swůj we městě na Malé straně. A wšak také bratranci Wácslawowi, wěkem starší, markrabí morawský *Jošt*, při smrti císaře Karla sedmadwadcetiletý, a bratr jeho *Prokop*, zdržowali se mnoho při dwoře krále Wácslawa, který často užíwal služeb jejich při wládě swé. Sídlem Joštowým byl, ne-li již tehdáž aspoň později, zejména roku 1388, welký dům čili dwůr někdy pana Pawla z Jenšteina na wrchu Zderazském (č. 329), který se později stal dworem krále Wácslawa samého. Třetí bratr markrabí morawských, *Jan Soběslaw*, byl tehdáž, jak jinde zmíněno, proboštem Wyšehradským, a sídlil na Wyšehradě. Zdá se, že také markrabina brandenburská Kateřina, když již roku 1379 owdowěla, přistěhowala se rowněž do Prahy.

Poněwadž byl Wácslaw IV již za žiwobytí otce králem českým i také Římským, neměla se úmrtím císaře Karla změniti posawadní powýšenost Prahy jakožto města swětowého, ku kterému hleděly jakožto ke hlawě swé netoliko země koruny české, nýbrž i weškeré krajiny říše Římsko-německé. Do nowého krále mohla také býti naděje, že se i za jeho panowání zachowají poměry příznіwé rozkwětu Prahy i prospěchům země české wůbec. Bylť král Wácslaw jinoch netoliko tělesně zdrawý a silný, nýbrž i duchowně wzdělaný; měl dobré známosti literní, užíwaje zejména dobře a hbitě jazyka latinského; i ač byl při smrti otce teprw 17letý, měl již zewnější obratnost w jednání o wěcech státních; neb jej císař Karel záhy bráwal s sebau jak w Čechách tak za hranicemi k řízení

wšech wěcí důležitějších, a pečowal pilně o nawedení jeho ke 1378
wšemu pro panowníka potřebnému. Wácslaw měl také dobrau wůli k následowání swého otce jak w jiných jeho záměrech tak zwláště w péči o blaho obecné.

Jako císař Karel, měl i Wácslaw hned za prwního času panowání swého mnoho zaneprázdnění se záležitostmi říše německé, pro které se musil často na delší čas wzdalowati ze země. Sotwa byl dokonán pohřeb otcůw, musil konati přípravy k jízdě do Němec, na kterauž wydal se brzy ze začátku roku 1379, slawiw toliko wánoce w Praze. Delší čas 1379
zdržel se w Normberce (21 Led — 8 Un.) a potom we Frankfurtě (18—28 Un.), kdež držán byl od něho prwní sněm říšský. Tam jednalo se o welkau *dwojici papežskau*, která wznikla za posledního času žiwota císaře Karla, když proti řádně zwolenému papeži Urbanowi VI, sídlícímu w Římě, powstala část kardinálů a zwolila jiného papeže ze swého prostředka, Roberta kardinala Genefského, kterýž se nazwal Klimentem VII a přestěhowal se dle přání Francauzů zase do Avignona. Přičiněním krále Wácslawa, který se w tom sprawowal předešlým příkladem otce swého, usnesl se sněm říšský, přídržeti se Urbana VI, jakožto prawého papeže. Král Wácslaw odwoláwal se přitom na dobrá zdání učení Pražského, jakož i Pařížského a Oxfortského, kterážto jednostejně uznáwala zwolení Urbana za řádné a nezáwadné. Owšem hleděno také k tomu, aby duchowenstwo w Čechách samých bylo zachowáno w poslušenstwí papeže Urbana. Tak jmenowitě byli w Praze dne 13 Unora za nepřítomnosti králowy swoláni wšichni opatowé řádu Cisterckého z Čech, kterých bylo deset, w domě jednoho z nich, opata Sedleckého, na Starém městě w ulici za sw. Michalem (č. 447), a ohlášen jim od generalného vikáře Kunše z Třebowle rozsudek wynesený od papeže Urbana proti Robertowi Genefskému a jiným třem kardinalům i pomocníkům jich; potom pak tázáni jsau o swém smýšlení; k čemuž wšichni odpowěděli, že mají papeže Urbana za prawého náměstka Kristowa a nástupce sw. Petra.[3])

[3]) *Acta consist.* 1379 pag. 224.

1379 Papež Urban byl k wedení wěcí swých při dwoře krále Wácslawa již w měsíci Prosinci roku 1378 wyslal legata swého kardinala *Pilea* Ravennského, kterýž pobyw při králi w Normberce a we Frankfurtě, po skončení sněmu říšského odebral se odtamtud osobně do Čech. W neděli dne 6 Března přijel do Prahy, neznámo pro jakau zacházku, po silnici od Kutnéhory, kdež wyšlo jemu wstříc slawné processí odpoledne po nešporách až k místu nazwanému odpočinkem sw. Wácslawa. Tam odewzdal Pileus starému arcibiskupu Očkowi klobauk kardinalský, poslaný jemu od papeže. Byla přitom císařowna Alžběta a welké množstwí pánů, zemanů, prælatů, mistrů a študentů učení Pražského, též příchozích z rozličných krajin. Nowý kardinal od té chwíle přestal sprawowati arcibiskupstwí Pražské, které tudy konečně přešlo skutkem na synowce jeho *Jana z Jenšteina.*

Šestau neděli po swém příjezdu do Prahy, dne 17 Dubna, wyswětil kardinal Pileus kostel sw. Tomáše na Malé straně, tehdáž práwě dostawený; kterýžto obřad byl oslawen mimo to přisluhowáním jemu dwau arcibiskupů a čtyr biskupů. Byl přitom totiž Ludwík arcibiskup Mohučský, který nemoha proti mocnému saupeři dosáhnauti skutečného držení toho arcibiskupstwí, přebýwal tehdáž w Praze, kdež měl dům na Malé straně w ulici u mostu (č. 279—282), dále nowý arcibiskup Pražský Jan z Jenšteina, biskup Olomaucký a králowský kancléř Jan ze Středy, Pavo biskup Appollonský, který byl w Praze w nějakém zwláštním poselstwí od papeže, a swěticí biskupowé dwa, Hynek Wladimiřský a Johl Majorský.

Mezitím nawrátil se král Wácslaw do Prahy (krátce před 16 Březnem), ale zůstaw jen půldruhého měsíce, zejména přes welkonoce toho roku, již na začátku měsíce Kwětna zajel opět do Němec, a zdržel se asi tři neděle (2—21 Kw.) w horním Falci we městě Waidě, které náleželo ku koruně české; w měsíci pak Červnu odjel do Uher ke schůzi s králem Ludwíkem (we Zwoleni), s nímž umluwil se jak o setrwání při papeži Urbanowi, tak o jiné wěci důležité. Pohowěw sobě potom w měsíci Červenci nejwíce na Karlšteině, odebral se již na

začátku Srpna opět ze země k druhému sněmu říšskému do 1379
Normberka. Na čas swého wzdálení jmenowal tenkrát dwa správce zemské, pana Wítka z Landšteina nejwyššího komorníka a pana Jindřicha Škopka z Dubé, hofmistra králowny Johanny.[4]) Teprw asi po dwau měsících wrátil se zase do Čech, kdež tehdy skoro stále přebýwal w Praze až přes zimu.

Wzdoropapež Avignonský Kliment měl krom krále francauzského největší podporu od králowny Johanny apulské. Na ni proto papež Urban VI wydal klatbu; a z příčiny té swoláno jest w Praze dne 6 Prosince četné duchowenstwo, jmenowitě faráři a řeholníci, do kapitulního místa při kostele Pražském, kdež z rozkazu arcibiskupowa official Jenec četl bullu papežskau o tom a nařídil, aby klatba proti králowně Johanně byla wšude ohlášena po kostelích.[5])

Přese wši horliwost krále Wácslawa w této wěci nalezli se we wlastních jeho zemích a zejména i w Praze někteří wýtržní z wyššího duchowenstwa, kteří se neostýchali pro swůj zisk dělati různice, přiznáwajíce se ku papeži Avignonskému. Z těch byli přední kapitulní děkanowé kostelů Pražského a Wyšehradského, *Hynek Kluk* a *Kuneš z Weselé*. Papež Kliment Avignonský wydal owšem bully swé jak jinam tak také do Čech, wyzýwaje duchowenstwo, aby se jeho přidrželo jakožto prawého náměstka Kristowa. Děkan Hynek opatřil to, že bully tyto byly w Praze přibity na dweřích kollejí obau universit a na jiných místech, za kteréžto přičinění byla mu od Klimenta VII udělena milost na biskupstwí Litomyšlské. Nowý arcibiskup Pražský Jan z Jenšteina konal wšak proti oběma powinnost swau dle obecných rozkazů wydaných papežem Urbanem, a stíhal je saudně, tak že zbaweni jsau swých beneficií, Hynek pak také některý čas držán we wazbě. Král Wácslaw přidal k tomu wůli swau, jakkoli požíwal prwé Kuneš z Weselé jeho důwěry a náklonnosti. Z dorozumění s děkanem Kunšem byl winěn také často zmíněný scholastikus Wyšehradský i advokat konsistoře Jan Pecník, který se wšak

[4]) Dle *Lib. confirm.* 1379 19 Září. D. 16.
[5]) *Acta consist.* 1379 p. 291.

1380 jeho odřekl, když byl proto obeslán k úřadu generalného vikáře arcibiskupowa (1380, 20 Led.).[6])

Mezitím zemřel w Praze předešlý arcibiskup Jan Očko z Wlašimě dne 14 Ledna roku 1380, tedy dříwe než uplynul rok od odewzdání jemu klobauku kardinalského.

Kardinal Ravennský Pileus, muž welmi chytrý a peněz dychtiwý, zůstáwal zatím co plnomocník papeže Urbana pořád ještě w Praze při králi Wácslawowi, a dowedl sobě získati důwěru králowu tau měrau, že, jak jinde již zmíněno, přijat jest i za jeho raddu a obdržel za to plat znamenitý. Již ku konci Unora nebo na začátku Března toho roku zdwihl se král Wácslaw opět s dworem swým na cestu do Němec, a kardinal Pileus jel s ním jakož i arcibiskup Jan z Jenšteina co kancléř králůw, nastaupiw w tento úřad teprw nedáwno po biskupu Olomauckém Janowi ze Středy. Wzdálení králowo ze země trwalo tentokrát, jak se zdá, asi sedm měsíců. Dne 8 Března byl w Normberce, později téhož měsíce (26 Břez.) i w Dubnu (do 28.) we Frankfurtě a také některý den w Mohuči (12 Dub.); potom odjel po Rýně do Kolína, a odtamtud do Cách, kdež přebýwal skoro dwa měsíce. Ku konci Června (27 Čw.) byl opět we Frankfurtě, a zůstal tam asi do polowice Července (12 Čwce.).

Za jeho nepřítomnosti strhnul se w Praze i jinde w Čechách weliký mor již na začátku měsíce Kwětna, totiž od božího wstaupení (3 Kw.), a prudčeji, jak se zdá, od polowice měsíce Července čili od sw. Markety (13 Čwce.); trwal pak až do konce Září. Pauze na hřbitowě u sw. Štěpána bylo prý pochowáno 3500 mrtwých. Může býti, že král Wácslaw také pro toto nebezpečenstwí déle meškal se swým náwratem do Prahy. Bylť dne 18 Července již na cestě z Frankfurta blíže k Čechám, w Mergentheimě; nicméně, jak se zdá, wrátil se do Prahy teprwé w Říjnu,[7]) a s ním zase též kardinal Pileus,

[6]) Tamže 1380 p. 406.

[7]) Není známo, kde král byl od 19 Července do 19 Října. Dne 20 Října nacházíme jej teprw zase w Praze; ale poněwadž byl kardinal Pileus w Praze již 13 Října, dá se sauditi totéž také o králi; naproti tomu pak

co radda jeho. Jest k wíře podobné, že byl král snad již asi ku konci Července přijel do Čech, ale zdržowal se na některém hradě králowském na wenkowě. 1380

Již w měsíci Listopadu toho roku pomýšlel král Wácslaw opět na odjezd do Němec; nebo jmenowal dne 15 Listopadu opět pana Jindřicha Škopka z Dubé a s ním pana Tímu z Koldic, raddy swé, za spráwce králowství na čas swé nepřítomnosti; ale čas odjezdu záwisel na jisté okolnosti, která se rozhodla teprw ku konci měsíce Ledna 1381; pročež král, 1381 meškaw ještě dne 23 Ledna na Křiwoklátě, teprw některý den potom wydal se na cestu. Dne 29 Ledna byl w Normberce a také ještě 4 Unora. Dlauho tentokrát jeho wzdálení ze země netrwalo; neb jej již aspoň 3 Března nacházíme w Praze, kdež potom přebýwal wíc než tři měsíce, ač ne bez přetržení. Bylť mezitím dne 22 Dubna w Písku, a wyjížděl nejspíš také jinam na wenkow. Pohoršliwá rozepře, která se toho času strhla mezi kapitulau a městskau obcí we Wratislawi, pohnula jej ku konci měsíce Června k rychlé jízdě do tohoto města. Pokáraw tam kanowníky pro příliš lehkomyslné nadužíwání církewní moci proti měšťanům, nawrátil se brzy zase, a zůstal w Čechách, wětším dílem pak w Praze až do začátku měsíce Září (22 Čwce., 1 Září). Potom zajel jestě jednau do Němec k wyřízení některých wěcí, maje přitom wždy ještě u sebe kardinala Pilea. Dne 13 Září byl w Oppenheimě, 27 až 29 Září we Frankfurtě; odtud nawštíwil i krajinu za Rýnem w Elsassu, kdež zejména dne 3 Října byl w Babenhausen u Hagenowa.

Není známo, jak dlauho tato cesta Wácslawowa trwala. S jistotau dowídáme se teprw, že dne 27 Listopadu byl w Písku, potom pak zdržowal se déle než tři měsíce w jižních Čechách, nejwíce w Budějowicích (11 Pros. 1381, 19 Un. 1382). 1382 W měsíci Březnu nawrátil se do Prahy, a wšak sotwa zdržowal se tu dlauho stále. Také toho roku přišlo mu jeti do Němec, bezpochyby již w měsíci Kwětnu; neb dne 28 toho

zdá se, že w Září ještě w Praze nebyl, protože aspoň okolo 7 Září nebyl se arcibiskup Jan wrátil do Prahy (dle *Acta consist.* p. 65), ježto on i Pileus byli tehdáž s králem

1382 měsíce seděl markrabí Jošt na králowě místě na welkém saudě zemském co heitman králowstwí českého, na čas jeho nepřítomnosti jmenowaný. W měsíci Červenci přebýwal král nejdelší čas we Frankfurtě (2—17 Čwce.); dne 4 Srpna byl wšak w Normberce, tudy nejspíš zase již na zpátečné cestě do Čech. Zde na začátku Září přebýwal opět některý čas w Budějowicích (5, 6 Září); w Říjnu wšak nejwíce w Praze (1—20 Říj.). Zdali ještě i tehdáž byl kardinal Pileus při jeho dwoře, není s jistotau známo; nepochybně wšak ještě téhož roku odebral se z Čech za jiným nějakým powoláním. Duchowenstwo Pražské, s kapitulau i samým arcibiskupem w čele, mělo s ním na rozlaučenau při o nějaké summy peněz, kterých na nich žádal, nejspíš pod názwem útrat legatských.[8])

Již za těchto prwních čtyr let panowání krále Wácslawa ukazowala se powaha jeho čím dále tím wíce jinačí a to méně chwalitebná, než se z počátku o něm mohlo mysliti. Mladý král měl sice dobrau wůli činiti to, co mu jako panowníkowi příslušelo; ale jak se dá pozorowati, nebyla chuť jeho do práce dosti stejná, tak že někdy příliš horlil, jindy zase powolowal a ochabowal. Od otce byl snad upínán wíce, než se snášelo s jeho přirozeným nadáním; zbawen pěstowatele, pustil brzy tím wíce uzdu swým náklonnostem, a howěl si w rozkoších a lehkostech. Největší zalíbení jeho bylo w honbě, za kterauž často dni i noci těkal w lesích, mrhaje čas pronásledowáním zwěře a ptactwa. Za tau příčinau chowal mnoho chrtů, sháněje se po nich wysíláním lidí swých do rozličných krajin swěta, kdeby se nalezli hodně welcí a ještě wětší. Nejwětšího měl w nejwětším zalíbení; ten musil wždy w jeho pokoji léhati a spáti w noci u nohau jeho. Powěst o jeho náruživosti w lowu byla již roku 1382 rozšířena netoliko w Čechách, nýbrž i we wzdálené cizině, jmenowitě i u dworu papežského.[9]) Můžemeť z toho sauditi, že časy, o kterých newíme,

[8]) *Acta consistorii* k 29 Listopadu 1382 pag. 289.

[9]) Důkazem jest psaní papeže Urbana VI k Wácslawowi dne 6 Září 1382 u Pelzla (*K. Wenc.* I. Urkd. 53) a ještě jasnější psaní Antonina de Lemaco od 24 Října téhož roku wydané w Palackého *Formelb. II.* 34.

kde se král Wácslaw ta léta zdržowal, totiž ze kterých ne- 1382
zachowaly se žádné listiny od něho, byly wětším dílem ty, které stráwil wzdálen od prací wládařských někde w lesích, brzy Křiwoklátských, brzy Zwíkowských. W Praze býwalo zalíbení jeho, podobně jako někdy jeho děda krále Jana, taulati se w noci po ulicích a páchati rozličné lehkosti s některými wywolenými druhy čili kumpány swými.[10]) Také nawštěwowání lázní uwádělo krále již tehdáž we zlau powěst,[11]) z níž zachowala se do pozdějších časů powídačka o oblíbené jemu lazebnici Susanně. O nepěkném wkusu jeho swědčí oplzlé obrázky s nechutnými nápisy, které si dal dělati k ozdobení biblí swé, dotud zachowané; jakož i sprosté přesdíwky, které dáwal ze žertu swým nejdůwěrnějším rádcům a dwořanům čili tak zwaným milcům;[12]) při čemž ostatně těžko by bylo rozhodnauti, zdali král wíce si libowal w obecném tehdejším zwyku wymýšlení takowých přesdíwek, čili wíce zwyk tento pocházel z následowání spůsobu dworského wymyšleného králem Wácslawem. Neb jsme na jiném místě ukázali, že se owšem neslušných takowých přesdíwek tehdáž užíwalo w Praze welmi mnoho.

Poddaní krále Wácslawa a jmenowitě obywatelé sídelního města nebrali mu těchto jeho nespůsobů celkem příliš za zlé, ježto netrpěli jimi žádné ujmy we swých žiwnostech. Panowalť w zemi wšudež dobrý pokoj, a byla bezpečnost práwa jako za jeho otce, tak že lidé nepozorowali žádné proměny w dobrém bydle, kterého užíwali od dlauhého času. Chudší třídy pak zwláště si libowaly w péči, kterau měl král Wácslaw o ně sám osobně, aby se jim od nikoho nedála křiwda. Byltť jeho obyčej, že často w přestrojení chodil po městě a přihlížel ke

[10]) *Staré letop. české* 26.

[11]) Tu per lucos et thermas inania consilia agitas, píše mu Antonin de Lemaco w psaní wýše zmíněném.

[12]) O tom dáwá zpráwu Eberhard Windecke (u Menkena 1139), jen že ta jména jsau skoro weskrz až k nesrozumitedlnosti chybně psána. Prawíť: „Und haissen also, die sein rete waren: Zadale, Irlische, das heisset Smezell, Dreckel, einer Ersel, Bochel ꝛc.“ *Ersel* znělo nejspíš česky *Řitka*. Pan Jan z Chlumu nazýwal se *Kepka*.

1382 wšemu, jak se lidem wedlo. Šel na příklad mezi pekařky kupowat chleba, a smlauwal se s tau neb onau o cenu. Shledal-li, že jest chleb, jak měl býti, a cena sprawedliwá, bylo dobře; přeswědčil-li se wšak o nějakém podwodu, dal se najednau znáti, a pobral chleb i nařídil dáti jej chudým neb do škol žákům, a pekaře, od něhož byl chleb, trestal na statku, ano někdy i na hrdle. Tak činil podobně řezníkům, krčmářům a wšem řemeslníkům dle powahy každé žiwnosti. Jednoho dne šel také na winnici kopat, a pracowaw celý den jako jiný nádenník, i zkusiw tudy, jak se chase winničné wede, ustanowil, jaký řád napotom měl býti w tom zachowáwán, a zejména, aby dělníci o poledni, když jedí, měli hodinu času k odpočinutí.

Méně než obecný lid měli krále w lásce páni wznešených rodů, kterých sobě mnoho nenadcházel, propůjčuje důwěru swau raději lidem méně wysokého stawu, zwláště zemanského, a sprawuje se jich radau wíce než nejwyšších úředníků powolaných k tomu swými úřady. Na nepilnost králowu také se nejspíš méně stěžowalo w Čechách, ale wíce w Němcích, kdež pro mnohé domácí různice nemohl nikdy učiniti wšechněm zadost, a ještě wíce w Italii a při dwoře papežském, odkudž Wácslaw pořád důtkliwěji byl upomínán, aby přitáhl s wojenskau mocí a pomohl papeži Urbanowi proti Francauzům, od kterých byl zahrožen. On wšak nechtěl se s tím ukwapiti jednak pro staw wěcí w Němcích, jednak aby sobě nespůsobil úplného nepřátelstwí s dworem francauzským, s nímž sobě přál zůstati w přízni.

Horší změna stala se wšak s králem Wácslawem teprw něco později, když počal oddáwati se pití; neb neuměl wždy zachowati přitom meze střídmosti. Saučasní mnozí přičítali toho příčinu dwojímu prý pokusu o otráwení krále, ježto prý obakrát byl pomocí lékařů sice wyléčen, ale podržel prý stále jakausi wnitřní horkost a suchotu, od které trpěl žízeň. Tu byla jaksi dwojí powaha w králi Wácslawowi. Když pil střídmě jen k rozweselení, býwal powážliwý, rozumný, a uměl se chowati welmi zdwořile a příwětiwě, tak že jmenowitě wyslanci

cizích dworů chwálili si jeho líbeznost w obcowání. Když se 1382
wšak opil, býwal wzteklý a nebezpečný; náchylnost k prchlému hněwu, která byla i jindy při něm, wytrhla se tehdy ze wšeliké uzdy, a král dopauštěl se ukrutností k lidem wšelijakého stawu, kteří s ním zacházeli. Newšecko, co se o něm takowého později wyprawowalo, bylo prawda; powěst bezpochyby přidala, co bylo nejpřílišnějšího; ale také skutky dokázané postačují k potwrzení toho, co se píše o jeho zlé powaze.

Byla to bezpochyby náchylnost k osobnímu zacházení s obecným lidem i zase k nočním taulkám, která pohnula krále Wácslawa, opustiti wážné sídlo králů českých na hradě Pražském a ubytowati se w domích na Starém městě, nejprwé myslím we dwoře řečeném *u černého orla* (č. 922), w krátce wšak potom w tak zwaném *dwoře králowě* u sw. Benedikta (č. 654). Přestěhowání do tohoto dworu, který posledně předtím náležel důwěrníku králowu, panu Tímowi z Koldic, stalo se nejspíš ku konci roku 1382 nebo aspoň na začátku roku 1383, 1383
ježto od 8 Unora tohoto roku jest listina podepsaná od něho „we dwoře králowě na Starém městě“. [13]) Toho času mladý král dal po několik dní při konci masopustu (3 Un.) prowozowati weselé hry čili diwadla na Staroměstském rynku, w noci pak držel tance a hody we dwoře swém. [14]) Wšak nedlauho potom strojil se již opět na cestu do Němec ke sněmu říšskému w Normberce; pročež již dne 14 Unora seděl na saudě zemském místo něho Prokop markrabí morawský, jmenowaný od něho heitmanem zemským. Odjezd králůw stal se wšak teprw něco později (po 23 Unoru). W Normberce přebýwal jistotně aspoň od 11 do 15 Března, wšak nejspíš něco déle předtím i potom. Tam se stalo uzawření, aby se král Wácslaw wydal konečně na cestu do Říma ku korunowání na císařstwí a k wybawení papeže Urbana z jeho nesnází. Již příští

[13]) Uwodí ji Berghauer (*Protomartyr* oc. 202), též jinau od 4 Kw. Znějí *in aula regali urbis majoris*; třetí wšak listina od 7 Kw. uwodí se daná w Praze ex aula *veteri* urbis majoris, což zdá se že se wztahuje na dwůr u černého orla.

[14]) *Berghauer* 203 dle starého zápisku

1383 měsíc Květen byl ustanowen k odjezdu do Italie. Na zpráwu o tom wyprawil papež Urban nowého legata do Čech k lepšímu umluwení se o to, totiž Raimunda z Kapue, nejwyššího mistra řádu Dominikanského, a později také Mikuláše biskupa Speyerského. Wšak přijeli také toho času poslowé krále francauzského ku králi, aby jej od toho předsewzetí odwrátili. Když pak k tomu také počaly w Němcích hroziti nebezpečné různice mezi knížaty a městy říšskými, bál se král Wácslaw na delší čas se wzdáliti, a odložil cestu zase do času neurčitého. Zůstáwal tedy nejdelší čas toho roku w Čechách, brzy w Praze, brzy na Karlšteině (11 Čwce.) neb na Žebráce (24 Srp.). Toliko w měsíci Říjnu odebral se do Normberka na sjezd s knížaty německými (11—18 Říj.). Legat papežský Raimund z Kapue zůstal při dwoře králowském w Praze celý ten rok a pokud známo aspoň ještě do 20 Dubna 1384. Dne 8 Prosince 1383 zawřel tudíž smlauwu s universitau Pražskau o učení w klášteře Dominikanském u sw. Klimenta, jak jest o ní na jiném místě powěděno.

1384 Také prwní polowici roku 1384 newzdálil se král Wácslaw ze země, nýbrž přebýwal času zimního, jak se zdá, stále w Praze; od měsíce Března pak častěji wyjížděl sobě na Křiwoklát, a odtamtud aspoň jednau také nawštíwil Beraun (7 Čw.). Na začátku wšak měsíce Čerwence nastaupil na delší cestu než kdy předtím, jednak za příčinau rownání pře mezi knížaty a městy w Němcích, jednak protože byl ku konci roku minulého zemřel strýc jeho Wácslaw wéwoda Lucemburský (7 Pros. 1383), po němž připadla jemu země lucemburská dědictwím. Zdržew se nejprw jen krátce w Normberku (7 Čwce.), odebral se odtamtud do Heidelberka, kdež se mu podařilo zjednati prozatímné narownání (26 Čwce.). Potom jel do Lucemburka, a uwázaw se w zemi zděděnau, přebýwal tam skoro stále po čtyry měsíce kromě krátkého zajetí odtamtud do Cách (15 Říj.) a do Metze (15 Listop.) W měsíci Prosinci toho roku nacházíme jej w Koblenci (8—10 Pros.), w Mohuči (16—17), a we Frankfurtě (20—21 Pros.), odkudž snad ani na wánoce nepřijel do Prahy.

Za této jeho nepřítomnosti w Praze strhly se prwní nám známé různice mezi mistry českými a druhých tří národů w učení Pražském nebo wlastně w universitě tří fakult tohoto učení, a to o osazowání míst w *kollejích* k této universitě náležejících. Zdá se, že bylo w úmyslu císaře Karla samého, ač sobě přál nawštěwowání wysoké školy od cizích národů, aby nicméně kollegiatury w hojnější míře dostáwaly se národu českému, to jest mistrům rodilým z Čech a z Morawy, buď českého buď německého jazyka, než třem národům cizím, kteří se rozeznáwali w universitě, národům to welkau wětšinau německým, protože netoliko Bawoři a Sasi byli Němci, nýbrž wětším dílem také příslušníci národu polského, který se sice tak nazýwal, ale jen menšinau byl skutečně dle jazyka polský. Při založení kolleje Karlowy bylo asi z té příčiny uwedeno do ní nejprwé šest mistrů, z nichž tři byli z národu českého, tři z ostatních. Jak wypadlo potom doplnění počtu tohoto do dwanácti wolením jiných šesti od oněch prwních, není nám powědomo; zdá se wšak, že byl národ český přitom we prospěchu, kterého mu potom druzí tři národowé záwiděli; chtěli pak, jak se zdá, pojistiti sobě aspoň počet míst, který posud měli jak w kolleji Karlowě tak nowější Wácslawowě zawedením nowého spůsobu wolby, tak totiž, aby když se uprázdnilo místo po Němci, němečtí kollegiati sami o sobě zwolili nowého člena. O to nebo podobné přišlo ke sporu roku 1384 za rektorstwí mistra Konrada Soltowa z Meklenburka, národu saského. 1384

Mistři čeští wedli stížnost proti druhým u arcibiskupa jakožto kancléře učení Pražského, při čemž se jich ostatně i někteří z jiných národů přidrželi. W čele jejich stál mistr Jenek z Prahy, jeden z nejstarších kollegiatů kolleje Karlowy. Arcibiskup Jan z Jenšteina wydal dne 2 Prosince rozhodnutí jim docela přízniwé, kterým zakázal probošťům a kollegiatům kolleje Karlowy i Wácslawowy pod trestem klatby, aby žádného jiného mistra newolili do těchto kollejí než z národu českého. Jiný pak rozkaz wydal dne 4 Prosince, kterým zapowídal rektorowi university rowněž pod trestem klatby, aby we spůsobu posawadním, jak byly odbýwány rady universitní, nezawáděl

1384 žádných nowot na ujmu a škodu národu českého. Když se wšak mistři němečtí tomu protiwili, odkázal strany na cestu práwní, a uložil generalným vikářům swým, tehdáž Janowi proboštu Zderazskému a Matěji faráři Skramnickému, spolu s officialem Mikulášem Puchníkem, aby po náležitém slyšení rozsudek wydali (6 Pros.).[15]) Tito, jak se zdá, přede wším zakázali mistrům německým, předsewzíti wolbu na místo tehdáž uprázdněné; což později arcibiskup zdwihl (23 Pros.) a swolil, aby se wolba předsewzala, wšak aby k ní Čechowé byli powoláni spolu s druhými.

Mistři národů polského, baworského a saského nechtěli se wšak w této při podrobiti saudu arcibiskupowu, nýbrž ohlásili odwolání k stolici papežské, we kterém naprosto zamítali podřízenost university pod arcibiskupa co kancléře, twrdíce, že jim přisluší moc nezáwislá od kohokoli k ustanowowání sobě statut w universitě a wykládání jich. Konrad Soltow co rektor university postawil se přitom w jich čelo. Předními zástupci pak jednotliwých národů byli Jindřich z Oyty ze Sasů, Matauš Krakowský z Polanů a Menso z Bekhusen z Bawořů. Takowému wšak popírání swé moci nechtěl arcibiskup dáti místa, a když se mistři národů německých zpěčowali státi k obsílkám od jeho
1385 vikářů, prohlášeni jsau za wzdorné (1385, 14 Led.), a pro nestání k práwu wyhlášena klatba proti wšem zejména uwedeným w jich zadání. Arcibiskup zároweň wydal na rektora zákaz, aby neužíwal wíce wězení universitního, nýbrž kdoby z university měl býti trestán, aby jej odewzdal do wězení k němu do dworu arcibiskupského, odwoláwaje powolení předků swých w arcibiskupstwí k držení žaláře při universitě (20 Ledna).

K tomu zawdaly příčinu bezpochyby wýtržné příběhy w universitě, ku kterým přišlo z této různice. Konrad Soltow, jak widět, jsa rektorem, nedbal se zachowati nestranně, nýbrž postawil se w čelo swým krajanům. Mínil pak nejspíš ukázati, kterak na nich záleží bytí neb nebytí učení Pražského, a užil swé moci k wydání rozkazu, jímž se stawowala wšecka čtení pod

[15]) *Acta consist.* 1384 fol. 32.

nejwyššími pokutami dle řádu university. Čechowé wšak wesměs zákazu tohoto neuposlechli. Mistři čtli a konali disputací i jiné školní skutky weřejně w kollejích, a študenti chodili do škol ozbrojeni. Tím se rozjitřily strany proti sobě ještě více, až někteří z Čechů přestrojiwše se napadli na rektora i několik jiných swých největších protiwníků a zasadili jim suché rány. 1385

Klatba wydaná arcibiskupem na přední členy národů německých měla brzy účinek, že se umírnili, a přišlo tudy ku pokusu o narownání prostředkem osmi rozsudí, čtyr z národu českého a čtyr z druhých tří národů. Když tito učinili jistý wýrok, bylo osm mistrů, kteří se přihlásili, že se mu podrobují, z klatby propuštěno, mezi nimi jmenowitě mistr Menso, který takowé přihlášení učinil dne 27 Února. Druzí wšak mistři i študenti cizích národů setrwáwali posawad we swém odporu. Tu wyslowili konečně vikáři arcibiskupští klatbu a jmenowitě zápowěd wcházení do kostelů proti celým třem cizím národům a wšem osobám k nim příslušným, wyjma toliko osm mistrů rozhřešených (1 Břez.).

Mezitím byl se již nawrátil do Prahy král Wácslaw s dworem swým, a mistři němečtí nabíhali pilně na něj a na jeho raddy, žádajíce od nich zastání; a wšak přese wšecko ani tam nic nepořídili. Tu se podali konečně na wýrok nowých přátelských rozsudí dwau, Mikuláše Puchníka, arcibiskupského officiala, se strany jedné, a Konrada Soltowa, tuším již po uplynutí pololetního rektorstwí jeho, se strany druhé. Wýrok jejich byl, aby napotom w kolleji Karlowě pět a pět míst bylo zanecháno wýhradně Čechům, šesté pak a dwanácté místo aby bylo bez rozdílu, to jest aby k těmto dwěma místům mohli woleni býti Čechowé nebo z druhých tří národů; a dle téhož poměru ustanoweno také o kolleji krále Wácslawa. Narownání čili smíření toto mezi národy bylo stwrzeno také zwláštním listem králowským.

Později odřekli se mistři také swého odwolání ku papeži. Učinilo to šest professorů theologie obeslaných proto před osobu arcibiskupa samého (22 Pros. 1385), při čemž zawá-

1385 zali se wýslowně psáti papeži, že co w odwolání tom bylo předloženo (tedy o domnělé úplné nezáwislosti university), pošlo z omylu. Byli to mistři Fridman ze Žitawy, Jenek z Prahy, Jan Marienwerder, Konrad Soltow, Menso z Bekhusena a šestý nejmenowaný.[16])

Nikdo sice o tom nepíše, ale dá se mysliti samo sebau, že tyto různice mezi Čechy a Němci w učení Pražském nezůstaly bez powšimnutí od obywatelstwa městského obojí národnosti, ano jistě spůsobily i w něm znamenité rozčilení. Wítězstwí pak národu českého bezpochyby posílilo obywatele české nemálo w tehdejších snahách jejich o dobytí širšího pole swému jazyku w řízení obecním.

Král Wácslaw byl w Praze, pokud známo, již 11 Ledna 1385, a neopustil země české celého toho roku, přebýwaje nejwíce w Praze, krom obyčejných wýletů na Křiwoklát (24 Un., 13—20 Čwce.), na Karlštein (6 List.) a do jiných míst. Při jeho dwoře meškal tehdáž některý čas také zase bratr jeho *Sigmund* (14 Dub., 9 Čwce.), který byl přede třemi léty (1382) we 14. roce wěku swého powolán ke spráwě Polska od krále Ludwíka uherského, maje býti manželem dcery jeho Marie a děditi s ní králowstwí. Nyní přijel do Čech, hledaje pomoci od bratra swého, když se mu w tom po smrti krále Ludwíka dály těžkosti w Uhřích.

Pražané měli toho roku nesnáze s Rakušany, kteří byli w zemi swé pro nějakau příčinu zabawili rozličné osoby a wěci ze zemí koruny české. Byloť tam také zajato několik kupců Pražských, a jmenowitě Jiřímu z Kauby a Lwowi (tuším krejčímu) měšťanům Staroměstským pobráno 1100 kop grošů. Za to wzali Pražané něco peněz jednomu Židowi z Rakaus. Král Wácslaw wšak se ujal swých poddaných, a spůsobil narownání prostředkem přátelských rozsudí.

Dne 1. Října toho roku měla Praha slawný den zaswěcení kůru kostela sw. Wíta, jehož wysoká klenba byla tehdáž doko-

[16]) Co jest o rozepři této zde obšírněji powěděno než w *Dějích university Pražské* na str. 110 až 111, zakládá se na Aktech konsistoře z let 1384—1387, kterých jsem tehdáž neměl při ruce.

nána. Arcibiskup Jan z Jenšteina wykonal sám slawný tento obřad, a učinil toho dne welkau hostinu, při které bylo několik knížat swětských i duchowních a mnoho prælatů a jiného duchowenstwa, ano také králowna Johanna se wší swau družinau dworskau. Toliko král Wácslaw, ačkoli byl toho dne w Praze, nepřijal pozwání od arcibiskupa, nepochybně pro newoli, we které s ním byl již od některého času. Také 600 chudých bylo toho dne hojně častowáno od arcibiskupa. 1385

Král Wácslaw také prwní tři měsíce roku 1386 přebýwal brzy w Praze, brzy na Křiwoklátě i také několik dní w Berauně (29 Led. — 7 Un.). W měsíci Dubnu zdwihl se wšak k wálečné wýprawě do Uher na pomoc bratru swému Sigmundowi. Prwního dne Kwětna nacházel se we Starých hradech w Uhřích, a ještě téhož dne odebral se s wojskem swým dále k Rábu, kdež stanul w poli w pewném ležení (1 — 12 Kw.), až přijat jest za rozsudí mezi stranama a zjednal mezi nimi jisté narownání. Potom se wrátil do Čech přes Wídeň (22 Kw.). 1386

Za jeho nepřítomnosti w Praze zemřela sestra jeho *Kateřina* owdowělá markrabina brandenburská dne 20 Kwětna, a pohřbena jest, nejspíš dle wlastní swé žádosti, w kostele menších bratří u sw. Jakuba na Starém městě.[17])

Toho času spůsobila dwojice papežská ještě zase nějaké pohnutí w duchowenstwu českém, když někdejší legat papeže Urbana *Pileus* byl přestaupil ke straně papeže Klimenta a následkem toho byly některé skutky jeho prohlášeny za neplatné. Tak se musil dne 5 Kwětna stawěti před úřadem arcibiskupského wikáře Blažek farář Loděnický, který se byl někdy znal ke wzdoropapeži a potom dostal odpuštění od Pilea. Musil nyní slíbit podrobiti se rozsudku arcibiskupowu, poněwadž prý kardinal Pileus neměl moci, aby jej rozhřešil. Později pak dne 15 Čerwence ohlášeno jest na synodě, že mají kardinalowé Pileus a Malapetra pokládáni býti za kacíře, jakož i že rozličná powolení obdržená od Pilea za času

[17]) *Beness. min.* u Dobnera (*Mon.* IV. 63.). Úmrtí její klade se tam na 23 Kw. die dominico *Jubilate*, což wšak jest chyba místo *Cantate*, poněwadž neděle Jubilate nikdy na 13 Kw. nemůže připadnauti.

1386 přebýwání jeho w Čechách, ku př. ke čtení mší na pocestných oltářích a jiná podobná, jsau neplatná.

Po swém nawrácení z Uher střídal král Wácslaw opět wíce měsíců w přebýwání brzy w Praze brzy na Křiwoklátě, až totiž do konce měsíce Října, potom pak w Listopadu a w Prosinci přebýwal nejwíc na Karlšteině a někdy také w Berauně (7 Listop.); nejspíš wěnowal mnoho času zalíbené zábawě lowecké, zanecháwaje starostí wládních, jmenowitě zasedání na saudě zemském toho času (22 Pros.), markrabí Joštowi. W tom dne 31 Prosince, třetí hodinu w noci, zemřela na Karlšteině manželka jeho, králowna *Johanna*, nepochybně náhle; byl pak hlas o tom, že když se w noci probudila a powstala z lože, skočil na ni weliký pes, který spáwal w ložnici u krále, a popadl ji za krk, tak že byla tím zardaušena. Pohřeb její byl wykonán s podobnau sláwau, jako před osmi léty pohřeb
1387 císaře Karla. Přípráwy trwaly až do swatých tří králů (6 Led.); kteréhožto dne přiwezeno jest tělo králowny z Karlšteina do Prahy na Strahow, odtud pak nazejtří (7 Ledna) do paláce králowského na hradě, kdež zůstalo přes noc. Z hradu šel průwod pohřební druhého dne (8 Led.) až na Wyšehrad, třetího dne (9 Led.) do kláštera sw. Jakuba na Starém městě, čtwrtého dne (10 Led.) do kláštera panny Marie konec mosta na Malé straně, a wšudež zůstalo tělo w kostele přes noc. Pátého dne (11 Led.) neseno jest do kostela hlawního na hradě Pražském, kdež faráři a kanowníci zpíwali vigilie, a opět zůstalo tělo přes noc; šestého dne pak (12 Led.) konečně jest pochowáno w kobce králowské.[18])

Král Wácslaw nejspíš hned nazejtří po smutné příhodě opustil Karlštein, a přijel do Prahy, kdež nacházíme jej aspoň již 2 Ledna roku 1387. Beze wší pochybnosti byl na pohřebním průwodu swé manželky; potom pak zůstal w Praze stále až do začátku měsíce Unora. Toho času odebral se do Němec k dalšímu narownání měst říšských s knížaty. Jel přes Amberk (18 Un.) do Würzburka, a stráwil, jak se zdá, celý měsíc Březen w tomto městě (8—10 Bř.) a w Normberce (19—

[18]) Zpráwa o tom we zmíněném rukopise Olomauckém 1. II. 21. ch. 9.

21 Bř.). Teprwé w Dubnu, jak se zdá, nawrátil se do Prahy 1387
přes Beraun (17 Dub.), a zůstal tu až do opětné cesty ještě jednau téhož roku do Némec, kdež opět delší čas zdržel se nejwíce w Normberce (13 Čwce. — 18 Srp.). Ostatek roku strávil zase nejspíš w Praze až přes wánoce. Jest pozoru hodné, že se z celého tohoto roku nenachází žádná listina wydaná králem Wácslawem w Čechách odjinud než z Prahy, wyjma jedinau danau dne 17 Dubna z Berauna, jak se zdá na cestě z Normberka do Prahy. Zdá se skutečně, že král dojat smrtí swé manželky, pozbyl toho času chuti k lowecké zábawě a ku přebýwání na wenkowě.

O příhodách Pražských toho roku nedowídáme se ničeho jiného, nežli že w měsíci Září byla welká woda, která u vigilii sw. Matauše (20 Září) šla až mimo kostel matky boží na Lauži a trwala pět dní (19 — 23 Září).

Hned we prwních měsících roku 1388 přišly králi Wác- 1388
slawowi IV starosti wálečné. Musilť předně dne 18 Ledna nařiditi weřejnau hotowost proti odbojnému pánu Markwartowi z Wartenberka, který se zprotiwil práwu zemskému, hubil zemi a škodil kupcům a jiným pokojným lidem, bezpochyby také Pražanům, jezdícím za swými obchody. Nedlauho pak potom, dne 5 Unora, musil wyhlásiti wálku také wéwodowi Fridrichowi baworskému pro porušení míru w říši německé, kdež toho času wypukla konečně wálka wšeobecná mezi knížaty a městy, kterau byl král dlauho se snažil zameziti.

Na dwoře krále Wácslawa w Praze byla toho času, w pondělí masopustní dne 10 Unora, slawena swatba bratra jeho Jana Zhořeleckého s Richardau dcerau šwedského krále Albrechta. Brzy wšak potom, nejspíš během měsíce Března, wydal se král sám s wojskem na pochod do hořejšího Falce proti Fridrichowi baworskému, který tím brzy byl přinucen k zawření mírné smlauwy, ač jí potom dlauho nedržel. Dne 5 Dubna byl král Wácslaw již zase na zpátečné cestě do Čech w Amberce. Po swém nawrácení nawštíwil ponejprw zase, pokud známo, Křiwoklát (15 Dub.) a o několik dní později Že-

1388 brák (27 Dub.). Stáleji wšak přebýwal i toho času w Praze, kdež se nalezal u něho opět bratr jeho Sigmund zároweň s markrabím Joštem a zawřeli oba smlauwu s králem o spolek proti Baworům (17 Dub.).

Odboj Markwarta z Wartenberka byl teprw w letě toho roku přemožen dobytím jeho hradů a zajetím jeho samého. W Němcích wšak wedlo se králi Wácslawowi proti mysli. Města říšská, jichž se ujímal, utrpěla od knížat porážku w bitwě u Döffinka (24 Srp.), což krále uwedlo w takowau rozmrzelost, že se zanášel některau chwíli se zámyslem, odříci se Římského králowstwí. Odebraw se w měsíci Čerwnu opět z Prahy na Křiwoklát, zůstal tam celý ostatní čas až do konce toho roku, a oddal se we zlém rozmaru swém nejspíš docela zase rozkoši lowecké.

Za jeho nepřítomnosti byl w Praze legat papežský, kardinal Filipp z Alençona, o jehož jednání wšak nic jiného newíme, nežli že dal králi powolení k žádosti jeho, aby směl s dwořany swými w dni postní požíwati krmí z mléka a z wajec (27 Srp.).

1389 Teprw w měsíci Dubnu roku 1389 opustil král Wácslaw swá tehdejší obyčejná sídla, a odebral se do Cheba, kdež položen byl sněm říšský k účelu obnowení míru w Němcích. Král zůstal tam přes welkonoce. Tu se za jeho nepřítomnosti w Praze stala příhoda strašliwá z podnětů náboženských. Poněwadž tehdejší bydliště *Židů Pražských* na Starém městě skoro na wšech stranách byla křesťanskými domy obklopena a s nimi bezprostředně se dotýkala, nemohlo jináč býti, nežli že kněží z okolních far, zejména od sw. Walentina a od sw. Kříže wětšího, musili někdy se swátostí k nemocným jíti okolo samých domů židowských. Tu se stáwalo, že jim Židé činili na cestě wšelijaké obtíže neboli příkoří.[19]) Tak se přihodilo také jednoho dne odpoledne práwě w týden před welkonoci, že když šel kněz okolo s tělem božím, Židé sběhli se a po-

[19]) Že takowých případů bylo wíce, wychází ze slow Beneše minority (u Dobnera IV. 63), který prawí: quia sucerdotes corpus domini nostri portantes ad infirmos impediverunt.

křikowali naň, rauhali se Kristu a prawíce: kamenujme toho, 1389
jenž se wydáwal za syna božího, jali se házeti kamením na kněze, až mu swátost wyrazili z rukau. Přirozeně strhlo se z toho welké pohoršení w lidu a w duchowenstwu. Winníci byli sice hned zatčeni, aby se nad nimi wykonal trest, jehož zasluhowali. Ale na tom nebylo dosti. W neděli welkonoční (18 Dub.) jali se duchowní na kázaních mluwiti o tom a popuzowati lid ku pomstě. Jestli prý nepomstíte pohanění, které se stalo našemu pánu Ježíši, budete musiti wšichni snášeti hanbu a potupu, prwé než jeden rok mine. Tu se začal ještě téhož dne lid sbíhati na rozličných místech, ozbrojen kopími, oštěpy, šípy a kamením. Konšelé snažili se lid wšemožně ukrotiti, ujišťujíce, že budau wýtržní Židé náležitě ztrestáni. Ale lidé si nedali říci, až jistý Ješek Čtyrhraný zwolal: Raději ať wšichni Židé umrau, než aby křesťané zhynuli. Byla již prwní hodina wečerní.[20]) K tomu slowu zdwihl se lid, a dawem hrnuli se do ulic židowských, zapálili domy, jali se wražditi Židy napořád, a kteří z nich utíkali z domů hořících, ty zase honili zpět do ohně. Tak zahynulo Židů dílem w ohni dílem násilným usmrcením přes tři tisíce. Jen některý počet žen a dětí bylo přineseno do radnic, a tam jsau ihned pokřtěny, aby jim lid rozwzteklený spíše odpustil.

Král Wácslaw obdržel w Chebě zpráwu o wýtržnosti Židů proti knězi nesaucímu swátost patrně dříw než o strašliwém wraždění, kterým byla opowážliwost jejich pomstěna, a uzawřel, wykonati za to nad nimi pokutu citelnau. Neb již nazejtří po ukrutné příhodě w Praze (19 Dub.) wydal z jeho rozkazu podkomoří králowský Huler, tehdáž na Křiwoklátě přebýwající, nařízení přísné ke wšem purkmistrům, rychtářům a konšelům měst králowských, aby wšecky Židy we městech swých zjímali a u wězení chowali, jmění pak jejich mowité i nemowité zabawili.[21]) Po pohromě, která na Židy přišla, učiněno jest opatření, aby wšecko zlato a stříbro, které přitom lidé w domích židowských pobrali, odwedeno bylo na

[20]) *Breve Chronicon Lips.* (ap. Höfler 7.)
[21]) Palackého *Formelb.* II. 150.

1389 radnice, jakožto jmění spadlé na krále; i sešlo se tím spůsobem pět tun stříbra. Aby byl král nařídil stíhati a trestati wrahy Židů, nezdá se; a není aspoň nikde žádné zmínky o tom. Také nezawdala mu událost ta žádné příčiny ke spěchání do Prahy. Dokonalť bez překážky swé jednání s knížaty německými w Chebě, kdež za tau příčinau meškal až do 5 neb 6 Kwětna. Teprw 7 a 8 Kwětna nacházel se na zpátečné cestě w Lokti; ale zdá se, že ani se tehdáž newrátil do Prahy, nýbrž na Křiwoklát, kdež jej nacházíme w Čerwnu i w Čerwenci toho roku. W Srpnu wšak byl, ač nejisto jak dlauho, w Praze (10 Srp.), a může býti, že tam tehdáž byla slawena swatba jeho se *Žofií*, dcerau wéwody baworského Jana, wyjednaná dle wší podobnosti mezi jinými wěcmi we Chbě. Král Wácslaw wyžádal si již téhož roku od stawů českých obyčejnau daň ku korunowání nowé králowny, a wydal dne 23 Prosince nařízení o wybírání této berně, ač potom z příčin neznámých korunowání toto se obmeškalo po mnohá léta.

Poslední čtyry měsíce toho roku přebýwal král střídawě w Berauně (16, 20 Září), na Křiwoklátě (31 Říj., 16 List.), na Žebráce (31 Říj. — 3 List., 1 Pros.) a w Praze (16 List.), kdež posledně zůstal přes celý čas wánoční i přes masopust
1390 skoro až do welkonoc (23 Pros. — 21 Břez.). Bezpochyby dopřál mladé manželce swé užití radowánek dworských o masopustě w sídelném městě.

Toho času přišly na jewo nesprávnosti w nakládání s obecními důchody na Nowém městě Pražském, které wyžadowaly zakročení moci králowské samé k wykonání sprawedliwosti. Byliť winěni konšelé, kteří úřadowali w létech 1385 a 1386, že zawadili město učiněním dluhu 45 kop u Židů, wydawše na to list pod pečetí městskau, bez wědomí a bez swolení obce, a zadruhé, že násilně odňali čtyřem berníkům zwoleným od obce peníze sebrané w počtu 76 kop a obrátili je, kam chtěli. Přední mezi konšely těmi byli Kuneš z Kněžewsi, Michal Bechyně, Hertl tandléř, Mikuláš Firwiner, Zdeněk z Lauže a Mikuláš Prase. Když nástupci jejich w konšelstwí, Mikuláš Kadaňský, Chotek z Brodu, Bohuněk malíř a druzí

spolukonšelé jim ukládali, aby list dlužní od Židů wyplatili, 1390
každý pod pokutau 50 kop grošů, odwážili se winníci učiniti odwolání ku králi, kterého wšak neskoncowali. Tu je žalowala obec u krále; a w jeho jméně i na místě podkomořího králowstwí zasedl dne 13 Ledna 1390 králowský hofrychtéř Prokop Galm na saud w té při s tehdejší raddau Nowoměstskau, dosazenau krátce předtím; kteráž tázána jsauc od něho, učinila wýpowěd, aby konšelé jakožto překázaní list od Židů wywadili, peníze berní nahradili obci, pro swé winy pak že jsau cti a wíry zbaweni a hrdla i statky jejich že jsau králi propadly.

Král Wácslaw zachowal se k odsauzeným milostiwě; neb žádný z nich nebyl skutečně trestán na hrdle aniž zabawením jmění weškerého; než, jak se zdá, musili krom náhrady podniknauti toliko pokuty peněžité. Nejpřísněji naložil s Mikulášem Prasetem, který ještě i potom podráždil obec a konšely proti sobě, chwastaje se, že má za obcí 300 kop, ježto počet ukázal jen 59, a snad i jiným spůsobem wíce se prowinil. Král Wácslaw odňal mu w pokutu teprw roku 1393 obě cihelny jeho blíž kostela sw. Petra na Strauze, wětší i menší, wšak později, roku 1394, menší cihelnu jemu zase nawrátil.[22])

Úmrtí papeže Urbana VI (dne 18 Října 1389), po němž byl w Římě za nástupce jeho zwolen Bonifacius IX, wzbudilo zatím w králi Wácslawowi znowa pomýšlení na jízdu do Italie, aby tam přijal korunu císařskau. Slíbilť nowému papeži, na cestu tuto se wydati, a jmenowal dne 11 Kwětna 1390 bratrance swého Jošta generalným vikářem říšským w Italii, zamýšleje jeho w tomto důstojenstwí wyslati tam ještě před sebau. Papež Bonifacius jmenowal toho času (18 Dub. 1390) doktora práw Ubaldina Cambia, přewora kostela sw. Štěpána wedlé mosta Florenckého, nejprwé swým wýběrčím w Praze a w dioecezi i w provincii Pražské, potom pak i w jiných wěcech swým nunciem; kterémužto se podobně jako někdy Pileowi podařilo získati sobě přízeň krále Wácslawa, tak že

[22]) Zprávy o tom se nacházejí w knihách Nowoměstských *Lib sent. aur.* A. 2. *Lib. memorial.* de anno. 1387 fol. 38.

1390 rowněž byl přijat mezi raddy jeho. Po některém čase (21 Listop.) wypravil jej král spolu se zpowědníkem swým, bratrem Mikulášem od sebe w poselstwí do Říma, žádaje dwojí wěci na papeži, předně aby mu powolil wybrání desátku od duchowenstwa k snadnějšímu zaprawení útrat cesty do Italie, zadruhé zwláštního wyznamenání pro Prahu, totiž aby milostiwé léto, které toho roku ponejprw po lhůtě toliko třiatřidcetileté místo býwalé stoleté držáno bylo w Římě, obzwlášť bylo opětowáno w Praze, pod příčinau, že mnozí z Čech a z jiných zemí krále Wácslawa nemohli putowati do Říma, aby se ho stali účastni.

1391 Ačkoli wšak papež Bonifacius IX swolil k prwní z těchto dwau žádostí již dne 23 Ledna 1391, nepřišlo nicméně ani tentokrát k wywedení onoho úmyslu. Král Wácslaw neopustil Čech wůbec celý rok 1390tý; w roce pak potomním 1391 jen na krátko zajel do Normberka (byl tam zejména dne 9 Března); jinak wšak dle obyčeje swého přebýwal střídawě wždy některý čas w Praze, některý čas zase na tom neb onom z wenkowských sídel swých. Hrad Žebrák nad městečkem téhož jména docházel mezi nimi wždy wíce jeho obliby. Pokud mohl, zdá se, že wzdalowal se přitom osobního řízení spráwy zemské, a dáwal se zastáwati částečně swými příbuznými, zejména *Prokopem* markrabím morawským a *Janem* knížetem Zhořeleckým. Neb tito dwa tehdáž obyčejně sedali na místě králowě na saudě zemském (1391 18 Kw., 2 Říj., 23 Pros., 1392 8 Čw.). Prokop byl některý čas nazýwán i heitmanem zemským (1391 2 Říj.), což bylo w čas přítomnosti krále w zemi dotud wěcí neobyčejnau.

Toho roku měla obec Nowoměstská opět domácí různici, totiž s písařem městským, který se dopustil w úřadě swém rozličných přestupků, skládaje mnohé listiny we wěcech práwních jinak než dle nálezů raddy a kněh městských na ujmu nebo ku prospěchu jednotliwých sausedů. Když jej konšelé z toho kárali, wzdorowal písař, prawě, že on úřad swůj bude míti od krále, ne od nich, a ucházel se o obdržení králowského listu na to. Tu wznesli konšelé wěc na obec, a obec

kázala jim, aby odňali úřad služebníku neposlušnému. To 1391
učinili konšelé, otázawše se prwé králowského podkomořího Sigmunda Hulera; ten pak, znaje wůli králowu, neslušným žádostem odpornau, přiswědčil jim, aby učinili dle nálezu obce, jiného písaře sobě přijmauce. [3])

Newíme, z jaké příčiny král Wácslaw někdy na začátku 1392
roku 1392 mínil s dworem swým pobyti delší čas w Plzni a dal tam činiti k tomu welké přípravy, ale zase změnil swůj úmysl a ustanowil Prahu k wyřízení wěcí, na které byl přitom myslil. Zdá se, že tentokrát sídlil w Praze od měsíce Unora až přes polowici Čerwna buď docela stále buď jen s krátkými přetržkami, maje nejspíš mnoho znamenitých náwštěw a poselstwí z jiných zemí. Tehdáž mezi jinými byla w neděli o letnicích po nešporách (2 Čw.) wykonána slawnost položení základního kamene k dlauhé části kostela Pražského. Wykonal ji král Wácslaw osobně s bratrem swým Janem Zhořeleckým a s arcibiskupem Janem, spolu we jménu nepřítomného druhého bratra Sigmunda krále uherského, císařowny Alžběty a dwau sester swých, Anny králowny anglické a Markety zasnaubené od některého času s Janem purkrabím Normberským; přičemž bylo přítomno několik biskupů a wíce jiných wzácných osob swětských i duchowních. Opět, jako při zaswěcení kůru, dáwal arcibiskup Jan welkau hostinu we dwoře swém w Praze, při které byl tentokrát král Wácslaw i s manželkau swau, nowau králownau Žofií, a dwořanstwem pohlawí mužského i ženského, též pánů, zemanů, prælatů a duchowenstwa počet weliký. Také na chudé nezapomnělo se, jichžto několik set jest téhož dne wyčastowáno.

Toho roku byla powodeň w Praze dne 5 Prosince, která zatopila piwnice w některé části Starého města, jmenowitě we špitále křížownickém a w domích toho okolí, ano i mlýny pobořila. Učinila welmi mnoho škody také jinde w zemi české po wsech i po městech, trhajíc domy, mlýny a rybníky.

Král Wácslaw přebýwal toho času na Žebráce, kamž se byl odebral z Prahy w druhé polowici měsíce Čerwna, zůstá-

[23]) W knize Nowoměstské od r. 1377 fol. 198.

1393 wajc tam od té doby, jak se zdá, stále až do měsíce Března roku 1393, we kterém jej wypuknutí prudké rozepře s arcibiskupem Janem z Jenšteina pohnulo odebrati se do Prahy.

2.
Následownici Miličowi. Arcibiskup Jan z Jenšteina a rozepře jeho s králem Wácslawem.

(1393.)

Za času krále Wácslawa IV zanášely se mysli české a jmenowitě lidu Pražského pořád wíce s náboženstwím a s tehdejším stawem církwe křesťanské. Působení Miliče w létech předtím k naprawení mrawů we hlawním městě českém nezůstalo bez účinku trwanliwého. Staloť se skutečně polepšení mnohých a probuzení duchů při nich ke ctnostnému žiwotu, ke skutkům lásky křesťanské a k zalíbení sobě we hlubším poznáwání prawdy náboženské.[24]) Ti se přídrželi po smrti Miličowě žáků jeho, kteří pokračowali w činnosti od něho začaté, pokud nebylo jim w tom překáženo od úřadu duchowního, nawštěwujíce pilně kostely, poslauchajíce dychtiwě slowo boží od kazatelů zalíbených, činíce oprawdowé pokání a přistupujíce jak nejčastěji možná ku přijímání swátosti oltářní. Časté, třeba každodenní přijímání této swátosti dle rady Miličowy bylo nejzřetelnějším zewnitřním znamením ctitelů jeho. Ženské pohlawí, kterému byl Milič w jistém směru wěnowal zwláštní péči, bylo nábožným tímto hnutím uchwáceno ještě mnohem mocněji než muži. Četné pobožné panny a wdowy wyznamenáwaly se zwláštní horliwostí we ctnostech křesťanských.[25])

To wšecko bylo proti mysli kněžím druhu tehdáž obyčejného, kteří nechtěli prospíwati we wzděláwání náboženstwí než toliko w peněžitém zisku z něho. Mniši tohoto smýšlení po-

[24]) O tom swědčí hlawně Matěj z Janowa w díle swém de regulis veteris et novi testamenti na wíce místech, zwláště wšak, kdež mluwí o Milićowi. Wiz ku př. we *Fontes rer. Bohem.* I. 434.

[25]) Čti chwálu jejich u Matěje z Janowa na wíce místech, ku př. we *Fontes rer. Boh.* I. 432, nebo we *Vorläufer des Hussitenthums* 62.

kládali každého za podezřelého z kacířstwí, kdo nejsa mnichem, chtěl žíti w dobrowolné chudobě, w čistotě neb nějaké neobyčejné pobožnosti, poněwadž to pokládali za zwláštnosti wyhražené jejich zákonům řeholným, ač jich owšem nezachowáwali.[26]) Farářům bylo časté přijímání swátosti již proto nemilé, žeby z toho měli mnoho práce s lidmi a málo wýdělku nebo žádný.[27]) Protož přičiňowali se jak mohli i po smrti Miliče o wyhlazení plodů jeho činnosti, a byli w tom od úřadu arcibiskupského ochotně podporowáni. Pokračowalot se welmi pilně w stíhání staupenců Miličowých, jak již za jeho žiwota bylo počato, pátráním často po nejmenších maličkostech.

Tak byla ku př. roku 1378 dne 16 Října wyslýchána od generalných vikářů arcibiskupstwí jistá dwořanka jedné paní ze Šternberka, jménem Kačka, kolikkrát by za rok přijímala swátost oltářní; prawila, že každau neděli, když má milost; zdali jest prawda, že držíwá kázání; odpowěděla, že ne, ale když přijde z kázání, že míwá rozprawu s několika paními a slečnami o tom, co bylo kázáno; též zdali ze swé hlawy složila jaké modlitby; prawila, že jednu, a musila slíbiti, že přinese ji přepsanau. Vikář mistr Kuneš z Třebowle zakázal jí, aby napotom nepřijímala každau neděli, než na nejwýše o wšech swátcích Kristowých, panny Marie a apoštolů. Též měla mu poslati jistau knihu, kterau čítala.[28])

O visitací arcijahenské roku 1380 wzbudil podezření spolek osmi duchowních, přebýwajících w jistém domě w ulici

[26]) Si qui in plebibus Christiani sint, qui strenue agentes in Christo pro modulo suo et secundum mensuram suæ fidei conantur assequi in vita sua evangelicam perfectionem, utpote per paupertatem, castitatem, obedientiam arduam suis ordinariis, id est curatis et patribus in Christo, hos tales mox ceteri conchristiani vulgares persecuntur, et principaliter hujusmodi religiosi et monachi ipsos inpugnant, inplacabiliter criminantes eosdem et expellentes, et beghardos vel beginas publice vocitantes, dicentesque communiter ad ipsos: Si vis talem vitam ducere vel hujusmodi poenitentiam agere, sis monachus. *Mathias de Janow* w rukop. musejním fol 118.

[27]) Quia ad hæc sequeretur eos cum plebe magnus labor et quæstus modicus aut nullus. *Tamže* fol. 21.

[28]) *Acta consist.* 1378 pag. 191.

celetné, zdaje se býti nějakým nápodobením někdejšího společného bydla u Miliče w Jerusalemě. Byl to dům jakési pobožné ženy Anny wdowy Bernarda pekaře, která w něm poskytla bytu zdarma pro několik kněží, ustanowiwši k tomu Jana kazatele u sw. Hawla, aby takowé do něho přijímal. Roku 1380 bylo jich osm, kteří tu přebýwali, z nichž byli čtyři rodem Slezáci, totiž Jan z Hirschberka, Jan farář w jistém místě w dioecezí Wratislawské, mistr swobodných umění, Mikuláš z Kanta, newlastně nazýwaný z Krakowa, a Mikuláš z Ratiboře, jeden z Prahy, totiž Jiří syn měšťana Františka Nimburského, a ostatní tři, jichž rodiště nejmenuje se, totiž František kazatel u sw. Mikuláše na Starém městě, Konrad oltářník od sw. Hawla a Ondřej kaplan od sw. Mikuláše. Wšichni byli kněží krom Jiřího Nimburského, který měl teprw obdržeti swěcení na kněžstwí. Co byli cizí, meškali w Praze za příčinau studií. Wšichni pak strawowali se společně na spůsob tak zwané bursy, skládajíce, jak se kdy usnesli, po kopě nebo polokopě, na společné autraty. Mikuláš z Ratiboře byl jejich šafářem čili pokladníkem. Ke službě měli kuchařku a wrátného. Bylo na ně udáno, že zachowáwají společně jakési zwláštní posty, od církwe nenařízené, a že si dáwají při stole společném předčítati. To se zdálo, jako by zakládali o swé ujmě nějakau nowau řeholi, tak jak byl někdy Milič winěn pro sbor duchowních w Jerusalemě. Oni wšak, tázáni jsauce, prawili, že není při nich ani jednoho ani druhého. Jediné Mikuláš Kantský znal se, že několikkrát sám pro sebe četl při stole, když se mu nechtělo jísti. Jan z Hirschberka pak prawil, že přebýwaje w Praze již od desíti let, a slýchaje, ač s přetržkami, čtení theologická, byl někdy žákem a služebníkem pana Miliče dobré paměti.

Wětší opletání míwali jednotliwí kazatelé, jestliže si nepočínali dosti opatrně w řečech swých. Bylo pak kázání wůbec obmezowáno dle rozkazu arcibiskupowa z roku 1374, který později byl wíckrát opětowán (ku př. r. 1384), tak že zjewní následowníci Miličowi we weřejných kostelích w Praze asi málo kde měli w něm swobodu. Tudy stáwalo se nejspíš, že ně-

kteří z nich na zápor kázali po domích neb jiných místech skrytých.[29])

Otázka, zdali dobře jest často a třeba každodenně přijímati swátost oltářní, stala se tehdáž předmětem učených hádek mezi theology nejen w Praze, nýbrž i w některých zemích sausedních, a následowníci Miličowi měli welkau posilu z weřejných oswědčení mnohých wážných učenců, kteří mínění jejich schwalowali. W Praze byl nejpřednější z nich slawný mistr Wojtěch scholastikus, ku kterému se w příčině té obrátil Martin z Nowéwsi, farář sw. Martina menšího (od r. 1376 do 1378), jeden ne-li jediný z farářů Pražských, který byl přítelem častého přijímání. Mistr Wojtěch odpowěděl mu dopisem, ustanoweným pro weřejnost, we kterém odůwodnil prospěšnost přijímání častého, ač pokud by byla prawá a wřelá tauha po té swátosti, čehož Milič ani jeho staupenci sami jinak nemínili. W podobný rozum wyslowil se o tom we weřejné determinací Matauš z Krakowa, mistr theologie w učení Pražském, a wíce jiných téhož času. Co wšak nad jiné wše nedalo utuchnauti snahám o zlepšení stawu náboženstwí, od Miliče wzbuzeným, nýbrž čím dál tím širší jim připrawowalo dráhu, byla činnost spisowatelská dwau duchů wýtečných, kteří od Miliče wzali pochop, Tomáše ze Štítného totiž a Matěje z Janowa.

Tomáš Štítný byl zeman skrowného jmění, který za mladších let studowal w učení Pražském, ale neoddal se stawu duchownímu, nýbrž přejal po otci statek dědičný a na něm přebýwal aspoň w pozdějším wěku swém. W čas wystaupení Miliče co kazatele w Praze (1364) bylo Štítnému asi 39 let, a bylo to tedy nepochybně již delší čas po dokonání studií jeho. Nicméně musil tehdáž z jiné nějaké příčiny buď stále buď aspoň častěji býwati w Praze; nebo měl osobní známost s Miličem; stal se pak wraucím jeho ctitelem, a jím powzbuzen, dal se we spisowání směrem jeho. Činnost tuto započal

[29]) Tak rozumím místu w zakladací listině kaple Betlemské r. 1391: Sed prædicantes ipsi, specialiter vulgaris Boemici eloquii, plerumque per domos et latebras coguntur, quod non congruit, divagari, quemadmodum sæpius notabiliter est compertum.

již za žiwobytí Miliče (asi r. 1370), a pokračowal w ní pilně po celý ostatní čas swého žiwota († asi r. 1400). Ač psal u welké wzdálenosti od Prahy na twrzi swé we Štítném w jihowýchodní části země české, wšak užíwal hojné zásoby wědomostí nabytých we dříwějším wěku swém, a zůstáwal dobře powědom wšeho, co se w Praze pracowalo na poli jemu zalíbeném; nepochybně pak také sobě dopisowal s učenými přátely Pražskými. O spojení takowém swědčí připsání díla jeho „O obecných wěcech křesťanských“ slawnému mistru Wojtěchowi roku 1376, s nímž předtím i snad také potom přijížděje do Prahy míwal učené rozprawy, utwrzuje se rád jeho auktoritau theologickau we swých míněních. Že se knihy jeho pilně čítaly w Praze hned za jeho žiwota, jest dostatečně doswědčeno. Působení jich bylo pak tím mocnější, ježto se Štítný odwážil psáti je českým jazykem a tudy činiti je srozumitedlné wšemu lidu.

Matěj z Janowa byl rowněž zemanského rodu, syn Wácslawa z Janowa w krajině tuším za Mostem nedaleko půlnočních hranic země české. On obcowal s Miličem we mladším wěku než Tomáš Štítný, a to jen krátký čas, někdy již za pozdějších let Miličowých; neb se teprw potom odebral na studia theologická do Paříže. Tam stráwil šest let a dosáhl mistrowstwí we swobodných uměních. Wstaupiw do stawu duchowního, a obdržew swěcení na kněžstwí, odebral se potom dle příkladu mnohých jiných do Říma, aby sobě od papeže wyprosil nějaké tučné důstojenstwí; i obdržel dne 1 Dubna 1381 milostný list od papeže Urbana VI na kanownictwí w kostele Pražském a jiný na jakékoli beneficium, buď se spráwau duchowní buď beze spráwy, na podacím arcibiskupa, probošta, děkana neb kapituly Pražské. Následkem toho byl dne 12 Října téhož roku přijat obyčejným spůsobem do sboru kanowníků Pražských; ale præbendy tím nedosáhl ani tehdáž ani potom, a také jiného beneficia se mu za delší čas nedostalo, protože se neznal tak dobře jako jiní w auskocích k tomu potřebných. Čtyrykrát, kdykoli se hlásil o uprázdněné beneficium, předešel jej někdo jiný, s kterým se musil sauditi,

a wždycky prohrál a prý wydán byl we posměch pyšným a hořkým nepřátelům,[30]) až teprw snad někdy roku 1388 nebo 1389 dosáhl fary Welikoweské w krajině od Prahy k Mělníku. Matěj z Janowa bydlil mezitím u scholastika Wojtěcha Rankowa, který jsa též mistrem učení Pařížského, nejspíš chowal jej z dobrodiní u sebe, maje náklonnost k mladšímu učenci. Chudoba nedobrowolná přiwedla Matěje z Janowa na zbožnější myšlénky; pokládalť swé utrpení za božské kárání pro přílišnau dychtiwost po bohatstwí a cti swětské, které se byl prwé oddáwal, tak že oprawdowěji než předtím uwažowal učení a příklad Milíčůw a počal jej následowati w každodenním kázání a w každodenním slyšení zpowědí w kostele Pražském, jakož i w nawodění lidí k častému přijímání swátosti oltářní, které z počátku zawrhowal. K zpowídání obdržel zwláštní plnomocenstwí od arcibiskupa Jana z Jenšteina, tak že zastáwal jeho místo, jak se zdá, we případnostech arcibiskupu wyhražených. Wedlé tohoto zaměstnání konal pořád studia theologická, hlawně na základě biblí, a jal se konečně spisowati welké dílo swé o prawidlích starého i nowého zákona (de regulis veteris et novi testamenti).[31])

Štítný byl hluboký myslitel, který drže se přísně učení církewního, a nechtěje se od něho ani w nejmenším uchýliti wědomě, snažil se wyskaumati prawý rozum w něm a wyložiti jej swým čtenářům. Zamítal přitom wšeliké powěry a nálezky lidské, kterými by se prawda zatemňowala, a dal sobě zwláště záležeti na jasném a zewrubném wyložení mrawouky křesťanské. Poněwadž přitom zachowáwal směr praktický, dáwaje nawedení každému stawu a každému powolání, jak by se lidé w něm měli sprawowati zákony křesťanské lásky a ctnosti, měl přitom rozsáhlau příležitost ku promluwení o wadách

[30]) Litigavi pro quatuor beneficiis, et adhuc meum beneficium mihi omni jure debitum ab adversario quodam tenetur . . . In omnibus eis conatibus et cupiditatibus valde adversa (mihi) successerunt, ita quod decies sum datus in conculcationem et derisum meis superbis et amaris inimicis et usque ad profundum luti omnis tempestas me dimersit.

[31]) Prawí o sobě sám, že pracowal trojím spůsobem: scilicet cottidie ad vulgus prædicando, continue confessiones audiendo et ista conscribendo cum magna solicitudine in die et in nocte.

a neřestech každé třídy tehdejší společnosti, a jednal tedy mnoho také o zkaženém duchowenstwu, neostýchaje se kárati je druhdy slowy ostrými, tak jak směle a bez obalu wytýkal i swětským lidem jejich nawyklé neprawosti, procházeje wšecky stejně od krále a od pánů i zemanů až ku poslednímu obchodníku, řemeslníku neb oráči.

Matěj z Janowa wystaupil proti zkáze w duchowenstwu mnohem přísněji a rozhodněji. Dílo jeho o prawidlích starého a nowého zákona bylo co do hlawního účelu swého přísnau kritikau tehdejšího stawu společnosti církewní. Wšecko, co jsme my we předešlých článcích pauze dle úředních pamětí powěděli o panující nedbalosti a powrchnosti w konání služeb božích a we spráwě duchowní, o zištnosti, hrdosti, nádheře a nemrawném žiwotě kněží, nachází se w díle tomto mnohonásobně wytčeno, a dochází dílem plnějšího wyložení. Matěj z Janowa, ukazuje, jak se wětšina duchowenstwa jeho času we wšem tom a jiném uchýlila od prawidel písma swatého a Kristowých, wytýkal mu jmenowitě, že si zwyklo držeti wíce na rozličné wěci nepodstatné a zewnější než na hlawní zákony wíry křesťanské. W tom ohledu widělo se mu býti překročeno přes míru i w stawení welkých chrámů a w nádherném jich wyozdobení, w zewnějším lesku náčiní kostelního, w přílišném množstwí mší a hlučném zpěwu při nich i w přílišném množstwí swátků a slawností, což wše dle jeho mínění bylo wynalezeno od kněží, aby se zalíbili lidem a walně je k sobě přiwábili i získali si pochwalu. Mnohem přísněji než to káral podwody, které se dály od kněží mnohých se swatými ostatky, na mnoze smyšlenými, jakož i s obrazy a sochami swatých, přičítajíce jim domnělé zázraky, čímž lidé býwali zawodíni w bludy a powěry. Wyslowil zrowna mínění, žeby obrazy, ku kterým ukáže lid nějakau zwláštní úctu powěrečnau, měly býti z kostelů odstraněny, ano zničeny.

Jako Štítný, nechtěl se také Matěj z Janowa w ničem uchýliti od učení církwe obecné, a ubezpečowal we spise swém, že se poddáwá náprawě we wšem, w čemby z newědomosti nebo neprozřetelnosti poblaudil. Wyznáwal určitě, že drží

wše, co nejswětější matka církew Římská katolická, „to jest papež se swými kardinaly a jinými spolubiskupy a otci swa- tými až do tehdejšího papeže Bonifacia IX“ nařídili. To wšak nicméně nepřekáželo jemu w pronášení úsudků zawrhujících rozličné skutky jednotliwých papežů, tak že wyslowowání úcty k nim míwá we spise jeho někdy podobu ironickau.[32]) Ano Matěj z Janowa i zřejmě přičítal papežům samým největší část winy z tehdejší zkázy církwe. Spatřowalť půwod welikého zlého zwláště w tom, že si papež přiosobil osazowání wšech wyšších důstojenstwí a beneficií w objemu weškeré církwe, což že se s prwotními základy zřízení církewního nesrowná- walo. Papež prý sám hodnosti wšech osob znáti nemůže. K tomu nehledí na biskupy, aby je swoláwal a slyšel jejich rady a napomenutí, nýbrž přes míru se nad ně wynáší, a wšímá si wíce králů a knížat swětských neb důwěrníků swých, a na- kloňuje se k jejich přáním a žádostem; tudy zanedbáwá péči o dosazowání řádných biskupů. Biskupowé následují jeho pří- kladu; wynášejí se příliš nad duchowenstwo slaužící we spráwě duchowní, a wzdalují se ho, držíce se pauze pánů a knížat a swých „welkých kanowníků“; nestarají se tak, jak by měli, o dosazení řádných kněží ku kostelům farním. Odtud prý wzala půwod wšecka ta nauka o získání beneficií (omnis ars beneficia lucrandi), wážená wíce než boží ewangelium, totiž nestydaté dotírání se k nim wysluhowáním sobě milosti mocných osob nebo kupowáním jich za peníze a sauzení se o ně se wšelijakau lstí a zarputilostí, kteréž se již wůbec nepokládá za neslušné; nad to pak horší neplecha lidí, kteří nemajíce dosti na jednom beneficii, po wíce jich se shánějí a jich dosahují.[33])

[32]) Tak prawí ku př. o jednom papeži 13. století, který odsaudil jistý spis mistrů učení Pařížského o mniších žebrawých: Hoc vero, quod quidam papa, qui erat de ordine fratrum minorum, infirmavit aut condempnavit illum plenum utilitate ecclesiæ libellum vel abjecit, ego contraire illi non audeo, ne videar os meum ponere contra coelum; illud tamen opinor, quod magis hoc fecit amor et zelus ordinis fratrum minorum et aliorum super mendicitate constructorum, quam fidelis respectus ad communitatem sanctæ ecclesiæ. Fol. 178 pv.

[33]) Sed exiverunt jam dudum adhuc majores hiis Antichristi, qui minorum Coantichristorum magnam faciunt et incitant invidiam et vexationem,

Z osazowání beneficií papežem pocházelo dle mínění Matiáše z Janowa welké porušení přirozeného ústrojí církwe zemdlením swazků mezi wyššími a nižšími stupni hierarchie, protože nižší, kteří byli dosazeni od papeže a ne od bezprostředných představených, rádi se těmto protiwili a jich si neważili; tak jmenowitě arcijahnowé, kteří obdrželi úřad swůj od papežů pominutím arcibiskupa, býwali prý jemu hrdi, a chtěli se sprawowati jen papežem. Týž účinek měli ještě we wětší míře příliš četné exemcí přemnohých osob a stawů duchowních, jimiž byly wyjmuty z řádné moci biskupů a jiných prælatů a postaweny přímo pod papeže. Matiáš z Janowa zamítal je, tak jako i příliš mnohé tak zwané reservací, to jest prípadnosti, we kterých bylo rozhřešení wyhraženo buď biskupu buď papeži a tudy obmezena moc obecného kněze, tak že tudy ztratil wážnost, lidé pak zase byli nuceni choditi k sídlům prælatů a s auzkostí prositi s nemalými útratami, musíce platiti aspoň písařům za wyswědčení, že jsau rozhřešeni.

Co se týče exemcí, widělo se Matějowi z Janowa zwláště býti škodliwo wyjmutí klášterů z moci biskupské, ano jmenonowitě swoboda, které užíwali mniši řádů žebrawých, že směli kázati, slyšeti zpowědi a konati pohřby, když se kdo z jakékoli osady farní w čem tom o swé wůli k nim obrátil. Pocházela z toho ustawičná řewniwost mezi řeholníky a faráři, ustawičné rozdělení lidu w jednékaždé osadě na dwě strany dle toho, jak jedni měli k těm, jedni k oněm wětší náklonnost. Zlé toto bylo takowé, že se dle mínění Matěje z Janowa naprawiti nedalo, pokud řeholníci a duchowenstwo swětské zůstáwali wedlé sebe. Jeho rada byla, aby buď jedni buď druzí byli odstraněni; buď aby se duchowní spráwa celá dala do rukau řeholníků, buď aby mniši byli úplně podřízeni fa-

sibique horrendam dampnationem; illos loquor, qui non contenti uno beneficio in ecclesia, plura præsumunt possidere.. et cum istis omnibus et propter ista tales gloria et honore insuper a Conchristianis imo verius a Coantichristis perfunguntur, ubi deberent suspendi altius quam omnes plebeji fures et latrones pro suo crimine avaritiæ sic publico, sic effrenato.

rářům, zbawíce se wšech swých zwláštností, totiž raucha, professí i řeholí swých a wšech prý jiných nálezků. Druhému tomuto prostředku dáwal přednost jakožto lépe se zakládajícímu w prwotním zřízení církwe, a wypisowal s chutí prospěch, který by prý mělo z toho duchowenstwo, kdyžby tak welký počet kněží žijících w řádech se wší ozdobnau úprawau, nádobami, domy klášterními, chrámy, knihownami, ano se wší učeností, kterau se řeholníci wyznamenáwali nad jiné duchowní, byli mezi farní duchowenstwo nerozdílně a dědičně pojati. Kteří by pak chtěli nicméně zůstati při spůsobu žiwota samotném a klášterském, ti žeby měli býti usazeni w místech samotných se skrowným bydlem, jak jest prawidlo sw. Benedikta neb Augustina.

Matěj z Janowa wůbec nedržel na kláštery. Pokládal je za nálezek lidský, který se nehodil ke wšem časům, a který se uchýlil od prwotního stawu swého. Nebo prý, aby wšecko bylo společné mezi lidmi, jak ukládají prawidla řádu, nedá se lidskými prostředky spůsobiti, jediné duchem Kristowým, pokud spojuje duchy mnohých w lásce. To prý jest patrné na řeholnících toho času, protože skutečně prawidla toho nezachowáwají, ani w mužských klášteřích ani w ženských. A také prý jaká zásluha z takowé společnosti, když jest to společnost jen mezi členy každého kláštera, ne wůbec se wšemi křesťany, jak bylo w prwním čase církwe?

Prwé než Matiáš z Janowa welké dílo swé o těchto wěcech dokonal, pronášel myšlénky w něm obsažené také na častých kázáních swých k lidu; ale spůsobil si tím protiwenstwí. Nepřátelé následowníků Milíčowých nedali sobě pokoje, až dowedli arcibiskupa samého pohnauti k wystaupení proti zalíbenému jim častému přijímání swátosti. Stalo se to na synodě držané o sw. Lukáši (18 Říj.) roku 1388, kdež usauzeno, aby žádný laik pod žádnau wýminkau nebyl připuštěn častěji ku přijímání než na nejwýš jednau za měsíc, a napomínání lidí ku každodennímu neb wůbec častějšímu přijímání jest wýslowně zakázáno. Na té pak samé synodě nejspíš neb aspoň okolo toho času wydány jsau též nálezy

o obrazích swatých, čelící přímo proti wýstrahám, které dáwal Matěj z Janowa o úctě k nim nezřízené. Uzawřeno totiž, že se mají „lidé obrazům modliti“ (quod sint imagines deprecandæ) a má wěřeno býti, že jest w nich moc božská a swatých jeho, a že zázraky, které se při nich spatřují, neb o kterých býwá powěst, působí Bůh skrz ty obrazy a pro ně; pročež že nemá býti kázáno proti zlořádům se sochami a s ostatky, poněwadž prý není toho, žeby lid křesťanský w tom pochybowal.

Jak se zdá, kázáwal tehdáž Matěj z Janowa někdy w kostele sw. Mikuláše na Starém městě Pražském, a ne-li on, jistě jiní dwa kněží, Jakub a Ondřej, kteří w učení o úctě k swatým ještě wíce se uchylowali od mínění takto předepsaného. Nejspíš dopřál jim tehdejší farář sw. Mikuláše, Jan Renker, o němž nám jinak málo jest powědomo, w kostele tomto swobody w kázání, jaké jinde neměli. Brzy wšak počal je stíhati úřad arcibiskupůw obsílkami pro obsah jejich kázání, a konec toho byl, že jak Matěj z Janowa tak druzí dwa jeho towaryši musili učiniti odwolání na synodě dne 18 Října roku 1389, kteráž byla držána w kostele Pražském u přítomnosti neobyčejně welkého množstwí prælatů, farářů a jiného duchowenstwa. O kázání Matějowu z Janowa bylo usauzeno toliko, že w něm bylo wšelicos řečeno nedosti whodně a opatrně, tak že tím byla dána nebo mohla dána býti příčina k bludům; i musil k tomu se přiznati a učiniti wyznání wýslowné, že obrazy Krista a swatých nedáwají příčiny k modlářstwí, že nemají pro zlořád číkoli býti kaženy, že jest jim se klaněti (adorari), a že má býti wěřeno o zázracích, které se stáwají těm, kdož je ctí, že se dějí z moci božské. Také musil proti nejdražšímu přeswědčení swému wyslowiti, že lidé a zwláště laikowé nemají býti nawodíni ani napomínáni ku každodennímu přijímání swátosti páně. Přitom bylo mu zapowěděno kázání, slyšení zpowědi a podáwání swátosti oltářní na půl léta, mimo swůj kostel farní, totiž we Welikéwsi. Těžší odwolání bylo uloženo druhým dwěma kněžím, Jakubowi a Ondřejowi, jichžto některé wýpowědi uznány jsau přímo za

bludné ano trojí rčení Jakubowo dokonce za kacířské: 1. že nám blahoslawená panna w ničem nemůže pomoci, 2. že swatí we wlasti nebeské nemohau nám prospěti, 3. že modlitby za mrtwé nic jim neprospíwají. Kněz Jakub musil se také wyznati kajícně z ausměšku, který si jednau stropil s obrazem panny Marie, což byl skutek, kterého by mu wážní následowníci Milíčowi zajisté byli neschwálili.[34]) Jemu zapowěděno kázání na 10 let.

Z díla Matěje z Janowa wýše wzpomenutého, které dokonal teprw po tomto swém odsauzení, wychází patrně na jewo, že učinil odwolání ono proti swému přeswědčení, poddaw se moci, a že i potom přeswědčení swého nezměnil. Krom díla toho sepsal w prwním čase potom obšírné a wšestranné pojednání o swátosti wečeře páně, dále pak také dwě knihy, nyní dokonce neznámé, jazykem českým, hnut jsa nejspíše příkladem Tomáše Štítného; ale měl i pro ně úřední stíhání. Bylot mu od vikářů arcibiskupowých, to jest wlastně od officiala Mikuláše Puchníka a generalného vikáře Jana z Pomuka nařízeno, aby tyto dwě knihy české předložil k ohledání. Matěj z Janowa uposlechl, a odewzdal je dne 14 Čerwence 1392 w kanceláři jejich, wšak s oswědčením, že jsau to knihy teprw jen sepsané, ale posud neoprawené, které mínil ukázati několika mistrům ku prohlídnutí a k oprawení, prwé než by je wydal u weřejnost. Co se s nimi stalo, o tom nezachowala se zpráwa.[35]) Byly jistě tím méně náwiděny, že byly psány

[34]) Etiam non solum exressi graviter in verbo contra virginem gloriosam, sed etiam in facto feci unam contumeliam beatæ virgini, ostendendo ficum, zypek (čti: cípek) rukú ejus imagini, et dixi, quod cum tali imagine ac cum aliis vellem pisum decoquere.

[35]) Zpráwa o těchto knihách nachází se w *Actech consistorii* r. 1392 fol. 35, a zní takto: Item die XIIII mensis Julii hora quasi nona magister Mathias plebanus ecclesiæ in Magnavilla duos libros, unum in pergameno scriptum in vulgari Boemico et in asseribus ligatum, et alium in papiro inter duas cedulas pergameni ligatum, prout sibi est mandatum per dominos vicarios in spiritualibus domini archiepiscopi Pragensis, aput me, Johannem de Duba notarium, in cancellaria dictorum dominorum vicariorum reposuit, et protestatus est expresse, quod tempus dictos libros corrigendi non habuit, et eosdem tradidit tumquam non correctos et non

česky; neb i knihy Tomáše Štítného, ač se w nich neukázaly žádné bludy, popudily proti sobě mnoho odpůrců, kteří reptali proti nim hlawně proto, že nebyly psány latinsky, nýbrž jazykem wůbec srozumitedlným lidu.

Panující straně w duchowenstwu bylo lehko týrati a pronásledowati muže, kterých činnost byla jim protiwná; ale cíle swého, aby se zbawili nepohodlí od nich, tím nedosáhli; a brzy nebyli mužowé tito jedinými nepřátely, od nichž hrozilo jim nebezpečenstwí. Čím dál tím wíce popuzowalo duchowenstwo i jiné lidi proti sobě swau hrdostí a panstwíchtiwostí, tak že bylo welice nenáwiděno. Spůsob, kterým duchowní užíwali předností stawu swého na ujmu laiků w práwních a společenských poměrech, měl za následek, že se lidé wyhýbali obcowání s nimi, ano bylo tehdáž obecným příslowím: neměj ničeho s knězem neb duchowním, a jestliže ho čím urazíš, raději zab jej hned, sic nebudeš wěčně míti s ním pokoje.[36]) Smýšlení asi takowého spůsobu ujímalo se také u dworu králowského, ano král Wácslaw IV sám dle powahy swé náhlé

visos per eum post primam eorum inscriptionem; quos quidem libros alias servabat aput se, voluntatem habens plenam, eosdem per aliquos magistros prius videri, corrigi et emendari, antequam in publicum eos traderet producendos. W této zpráwě se owšem nemluwí wýslowně o mistru Matějowi z Janowa, než toliko o mistru Matějowi faráři Welikoweském. Ale i w úřední zpráwě o jeho odwolání (wiz Höfler: *Prager Concilien 37*, srow. Palackého *Děje země České* III. 29) nazýwá se jen magister Mathias. Z této zpráwy wšak wychází na jewo, že byl Matěj z Janowa farářem; neb se tam prawí: Suspendatur a prædicatione ꝛc. *extra ecclesiam suam parochialem* ad dimidium annum. Když se pak tuto roku 1392 uwodí *mistr* Matěj farář Welikoweský co spisowatel, a to knih konsistoři podezřelých, nepochybuji dokonce, že se zde nemíní jiný než mistr Matěj z Janowa. Welikáwes náležela práwem podacím sakristowi kostela Pražského co spráwci nadání bonifantů, a byla tedy jedním z beneficií, na které měl Matěj z Janowa nárok dle milostného listu papeže Urbana VI. Kdyby nám řada farářů Welikoweských byla úplněji známa, nabyli bychom snad z toho wíce swětla. Nicméně aspoň to také se srownáwá s tímto míněním, že po smrti Matěje z Janowa (r. 1394) nacházíme we Welikéwsi faráře jiného jména, totiž Wácslawa (r. 1396). Wiz *lib. confirm.* u Tingla 270.

[36]) Tak prawí Matěj z Janowa na dwau místech we spise swém (fol. 26 a 35), později také Stanislaw ze Znojma w kázání držaném r. 1405 (w rukop. univ. bibliotheky Pražské VIII. F. 2 fol. 15 ꝛc.

dal se jím popuditi ke skutkům, které jen tím wíce musily hrubší wášně proti duchowenstwu powzbuditi. K tomu přičinila welice powaha a chowání tehdejšího arcibiskupa, *Jana z Jenšteina.*

Muž tento nerownal se duchem nikterak swým dwěma předchůdcům na stolici arcibiskupské. Rozmařile a we wší hojnosti wychowán w domě otce swého Pawla z Jenšteina, jakožto jednoho z nejwáženějších dwořenínů císaře Karla IV, byl již jako chlapec beze wšeho přičinění swého dosáhl sedmi rozličných beneficií po sobě. Z nich byl rozkošně žiw za studií swých, jež konal ještě welmi mlad jsa nejprwé w Praze, potom w cizích učeních, w Padui, w Bononii, w Montpellieru, konečně w Paříži. W šestmecítmém roce swém (1375), jak se zdá ještě dříw nežli studia dokončil, stal se biskupem Míšenským jmenowáním od papeže Řehoře XI. Posel se zpráwau o tom nalezl jej, an spí na lawici w prawé poledne, ježto wedl lehké žiwobytí. Biskupstwí toho nikdy skutečně nesprawowal ani kdy w Míšni sídlil, požíwaje toliko titulu a důchodů. Již pak po třech létech (1378 20 Říj.) byl jmenowán nástupcem swého strýce Jana Očka w arcibiskupstwí Pražském. Hned za několik dní potom ustanowil jej císař Karel za kancléře synu swému Wácslawowi jakožto spolukráli; a po smrti wlastního kancléře tehdejšího, biskupa Jana Olomauckého (1380), w druhém roce samostatného panowání Wácslawowa, stal se nowý arcibiskup skutečným spráwcem tohoto úřadu. Jakožto člowěk docela swětského smýšlení uměl se Jan z Jenšteina z počátku dobře zalíbiti mladému králi. Nebo byl jako on milowníkem honby, a při wšech radowánkách dworských, při tancích a hrách rytířských snažil se býti spíš prwním než posledním.

Ale po některém čase stala se s ním změna úplná. Když byl roku 1380 sklíčen těžkau nemocí, ze které powstal po welkém utrpení proti wší naději lékařů, počal ponejprw mysliti na pokání ze swého posawadního lehkomyslného žiwobytí. A ještě wíce hnulo jeho myslí, když roku 1382 uslyšel o hrozné smrti arcibiskupa Magdeburského, který o tehdej-

ším masopustě, weda řadu w tanci se ženskými w úzkém rytířském oděwu, jak jej tehdáž nosili hýskowé, wyděšen najednau hlasem, že hoří stawení, w překotném útěku, který nastal, srazil waz ještě s jedním spoluřídícím tance toho. Wzpomenuw si, žeby se i jemu bylo lehce mohlo přihoditi něco podobného, počal se arcibiskup Jan od té doby wzdalowati swěta a oddáwati se skutkům kajicím. Jak nejwíce mohl, tráwil čas w samotě, w modlitbě, w rozjímání a wšelijakém spisowání, maje k tomu zřízeny úzké komůrky na zámcích swých w Raudnici a na Helfenburce i také w Praze we wěži dworu arcibiskupského, we kterých nedopřáwal sobě ani nejmenšího pohodlí; mořil tělo swé příliš častými a těžkými posty daleko přes míru církewních přikázání, mrskáwal se druhdy metlami, druhdy prautím trněným, spáwal málo a na twrdém loži, častěji we studené komnatě třeba za tuhého mrazu, až si tím wším spůsobil tělesné neduhy; trpělť na koliku a na rheuma; také byl štědrým dárcem almužny, nezachowáwaje wšak ani w tom míry rozumné. Obětuje tímto spůsobem příliš mnoho času sobě samotnému, zameškáwal na mnoze nejwlastnější powinnosti swého pastýřského úřadu, wzdaluje se příliš jak duchowních tak jiných lidí, kteří přicházeli k němu we swých potřebách; stýskaloť se mu, když se měl k wůli nim wytrhnauti ze swých pobožnůstek.[37]) I také jinak býwal mrzut a netrpěliw, když něco nešlo podlé jeho wůle, tak že i důwěrným rádcům, úředníkům a služebníkům býwalo s ním někdy těžké zacházení.[38]) Přitom pokora jeho, ukazowaná w usta-

[37]) Patrně myslil na něj Matiáš z Janowa, prawě we swém spise (f. 108): Et alii episcopi habent suum cor ad suam propriam devotionem privatam exquirendam, eo minus cor suum ad suos filios, id est curatos, conjunctum et mancipatum habentes; per quod multa jactura admittitur in communi salute animarum, et ipsorum talis privata devotio in dampnum et præjudicium reipublicæ. — A dále po uwedení jistého písma: Attende hanc scripturam prophetæ. et intellige, si vales, quod habens communem familiam Christi gubernare et providere sollicite, tamen odio habes occupationem cum ea et ingemiscis, cum incumbit tibi laborare, illectus et allectus tua pace et privata tua psalmodia longa et devotione, licet quandoque delicata et lacrimosa; et pensa hic, quam sint talia domino Jesu inaccepta.

[38]) *Vita* sc. 462.

wičných modlitbách a kajicích skutcích, zanechávala w duchu jeho nicméně místa weliké domýšliwosti a panstwíchtiwosti; nebo měl přes míru wysoké mínění o swé duchowní moci, a splétal ji dle ponětí tehdáž w duchowenstwu panujících s mocí swětskau a s bohatstwím církwe, tak že každé protiwení se tomu, co pokládal za swé práwo, každé sažení na jmění neb důchody swého arcibiskupstwí powažowal za uražení božského řádu, hodné aby bylo stiháno celým důrazem práwa církewního. Přitom nepřestal milowati zewnější lesk okolo sebe, pokládaje to za wěc, které wyžadowalo jeho důstojenstwí. Sotwa prý který z předchůdců jeho rownal se jemu w chowání tak skwělého dwořanstwa, rytířů, panošů a jiných služebníků, jaké chowal on s welikými útratami.

Po celý čas, co byl Jan z Jenšteina arcibiskupem Pražským, bylo mnoho rozepří mezi ním a jinými osobami nebo sbory duchowními, při kterých jistě nebyla we wšem wina na jeho straně, ale ke wzniku jich bezpochyby jeho nedůtkliwost we wšem, co měl za swé práwo, nemálo přičinila.

Takowého spůsobu byla předně rozepře s arcijahnem Pražským Pawlem z Janowic, wzniklá z příčiny kláštera kanowníků řeholných we hlawním wenkowském sídle arcibiskupském w Raudnici. Arcijahen Pawel wztahowal práwa swého úřadu k farnímu kostelu při klášteře, chtěje nejspíš wykonati w něm visitací jako wšude jinde roku 1380. Klášter upíral mu práwa k tomu, a přišlo o to ku práwní při, we které k žádosti Pawla z Janowic byl biskup Pasowský ustanowen od papeže za saudce. Arcibiskup Jan z Jenšteina byl wšak netoliko oprawcem kláštera Raudnického, nýbrž také zwláštním přízniwcem řádu kanowníků řeholných, a ujal se tedy jejich wyjmutí z moci arcijahenské, tak sice, že na Pawla z Janowic wydal klatbu, a když se jí nepodrobil, dal jej zajmauti w Praze s nemalým powykem w lidu z toho. Arcijahen byl přinucen dne 17 Července 1381 žádati arcibiskupa za odpuštění a odříci se dalšího wedení pře u biskupa Pasowského, aby byl klatby sproštěn.[39])

[39]) *Vita* oc. 459. *Acta consist.* 1381 pag. 392.

Roku 1382 měl arcibiskup Jan rozepři s kapitulau swého wlastního kostela, o jejíž příčině wíme jen tolik, že se týkala důchodů, zejména oběr a jakési tak zwané dobrowolné pomoci (subsidium charitativum), kterau nejspíš arcibiskup wymáhal od kapituly, i snad wíce jiných wěcí podobných. Do této pře bylo potaženo nejen wšecko duchowenstwo kostela Pražského, totiž oltářníci, vikáři, mansionáři a jiní, nýbrž i wšichni tehdejší faráři a místofaráři Pražští, tak že každý z nich tázán byl od kapituly i od arcibiskupa, koho by se přídržel (Srp. Září.). Z kapituly samé drželi jen tři kanowníci s arcibiskupem, totiž bratr jeho wlastní, Wácslaw probošt Týnský, synowec arcibiskupůw Olbram Olbramowic a Wácslaw Knobloch probošt Míšenský, jakož i nejspíš také tehdejší probošt Petr z Janowic. I w této při užil arcibiskup Jan moci úřadu swého proti swým saupeřům, tak že když učinili odwolání k papeži, nastaupil buď na klatby nebo aspoň na nějaké wyhrožowání jimi. Od toho ustaupil teprw dne 10 Října toho roku po prozatímném narownání, které se stalo prostřednictwím pana Petra z Rosenberka, ač jen do času, až by přišlo jisté rozhodnutí od papeže. Jaký konec tato rozepře wzala, není nám známo.[40])

Již roku 1383 byl arcibiskup w rozepři s arcijahny swé dioecezí wesměs, o jichž příčině není nám nic známo,[41]) roku pak 1384 w rozepři s kapitulau Wyšehradskau, což byla pře bezpochyby powahy saukromé, poněwadž se týkala nejen arcibiskupa, nýbrž zároweň také bratra jeho Pawla z Jenšteina. Nicméně užíwal arcibiskup i w ní zbraně wzaté z moci swého úřadu. Kapitula Wyšehradská, která byla bezpostředně podřízena stolici papežské, obdržela w této při za saudce od papeže biskupa Jana Litomyšlského. Tohoto arcibiskup Jan obeslal sám před saud swůj, newíme zdali zrowna z té čili jaké jiné příčiny, a když se nedostawil, wyřkl proti němu klatbu dne 27 Kwětna onoho roku. Biskup Litomyšlský wšak nastaupil zas proti němu na wyhrožowání tresty církewními, proti

[40]) *Acta consist.* 1382 pag. 292, 396—400. Palackého *Formelb.* II. 186.
[41]) *Acta consist.* 1383 pag. 331.

čemuž arcibiskup Jan hleděl se ohraditi odwoláním učiněným přímo k stolici papežské (31 Října) a obrátil zatím městského děkana Petra (faráře u sw. Michala w Opatowicích) i druhé faráře Pražské ke straně swé, kteříž se ostýchali klatby proti swému představenému wyhlásiti; ano wyhlásil sám interdikt proti kostelu Wyšehradskému; z čehož přišlo k různicím a zmatkům w lidu, poněwadž ani duchowenstwo wšecko chowání arcibiskupa w tom neschwalowalo.[42]) Ani o té při newíme, jaký wzala konec. O něco wšak později měl arcibiskup jakausi rozepři o desátek, jak za to mám, papežský a tedy nejspíše s wýběrčími stolice apoštolské, pro kterau byla naň wyhlášena klatba w den zwěstowání panny Marie (25 Bř.) roku 1387. Z příčiny té zawřel se tehdáž u welké tajnosti do swé wěže w domě arcibiskupském na Malé straně přes Kwětnau neděli a přes týden pašijowý, nesměje weřejně konati služeb božích.[43])

Skutek wší chwály hodný wykonal arcibiskup Jan z Jenšteina ku prospěchu poddaného lidu na arcibiskupstwí. Bylť se začal před jeho časy zwyk proti starému práwu čelící, že po sedlácích, neměli-li dětí, nedopauštělo se dědění příbuzným jejich, nýbrž pozůstalost pokládala se za odúmrť spadlau na arcibiskupa co pána statku. Arcibiskup Jan po některém čase spráwy swé zwyklost tuto zrušil, a předešlau swobodu sedlákům poplatným nawrátil, ač potkalo se to s námítkami

[42]) Příkladem jest Přibík farář w Týnci (jak se zdá na Sázawě), který se musil dne 2 Čw. 1385 stawěti před úřadem generalných vikářů, winěn byw z řeči proti arcibiskupowi, totiž: quod ipse de anno præsenti feria quarta post dominicam Domine ne longe (29 Břez.) dixit: Quare facitis errorem et disturbium in populo? Item dixit, dum absolvisset quosdam a sententiis, participantes et intrantes ecclesiam Wissegradensem: Ipsi non sunt in sententiis. Item quod ipse dixit, quod canonici Wissegradenses non dabunt unam merdam pro domino (i. e. archiepiscopo). Item cum interrogasset eundum dominum Przibiconum ipse dominus Bartholomæus (capellanus archiepiscopi, totiž udawač, který to naň powěděl), si ipse adhæreret Wissegradensibus, qui respondit, quod adhæreret. Paměti o té při nacházejí se w *Actech consist.* r. 1384 p. 18, 29, 30, r. 1385 p. 45, 50, také u Höflera *Prager Concilien* pag. 32.

[43]) *Vita* oc. 461.

některých členů kapituly Pražské, mezi nimi i mistra Wojtěcha Rankowa.

S učencem tímto měl wšak také jiné spory, we kterých chowání jeho bylo méně důstojné. Týkaly se wěcí učených, we kterých se arcibiskup scholastikowi na slowo wzatému sotwa mohl wyrownati. Mezi jiným arcibiskup Jan z Jenšteina, oddáwaje se we swém konání pobožnosti zwláštnímu zalíbení w úctě k rodičce boží, zawedl, jak na swém místě powěděno, nowý zaswěcený swátek nawštíwení panny Marie we swé dioecezí, a sepsal několik učených spisů k odůwodnění toho. Mistr Wojtěch byl jako mladší přítel jeho Matěj z Janowa proti zbytečnému množení swátků, a wyložil o tom písemně swé mínění. Proti němu sepsal arcibiskup obranu swého nařízení netoliko w znění welmi wášniwém, nýbrž ani na smrtelné posteli nedal mu w tom pokoje. Když se totiž mistr Wojtěch roku 1388 na smrt roznemohl, dal jej napomínati po proboštu Raudnickém, aby upustil od swého utrhání Marii panně, sice že se bude musiti strachowati hněwu jejího; a když měl Wojtěch těžké skonání práwě w den nanebewzetí panny Marie (15 Srp.), wykládal to za splnění swé wýstrahy.

Že s mužem takowéto powahy nemohlo dlauho potrwati přátelství krále Wácslawa IV, jest lehko pochopiti, poněwadž byl i král Wácslaw wášniwý, swéhlawý a na práwa swá chaulostiwý. Po proměně, kterau se Jan z Jenšteina stal ze swětáka samotářem we pobožnostech, počaly se brzy rozličné různice mezi nimi, které se týkaly dílem saukromých práw arcibiskupství, dílem mezí swětské a církewní moci w rozličných poměrech, we kterých se spolu dotýkaly; i ač o různicích těch máme zpráwy wětším dílem jednostrané, od arcibiskupa Jana samého pocházející, předce jest widěti, že se w nich nechowal weskrze spráwně, buď osobuje si co mu nenáleželo, buď počínaje si násilně w dobýwání sobě práwa, kdež by se byl měl držeti řádu saudního.

Prwní prudčejší rozepře takowého spůsobu strhla se roku 1384. Tehdáž podmaršalčí krále Wácslawa Jan Čúch ze Zásady, maje zboží w Lobkowicích pod Kostelcem na Labi

w sausedstwí zboží arcibiskupského w Neratowicích, začal sobě stawěti jez na Labi z příčiny rybolowu. Arcibiskup pokládal řeku w těch místech za swau, newíme zdali práwem čili nepráwem, a spatřowal we předsewzetí tom škodu pro swé rybářstwí. Na místě wšak, co by byl měl práwa swého pohledáwati saudem, dal úředníky swými jez ten rozbořiti o swé ujmě. Čúch wedl na to stížnost u krále Wácslawa, který, jak se zdá, již tehdáž byl proti arcibiskupu podrážděn jinými menšími spory. We hněwu dal král powolati arcibiskupa k sobě na Karlštein, zadržel jej tam několik dní w zabawení, a kázal zatím laupiti na statcích arcibiskupských (okolo 10 Čerwna) w pokutu za pych jím spáchaný. Se wšech stran staly se tedy útoky na arcibiskupstwí, pobráno dobytka, obilí, ryb a jiných wěcí, i učiněny jiné škody jak arcibiskupu samému tak poddaným jeho w ceně asi 6000 kop grošů; Čúch ze Zásady pak jez swůj wystawil znowu, a užíwal ho potom bez překážky. Příběh ten zawdal příčinu, že král Wácslaw odňal arcibiskupu Janowi úřad kancléřský, jejž do té doby zastáwal; ano buď již tehdáž, buď něco později jednal s papežem Urbanem, žádaje, aby Janowi z Jenšteina odňato bylo arcibiskupstwí.[44])

Brzy po onom příběhu měl arcibiskup rozepři s měšťany Litoměřickými o práwa poddaných jemu měšťanů Raudnických. Tito dle twrzení arcibiskupa prý od nepaměti, aspoň za tří posledních jeho předchůdců, wozili swobodně obilí na lodích ze země do dolních krajin německých. Naproti tomu měli Litoměřičtí privilegium starodáwné, posledně císařem Karlem stwrzené, dle něhož wšeliké zboží plawené po Labi až k nim mělo we městě jejich býti složeno; dle toho zbraňowali Raudnickým plawbu mimo. Arcibiskup ujal se swého města obyčejným spůsobem, kterým se tehdáž odmítalo sahání na jmění církwe, totiž wyhlášením klatby a interdiktu na Litoměřice. Owšem ujal se král swých měšťanů, nechtěje dopustiti, aby byl arcibiskup saudcem we swé wlastní při.

[44]) Wiz Jana z Jenšteina list ku panu Jindřichowi z Rosenberka u Höflera: *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung* II 17.

K jeho domluwě stawil arcibiskup klatby, a král swolil za to k saudci mimořádnému čili konservatoru, jehož sobě arcibiskup wyžádal w té při od papeže. Byl to opat skotský we Wídni, který po několika létech wydal rozsudek proti Litoměřickým; oni wšak se proti tomu odwolali k stolici papežské, a obdrželi saudce jiného, což by se sotwa bylo stalo bez slušných příčin s jejich strany. Zatím zůstáwali w držení swého práwa, jehož jim i král Wácslaw konečně potwrdil nowým majestátem (1391, 11 Un.). Arcibiskup wážil sobě škodu swau i města Raudnice z toho na 30.000 zlatých.

Mezitím pokládal sobě za křiwdu, když s powolením králowým byly wystaweny domy na Malé straně Pražské we dwau pořadích při zdi dworu arcibiskupského tamže, a naproti tomu, když wyhořely domy jemu poplatné wedlé mostu Pražského,[45]) nedopustilo se znowu wystawení jich, bezpochyby z nějakých obecních ohledů. Měl také asi od roku 1386 rozepři s konšely Staroměstskými o přiwoz přes Wltawu doleji mostu, jehož se zmocnili, jak se domníwal, z tajného ponuknutí od krále. I proti nim wydal klatby několikkrát po sobě, ale musil je stawiti k žádosti králowě, kterýž kázal konšelům, aby peníze wybrané z přiwozu odwáděli schránci k tomu ustanowenému až do rozsauzení wěci. Neznámo oč, měl arcibiskup Jan také nějakau rozepři s jistým panošem králowým, Dětřichem Hesem z Makowa,[46]) kterýž odpowěděl jemu a jal se škoditi na statcích arcibiskupských, sám pak král poskytl prý mu branného lidu ku pomoci. Záští toto trwalo několik měsíců, až se arcibiskup musil poddati na rozsudek biskupa Jana Litomyšlského, ten pak wypowěděl proti němu, tak že musil arcibiskup wyplatiti Hesowi 50 kop a za škody neobdržel žádné náhrady. Podobně utrpěl arcibiskup škody w jiné rozepři s Těwákem purkrabím králowským na Kugelwaitě, kterýžto bez odpowědi učinil mu zájem dobytka na zboží jeho

[45]) W *Aktech in curia Romana* (u Pelzla. *K. Wenc.* 151), které dáwají zpráwu o těchto rozepřích, stojí: in Praga in *monte* Pragensi, a wšak jistě chybně místo *ponte*.

[46]) Celé jeho jméno čte se w *Aktech consist.* r. 1385 fol. 48.

Rokycanském. Arcibiskup wedl stížnost u krále samého; kterýž wyslowil politowání swé, prawě, že se to nestalo s jeho wědomím. Když wšak král nepílil dosti, aby se stalo, co bylo za práwo, pozbyl arcibiskup trpěliwosti, a wyprawil branný lid swůj k oplacení swé škody. Z toho se král rozhněwal, dal stihati lid arcibiskupůw, a učinil mu škodu wětší než předtím.

Jest welice k wíře podobné, že když již byla zlá wůle mezi králem a arcibiskupem, dwořané a zwláště přední důwěrníci čili tak zwaní milci králowi podněcowali jeho tím wíce a činili duchowenstwu wšelijaké schwálnosti, naproti tomu pak zase arcibiskup utwrzowán byl we swé neustupnosti tím wíce od swých předních úředníků w duchowenstwě, od oněch welkých kanowníků swých, jak je nazýwá Matěj z Janowa, kteří se mu hleděli zalíbiti jak nejtužším hájením předností a práw stawu duchowního. Největší podnět ke třenicím zawdáwalo oswobození duchowních osob i nejnižšího stupně od saudů swětských, poněwadž ti, obcowáním swým téměř w ničem se nerozeznáwajíce od lidí swětských, často sprawedliwost proti sobě wyzýwali skutky nedowolenými a předce nemohli býti dle řádu trestáni jako jiní lidé. Spoléhajíce se na smýšlení duchowenstwu protiwné při dwoře králowském, počali úřadowé swětští častěji než jindy sáhati na osoby duchowní w takowých případnostech, nešetříce jich wyjmutí. Tak stalo se kdysi na začátku roku 1392 na Nowém městě Pražském, že byl študent jeden stawu duchowního pro nějaký zločin práwem swětským zajat a sťat z rozkazu neboli snad se schwálením králowského podkomoří Sigmunda Hulera; čehož tehdáž úřad arcibiskupský pominul mlčením. Opět pak asi na začátku roku 1393 byl jiný duchowní zatčen na Nowém městě a newydán arcibiskupu, který jej chtěl wzíti we swau wazbu, nýbrž z rozkazu podkomořího upálen. Jaké zločiny to byly, pro které se to obojí stalo, neprawí se nikdež. Ale w knize Nowoměstské z toho času nacházíme pamět o jistém žákowi čili duchowním, jménem Dětřichowi, kterého zajal podrychtáří Mikuláš, když jej postihl w místě podezřelém mezi newěstkami w ulici Krakowské. Ukázalo se naň, že wylámal nedáwno truhlu

1393 w kostele w Holubicích a ukradl z ní kalichy s patenami, křížek a monstrancí jednu se swatými ostatky; pročež jej konšelé Nowoměstští wzali u wýslech, a on přiznal se. Může dost býti, že on to byl, jejž dal Huler proto upáliti; a byl-li to jiný, dá se mysliti, že se mu to stalo spíš ještě pro něco horšího.

Arcibiskup Jan z Jenšteina wšak tentokrát neohlížel se na příčinu odsauzení, než jen na to, že mu bylo swětskau mocí saženo do jeho práwa, a nechtěje déle snášeti ničeho podobného, uzawřel nastaupiti na odpor rozhodný. Předně podal králi Wácslawowi skrze raddy jeho písemnau stížnost we jménu swém a celého duchowenstwa swé dioecezí na wšecko, co se jemu dálo protimyslného, a žádal, aby se mu stalo naprawení toho. Obsah toho spisu byl wětším dílem powšechný. Arcibiskup stěžowal si w něm na úřady swětské, že potahují osob duchowních k saudům swým, zmiňuje se přitom o žácích zatknutých na Nowém městě, žalowal, že se mu dějí překážky we wykonáwání jeho saudní moci a zwláště we wyhlašowání klateb jeho i papežských; jakož prý nedáwno w kostele sw. Jakuba wykonawatel rozkazu papežského byl wlečen přes kostel, zraněn až do prolití krwe a potom delší čas držán we swětské wazbě na radnici, čímž prý kostel byl zneswěcen, swátosti zneuctěny; wytýkal, že se mnozí uwazují w beneficia pominutím jeho úřadu z pauhé wůle králowy, zastírajíce se jakýmsi propůjčením králi od papeže, jemu neznámým; káral neswobodu manželstwí, ježto prý panny býwají nuceny wzíti sobě muže proti wůli swé, též útisky, které prý se dějí wdowám a sirotkům a křiwdu činěnau duchowním, když se jim od úředníků králowských upírá práwo k dědictwí, wšak také zakazowání prodejů statků zemských duchowenstwu a zabawowání statků takowých k rukaum králowým, o kterém prawil, že newí z jaké moci děje se, kdežto byl o tom wůbec známý zákon císaře Karla; naříkal na obtěžowání klášterů berněmi a jinými břemeny, a na opowržení, we kterém prý jest duchowenstwo wůbec, tak že i Židé, nepřátelé Kristowi, požíwají stawu lepšího. Zapřisáhaje krále, aby wšecko toto

weliké a rozličné zlé naprawil, aby odňaté duchowenstwu statky kázal nawrátiti, aby winné potrestal a nad práwy a swobodami duchowních, jakožto swých pokorných kaplanů, ruku ochrannau držel, prosil ku posledu, jsau-li kteří raddowé jeho, ježto by jej chtěli nawáděti k nenáwisti na duchowenstwo, aby takowým nedáwal wíry, nýbrž měl je za lidi lstiwé, za největší nepřátely spasení swého, cti swé a swého králowstwí, ano za nepřátely boží, za sluhy ďáblowy a posly Antikristowy. 1393

Již tato záwěrka ukazuje, že se arcibiskup laskawého přijmutí tohoto žalobného spisu aspoň od radd králowských, kterým ho podal, nenadál. On ho wůbec neočekáwal; nýbrž nechaw pro zachowání jména projíti jen několik dní, nastaupil na důraznější prostředky. Wydal totiž skrze úředníky swé, totiž owšem skrze officiala Mikuláše Puchníka a generalného vikáře Jana z Pomuka, obsílku na králowského podkomoří Sigmunda Hulera, aby stál před saudem jeho. Mělť odpowídati nejen z odprawení dwau oněch žáků na Nowém městě Pražském, nýbrž také z řečí a skutků prý kacířských, kterých se dopustil. Huler odpowěděl mu, že se postawí, ale s dwěma sty kopinníky. Tu naň arcibiskup wydal klatbu jakožto na zatwrzelého. Z toho byl teprw weliký hněw krále a markrabí Prokopa, jakožto tehdejšího pomocníka jeho we spráwě zemské, který se Hulera zwláště ujímal, i wšech dwořanů duchowenstwu protiwných. Rozezlilit pak se netoliko na arcibiskupa samého, nýbrž zwláště na Puchníka, Pomuka a některé jiné přední rádce arcibiskupowy. Předce wšak král držel ještě zůřiwost swau na uzdě. Zdá se toliko, že z příčiny klatby wyřčené proti Hulerowi uznal zapotřebí, nařiditi wšem městům králowským, aby mu jakožto jeho podkomořímu bez ohledu na to opětně učinili přísahu poslušnosti a wěrnosti.[47])

Nedlauho potom, dne 14 unora 1393, zemřela newlastní matka Wácslawowa, císařowna *Alžběta,* we wdowském sídle swém Hradci nad Labem. Tělo její přiwezeno jest do Prahy a pohřbeno w kostele sw. Wíta we hrobce králowské wedlé

[47]) Wiz list takowého obsahu jen k jednomu městu daný dne 20 Ledna 1393 w Palackého *Formelb.* II. 129.

1393 manžela jejího císaře Karla. Možná, že za příčinau pohřbu toho přijel král Wácslaw do Prahy; ale neděje se o tom žádná zmínka. Asi pak téhož času nebo spíš o něco později došla krále Wácslawa zpráwa jemu nad míru příjemná, že totiž papež Bonifacius IX swolil také ke druhé jeho žádosti přede dwěma léty naň wznešené, o powolení zwláštního *milostiwého léta* pro Čechy a druhé země jeho, což sobě král pokládal za welké a zwláštní wyznamenání. Stalo se to bullau danau w Římě dne 15 Ledna toho roku. Odpustek byl přitom rowněž tak plný, jako kterého byli účastni wšichni, kteří byli roku 1390 putowali do Říma. Kdo ho chtěl dosáhnauti, měl, byl-li Pražan, patnáctkrát, byl-li pak příchozí odjinud, sedmkrát w rozličné dni nawštíwiti čtyry k tomu ustanowené kostely, totiž sw. Petra a Pawla na Wyšehradě, Božího těla prostřed náměstí Nowoměstského, metropolitní kostel sw. Wíta na hradě Pražském a klášterský kostel we Břewnowě; měl wykonati zpowěď u některého z dwadceti nebo dle potřeby wíce zpowědníků, kteří měli k tomu býti zwláště ustanoweni od arcibiskupa Pražského neb jeho generalného vikáře, od Ubaldina legata papežského, který byl mezitím od papeže jmenowán biskupem Turritanským, neb od jeho generalného vikáře, a od wýběrčího důchodů komory apoštolské w Čechách neb jeho náměstka; měl za třetí na místě obtíže, kterau by byl zkusil putowáním k milostiwému létu do Říma, wykonati milosrdné skutky, které by mu zpowědník uložil; za čtwrté pak měl w penězích tolik, co by ho byla stála cesta k milostiwému létu do Říma a zpátky i co by byl w Římě měl obětowati ku kostelům k tomu ustanoweným, složiti na oltáři neb oltářích k tomu naznačených w kostele Wyšehradském. Kolik by to bylo, mělo odhádáno býti každému dle jeho stawu a jmění zwláštním přijimatelem těchto peněz, který by byl ustanowen k tomu arcibiskupem a druhými osobami wýše jmenowanými. Ten mohl chudým dáwku tuto také slewiti buď celkem nebo s část. Polowice těchto peněz měla se dostati kostelu Wyšehradskému na stawbu neb jiné potřeby, polowice měla odwedena býti do Říma rowněž na stawbu a jiné po-

třeby při jistých kostelích tamějších. Mimo to měl býti jak 1393
na Wyšehradě, tak u sw. Wíta, u Božího těla a w kostele Břewnowském ustanowen jistý oltář, na který by se od pautníků kladly dobrowolné dary k dobrému těchto čtyr kostelů. Začíti mělo se milostiwé léto we čtwrtau neděli postní, to jest dne 16 Března toho roku, a mělo trwati až do powýšení swatého kříže čili do 14 Září.

Nedlauho wšak potom, když bulla papežská o milostiwém létě přišla do Prahy, zběhla se nowá wěc mezi králem a arcibiskupem, která záští mezi nimi dlauho dautnající přiwedla k plnému wyšlehnutí. Král Wácslaw zamýšlel od některého času, wyžádati od papeže zřízení nowého biskupstwí w Čechách, k jehož nadání mínil obrátiti statky kláštera Benediktinského w Kladrubích, podobně jako byl předtím při založení biskupstwí Litomyšlského přiwtělen k tomuto klášter Præmonstratů w Litomyšli. Králi bylo přitom nejspíš o to, aby mohl udělením nowého biskupstwí odměniti se některému ze swých zalíbených kaplanů dworských. Čekal přitom jen na smrt starého již opata Kladrubského, jménem Racka, jehož místo dle jeho úmyslu nemělo wíce býti osazeno. Beze wší pochybnosti nebyl úmysl ten tajen, a přání králowo musilo býti arcibiskupu známo. Jemu wšak a jeho konsistoři bylo zřízení nowého biskupstwí a tudy zmenšení objemu dioecezí arcibiskupské proti mysli, i mínili proto úmysl králůw překaziti. Když tedy opat Racek zemřel, neznámo kterého dne, snad asi ku konci Unora nebo na začátku Března roku 1393, wykonali mnichowé Kladrubští wolení nowého opata ze swého prostředka, jménem Olena (před 7 Břez.), a arcibiskup Jan netázaje se nic krále, dal dle obyčeje ohlásiti lhůtu k námítkám proti této wolbě; když pak se nedostawil žádný odpůrce, dal generalný wikář *Jan z Pomuka* nowému opatu arcibiskupské stwrzení dne 10 Března.

O tom když zwěděl král Wácslaw, neznal hněw jeho na arcibiskupa žádné míry, a obrátil se opět také proti předním jeho rádcům, kterým král přičítal, že jej k tomu pobádali. Přebýwaje tehdáž na Žebráce, strojil se odtamtud do Prahy

1393 s úmysly krutými. Uslyšewše o tom official arcibiskupůw Mikuláš Puchník a vikář doktor Johánek z Pomuka, dali se hned napřed na útěk z Prahy do Raudnice, kdež tehdáž přebýwal arcibiskup. Bylo to asi 15 Března.[18]) Brzy po nich přišly dopisy od několika radd králowých, kteří wybízeli arcibiskupa, aby přijel do Prahy. On bál se toho; nicméně k radě Puchníka a Jana z Pomuka jakož i swého hofmistra Něpra z Raupowa odebral se spolu s nimi do jistého místa jen míli cesty od Prahy wzdáleného; byly to snad Kyje, náležející k arcibiskupstwí. Tam přijeli k němu dwa z důwěrníků králowých, bratr Mikuláš zpowědník králůw, zwolený od nedáwna za biskupa Lavantského, a Jan Čúch ze Zásady, podmaršalčí, a přimlauwali mu welmi, aby se odebral do Prahy k jednání s králem o smíření, slibujíce mu přitom osobní bezpečnost jak we jménu swém tak také nejwyššího hofmistra králowského Jindřicha Škopka z Dubé. Od krále Wácslawa odewzdali arcibiskupowi psaní, které mu sice nic dobrého tušiti nedalo. Bylo psáno německy, a obsahowalo asi tolik: „Ty arcibiskupe, dej mi zpět hrad Raudnický a jiné mé zámky, a klid se mi z mé země české. Pakli se oč pokusíš proti mně neb mým lidem, míním tě utopiti a rozepře ukliditi. Do Prahy přijeď.“ Raddowé králowi wšak, které arcibiskup u sebe častowal jídlem a pitím, wymlauwali mu dojem z toho, prawíce, že král, ač jest rozhněwán welice, bude jej rád widěti a s ním jednati, tak že bude z toho pokoj mezi ním a králem i lidmi jeho a králowými. Na ty řeči dal konečně arcibiskup, a odebral se se swými důwěrníky do Prahy dne 18 Března.

Zde byl mu nazejtří, dne 19 Března, položen rok k jednání o pokoj s králem, s markrabím Prokopem a s podkomořím Hulerem, ku kterémuž jak král tak arcibiskup poslali každý několik radd swých. Tito ujednali jistau smlauwu o wšecky wěci sporné, které se týkaly krále samého a Hulera, odložiwše zatím toliko zwláštní pře mezi arcibiskupem a Prokopem. Smlauwa pak tato měla druhého dne (20 Března)

[18]) Dne 14 Března nacházel se Jan z Pomuka ještě naposledy při úřadě swém w Praze, dle *Lib. confirm.* (u Tingla 158).

býti slawně stwrzena na osobním sjezdu krále a arcibiskupa. 1393
K tomu cíli odebral se král s dworem swým do kláštera sw. Maří rytířů Swatojanských konec mosta jakožto na blízko domu arcibiskupowa na Malé straně, a před něj předstaupil tam arcibiskup s raddami swými a s jiným průwodem. Jak medle wšak král spatřil arcibiskupa a úředníky jeho, které měl nejwíce w nenáwisti, zmocnil se ho hněw, tak že najednau nechtěl nic slyšeti o umluwě zawřené s raddami swými, kterým byl prwé dal plnomocenstwí, i obořil se na arcibiskupa s celau swau zůřiwostí, která snad byla také již rozpálena wínem: Ty arcibiskupe, prawil, wynášíš klatby na mé úředníky bez mého wědomí! ty jsi stwrdil opata Kladrubského! ty strkáš na mého podkomořího kacířstwí a bludařstwí! Nepotázal jsi se, a o swé ujmě to činíš. Wěz, že toho budeš želeti. W tom spatřiw hofmistra arcibiskupowa, rytíře Něpra z Raupowa, zwolal naň: Ty mi hned jdi odtud, sic ti dám sraziti hlawu. A hned kázal lidem swým: Tyto čtyry zajměte mi, totiž arcibiskupa, Mikuláše Puchníka, Jana z Pomuka a Wácslawa probošta Míšenského, a pozorně je weďte. Přitom hrozil některým: Tebe a tebe dám utopiti, a nařizowal, aby byli wedeni do místa kapitulního při kostele metropolitním na hradě; tam že chce shledati, čí radau se co stalo. Arcibiskup, uleknuw se těchto řečí náramně, chtěl pokořením se ukrotiti hněw králůw, a několikkrát poklekl před ním; ale král ušklíbl se naň, čině to po něm, totiž nahýbaje také kolena ku kleknutí. Tu wybawila arcibiskupa branná čeleď jeho, která jej prowázela, a odwedla jej w bezpečnost do domu jeho; druzí wšak uwedeni jsau dle rozkazu králowa do kapituly.

Tam přišel král za nimi, a počal zle řáditi proti wšem sobě protiwným. Děkana Pražského Bohuslawa udeřil několikkrát do hlawy jilcem meče swého, až krew tekla, a dal jej potom s rukama přes záda swázanýma odwésti do domu purkrabského na hradě. Když pak nejspíš wýslechy jeho newedly k cíli, dal tři prwé zajaté a s nimi také Něpra, hofmistra arcibiskupowa wýše zmíněného, muže obstaložného, wésti dolů s hradu na radnici Staroměstskau a odtamtud na rychtu,

1393 wždy se tázaje po arcibiskupu, zdali by ho měli též, poněwadž proti němu nejwíce dychtil po wylití sobě zlosti. Opět odebral se král sám na rychtu Staroměstskau, a tam, již u wečer, poručil katowi swázati ruce i nohy čtyr zajatých, a dwa z nich, Puchníka a Pomuka, dal mučiti před očima swýma pálením jich pochodněmi a swícemi rozžatými do boků a jinam, ano i sám, rozsteklíw se pálil je swýma rukama; konečně nařizowal wšecky čtyry utopiti. W tom rozpomenul se; nejspíš mu přišlo okamžitě na mysl, žeby takowéto sahání na osoby kněžské mohlo míti pro něj nemilé následky při dwoře papežském. Žádal tedy na strýzněných, aby mu slíbili s přísahau, nikomu o tom neříkati, že byli zajati a mučeni; pod tau wýminkau slibowal jim darowati žiwot. Mikuláš Puchník, Wácslaw probošt Míšenský a rytíř Něpr učinili to, a podepsali listinu o tom tudíž učiněnau od weřejného písaře. Ale čtwrtý, vikář Jan z Pomuka, byl již tak zmořen a jmenowitě bok jeho jeden tak popálen, že by byl nemohl zůstati žiw, pročež wyswědčení jeho nebylo by nic prospělo králi. Tedy jej dal odwésti na smrt. Wlekli jsau jej po ulicích až na most; tam swázali mu ruce do zadu, wstrčili mu raub do ust, a nohy ke hlawě do kozlíku swázawše, shodili jej do řeky Wltawy asi w třetí hodinu noční, jak bychom řekli, w dewět hodin wečír.[49])

Arcibiskup Jan pobyl zatím několik hodin we dwoře swém. Když wšak potom slyšel, jak byl zraněn děkan a jak odwedli jeho důwěrníky na rychtu, bál se zlé příhody, a nějakým tajným spůsobem utekl z Prahy. Král mínil jej zajmauti; toliko nechtěl násilně udeřiti na dům arcibiskupůw, než rozestawil sem tam hlídky, aby jej snad při pokuse o útěk chopili bez powyku. K tomu cíli byly po několik dní

[49]) Z wyprawowání tohoto jde na jewo, že se neshoduji se spisowateli staršími ani nowějšími, kteří generalného vikáře Jana z Pomuka pokládají za swatého, t. j. za swatého Jana Nepomuckého. Nemohu přiswědčiti k tomu z té příčiny, že swatořečení Jana Nepomuckého od stolice papežské nebylo míněno jeho osobě, tak jakož i zbožné mínění lidu na začátku minulého století, ku kterému při swatořečení tom obrácen byl zřetel, newztahowalo se k tomuto Janowi z Pomuka, nýbrž k jiné osobě.

zastaweny wšecky přiwozy přes Wltawu w Praze, tak že nikdo 1393
nesměl po nich s jedné strany na druhau; a we wšech branách i mimo město w rozličných místech byla učiněna opatření proti arcibiskupu. Také bylo po celé Praze prowoláno, aby w noci žádný kněz neb duchowní nechodil na ulici, sic že kněz bude zajat, duchownímu pak jiného stupně že bude uťata ruka. Arcibiskup byl wšak již dříwe z města, než se král nadál, a odebral se na jeden z nejwzdálenějších zámků swých, totiž na Supíhoru blíž pomezí zemského za Teplicí na Krušných horách. Dostal se tam u welkém strachu teprw za pět dní a nocí po obtížném a nebezpečném cestowání. Tam teprw zwěděl o zmučení swých úředníků a utopení Jana z Pomuka.

Mezitím zašla králi welká zůřiwost, a počal přemýšleti o následcích, které mohly míti přenáhlené skutky jeho, i jak by je od sebe odwrátil. Když se konečně dowěděl, že se arcibiskup zachránil útěkem a že byl na Supíhoře, uzawřel hledati smíření s ním, a wyprawil k němu jednoho z dwořanů swých, pana Hyncíka Pluha z Rabšteina, s dwěma kanowníky Pražskými, po kterých žádal ho, aby se nawrátil do Prahy, že se míní w rozepři s ním poddati na wýpowěď kapituly jeho, posílaje hned napřed bezpečný list pro něj a jeho lidi. Měli mu říci, že co se stalo, král toho lituje a welice se rmautí z toho; chybil-li, že chce naprawiti a zadost učiniti, jak bude wypowěděno, byť měl před arcibiskupem kleknauti na kolena. Pakli se arcibiskup k tomu nenakloní, že si král bude zaufati a učiní mnoho zlého. Tedy pokud má lítost, aby přijal jeho pokání. Wedlé toho hodilo se wšak králi dobře také milostiwé léto tehdáž propůjčené; nebo se jím odpauštěly spolu se hříchy, z nichž se kdo wyzpowídal, také wšecky církewní tresty za ně zaslaužené, newyjímajíc ani klatby malé neb welké ani interdiktu. Poněwadž začátek jeho, ustanowený papežem na 16 Března, připadl do času, we kterém arcibiskup nebyl w Praze a official i generalný wikář byli před hněwem králowým utekli k němu na Raudnici, stalo se wyhlášení milostiwého léta jaksi spěšně a se zmatkem, tak že newyšlo we

1393 jménu arcibiskupa ani legata Ubaldina neb vikářů jich, kteří byli w bulle papežské jmenowáni na prwním místě, než toliko od wýběrčího komory papežské, tehdáž Wácslawa Portulana kanowníka Pražského, a od jiného Pražského kanowníka Petra ze Wšerub, na nějž se bulla ani newztahowala. Nicméně začalo se milostiwé léto následkem toho w ustanowený čas, a král Wácslaw wykonal předepsané pobožnosti, i nabyl tudy absolucí, kterau byl stíhání církewními tresty za tehdejší činy swé sproštěn.

Arcibiskup Jan, maje w paměti zlé příhody, kterým byl sotwa teprw ušel, rozpakowal se nejprw, měl-li by k žádosti králowě nawrátiti se do Prahy. Teprw po mnohém domlauwání poslů králowých odhodlal se, a swolil, aby kapitula jednala o narownání mezi ním a králem, prawě, že předloží swé artikule, oč by se mu jednalo, a král aby předložil též swé. Poslowé tázali se hned, jaké by byly jeho artikule; i odpowěděl, že bude žádati, aby podkomoří králowský, nařčený z kacířstwí, stál k jeho saudu; aby opat Kladrubský, od něho stwrzený, zachowán byl we swém práwě; aby mu bylo swobodno metati klatby;[50]) aby mu nikdo nepřekážel w moci jeho biskupské; aby mu král učinil zadost ze škod; aby se sprawedliwost dála w králowstwí wdowám a sirotkům, a tak dále dle smyslu stížností předtím podaných raddě králowské. Když to poslowé slyšeli, usmíwali se, znajíce dobře, že kající smýšlení králowo tak daleko nesměřowalo, aby se arcibiskupu we wšem poddal; prawili, že to jsau wěci weliké, a radili mu k trpěliwosti; což naděje arcibiskupowy zase welice ochladilo. Nicméně swolil přijíti do Prahy, když by mu král dal průwod třemi pány, které jmenowal, k jízdě tam i zpátky. K tomu král swolil, ač tak, že ustanowil ku průwodu jiné pány tři a po nich poslal arcibiskupu bezpečný list; s čímž on spokojiw se, přijel do Prahy dne 29 Března, w sobotu před kwětnau nedělí.

Hned nazejtří (30 Bř.) začalo se wyjednáwání, ku kterému bylo položeno místo opět we klášteře matky boží konec

[50]) Censuram ecclesiasticam quod libere fulminem.

mosta. Od krále byli k tomu posláni někteří raddowé jeho. 1393
Tu poznal arcibiskup proti swému nadání, že wlastní kapitula jeho, která měla býti prostředníkem, neměla chuti ani odwahy ujímati se jeho wěci, ze strachu před králem. On napřed promlauwal s některými kanowníky, chtěje aby se s ním o to, jak by měli jednati, dorozuměli; oni wšak odepřeli mu toho, zůstawujíce sobě swůj wlastní úsudek; potom pak nadržowali we wšem raddě králowě. Prwé než by se jednalo o smíření s králem samým, měl se arcibiskup srownati s podkomořím Hulerem a s markrabím Prokopem. Tu pak s strany Hulera žádáno na něm, aby ho pro odprawení dwau duchowních dále nestíhal, a že jej prwé stíhal vikář jeho, aby řekl, že to bylo bez jeho wědomí; co se pak týkalo obwinění z kacířstwí, aby řekl: co jsem mu učinil, učinil jsem z náwodu jiných, a nyní toho dobrowolně pomíjím. Markrabí Prokopowi pak měl arcibiskup postaupiti jistých statků na Morawě k požíwání na čtyry léta; o čemž, proč bylo žádáno, nelze nám sauditi, poněwadž se o předmětu zwláštní pře mezi markrabím a arcibiskupem nezachowala žádná zpráwa. Arcibiskup dlauho obojím žádostem těmto odporowal; ale když mu kanowníci ustawičně přimlauwali, aby se newzpauzel, že jest se sic obáwati wětšího zlého jemu i jim, dal sobě říci, ač pokaušel se přitom o wšelijaké wytáčky a zámlčky. W omluwě ku podkomořímu wypustil ponejprw slowo „dobrowolně", a teprw po několikerém upomínání o to wyřkl je, ale myslil prý si přitom, že jen teď pomíjí stíhání jeho, budaucně wšak že toho, co podkomoří učinil, nezanechá bez trestu. Když pak podkomoří dle umluwy podal mu ruky a prosil, aby mu odpustil, přijal ruku arcibiskup, a řekl: odpauštím ti, cožkoliw jsi proti mně učinil, ale myslil prý si přitom, co proti Bohu učinil, toho že se to netýče. Ku postaupení statků morawských markrabí Prokopowi wyhýbal se slowům, kterými by zřejmě swolil; ale také zřejmě neodporowal, než podaw kanowníkům prostředkujícím listu pergamenu, řekl, co bez něho jednali, aby také bez něho sepsali. Následkem toho wykonalo se osobní smíření mezi arcibiskupem a markrabím Prokopem

1393 nazejtří, totiž w pondělí po kwětné neděli (31 Bř.), k čemuž sešli se zase w klášteře u matky boží konec mosta. Poté bylo ustanoweno sejití se arcibiskupa s králem ke smíření na auterý ráno we 14. čili nynější osmau hodinu.

Arcibiskup, jak mu bylo přimlauwáno od umluwců, předstaupiw před krále, poklonil se, a žádal, aby mu král odpustil, jestliže co učinil proti němu. Očekáwal, že i král pokoří se a slíbí zadostučinění za swé zlé skutky. Ale král nic toho neučinil, nýbrž řekl mu, aby napotom newydáwal klateb na úředníky jeho bez jeho wědomí; přitom pak žádal, aby arcibiskup dal řádně znowu ohlásiti milostiwé léto a lidu je poručiti. To arcibiskup učinil, tak že teprw nyní wyšlo ohlášení we jménu jeho a druhých osob jmenowaných w bulle papežské.

Král odebral se po tomto takowém smíření na několik dní do kláštera Zbraslawského; arcibiskup pak zůstal w Praze, a konal obřady w týden welkonoční a na welkau neděli. Tu se následkem nowého ohlášení milostiwého léta roznášely po Praze řeči, že poněwadž prwní ohlášení nebylo řádné, dotud milostiwé léto nemělo platnosti. Někteří kněží wykládali to tak na kázáních; ano když se král w neděli welkonoční wrátil do Prahy (6 Dub.), bylo mu řečeno, že to arcibiskup sám tak dal ohlašowati. Z toho se král opět náramně rozhněwal, poněwadž byl tím upírán aučinek též jeho putowání, jakožto předtím wykonanému. Poslal čtyry raddy swé k arcibiskupowi, aby jej z toho kárali, proč že to učinil. Arcibiskup odpowěděl, že on ničeho takowého neprohlásil aniž kazatelům nařídil. Tu poslal k němu král opět, již za saumraku, biskupa Lavantského, žádaje, aby mu na to dal list pod swau pečetí, že milostiwé léto mělo platnost před jeho druhým ohlášením; zároweň pak odebral se sám do kláštera matky boží, a očekáwal tam odpowěď. Arcibiskup se zdráhal, a teprw po mnohých domluwách powolal swého písaře, a nařizowal mu, aby napsal toliko, že on nenařídil rozhlašowati neplatnosti milostiwého léta před swým ohlášením. To nepostačowalo poslu králowu, a protož četní páni a šlechtici práwě u arcibiskupa

přítomní hleděli jej nakloniti, aby dal psáti, jak král žádal; 1393
konečně pak, poněwadž bylo již pozdě na wečer, pohnuli jej, aby šel na odpočinutí a zanechal toho písaři, kterýž pak napsal dle žádosti králowy. Prawilo se potom arcibiskupu, že kdyby byl král toho listu od něho nedostal, byl by té noci učinil útok na něj a na jeho lidi s welkým zástupem branných, které prý měl k tomu pohotowě w radnici Staroměstské, a žeby mu bylo nic neprospělo předešlé smíření, ani bezpečný list, ani páni ustanowení k jeho swobodnému průwodu, kteří zůstáwali při něm.

Nazejtří, totiž w pondělí welkonoční (7 Dub.), odjel král ráno na Žebrák, a protož i arcibiskup opustil Prahu, a odebral se do Raudnice. Zatím nedocházelo konce postaupení statků morawských markrabímu Prokopowi, protože kapitula, na kterau arcibiskup byl wěc tu složil spůsobem welmi pochybným, nejspíš se rozpakowala, pokud neměla od něho zmocnění určitějšího. Tu stěžowali na arcibiskupa protiwníci jeho opět u krále, že neplní wýminek umluweného smíření. Arcibiskup zwěděw, že se král proto znowu bauří a jemu wyhrožuje, psal mu list, kterým se wymlauwal, že newí, jakým spůsobem by kanowníci mínili statky ony od kostela odciziti. Nad slowem *odciziti* pozastawil se král, který, jak se zdá, dobře newěděl, oč se přitom jednalo, a prawil k poslu, žeť on nechce žádných statků od kostela odciziti, a pakli to kdo z raddy jeho twrdí, že w hrdlo lže. Potom řekl: Wyřiď arcibiskupowi mau službu a milost i ať přijde do Prahy, aby ukazowal swátosti říšské a králowské lidu a pautníkům. Blížilť se den Swátosti, to jest pátek po prowodní neděli (18 Dub.).

K tomuto laskawému wyzwání arcibiskup přijel do Prahy, a w den Swátosti wykonal ukazowání swatých ostatků obyčejným spůsobem. Druhého dne ráno (19 Dub.) chtěl zase odjeti. Ale když ještě seděl při snídaní, přišlo mu wzkázání od biskupa Lavantského a od podkomořího Hulera, aby žádným spůsobem neodjížděl, že mají k němu poselstwí od krále. Přišedše hned potom sami, oznámili mu předně, že král dal swolení swé ku postaupení statků morawských bratranci swému

1393 Prokopowi; za druhé pak, že jest přání a wůle králowa, aby arcibiskup i kapitula jeho dali swolení swé ku powýšení opatstwí Kladrubského za biskupstwí, i aby arcibiskup psal o to papeži. Arcibiskup Jan wyžádal si času, aby se mohl o to uraditi s kapitulau; což také učinil, ale s účinkem patrně jemu neprospěšným. Nebo druhého dne potom (20 Dub.) ráno dali kanowníci swolení swé, jak král žádal, a poslowé králowští přišli s tím podruhé k arcibiskupu, od něho téhož wyžadujíce. Darmo wymlauwal se, že mu toho nelze se ctí učiniti, když již nowého opata Kladrubského řádně stwrdil; biskup a podkomoří řekli mu, že má opat složiti důstojenstwí swé do rukau králowých. K tomu hned předložili mu ještě jednu žádost králowu. Zdwihal totiž král (těžko domysliti se na jakém základě) nárok na podací práwo při wšech farních kostelích w celé Praze i při jiných wíce mimo Prahu, a žádal na arcibiskupowi, aby práwní rozhodnutí o tom wzložil na swém místě na biskupa Lavantského a na Wyšehradského děkana Wácslawa z Buřenic, kterýžto byl raddau králowským i zwláštním jeho důwěrníkem.

Patrně rostla smělost králowa den ode dne wíce následkem zastrašení arcibiskupowa a poddajnosti kapituly jeho, tak že si počal proti nim wymýšleti, co se mu zlíbilo. Chtělť docíliti toho, aby zwláště duchowenstwo we hlawním městě bylo wesměs záwislé od jeho milosti. Tak na to hleděl také arcibiskup, a bránil se znowu; wšak znowu bylo naň doléháno, zwláště i od prælatů kostela Pražského, aby splnil wůli králowu. Mimo to měl již také náwěští, že se král strojí žádati na něm, aby se zawázal pod rukojemstwím, o wšem tom, co se mezi nimi stalo, wěčně mlčeti a nezdwihati o to žádných pří, ani u stolice papežské ani žádným jiným spůsobem; ano donášelo se mu o opětných hrozbách králowých, že ještě wíce jich utopí, mezi kterými on měl býti prwním. W tom neblahém položení myslil konečně na útěk; i aby se jen bez překážky dostal z Prahy, slíbil i w té wěci učiniti podlé wůle králowy. Spokojiw wšak tím spůsobem posly králowské, odjel hned na hrad swůj Raudnický. Odtamtud odwolal ustanowení

biskupa Lavantského a děkana Wyšehradského za saudce 1393
w záležitostech podacích práw, jichž se týkalo, a oznámil jim, že sobě samému zůstawuje saud w rozepřích, které by o to mezi králem a držiteli podacích těch wzešly. Jen pak asi o dwa dni později, totiž w den sw. Wojtěcha (23 Dub.) téhož roku, wydal se na cestu do Říma, chtěje hledati sprawedliwosti proti králi u stolice papežské. W průwodu jeho nacházel se přitom také Kladrubský opat.

Wěci, kterých se byl král Wácslaw dopustil we wzteku swém proti osobám duchowním, byly owšem takowé, pro které papežowé užíwáwali welké přísnosti, nešetříce knížat a králů. Pročež arcibiskup Jan předložiw dworu papežskému wšecky swé starší a nowější stížnosti proti králi Wácslawowi we spise obšírném,[51]) žádal, aby papež dle obyčeje ustanowil saudce, který by se o prawdě přeswědčil a proti králi i pomocníkům jeho, jakožto wražedníkům a swatokrádcům, wyřkl klatby, maje moc stížiti je wydáním interdiktu na celé králowstwí české, až by král byl donucen nahraditi škody a zawázati se k náprawě.

Ale u dwora papežského nebylo takowého smýšlení, jakého arcibiskup Jan z Jenšteina pokládal. Jakž měl papež Bonifacius IX obrátiti přísnost zákonů církewních proti králi Wácslawowi, od něhož očekáwal, že mu co nejdřiw přitáhne na pomoc do Italie proti tamějším jeho nepřátelům? na němž zakládal hlawně naděje swé o konečném wítězstwí nad papežem protiwným w Avignoně? W takowých okolnostech musily wšecky jiné ohledy ustaupiti stranau před prospěchem stolice papežské, který se pokládal za jedno s wrchem prospěchů matky církwe.

Král Wácslaw neobmeškal, hned jak se dowěděl o odjezdu arcibiskupa, psáti do Říma papeži samému i swému prokuratorowi při dwoře papežském, kterak, ač prý se stalo plné

[51]) Spis ten, wydaný od Pelzla w prwním díle dějin krále Wácslawa IV pod názwem: Acta in curia Romana Johannis a Genczenstein archiepiscopi Pragensis III. jest hlawní zřídlo, owšem welice stranné, z něhož se dowídáme o běhu těchto rozepří.

1393 a dokonalé narownání o wšecky různice mezi ním a arcibiskupem, tak že on pustil mimo sebe wšechen hněw proti němu a přijal jej w milost swau, nicméně proslýchá se, že chce arcibiskup wésti naň nějaké žaloby u papeže; pročež že žádá, kdyby tomu tak bylo, aby papež onoho neslyšel, nýbrž aby odložil wěc až do příchodu slawných poslů, které by mínil pro tu i pro jiné příčiny wyprawiti do Říma. Zatím poštěstilo se mu, získati sobě ještě zwláštního spůsobu zásluhy, které mu musily zjednati tím wětší přízeň u dwora papežského.

Milostiwé léto, kterým papež Bonifacius tak welice poctil krále Wácslawa, zapáchalo welice lakomstwím; neb jak widěti, musily plnomocné odpustky jím podáwané býti wykupowány penězi, kterých polowice plynula do Říma. Nezůstalo to bez powšimnutí od strany w duchowenstwu českém, která zawrhowala wšeliké swatokupectwí. Ale nikdo se neodwážil weřejně proti milostiwému létu a tržení se o peněžitau cenu odpustků, jak bylo od papeže předepsáno, nikterak se zasazowati, protože král Wácslaw nad tím mocně držel ochrannau ruku swau. Jediný farář od sw. Martina we zdi, mistr Wácslaw z Jičína řečený Rohle, odwážil se mluwiti ne weřejně, než toliko saukromí, že to nejsau odpustky nýbrž přeludy. Mimo to dowolil si žertu šašek králůw z náwodu některých, že posadiw si na hlawu jakýsi klobauk potworný, běhal s jinými po kostelích a zpíwal si přitom písničku: „Jahůdky, jahůdky! kterak jste ranno prokwetly?“ Wšak směl to činiti jen den nebo dwa dni; nejspíš ani jemu král toho netrpěl, zwěděw o tom. Takowým přičiněním krále samého musilo se milostiwému létu dostati welikého účastenstwí, a tudy se sešly weliké summy peněz. Legat papežský Ubaldin byl wrchním jich wýběrčím, který měl zaříditi odwedení jich do pokladnice papežské. Tu jemu přišel král Wácslaw na stopu, že on s penězi těmi hospodařil k wlastnímu zisku swému. Část byl již půjčil jistým knížatům na wálečné potřeby jednoho proti druhému, část odložil stranau pro sebe, a ostatek chtěl práwě zaslati jistým penězoměncům do Wlach, bezpochyby za nějakau lichwu pro sebe. Král Wácslaw wšak překazil jeho záměry zabawením peněz, co se

jich u něho nacházelo, a uložením jich pod jistau schránu, 1393
aby je dal po wlastních poslích swých odwésti přímo papeži. Tuť nemohlo jináč býti, než že si papež Bonifacius wysoce wážil dobrých služeb krále Wácslawa a chránil se, od sebe jej odstrčiti. Arcibiskup Jan z Jenšteina meškal tedy několik měsíců w Římě u welkých autratách tam i doma, poněwadž za swé nepřítomnosti dal dobře osaditi wšecky zámky na arcibiskupstwí a wydržowal k tomu četný branný lid pro případ nějakých útoků se strany krále; ale úsilí jeho nebylo nic platno. Dwůr papežský nedal se nikterak nakloniti ke splnění jeho žádostí; a Jan z Jenšteina poznaw konečně, že se byl w důwěře swé zklamal, nawrátil se na podzim roku 1393 zase do Čech, kdež se uchýlil do zátiší na zámku swém Helfenburce.

Mezitím byla w letě toho roku weliká suchota w Čechách a z toho tak malá woda w řece Wltawě, že w Praze z Podskalí přecházeli lidé pěšky přes řeku. Byloť k tomu potřeba položiti jen dosti krátké prkno na některém místě. Woda pak byla přitom zelená wšechna jako tráwa; pročež báli se lidé w ní wařiti, a brali raději wodu ze studní. Wykládalo se to brzy mezi lidmi jako znamení pro utopení doktora Johánka; a když pro nedostatek wody na mlýny nebylo chleba, bylo prý i reptáno na krále pro onen jeho zlý skutek;[52]) jinak nepotkal se ani odtud se žádnými nepříjemnými následky.

3.

Doba panských bauří proti králi Wácslawowi.

(1393—1408.)

Zdá se, že král Wácslaw byl po šťastném konci rozepří swých s arcibiskupem Janem dobré mysli a oddáwal se zase zcela swému zalíbenému spůsobu žiwota, přebýwaje w druhé polowici roku 1393 nejwíce na wenkowských sídlech swých, a zwláště na Žebráce. Psalť nedlauho po nawrácení se Jana z Jenšteina ze Říma (w Prosinci 1393) cele spokojen králi fran-

[52]) Toto wšak wyprawuje jen pozdnější Pawel Židek. Wiz Časop. česk. Mus. 1827 IV. 91.

1393 cauzskému, kterak že se wynachází w žádaucím zdrawí na těle i na duši, wšecko že se mu šťastně daří a wznešeně že panuje w zemích swých. Očekáwal pak tehdáž k sobě bratra swého, krále *Sigmunda*, z Uher, chtěje s ním wzíti radu o nejdůležitější wěci swé, a zwláště o obnowení jednoty církwe, we kteréžto příčině potom teprw mínil také jednati s dworem francauzským.

Král Wácslaw newěděl, co se zatím již počínalo kauti proti němu od mocného panstwa w zemi i od wlastních jeho příbuzných. Páni předních rodů wždy tíže snášeli, že jich král pomíjel w nejtajnějších radách swých a měl za přednější důwěrníky w řízení wěcí wětším dílem lidi jiné, méně wznešené. Mezi bratry pak a bratranci krále Wácslawa wznikaly různice jak z jiných saukromých příčin tak zwláště z toho, že král pro swé pohodlí užíwal pokaždé pomoci některého z nich při wrchním řízení wlády; čehož oni jeden druhému záwiděli. Za poslednějších let těšil se nejwíce markrabí *Prokop* z důwěry králowy; on měl rozepře se starším bratrem swým *Joštem*, který prwé obyčejněji býwal králi k ruce a bažil po opětném nabytí prospěchů z toho wyplýwajících. Jošt mínil se konečně zmocniti panstwí w Čechách co náměstek krále Wácslawa i proti wůli jeho, a byl tudy nepochybně hlawním osnowatelem spiknutí proti němu, dorozumíwaje se jednak s panstwem nespokojeným, jednak s bratrancem swým Sigmundem ano i některými knížaty okolními. Již dne 18 Prosince 1393 byl zawřen we Znojmě tajný spolek mezi Joštem, králem Sigmundem, wéwodau rakauským Albrechtem III a Wilémem markrabím míšenským, který beze wší pochybnosti směřowal ku podporowání záměrů Joštowých.

1394 W měsíci Lednu potom přijel král Sigmund brzy po Třech králích do Prahy, jak bylo přání krále Wácslawa. Bylo welmi hlučno w Praze za tau příčinau; shon panstwa a jiných hostí tak welký, že wzniklo obáwání, aby nebyl nedostatek wína we městě; pročež dal král prowolati proti obecnému zákazu o cizích wínech, aby na ten čas směla wína franská, rakauská a jiná jakákoliwěk swobodně býti wožena do Prahy, a pod-

komoří králowský Sigmund Huler psal mimo to do wšech měst 1394
králowských, kdež by jaká wína na skladě měli, že je swobodně mohau wésti do Prahy a prodáwati (7 Un.). Zdrželť se král Sigmund několik neděl w Praze, a král Wácslaw nešetřil autrat na jeho uctění. O tom, co bylo jednáno mezi králi, není mnoho powědomo; účinek wšak potomní ukázal, že Sigmund užil swého přebýwání w Praze k zákeřnickému jednání proti bratru swému ku prospěchu markrabí Jošta, k namluwení totiž spolku mezi ním a pány českými. Tito měli Joštowi býti nápomocni k uchopení se wlády, on jim zase k zapuzení milců králowých od dwora, aby se páni dostali na místa jejich.

Král Wácslaw zůstal ještě po odjezdu bratra swého některý čas w Praze, aspoň do polowice měsíce Března roku 1394; potom wšak se odebral zase na Žebrák. Tu po některém čase přijel markrabí Jošt sám do Prahy, a zapsal se tudíž dne 5 Kwětna w *jednotu* s dewíti pány českými, z nichž nejpřednější byl Jindřich z Rosenberka. Za záminku musilo slaužiti obecné dobré. Páni wytýkali totiž rozličné nedostatky we spráwě zemské a jmenowitě w konání sprawedliwosti, dílem ne bez důwodu, a wzali si na oko naprawení jich za účel swého spolku. Prostředek wšak, jehož se k tomu chopili, ukázal brzy prawěji wlastní jejich úmysl. Nemeškalit nyní dlauho se skutkem. Když totiž král Wácslaw toho času učinil ze Žebráka dle zwyku swého malý wýlet do swého wenkowského sídla řečeného Králůw dwůr u Berauna, byl tam třetího dne po zawření oné tajné smlauwy, dne 8 Kwětna, úkladně přepaden od pánů spiklých, kteří se z nenadání přiblížili k místu tomu s welkým zástupem branného lidu a wešli downitř beze wší překážky, poněwadž král neměl při sobě četného komonstwa. Předstaupiwše před krále, učinili k němu přednesení skrz jednoho ze swého prostředka, nepochybně Jindřicha Rosenberského, předkládajíce jemu stížnosti na nedostatky we spráwě zemské i na zanedbáwání říše německé od něho, nepomíjejíce přitom zmíniti se útisků, které prý se dály církwi a wdowám a sirotkům i lidu obecnému. Když král z řeči této se rozhorlil a urputně odpowěděl, že on wše dobře řídil; pra-

1394 wili mu páni, že nemíní wíce od něho odstaupiti, aby jel s nimi do sídla swého králowského na hrad Pražský, by s jich pomocí konal sprawedliwost. Porozuměwše dwořané, kteří tu chwíli byli při králi, oč se jednalo, zachránili se sami spěšným útěkem; král pak bezbranný musil se poddati wůli swých protiwníků; kteříž jej ihned wedli přes Beraun do Prahy, obklopeni jsauce četnau swau čeledí wojenskau. Na hradě Pražském wsadili jej nahoru do welké wěže nad přední wnitřní branau hradskau, která se později nazýwala bílau wěží, a pilně jej chowali pod stráží. Tímto spůsobem majíce jej w zajetí, mínili zmocniti se wlády na jeho místě a w jeho jméně, wzawše sobě markrabí Jošta za náčelníka.

Pokud se páni odwoláwali na obecný lid, jako by se ujímali jeho prospěchů, ukázalo se brzy, že lid s nimi nedržel. Jak se rozhlásila zpráwa po Praze, že jest král zajat, pobauřili se tím obywatelé wšech tří měst welice, a strojili se oblehnauti hrad, aby jej wyswobodili, a jali se k tomu cíli dělati rozličné zákopy. Tu wšak páni wšemožně se snažili zastříti zajetí králowo, jako by ho nebylo, a učiniti, aby lidé wěřili, že co se dálo, stáwalo se ze swobodné wůle králowy. Po několika dnech (15 Kw.) wyšlo nařízení we jménu krále Wácslawa, kterým pokládán sněm do Prahy ke dni 31 Kwětna, a druhé, kterým král Wácslaw jmenowal bratrance swého Jošta *starostau* čili heitmanem králowstwí. Tím se dali konšelé Starého, Nowého i Menšího města Pražského pohnauti k zawření míru s markrabím Joštem i se pány, ano wstaupili w zápis (4 Čw.), kterým se zawázali státi s nimi za jedno w hájení dobrého krále i země, a zejména aby řád a práwo měly w zemi průchod obecně. To učinili, když jim bylo řečeno, že jest k tomu wůle krále samého, a obdrželi na to i stwrzowací list od krále (5 Čw.). Jen rychtář tehdejší w Starém i Nowém městě, Jan Ocas, jak se zdá, nechtěl se poddati nowé wládě, a byl zbawen rychtářstwí; na jehož místo dosažen (aspoň na Starém městě) Hanza Rost. Zatím rozmnožil se počet panstwa, které se ku předsewzetí tomuto přidalo, tak že markrabí Jošt mohl se dosti mocně uwázati we wládu. Dne

12 Června počal se jakožto o suchých dnech letničních saud 1394
zemský w Praze dle obyčeje, a markrabí Jošt zasedl na něm na králowě místě.

Král Wácslaw nebyl wšak muž té powahy, aby se byl chtěl tak lehce nechat zbawiti panstwí swého. Brzy podařilo se mu w jeho zajetí na hradě Pražském, že našel posla sobě wěrného, kterého poslal k mladšímu bratru swému *Janowi* knížeti *Zhořeleckému*, žádaje ho, aby se přičinil o jeho wyswobození. K tomu cíli dal mu moc nade wšemi poklady swými, aby jich užil k sebrání wojska proti jeho nepřátelům.

Jan Zhořelecký ujal se ochotně bratra swého; i podařilo se mu také sebrati potřebné pomoci. Skutečněť dostaly se do jeho rukau nejdůležitější důchody králowy, zejména uwázáním se w Kutnauhoru, kdež se ho měšťanstwo horliwě přidrželo. Již dne 7 Června, tedy ještě před zahájením saudu zemského od markrabí Jošta, učinil kníže Jan odtudž, z Hory, weřejné wyhlášení, jímž oznamowal, že jest král zbawen swé swobody, a wyzýwal wšecky wěrné, aby se wedlé něho zasadili o wyswobození jeho, podáwaje mzdy mesíční 18 zlatých za každého kopinníka a za každého ozbrojeného střelce, což by jich bylo postaweno k wojsku jeho. Wyzwání toto působilo, tak že se w krátkém čase sebralo znamenité wojsko pod jeho prápory, ano i někteří páni, kteří prwé byli wstaupili w jednotu s druhými, odřekli se jí zase, a wstaupili do jeho služby. Tím wíce zachowali purkrabí hradů králowských wěrnost králi Wácslawowi, a přidali se ku knížeti Janowi s branným lidem swým. Také markrabí Prokop spojil se s ním, a přitáhl mu ku pomoci; i nezůstali též bez účinku listowé, které Jan Zhořelecký rozeslal do rozličných krajin ku knížatům a králům, weda stížnost na křiwdu, která se stala králi, bratru jeho. Straně, která držela krále w moci swé, musilo se brzy nedostáwati peněz, poněwadž mimo zmocnění se komory králowské, co jí bylo w Praze samé, uznali potřebu sáhnauti také na pokladnici papežskau a kostela Wyšehradského.

Dokonaw wálečné příprawy swé, dal se kníže Jan na pochod z Kutnéhory ku Praze. Dne 22 Června byl s wojskem

1394 swým w Českém Brodě. Znajíce smýšlení obywatelstwa hlawního města, neosmělili se páni s markrabím Joštem sčekati jeho útoku; nýbrž ještě téhož dne času nočního opustili Prahu, wšak krále Wácslawa odwezli s sebau, a doprawili jej nejprw na hrad Přibenice na řece Lužnici, potom dále na Krumlow, kdež byl chowán w moci Jindřicha Rosenberského. Hned potom přitáhl Jan Zhořelecký s markrabím Prokopem, s purkrabími hradů králowských, s Horníky a ozbrojenau mocí jich i wším ostatním wojskem swým před Prahu. Měšťané Nowoměstští dokázali zwláštní swau oddanost ku králi; nebo bez rozpaků otewřeli kníželi Janowi brány swé, a přidali se k němu. Staroměstští rozpakowali se poněkud; někteří snad, že se již dali získati od pánů a od markrabí Jošta, jiní třeba jen, že se nemohli hned odhodlati ke zrušení swého zápisu, we který byli před málo dni s nimi wešli. Když se wšak kníže Jan strojil k útoku na jich město, báli se welkého krweprolití, které mohlo wzejíti z toho, a wzdali se bez boje pod umluwau. Rychtář Hanza Rost, purkmistr a konšelé wydali na to po několika dnech (28 Čw.) list pod wětší pečetí městskau, kterým omlauwajíce wáhání swé tím, že prý o násilí, které se dálo králi od pánů, prwé neweděli, slíbili míti kníže Jana za prawého správce země na tak dlauho, až by král Wácslaw wybawen byl na swobodu, prohlásili předešlé swé přistaupení ke spolku s Joštem a s pány za neplatné a zrušené, zawázali se kníželi Janowi odwáděti wšecky platy z města, kterými byli jindy powinni králi, a uznali také za práwo jeho, aby na místě králowě dosazowal a ssazowal konšely a jiné úředníky. Kdyby král Wácslaw měl jakýmkoli spůsobem přijíti w zajetí swém o žiwot, slibowali také kníže Jana míti za jeho nástupce w králowstwí. Za to slíbil Jan zachowati je při wšech jejich práwích a swobodách bez umenšení.

Podobné záwazky staly se bezpochyby také mezi knížetem a Nowým i Menším městem Pražským. Kníže Jan pak, uwázaw se mocně we wšecka práwa králowská nad nimi, sadil dne 15 Čerwence nowé konšely na Starém a na Nowém městě i nejspíš také na Malé straně, ač tušim měl jen k Staro-

městským konšelům tehdejším příčinu k nedůwěře. Purkmistrem 1394
byl tehdáž (28 Čw.) saukenník Mikuláš Ortlůw čili Mikertl, a konšelé druzí byli welkau wětšinau Němci. Ač mezi nimi bylo několik, kteří byli králi Wácslawowi powinni wděčností, jako Anděl apotekář nebo Herdegen Falcner z Normberka, nicméně pominul jich kníže Jan wšechněch při obnowení raddy, wyjma jediného Ješka Kotka, dle jména saudíc Čecha, a dosadil konšely, pokud se dá sauditi, wětším dílem Čechy. Prwním purkmistrem byl z nich Křištan Helm, po něm hned Kříž kramář.[53]) Zárowen obdržel předešlý rychtář Jan Ocas zase úřad swůj jak na Starém tak i na Nowém městě. Kníže Jan přijal k sobě také nowého podkomořího na místě Sigmunda Hulera; neznámo dojista, z jaké příčiny, možná wšak, že ho došla o něm nějaká zlá powěst, snad od nowých konšelů Nowoměstských. Neb ti přišli na stopu některým špatnostem dwau konšelů z předešlé raddy, Hanka z příkopa a Jana malíře, jichž byl Huler dílem spoluúčasten s nimi. Bylit mezi jiným bez wědomí rychtáře a druhých konšelů wylomili truhlu. a wybrali z ní 40 kop peněz sirotčích a donesli k Hulerowi.[54]) Nowým podkomořím stal se jakýsi rytíř *Hereš*.

Kníže Jan Zhořelecký měl také hrad Pražský w moci swé, ježto ho páni při swém odjezdu s králem Wácslawem zanechali nepochybně bez posádky. Dne 1 Čerwence dal w něm otewříti rakew sw. Wácslawa, a wzal klenoty při ní se na-

[53]) Určité udání dne sazení nowých konšelů máme jen na Nowém městě (w knize městské od r. 1390 fol. 174). Nowí konšelé Staroměstští wyskytují se wšak již dne 21 Čerwence 1394 w *Lib. erect.* VI. 56. Dá se pak sotwa pochybowati, že předsewzal kníže Jan sazení konšelů w obau městech jednoho dne.

[54]) Jest o tom zápis we pamětní knize Nowoměstské od r. 1387 fol. 123, jehož konec zní: Item dicti eorum conconsules recognoverunt, quod Johannes pictor et idem Johanco (Hanco de fossato) fregerunt cistulam et XL sxg. gr. orphaniles exceperunt et deportaverunt soli subcamerario Huler. Item fuit judex interrogatus de dicto negotio, utrum fuisset præsens. Respondit, quod nunquam fuit circa præmissa. Zápis tento psaný w době spráwy knížete Jana Zhořeleckého jest celý mřežowán, a poslední tato část jeho hodně zamazána, zwlášť místo, kde jest řeč o podkomořím Hulerowi. Stalo se to bezpochyby ze strachu před ním později, když se zase stal podkomořím.

1394 cházející, wšak nejspíš jen pro jistější opatrowání jich w jiném místě; neb již dne 5 Srpna zase je na předešlé místo nawrátil. Jak se zdá, dosadil z moci swé nowého nejwyššího purkrabí Purkarta Strnada z Janowic, dotud dworského sudí, jednoho z předních milostníků krále Wácslawa, jehož místopurkrabími stali se Mikuláš jinak Mikšík a Kuneš z Olbramowic.

Brzy po dosazení nowých konšelů w Praze wytáhl Jan Zhořelecký s četným wojskem swým do pole proti pánům do jižních krajin země české, kdež práwě král Wácslaw byl wězen. Již 20 Čerwence ležel u Budějowic, a dal odtamtud škoditi nejwíce na statcích pana Jindřicha Rosenberského. Odtamtudž psal podkomořímu Heršowi a místopurkrabí Pražskému Kunšowi i také konšelům měst Pražských z příčiny potřeb wojska swého, aby se mu postarali o dowoz wín, chlebů, piwa, podkow, hřebíků, kopí a šípů, slibuje, co by se toho přiwezlo do ležení jeho, že bude placeno jako na swobodném trhu. Wojsko jeho rozmnožilo se tam pomocmi z rozličných stran, i také z říše německé, tak že čítalo asi 15 neb 20 tisíc mužů. Dne 26 Čerwence přitáhl k němu jmenowitě také Ruprecht mladší falckrabí Rýnský.

Páni z jednoty byli zatím krále Wácslawa odwezli již dokonce ze země na hrad Wildberk w Rakausích, náležející pánům ze Stahremberka (5 Čwce.), tak že se některý čas ani obecně newědělo, kde by se nacházel. Welké moci knížete Jana Zhořeleckého nedůwěřowali si wšak na dlauho odolati, nýbrž dali se u wyjednáwání. Tudy byla dne 30 Čerwence w poli u Budějowic zawřena předběžná smlauwa, dle které páni proti jistému zaručení přiwezli krále Wácslawa zpět na Krumlow, odtamtud pak dne 2 Srpna wydali jej knížeti Janowi, s nímž u welké radosti swých wěrných odebral se téhož dne do Budějowic. Následkem toho bylo wojsko knížecí bez prodlení rozpuštěno; při čemž wznikla některá nelibost mezi králem a knížetem Janem, když král Wácslaw wzal hned zase důchody swé pod swau práwu a bratr jeho nemohl tudy wšem bojowníkům učiniti zadost o mzdu a o škody, kolik si za ním

počítali. K tomu také král neschwálil jmenowání nowého pod- 1394
komořího Hereše, nýbrž hned zase nawrátil Sigmunda *Hulera* ku předešlému jeho úřadu. Rozmíška ta newedla wšak k žádnému trwalému rozdwojení.

Propuštění krále Wácslawa ze zajetí stalo se pod umluwau, dle které měli čtyři neb šest pánů, o které by se král se stawem panským dohodl, učiniti wýrok o stížnostech jednoty panské, ač tak, aby přitom i král i stawowé byli zůstaweni při starodáwných práwích swých. Král Wácslaw, odebraw se s knížetem Janem po rozpuštění wojska do Píska, wydal teprw odtamtud dne 25 Srpna listinu, jíž slíbil na wýrok takowý se podati, jakož i newzpomínati pánům ničím zlým toho, co byli proti němu učinili. W Písku meškal potom, pokud známo, přes 21 Září mimo krátký wýlet na hrad Zwíkow (27 Srp.). Potom teprw se nawrátil do Prahy, kdež nepochybně slaweno bylo od obywatelstwa wyswobození jeho s welikau radostí. O způsob wšak, kterým by bylo učiněno zadost žádostem panstwa, nebylo lehké dorozumění. Páni beze wší pochybnosti žádali wěcí, kterým se král Wácslaw podrobiti nemínil. Tu pak přišlo již dne 17 Prosince toho roku k zawření nowého spolku proti králi Wácslawowi mezi markrabím Joštem a desíti pány z předešlé jednoty se strany jedné a wéwodami rakauskými Albrechtem III, tehdejším wládařem domu Habsburského, i synem jeho Albrechtem IV a synowci Wilémem
a Leopoldem IV s druhé strany; potom pak dne 10 Ledna 1395
1395 sešli se páni w počtu o něco wětším w Třeboni, a obnowili spolu s markrabím Joštem spolek swůj ku předešlému aučelu; w kterýžto spolek wstaupil s nimi nyní také Jan biskup Litomyšlský.

Král Wácslaw, jak se zdá, nezwěděl hned o těchto nowých připrawách k odboji, a obracel zatím pozornost swau k jiným wládním wěcem, za času zajetí jeho poodloženým. Wyprawilť již na začátku roku 1395 listy a posly zwláštní do Italie jak ku papeži tak ku knížatům tamějším, po kterých omlauwal swé obmeškání w jejich záležitostech swými nesnázemi s panstwem českým; při dwoře pak papežském dal

1395 znowu přednésti swau žádost o zřízení nowého biskupstwí w Čechách z opatstwí Kladrubského, i nad to také žádal, aby byl arcibiskup Jan z Jenšteina dokonce zbawen swého duchowního úřadu. W poselstwích těch nacházel se měšťan Pražský Petr Drobnice a arcijahen Horšowský Petr ze Wšerub. Arcibiskup Jan neúčastnil se, pokud známo, bauře panské proti králi Wácslawowi, ačkoliw byl náčelník jednoty panské, pan Jindřich Rosenberský, welmi důwěrným jeho přítelem, o němž se dá mysliti, že ho k tomu pobádal. Nebylo wšak snad náhodau, že se arcibiskup Jan práwě ty dni, když se páni roku 1394 radili w Praze o zajetí krále, zdržowal tudíž (zejména dne 6 Kwětna, dwa dni před oním zajetím). Král Wácslaw tudy sotwa mu důwěřowal, a měl o pohnútku wíce, aby jej hleděl učiniti sobě docela neškodným. K tomu se naskytowal jistý spůsob, kterým mohlo arcibiskupu Janowi odřeknutí se arcibiskupstwí učiněno býti méně odporným. Synowec jeho *Olbram Olbramowic,* probošt sw. Appollinaříše, byl od roku 1389 we službě knížete Jana Zhořeleckého co kancléř jeho, a byl mu w zastáwání úřadu toho pilně k ruce při jeho předsewzetí proti pánům o wybawení krále z jich moci. Toho nawrhnul kníže Jan králi za budaucího arcibiskupa, tak že tím neměl nejwyšší duchowní úřad w zemi wyjíti aspoň z přátelstwa Jenšteinského. Král Wácslaw oblíbil si náwrh tento, a dal jej bezpochyby hned tehdáž předložiti papeži. Arcibiskup Jan neměl w úřadě swém již žádného potěšení. Nemělť podpory w duchowenstwu samém, kteréž se bálo rozhněwati sobě krále pro něj. Když arcibiskup po swém nawrácení z Říma žádal mimořádné pomoci od duchowenstwa celé dioecezí swé, aby si poněkud nahradil škody, utrpené jak prawil w hájení swobody kostela swého, pobauřil tím dokonce wšecko proti sobě; skoro po wšech arcijahenstwích držely se schůze duchowních, we kterých protiwili se tomu s mnohými řečmi hanliwými, a skládali odwolání ku papeži. W trpkém rozladění mysli dal se arcibiskup Jan, nejspíše když ho již úmysl krále Wácslawa a knížete Jana nebyl tajný, opět na cestu do Říma, aby poznal smýšlení dworu papežského o swé záležitosti. Když pak

nejspíš brzy shledal, že papež nebyl žádosti krále Wácslawa odporný, poděkowal se sám z arcibiskupstwí, poručiw Olbrama za swého nástupce. Stalo se to bezpochyby již během roku 1395.[55] 1395

Mezitím znamenal již král Wácslaw hrozící sobě nesnáze z nowých spolků panstwa proti sobě, a hleděl je předejíti wyjednáwáním s nimi, wšak aby nezadal ničeho starodáwným práwům králowským. Zwal přede wším markrabí Jošta za tau příčinau k sobě do Prahy, slibuje dáti bezpečný list jemu i wšem, kdožby s ním přišli (13 Bř.). Když pak to nemělo účinku, dal z Karlšteina, kamž se brzy potom odebral, jisté plnomocenstwí bratru swému Janowi (23 Kw.) k slyšení a naprawení stížností na swém místě, pokládaje k tomu sněm do Prahy. Tu sepsali páni žádosti swé w jistých artikulích, které předložili králi prostředkem knížete Jana. W nich bylo wyloženo, co pokládali za škodliwé obecnému dobrému a jak by mělo býti napraweno; hlawní wšak podstata wěci byla, aby se král podrobil welkému a dotud nebýwalému obmezení moci panownické, totiž aby přední úředníci zemští, kteří měli místa na saudě zemském, i s nejwyšším purkrabím Pražským nesměli býti jiného stawu než panského, i aby jak oni tak kme-

[55]) Dne 26 Dubna toho roku nacházel se arcib. Jan ještě w Raudnici dle *lib. confirm.* M. 9. Dne 5 Března 1396 nazýwá se Olbram již zwoleným arcibiskupem w listině papeže Bonifacia (w rukopise kapituly Pražské). Dne 2 Čerwence pak. t. j. w den nawštíwení panny Marie toho roku, byl na arcibiskupstwí installowán. (Udání roku 1397 w jeho Žiwotě p. 466 jest mylné.) Nachází se wšak listina krále Wácslawa w Palackého *Formelb.* II. 205 daná w Praze „die Junii regnorum nostrorum anno Boemiæ XXXIII, Romanorum vero XXIII (sic)“, we které král komusi nejmenowanému oznamuje, že se dorozuměl s kapitulau Pražskau o spráwu statků arcibiskupských „nunc sede vacante“, a nařizuje mu, aby z té příčiny we swátek panny Marie nejprwé příští (t. j. tedy dne 2 Čerwence) přijel do Prahy. Listina tato by mohla býti z roku 1395 nebo 1396; z onoho roku totiž, jestliže byla dána po 15 Čerwnu, z roku pak 1396, byla-li dána před 15 Čerwnem, protože se léta panowání Wácslawa IV w Čechách počítala od jeho korunowání dne 15 Čerwna 1363. Poněwadž wšak roku 1396 dne 2 Čerwence byl Olbram již installowán, nebylo by k tomu času býwalo zapotřebí žádného prozatímného opatření o spráwě arcibiskupských statků; a tudy musí listina býti z druhé polowice Čerwna 1395. Dle toho pak musilo již tehdáž poděkowání se Jana arcibiskupa býti přijato od papeže.

1395 towé zemští nebyli dosazowáni dle wůle samého krále, než s radau panskau. Král Wácslaw wydal na to pánům list ze Žebráka dne 30 Kwětna, spolu podepsaný knížetem Janem, kterým swolowal k artikulům těmto spůsobem odkládawým, tak totiž, jak by o ně bylo wypowěděno čtyrmi pány dle předešlého ustanowení. Musila wšak buďto býti nesnáz o dohodnutí se mezi králem a pány, kteří čtyři by to měli býti; nebo-li páni již chtěli míti konečné swolení od krále bez dalšího wypowídání, čemuž on se podwoliti nechtěl. Rozepře tedy čím dál tím wíce se rozněcowala.

Kníže Jan Zhořelecký pokaušel se o prostřednictwí mezi stranama; ale počal se přitom sám kloniti wíce ke straně pánů než králowě. Wešelť w umluwu s markrabím Joštem a pány s ním spolčenými, dle které oni listem daným w Soběslawi dne 15 Čerwence změnili na oko záměr swé jednoty, tak totiž, aby stáli s ním zajedno hledíce „*králowa čestného* a zemského a obecného dobrého“; na tom pak základě přistaupil kníže Jan k jednotě jejich listem daným w Lipém dne 1 Srpna. Tu chwíli zbrojilo se již s obau stran, a kníže Jan stál přitom na straně pánů, kteříž ihned potom počali znowu wálku w zemi. Již dne 3 Srpna wytrhnul Jindřich z Rosenberka do pole, maje pomocné wojsko od wéwod rakauských, a rozbil stany swé u Budějowic. Potom dobyl Wodňan, a pobořil hrad Kugelwait; ještě pak později položil se blíž Sušice. Král Wácslaw sebral ke swé obraně wojsko, užiw přitom i některé pomoci z ciziny. Ale nejspíš tentokrát nedůwěřowal silám swým, a nastaupil znowu na wyjednáwání.

K tomu cíli jmenowal kníže Jana Zhořeleckého heitmanem zemským (10 Srp.), a dal jemu moc, aby jednal s pány o artikule jimi onehdy předložené. Wšecka města, purkrabí hradů králowských a jiní úředníci králowi měli jemu přísahati poslušnost, a moc jeho měla trwati tak dlauho, až by se docílilo konečné narownání, ale wždy bez umenšení obapolných práw starodáwných. Ačkoli wšak kníže Jan slíbil králi we jménu pánů a markrabí Jošta, že oni k témuž přistanau, nebylo tomu tak oprawdu; nebo páni wyhledáwali pro sebe

práw nowých. Také se nepřestalo hned naprosto wálčiti; neb 1395
leželi páni u Sušice až do Wšech Swatých toho roku. Mezitím a potom (18 Říj., 2 Pros.) podáwal král Wácslaw Joštowi a jednotníkům druhým bezpečných listů od sebe i wšech tří měst Pražských, aby přijeli k němu k wyjednáwání; ale darmo. Tu se konečně rozhněwal král docela na bratra swého, a odwolal plnomocenstwí jemu dané, i odňal mu heitmanstwí, asi
na začátku Unora 1396. Kníže Jan odjel w newoli s ním 1396
z Prahy, kdež král Wácslaw od opětného wypuknutí wálky w zemi přebýwal stále, a to proti obyčeji swému aspoň později ne we městě, nýbrž na hradě, poněwadž jak se zdá nedůwěřowal dosti měšťanstwu Staroměstskému. Hned po odjezdu knížete Jana sadil král z té příčiny nowé konšely na Starém městě;[55]) z čehož byla welká roztržitost, a musily se zawříti brány městské. Potom wyšel rozkaz ke wšem městům králowským, aby déle rozkazů knížete Jana neposlauchali, a kde mu posud nebylo přisáháno, aby se to wíce nedálo.

Král Wácslaw konal ještě některý čas wálečné příprawy proti pánům, a jmenowitě pokaušel se o obdržení wojenských pomocí z říše německé; ale nepřestal proto wyjednáwáním hledati konce rozepří. Laskawé dopisy, kterými jej toho času napomínal bratr jeho *Sigmund*, aby se wynasnažil konečně o obdržení koruny císařské a odwrátil tudy nebezpečenstwí odejmutí jí rodu jejich, pohnuly Wácslawa, že se obrátil s důwěrau k tomuto bratru swému, a mínil jeho pomoci užiti proti swým domácím nepřátelům. Pozwal jej k tomu cíli o hromnicích roku 1396, hned po rozdwojení s knížetem Janem, k sobě do Prahy, a wešel tudíž s ním w umluwy o to. Již dne 25 Unora dal Sigmund spolu s ním w Praze bezpečný list markrabí Joštowi a pánům s ním spolčeným; kteříž tentokrát, jak se zdá, skutečně přišli do Prahy k jednání; a prostřednictwím Sigmundowým zawřeno potom dne 11 Března

[56]) Krátká zpráwa o tom u *Wenkera* (*collecta* p. 394) zní powšechně: do macht er ein andern rat zu Prag. Ale že konšelé Nowoměstští nebyli nowě sazeni, wyswítá z četných seznamů jejich z toho i z předešlého roku. Zpráwa ona wztahuje se tedy jen na Staré město. Pohříchu jsau nám konšelé Staroměstští toho roku neznámi.

1396 příměří mezi nimi a králem do dne 26 Března. W radě o to byl i mladší markrabí morawský Prokop při králi Wácslawowi. Naproti tomu o knížeti Janowi Zhořeleckém přišla mezitím zpráwa smutná; nebo byl dne 1 Března náhle zemřel we městě swém Neuzelli. Wečír byl zdráw ulehl, a ráno nalezen byl mrtew na swém loži. Bylo mu teprw 25 let, a zůstawil jedinau dcerušku, jménem Alžbětu. S jakým pocitem uslyšeli zpráwu o tom dwa jeho bratří, w Praze meškající, nejsme nikým zpraweni.

Jednání mezi králem Wácslawem a pány šlo nyní rychle předse. Prwé než prošlo příměří, byla zawřena umluwa dne 19 Března, kterau se jak král tak páni podali na wýrok krále Sigmunda a markrabí Jošta o artikule wýše zmíněné, tak že s ustanowení čtyr pánů k tomu co rozsudí sešlo; a dne 2 Dubna, práwě w neděli welikonoční, učinili již Sigmund a Jošt wýrok swůj. Proti nadání krále Wácslawa byl to wšak wýrok, kterým se protiwníkům jeho dáwalo za práwo we wšech podstatných žádostech jejich. Jmenowitě přiřčeny jsau jim wšecky úřady zemské, po kterých taužili. Pan Jindřich z Rosenberka stal se nejwyšším purkrabím Pražským; jiným předním pánům z jednoty dostaly se úřady nejwyššího komorníka, nejwyššího sudí zemského, sudí dworského a písaře zemského; jen nejwyšším hofmistrem jmenowán pán králi milý, Beneš Škopek z Dubé. Tito a několik jiných pánů, k tomu pak arcibiskup Pražský a biskupowé Olomaucký a Litomyšlský měli býti stálau raddau králowau, bez níž neměl ničeho říditi we wěcech země se týkajících, a neměl také žádnému z řečených pánů odjímati jeho úřadu bez rady druhých. Na zachowáwání této wýpowědi musila hned města Pražská učiniti přísahy, a týmž spůsobem mělo přisáháno býti we wšech krajích od měst, od pánů i zemanů, tak aby odtud byl wšudež mír w zemi.

Ačkoliw wálka domácí, která předcházela tento mír, opět jako dwě léta předtím byla wedena w krajinách od Prahy wzdálených, nelze pochybowati, že w ní měšťané Pražští zkusili nicméně rozličné škody a nesnáze, zwláště w obchodech

swých. Zachowala se jen jedna pamět o tom, kterak totiž 1396
dwa kupci Nowoměstští, Wácslaw Obešlo a Jan Haléř, na cestě blíž města Litomyšle byli přepadeni od dwořanů a služebníků biskupa Jana Litomyšlského a pobráno jim zboží; nebo byl biskup také členem jednoty panské a nepřítelem krále i tudy měst králowských. Nowoměstští s powolením krále a jeho úředníků zabawili za to dwa kupce Litomyšlské, jakožto poddané biskupowy, we městě swém, a wzali jim jejich wěci. Ti jich potom požadowali od nich zpět a s nimi biskup sám, přišedše do Prahy, totiž bezpochyby již po zawření míru; o nawrácení wšak wěcí pobraných Pražským nechtěli nic slyšeti. Král Wácslaw se ujal swých; a s jeho swolením Obešlo a Haléř konečně zpeněžili wěci Litomyšlských, a utržiwše za ně 38 kop a čtwrt, podrželi si w náhradu za swau ztrátu 34 kopy, ostatek pak Litomyšlským nawrátili (1396).[57])

Král Wácslaw se podrobil wýpowědi učiněné Sigmundem a Joštem ku prospěchu panstwa; ale těžce ji nesl. Proto bratr jeho Sigmund bezpochyby po wyhlášení jí nezůstal dlauho w Čechách, nýbrž odebral se zase do swého wlastního králowstwí. Markrabí *Jošt* naproti tomu zůstal w Praze, a wměšowal se dále do wěcí mezi králem a pány; což popudilo krále tím wíce, když se hned nestalo obecné upokojení, nýbrž někteří páni posud hubili zemi, ano prý sám Jošt pobral kupcům mnoho zboží. Toho času přijel do Prahy wéwoda baworský Štěpán, strýc králowny Žofie; a poněwadž král Wácslaw byl se zatím již we druhé polowici Dubna odebral na Karlštein, jel tam za ním dne 31 Kwětna; markrabí Jošt pak jej doprowodil. Tu král, jak spatřil Jošta, an wstaupil k němu do pokoje, nemohl zadržeti hněwu swého, a wyčítaje mu, co wšecko proti němu prowinil, kázal jej zajmauti i s ním šest rytířů z jeho průwodu, také mezi nimi pana Bočka z Poděbrad. Darmo domlauwal mu proto wéwoda Štěpán, žeť přišli s ním a měli tudy užiti bezpečenstwí. Král poslal hned také posly do Prahy, kázal tam zawříti brány a zjímati wšecky jiné lidi Joštowy, též poslal do Morawy

[57]) *Lib. sentent. aur.* A. 14.

1396 k mladšímu markrabí Prokopowi, aby se zmocnil zemí swého bratra. Potom propustil zase wšecky druhé, toliko Jošta a pana Bočka wsadil do tuhé wazby. Wšak bezpochyby připrawil jej předce konečně wéwoda Štěpán ke chladnějsí mysli, tak že zajetí i těch dwau netrwalo dlauho.

Záležitost arcibiskupstwí Pražského došla mezitím wyřízení swého ještě za žiwota knížete Jana Zhořeleckáho potud, že důwěrník jeho *Olbram* ustanowen byl od papeže za arcibiskupa. Dne 5 Březua roku 1396 zaplatil již co zwolený arcibiskup 1500 zlatých co prwní část wysoké taxy powinné za to do komory papežské. Na welkau neděli potom (2 Dub.) týž den, když Sigmund a Jošt učinili swau wýpowěd, složil Jan z Jenšteina úřad arcibiskupský dokonce se sebe, a odewzdal jej Olbramowi, tak že on odtud již wykonáwal práwa a powinnosti k němu příslušící. Dne 23 Dubna bylo od něho, ještě wždy co arcibiskupa woleného, předsewzato přenesení těla sw. Wojtěcha a pěti bratří ze starého kostela Pražského do prostředka dlauhé části kostela nowého. Konečně pak dne 2 Července, w zalíbený sobě den nawštíwení panny Marie, wykonal Jan z Jenšteina sám wyswěcení a slawné posazení Olbrama na arcibiskupskau stolici w kostele Pražském. Dle umluwy mezi nimi, schwálené papežem, měl jemu nowý arcibiskup odwáděti každoročně jistau summu peněz k jeho zaopatření, a byl mu též wymíněn zalíbený hrad Helfenburk za sídlo. Tam se arcibiskup Jan nejprwé odebral; ale již roku potomního 1397 odjel odtamtud do Říma, kdež powýšen jest od papeže ke wznešenějšímu, ale jalowému důstojenstwí patriarchy Alexandrinského.

Přání krále Wácslawa, aby bylo od arcibiskupstwí Pražského odděleno zwláštní biskupstwí se sídlem we Kladrubích, nesplnilo se konečně; nicméně byla i ta wěc wyřízena od papeže Bonifacia spůsobem jemu dosti příjemným. Papež neuznal totiž za platné zwolení nowého opata Olena, nastrojeného někdy arcibiskupem Janem, nýbrž pod příčinau, že prý již za žiwobytí opata Racka uzawřel opatstwí toho sám uděliti z milosti apoštolské, propůjčil dne 11 Dubna 1397 doži-

wotní požíwání jeho oblíbenému kancléři krále Wácslawa IV, 1396
Wácslawowi řečenému *Králíkowi z Buřenic,* který se krátce předtím (2 Led. 1397) stal z děkana Wyšehradského probo-štem téhož kostela a byl mimo to od papeže powýšen za *patriarchu Antiochenského.*

Wýpowědí Sigmunda a Jošta w rozepři s panstwem byly králi Wácslawowi welice swázány ruce we wšem, co se týkalo spráwy zemské w užším smyslu toho slowa, to jest we wšem, co se hlawně wztahowalo k stawům panskému a zemanskému; ale přitom podržel swobodnau wládu we wšem tom, co náleželo wýhradně do oboru moci králowské. Tudy nebyl obmezen w moci swé nad stawem městským, we spráwě wlastních důchodů korunních, w řízení wěcí zahraničných a jiných, které se newztahowaly pauze k zemi české. W tom nepotřebowal se sprawowati wnucenými sobě úředníky a radau panskau, nýbrž užíwal potom jako předtím služeb swých milců, wětším dílem osob stawu zemanského i dílem městského. Na to nepřestali žehrati páni, a pokaušeli se wšelijakými cestami, jak by protiwníky swé i z toho wytiskli a krále docela připrawili k wůli swé.

Není dostatečně známo, jakým spůsobem po předešlém 1397
hněwu mezi králem a markrabím Joštem přišlo k tomu, že se dosti brzy zase spolu smířili, tak že byla dne 6 Unora roku 1397 zawřena přátelská smlauwa mezi nimi w Praze a král Wácslaw wykázal bratranci swému opět důležité místo při dwoře swém, i užíwal jeho pomoci we wšech wládních záležitostech.[58]) Pomýšlelť tehdáž následkem tolikerých rozličných pobádání oprawdowě zase na cestu do Němec a na záležitost obdržení koruny císařské, i mínil nepochybně swěřiti Joštowi spráwu zemskau na čas swé nepřítomnosti. Ale wíra jeho w upřímnost bratrance jej opět welice zklamala. Jošt, hledě pořád jen na swůj zisk, nadržowal pod rukau pánům we snahách jejich o odstranění milců králowých; ano nějakými zwláštními piklemi, o kterých nejsme dobře zpra-

[58]) Wyswítá to krom jiných okolností z dopisu krále Sigmunda k Wácslawowi dne 3 Dubna 1397 w Palackého *Formelb.* II. 75.

1397 weni, hleděl i Pražany Staroměstské odchýliti od krále a spolčiti s pány jemu pořád protiwnými. Ze šeredných těchto pletich přišlo konečně k činu ohawnému proti několika důwěrníkům králowým, kteří musili pánům zwláště býti w cestě. Když dne 11 Čerwna, w pondělí swatodušní toho roku, král Wácslaw meškal opět jednau w Králowě Dwoře u Berauna, byla swolána radda králowská na Karlšteině pro jistau příčinu za jeho nepřítomnosti. Tu wyšli ze schůze kníže Hanuš Opawský a páni z Michalowic, ze Šwamberka a z Riesenburka do jiného pokoje, který dobře obstawili swými služebníky, a powolali tam za sebau čtyry milostníky králowy, pana *Purkarta Strnada z Janowic,* předešlého purkrabí Pražského, pana *Štěpána Opočenského, Štěpána* řečeného *Podušku z Martinic* a *Markolta ze Wrutic,* welikého mistra Strakonického. Jak wstaupili, jal se jim činiti některé wýčitky kníže Hanuš, a hned wrazil kord swůj do Purkarta z Janowic, kterýž padl mrtew na zem; tak též druzí tři probodli každý jednoho, jak si byli řekli. Po spáchání této hanebné wraždy odjeli wšichni čtyři s lidem swým do Králowa dwora, poklekli tam před králem, a oznámili mu co učinili, že prý odprawili zrádce jeho.

Král Wácslaw nechal přitom, protože se nejspíš bál, aby se i jemu nestala nějaká zlá příhoda. Ale hned potom wzkázal markrabí Joštowi do Prahy, aby mu odjel odtud; neb že dowede sám město swé i zemi opatřiti. Jošt opustil Prahu bez meškání. Král Wácslaw musil zwěděti, co proti němu jednal se Staroměstskými, a po málo dnech přijel sám, a strojil se proti měšťanům nemilostiwě. Ku prosbám jejich nechtěl jim odpustiti jinak, než aby mu složili 6000 kop, aby odstranili řetězy, kterými přepiali ulice, ano aby rozbořili brány a wěže i zdi swé proti Nowému městu. K tomu se měšťanům nechtělo swoliti. Wyprawili asi dwanáctero poslů k Joštowi a pánům zemským, aby se jich zastali, a byli ještě 5 Čerwence we welkých auzkostech. Wšak jak se wěc skončila, o tom nezachowala se žádná zpráwa. Nejspíš přešel zase hněw krále Wácslawa; i uwážil potřebu umírnění se, aby ne-

zanechal w zemi podnětů nespokojenosti, když se strojil na 1397
delší čas do ciziny. Mezitím byl již na místo Jošta powolal k sobě zase bratra jeho *Prokopa*, a ustanowil jej za heitmana zemského na čas swé nepřítomnosti. Uložil mu zwláště, aby wše činil k zachowání pokoje w zemi, ujišťuje, že wýpowěd mezi ním a pány učiněnau míní jak doposud swědomitě plniti. Nejspíš aby Prokopowi úkol jeho usnadnil, dal se král Wácslaw pohnauti také k wydání weřejného listu, jímž schwálil zawraždění swých důwěrníků, jakožto zrádců překázaných (13 Července).

Asi o čtyry neděle později, někdy okolo polowice měsíce Srpna, wydal se král na swau cestu do Němec, maje při sobě swého kancléře Wácslawa probošta Wyšehradského čili patriarchu Antiochenského, swého předešlého kancléře Hanka woleného biskupa Lebuzského a jiné rádce obratné w písemnictwí. Do začátku Září zdržel se na cestě swé w Lokti, potom w Chebu. Dne 17 Září byl již w Normberce, a zůstal tam asi do začátku Prosince. Potom jel přes Würzburk (9—16 Pros.) do Frankfurta, a zdržel se tam w řízení rozličných wěcí až
do 24 Ledna roku 1398. Odtamtud zajel přes Bingen (26 Led.) 1398
a Trier (29 Led.) do wéwodstwí Lucemburského; konečně pak w měsíci Březnu odebral se do Francauz, kdež se mezi ním a králem francauzským Karlem VI w Remeši (23—25 Břez.) jednalo rozhodně o spůsob urownání dwojice papežské. Na zpátečné cestě zdržel se král Wácslaw opět w Lucemburce (30 Dub.—21 Kw.); jel potom přes Koblenec (1 Čw.) do Frankfurta, a pobyw we městě tomto (14—24 Čw.), we Würzburce (28 Čw.—5 Čwce.) a w Normberce (9—26 Čwce.) až asi do konce měsíce Čerwence, nawrátil se teprw někdy na začátku Srpna do Čech, tak že wzdálení jeho ze země trwalo jedenáct měsíců.

Po swém nawrácení přebýwal některý čas w Lokti (6 Srp.—5 Září), potom na Křiwoklátě (16—18 Říj.) a na Žebráce (2 List.—5 Pros.); odkudž do Prahy přijel teprwa w měsíci Prosinci. Na wánoce potom strojil se k jízdě do *Wratislawě*, kdež měl míti sjezd s králem polským *Wladislawem Jagelem*,

1398 s bratrem swým Sigmundem a jinými knížaty, aby je naklonil k záměru umluwenému s králem francauzským o spůsob obnowení jednoty církwe, kterýž byl, aby se obadwa tehdejší papežowé poděkowali a zwolen byl jediný papež nowý. Ale než čas ustanowený přišel, upadl král Wácslaw w Praze w těžkau nemoc, čímž se sjezdu tohoto sešlo. Tehdáž došel welké milosti u krále žiwotní jeho lékař mistr *Albík z Uničowa*, jehož uměním a péčí pilnau dosáhl brzy zase úplného zdrawí.

Za dlauhé nepřítomnosti królowy sprawowal bratranec jeho markrabí Prokop zemi českau k jeho nejwětší spokojenosti a tak, že se zachowal wůbec pokoj w zemi. Dowedlť přitom i spřáteliti se poněkud s bratrem swým Joštem, tak že Jošt roku 1397 před wánoci zasedal s ním w Praze na saudě zemském. Také wešel we spolky přátelské s Wilémem markrabím míšenským, jenž byl prwé protiwníkem krále Wácslawa. Brzy po nawrácení krále stala se wšak změna w osazení nejwyšších úřadů zemských, kterau král nejspíš hned po zawraždění swých čtyr milců na Karlšteině sobě přál, ale na čas wzdálení swého ze země odložil. Na místě Jindřicha z Rosenberka stal se nejwyšším purkrabím Jindřich z Hradce, a tak též musili druzí úředníci dosazení dle wýpowědi Sigmunda a Jošta ustaupiti jiným mužům;[59]) čímž wýpowěd ona byla od krále zrušena. I přitom pak byl jemu markrabí Prokop nepochybně k ruce. Tím byla zawdána nowá příčina
1399 k rozbrojům mezi králem a pány. Z jara roku 1399 přišlo již zase k wálce mezi nimi w jižních krajinách země. Wojsko králowské oblehlo Horažďějowice, a odtáhlo odtamtud ke blízkému hradu Skále, majíc s sebau welkau pušku. Lidé markrabí Jošta, který se hned zase spojil s pány, pokaušeli se zradau o dobytí Budějowic. Toť wše, co nám o tom známo, kromě že byly přitom páleny wesnice a městečka, w Praze pak wázly obchody.[60]) Dne 15 Čerwna zawřeno jest konečně

[59]) Nowí úředníci uwodí se ponejprw na saudě zemském dne 23 Prosince 1398. Wiz *Archiv český* II. 358.

[60]) Konšelé Nowoměstští učinili jisté polehčení nájemníkům trhu slanečků pro škody, které utrpěli „propter gwerras et inquietem in terra Boemiæ“. *Lib. memorialis* fol. 201.

příměří až do Tří králů roku budaucího, mezi kterýmž časem 1399
mělo osm rozsudí, zwolených s obau stran, učiniti wýpowěd k obnowení míru. Se strany králowy byli k tomu jmenowáni Wácslaw patriarcha Antiochenský, arcibiskup Olbram a bratří Heřman a Beneš z Chaustníka; se strany pánů Jan biskup Litomyšlský, Jindřich z Rosenberka, Ota starší z Bergowa a Hynek Berka z Hohenšteina, předešlý nejwyšší sudí zemský. Purkmistři, konšelé a obce wšech tří měst Pražských byli w listině na to wydané jmenowáni prwní na králowě straně, stojíce tentokrát při něm nerozdílně.

Za času tohoto příměří stihla obec Staroměstskau škoda znamenitá wyjitím ohně na radnici dne 6 Prosince roku 1399 w desátau hodinu noční, to jest asi ráno okolo čtwrté hodiny. Wyhořelať přitom *radní síně*, a přišlo ke zkáze mnoho zbraně čili odění, nadto pak privilegií městských a jiných listů i také knih městských; jak pilné bylo wynasnažení, aby se zachránilo, co jen bylo možné, swědčí kniha městská ohořelá, počínající rokem 1351, která jest doposud zachowána.[61])

Srownání rozepří w zemi nepodařilo se během příměří k tomu zawřeného. Prwé než ještě došlo, obrátili se nespokojení páni čeští prostředkem biskupa Jana Litomyšlského a Oty z Bergowa k markrabí Joštowi a králi Sigmundowi uherskému o pomoc a zastání, dáwajíce winu přední markrabí Prokopowi, jakož tomu, který prý ruší pokoj w zemi a působí různice. Král Sigmund, uradiw se s řečenými zástupci jich i s markrabím Joštem na osobním sjezdě w Budíně, psal již ku konci roku 1399 do Čech ku pánům sobě důwěrným ano i k arcibiskupu Olbramowi, wyzýwaje, aby wedlé něho wyhlásili Prokopowi wálku a bojowali s ním až do wyhlazení

[61]) Krátké zpráwy o ohni tom, které se poněkud doplňují, nacházejí se we Starých letopisech českých str. 7, w *Monum.* Dobnerowých I. 213, w kronice Lipské u *Höflera* I. 8; dále w netištěném posud rukopise Budišinském číslo 56 pag. 243: „swětnice rathúská w Starém městě shořala jest s mnohými hamfešty, listy i oděním"; k čemuž hoden jest wzpomenutí zápisek w knize Staroměstské hned potom složené na začátku roku 1400: (8 Januarii) „inchoatus est liber iste post combustionem stubæ dominorum consilii et librorum ibidem existentium".

1400 jeho. Následkem toho držán jest druhý sjezd w Jihlawě dne 18 Ledna roku tisícího čtyrstého, kdež Sigmund, Jošt, biskup Jan Litomyšlský a dwanáct pánů českých, opět s Jindřichem Rosenberským w čele, zawřeli spolek mezi sebau naproti Prokopowi i každému jinému rušiteli předešlé wýpowědi Sigmunda a Jošta z roku 1396. Rozuměl se tím owšem také král Wácslaw, ač nebyl wýslowně jmenowán. Arcibiskup Olbram wšak neúčastnil se spolku tohoto.

K nowým bauřím, které tudy hrozily wypuknauti w zemi, přišlo brzy potom dozrání nepřátelských záměrů proti králi Wácslawowi w Němcích, kdež se z náwodu Ruprechta falckrabí Rýnského jednalo o ssazení jeho a zwolení jiného Římského krále. W těch okolnostech hleděl král Wácslaw zachowati pokoj w zemi, a swolil, aby král uherský a markrabí Jošt podruhé byli prostředníky mezi ním a panstwem. Pozwal jich tedy k sobě do Prahy, kdež mínil téhož času dát wykonati korunowání manželky swé králowny Žofie. Markrabí Jošt byl již dne 24 Unora w Praze, a něco dříwe nebo později přijel také král Sigmund. Tu učinili napřed narownání aspoň o některé wěci, z nichž bezpochyby byla prwní, že král Wácslaw nawrátil úřady zemské předešlým nejwyšším úředníkům. Jindřich z Rosenberka stal se zase nejwyšším purkrabím Pražským.[62]) Naproti tomu podali se Sigmund a Jošt zase w rozepři swé s Prokopem na wýrok krále Wácslawa.

Ze strachu wálky na tu chwíli wytržena, widěla Praha hned potom wzácnau slawnost *korunowání králowny.* Byla wykonána se wšemožnau nádherau w pondělí dne 15 Března. Z rozkazu krále Wácslawa wyprawili se k tomu konšelé Staroměstští i bezpochyby z druhých dwau měst Pražských na hrad se staršími obecními a se swícemi wšech cechů; kdež hned woláni jsau od hofmistra králowé do paláce králowského; a odtamtud wyšel slawný průwod do kostela sw. Wíta. Konšelé Staroměstští šli napřed, wšichni stejně oblečeni w šaty barwy brunátné, tak též nejwyšší písař jejich doktor Jan

[62]) Wiz w diplomatáři musejním list krále Wácslawa daný dne 30 Března 1400, jehož original jest w archiwu Třeboňském.

z Weilburka a druzí písaři; na rukau měli nowé pěkné rukawičky, a každý konšel swau postříbřenau hůlku w ruce. Po nich šli opatowé s berlami a infulemi, potom biskupowé, Wácslaw patriarcha Antiochenský, arcibiskup Olbram, biskup Litomyšlský a druzí podbiskupí; za nimi králowna Žofie pod nebesy, kteréž nesli páni zemští. Králowna šla prostowlasá, majíc na hlawě pěkný wěnec perlowý, w rauchách na spůsob kněžských, přes ně kápi pozlacenau; sandály na nohau. Za ní nesl pan Jindřich z Rosenberka korunu, Berka žezlo, Jan Michalec jablko říšské s křížem. Hořící swíce oslawowaly průwod; pištci a trubači doprowázeli jej s hudbau. 1400

Když wešli do kostela, posazena jest králowna na trůně w kůru před oltářem sw. Wíta. Wedlé ní byla s jedné strany abatyše Swatojirská Kunka z Kolowrat, s druhé strany owdowělá kněžna Zhořelecká; tudíž král Sigmund, markrabí Jošt, Jan purkrabí Normberský a wíce knížat jiných. Předně počalo se kázání, kteréž držel w řeči české mistr Jan řečený Sofista. Wykládal, co znamenaly znaky králowské, koruna, drahé kameny, žezlo a jablko. Potom držel welkau mši arcibiskup Olbram, jemuž posluhowali doktor Jan Kbel official jeho a Wácslaw z Radče děkan sw. Appollinaříše; onen četl epištolu, tento ewangelium. Před čtením ewangelia wykonal arcibiskup pomazání králowny křižmem swatým na prsau a na zádech, k čemuž byly šaty její wystřiženy z předu i wzadu. Potom wzal korunu s hlawy swatého Wíta a wsadil na hlawu králowně; aby jí wšak netížila, drželi ji potom přes celau mši dwa přední páni nad hlawau králowny, ana seděla, totiž pan Jindřich z Rosenberka a Břeněk ze Skály. Při oféře sestaupila králowna Žofie s trůnu, a obětowala we stříbrné konwici wíno a chleb; potom oférowali druzí, král Sigmund, markrabí Jošt a knížata i páni čeští. K líbání míru nesena jest hlawa swatého Wíta patriarchau Antiochenským a biskupem Litomyšlským. Opět po přijímání arcibiskupa při mši zdwihla se králowna se swého trůnu a poklekši před welkým oltářem, přijala swátost těla a krwe Kristowy. Po mši wzezwučeli opět trubači a pištci, a průwod šel w témž pořádku jak prwé do

1400 paláce králowského. Tam obědwala králowna slawně pod nebesy, a hodowali knížata i páni, s nimi také konšelé Starého, Nowého i Menšího měst Pražských. Byla hojnost wín, ryb a jiných krmí rozličných.

Sotwa bylo po slawnostech, nastaly opět starosti. Král Wácslaw mínil dáti se na cestu do Němec, aby tam osobním wkročením swým překazil záměry kurfirsta falckého a jeho spojenců. Za tau příčinau položil stawům českým dne 30 Března sněm w Praze ke dni 9 Dubna, na kterém mínil s nimi některé wěci přiwésti ku konci dle smyslu wýpowědi krále Sigmunda a markrabí Jošta, jiné pak, s kterými nešlo tak rychle, wznésti na jisté heitmany zemské, jimž mínil poručiti správu na čas swého wzdálení. Newí se, co ze sněmu tohoto bylo. Ale jisté jest, že již w měsíci Dubnu přes to, že byl král Wácslaw přijat za rozsudí w rozepři mezi markrabím Prokopem a protiwníky jeho, strhla se wálka mezi nimi, a účastnil se jí jmenowitě také král Sigmund, zdržew se z té příčiny po swém odjezdu z Prahy po korunowání králowny Žofie we wýchodních Čechách, zejména w Litomyšli u biskupa Jana. Wálka tato nedowolila králi Wácslawowi wzdáliti se ze země, ač se w ní neúčastnil. Tu zatím nastaupili protiwníci jeho mezi knížaty německými na skutky rozhodné, prohlásili Wácslawa za ssazena s králowstwí (20 Srp.), a zwolili hned kurfirsta *Ruprechta falckého* za Římského krále (21 Srp.).

Nowina o tom došla krále Wácslawa dne 30 Srpna na Žebráce, kamž se byl jen několik dní předtím uchýlil z Prahy. Hněw jeho byl z toho weliký. Mínil se opříti proti tomu; a nemaje na ten čas zjewného nepřátelstwí se swými příbuznými ani s panstwem, obrátil se k nim o pomoc. Bylať to wěc, která se týkala celého rodu králowského; neb ssazením Wácslawa měl celý rod Lucemburský býti zbawen panstwí w říši německé. Žádal tedy král Sigmunda i Jošta, k tomu též knížat slezských i předních českých pánů o sjezd s ním u Hory Kutné. Sigmund meškal posawad w Litomyšli, tak že nebylo pro něj daleko. Sjezd ten sešel se w klášteře Sedleckém u Hory teprw někdy w polowici Října. Ale král Wácslaw ne-

potkal se na něm s ochotností, které se nadál, nýbrž s nej- 1400
hrubší žištností. K žádosti jeho o pomoc odpowěděl mu bratr jeho Sigmund we jménu swém i druhých, že jemu pomohau, wšak když náležitě otewře měšec swůj; tu pak na něm žádali tak mnoho, že se král rozmrzel a odepřel jim, Sigmund pak we hněwu z toho odjel. Král Wácslaw si potom wěc lépe rozmyslil, a poslal kancléře swého, patriarchu Antiochenského, s jinými wzácnými posly za Sigmundem, žádaje ho, aby přišel zase. Sigmund po mnohém prošení přišel; ale tu již žádal na Wácslawowi w odměnu za pomoc swau, aby mu postaupil Slezska a Lužic, w Čechách pak aby jej ubezpečil nástupnictwím po sobě. Od té řeči obrátil se král Wácslaw, a poručil, aby mu přiwedli koně. Na toho si sedl, a odjel bez odpowědi. Sigmund čekal některau chwíli, a tázal se konečně, kam by byl odjel bratr jeho. Řekli mu, že do lázně. Z toho se rozhněwaw, wsedl rowněž na koně se swými, a odjel.

Brzy po tomto neupřímném sjezdu počal Ruprecht falcký konati nepřátelstwí proti Wácslawowi, wyprawiw wojenskau moc swau do pole, k útokům na hrady a města w horním Falci, náležející ku koruně české. Přes zimu pak potom smluwil se s nespokojenými pány českými i s markrabím Joštem, tak že wstaupili s ním we spolek a slíbili mu býti nápomocni, aby se král Wácslaw musil pokořiti jeho moci. K tomuto spolku přistaupil z neznámých pohnútek i markrabí Prokop, též markrabí míšenští Baltazar a Wilém i synowci jejich Fridrich, Wilém a Jiří, též Fridrich syn Baltazarůw, nad to pak také již i arcibiskup Pražský Olbram.

Časně z jara roku 1401 wyprawil Ruprecht falcký opět 1401
wojsko swé do pole, wedením syna swého Ludwíka ke wtrhnutí do Čech samých; pročež král Wácslaw již 10 Dubna wydal nařízení do pomezních krajů k hájení hranic zemských dle starodáwného řádu. Zdá se, že se mu podařilo markrabí Prokopa zase obrátiti na swau stranu; neboť byl dne 23 Dubna u něho w Praze. Druzí jednotníci wšak sebrali síly swé se wšech stran ke spojenému útoku. Markrabí *míšenští* wytáhli wšichni osobně do pole, a přešli přes půlnoční hranice

1401 země české; od Morawy přitáhl Jošt; w zemi samé zdwihli se odbojní páni s brannau mocí swau, a spolu s nimi arcibiskup. Dle umluwy zaměřili tentokrát wšichni ku Praze. Nejdříw, jak se zdá, přiblížil se k městu markrabí Jošt s pány, a položili se u *Michle* brzy před sw. Wítem, tedy ještě w prwní polowici měsíce Června; potom přitáhli teprw také markrabí míšenští, a tu se spojené wojsko obrátilo na druhau stranu řeky Wltawy, a rozbilo stany u *Owence* a w oboře králowské tudíž. Také arcibiskup Olbram byl se swým lidem osobně w ležení. K tomu mělo přibyti také wojsko Ruprechtowo, které překročilo západní hranici zemskau. To wšak nedowedlo sobě dobyti cesty hlaub do země; ano již dne 20 Června zawřel Ruprecht příměří, mezi kterým jednalo se potom o mír, ale darmo. Bez jeho pomoci nestačilo wojsko spojenců jeho předce k obležení tak welkého města, jakým již tehdáž byla Praha. O skutcích, jaké wykonali w okolí, nezachowaly se nám jiné zprávy, nežli že Míšňané pobili jeleny w oboře králowské u Owence, že pálili wsi a mučili i zabíjeli bezbranné lidi;[63]) též že pasowali mnoho rytířů před hradem Pražským. Král Wácslaw přebýwal po celý čas tohoto kusého obležení w Praze, a obywatelé wšech tří měst patrně hlídali dostatečně zdí swých, ač násilí páchaných w nejbližším okolí od nepřátel nedowedli překaziti.

Spojenci zůstali ležeti déle než osm neděl před Prahau. Ještě dne 4 Srpna zawřeli markrabí míšenští tudíž smlauwu s druhými, kterau se zawázali nezawírati míru s králem Wácslawem sami osobně, leč by uznali markrabí Jošt, arcibiskup Olbram, Wilém starší míšenský a jeden z ostatních markrabí míšenských, že by se již mělo od wálčení upustiti. Nicméně již o osm dní později (12 Srp.) byla zawřena smlauwa o mír mezi králem Wácslawem s jedné strany a arcibiskupem Olbramem i pány českými se strany druhé, obsahu takowého, že se král Wácslaw podwolil přijmauti k sobě čtyry rádce ze strany jemu tehdáž protiwné, totiž arcibiskupa Olbrama, Jindřicha z Rosenberka, Ottu z Bergowa a Jana Krušinu z Lich-

[63]) O tom mluwí Hus w Palackého *Docum.* 177.

tenburka, tak aby ti wyřkli, coby mělo býti za práwo mezi 1401
králem a pány dle smyslu někdejší wýpowědi krále Sigmunda. Jejich wýroku měli slíbiti býti poslušni jak města tak úředníci hradů králowských. Oni měli míti moc úředníky nehodné na hradech zbawiti úřadů. Jim wedlé krále měli býti činěny počty z důchodů korunních; ano kdyby králem samým nebo kým jiným těchto wěcí umluwených něco sešlo, měli města i úředníci králowi s hrady a twrzemi míti zření k těmto čtyřem a jim pomáhati, aby se stalo dle umluwy. W tom smyslu musili se zawázati přísahau zejména konšelé a obce wšech tří měst Pražských. Míšňané byli po této smlauwě spojenců jich s králem Wácslawem přinuceni nejspíš odtáhnauti ze země s nepořízením. W krátce pak potom smluwil se Wácslaw také s Joštem, postaupiw jemu Lužice na čas jeho žiwota.

Nelze pochybowati, že se nepřátelské předsewzetí proti králi Wácslawowi toho roku počalo s wědomím a srozuměním bratra jeho Sigmunda krále uherského. On wšak nemohl se w něm účastniti skutkem, protože se proti němu samému strhlo spiknutí w Uhřích, we kterém již dne 28 Dubna toho roku byl zajat od nespokojených pánů tamějších. Král Wácslaw měl tolik dobromyslnosti, že mu bratra, ačkoli neupřímného, bylo líto w neštěstí, i přičinil se jak mohl o jeho wybawení, ano poslal konečně i wojenskau pomoc wěrným jeho do Uher. Když Sigmund potom na začátku měsíce Září byl propuštěn na swobodu a nawrácen k swému panstwí, měl z toho Wácslaw radost upřímnau; a poněwadž se práwem směl nadíti wděčnosti od něho, přišlo mu na mysl, aby užil jeho rady a pomoci k naprawení swých wěcí jak domácích tak za hranicemi. Jednalo se nejprwé o sjezd, který měl míti se Sigmundem i s Joštem, Prokopem a jinými knížaty, totiž hlawně se slezskými, we *Wratislawi* k uradění se o zachowání císařstwí při domě Lucemburském i o záležitost jednoty církwe. Král Wácslaw, pohowěw sobě po obhájení Prahy jen krátký čas na oblíbeném hradě swém Žebráce, odebral se již we druhé polowici měsíce Října do *Kutnéhory,* kdež se měl přede wším sjeti se Sigmundem. Král uherský přijel wšak

1401 pro delší zaměstnání we wlastní zemi swé teprw při sklonku roku 1401; a zamýšlený sjezd držel se potom místo we Wratislawi w *Hradci Králowé*, kamž se král Wácslaw s dworem swým, zejména také s králownau Žofií, odebral před 11 Led-
1402 nem roku 1402.

Mezitím byl wzdorokrál německý Ruprecht předsewzal tažení do Italie, chtěje krále Wácslawa předstihnauti w obdržení koruny císařské; ale předsewzetí jeho bylo zmařeno mocným staupencem Wácslawowým Janem Galeazzem wéwodau Mediolanským, jehož wojsko porazilo Ruprechta w bitwě rozhodné hned při wkročení jeho na půdu wlaskau (21 Říj. 1401). Jan Galeazzo wyzýwal nyní snažně krále Wácslawa, aby sám pospíšil do Italie a dal se korunowati; k čemuž slibowal jemu wšelikau pomoc swau. Tu bylo konečné předsewzetí jízdy do Říma hlawním předmětem péčí krále Wácslawa; a na sjezdě Hradeckém jednalo se hlawně o přípravy k tomu, zejména pak, aby Sigmund na této cestě Wácslawa doprowázel. K tomu cíli žádal Sigmund předewším propůjčení sobě moci k úplnému upokojení králowstwí českého, a král Wácslaw dal se od něho pohnauti k zawření smlauwy tudíž we Hradci dne 4 Unora roku 1402, kterau jej na čas až do nawrácení swého z Říma jmenowal spráwcem králowstwí českého, slíbil se sprawowati we wládě swé jeho radau jak w Čechách tak také w říši německé a wznesl naň zároweň wšecku tu moc, kterau byl posledně propůjčil arcibiskupu Olbramowi a ostatním třem rádcům, o které se byl usnesl s nespokojeným panstwem českým. Panstwo dalo bezpochyby swé swolení k tomu, tak že tudy s obmezení krále Wácslawa těmito čtyrmi raddami sešlo zase. Po nawrácení z Italie měla wšak králi Wácslawowi přidána býti jiná radda s tauž mocí jako předešle, dle opětného usnešení s králem uherským a s pány i celým sněmem.

Po zawření této smlauwy odebrali se oba bratří králowé spolu do Prahy, a držán byl sněm w klášteře sw. Jakuba, řízený *Sigmundem* jakožto *spráwcem zemským,* ku kterémuž dali se páni čeští nalézti w počtu neobyčejně welikém a na

něm usnesli se o rozličné nálezy k uwedení pokoje a řádu 1402
w zemi (18 Un.). Ale brzy strhly se spory mezi králem Wácslawem a bratrem jeho o spůsob prowedení rozličných kusů smlauwy mezi nimi zawřené, a jmenowitě o spůsob poslušenstwí, které měla učiniti Sigmundowi města králowská. Tu se objewilo brzy prawé smýšlení krále Sigmunda, že se mu jednalo o to, aby wšecku moc w zemi potáhl na sebe a král Wácslaw aby neměl žádné wůle swé. Uradiw se totiž s předními pány králi Wácslawowi odpornými, uzawřel bez hnutí swědomí učiniti bratru to, od čeho on jemu samému teprw nedáwno byl pomohl w Uhřích. W pondělí dne 6 Března jest král Wácslaw z rozkazu jeho *zajat* we dwoře swém na Starém městě Pražském, we kterém tehdáž zase přebýwal we wší bezpečnosti, a weden jest přes rynk Staroměstský a wšemi ulicemi weřejně až na hrad Pražský, tam pak opět jako před osmi léty wsazen u wěž, we které jindy chowáni byli zločinci. Sigmund přinutil jej w tomto wězení k wydání rozkazu k městům králowským, aby mu slíbili poslušenstwí, jak on sobě žádal; což města Pražská, jak se zdá, wykonali, neodwážiwše se žádného odporu. Sigmund počal na ně hned potom ukládati daně nemilosrdné; zmocnil se pokladů králowých, kdež jich mohl postihnauti; wybil za tau příčinau dwůr králůw, kdež pobral i zlaté a stříbrné nádoby, též dům podkomořího Hulera, w němž wzal také úřední knihy a listy k nemalému zmatku we spráwě králowstwí. Na místě Hulera dosadil w úřad podkomořstwí pana *Ottu z Bergowa*, jejž král Wácslaw pokládal za swého nejhoršího nepřítele mezi pány českými. Také dal obrati Židy co příslušníky komory králowské jak w Praze tak wšude jinde w zemi, a zrušil dlužní listy, které měli, ku prospěchu swých staupenců.[64])

Zrowna za času této libowolné wlády Sigmundowy zemřel arcibiskup *Olbram* we dwoře swém na Malé straně Pražské, jak se zdá po nedlauhé nemoci, dne 1 Kwětna toho roku.[65])

[64]) *Windecke* u Menkena 1080.

[65]) Obyčejně se klade den jeho úmrtí na 2 Kwětna dle *Series episcoporum Pragensium*. Úředně nachází se wšak udán 1 Kwěten w sauwěkých Aktech konsistoře r. 1402 fol. 1 i fol. 122.

1402 Zdá se, že byl muž rozumný a opatrný, který se od smrti přízniwce swého knížete Jana Zhořeleckého nerád účastnil sporu mezi tehdejšími stranami w zemi, ale we wysokém postawení swém nemohl se tomu wyhnauti. Arcibiskupstwí nepřineslo jemu žádného hmotného požitku. Musilť pro wálky w zemi pořád činiti welké náklady na wydržowání četných žoldnéřů, k čemuž nestačily mu důchody z arcibiskupstwí, tak že musil dosazowati z wlastního dědictwí swého, které držel nedílně se swými bratřími Pawlem a Wácslawem ze Škworce. Za stwrzení swé w arcibiskupstwí měl zaplatiti papeži Bonifaciowi a dworu jeho 3000 zlatých jménem požitků prwního roku, k tomu 2416 zlatých za pallium a za 12 bullí wydaných z příčiny jeho dosazení. Na summu posledně řečenau požádal dle práwa pomoci od duchowenstwa swé dioecezí, a zaplatil ji hned we prwním roce swého arcibiskupstwí ještě před swým wyswěcením. Na ony tři tisíce zaplatil tehdáž jen polowici; s druhau bylo mu čekáno. Při těžkých časích, které naň přišly, měl wšak potom se splácením ostatku po lhůtách co činiti po celý čas swého žiwota. Ještě na začátku roku 1401 byl dworu papežskému dlužen 582 zlatých, ačkoliw mezitím byl roku 1399 některý čas již i stížen klatbau pro nedodržení lhůty sobě propůjčené. K tomu měl na sobě břímě wyplácení prowisí čili wýměnku swému předchůdci Janowi z Jenšteina, žijícímu w Římě. Ku posledku nemohl tomu řádně dostáti, tak že prý *Jan z Jenšteina* po několika létech trpěl nauzi, we kteréž i zemřel w Římě roku 1400 dne 17 Červwna a pochowán tamže. Po Olbramowi samém zůstaly dluhy; čímž utrpěli bratří jeho nedílní welké škody; neb se jim wěřitelé uwázali w statky jejich.[66])

Za Olbramowa času bylo arcibiskupstwí Pražské také zbaweno částečně swého wzácného wyznamenání, že s ním bylo spojeno *legatstwí* nad třemi dioecezími, ježto roku 1399 papež Bonifacius IX wyjmul *biskupstwí Míšenské* z moci arcibiskupa Pražského co legata. Stalo se to k žádosti markrabí míšen-

[66]) Krom *Series episcop.* 445 swědčí o tom listina roku 1418 w *Lib. Erect.* X. L. 14.

ského Wiléma a s přiwolením krále Wácslawa IV, kterému 1402
tehdáž na přátelském spolku s Wilémem záleželo. O přiwolení arcibiskupa Olbrama k tomu nečiní se w bulle papežské žádná zmínka.

Po smrti Olbramowě zwolila kapitula Pražská tehdejšího generalného vikáře a tolika tučných beneficií držitele, *Mikuláše Puchníka,* za arcibiskupa, bezpochyby se swolením krále Sigmunda, jakožto tehdejšího wládaře. Puchník dosáhl také stwrzení čili wlastně provisí od papeže Bonifacia; ale dříw než byl wyswěcen a než se w požíwání arcibiskupstwí dostal, zemřel dne 19 Září roku 1402 na zámku Poděhúsích, který prý náležel pánu z Rosenberka. Škodu z toho měli dwa členowé kapituly Pražské, Jan Kbel official a scholastikus Jan z Malešic, kteří za něj ručili u dworu papežského a musili po jeho smrti zaplatiti, co naň uloženo bylo za obdržení arcibiskupstwí, ač ho byl skutečně neobdržel.

Mezitím připrawil zrádný skutek spáchaný králem Sigmundem nad bratrem jeho weliké strasti zemi české wůbec i jmenowitě také Praze. Zajetí krále spůsobilo opět jako roku 1394 welké rozčilení myslí we wšem lidu; neboť urážело cit sprawedliwosti; a panstwí Sigmundowo spůsobem násilným, kterým je prowozowal, wyzýwalo tím wíce k odporu proti němu. I někteří z těch, kteří prwé s ním o to se umluwili, odwrátili se brzy od něho. W čelo odporu postawil se nejprwé markrabí *Prokop* morawský. Sigmund, sebraw pole, wytáhl proti němu dne 3 Června z Prahy ke hradu *Bezděsi,* který byl Prokopowi roku 1398 postaupen od krále Wácslawa zástawau w jisté summě peněz za jeho tehdejší služby. Hrad byl nedobytný; ale Sigmund nestyděl se té ošemetnosti, že pozwaw Prokopa k sobě do ležení pod příčinau wyjednáwání, tudíž zajal jej (po 6 Čw.) a tak se zbawil jeho odporu. Potom se dal na cestu ze země, a odwezl krále Wácslawa i Prokopa s sebau z Prahy w zajetí (18 Čw.); chtělť w takowém podiwném stawu wěcí doprawiti Wácslawa do Italie a dáti jej tam korunowati na císařstwí. Wyjednáwaje o to wšelijak s knížaty, jejichž zeměmi wedla cesta, zwláště s wé-

1402 wodami rakauskými, zdržel se některý čas na *Krumlowě*, zámku pana Jindřicha Rosenberského, a chowal Wácslawa w zajetí tam [67]) a později na zámku *Schaumberku* w horních Rakausích. Když se wšak předsewzetí tomu postawily w cestu překážky na ten čas nepřemožitedlné, odwezl Wácslawa do *Wídně* (9 Srp.), a chowal jej tam pod opatrowáním Wiléma i Albrechta IV wéwod rakauských; Prokopa pak wsadil do wazby w Prešpurce. Správu Čech odewzdal na čas nepřítomnosti swé jisté místodržitelské raddě, skládající se z nejodhodlanějších protiwníků krále Wácslawa. Biskup *Jan Litomyšlský, Jindřich z Rosenberka* co nejwyšší purkrabí a *Otto z Bergowa* co podkomoří stáli jí w čele.

Jak medle wšak Sigmund byl opustil Prahu, počal se zdwihati proti němu odpor z wíce stran w zemi zároweň od rozličných wěrných krále Wácslawa, a zwláště od mnohých purkrabí i jiných úředníků králowských, kteří neuznáwali za prawé, aby poslauchali wlády nezakládající se již na smlauwě s králem, nýbrž na pauhém násilí. Poněwadž se Praha nacházela w moci náměstků Sigmundowých — neboť byl hrad w moci pana Jindřicha z Rosenberka jakožto purkrabí — musili Pražané snášeti s nimi nařčení jakožto spoluwinníci křiwdy učiněné králi. Již dne 20 Čerwence a w prwních dnech potom, když král Sigmund nejspíš ještě meškal na Krumlowě, poslali Pražanům wšech tří měst odpowědné listy swé někteří hajitelé práw krále Wácslawa z bližších i wzdálenějších krajin w zemi, a počali prowozowati nepřátelstwí proti nim dílem pálením a hubením wesnic měšťanů, dílem stawowáním a laupením obchodníků Pražských na silnicích. Přední z nich byli pan *Waněk z Dubé*, jehož zámek na řece Sázawě byl jen několik mil wzdálen od Prahy a tudy wenkowským statkům Pražanů zwláště nebezpečný; rytíř *Beneš z Hořowic*, purkrabí na *Rabšteině*, a bratr jeho Bohuněk, *Jan lowčí* králowský na *Dobříši* i purkrabí na *Žebráce*, wedlé nichž wíce zemanů a pa-

[67]) Sigmund byl w Krumlowě dne 13 Čwce. Wiz Pelzel K. Wenceslaus 466. O králi Wácslawowi, že byl na Krumlowě chowán, swědčí zpráwa w rukp. Budišinském 56 pag. 242.

nošů jim we službě podřízených anebo z jich sausedstwa. *Jan* 1402
Sokol z Lamberka, šlechtic, který za předešlého času stál we službě Pražanů, nejspíš co wůdce branného lidu jich, wytýkal jim we swém listě odpowědném (20 Čwce.) wýslowně, že měwše pána milostiwého krále českého a Římského, an proti nim nic neučinil nepočestného, widauce ano jej protiwníci jeho we městě jímají, pěstují, wodí kam ráčí, mohauce jej dobře se wší ctí toho sprostiti, nechtěli jsau, zapomenuwše se nad ním za jeho mnohá dobrodiní jako nad sirotkem, a také že jeho, Sokola, hubili, nemajíce k němu žádné winy.

Nezdá se, žeby se byla wětšina obywatelstwa wšech tří měst Pražských odchýlila od krále Wácslawa, než spíše konšelé aneb wětší počet jich, zwláště když si náměstkowé krále Sigmunda dne 29 Čerwna sadili konšely nowé dle swého přání,[68]) kteří jim slaužili za nástroj. Prwním purkmistrem mezi nimi na Nowém městě byl *Mařík Myška*, který častěji mluwil w obci opowržliwě proti králi. Obywatelstwo wůbec, zwláště Nowoměstské, bylo wíce jen ustrašeno. Několik sausedů Nowoměstských nejsauce s chowáním konšelů srozuměni, wyšli z města, a přidali se k jeho tehdejším nepřátelům, začež dostali se do knihy psanců[69]) a pobrány jsau jim domy. Naproti tomu na Starém městě měl král Wácslaw wíce protiwníků, tak jako za let předešlých.

Po odwezení Wácslawa ze země do Wídně zmohlo se powstání proti wládě Sigmundowě w Čechách ještě mnohem silněji, zwláště we wýchodní polowici země, kdež se *Kutnáhora* stala hlawním sídlem odporu. Horníci, jak se zdá, nebyli ani učinili slibu poslušenstwí Sigmundowi, tím méně náměstkům jeho, nýbrž sprawowali se jak obyčejně mincmistrem swým, dosazeným od krále Wácslawa, tehdáž *Konradem z Vechty*, woleným biskupem Werdenským. S nimi spojili se dwa mocní páni čeští z bližšího jich sausedstwa, kteří náleželi jindy mezi protiwníky krále, *Jan Krušina* z Lichtenburka a *Boček* z Kun-

[68]) Určité udání dne máme jen o konšelích Nowoměstských w knize psanců od r. 1402 fol. 1.

[69]) Uwodí se w ní Petr Mlčkowé, Petr Strážný a Zbyněk z Podskalí.

1402 štatu i z *Poděbrad.* I oni spolu s mincmistrem Konradem a s Kutnauhorau odpowěděli Pražanům wšech tří měst dne 8 Září, a potom pokud známo ještě 21 zemanů z rozličných krajin, zwláště z Litoměřicka (22 Září), ještě později pan *Waněk Těwák ze Šwamberka* (1 Říj.).

Wedlé zhaubných běhů domácí wálky trpěla tehdáž weliee také weřejná bezpečnost w Praze, a zwláště na Nowém městě. Tam utwořilo se jmenowitě jisté towaryšstwo zločinců čili *šibalstwo,* čítající dwanáct členů, kteří sobě přisáhli a měli swého heitmana Mikuláše klobaučníka řečeného Trinksaus. Wětším dílem bydlili w hořejších krajinách města, jakož na Karlowě a na Bojišti, a prowozowali společně krádeže, laupeže i také wraždy. Zwláště chodíwali w noci po ulicích, stawíce se jako rychtář se swými pacholky, zastawowali lidi wolajíce na ně, a pobrali jim pak meče, pláště, čepice a jiné wěci. Někdy také wydáwali se za lidi Zajícowy, to jest pana Oldřicha Zajíce z Hasenburka, wěrného králi Wácslawowi. Rychtáři a konšelům podařilo se wšak ještě téhož roku zjímati je a naložiti s nimi dle útrpného práwa.[70])

Král Sigmund, hledě k nebezpečnému stawu wěcí swých w Čechách, přinutil bratra swého Wácslawa w zajetí jeho we Wídni k nowé smlauwě dne 20 Listopadu, kterau se Wácslaw wzdal „s tělem a ctí i wším statkem swým, se zeměmi a lidmi“ do opatrowání jemu a wéwodám rakauským Wilémowi, Albrechtowi a Arnoštowi, tak aby, oč se oni jednosworně usnesau, od něho bylo konáno a zachowáwáno bez odporu; a dle smlauwy té musil Wácslaw psáti wšem purkrabím swým do Čech, aby přijeli k němu do Wídně, kdež měl je připrawiti k tomu, aby hrady sobě swěřené wydali w moc Sigmunda a řečených wéwod rakauských, jak by toho od nich požádali. Lest tato příliš málo důmyslná se wšak nepodařila. Wěrní služebníci Wácslawowi bezpochyby si pomyslili, že se pánu swému tentokrát lépe zawděčí, když ho neposlechnau. Tu nezbylo Sigmundowi nic jiného, než že musil

[70]) Podrobnosti tyto jakož i odpowědné listy swrchu zmíněné neb aspoň popisy odpowědníků uwodí zmíněná kniha psanců Nowého města.

učiniti wálečnau wýprawu do Čech, chtěl-li přemoci odpor 1402
proti sobě.

Sebraw tedy wojsko z Uher w počtu 12000 mužů, wětším dílem jezdců Kumanů, wytáhl do pole w měsíci Prosinci, a přitáhnuw až ku Kolínu, položil se tam s wojskem swým. Odtamtud wydal nařízení ke wšem pánům, zemanům i městům králowským, aby bez prodlení přitáhli k němu každý se wším branným lidem swým i s puškami a se wší wálečnau úprawau k *obležení Kutnéhory*. Pražané uposlechli tohoto jeho rozkazu, a wytáhli k němu u welkém počtu w den před božím hodem wánočním (24 Pros.), majíce za polního heitmana zemana *Markwarta z Aulic*. Takž oblehl král Kutnauhoru s mocí welikau, a zatím wojsko jeho uherské i páni, kteří se k němu dostawili, pálili a plenili celau krajinu daleko široko až téměř ke Mladé Boleslawi,[71]) zwláště pak statky pana Bočka z Poděbrad. Uhři konali přitom welké ukrutnosti a zwláště násilí pohlawí ženskému. Také některé twrze w okolí jsau dobýwány, jakož *Suchdol* pod horau Wysokau. Před tauto twrzí padl Markwart z Aulic již 27 Prosince, střelen šípem s twrze. Horníci nemohli nadlauho wojenské moci Sigmundowě odolati, a wzdali se, wyžádawše sobě přímluwu některých pánů w ležení králowě, někdy na začátku roku 1403. 1403
Wyprawiwše se k němu do ležení jeho u Kolína, musili před ním we blátě pokleknauti na kolena a žádati o milost. Sigmund uložil jim nesmírnau pokutu peněžitau, a zmocnil se nyní i w jejich městě, jako předtím w Praze, wšech pokladů krále Wácslawa, kterýž sobě tudy počítal za ním škody na deset set tisíc zlatých.

Wšeliký odpor proti králi Sigmundowi w Čechách nebyl wšak pokořením Kutnéhory přemožen. Wěrní krále Wácslawa protiwili se mu dále, a počet jejich, jak se zdá, množil se

[71]) Dle listiny w archiwu kapituly Pražské byly zdrancowány dwakrát po sobě statky obedienci Pražské w Auhercích u Dobrowicewsi a jiných třech wesnicích, nejprwé od Sigmunda a pana Michala, potom od pana Beneše z Wartenberka na Winařicích. Podobně u Nimburka dwůr proboštstwí Zderazského dle *Akt konsistoře* 1403 pag. 241.

1403 následkem násilného řádění Sigmundowa; zmužili pak se tím wíce, když se konečně i markrabí morawský *Jošt* postawil Sigmundowi za nepřítele. Ještě než byl Sigmund z Wídně odjel na swau výprawu do Čech, strhlo se proti němu také welké wzbauření w Uhřích, kdež jednalo se o powolání proti němu Ladislawa krále apulského na trůn. Tu se již dne 19 Unora roku 1403 Jošt umluwil s předními pány a biskupy uherskými o spolek proti Sigmundowi, zejména k wybawení bratra swého Prokopa z jeho zajetí w Prešpurce. W Čechách pak postawil se zřejmě w čelo odpůrců Sigmundowých, a wálčil s ním. Pohříchu nezachowaly se o tom žádné podrobnější zprávy. Známo toliko, že dne 14 Dubna zawřeno bylo příměří mezi Sigmundem a Joštem i obapolnými staupenci jejich do 20 Kwětna, a zdá se, že asi tehdáž propustil Sigmund markrabí Prokopa z jeho wazby. Zatím byl se po přemožení Horníků odebral do Prahy, a přebýwal tam několik měsíců.[72]) Dne 5 Čerwence sadil zde podkomoří jeho pan Otto z Bergowa nowé konšely na Malé straně; wšak Nowoměstští a snad také Staroměstští zůstáwali od lonska ti samí, jsauce Sigmundowi bezpochyby ještě wždy po chuti. Nebezpečenstwí wždy wíce hrozící, aby neztratil docela panstwí w Uhřích, přinutilo konečně Sigmunda opustiti Čechy. Jak se zdá, asi w polowici Čerwence odjel z Prahy. Dne 18 Čerwence nacházel se na cestě w Kutnéhoře; dne 24 Čerwence přijel do Prešpurka. Spráwu země české zůstawil w rukau týchže náměstků swých jako předešle. K nim wydal dne 9 Srpna z Prešpurka rozkaz, aby stawili w Čechách wšeliké poslušenstwí a jmenowitě wšeliké zasílání peněz ku papeži *Bonifaciowi IX*, poněwadž papež podporowal a podněcowal proti němu powstání uherské.

Po odjezdu jeho ze země musila se w Čechách zmáhati wždy wíce strana, která hleděla proti němu k markrabí Joštowi, tak sice, že konečně i obywatelstwo Pražské začalo objewowati swé prawé smýšlení, ano obec Nowoměstská i se swými konšely uzawřela přidati se k markrabí Joštowi, bywši

[72]) Nacházíme ho w Praze jmenowitě dne 25 Března (wiz *Archiv český* II. 473) a 31 Kwětna (dle Nowoměstské knihy *Liber sentent. aur.* G. 3).

od něho wyzwána. Toliko Mařikowi Myškowi bylo to proti 1403
mysli; kterýž když na něm bylo žádáno, aby složil odpowěď na psaní markrabí Jošta, odepřel toho, prawě, žeby chtěl raději sedèti 14 dní w šatlawě.[73])

Mezitím polepšil si král Wácslaw swau smluwau we Wídni, kterau se byl odewzdal docela do wůle Sigmunda a wéwod rakauských, aspoň tolik, že byl wolněji chowán we swém zajetí tamějším, tak že se mohl procházeti po městě a měl při sobě slušné komonstwo i také některé swé milostníky z Čech, jakož zwláště swého oblíbeného podkomořího Sigmunda Hulera. Král Wácslaw užil této wolnosti konečně ke šťastnému útěku ze swého zajetí dne 11 Listopadu roku 1403. Dostaw se z Wídně po lodce přes Dunaj, byl prowodín od Jana z Lichtenšteina, který na něj čekal dle umluwení s 50 střelci, nejprw na zámek jeho Mikulow na Morawě; odtamtud pak nawrátil se bezpečně do Čech. Nejprwé zdržel se některý čas w Kutnéhoře, která pro něj byla zkusila tolik swízelů (24 Listopadu — 20 Pros.). Tam přijel k němu markrabí Jošt ku pilnému jeho pozwání, meškaw předtím některý čas w Berlíně w zemi swé brandenburské, též i bratr jeho Prokop. Odtamtud odebral se král do Prahy teprw na swátky wánoční.

Král Wácslaw byl tentokrát od stawů a obywatelů země české wůbec po trpkých zkušenostech za násilné wlády Sigmundowy přijat radostně co wyswoboditel. I z jednotníků panských mnozí nawrátili se hned k jeho poslušenstwí; jen zarytější mezi nimi ještě wáhali. Podobně bylo i w Praze, kdež jak se dá sauditi zwláště obywatelstwo Nowého města těšilo se z nawrácení jeho, a jen ti, kteří příliš daleko zašli we

[73]) Zpráwa o tom w knize psanců fol. 3, poněkud matná, jak se tehdáž zhusta nachází u písařů Nowoměstských: Item quando domini consules et communitas voluerunt se applicare marchioni Moraviæ contra voluntatem domini nostri regis (?), tunc petiverunt et mandaverunt ipsi Mauritio, ut ipse ex parte dominorum et communitatis responsionem deberet exportare ad dictum dominum marchionem; qui respondit, quod vellet potius duabus septimanis captivus in schatlavia detineri. Et sic rejecit dominos et communitatem. Item frequenter communitatem commovit et distraxit in contemptum domini nostri regis.

1403 spříznění se s jeho protiwníky, musili býti w auzkostech. Král Wáclaw ubytowal se nejdříw we dwoře swém na *Zderaze*, a zůstáwal tam, až se staly jakésy umluwy mezi ním a Staroměstskými, aby mohl napotom bezpečněji bydliti we *dwoře králowském* we městě jejich. Dalť sobě král z dworu tohoto udělati zwláštní fortnu skrz zeď Staroměstskau proti klášteru sw. Ambrože, aby měl wolný průchod na Nowé město, a jinau fortnu dal prolomiti ze Starého města na Nowé, kdež jest nyní ulice hawířská, kdež se odtud říkalo *w Prolomeném*; tam pak dal příkop zasypati čili narownati, aby nemohl wchod do města a z města tak snadno býti stížen.[74])

Jedna z prwních wěcí po příchodu jeho byla, že dosadil
nowé konšely we wšech třech městech Pražských, nejdříwe
jak se zdá na Starém a na Nowém městě, potom také na
1404 Malé straně (24 Led.).[75]) Z rozkazu králowa dali nowí konšelé
wymazati wšecky předtím zapsané z knih psanců, a nawrátili
statky měšťanům odešlým; naproti tomu byl Mařík Myška
wypowěděn z města na sto let a na den; awšak asi po jednom
roce jest mu zase prominuto od krále i od obce Nowoměstské.
Stalo se nejspíš podobně i některým konšelům Staroměstským.[76])
Také učinil král, nemaje překážky odnikud, změnu
w osazení úřadů zemských dle přání swého. Odňal jmenowitě
opět nejwyšší purkrabstwí Pražské Jindřichowi Rosenberskému,
a dosadil w úřad ten swého wěrného, pana *Jana Krušinu
z Lichtenburka*, jehož saudruh w minulé wálce se Sigmundem,

[74]) Zpráwy tyto dáwá krátká kronika w rukopise často zmíněném Budišinském č. 56 pag. 242.

[75]) Nowí konšelé Staroměstští jmenují se již 10 Ledna 1404, Nowoměstští 30 Ledna. Sazení konšelů Malostranských dne 24 toho měsíce doswědčuje městská kniha Malostranská, kdež se wýslowně prawí, že byl král osobně přitom, což jindy nebýwalo.

[76]) W rukopise Budišinském posledně zmíněném prawí se: „a z purgmistrowa domu w ty doby káže (král) udělati školu, kteráž i dnes jest k Taynu kostelu, ale prwé byla na rohu, jakož již jsú zdělali w jedno.“ Tato zpráwa se nesrownáwá zcela se starými zápisy w knihách městských, týkajících se Týnské školy (wiz w *Základech st. místop. P.*); ale něco o pokutowání některého purkmistra Staroměstského z doby wládařstwí Sigmundowa může předce míti za základ.

pan *Boček z Poděbrad,* stal se nejwyšším písařem zemským. 1404
Podkomořství dal sprawowati prozatím *Mikulášem z Prahy,* tehdejším písařem urbory králowské na Horách Kutnách, pokud totiž Huler a druzí dwořané, kteří byli prwé s králem we Wídni, po útěku jeho byli tam wždy ještě zdržowáni w zajetí.

Již před nawrácením krále Wácslawa z Wídně bylo zatím osazeno arcibiskupství Pražské. Po smrti Puchníka, který by se byl sotwa líbil Wácslawowi, zasazowal se Sigmund co wládař o udělení arcibiskupství muži jemu ještě mnohem více odpornému, totiž biskupu *Janowi Litomyšlskému,* který byl jednau z hlawních podpor jednoty panské. Ale poněwadž zatím wypuklo zjewně nepřátelství mezi Sigmundem a papežem Bonifaciem, nemohl biskup Jan obdržeti stwrzení papežské. Tu pak, jak se zdá, přistaupila kapitula Pražská k swobodnému wolení arcibiskupa, a zwolila ze swého prostředka kanowníka *Zbyňka Zajíce z Hasenburka,* probošta Mělnického (před 22 Září 1403), jejž papež Bonifacius stwrdil. Bratr jeho Oldřich z Hasenburka byl dědičným truksasem králowským, a náležel mezi wěrné krále Wácslawa. Nowý arcibiskup předstawil se králi již za pobytu jeho w Kutnéhoře, jsa již tehdáž we skutečném držení arcibiskupství (12 Pros. 1403). Když dne 23 Unora roku 1404 král Wácslaw osobně zasedl na saudě zemském w Praze s nowými úředníky zemskými, zaujal také arcibiskup Zbyněk přitom místo swé.

Král Wácslaw byl nyní šťastným obratem wěcí zbawen wšech nemilých obmezení w zákonném užíwání králowské moci swé, kterým se byl musil podrobiti za předešlých bauří; ale musil míti péči ještě wždy na bratra swého Sigmunda, který setrwáwal proti němu w nepřátelství. Z té příčiny hleděl netoliko zachowati obnowené přátelství s Joštem markrabím morawským, nýbrž jednal také o spolek proti Sigmundowi s králem polským Wladislawem, a odebral se někdy ku konci měsíce Kwětna nebo na začátku Června roku 1404 k osobnímu sjezdu s ním do *Wratislawě.* Poněwadž chtěl snad také wzíti dorozumění s králem polským o záležitost jednoty církwe, dal

27*

1404 na cestě swé z Kutnéhory psáti rektorowi a obci učení Pražského, aby za ním do Wratislawě wyprawili dwa členy swé, Jana Eliášowa professora theologie a Jakuba z Zihobec doktora práw. Na čas wzdálení swého ze země ustanowil markrabí Jošta, arcibiskupa Zbyňka, a pány Bočka z Poděbrad a Břeňka ze Skály za swé heitmany w králowstwí českém.

Markrabí Jošt musil nepochybně brzy Čechy opustiti, protože mu již w měsíci Čerwenci král Sigmund uherský spolu s wéwodami rakauskými wtrhnul do jeho země. Druzí tři správci zemští měli zatím pilné zaneprázdnění s wýtržným šlechticem Janem *Zaulem* z Ostředka, který se za obecného zmatku w zemi w čase wetřelé wlády Sigmundowy byl dal na řemeslo laupežnické, totiž zmocniw se dwau zámků na řece Sázawě, *Hrádku* a *Dubé*, prowozowal odtamtud laupeže a wraždy, a zwláště obíral kupce domácí i cizí na silnicích daleko široko. Proti němu zřízena jest tedy wojenská wýprawa, jíž se *arcibiskup Zbyněk* co jeden z heitmanů zemských sám postawil w čelo. Také měšťané Pražští wyprawili k tomu swé žoldnéře.[77]) Wojsko oblehlo a dobylo obau hradů Zaulowých, na Hrádku pak jeho samého zajalo okolo sw. Prokopa čili na začátku měsíce Čerwence. Arcibiskup Zbyněk přiwedl Zaule s padesáti towaryši, wše lidmi krásnými mladými, do Prahy, a dal je wšecky zwěšeti na hoře Šibeničné (9 Čwce.), Zaule nad druhými nejwýše. Prowodil je ku poprawě mistr Jan Hus, kazatel Betlemský, kterýž krwawého zlosyna pohnul ku pokání, tak že dle náwodu jeho obrátiw se k lidu řekl slowa: „Swatá obci, prosímť wás, proste za mne pána boha.“ Zaul prý wisel sedm let na šibenici, a tělo jeho bylo po některém čase zohaweno od jakéhos dobromyslného podiwína, který rád wisclce snímal se šibenic a pochowáwal, Zaule pak nemoha dosáhnauti, utrhl mu jednu nohu.[78]) Statky Zaulowy byly přisauzeny králi, kterýž z nich

[77]) Nachází se o tom také zmínka w knize Nowoměstské *Liber orphanorum* ab anno 1398 fol. 35, kdež se uwodí jisté wydání „pro zoldineriis et in diversis locis super campum ante castrum Zul.“

[78]) *Staré letopisy české* nazýwají Zaule Mikulášem čili Mikšem; ale w auředních pamětech, jakož w *Archiwu českém* II. 365 a u Pelzla *K. Wencc-*

po dwau létech darowal městečko Diwišow s lesem Črnskem a jiným příslušenstwím wýše zmíněnému Mikulášowi z Prahy, písaři urbory králowské. 1404

W čas dobytí hradů Zaulowých počal král Sigmund s wéwodami rakauskými obléhati na Morawě město *Znojmo,* které wšak bylo statečně hájeno někdejším odpowědníkem Pražanů Janem Sokolem z Lamberka spolu s panem Hynkem z Kunštatu řečeným Suchý Čert. Wojsko obléhatelů utrpělo těžké ztráty nemocí auplawičnau, na kterau sám král Sigmund se roznemohl, Albrecht IV pak wéwoda rakauský docela zemřel w ležení. Následkem toho musilo wojsko odtáhnauti s nepořízenau ku konci měsíce Srpna; a zatím král Wácslaw bez wytržení dokonal swé smlauwy s králem polským we Wratislawi.

Dne 1 Října toho roku nacházíme krále Wácslawa na zpátečné cestě z Wratislawě w Kutnéhoře, odkudž se nejspíš brzy potom wrátil do Prahy. Dne 29 Října byl na Karlšteině, a jen několik dní potom (3 List.) w Budějowicích, kdež měl sjezd s wéwodau rakauským Wilémem a zawřel s ním mír (5 Listop.). Smluwau tauto bylo mezi jiným wyjednáno propuštění zabawených dwořanů krále Wácslawa z Wídně, mezi nimi také Sigmunda *Hulera* a měšťana Nowoměstského Wácslawa Šrámka. Huler nawrátil se tudy zase k swému úřadu co králowský podkomoří. Již wšak po několika měsících stihl jej nešťastný osud. Roku 1405 upomínali knížata Opolští 1405
Bolek a Bernard i bratr jejich Jan biskup Wladislawský krále Wácslawa o 1428 kop co ostatek dluhu jeho 8000 kop z roku 1389, we kterém se byli Pražané zaručili za krále spolu s Wratislawskými a jinýma dwěma městy we Slezsku.[79]) Král Wácslaw měl od knížat Opolských list daný domněle dne 10 Unora 1397, jímž wyznáwali, že jest s nimi o ten dluh narownáno skrze Štěpána z Opočna, Jana z Milheima, Štěpána Podušku a Purkarta Strnada z Janowic, raddy krá-

slaw Urkdb. 100 nazýwá se Jan. Žeby byli býwali tento Jan a onen Mikeš osoby rozdílné, jest dokonce nepodobné.

[79]) Wiz w *díle II.* str. 363.

1405 lowy, tak že jest jim dluh docela zaplacen, a propauštěli tudy také Pražany z jich rukojemství. Z osob tuto jmenowaných byli tři oni milci králowi, kteří roku 1397 dne 12 Červn byli zabiti na Karlšteině; čtwrtý Jan z Milheima nyní jak se zdá také již nebyl na žiwě. Spoléhaje na tento list, podal se král Wácslaw w rozepři s knížaty na wýrok krále Wladislawa polského (8 Kw. 1405); Sigmund Huler byl co podkomoří relatorem přitom. Již po šesti nedělích (18 Čw.) wypowěděl král polský nicméně, že jest král penězi těmi knížatům posud powinen. Ukázalo se nejspíš, že listina z roku 1397 byla podwržená, a byl to nejspíš podwodný skutek Hulerůw, kterýž se jím pokaušel jaksi swésti podezření se sebe na osoby zemřelé. Již pátý den po wýpowědi krále polského byl podkomoří Sigmund Huler z rozkazu krále Wácslawa sťat w obecní síni na radnici Staroměstské (23 Čw.). Král zabawil také některau, ač jen skrownau část jmění jeho, zejména dům, který měl Huler na Nowém městě Pražském w Chudobicích (č. 919); ostatní jeho dědictwí, zejména hrad Orlík a welký dům w Menším městě Pražském (č. 17), připadlo bratru jeho Ondřejowi. Auřad králowského podkomoří odewzdal král předešlému mincmistrowi swému *Konradowi z Vechty,* rodilému z Westfal, zwolenému biskupu Werdenskému, který byl také po zwolení arcibiskupa Zbynka následowal we proboštstwí jeho Mělnickém.

Od nawrácení swého ze sjezdu s Wilémem wéwodau rakauským w Budějowicích přebýwal král Wácslaw nejwíce zas na oblíbeném hradě swém *Žebráce,* kromě zimních měsíců roku 1405, které stráwil dílem w Praze. Maje nyní wětším dílem úředníky dle swé žádosti, s kterými také wětšina stawů byla spokojena, směl se wíc než za předešlých let spoléhati na ně, a spráwa zemská přicházela také wždy wíce w prawidelný běh, k čemuž směřowaly zwláště dobré nálezy sněmu držaného ku konci roku 1404. Král Wácslaw užíwal přitom mnoho také rady a pomoci bratrance swého *Jošta,* který odtud zase mnoho přebýwal w Praze. Roku 1405 kaupil si k tomu welký dům na rynku Staroměstském (č. 930). Bratr

wšak Joštůw *Prokop* zemřel téhož roku dne 24 Září; což jak 1405
se zdá ještě wíce přispělo k stálému přátelstwí mezi Wácslawem a Joštem. Zawřelit spolu zwláštní smlauwu o to dne 21 Prosince toho roku. Jen se Sigmundem zůstáwal Wácslaw ještě wždy w záští, wšak na ten čas bez zjewných skutků nepřátelských, zwláště když Jošt pro swau osobu byl zawřel se Sigmundem mír již dne 26 Dubna roku 1405.

Když w těch okolnostech páni zemští z předešlé jednoty neměli podpory od členů samého rodu panownického, musili se ponenáhlu též spokojiti. *Jindřich z Rosenberka* zawřel dne 24 Čerwna roku 1405 smlauwu s králem prostřednictwím kancléře králowa Wácslawa patriarchy Antiochenského, kterau za některá propůjčení a ubezpečení zawázal se zanechati wšeho dalšího wálčení. Bezpochyby bylo wíce takowých smluw zawřeno s jinými pány, které se nám nezachowaly.

Dne 21 Října téhož roku musili purkmistr, konšelé a wšecka obec Starého města Pražského wydati králi listinu, kterau slíbili pod přísahau, míti jej powždy za swého prawého a přirozeného pána, od něho nikdy se neodtrhowati, jeho a žádného jiného neposlauchati a jemu wěrně raditi a pomáhati proti komukoliwěk. Toho na swědectwí musili si wyprositi přiwěšení pečetí poctiwých a maudrých mužů, purkmistrů, radd a obcí Menšího i Nowého měst Pražských. Patrně zawdalo k tomu příčinu chowání Staroměstských za času wládařstwí Sigmundowa.

Na začátku roku 1406 byl mír zemský porušen dwěma 1406
wzpaurami jednotliwých pánů, kteří měli zwláštní nějaké rozepře s korunau a nechtěli práwa swého hledati saudem, nýbrž swau mocí. Byl to w jižních částech země pan *Erhart z Kunštatu* na Bechyni, který dne 24 Unora dobyl mocně Wodňan, pobral welkau laupež a zjímal měšťany; wíc pak we středu země pan *Hanuš z Lipé* na Ratajích a bratr jeho *Hynce* dědičný maršálek králowstwí českého. Tito zlaupili některé statky kapituly Pražské a Wyšehradské, a měli také při s Pražany pro dluhy, které za nimi měli někteří měšťané Staroměstští i Židé. Již dne 6 Ledna zwali konšelé Staroměstští z rozkazu

1406 králowa kapitulu Pražskau ke společné poradě, jak by se měli w té příčině zachowati ku prospěchu pokoje w zemi. K saudu zemskému o suchých dnech w postě podáwali se jak Erhart z Kunštatu tak Hanuš z Lipé na wýpowěd jistých pánů, které jmenowali; ale saud zemský nechtěl toho dopustiti, nýbrž stál na tom, aby se jakožto zhaubci zemští stawěli k obsílce (7 Břez.). Později wšak král Wácslaw nicméně učinil s Erhartem Kunštatským jisté narownání, ku kterému se dle wůle králowy přiznali také Pražané (21 Kw.); a hned potom (28 Kw.) wyjednáno též s Hanušem a s Hynkem z Lipé příměří až do poswícení Pražského, pod kterým se podali na rozsudek čtyr nejwyšších úředníků zemských.

Toto porušení míru domácího nebylo králi Wácslawowi překážkau w předsewzetí wálky toho roku proti Ruprechtowi falckému, aby sobě proti němu wydobyl zase panstwí w říši německé. Wyprawilť wojsko ke wtrhnutí jemu do Bawor, jehož wůdcem byl opět arcibiskup Zbyněk a wedlé něho Sulek probošt Chotěšowský.

I tohoto také roku přebýwal král Wácslaw skoro stále na Žebráce, tak že newíme určitě ani jednoho dne, aby byl
1407 býwal w Praze, až teprw dne 22 Unora roku 1407. Od toho času sídlil we hlawním městě snad nepřetržitě až do druhé polowice měsíce Čerwence. Dne 28 toho měsíce nacházíme jej na Karlšteině, kdež u něho byli knížata Rudolf kurfirst saský a Arnošt wéwoda baworský, spřátelení s ním proti Ruprechtowi. Potom sídlil král zase skoro stále na Žebráce asi šest měsíců. Země požíwala w tom čase dobrého míru, ačkoli konečné narownání mezi králem a bratřími z Lipé stalo se teprw dne 14 Října toho roku nejwyšším hofmistrem, panem Lackem z Krawař. Také Pražané přiznali se k tomu míru wedlé krále zwláštním listem swým.

1408 Někdy w Unoru nebo Březnu roku 1408 přijel král Wácslaw s dworem swým ze Žebráka zase na delší čas do Prahy. Opět byla se strhla nějaká rozepře mezi králem a jedním z pánů českých, panem *Ješíkem z Waldšteina* i syny jeho;

a byla opět ukončena wýpowědí zwolených rozsudí, kterau 1408
slíbili rowněž Pražané zachowáwati spolu s králem (16 Dub.).
Když se wšak tím spůsobem podobalo čím dále tím wíce k stálému upokojení země a k obnowení býwalého zákonného pořádku, počaly se práwě připrawowati nowé welké přewraty, ku kterým zawdal příčinu ruch náboženský w národě českém, z malých začátků pořád silněji se zmáhající.

4.
Kazatelé Betlemští. Mistr Jan Hus a prwní jeho působení.
(1408.)

Jest dosti podiwu hodné, že se zrowna w čase pilného ——
stíhání následowníků někdy Miličowých úřadem arcibiskupským w Praze, zejména jen asi půldruhého roku po odwolání Matěje z Janowa, podařilo mužům horlícím o naprawení stawu náboženstwí založiti w Praze ústaw, který měl přímo za účel, působiti stále w jejich směru, totiž *kapli Betlemskau.*

Zakladatelem jejím byl na předním místě Jan čili *Hanuš z Milheima*, muž, o jehož původu a žiwotu jest nám mnohem méně známo, než by si bylo přáti pro důležitost tohoto založení. Byl stawu rytířského, a byl dwořanem i raddau krále Wácslawa, u něhož požíwal, jak se zdá, přízně a důwěry newšední. Dle jména „z Milheima“, jakéhož místa w Čechách ani na Morawě není, zdá se, že pocházel z cizozemska, a byl snad příbuzný se starším Janem z Milheima, který se dostal do Čech co zemský přewor řádu rytířů německých we prowincii jejich česko-morawské (1382—1393). Jinak nazýwal se také z Pardubic, kteréžto místo snad mu náleželo (1391). Od krále Wácslawa držel Kostelec na Labi zápisem we 1200 kopách. W Praze měl dům na Starém městě na roze blíž kláštera sw. Františka (č. 800), jejž kaupil roku 1400 za 160 kop a prodal zase po čtyrech létech (1404) několika jiným dwořanům, od nichž se ten dům později dostal wrchnímu písaři Staroměstskému doktorowi Janowi z Weilburka. Manželka jeho Anna byla starého rodu panského, wlastní sestra pana Wi-

léma Zajíce z Hasenburka na Libochowicích.[80]) Rok úmrtí jeho není určitě znám; připadá wšak mezi léty 1404 až 1408.[81])

Může býti, že prwní myšlénka založení toho nepošla z hlawy Jana Milheima, nýbrž snad spíše od zámožného a wáženého sauseda Staroměstského *Kříže kramáře*, který darowal od swého domu místo k wystawení kaple a wyhradil sobě jiné welké spoluaučastenstwí w tom předsewzetí. Jemu samotnému snad by nebylo býwalo lehko dosáhnauti powolení od úřadu arcibiskupowa, který tehdáž nebyl přízniw podobným zámyslům; pročež přidružil se k muži mocnějšímu, aby ten se postawil w čelo. Založení kaple Betlemské bylo docela dle ducha Miličowa. Mělot to býti místo určené hlawně ku kázání slowa božího. Listina zakladací wydaná od Jana z Milheima dne 24 Kwětna 1391 wyslowuje s úmyslem, že jest ustanowení swatých otců, aby slowo boží nebylo pautáno, nýbrž aby hlásání jeho bylo skutkem nejswobodnějším, jakožto církwi a audům jejím nejužitečnějším, litujíc toho, že nebylo w Praze dotud žádného místa ustanoweného obzwláště pro úřad kazatelský, ano že kazatelé, zwláště jazyka českého, nuceni byli namnoze pobíhati po domích a po skrýších. K lepšímu opatření toho pro budaucnost ustanowil tedy Jan z Milheima, aby spráwcem nowé kaple jeho byl kněz swětský, jehož powinnost aby byla držeti kázání jazykem českým w každý den zaswěcený ráno i po obědě, krom adventu a postu, we kteréžto časy mělo býti jen ranní kázání. Slaužení mše mělo býti spráwci kaple zanecháno na jeho wlastní swědomí. Kazatel tento měl býti přísně zawázán k zachowáwání residencí při té kapli, tak aby se nesměl wzdáliti než z příčin důležitých s powolením arcibiskupa neb jeho vikářů, a to na ten spůsob, aby za sebe postawil na ten čas jiného kazatele schopného a platného. Nadání wykázal mu we wsi Aujezdci (Čerweném) u Aunhoště 9 kop bez 10 grošů na pěti lidech

[80]) Uwodí se co wdowa w listině kapituly Pražské r. 1420.

[81]) We stwrzowací bulle papeže Řehoře XII dne 15 Kw. 1408 mluwí se o něm „quondam Joannes de Mulheim miles“.

poplatných, s ustanowením, aby důchod tento směl býti odjinud zwýšen až na dwadcet kop, wšak ne wýše, poněwadž kněz kazatel neměl býti dychtiw bohatstwí. Nemělyť se mu také dostáwati oféry neb jiné dary, které by se sešly pro kapli, nýbrž měly býti chowány pod třemi klíči a obraceti se na oprawowání a jiné potřeby kaple, po jistém pak čase na nadání k wýžiwě několika chudých studujících při kapli, počítajíc pět kop ročně na jednoho. Jak někdy Milič nazýwal swau kapli Jerusalemem, tak dáno této jméno Betlém; jinak byla založena na jméno swatých Mláďátek. Podací práwo wymínil Hanuš z Milheima dle obyčeje sobě a swým dědicům, wšak s tím zwláštním ustanowením, aby krom prwního dosazení kazatele čili spráwce kaple, které sobě wyhradil, při každém uprázdnění toho místa tři nejstarší mistři kolleje Karlowy národu českého w učení Pražském, wezmauce radu s purkmistrem Starého města Pražského, nawrhli tři muže, které by znali co nejspůsobilejší k úřadu kazatelskému, a z těch aby on neb jeho dědici jednoho zwolili.

Wystawení kaple Betlemské i také domu kněžského při ní bylo již dokonáno před složením nadací listiny. Arcibiskup Jan z Jenšteina byl k ní swýma rukama položil prwní kámen.[82]) Založení bylo brzy stwrzeno od téhož arcibiskupa, a tudy kaple Betlemská wyzdwižena za řádné duchowní beneficium (27 Čw.). Následowalo potom swolení krále Wácslawa k darowání městiště od Kříže kramáře (2 Září) i k zjednání stálých platů od Milheima do summy 30 kop ročně (13 Září). K tomu přidali konšelé Staroměstští na žádost Kříže oswobození městiště onoho ode wšech berní. Již pak prwé bylo učiněno narownání s farářem sw. Filippa a Jakuba, w jehož osadě ležela kaple, o nahražení ujmy z toho na příjmích jeho (10 Dub.), tak aby mu z důchodů kaple Betlemské ročně bylo placeno 90 grošů, což později nowým narownáním roku 1403 zwýšeno na tři kopy. Tudy wstaupilo zřízení kaple co zwláštního místa ku kázání slowa Božího již roku 1391 také we

[82]) O tom Hus u Palackého: *Documenta* oc. 169.

skutek. Plat dewíti kop pro kazatele w Aujezdci byl později od Jana z Milheima přenesen směnau na jiné zboží w Přerowě (1395).

Nadáním Milheimowým bylo Křížowi kramáři wyhraženo založení druhého kazatele při kapli Betlemské spolu i s jedním oltářem w ní; on pak užil toho práwa tím spůsobem, že předně zřídil druhého kazatele, který se měl odtud s prwním čili se spráwcem kaple w kázáních střídati; potom pak mimo to založil oltář sw. Markéty a Kateřiny i jiných swatých panen a k němu zwláštního kněze oltářníka (1396), nadaného osmi kopami, a později (1412) desíti kopami a 6 groši ročního platu, s powinností, aby pokaždé před kázáním a mimo to w adventě a w postě každý den slaužil ranní mši zpíwanau. Co by nad to učinil, zůstaweno jest dobré wůli jeho, ale za zisk jinde čísti mše bylo mu zakázáno. Se zwláštním wztahem ku pohřbům, které se w kapli Betlemské také směly díti, měl oltář tento také jiný názew sw. Matěje a Matauše. Podací druhého místa kazatelského i oltáře tohoto zůstawil Kříž sobě a swým dědicům.

Prwním kazatelem a spráwcem kaple Betlemské, jejž jmenowal Jan z Milheima, byl kněz *Jan Protiwa z Nowéwsi* (1391—1396), o jehož osobních wlastnostech může býti že byl Milheim nedobře zprawen, proto wšak předce dá se mysliti, že byl dobrým kazatelem, ježto k tomu dle samého založení mělo nejwíce býti hleděno. On se stal roku 1396 farářem w Bystřici za Benešowem; tu pak již ponejprw přišlo k dosazení kazatele dle náwrhu tří starších mistrů českých w učení Pražském, a stal se tudy nástupcem Protiwowým mistr *Štěpán z Kolína*, slawný člen učení Pražského, který staw se mistrem swobodných nauk roku 1383, od té doby přednášel we fakultě artistské, byl děkanem jejím roku 1392 (od Říj. až do Dubna 1393), a dosáhnuw také bakalářstwí we fakultě theologické, stal se kanowníkem Wšech Swatých i farářem we Štítařích u Horšowa Týna. Byl to muž powěstný wlastenеckým smýšlením[83]) i horlením proti zkaženosti ducho-

[83]) Zelator patriæ ferventissimus, nazýwá jej Hus.

wenstwa, který w tom směru působil nepochybně i co kazatel w Betlemě i co činný člen w obecném učení. Jemu rownal se w témž směru druhý kazatel Betlemský, dosazený brzy po založení kaple Křížem kramářem. Byl to *Jan Štěkna*, muž o něco starší nežli Štěpán Kolinský, ježto se byl stal již roku 1373 bakalářem a roku 1376 mistrem swobodných nauk w učení Pražském, později pak také bakalářem w theologii. Wstaupiw potom do řádu Cistercienského, byl w čas založení kaple Betlemské farářem w jednom místě na Morawě čili w dioecezí Olomaucké,[84]) ač, jak se zdá, sám fary nesprawowal. Později přišel neznámo jakým spůsobem w milost u králowny polské Hedwiky, tak že jmenowán byl kaplanem dworu jejího a obdržel faru w Přemancowě, tuším w Polsku, zůstáwaje proto wždy při úřadě swém kazatelském w Betlemě. O něm swědčí Jan Hus, že byl kazatel wýtečný, jako prý „trauba zwučná“. Mocnými slowy káral i on panující zlořády,[85]) drže se přitom w mezích přísného poslušenstwí k wyšším w církwi. Doswědčeno jest, že byl kazatelem Betlemským již za času milostiwého léta roku 1393. Mnozí mu tehdáž pokládali za zlé, že neměl nic proti odpustkům, jak

[84]) Czubba nazýwá to místo listina roku 1391 w *Mon. univ. Prag.* Tom. II. P. I. 392.

[85]) Že byl Jan Štěkna rodilý Čech, doswědčují *Monumenta univ. P.* Tom. I. P. I. 156. Na listině týkající se narownání o kapli Betlemskau s farářem sw. Filippa a Jakuba r. 1391 (*Mon. univ. P.* Tom. II. P. I. 329) uwodí se co swědek religiosus et discretus vir magister Joannes dictus Sczekna rector ecclesiæ parochialis in Czubba, professus ordinis Cisterciensis, a wedlé něho Nicolaus dictus Sczekna de Žebnicz magister artium. Zdá se, že byli spolu příbuzní. Tento Mikuláš Štěkna ze Žebnic stal se bakalářem r. 1382 a mistrem 1385; byl pak později žiw w Praze co měšťan, maje dům na Starém městě w nyn. ulici konviktské (č. 292). Zemřel mezi léty 1416 a 1418. Jednau nazýwá se také Nikolaus Sstiekna de Zalužan (r. 1402 w deskách zemských I. Stephani K. 22). Jeho dědici byli dwa bratří Beneš a Petr, s ním příbuzní, řečení Štěknowé z Králowic, z nichž starší Beneš byl r. 1423 písařem pana Hynka z Kolšteina. (Wiz w *Základech místop. P.* I. 99 II. 136.). Žebnice a Králowice leží blízko sebe u Plas w Plzensku. Z té krajiny pocházel tedy nejspíš také Jan Štěkna. Při něm i druhých třech zde jmenowaných užíwá se jména *Štěkna* wšude co příjmí; pročež není důwodno, žeby byli pocházeli ze Štěkna.

se tenkrát prodáwaly, ano chwálil lidem prospěch z nich na kázáních držaných w kostele na Wyšehradě. Jisté wšak jest, že to powěsti jeho co slawného kazatele nebylo na ujmu; neb již tehdáž, za působení jeho wedlé Jana Protiwy, byla kaple Betlemská jedním z míst w Praze, kdež největší množstwí lidu sbíhalo se na kázání.[86])

Záhy wešlo také we skutek nadání pro chudé študenty, aby měli byt a strawu při kapli Betlemské. Stalo se to hlawně přičiněním Kříže kramáře, ač také pomocí několika jiných dobrodinců, jakož jmenowitě odkázal k tomu roku 1406 kněz Matěj z Mladé Boleslawi 10 kop platu ročního na zboží w Drachkowě. Študenti tito bydlili prwotně w kněžském domě wedlé kaple Betlemské, kdež měli příbytky swé oba kazatelé i oltářník sw. Markety a Kateřiny. Později přenesl je syn Křížůw Wácslaw do přední části domu swého (č. 238, 239) wedlé Betlema, který měl wchod od sw. Jiljí (1419), a tomu místu dáno jest jméno *Nazaret.*[87]) Přijímání ustanoweného počtu študentů bylo odewzdáno třem starším mistrům českým kolleje Karlowy, dohled pak nad nimi spráwci kapli Betlemské.

Odewzdání účastenstwí w práwě podacím při kapli Betlemské jakož i práwa udělowání míst študentských při ní mistrům národu českého w učení Pražském swědčí samo sebau o důwěře, kterau měli zakladatelé k mistrům českým; a důwěra ta pocházela nepochybně odtud, že tytéž snahy mrawné a zbožné, z nichž založení tato pošla, byly již tehdáž rozšířeny w učení Pražském, a to práwě mezi mistry národu českého w témž učení. Pro snahy o naprawení stawu náboženstwí dle smyslu někdy Miličowa a tehdáž Matěje z Janowa neb Tomáše Štítného bylo to tím důležitější, čím wětší činnost rozwíjel *národ český w universitě* a čím wětší wážnosti sobě wydobýwal.

Od času rozepře o kolleje mezi Čechy a třemi druhými národy w universitě (1385) zmenšil se počet cizích študentů w učení Pražském, nejprwé následkem založení několika no-

[86]) Wiz *Monum. univ. P.* Tom. II. P. I. 328 při roce 1394.

[87]) Toto jméno nacházíme poneiprw r. 1430 w pamětní knize tak zwané kolleje Nazaretské, chowané při fakultě filosofické w Praze.

wých učení w zemích říše německé, totiž Heidelberského (1386), Kolinského (1388) a Erfurtského (1392), potom ještě wíce pro nepokoje w zemi, co se začaly bouře panstwa proti králi Wácslawowi, nad to pak, co se strhla rozepře mezi Wácslawem a Ruprechtem falckým, pro kterauž mnozí mistři a študenti z jeho zemí nemohli snadno zůstati déle w Praze. Tudy se zmenšil zwláště počet študentů národu baworského, tak že činili potom jen asi dewátý díl wšech immatrikulowaných, celkem pak byl počet členů university menší asi o třetinu. Nejčetnější zůstáwal národ saský, tak že činil asi polowici celého počtu, po něm národ polský asi třetinu, národ český asi pětinu. Jinačí byl wšak poměr w počtu učících, ježto jich z národu českého býwalo dobře třetí díl.[88]) Patrně přispělo k tomuto zmožení se Čechů wítězstwí jejich w rozepři o kolleje, poněwadž největší počet míst w nich od oné doby jim náležel. Asi w témž poměru docházeli Čechowé od toho času častěji než předtím důstojenstwí děkanského a rektorského w universitě a we fakultách. Tudy rostlo jich sebewědomí; a musila již w těch časích míti zárodky myšlénka, žeby mělo učení Pražské býti obráceno wýhradněji ku prospěchu wlastní země zrušením přewahy cizinců w něm, která se již aspoň méně než prwotně srownáwala se skutečnými poměry.

W sauhlase s takowým přáním byla zwláštní náklonnost českého obecenstwa jen práwě k českému národu w universitě, jewící se rozličnými nadáními, která byla určena wýslowně jen pro mistry a študenty české. Takowým spůsobem wznikla ku př. zwláštní *kollej národu českého* (domus nationis Bohemorum) na trhu Swatohawelském (část č. 587), která se ponejprw připomíná roku 1403, ač teprw roku 1407 stalo se k ní darowání domu s platností práwní knězem Wácslawem z Chotětowa, služebníkem kaple Wšech Swatých na hradě Praž-

[88]) To se spatřuje jmenowitě při nejčetnější fakultě artistské ze seznamu professorů, který jsem přidal k *Dějům university Pražské* na str. 304—305. Tam se najde w létech 1384 až 1409 ze 155 professorů 53 národu českého; ostatních měl národ polský 44, baworský 31, saský na študenty nejčetnější jen 27.

ském. Byla určena za příbytek, jak se zdá, tří mistrů, kteříž roku 1404 také k ní nabyli sausedního domu mezi ní a kollejí krále Wácslawa (č. 573). Ještě snad o něco dříwe (aspoň před r. 1402) nabyl národ český také domu řečeného *u černé růže* na Nowém městě Pražském na příkopě (č. 853) neznámým spůsobem; roku pak 1403 darowalo slowutné bratrstwo Obruče národu českému w obecném učení swau kapli *Božího těla* se wšemi důchody jejími i penězi hotowými, a král Wácslaw dal roku 1406 powolení, aby směli mistři čeští kaupiti z důchodů těch 110 kop platu ročního pro dwa spráwce kaple. Mistři národu českého měli tudy práwo osazowati místa spráwců těchto swými spolučleny, tak toliko, že měli osoby, o které se usnesli, oznámiti králi, jakožto zwláštnímu ochránci bratrstwa Obruče, on pak podáwal jich arcibiskupu ke stwrzení.

Ještě jiné nadání, ač bylo prwotně jinak míněno, obrátilo se během téhož času mocí okolností wýhradně ku prospěchu národu českého w universitě. Roku 1397 uzawřela králowna polská *Hedwika* založiti w Praze kollej pro studující *Litwany*, kterými se mělo učení křesťanské utwrzowati we wlasti jejich ještě nedáwno předtím pohanské, i wyžádala si powolení od krále Wácslawa, aby směla k tomu cíli kaupiti dům w Praze a k tomu 200 kop platu ročního na wýžiwu studujících. K uwedení toho úmyslu we skutek dala plnomocenstwí swému kaplanu Janowi Štěknowi, tehdáž kazateli Betlemskému, spolu s patronem jeho Křížem kramářem a jiným měšťanem Pražským Něprem saukenníkem,[89]) tak aby dům i plat kaupili, študenty do kolleje přijímali a jinak sprawowali celé toto nadání. Pohříchu zemřela králowna Hedwika již asi půl druhého roku potom (1399), prwé než wěc byla dokonána, a přicházení študentů litewských do Prahy přetrhlo se bezpochyby následkem politických proměn w jejich wlasti. Poněwadž wšak na-

[89]) Měšťan tento Něpr byl r. 1390 držitelem domu w Dlauhé třídě (číslo buď 718 neb 716), potom r. 1411 jiného domu tamže (č. 730), který r. 1412 prodal; kaupil pak potom hned jiný dům za masnými krámy (č. 692). Poněwadž pak dům ten r. 1414 již se nachází w jiných rukau a o Něprowi není již nikde wíce zmínka, zdá se že asi r. 1413 zemřel.

dacím listem králowny Hedwiky bylo dopuštěno, přijímati dle okolností také jiné študenty do ústawu od ní založeného, zřídili plnomocníci její prozatím bydlo pro dwanáct studujících, kteří bývali weskrz národnosti české. Nadání na jejich výživu, kteréž pro brzké úmrtí králowny Hedwiky nebylo od ní doplněno, činilo na ten čas jen 41 kop ročně. Příbytek pak pro ně byl prozatím najat, a to w někdejším zalíbeném sídle Miličowě w *Jerusalemě*. Propůjčilť jej k tomu opat Zbraslawský we jménu řádu Cisterciensкého, jakož tehdejšího držitele domu a kaple Jerusalemské, nepochybně přičiněním Jana Štěkny, který byl bratrem toho řádu.

W době tohoto wždy wětšího zmáhání se národu českého w učení Pražském počal mezi mistry českými po některém čase docházeti zwláštní wážnosti muž neobyčejných darů ducha, powolaný k spůsobení konečného rozhodného obratu w tehdejším stawu církewních wěcí w Čechách, *mistr Jan Hus.*

Byl narozen dne 6 Čerwence roku 1369 w městečku Husinci w jižních končinách země české, pocházeje od rodičů nezámožných, kteří měli krom něho ještě několik jiných synů.[90]) Wykročiw z let pacholetských, odebral se do škol do Prahy, kdež se žiwil nuzně obyčejným tehdáž spůsobem žáků čili školníků chudých, zpíwáním totiž a jiným přisluhowáním w kostelích.[91]) Již tehdáž byl jeho úmysl, wstaupiti do stawu duchowního, ač, jak sám o sobě prawí, nemyslil přitom na nic jiného, než na dobré bydlo. Po odbytí nižších škol wstaupil do studií w učení Pražském we fakultě swobodných umění. Byl dle wšeho mladík bodré mysli, newzdaluje se ničeho wážného ani lehkého, co konali jiní jeho wěku a stawu.[92]) Když mu bylo brzy 24 let, bylo w Praze wyhlášeno powěstné milostiwé léto roku 1393. Študent Jan z Husince wykonal dle příkladu jiných pauť po

[90]) Zmínka o nich w dopise Husowu r. 1415 w Palackého *Dokumentech M. Joh. Hus* 120.

[91]) Wiz *Sebrané spisy Husowy* wydáním Erbena I. 278, 302, 307. Jako já, prawí Hus o sobě, kdy jsem byl žáčkem lačným, udělaje lžíci z chleba, dotud jsem jedl hrách, až jsem i lžíci snědl.

[92]) Wiz *Sebrané spisy* I. 302, 307.

kostelích a zpowěd na Wyšehradě, i aby dosáhl wzácného odpustku, dal za něj jediné čtyry groše, které tehdáž měl, pročež musil potom w potrawě swé zůstati o suchém chlebě. Může se to wždy powažowati za důkaz pobožné mysli.

W měsíci Září téhož roku dosáhl Jan z Husince čili Jan Hus, jak mu nejspíš saudruzi jeho Pražští časem zkrátili jméno, gradu bakalářského we fakultě swobodných umění, a po dalším pokračowání we studiích stal se w měsíci Lednu roku 1396 mistrem w též fakultě, nejspíš pak nedlauho potom také bakalářem w theologii.[93]) Co mladý mistr wěnowal hned od té chwíle činnost swau přednáškám w universitě, jak o tom swědčí již ku konci roku 1398 ustanowení jeho za examinatora při zkaušce na bakalářstwí w tehdejším čtwrtletí, a potom častější zwolení k jiným kommissím we fakultě. Co wynikající člen její byl o sw. Hawle roku 1401 zwolen za děkana na půlletí do sw. Jiří roku 1402. Wedlé působení professorského nastaupil wšak mezitím již také w práce úřadu kněžského, obdržew swěcení na kněžstwí nepochybně roku 1400.[94])

[93]) První zmínku, při které se jmenuje bakalářem theologie, nacházím teprw roku 1404 w rukop. univ. bibliotheky Pražské VIII. F. 2 fol. 65.

[94]) Ačkoli je z toho času zachowána matrika swěcených (*liber ordinationum*) w dioecezí Pražské, wšak dosti diwno! Hus se w ní nikdež mezi swěcenými neuwodí. Odjinud jest wšak powědomo, že roku 1399 ještě knězem nebyl (Palackého *Docum.* 175), roku pak 1401 již kázal (ibid. 177) a tedy knězem býti musil. S tím sluší srownati, co prawí sám o sobě w listě ku Pražanům roku 1412 (tamže 41), že u nich pracowal o slowě božím wíce než dwanáct let (plus quam duodecim annos in verbo Dei apud vos laboravi), což pokládá začátek roku 1400; též slowa Husowa w traktatu jeho *De sacramento corporis et sanguinis domini*, psaném w Kostnici roku 1415, kdež prawí, že prwní jeho traktat o swátosti oltářní byl od něho sepsán w prwním roce jeho kněžstwí a kazatelstwí, qui fuit, *ut æstimo*, annus domini 1401. Toto neodporuje našemu udání roku 1400, protože, byť i Hus byl wyswěcen tohoto roku, předce prwní rok od jeho swěcení a co počal kázati, sáhal na každý spůsob až do roku 1401, o kterém on jen prawí, že jak myslí, toho roku sepsal onen traktat. W roce 1401 uwodí se w řečené matrice mezi jahny swěcenými dne 3 Dubna Johannes Michaelis de Husinec. Tím wšak nemíní se náš Jan z Husince, poněwadž by sice jako při jiných mistřích, uwedených mezi swěcenými w této knize, bylo přiloženo: *magister* Johannes.

Až do té chwíle neměl, jak se zdá, žádného zwláštního wyššího snažení, nýbrž žil, jak žili jiní mistři řídící w učení Pražském dle tehdejšího obyčeje. Těšila jej zwláštní raucha mistrská, tak zwané tabardy a prý sukně s křídlami i kápě s běliznami, jakými se rádi honosili mistři a doktoři; libowal si wůbec we pěkném oděwu; nezawrhowal také skwostných hodů, na kterých si mistři rowněž dáwali záležeti, a byl náružiwým hráčem w šachy. Po swěcení na kněžstwí wšak počal se wzdalowati marností a pojímati oprawdowě wysoké powolání stawu duchowního. Jako někdy Milič a po něm Matěj z Janowa i jiní následowníci, přilnul nejwíce k činnosti kazatelské, s oprawdowau snahau, aby jí prospěl ku křesťanskému wzdělání lidu a ku powzbuzení posluchačů swých k žiwotu ctnostnému. Tu pak také uhodil přitom celkem na ty samé cesty jako oni slawní předchůdci. Hus sotwa znal Matěje z Janowa wíce než leda od widění; bylť za posledního roku žiwota jeho teprw mladým bakalářem, a nemyslil tehdáž ještě na wěci, kterým on obětowal síly swé. Matěj z Janowa zemřel totiž dne 30 Listopadu roku 1394, dočkaw se ještě milostiwého léta Pražského, které mu jistě nespůsobilo duchowního potěšení, jakož i strašliwých příhod, které tehdáž přišly na jeho stihatele při úřadě arcibiskupském. Tím méně podobá se, žeby byl Hus znal Tomáše ze Štítného, který práwě w roce swěcení jeho na kněžstwí (1400) zemřel na wzdálené od Prahy twrzi swé. Ale spisy Matěje z Janowa čili mistra Pařížského, jak se mu obyčejně říkalo, byly mu důležitau pomocí při jeho pozdějších prácech spisowatelských, a dá se mysliti, že je znal již, když se počal připrawowati k úřadu kazatelskému; rowněž pak spisy Štítného nemohly mu zůstati dlauho neznámy. Není pochyby, že Hus hned při swém prwním wystaupení co kazatel pracowal w duchu těchto mužů a tudy stál na straně duchowních, kteří se zasazowali proti panujícím tehdáž neřestem w duchowenstwu.

W prwním čase po swém poswěcení na kněžstwí kázáwal Hus někdy w kostele sw. Michala na Starém městě, kdež byl tehdáž farářem Bernard řeholník kláštera Zderazského, muž,

který snahám o naprawení tehdejšího stawu církwe nepřál.[95]) Zdá se wšak, že to na ten čas nepřekáželo ani kázáním Husowým ani přátelským rozprawám po obědě na faře, we kterých častěji přicházela řeč na předměty týkající se náboženství nebo správy církewní. Hus měl přitom již tehdáž hádky se zastawateli řádu panujícího; podobně též w domě měšťana Pražského *Wácslawa češíře,* s kterým byl důwěrně znám. Tam se mezi jiným mluwilo jednau (roku 1401) o utopení Jana z Pomuka a ztrýznění druhých prælatů králem Wácslawem, a řekl kdosi, že měly proto staweny býti služby boží; čemuž Hus rozhodně odporowal.[96]) Kázání swá hned z prwního roku (1400) Hus sepsal a wydal ku přepisowání;[97]) musilť jimi hned tehdáž docházeti jména; tudy pak také přišlo, že když se roku 1402 mistr Štěpán Kolinský poděkowal z kazatelstwí w kapli Betlemské, jmenowán jest mistr Jan Hus k náwrhu starších tří mistrů národu českého w učení Pražském w dorozumění s purkmistrem Staroměstským a ku podání Hanušowu z Milheima nástupcem jeho w tomto úřadě. Beze wší pochybnosti stalo se to také dle přání a snad i přičiněním *Kříže kramáře,* s nímž se Hus již předtím znal osobně; býwalť i Kříž zároweň s ním na náwštěwách u Wácslawa češíře,[98]) a byl práwě toho času ne-li zrowna purkmistrem, aspoň zajisté konšelem Staroměstským. Stwrzení arcibiskupské za spráwce kaple Betlemské bylo wydáno Husowi dne 14 Března roku 1402, tedy jen několik dní po tehdejším zajmutí krále Wácslawa Sigmundem králem uherským a ještě před projitím půlletí, we kterém Hus zastáwal děkanstwí fakulty artistské.

W čase, když Hus tímto spůsobem powolán byl k duchownímu úřadu, který dle samého úmyslu zakladatelů byl ustanowen ke hlásání slowa božího s tím směrem, jak byl někdy počal Jan Milič, bylo, jak jest ze předešlého wyprawowání wi-

[95]) Maximus inimicus verbi Dei, nazýwá jej Hus w jednom psaní swém roku 1413. *Docum.* 57.
[96]) Palackého *Docum.* 165, 174, 175.
[97]) Tamže 175.
[98]) Tamže 175.

děti, we směru tom pokročeno v Praze již dosti daleko, a činnost Husowa nebyla w tom osamotněná. Wedlé něho kázal i potom ještě w Betlemě Jan Štěkna co druhý kazatel; též Štěpán Kolinský nezanechal po odstaupení z kaple Betlemské dalšího působení jak w učení Pražském tak i w kazatelstwí. Swědčí o tom jmenowitě wýtečné kázání mrawokárné, které držel k duchowenstwu w synodě dne 24 Čerwna roku 1405. Rowněž pak bylo wíce jiných členů university národu českého, kteří pracowali w šíření myšlének o zwelebení stawu náboženstwí. Ze starších účastnili se těch snah mistr *Mikuláš z Litomyšle*, přednášející we swobodných uměních od roku 1380, kanowník Wšech Swatých (r. 1399), muž obzwláštní jasnosti rozumu,[99]) a *Stanislaw ze Znojma*, činný od roku 1391, jeden z mistrů, od kterých se učil Hus s prospěchem jakožto študent w učení Pražském, proslulý spisowatel filosofický a horliwý hlasatel realismu, tehdáž od mnohých zastawatelů auktority církewní kaceřowaného, též ctnostný a dobročinný mistr *Křištan z Prachatic*, znatel hwězdářstwí; z mladších saudruhů Husowých *Štěpán z Pálče*, důwěrný a milowaný přítel jeho z mladosti (mistr od roku 1391), *Marek z Hradce*, který byl stejného dne s Husem odbyl zkaušky na mistrstwí, ohniwý *Jakaubek ze Stříbra* (mistr od r. 1397) a wíce jiných. Záhy byl zemřel mistr *Petr ze Staupna*, líbezný hudebník a později kazatel welice horliwý.[100]) Že Hus mezi těmito a jinými členy obecného učení požíwal wždy wětší wážnosti, jewí se ze zwolení jeho za rektora university již we prwním roce kazatelstwí jeho w Betlemě, totiž na půlletí od sw. Hawla 1402 do sw. Jiří roku 1403ho.

Čím byl wětší počet pracowníků tohoto směru, tím wětší musil býti účinek w obywatelstwu Pražském i jinde w zemi. Mužů takowého smýšlení, jako Kříž kramář, bylo beze wší pochybnosti již tehdáž wíce mezi sausedy Pražskými, a rowněž musily snahy o zwelebení náboženstwí také we šlechtě české

[99]) Consiliarius perspicacissimus, nazýwá jej Hus w kázání držaném r. 1409.
[100]) Musicus dulcissimus et demum prædicator ferventissimus. Tamže. Působil w universitě od r. 1393 do 1396.

a při dwoře králowském míti swé staupence, jak se nám obojí o několik let později zjewuje w míře welmi rozsáhlé.

I w této době mělo také pohlawí ženské swůj znamenitý díl w náboženském ruchu, který wždy mocněji opanowáwal mysli. Mělť Hus, jakkoli byl welmi opatrný a nedůwěřiwý w zacházení se ženskými,[1]) podobně jak již předtím Matěj z Janowa příčinu, chwáliti stálost žen, žeť mnohé statečněji brání prawdy než doktorowé swatého písma.[2]) Myslil přitom nejspíš zwláště na některé panny stawu šlechtického, které se tehdáž oddáwaly žiwotu w čistotě a pobožnosti, newstupujíce wšak proto do klášterů. Z nich byla tuším jedna z prwních *Aneška ze Štítného,* dcera spisowatele Tomáše Štítného a dědička jeho spisů, které on do posledka žiwota swého oprawowal, maje zwláště na mysli duchowní wzdělání její. Jistě to nebylo pauhau náhodau, že ona, obrátiwši se po smrti otce do Prahy, stala se majetnicí polowice domu wedlé samé kaple Betlemské ležícího (č. 254), jehož druhá polowice náležela jiné slečně rodu panského, panně *Kunce z Wartenberka.* Nacházíme Anešku Štítnau w držení tom již dne 20 Října roku 1401. S ní, jak se zdá, bydlily tudíž dwě přítelkyně její, sestry Ludmila a Kateřina z Pasowař odjinud z Čestina Kostela. Roku 1402 kaupila Aneška také druhau polowici domu od Kunky Wartenberské, ale rozdělila se potom o dům neznámo jakým spůsobem s Kateřinau Pasowařskau; když pak tato roku 1407 jí swé polowice zase postaupila, prodala ji Aneška opět jiné šlechtičně Střezce z Čejkowic, tato pak zase postaupila částky swého podílu roku 1409 pěti pannám, jedné jménem Ofce a čtyřem sestrám, které se jmenowaly Bětka, Aneška, Zdena a Ofka. Bětku nacházíme w tom domě ještě roku 1429, ač byla-li to tatáž, a wedlé ní byla spolumajetnicí toho domu nejprw jakási Bonuška, potom panna Markéta z Ostrého. Aneška Štítná připomíná se naposledy roku 1409; ale zdá se, že byla žiwa déle, přebýwajíc w tom domě. Podobá se pak welmi, že wšechny tyto šlechtické panny byly do tohoto sausedstwí

[1]) Srow. Palackého *Docum.* 74.

[2]) *Sebrané spisy Husowy* I. 455.

kaple Betlemské wábeny powěstí slawných kazatelů tamějších, prwé Štěpána Kolinského a Štěkny, potom mistra Jana z Husince, a že wedly w domě tom žiwot pobožný jako na spůsob bekyň, s rozdílem toliko, že měly opatření ze swého wlastního jmění. Přistěhowání Anešky ze Štítného přispělo přitom nejspíš dílem také k rozšíření spisů otce jejího w Praze. Proti Betlemu w kautě w nynější ulici konviktské a w rohu wedlé uzké tamější uličky wedaucí do nynější ulice Bartolomějské (část č. 291) kaupila si dům roku 1410 panna *Petra z Říčan*, od Husa pro swatý žiwot obzwláště wážená, a bydlila w něm společně s pannau Marketau z Peruce a jinau družkau řečenau Důrau z Betlema až do roku 1418. Byla to táž slečna, která roku 1397 odkázala 14 kop platu ročního z domů wedlé kláštera sw. Ambrože konventu téhož kláštera, jak jest jinde zmíněno.[3]) Dle některých méně jasných zmínek zdá se pak, že bylo wíce takowých domů w Praze, we kterých pobožné panny přebýwaly podobným spůsobem.[4])

Zbožná šlechtična téhož smýšlení byla také paní *Kateřina* wdowa po panu Kunatowi *Kaplеřowi ze Sulewic*, která roku 1400 nadala druhého kazatele w metropolitním kostele Pražském s desíti kopami platu ročního we wsi Slawošowě u Zbraslawic we kraji Čáslawském. Listina na to wydaná wyslowuje podobně jako zakladací list kaple Betlemské mínění, že mezi jinými wšemi wěcmi, které přináležejí k spasení, kázání slowa božího jest předně nejlepší. Kněz k tomu ustanowený měl w kostele Pražském kázati jazykem českým každý den swáteční mimo neděle, pro které byl ustanowen starší kazatel téhož kostela, w adventě pak a w postě třikrát za týden. Zároweň založila Kateřina Kapléřowá sbor dwanácti *bekyň* čili osob ženského pohlawí stawu panenského a wdowského, „kteréž by marnosti tohoto swěta opustily a k službám božím se oddaly“, w domě swém na rynku Hradčanském (č. 185), jimž mimo dům ten odkázala wesnici Wesce, nejspíš u Čáslawě. Přijímání

[3]) Wiz na str. 106.
[4]) Wiz w *Základech místop. P.* I. 88 číslo 207, 94 č. 262 c, 99 č. 293 b, c, d.

jich a správu toho nadání poručila po swé smrti vikářům arcibiskupství Pražského spolu s kazatelem swrchu řečeným. Bekyně, které se za času Konrada Waldhauského a Jana Miliče přídržely mnichů žebrawých a přicházely s nimi dílem we zlau powěst, patrně nyní již se přátelily s nowým směrem kazatelským, a jest tomu aspoň částečně přičísti množení se sborů jejich w Praze toho času. Přibyloť jich po nadání Kateřiny Kaplėřowé ještě, pokud známo, sedm nowých, totiž bekyně w domě někdy Konrada Fogla (č. 802) blíž sw. Františka asi roku 1406, w domě Jana Weilburka (č. 803) nedaleko odtamtudž asi roku 1410, bekyně někdy Pillungowy za sw. Jakubem asi roku 1409 (č. 674), bekyně Frány Brněnského blíž dworu králowa u sw. Benedikta (č. 665), připomínané ponejprw roku 1410, bekyně Fledlowy blíž sw. Benedikta (č. 673) roku 1411, bekyně Kláry Silberzeigerowé blíž sw. Anny (č. 184) 1414, a ještě jedny nejmenowané nedaleko Jerusalema (č. 293).

Jiná wšak důležitější proměna w časích byla, že kdežto za času Waldhausera a Miliče obywatelstwo Pražské obojí národnosti, české i německé, jednostejně bylo účastno jejich působení, nyní čím dál tím wíce *Němci* se stranili snah o naprawení stawu náboženstwí a wětším dílem jen Čechowé se jich přídrželi. W učení Pražském nebylo za času Husa ani jednoho mistra německého, který by byl pracowal s ním a s jeho přátely we směru společném, ano brzy wystupowali proti nim i nepřátelsky neb aspoň dělali si z počínání jejich ausklebky. Toho směru byla asi jistá rauhawá parodie mše swaté, složená od Němců, we které k napodobení evangelia o rodu páně zpíwalo se: Stanislaw splodil Petra ze Znojma, Petr pak splodil Pálče, Páleč pak splodil Husa. Bezpochyby přispíwaly mnoho k této nechuti někdejší spory o kolleje a nelibost Němců nad zwláštními nadáními, ježto byla činěna k učení Pražskému wýhradně ku prospěchu národu českého. Podobně přenášely se třenice mezi sausedstwem českým a německým w Praze ze zápasu o rowné práwo obau jazyků w obecním řízení nyní také na wěci náboženské. Máme o tom zpráw málo, které wšak proto předce swědčí, že spory takowé byly. Tak ku př. spů-

sobil roku 1399 farář Týnský Jan z Wartenberka, rodilý Němec, rozbroj mezi Čechy a Němci we swé osadě, zakazuje zpíwati oblíbenau písničku českau o wzkříšení „Buoh wšemohúcí“. Byla, jak se zdá, nowá, dotýkajíc se tehdejších nepokojů w zemi, a zněla poněkud wlastenecky. Zpíwaloť se w ní: O králi nebeský, uslyš swój lid český. Uslyš naše hlasy, daj pokojné časy. K stížnosti Čechů byl farář obeslán před arcibiskupa Olbrama a potrestán wězením, z čehož se dá sauditi, že musil spůsobiti přitom nějaké wětší pohoršení.[5])

Nedlauho potom přispělo powstání Ruprechta falckého proti králi Wácslawowi w říši německé mnoho také k roznícení newole a nedůwěry mezi Čechy a Němci w zemi české, a zwláště w Praze. Jestiť o tom paměť jistá, ač neudáwá určitých skutků, že když zdwihl Ruprecht wálku proti králi Wácslawowi, někteří němečtí členowé university Pražské sproneweřili se králi a odplatili se mu newděkem za užité w Čechách dobré bydlo.[6]) Že se také na německé sausedstwo Pražské nemohl král mnoho bezpečiti w tehdejších bězích, může se sauditi z chowání konšelů Staroměstských, wětším dílem Němců, při událostech těch let, o kterých jest wýše wyprawowáno. Wlastenecké zarmaucení z takowého stawu wěcí bylo pohnútkau, ze které Hus roku 1401, když přitáhli Míšňané ku Praze, z kazatelny (tehdáž ne ještě w Betlemě) litowal ukrutností od nich páchaných na českém lidu a přitom toho, že Němci tolik tehdáž wládli w Čechách, mysle přitom nepochybně na úřady obecní w jejich rukau jakož i na některé německé rádce při samém dwoře králowském.[7]) Hus sám nebyl slepým nenáwistníkem Němců; ubezpečujeť častěji we spisích swých, že jest mu dobrý Němec milejší než zlý bratr; ale aby Němci bydlící w Čechách

[5]) Jest o tom zpráwa sauwěkého pamětníka w archiwu městském w Praze (číslo 2445), za kterau děkuji panu doktorowi Emlerowi: Anno domini Mill. trecent. nonagesimo nono in civitate Pragensi in ecclesia beatæ virginis ante Lætam curiam plebanus ecclesiæ ejusdem fecit rumorem inter Bohemos et Theutunicos, defendendo cantare Boemice „buoh wšemohúcí“; et hoc fuit factum in festo Pascæ. Qui plebanus fuit per Boemos citatus ad dominum archiepiscopum et ibidem incarceratus.

[6]) Palackého *Docum.* 361.

[7]) Tamže 177.

byli králi a zemi wěrní, prawí předce, že se stane, „až had na ledu se zhřeje“. Musilo to tehdáž býti příslowím.[8])

Jest pozoru hodno, že od času posledního potahowání Matěje z Janowa k úřadu arcibiskupowu pro jeho knihy české nenachází se po celé desítiletí žádná pamět o podobném stíhání nebo pronásledowání horliwých kazatelů neb jiných kněží, kteří působili we směru podobném. Mám za to, že to lze přičítati za posledních let arcibiskupa Jana z Jenšteina welkému přestrašení wyššího duchowenstwa českého následkem zůření krále Wácslawa r. 1393, později pak snad opatrnému a snášeliwému chowání *arcibiskupa Olbrama*; nebo práwě po celý čas arcibiskupstwí jeho není ani nejmenšího sledu žádného takowého příkoří. Na mužích, kteří tehdáž byli předními členy konsistoře arcibiskupské, aspoň to nezáleželo; nebo byli to, pokud je známe, wesměs mužowé zažilí do tehdejší swatokupecké saustawy spráwy církewní a protiwníci snah oprawných. Po utopení Jana z Pomuka přejal zmučený spolu s ním *Mikuláš Puchník*, známý nám lakomý mnohoobročník, úřad generalného vikáře arcibiskupowa, a zastáwal přitom zároweň také předešlý úřad swůj officiala až do konce Listopadu roku 1393, to jest asi do času, co arcibiskup Jan meškal tehdáž w Římě, wznášeje stížnosti swé proti králi Wácslawowi na papeže. Musily toho býti zwláštní příčiny, že práwě po nawrácení arcibiskupa Jana z této cesty byl Puchník od obau úřadů oněch wzdálen. Officialem stal se doktor práw *Jan Kbel*, nazwaný tak jakožto držitel fary we Kbelích nedaleko Prahy (již r. 1384), kromě které později dosáhl také kanownictwí Pražského a Olomauckého (1398); úřad pak generalného vikáře byl wznešen rowněž na něj, wšak společně s Wojslawem farářem Miličinským, korrektorem žákowstwa.[9]) Teprw po půldruhém létě stal se Mikuláš Puchník opět generalným vikárem (1395), snad již wíce dle přání nastáwajícího nowého arcibiskupa Olbrama než Jana z Jenšteina, jehož odstaupení

[8]) *Sebrané spisy* I. 100.

[9]) Puchník jmenuje se naposledy co official a vikář dne 28 Listop. 1393, Jan Kbel ponejprw 3 Prosince.

z arcibiskupstwí bylo tehdá již uzawřenau wěcí; odtud pak zůstal w úřadě tom skoro po celý čas arcibiskupstwí Olbramowa, ač tak, že míwal častěji pomocníka neb náměstka, nejprwé *Jiřího Bora,* někdy faráře Borského (1383), potom doktora a řádného professora práw w učení Pražském, potom faráře Chraustoklatského (1396), později *Adama z Nežetic* (1396), rowněž doktora práw, kanowníka Pražského a Olomauckého i arcijahna Hradeckého, po nejdelší čas pak *Ojíře* (1398—1402), korrektora žákowstwa, který byl zároweň farářem w Kamenici a později w Liticích, i oltářníkem sw. Doroty w kostele Pražském. Jan Kbel zůstáwal přitom po celý ten čas officialem. I jeho místo některý čas zastáwal Jiří z Bora (1395—1396), když totiž Kbel brzy po změně na arcibiskupské stolici w záležitostech królowých i nowého arcibiskupa Olbrama odjel w poselstwí ke dworu papežskému do Říma. Později dostal i stálého pomocníka w úřadě swém čili koofficiala, *Jaroslawa z Pořešína* (1399—1400), rodem šlechtice, tuším bratra někdejšího děkana Pražského Přibislawa. Byl též doktorem práw a kanowníkem Pražským.

Posledně sprawowal Mikuláš Puchník generalné vikářstwí w měsíci Březnu roku 1402. W Dubnu potom stal se Jaroslaw z Pořešína nástupcem jeho. Awšak když již 1 Kwětna potom zemřel arcibiskup Olbram, bylo arcibiskupstwí za uprázdnění stolice asi rok a pět měsíců sprawowáno dle obyčeje *administratory* wolenými od kapituly. Prwním z nich byl práwě Jaroslaw z Pořešína (již 2 Kw.). Po něm následowali Ojíř korrektor (1402 2 Říj.—1403 30 Čwce.) a Adam z Nežetic (1403 8 Srp.—9 Říj.?), wšak tak, že Jan Kbel, jak se zdá, po celý ten čas se wšemi třemi po sobě sdílel úřad, stwrzen byw od kapituly za officiala, co zatím druzí oni konali pod názwem administratorů hlawně týž úřad jako jindy generalní vikářowé.

Za této prozatímné spráwy uprázdněného arcibiskupstwí Pražského, a tudy w době násilného panowání Sigmunda w Čechách na místě zajatého jím krále Wácslawa, stal se ponejprw zase jakýsi pokus ku potlačení snah protiwných panující

straně w duchowenstwu; wzato pak přitom za příčinu učení Angličana *Jana Wiklefa,* který byl za času působení Jana Miliče (1366) wystaupil do popředí w hájení prospěchů wlasti swé proti přílišnému wydírání peněz z ní dychtiwostí stolice papežské a wzal z toho podnět k odporu proti neřestem we spráwě církewní, k zasazowání se o lepší náboženské wzdělání lidu, wšak také ku přesuzowání rozličného učení církwe, jakoby se nesrownáwalo s prawým učením Kristowým. Wiklef popudil proti sobě hněw stolice Římské za papeže Řehoře XI (1377), a učení hlásaná od něho a jeho staupenců, sestawená we 24 kusích čili artikulích, byla zwláštním duchowním sborem swolaným od arcibiskupa Kanterburského w Londýně roku 1382 odsauzena dílem jakožto kacířská, dílem jakožto bludná. Osobního pronásledowání zůstal wšak Wiklef uchráněn až do smrti swé (1385). Teprw po delším čase dostaly se knihy jeho také do Čech, a obrátily k sobě pozornost mužů, kteří se zde zanášeli s týmiž snahami jako on w Anglicku. Mistr Matěj z Janowa neznal jich ještě; neníť toho žádné stopy w jeho spisích. Ale brzy po jeho smrti počaly se již spory mezi některými mistry Pražskými o některé kusy Wiklefowy, jmenowitě o swátosti oltářní. I Štítný již w sedmdesátém roce wěku swého (asi 1395?) zwěděl od mistrů sobě známých o Wiklefowu učení, že we swátosti oltářní podstata chleba a wína se nemění, nýbrž zůstáwá wedlé těla a krwe Kristowy, a klonil se silně k tomuto mínění, maje za to, že jest to wěc od církwe dotud nerozhodnutá; w posledním wšak díle swém, které psal roku 1400, zamítl toto učení se wší určitostí, zastáwaje mínění církwe obecné, že podstata chleba a wína zmizí po poswěcení. Mezi zastawateli opačného mínění o tom byl jeden z nejhorliwějších *Stanislaw ze Znojma* wýše zmíněný. Známost kněh Wiklefowých byla wšak ještě tehdáž w Praze welmi neúplná. Dle wlastního swědectwí Husowa byly ještě okolo r. 1403 čítány w Čechách hlawně jen spisy jeho filosofické; důležitější theologická díla jeho nebyla ještě wůbec známa.

Nicméně zrowna řečeného roku uznali tehdejší spráwci arcibiskupstwí Pražského zapotřebí, učiniti krok záwažný proti

šíření zásad Wiklefských w učení Pražském. Pobadatelem k tomu byl nepochybně jeden z mistrů učení samého, kteří se tehdáž mezi sebau přeli o mínění Wiklefowa, totiž rodilý Slezák národnosti německé, Jan Hubner, mistr swobodných umění (od r. 1385) i theologie. Onť prohlédl, buď samoděk buď z uložení správců arcibiskupstwí, knihy Wiklefowy, a wytáhl z nich 21 kusů záwadných, kteréž spolu s 24 kusy odsauzenými někdejším sborem Londýnským wzaty jsau w uwážení od kapituly Pražské; kapitula pak, jakožto tehdejší duchowní wláda w zemi na místě arcibiskupowě, uzawřela wšech 45 kusů wznésti na universitu, aby se o nich wyslowila. Officíal Jan Kbel spolu s kanowníkem Pražským Wácslawem Nosem z Olomauce, arcijahnem Bechyňským, odewzdali nařčené články osobně rektorowi university tří fakult, tehdáž Waltherowi Harraserowi, národu bawořského, bezpostřednému nástupci Husowu w rektorstwí, kterýž k žádosti jich swolal mistry ke schůzi o to dne 28 Kwětna 1403.

Po přečtení artikulů weřejným písařem Michalem z Prachatic strhlo se žiwé rokowání, we kterém se objewila welká rozdílnost smýšlení. Mnohým, kteří knihy Wiklefowy znali, widělo se, že se mu wytaženými články podkládá jiný smysl, než spisy měly w sauwislosti. Mistr Mikuláš z Litomyšle řekl Hubnerowi do očí: Tys křiwě a nesprawedliwě i lžiwě wytáhl artikule z knih, ježto tak nestojí; a mistr Jan Hus doložil, takowí knihokazi žeby hodnější byli upálení než kaziči šafránu Berlín a Wlaška, kteří nedáwno předtím byli upáleni w Praze. Přítel Husůw Štěpán Páleč hodil na stůl exemplář knihy Wiklefowy, a prawil k mistrům shromážděným: Ať wstane, kdo chce, a mluwí proti jednomu slowu z té knihy; já chci brániti. Mistr pak Stanislaw ze Znojma jal se odůwodňowati wšech 45 artikulů, twrdě, že wesměs žádný z nich není kacířský ani bludný; z čehož se někteří starší mistři pohoršili, tak že wyšli ze shromáždění. Wětšina shromážděných mistrů prokázala se wšak k žádosti kapituly powolnau. Po sebrání hlasů wšech přítomných rektorem bylo prohlášeno uzawření, aby artikulů předložených nikdo neučil, nehlásal a netwrdil, ani weřejně ani saukromí.

Nález tento neměl na onen čas žádného stíhání jednotliwých osob za následek; což nepochybně na předním místě sluší přičísti změně na stolici arcibiskupské, která se stala ještě téhož roku. Někdy w měsíci Srpnu nebo Září ustanowila ještě kapitula zase nowau administrací; bylit zwoleni ke spráwě arcibiskupstwí Jan Sádlo ze Smilkowa, probošt Wšech Swatých, Wácslaw z Radče, děkan sw. Appollinaříše, a Wácslaw Knobloch, probošt Míšenský, tak tuším že byli wrchními řediteli wšeho, Jan Kbel pak co official a Adam z Nežetic co generalný vikář byli jim podřízeni. Ale nedlauho potom byl zwolen nowý *arcibiskup Zbyněk*, a ještě během roku 1403 wešel we skutečné držení arcibiskupstwí. Byl to muž ještě mladý, dobrý a rozšafný, i nescházela mu upřímná wůle k řádnému zastáwání swěřeného jemu pastýřského úřadu, ač byl welice pozadu w potřebných k tomu wědomostech. Prawíť se o něm, že se teprw učil abecedě, když byl již zwolen za arcibiskupa. [10]) Hlubších známostí theologických owšem dokonce neměl. Wíce byl zkušeným wojewůdcem, jak ukazuje wálečnické zaneprázdnění jeho w prwních létech po obdržení arcibiskupstwí na wýprawách proti Zaulowi a proti Baworům. Bezpochyby přispělo u něho také něco brzké nawrácení krále Wácslawa ze zajetí Wídenského, když se mu jednalo o směr, we kterém by měl působiti we swém úřadě; neb se byl král za předešlého času ukázal dostatečně co nepřítel wypínawosti duchowenstwa; pročež bylo nowému arcibiskupu radněji, držeti se příkladu opatrného předchůdce swého Olbrama než wysokomyslného Jana z Jenšteina; s tím pak srownáwalo se, nepřekážeti, nýbrž spíše napomáhati straně horliwých kazatelů, kteří bojowali proti hrdosti a rozpustilosti kněžské.

Arcibiskup Zbyněk zanechal sice úřadů při konsistoři swé i dále w rukau, we kterých se nacházely předtím, totiž Jana Kbela co officiala a Adama z Nežetic co generalného vikáře; [11]) ale mínil přitom wšímati sobě přání a rad ducho-

[10]) Židek we swé *Spráwowně*.

[11]) W čase od 9 Října až do 10 Prosince 1403 nacházíme úřadowání obau těchto mužů přetrženo, ježto toho času wykonáwal úřad officiala i generalného vikáře onen Wácslaw Nos z Olomauce, arcijahen Bechyňský,

wenstwa, které se zasazowalo o naprawení tehdejšího stawu církewní správy, a uložil k tomu cíli jmenowitě mistru Janowi Husi hned na počátku swého arcibiskupstwí, aby kdežkoli sezná jakau wadu w řízení wěcí církewních, jemu buď osobně, buď, nebyl-li by přítomen, písemně o tom oznámil. Jest widěti z toho, jak welkau wáhu měla již tato strana duchowenstwa, jakož i že Hus, co proslawený kazatel Betlemský, počal již tehdáž býti powažowán za jejího náčelníka.

Hus také neopominul užiti práwa sobě uděleného arcibiskupem a činiti jej pozorna na rozličné wady a neřesti; tak jmenowitě na mnohé podwody, které se dály od duchowních ukazowáním smyšlených swatých ostatků, rozhlašowáním domnělých zázraků, které se jimi dály, a wyluzowáním ofěr od lidí, kterým je ukazowali. Bylo wíce míst w Čechách samých, kamž se takowými přeludy lákal lid ku pautím; mimo to wšak bylo od některého času zwláště oblíbeno putowání do *Wilsnaka* blíž Wittenberge w markrabstwí brandenburském, kdež se ukazowala domnělá přirozená krew Kristowa a byla hlásána co diwotworná. Arcibiskup Zbyněk uložil Husowi a dwěma jiným mistrům učení Pražského, aby z jeho moci skaumali wěc, jak by se měla. Z wýslechů lidí ukázalo se brzy, že wšecko bylo lež a klam. Jeden chlapec prý byl zázračně uzdrawen s nohau; ukázalo se, že noha jeho byla horší než prwé. Dwě ženy slepé dosáhly prý předešlého zraku; ony wyznaly před Husem a druhými dwěma mistry i weřejným písařem a swědky, že nikdy nebyly slepé, než toliko míwaly bolení očí. Doswědčowali také přátelé a čeládka zemřelého sauseda Pražského Petříka ze Cách, kterak on za swého žiwota,měw ruku chromau, také se byl obrátil na pauť do Wilsnaka a obětowal tam ruku stříbrnau. Nespomohlo mu nic; on wšak se chtěl přeswědčiti, co řeknau kněží o té ruce, a zůstal tedy w místě do třetího dne. Tu slyšel kněze, an

který byl spolu s Janem Kbelem předložil 45 kusů Wiklefowých rektorowi university. Ale poněwadž určitě neznáme dne, w který se arcibiskup Zbyněk uwázal we správu, newíme, zdali Wácslaw Nos byl k tomu ustanowen od něho čili ještě od administratorů.

ukazuje stříbrnau ruku z kazatelnice, prawě: Slyšte děti zázrak. Hle! jeden sansed Pražský uzdrawen jest swatau krwí na ruce, a na swědectwí toho obětowal jest tuto ruku stříbrnau. Petřík wšak se zdwihl a ukazowal ruku swau, prawě: Kněže! co lžeš? Hle! ruka má jest chromá, jak byla prwé. Pro takowáto pohoršení zakázal arcibiskup na synodě roku 1405 (tuším po sw. Wítu), aby nikdo napotom do Wilsnaka neputowal pod trestem klatby, což mělo we wšech kostelích po celé dioecezí býti ohlašowáno na kázáních aspoň jednau za měsíc w den nedělní. Také pak pilně pečowal o přetržení podobných neprawostí w Čechách w místech, kde se co takowého objewilo. Hus sepsal z té příčiny traktat latinský o tomto předmětu, we kterém, žeby kde byla přirozená krew Kristowa, wausy Kristowy, mléko matky boží a jiné takowého druhu ostatky, určitě popíral a wystříhal od lehkého wěření zázraků nowější powěsti.

Arcibiskup Zbyněk užíwal služeb Husowých i druhých mužů smýšlení jeho také jiným spůsobem we snaze o naprawení stawu církwe we swé dioecezí. K napomínání duchowenstwa, jak mělo konati powinnosti swého powolání, byly zwláště ustanoweny *synody* a obwyklá na nich *kázání* tak zwaná *synodalní.* Arcibiskup ustanowowal za kazatele k tomu nejobyčejněji Husa neb některého jiného z mistrů jeho strany, kteříž tudy měli příležitost, z moci úřední kárati přewrácenost stawu duchowního. Zachowalo se znění několika těchto kázání synodalných, jakož na příklad z obau synod roku 1405, na kterých o sw. Wítě byl kazatelem Stanislaw ze Znojma, po sw. Lukáši (23 Říj.) Jan Hus. Jedno i druhé toto kázání podáwá wypsání žiwota tehdejšího kněžstwa, we kterém se wšecky neřesti w něm panující wytýkají jak žiwě tak prawdiwě a neodpauští se žádnému stupni; arcijahnům, děkanům, prælatům, kanowníkům představují se před oči neprawosti jejich tauž měrau jako farářům neb oltářníkům, a mnichům tak jako duchowenstwu swětskému. Stanislaw ze Znojma neopominul podotknauti i o arcibiskupu, že jest jeho powinností, dle wší možnosti swé pracowati o wymýtění wšeho zlého a tre-

stati ty, kteří se sami naprawiti nechtějí. Hus pak newyjmul arcibiskupů a biskupů wůbec, též ani papeže a kardinálů z mrawokárné rozprawy swé. Při jeho kázání byl arcibiskup osobně přítomen s čelnými osobami z wyššího duchowenstwa a w tak welkém množstwí duchowních, jak tehdáž od mnoha let nebylo widěno pospolu. Hned po skončení řeči Husowy wstaupil generalný vikář Adam z Nežetic na kazatelnu, pochwálil Husowo kázání, a učinil napomenutí k duchowenstwu w jeho smyslu. Hus odewzdal arcibiskupu také přepis tohoto kázání.

Mimo synody byly i jiné některé slawnější příležitosti, při kterých Hus nebo jiní přátelé jeho býwali ta léta požadowáni za kazatele a působili w zalíbeném směru swém. Toho spůsobu bylo kázání Husowo, držané roku 1404 k duchowenstwu w kostele sw. Hawla při wýroční památce císaře Karla IV, kterau slawíwala universita pokaždé dne 5 Prosince, nebo kázání Štěpána z Pálče na hradě Pražském dne 14 Srpna roku 1407. Hlawním wšak a stálým působištěm Husowým byla pořád *kaple Betlemská.* W ní pracuje ustawičně s lidem wšelikého stawu, dosáhl nejwyššího proslawení w úřadě kazatelském. Tam hrnuly se wždy tisíce posluchačů, jako někdy ku kázáním Jana Miliče, dychtiwých slyšení slowa božího z wýmluwných úst jeho; tam získal sobě welkau náklonnost jak obecného lidu, tak mnohých osob wzácných ze sausedstwa Pražského, ze šlechty, z dwořanů krále Wácslawa. Též mnoho duchowních nawštěwowalo jeho kázání k swému poučení a wycwičení; mnozí také obraceli se k němu o radu w pochybnosti o rozličných powinnostech duchowního úřadu, kterých on wyžadowal swědomitější plnění, než se srownáwalo s tehdejším přewrhlým obyčejem. Byla to beze wší pochybnosti kázání Betlemská, která powábila také *králownu Žofii,* že sobě zalíbila zbožné působení Husowo a jmenowala jej swým kaplanem i, jak se má za to, zpowědníkem.

Wedlé úřadu kazatelského nepřestal wšak Hus působiti w universitě, nýbrž we přednáškách, zkauškách a we spráwě fakultní i w řízení záležitostí národu českého w učení Praž-

ském zůstáwal pořád jedním z nejpilnějších členů. Mnoho zaneprázdnění wšak přitom bylo nepochybně příčinau, pro kterau méně wýdatně mohl toho času působiti co spisowatel. Krom psaných jeho kázání a zmíněného traktatu o krwi Kristowě i jiném o swátosti wečeře páně, jejž byl sepsal již roku 1401,[12]) není ani jednoho jeho spisu latinského ani českého, o němž by se s jistotau mohlo sauditi, že byl složen před rokem 1412.

Wedlé jiných starších i nowějších zřídel a pomůcek swých studií theologických bral mistr Jan Hus během času zwláštní powzbuzení w pastýřské a učitelské činnosti swé ze spisů *Jana Wiklefa*. Spatřowalť w nich tu samau snahu o naprawení stawu církwe, kterau byl sám nadšen po příkladě oslawených zbožných předchůdců we swé wlasti. O záslužnosti jeho působení byl tak přeswědčen, že jednau na kázání w Betlemě a jednau prý také u přítomnosti arcibiskupa řekl, že w naději chtěl by, aby tam byla duše jeho, kdež jest mistrowa Janowa Wiklefowa.[13]) On a přátelé jeho byli w příznivém tomto úsudku welice utwrzeni listem wydaným dne 5 Října 1406 pod pečetí a we jménu university Oxfortské spůsobením tamějších následowníků Wiklefowých, jímž se dáwalo swědectwí o ctnostném žiwotě, wýtečném působení a prawowěrnosti Wiklefa, jakožto slawného člena této university, a wywracela se jmenowitě powěst, jako by byl býwal odsauzen pro kacířstwí aneb tělo jeho po smrti upáleno ohněm.[14])

[12]) Rok tento sepsání toho traktatu nachází se udán w rukopise bibliotheky universitní w Praze P. XII. E. 3. f. 68, což možná že se zakládá na zpráwě Husa samého, kterau dáwá o tom w traktatu o témž předmětu psaném roku 1415. Lechler (*Johann von Wiclif* II. 257) myslí, že se Hus w udání tom zmýlil, prawě že sepsal traktat ten w prwním roce swého kněžstwí a kazatelstwí, qui (annus) fuit, *ut æstimo*, annus domini 1401; neb žeť se Hus stal kazatelem Betlemským teprw roku 1402. Ale musí se rozeznáwati, že Hus nemluwí tam o prwním roce swého kazatelstwí w Betlemě, nýbrž kněžstwí a kazatelstwí wůbec. Srow. na str. 434 pozn. 94.

[13]) Wiz Palackého *Documenta* 154. 168, 177.

[14]) O prawosti listu tohoto wiz, co důwodně píše Lechler II. 69 sc. Že Wiklef nebyl odsauzen co kacíř, jest skutečně prawda; neb se odsau-

List tento přinesli dwa študenti z Oxforta do Prahy, z nichž jeden, jménem *Mikuláš Faulfiš,* wzal s sebau z Anglicka také částku kamene z hrobu Wiklefowa. Že bylo nálezem university Pražské roku 1403 zakázáno hlásání jistých artikulů Wiklefowých, newadilo owšem nic čtení a wždy wětšímu rozšiřowání knih jeho w Čechách; neb na to nebylo posud žádného zákazu.

Při wší wážnosti wšak, we které měl Hus Wiklefa co slawného křesťanského učitele čili „doktora ewangelického", nebyl nikterak slepým následowníkem jeho učení. Čerpaje z knih jeho, co se mu zdálo býti prawého a užitečného, snažil se přitom neméně jak Matěj z Janowa nebo Tomáš ze Štítného, zůstati w jednotě s učením církwe obecné. Mínění Wiklefowo, o kterém se nejprwé připomínají spory w Čechách, žeby we swátosti oltářní zůstáwala podstata chleba i po poswěcení, nebylo od Husa zastáwáno ani we zmíněném traktatu jeho o swátosti wečeře páně roku 1401 ani nikdy později, nýbrž wýslowně a určitě zamítáno. Též jiné twrzení, které se Wiklefowi samému přičítalo nedosti důwodně, žeby totiž kněz we hříchu jsaucí nepůsobil swátosti, odmítal Hus od sebe, přestáwaje na tom, že knězi hříšnému není působení swátosti k zásluze, nýbrž ke škodě, jakožto nehodnému toho. Dle příkladu Matěje z Janowa přikládal Hus největší cenu *písmu swatému,* jakožto nejjistějšímu a naprosto nemylnému zřídlu učení křesťanského, ale nezawrhowal tau měrau jako Wiklef ústního podání církwe a učení swatých doktorů, nýbrž uznáwal, že má wykládání swatého písma s nimi se srownáwati. Ani s Matějem z Janowa nesrownáwal se Hus we wšech jeho míněních, počínaje si we mnohém mírněji než on. Ctění obrazů a ostatků swatých ku př. nebylo od něho nikdy tak ostře po-

zení 24 artikulů z jeho knih newztahowalo na jeho osobu. — Powídačka Prokopa písaře z druhé polowice 15. století (u *Höflera* 68, 70), jakým způsobem prý list tento university Oxfortské byl podwržen, není hodnowěrná, protože se nesrownáwá ani s tím, co o tomto listu bylo mluweno od Angličanů na koncilii Kostnickém (wiz Palackého *Documenta* 313), ani se samým obsahem listu.

suzowáno jako od Matěje z Janowa, aniž nesdílel s ním ani s Wiklefem prostého zawrhowání řeholí mnišských.

Snažení Husowo nikdy nebylo, wynalézati w učení křesťanském něco nowého, nýbrž učením křesťanským wzdělávati lid, a protož wštípiti jemu prawé pojmy o něm. K tomu bylo potřeba wykořeňowati ponětí bludná, která se s učením církwe nikdy nesrownáwala, we kterých wšak pokleslé duchowenstwo rádo lidí zanechávalo ano potwrzowalo pro swůj zisk nebo k wynášení sebe wysoko nad jiné stawy. W tom nacházel Hus welmi široké a plodné pole we swé činnosti co kazatel i co spisowatel. Kněží se za času Husowa někdy chwastali, jak weliká jest jejich moc, že mohau kdy chtí stwořiti boha neboli boží tělo, totiž poswěcením swátosti, a že tudy kněz důstojnější jest než matka boží, protože ona jen jednau boha porodila. Hus wywracel řeči takowé jakožto bláznivé rauhání. Kněží se chlubíwali, že oni, kdy chtí, odpauštějí hříchy člowěku, a kdy nechtí, neodpustí, a že pošlí koho chtí do nebes, a koho chtí, do pekla. Hus wšak poučowal, že neodpauští hříchů kněz, nýbrž bůh prostředkem kněze, třeba nehodného, ano že možné jest po případu, míti odpuštění hříchů i bez rozhřešení kněžského. Kněží si dáwali za zpowěď platiti, a udělowali rozhřešení lehce za peníze. Hus wšak připomínal lidem, že není platné rozhřešení bez upřímného litowání hříchu, bez aumyslu polepšení a bez náležitého zadostučinění. Kněží neříkali tomu nic, ano stwrzowali lidi w tom, když spoléhali přes míru na placené modlitby a mše, na přímluwy swatých, na putowání k zázračným místům, na darowání k záduším jakožto prostředky k dojití spasení. Hus wystříhal lid od toho, a připomínal, že není spasení bez milowání boha nade wšecko a bližního jako sebe samého. Prawil: „Klamají se welmi laupežníci, lichewníci a jiní zlí dobywači zboží, mnějíce, by tím se bohu líbili, že mnoho zle dobudau a málo chudým dají neb oltářů nastawí a kaplanů.“ [15]) „Kdož dá jeden haléř pro boha za swého zdrawého žiwota, ten wíc swé duši prospěje, než by po smrti to-

[15]) *Sebrané spisy Husowy* II. 305.

lik zlata dal, což by se ho mezi zemí a nebem mohlo obdržeti.“ „Kdož jedno slowo protiwné strpí, duši swé wíce prospěje, než by tolik metel o swůj hřbet zbil, co by jich mohlo w největším lese wzrůsti.“ „Kdo se nejmenšímu pokoří, duši swé wíce prospěje, než by od jednoho až do druhého konce swěta putowal.“ „Kdož jednu slzu za swé hříchy unoří, duši swé wíce prospěje, nežli by po smrti tolik plakal, až by mu z očí dwě řeky tekly.“ „Kdož sobě pána boha nade wšecko stwoření draze wáží, swé duši wíce prospěje, nežli by za něho matka boží se wšemi swatými prosila.“[16])

Ty a jiné podobné wýroky ukazují nejlépe, oč Husowi šlo při jeho působení na lid. Působil pak netoliko slowem, nýbrž i příkladem swým. W powaze jeho nebyla sice takowá umořující horliwost w konání skutků křesťanské lásky, kterau se stkwěl někdy Milič jakožto muž w prawdě swatého obcowání; ale saukromý žiwot jeho byl takowý, že ani protiwníci jeho nikdy newytýkali mu žádné auhony. Napomínaje jiných ke mrawnému žiwotu, wystříhal se i sám wšeliké nemrawnosti, kterau tehdejší duchowenstwo dáwalo tolik pohoršení, a káraje jiné duchowní z jejich dychtění po obrocích a důchodech, přestáwal na skrowné wýžiwě z nadání kaple Betlemské a ze swého zaměstnání w universitě, nesháněje se nikdy po žádném tučnějším beneficii, jak by byl mohl při welké přízni, kterau měl u mocných osob.

Wlastnosti tyto wšak nedocházely schwalujícího uznání od panující třídy duchowenstwa, nýbrž byly jí pro zahanbující příklad neméně odporné při Husowi jako ondy při Milićowi. Protož byla také přízeň, které požíwal Hus u arcibiskupa, a náklonnost arcibiskupowa k působení jeho a jeho saudruhů duchowenstwu strany oné proti mysli, i hleděli ji podwrátiti. K tomu jim napomáhala obliba, we které měla strana Husowa knihy Wiklefowy. Když arcibiskup Zbyněk toho sobě newšímal, obrátili se někteří prælati kostela jeho pod rukau ke dworu papežskému, a udali tam, že se w Čechách rozšiřuje kacířstwí Wiklefowo. Z popudu toho wydal

[16]) Tamže III. 147 sc.

již roku 1405 dne 24 Čerwna papež *Innocentius VII* bullu k arcibiskupu Pražskému, jíž napomínal ho, aby byl pilen wymýtění bludů oněch. Bulla tato patrně neměla hned žádaného účinku. Hus čtwrtého měsíce po wydání jí držel slawné ono kázání na synodě o sw. Lukáši toho roku, které se potkalo s pochwalau arcibiskupa i bezděčně snad jeho generalného vikáře. Přízeň a důwěra arcibiskupowa k němu tedy neutrpěla tím dokonce. Ale newšichni přátelé a staupenci Husowi, kteří čítali knihy Wiklefowy, zachowali se w pojímání smyslu jejich tak správně a opatrně jako on. Někteří přídrželi se skutečně jednotliwých odsauzených mínění Wiklefowých; tak zejména *Stanislaw ze Znojma* a *Štěpán Páleč*. Stanislaw nepřestal na pauhých rozprawách saukromých o zůstáwání podstaty chleba we swátosti dle smyslu Wiklefowa, pokaušeje se jmenowitě i Husa nakloniti k swému mínění o tom, nýbrž sepsal i jistý traktat, kterým učení Wiklefowo jistým spůsobem nepřímým zastáwal. Ze spisu toho, jejž Stanislaw uweřejnil diktowáním jeho we swé komnatě w kolleji Karlowě dne 9 Unora roku 1406, wzal pohoršení sám Jan Štěkna, spolukazatel Husůw we kapli Betlemské, a udal jej u auřadu arcibiskupowa jakožto bludný. Stanislaw ze Znojma z počátku lehce to wážil, snad spoléhaje na přízeň arcibiskupowu. Prawilť, že bude Štěkna musit kleknauti před ním a prosit ho za odpuštění, že se opowážil traktat jeho nařknauti z bludu. Ale pro arcibiskupa musila wěc takowá býti owšem welice nepříjemná, poněwadž bylo se mu báti nelibosti u dworu papežského. Pročež wyšla na Stanislawa obsílka k úřadu arcibiskupowu. Tu on obáwaje se zlých následků, pomohl sobě wýmluwau, prawě pod přísahau, že traktat ten nebyl od něho ještě dokonán.[17])

[17]) Wiz swědectwí Husowo o tom w Palackého *Docum.* 56. W rukopise kláštera Břewnowského nachází se traktat Stanislawůw s tímto přípiskem: Tractatus iste de venerabili sacramento editus per Reverendum magistrum Stanislaum facultatis theologicæ professorem, et in commodo suo collegii Karoli de licentia venerabilis in Christo patris, domini, domini Sbinkonis Pragensis archiepiscopi publice pronuntiatus sub anno domini Mccccvi, finitus est die nona mensis Februarii.

Nejspíš buď zrowna tento spis Stanislawa ze Znojma buď ——
jiná podobná projewení we smyslu Wiklefowě od některých osob z duchowenstwa zawdala příčinu arcibiskupowi k wydání rozkazu *ze synody roku 1406*, kterým se nařizowalo wýslowně učiti o swátosti oltářní, že po poswěcení hostie nezůstáwá w ní podstata chleba, než jen prawé tělo Kristowo, a po poswěcení kalicha rowněž nezůstáwá podstata wína, než jen krew Kristowa. Kdož by učil neb twrdil jinak, že má býti pod pokutau klatby oznámen arcibiskupu ku potrestání co kacíř. Následkem tohoto rozkazu bylo ještě téhož roku a během potomního 1407ho wíce osob duchowních i swětských obwiněno u auřadu arcibiskupowa z bludů Wiklefowých, a musili se stawěti k tázání. Byl mezi nimi jistý kněz kaplan Křížůw kramářůw, Křížůw krčmář, kožišník jeden jménem Abraham, jistý Sigmund a wíce jiných. Wšichni se wšak z obwinění řádně wywedli, a jsau zase propuštěni. Ani tím pak posawadní dobré dorozumění mezi Husem a arcibiskupem Zbyňkem se nepokazilo. Musí se tak sauditi, poněwadž ještě i na podzim roku 1407 (18 Říj.) byl Hus kazatelem na tehdejší synodě.

Ale brzy potom musilo se smýšlení Zbyňka arcibiskupa o snahách duchowenstwa strany Husowy měniti ku prospěchu jich protiwníků. Bezpochyby podařilo se těm, zajmauti jej proti oněm uwáděním jich powšechně w podezření kacířstwí; což mohlo býti tím snadněji, ježto arcibiskup při nedostatečných wědomostech swých theologických neměl sám o tom pewného wlastního saudu. Arcibiskup byl též pobádán znowu od dworu papežského za nowého papeže *Řehoře XII*, jemuž bylo doneseno, že jsau w Čechách sektáři smýšlející zle o swátosti oltářní dle náwodu Wiklefowa, ano že král sám některé w bludech takowých hájí proti práwu duchownímu. To popudilo welice krále Wácslawa, kterýž nechtěl trpěti takowého nařčení a žádal tedy se swé strany, aby se wěc objasnila náležitým wyšetřením k očištění jeho králowstwí. Wyslowowalť swůj pewný úmysl, trestati i upálením, když by kdo w kacířstwí skutečně shledán byl.[18]) Z popudů těch přišlo tedy roku 1408 opět ku 1408

[18]) Wiz u *Höflera* II. 137.

1408 potahowání některých osob k auřadu arcibiskupowu pro obwinění, že se přídrželi zakázaných učení Wiklefowých. Saudní stíhání jich dálo se *Janem Kbelem,* který okolo polowice roku předešlého (1407) ustanowen byl za generalného wikáře, ježto se nástupcem jeho w officialstwí stal doktor *Mikuláš Zeiselmeister,* arcijahen Horšowský a děkan Boleslawský.

Dá se mysliti, že byla w těch okolnostech zwláště také kaple Betlemská předmětem útoků Husowých nepřátel. Toť asi byla příčina, pro kterau toho času, po uplynutí šestnácti let od založení kaple Betlemské, Kříž kramář, co jediný ještě žijící zakladatel její, obrátil se se žádostí do Říma, aby prý k wětšímu powzbuzení zbožného lidu, který má obzwláštní lásku k této kapli a u welkém množstwí ji nawštěwuje, založení její bylo také potwrzeno z moci papežské. Měla tím kaple bezpochyby býti zabezpečena i proti nepřízni úřadu arcibiskupowa, od něhož jediného byla předtím stwrzena. Skutečně dosáhl Kříž bully od papeže Řehoře XII dané dne 14 Kwětna roku 1408, welmi pochwalného znění o zwláštním určení kaple ku kázání slowa božího českým jazykem, jíž papež uložil arcibiskupu Zbyňkowi, aby, je-li tomu tak, jak žadatel udáwal, založení kaple stwrdil z jeho moci apoštolské. Bulla tato přišla wšak do Prahy w čase, když se již ostřeji pokračowalo od úřadu arcibiskupowa proti podezřelým z Wiklefstwí, ano arcibiskup již patrně byl zaujat proti celému směru Husowu a jeho staupenců; což nepochybně bylo také příčinau, že nowého stwrzení kaple Betlemské dle smyslu papežské bully skutečně newydal.

Jeden z obžalowaných tehdáž, že se přídržel učení Wiklefowých, byl *Matěj ze Knína,* přesděný *Pater,* mladý mistr swobodných umění, který byl dosáhl gradu teprw roku 1404, jak se zdá, žák Stanislawa ze Znojma; neb ten byl jeho promotorem. Udali naň *Jan Eliášůw,* na slowo wzatý professor theologie, a kanowník Pražský Jan, kterému říkali *Cifra.* Byw uwržen do wězení arcibiskupowa, měl odwolati učení Wiklefowo o swátosti oltářní a očistiti se čtyrmi swědky, ačkoli nebylo naň plným řádem dokázáno, že se skutečně znal k to-

mu učení. Dne 14 Kwětna roku 1408 zasedl k tomu arcibiskup na stolici saudné w hořejším paláci domu swého na Malé straně w slawném shromáždění, ku kterému byla swolána kapitula Pražská a mnoho mistrů a doktorů, u přítomnosti také welkého počtu lidu obecného, který byl k tomu připuštěn. Mistr bránil se z počátku, tázaje se, coby mělo znamenati odpřisáhnutí bludu neb kacířstwí od něho, když nebyl překázán. Generalný vikář Jan Kbel řekl mu: Musíš odpřisáhnauti kacířstwí, byť ho nikdy nedržel. Když pak hádání o to mezi nimi trwalo déle, pustil se do Matěje z Knína arcibiskup sám, prawě: Nech, mistře, dalších řečí; buď učiníš odpřisáhnutí, buď zůstaneš zde w mém dwoře. Ze strachu před dalším žalářowáním a jinými tresty učinil tedy přísahu a očistu čtyrmi swědky, jak na něm bylo žádáno. 1408

Již šestý den potom, dne 20 Kwětna, bylo držáno *shromáždění národu českého* w učení Pražském w domě u *černé růže* (č. 853) na příkopě na Nowém městě Pražském, k němuž nepochybně byl dán podnět od krále Wácslawa i od arcibiskupa Zbyňka, chtících wěděti, jaké by bylo mínění tohoto sboru o 45 artikulích Wikleřowých, o kterých se byla před pěti léty wyslowila celá obec učení Pražského. Shromáždění tohoto účastnilo se 74 mistrů u přítomnosti 150 bakalářů a asi 1000 študentů českých. Jednohlasně stalo se uzawření, aby řečení artikulowé Wiklefowi od žádného člena národu českého nebyli držáni ani háječi „we smyslích jich kacířských nebo bludných nebo pohoršliwých" pod wypowěděním ze sboru čili národu; přitom pak zadruhé ustanoweno, aby pauhým študentům bylo zapowěděno čtení knih Wiklefowých řečených Dialogus a Trialogus i traktatu jeho o swátosti oltářní. Dle wýslowného swědectwí byl také Hus w tomto shromáždění, a radil swým hlasem k těmto uzawřením; žádný pak z jeho přátel žádným spůsobem se tomu neprotiwil. Přídawkem „we smyslích kacířských, bludných nebo pohoršliwých" bylo upokojeno swědomí těch, kteří w knihách Wiklefowých neshledáwali we wšem toho smyslu, jaký se jim od winitelů jich přikládal.

Nálezowé tito oznámení arcibiskupu již nepostačili k obnowení u něho předešlého dobrého smýšlení o straně Husowě.

1408 Sočilit na ni nepřátelé její také již jiným spůsobem než winěním z bludných učení. Žalowali totiž na kázání w Praze a jinde w dioecezí, jimiž se káralo žiwobytí prælatů a jiných duchowních, jakožto prý neužitečná a urážející mysl wěřících, i přičítali také to podnětům z učení Wiklefowa. Z příčiny té dal arcibiskup na *synodě,* která byla držána w obyčejný čas letní toho roku, dne 16 Čerwna, netoliko znowu ohlásiti nařízení předešlé, jak mělo býti učeno o swátosti oltářní, nýbrž zakázal také, aby se napotom nemluwilo potupně o stawu duchowenstwa na kázáních k obecnému lidu. Zároweň nařídil, aby wšichni doktoři, mistři, bakaláři, študenti, kněží, nebo kdožbykoli jiný měl jaké exempláře *knih Wiklefowých,* jemu tyto knihy položil w kanceláři pokladníka jeho we dwoře arcibiskupském do sw. Prokopa toho roku, aby byly skaumány. Také zakázáno jest zpíwání rozličných nowých písniček we kostelích. Již we prwních dnech potom bylo dwěma kněžím, Mikulášowi z Welenowic s příjmím Abraham, a Sigmundowi z Jistebnice zapowěděno kázání w Praze, protože neměli k tomu zwláštního ustanowení; když pak jeden z nich, Abraham, obeslán byw k vikáři generalnému Janowi Kbelowi, k domluwám od něho, že mu nepřísluší kázati bez powolení od arcibiskupa, odwoláwal se na swé powolání k tomu co kněze, ano prohodil, že netoliko kněžím, nýbrž i laikům dowoleno jest hlásati ewangelium: okřikl jej hned generalný vikář, že to jest twrzení kacířské, a wzal jej we wazbu, aby byl wyslýchán inquisitorem (30 Čw.). Úřad tento zastáwal tehdáž *Jaroslaw biskup Sareptský* z řádu menších bratří spolu s mistrem *Mauricicm Rwačkau,* professorem theologie z řádu kajících bratří od sw. Kříže wětšího na Starém městě. Abraham měl dle obyčeje přísahati před wýslechem, že chce mluwiti prawdu; on chtěl přísahati na žiwého boha, ale zpěčowal se přísahati na ewangelium a obraz ukřižowaného, jak na něm žádali inquisitorowé i generalný vikář. K tomu se přihodil Hus, maje býti swědkem wýslechu, i přimlauwal se za Abrahama s odwoláním na wýrok sw. Jana Zlatoustého, žet jest wíce přísahati na boha než na stwoření. Ale Jan Kbel osopil se naň, prawě: Ha! mistře, jste tu, abyste slyšel, ne abyste wytýkal.

Hus wzal si z toho příčinu k dopisu k arcibiskupu Zbyňkowi, 1408
kterým odwoláwaje se na jeho dáwné uložení, aby mu oznamowal nedostatky we spráwě církewní, předstawowal mu, že jest nehodné, takowýmto spůsobem stíhati kněze pokorné, pilné we swých powinnostech, kteří nejdauce za lakomstwím zdarma pracují w kázání slowa božího, co zatím smilníci a nešlechetníci swobodně chodí a hrdě se wypínají bez pokárání. Prawil, že toho nepřičítá arcibiskupu samému, ale zůřiwosti jiných lidí; myslilť tehdejší úředníky konsistoře. Jisté wšak jest, že se arcibiskup již nedal odwrátiti od rádců, kteří jím tehdáž wládli. Poněwadž posawadním wyšetřowáním nikdo nebyl překázán zatwrzelým přídržením se kacířstwí, byla brzy potom swolána mimořádně *synoda* dne 17 Čerwence, na které arcibiskup dal slawným spůsobem ohlásiti, že učiniw ze swolení a z wůle krále Wácslawa pilné pátrání we městech Pražských a w dioecezí i provincii Pražské, nenalezl žádného bludaře ani kacíře a nemohl nalézti. Nicméně wšak setrwal na swém předešlém rozkaze o wydání sobě knih Wiklefowých i na jiných nálezích předešlé synody, které čelely proti kazatelům směru Husowa. Úmysl jeho byl, wšecky knihy Wiklefowy, w nichž se shledáwaly bludy, dáti spáliti; i poslal z té příčiny zpráwy o stawu wěcí w Čechách ku papeži Řehoři XII, žádaje k tomu jeho zwláštního swolení.

Přirozeně spůsobily rozkazy arcibiskupowy nechuť proti němu w duchowenstwu směru Husowa; nicméně uposlechli skoro wšichni, a odwedli swé exempláře knih Wiklefowých, jak bylo nařízeno. Hus sám učinil to, odebraw se k arcibiskupu osobně; a odewzdaw jemu swé knihy, žádal, aby, kdež najde w nich co bludného, poznamenal; že on to co blud oznámí před celau obcí. Toliko pět študentů, z nichž tuším dwa byli šlechtici, Přibík z Húzné, Hroch z Podwek, Michal z Drnowic, Petr z Valencie a Jan z Landšteina, uzawřeli postawiti se na odpor, a netoliko neodwedli swých spisů Wiklefowých, nýbrž učinili také *odwolání ku papeži.* Wedliť stížnost proti rozkazu o wydání knih jakožto na porušení práw a swobod učení Pražského, a kárali předpis arcibiskupůw, jak se mělo učiti o swátosti

1408 oltářní, z bludu ano z kacířstwí; bylot doslowné znění jeho, žeby po poswěcení nezůstáwalo w hostii nic než tělo Kristowo a w kalichu nic než krew Kristowa, owšem nesprávné, poněwadž dle učení církwe w jedné i druhé spůsobě jest tělo i krew Kristowa. Mimo to byly dne 5 Srpna časně ráno na wíce místech w Praze nalepeny potupné listy proti arcibiskupu a kanowníkům i také některým mistrům českým, kteří nedrželi s druhými.

Co práwní zástupce študentů, kteří se odwolali, odebral se ke dworu papežskému přítel Husůw, mistr *Marek z Hradce*, jeden z tehdejších professorů fakulty artistské, který byl od roku 1403 kanowníkem Pražským. Arcibiskup Zbyněk wyřkl proti němu po některém čase klatbu, následkem čehož byl mistr Marek od 10 Ledna roku 1409 zbawen swé præbendy při kostele Pražském; [19]) čímž se wšak nedal i napotom od účastenstwí we snahách strany Husowy odstrašiti. Ani Husowi wšak neprospělo, že se onoho předsewzetí proti arcibiskupu sám neúčastnil. Zákazem arcibiskupowým proti kázáním o stawu duchowenstwa osmělili se již protiwníci Husowi, kterým kázání jeho od dáwna byla proti mysli, a podali arcibiskupu žalobu naň we jménu weškerého duchowenstwa města i dioeceží Pražské. Winili jej wůbec z kázání wýtržných, kterými prý se lid stáwá odporným kněžstwu, wíc než kdy předtím býwal; zwláště pak wytýkali mu dwě wěci z kázání, které byl držel wíc než rok předtím, dne 17 Čerwence roku 1407, tedy ještě před onau synodau lonskau, na které kázal z ustanowení arcibiskupowa. Jedna wěc byla, že se zmínil o kanowníkowi Petrowi ze Wšerob, tehdáž zemřelém, který byl welkým hromaditelem obroků, maje wětším dílem z přízně papežské čtyry kanownické præbendy, w Praze, na Wyšehradě, w Olomauci a we Wratislawi, a k tomu ještě arcijahenstwí Horšowské. Wyzýwaje lid k modlení za jeho duši, wystříhal duchowní, kterých bylo mnoho na tom kázání, od lakomého dychtění po

[19]) Nachází se o tom zápisek w rukopise kapituly Pražské obsahujícím počty z obediencí při roce 1409 (folio 46): Item magister Marcus incepit excommunicari in festo S. Barnabæ.

beneficiích, a prohodil přitom, žeby nechtěl wzíti celý swět 1408
za to, aby zemřel w držení tolika a takowých obroků. Druhé bylo, že pokládal každému knězi za swatokupectwí a tudy za kacířstwí, kdož by co wyžadowal od lidí, a zwláště chudých, za udělowání swátostí neb za pohřeb; nebo, prawili žalobníci, tudy by prý wšichni faráři musili býti kacíři. Byla to wýtka swědčící o náramném sklesnutí wážnosti zákonů církewních při nejwětší části duchowenstwa; neb co tu skladatelé žaloby pokládali Husowi za welké prowinění, bylo zřejmé ustanowení provincialných statutů Arnoštowých, o jichž zachowáwání wšak, jak widěti, bylo čím dál tím méně pečowáno.[20])

5.

Rozepře mezi králem Wácslawem a Zbyňkem arcibiskupem z příčiny koncilia Pisanského. Wystěhowání německých študentů z Prahy.

(1408—1409.)

Když se těmito běhy schylowalo wždy zřetelněji k welkým různicím mezi dwěma stranama w duchowenstwu českém, jednau, která se pilně pracujíc zasazowala o naprawení stawu církwe, a druhau, která se tomu protiwila, nechtíc trpěti překážek ani námítek we swých škodliwých zwyklostech; přišly konečně také události zewnější, které zawdaly podnět ještě k wětšímu rozkwašení myslí a tudy k prudčejšímu wypuknutí swáru, ano k nesmířitedlnému rozbroji.

[20]) Zníť artikul 65 statutů Arnoštowých: In tantum peccatis exigentibus corda quorundam presbyterorum Simoniaca pravitas depravat, qui nec baptismi, eucharistiæ, poenitentiæ aut extremæ unctionis sacramenta nec benedictionem nubentium aut exequias seu sepulturam mortuorum sive alia quæcunque spiritualia suis volunt subditis ministrare, nisi pro hujusmodi seu administratione ipsorum eis solvatur vel promittatur pretium, pro suæ turpitudinis excusatione imo verius accusatione diuturnam consuetudinem prætendentes. Ne igitur tam perniciosam venalitatem pravitatis Simoniacæ per impunitatem vendentium videamur nostris temporibus approbare, hujus sacri approbatione concilii duximus statuendum, quod singula prædicta sacramenta et res sacræ, non obstante quacunque consuetudine in contrarium, quæ censenda est potius corruptela, per presbyteros sine exactione cujuscunque temporalis emolumenti libere conferantur.

1408 Již od několika let jednalo se oprawdowěji než kdy předtím o konečné urownání dlauhé *dwojice papežské* a obnowení jednoty we hlawě církwe. Dle myšlénky, o kterau se shodl král Wácslaw IV s králem francauzským na sjezdě jich roku 1398, wynasnažowal se zwláště dwůr francauzský o to, aby se obadwa tehdejší papežowé w Římě a w Avignoně odřekli swého důstojenstwí, aby se mohlo swobodně přikročiti k nowé wolbě jednoho společného papeže. Již prwní nástupce papeže Bonifacia IX w Římě († 1404), Innocentius VII, dáwal k tomu swé swolení, a po jeho smrti (1406, 6 Listop.) psal nástupce jeho Řehoř XII krátce po zwolení swém universitě učení Pražského, že jest jeho úmysl, ku prospěchu jednoty církwe dobrowolně se wzdáti papežstwí, kdyžby též učinil protiwník jeho Benedikt XIII w Avignoně, i poslal na důkaz toho přepis listu, jejž o tom učinil ke wzdoropapeži již 10 Prosince toho roku. Ani Řehoř XII wšak ani protiwník jeho Benedikt nemínili s tím upřímně, nýbrž wyjednáwali spolu delší čas potom jen na oko a tudy nadarmo. Tu wšak konečně přišlo k tomu, že se pominutím papežů dorozuměli spolu oba jejich sborowé kardinálů, odtrhli se od jich poslušenstwí, a ohlásili w měsíci Čerwnu roku 1408 swolání *obecného koncilia* we městě Pise ke dni 25 Března příštího roku, na kterém mělo býti uhodčno o prostředek k uwedení weškeré církwe w poslušenstwí jednoho prawého papeže a měla se také státi oprawa we hlawě i w audech církwe, aby minuly neřesti, které se práwě následkem dwojice papežské nejwíce byly rozmnožily. Kardinálowé žádali wšech panowníků křesťanských, a zwláště také krále Wácslawa, aby jim we předsewzetí tomto byli nápomocni, i aby až do usnešení koncilia zachowáwali nestrannost čili *neutrálnost* mezi papeži.

Král Wácslaw se nacházel od prwní polowice měsíce Září roku 1408 na cestě w Lužici a we Slezsku za příčinau řízení rozličných tamějších záležitostí. Obdržew tam dopis od kardinálů, swolal w měsíci Listopadu knížata slezská a jiné přednější osoby stawu duchowního i swětského k sobě do Wratislawě na poradu; odtamtud pak potom dne 24 Listopadu ode-

psal kardinálům, že míní učiniti dle jich žádosti, a jmenowitě 1408
wyprawiti posly swé ku koncilii, wšak kdyžby se měli k němu jakožto ku prawému králi Římskému a dle toho také ku poslům jeho se zachowali w koncilii. Poslal k nim zároweň co plnomocníka k dalšímu jednání swého dwořenína mistra *Jana* řečeného *Kardinála z Reinsteina.* Byl to jeden z přátel Husowých, který byl od roku 1394 studowal práwa w Praze, potom pak teprw roku 1404 stal se mistrem swobodných umění, při čemž Hus byl jeho promotorem. Zdá se, že král záhy bral potaz s přednějšími českými mistry w učení Pražském o této záležitosti;[21]) od nich pak bylo mu předsewzetí kardinálů rozhodně schwalowáno. Musiloť w nich spůsobiti nemalé radostné nadšení, když se oprawa církwe, předmět wšech jejich tužeb a snah od tak dáwného času, oznamowala co wytčený úkol obecného koncilia. Ale z té samé příčiny popudili se proti kardinálům a nastáwajícímu koncilii protiwníci snah o oprawu; nebo pojal je strach, žeby se nyní mohlo pomásti posawadní jejich swatokupecké a rozkošnické řádění. Arcibiskup Zbyněk byl již od nich opanowán, a dal se tedy nawésti k odporowání záměrům krále Wácslawa, když se jednalo o to, aby se duchowenstwo české přiznalo k neutrálnosti mezi papeži dle žádosti kardinálů.

Již dříwe než mistr Jan Kardinál (brzy po sw. Hawle roku 1408) byli se odebrali do Italie často zmínění dwa saudruzi mistra Jana Husi, *Stanislaw ze Znojma* a *Štěpán z Pálče,* majíce též nějaké uložení od krále Wácslawa w příčině nastáwajícího koncilia, ač newíme na jisto, byl-li to jediný nebo hlawní účel jejich cesty. Nenadále potkali se wšak přitom s protiwenstwím. W Bononii totiž byli zadržáni z rozkazu tamějšího legata papežského, kardinála Baltazara z Kossy (potomního papeže Jana XXIII), pobrány jim jejich wěci, jmenowitě koně a 207 zlatých w penězích, a uwrženi jsau we wazbu jakožto podezřelí z kacířstwí. Stalo se to bezpochyby

[21]) Totiž aspoň již před odjezdem Stanislawa ze Znojma a Pálče (w Říjnu 1408) do Italie, jak wyswítá z listu Husowa w Palackého *Documenta* 26, 346.

1408 z nastrojení domácích jejich protiwníků z Čech; nebo legat Baltazar nebyl odpůrcem, nýbrž rozhodným společníkem kardinálů shromážděných w Pise (daufaje sám prostředkem koncilia powznésti se na stolici papežskau); neměl tedy s té strany žádné příčiny k nepřátelskému sažení na ně. Proti Stanislawowi ze Znojma byl předmětem obžaloby hlawně onen traktat jeho o swátosti oltářní, pro který měl prwé opletání u auřadu arcibiskupského w Praze. Na zpráwu o jich zajetí ujali se jich přátelé jejich Pražští, a zwláště mistr Hus, mladší přítel jeho mistr *Jan z Jesenice*, znalý w práwích, a mistr Křištan z Prachatic, který se byl před dwěma léty (1406) stal farářem u sw. Michala na Starém městě, co nástupce Bernarda křížowníka Zderazského. Jich přičiněním nejspíš stalo se, že bylo od university samé pod pečetí rektora Heninga z Baltenhagen wydáno welmi chwalné wyswědčení o obau zajatých mistřích, jakožto členech university dobře zachowalých a zaslaužilých (5 Pros.), a posláno sboru kardinálů shromážděných w Pise se žádostí, aby spůsobili jich propuštění na swobodu.

Nedlauho potom, někdy w druhé polowici měsíce Prosince roku 1408, přijel král Wáclaw z Wratislawě (kdež byl ještě 11 Prosince) do Kutnéhory, a pobyl tam delší čas s dworem swým. Dle žádosti jeho měla se wyslowiti universita Pražská w příčině neutrálnosti mezi papeži, aby tím poraženy byly námítky arcibiskupowy proti záměru králowu. We schůzi k tomu cíli swolané wyslowili se mistři národu českého zcela dle přání králowa, které se srownáwalo se snahami wětšiny jich; mistři druhých tří národů w universitě wšak tomu odporowali. Na jejich straně byla owšem wětšina; ale poněwadž to byla wěc králi nemilá, neodwážil se rektor wýše zmíněný Hening z Baltenhagen, národu saského, wyříci nález dle počtu hlasů, tak že se shromáždění rozešlo na ten čas bez wýslowného uzawření. Mistři čeští setrwali wšak při swém mínění, a Hus jmenowitě působil platně radami swými při pánech zemských a jiných wznešených osobách, též kázáním k duchowenstwu i k lidu, aby nastaupení na neutrálnost

ku prospěchu jednoty církwe došlo obecného schwálení, ač 1408
jeho mínění nebylo, aby se dokonce wypowěděla wšecka poslušnost papeži Řehoři XII, než toliko w tom, co se týkalo sporu jeho s druhým papežem. W tom wšak nacházel arcibiskup Zbyněk prohřešení proti poslušnosti k církwi, a nastaupil hned na tresty zapowěděním konání wšechněch jakýchkoli skutků auřadu kněžského we swé dioecezí wšem mistrům učení Pražského, kteří se byli wyslowili pro neutralnost, zwláště pak Husowi. Zápowěd ta byla zawěšením listů w jazyku latinském i českém weřejně ohlášena. Hus psal z té příčiny arcibiskupowi, wykládaje mu swůj smysl o neutralnosti, k jaké radil; wšak neznámo, s jakým účinkem.

Mezitím zostřila se různice mezi národy w universitě, wzniklá z nerowného mínění o neutralnosti, oživením starších nechutí mezi nimi a jmenowitě taužením národu českého na přewahu tří národů cizích proti němu co domácímu, která se čím dál tím wíce příčila národnímu sebewědomí. Zpráwy jsau příliš kusé, abychom wěděli, kdo prwní wěcí tau hnul a wzbudil myšlénku o obrácení posawadního poměru a wložení rozhodné moci w řízení university do rukau domácích členů; ale jisté jest, že se z mistrů českých zwláště Hus ujímal této wěci,[22] a že se zasadili o prowedení jí přední důwěrníci čili milci krále Wácslawa. Widělot se jim býti nejkratším prostředkem jak obdržeti schwálení neutralnosti od učení Pražského dle přání králowa, když by se rozhodnutí o to zawedením nowého řádu w universitě dostalo do rukau mistrů českých. W dorozumění s nimi hleděl Hus přede wším docíliti jednoswornébo smýšlení o tom w národě českém samém, totiž také s mistry, kteří byli we wěcech oprawy církwe jiného než on mínění. Mluwil jmenowitě s mistrem Ondřejem Brodským, professorem theologie, tázaje se ho pilně, zdali by wěc pokládal za sprawedliwau. Přiswědčil rozhodně, a tázal se Husa, zdali jest pro ně k tomu jaký wyswoboditel. Hus odpowěděl: Daufám, že budeme míti wyswoboditele; i mínil tím nejspíš *Mikuláše z Prahy*, králowského raddu

[22]) Wiz jeho wlastní swědectwí w Palackého *Documenta* str. 181.

1408 a nejwyššího písaře urbury králowské w Hoře, který potom hlawně wymohl splnění žádostí mistrů českých od krále. Po rozprawách saukromých toho druhu stalo se bezpochyby usnešení celého sboru národu českého, aby se we směru tom wznesla žádost na krále; ale nejspíš rowněž také radili se národowé němečtí, jak by záměry Čechů překazili.

1409 Někdy asi na začátku roku 1409 přijelo poselstwo krále francauzského ku králi Wácslawowi do Kutnéhory, majíc s ním jednati o wypowědění poslušenstwí oběma papežům. Král powolal z té příčiny rektora university a přednější mistry wšech čtyr národů k sobě do Hory. Z mistrů českých byli přitom professoři theologie Jan Eliášůw a Ondřej z Broda práwě zmíněný, Jan Hus i též mladší přítel jeho mistr *Jeronym z Prahy*, neznámého rodu, wšak zámožný a zjezdilý we swětě. Byl stawu swětského, nepřijaw žádného swěcení, a chowal se dle toho jaksi po dwořenínsku, newždy toliko co učenec. Zewně wyznačowal se dlauhými černými wausy při silné a zdrawé postawě tělesné. Po dosažení toliko bakalářstwí w Praze byl roku 1398 několik let strávil we studiích na cizích universitách, zejména w Oxfortě a w Paříži. Onde seznámil se s knihami Wiklefowými, a přepsal si jmenowitě Dialogus a Trialogus wlastní rukau. W učení Pařížském dosáhl mistrowstwí we swobodných uměních, na kteréž dal se potom přijmauti také w učení Kolinském a Heidelberském (1406), po nawrácení swém pak do Prahy také we zdejším učení roku 1407. Mezitím wykonal roku 1403 cestu až do Jerusalema. Již w Paříži a w Heidelberce měl opletání pro zastáwání se některých mínění Wiklefowých, ku kterým potom i w Praze netajil swé náchylnosti. W komnatě jeho stkwěla se podobizna Wiklefowa mezi obrazy slawných filosofů, které sobě dal malowati. S Husem býwal již roku 1401 pospolu w domě Wácslawa češíře, a též po swém nawrácení do wlasti účastnil se wšelijak w jeho snahách.

Při dwoře králowském w Kutnéhoře učinili poslowé francauzští, jak se zdá, u přítomnosti mistrů Pražských přednesení swé o odmítnutí poslušenstwí obau papežů, a král Wác-

slaw žádal o tom slyšeti konečně zdání mistrů učení Praž- 1409
ského. Tu se nedal utajiti rozdíl mínění mezi nimi. Mistři čeští schwalowali náwrh poslů francauzských; mistři němečtí odporowali mu. Newíme jistě, zdali předtím čili potom teprw jednalo se také o změnu we zřízení university, kterau sobě přáli členowé národu českého. Žádalit předně mistři národů německých, aby je král zachowal při jejich práwích starodáwných; což on slíbil jim. Teprw potom předložili mu mistři čeští swau žádost; král pak wyslechl je nejprwé we zlém rozmaru. Obrátiw prý se k Husowi, řekl jemu hněwiwě, že mu prý se společníkem swým Jeronymem pořád činí rozbroje; neopatří-li toho ti, kterým to náleží, že on sám jim dá oheň zapáliti. Ale po krátkém čase obrátily se wěci jinak přičiněním radd králowých, tak že král Wácslaw splnil přání mistrů českých w míře přehojné. Wyšelt list králowský daný w Kutnéhoře dne 18 Ledna roku 1409 k rektoru a wší obci učení Pražského, kterým se prohlašowalo za neslušné, že sobě národ německý, nemající práwa obywatelského w zemi české, přiosobil tři hlasy we wšech jednáních university, národ český pak, sprawedliwý dědic této země, že neměl dotud než jednoho hlasu; pročež nařizowal král, aby napotom národ český we wšech radách, saudech, zkauškách, wolbách a jakémkoli jiném řízení požíwal *tří hlasů*, týmž řádem jak prý národ francauzský w Paříži a druzí národowé w Lombardii a Italii we swých učeních.

Hus obdržel z důwěrné ruky prwé než kdo jiný z mistrů přepis králowského listu, hned jak s ním posel přijel z Kutnéhory do Prahy. Byl se mezitím těžce roznemohl, i přišli ho nawštíwit wýše zmínění dwa professorowé theologie, Jan Eliášůw a Ondřej z Broda. Hus se jich opět tázal, zdali by drželi za sprawedliwé, aby měl národ český tři hlasy w učení Pražském. Aby to bůh dal! prawili, ale my prý toho nikdy nedojdeme. Tu jim ukázal přepis listu králowského, z jehož obsahu byli naplněni nenadálým potěšením. Hus nedůwěřowal tehdáž we swé uzdrawení, a napomínal jich, kdyby umřel, aby se zasadili o sprawedliwost a o wyswobození swého národu.

30*

1409 Již čtwrtý den po wydání listu králowského o třech hlasích (22 Led.) wyšlo též z Kutnéhory nařízení králowské, kterým se zakazowalo wšechněm wůbec, zwláště pak osobám duchowním jakéhokoli úřadu neb důstojenstwí, aby nepřijímali ani nezachowáwali jakýchkoli listů papeže Řehoře XII, týkejtež se práw nebo milostí, aniž odwáděli jemu jakýchkoli platů, dokud nebude jednota církwe obnowena, s rozkazem ke wšem úředníkům králowským jakož i konšelům měst, městeček i wesnic, aby každého, kdož by se tomu protiwil, zajali a postawili před králem. Potom odebraw se král Wácslaw do Prahy, zawřel tudíž dne 16 Unora slawnau smlauwu s kardinálem Landulfem, legatem wyslaným od obojího sboru kardinálů, kterau slíbil býti jim we předsewzetí jejich nápomocen wší silau swau, wyprawiti posly swé ku koncilii nastáwajícímu do Pisy a poslušenstwí k Řehořowi XII w zemích swých wším spůsobem zameziti až do konečného rozhodnutí koncilia; naproti tomu pak zawázal se kardinál Landulf we jménu swých zmocnitelů, že bude koncilium hleděti ku králi Wácslawowi jakožto k jedinému prawému králi Římskému, a pečowati, aby se k němu tak též zachowal budaucí papež, i aby mu jmenowitě byl wší mocí nápomocen ku pokoření protiwníka jeho w říši, Ruprechta falckého. Dne 15 Března jmenowal král slawné poselstwo, které mělo na jeho místě odebrati se ku koncilii s plnau mocí k napomáhání jemu wšelijakým spůsobem. W čele poselstwa toho byl Wácslaw patriarcha Antiochenský, wedlé něho Tím biskup Míšenský a pan Beneš z Chaustníka; přidáni pak k nim dwa mužowé w práwích zběhlí, mistr Jeronym ze Seidenberka, Slezák, který již od delšího času slaužil králi Wácslawowi při dwoře papežském, a Pražan Jan Náz, doktor práw a kanowník Pražský, který náležel mezi raddy králowské.

Mezitím byl list králowský o třech hlasích ohlášen weřejně we shromáždění wšech čtyr národů w universitě, swolaném dne 26 Ledna. Členowé tří národů německých byli obsahem jeho dojati owšem nelibě, a s welkau rozhorčeností uzawřeli hned, s ním se nespokojiti. Staloť se usnešení mezi

nimi, dle něhož měli se raději wšichni odstěhowati z Prahy, 1409
než by se nowému řádu podrobili, i zawázali se mezi sebau přísahau, učiniti tak a nikdy wíce k učení Pražskému se newraceti pod čtwerau pokutau, křiwopřísežnictwí, klatby, zbawení cti a propadnutí sto kop grošů, ač tak, aby se napřed užilo wší pilnosti při králi a jiných osobách, na kterých záleželo, aby byl list králowský zase odwolán. K tomu cíli podali mistři národů německých již dne 6 Unora písemnau žádost králi Wácslawowi, aby je zachowal při starodáwném řádu, od něhož by oni se ctí nemohli upustiti, představujíce jemu, že jest nařízení o třech hlasích národu českého jim welice obtížné ano nesnesitedlné, i žeby z něho, kdyby w platnosti swé zůstalo, následowalo wyhlazení jich národů a zkáza celého učení. Kdyby wšak prý národ český pokládal sobě za ujmu, aby byl jak doposud jedenkaždý z ostatních tří národů jemu rowen, tehdy žádali, aby král spůsobil oddělení národu českého od ostatních, tak aby měli Čechowé sami pro sebe swé raddy a saudy, swé zkaušky a swá wolení, ostatní pak tři národy též pro sebe. Následkem tohoto zadání počalo se další wšelijaké wyjednáwání mezi oběma stranama při dwoře králowském, za kterauž příčinau mistři čeští i němečtí jezdili za králem jmenowitě na Žebrák a na Točník, kamž se odebral z Prahy w měsíci Dubnu toho roku. Němci zakládali se hlawně na staré zwyklosti a na statutech university od dáwna platných, winíce mistry české až i z křiwé přísahy, že chtěli tří hlasů dle listu králowského skutečně užíwati, poněwadž každý člen university musil přísahati na zachowání statut. Čechowé naproti tomu odwoláwali se na práwo králowo k měnění statut jako jiných zákonů w zemi, na přirozené práwo, aby Čechowé měli přednost we wlasti swé a tedy w učení Pražském, jak ji měli Němci we swých učeních we Wídni nebo w Heidelberce, konečně na to, že se mistři čeští během času w učení Pražském zmohli nad německé jak w počtu tak we wědomostech,[23])

[23]) Quia jam Deo auxiliante venit plenitudo temporis, in quo magistri Bohemi sunt super Teutonicorum magistros multiplicati et in omni scientia et facultate ultra extraneos elevati. Palackého *Docum.* 362.

1409 pročež že se nehodilo již k nynějšímu stawu wěcí, co mohlo míti swau příčinu w prwních počátcích učení.

Mezi wedením této pře zbraňowali mistři němečtí skutečné prowedení nowého řadu dle nařízení králowa wšelijakým spůsobem. Tak jmenowitě, když přišel w postě toho roku obyčejný čas ku předsewzetí zkaušky na bakalářstwí, zwolili Němci dle starého řádu z každého národu po jednom examinatoru. Čechowé se tomu wšak opřeli s odwoláním na swé práwo tří hlasů, a překazili tudy skutečné předsewzetí zkaušky. Usilowání wšak mistrů německých při králi a jeho raddě zůstalo konečně bez účinku. Král Wácslaw setrwal pewně při swém nařízení o třech hlasích, a uwedl je i we skutek. Rozhodná chwíle k tomu přišla, když o sw. Jiří roku 1409 nastalo wolení rektora university a děkanů fakult. Mistři národů německých se nechtěli také při tom podrobiti nowému řádu, a předsewzetí woleb stalo se tudy nemožné. Tu když již prošlo wíce než 14 dní od obyčejného času wolby, uzawřel král Wácslaw pro tentokrát osaditi úřady universitní mimořádně sám ze swé moci. Z rozkazu králowa swoláno jest shromáždění university ke dni 9 Kwětna, ku kterémuž přišel co kommissař králowský pan Mikuláš z Prahy jinak *Mikuláš Augustinůw*, prowodín konšely Starého města Pražského. Skoro wšichni mistři wšechněch čtyr národů dali se k tomu nalézti. Králowský kommissař žádal předně na rektorowi Heningowi z Baltenhagen, aby mu wydal pečeť a matriku universitní jakožto znaky rektorského úřadu. Když pak rektor tak učinil, prý ze strachu, kázal pan Mikuláš we dwoře kolleje Karlowy čísti list králowský, jímž jmenowán byl rektorem university kanowník Pražský *Zdeněk z Labauně*, mistr swobodných umění a bakalář w lékařstwí, dwořenín čili kaplan krále Wácslawa jakožto písař kuchyně králowské, a podobně děkanem fakulty artistské mistr *Šimon z Tišňowa*, jeden z mladších následowníků Husowých. O děkanech druhých fakult a o universitě práwnické nečiní se přitom zmínka we zpráwách. Němečtí mistři nechtěli se jmenowání tomuto podrobiti; Čechowé wšak owšem rádi přiswědčili, a Mikuláš

z Prahy dosadil osoby králem jmenowané bez dalších ohledů w jich úřady.[24]) Nyní zachowali se Němci dle swého zapřisáhnutí. Mistři, bakaláři i študenti, rozprodawše swé wěci, dali se wšichni jednoho ustanoweného dne brzy po božím wstaupení (16 Kw.) toho roku na cestu z Prahy, jedni pěší, druzí koňmo neb na wozích, w počtu několika tisíců. Nejwíce odstěhowalo se jich do Lipska, kdež ještě během téhož roku založeno jest nowé obecné učení péčí markrabí míšenských. 1409

Že událost tato spůsobila nemalé pohnutí myslí w Praze, dá se samo sebau pomysliti. Pocity byly wšak rozdílné. Mnozí želeli owšem požitků, které přicházely žiwnostníkům z tolika cizích příchozích, dílem bohatých, a z té strany hleděli na wěc bezpochyby zwláště němečtí obywatelé Prahy. Český lid wšak shledáwal w tom skutek důležitý ku prospěchu swé národnosti; a w tom smyslu Hus, který se zatím uzdrawil ze swé nemoci, mluwil ku posluchačům swým w Betlemě o wystěhowání Němců jakožto o wítězstwí pro Čechy radostném, wyzýwaje zwláště k díkůčinění panu Mikuláši Augustinowu, že on to k žádosti Čechů wymohl u krále. Král Wácslaw sám pokládal německým professorům spiknutí a wystěhowání se jich za prowinění jak proti universitě tak proti němu a zemi; pročež wyřkl zwláštním rozkazem dne 28 Čerwna daným na Žebráce wypowědění jich, a jmenowal jiné k jich místům w universitě a w kollejích.[25])

Teprw po wystěhowání mistrů a študentů německých z učení Pražského nawrátili se mistrowé *Stanislaw ze Znojma* a *Štěpán z Pálče* ze swého zajetí w Bononii. Byloť k wyswobození jich odtamtud potřeba delšího usilowání. Krom přímluwného dopisu uniwersity již zmíněného obrátil se později také národ český učení Pražského ještě obzwlášť se žádostí swau ku kardinálům o jich propuštění, neopominuw zmíniti

[24]) Cochlæus we swých dějinách husitské wálky udáwá některé podrobnosti o tomto příběhu, které jsau čerpány z nějakého staršího pramene; ale poněwadž wyprawowání jeho obsahuje některá patrně neprawá udání, nelze s jistotau spolehnauti na prawdiwost ostatních, pročež pomíjíme jich raději dokonce.

[25]) Wiz u *Höflera* II 156.

1409 se přitom o swém přičinění ku prospěchu snah sboru kardinálského we wěcech jednoty církwe, a kterak i zajatí dwa mistři byli toho swým časem účastni, jakož i o nebezpečenstwích, we která se tím mistři národu českého wydali, ježto se druzí národowé w universitě postawili tomu na odpor. Rozhodná byla wšak přímluwa krále Wácslawa samého učiněná ku kardinálům jak dopisem tak austním wznešením na ně skrz posla jeho mistra Jana Kardinála z Reinšteina, ku které král bezpochyby též spůsobením Husowým pohnut byl od swých radd s ním spřízněných. Dle žádosti králowy psali totiž kardinálowé z Pisy dne 12 Unora 1409 legatowi Baltazarowi do Bononie, žádajíce, aby zajaté dwa mistry české propustil a wěci zabawené jim nawrátil. Nestalo se to wšak ani tehdy bez wšelikých okolků. Musilť jmenowitě Stanislaw ze Znojma z uložení kardinála Burdegalského, jakožto apoštolského saudce, traktat swůj prý nedokonaný dokonati, to jest tak oprawiti, že uznán jest za prostý wšeho bludu; kterýž rozsudek o něm jest později stwrzen také od nowého papeže Alexandra V.

Mezitím zawdala různice mezi králem Wácslawem a arcibiskupem Zbyňkem o zastawení poslušenstwí k papeži Řehoři XII příčinu k welkým zmatkům a wýtržnostem proti duchowenstwu jak w Praze tak w celém králowstwí českém. Arcibiskup Zbyněk totiž nechtěl se zachowati dle nařízení wydaných o tom od krále w dorozumění s kardinály a jich plnomocníkem wypraweným do Prahy; jím pak sprawowala se w tom wětší část duchowenstwa. Když následkem toho bylo w Praze i w jiných městech we smyslu obecného nařízení králowa saženo na některé osoby duchowní i na statky jejich, wydal arcibiskup Zbyněk *interdikt* na Prahu a na celé okolí do dwau mil wzdálí. Zdá se, že Hus a jeho přátelé kárali tento interdikt, a nepochybně nezachowáwali ho. Z jednoho kázání Husowa, které se snad wztahowalo k tomu předmětu, wyhrnul se lid s powykem na ulici, a shlukl se s pohrůžkami k domu arcibiskupowu. Ač z toho nepošlo nic horšího, prý opatrným zachowáním se arcibiskupa, bylo to nejspíš příčinau, pro kterau arcibiskup Zby-

něk opustiw Prahu odebral se na wenkowské sídlo swé w Raud- 1409
nici a wzal s sebau bez wůle králowy poklady chowané we hrobě sw. Wácslawa w kostele Pražském. Tím popuzen ke hněwu, dal král Wácslaw teprw tím přísněji stíhati wšecky duchowní, kteří se wedlé arcibiskupa protiwili jeho rozkazům, neb kteří stawili služby pro interdikt. Mnozí prælati, kanowníci a faráři Pražští odjeli za arcibiskupem rowněž z Prahy, a král dal zabawiti jejich statky a důchody; proti jiným nastupowali netoliko úřadowé městští na pokuty nařizowané králem, nýbrž rozwázala se také wášeň obecného lidu, který jich nenáwiděl pro zastaralé jich neřesti. Jedni byly zlaupeni, jiní tupeni rozličným spůsobem; dáwáno jim kuběnářů; někteří jsau polonazí se saurložnicemi swými wywoděni z domů a staweni na pranéře; blátem po nich házeno; wrháni do wod nebo s hanbau wyháněni z měst; a tak též i mnozí swětští, kteří se jich ujímali, potkali se se škodau, i wypowídáni jsau z obcí.

Ačkoliw *koncilium* mezitím již shromážděné w *Pise* prohlásilo obadwa předešlé papeže za ssazené, a dle rozsauzení tohoto kardinálowé tudíž w měsíci Červnu zwolili nowého papeže, již zmíněného *Alexandra V*, dosáhlo toto pronásledowání duchowenstwa w Čechách swého wrchu teprw w měsíci Červenci potom okolo sw. Maří Magdaleny (22 Čwce.), nepochybně proto, že se arcibiskup Zbyněk některý čas protiwil i uznání papeže konciliem schwáleného. Byl to odpor nerozwážliwý a málomocný, ježto čelel jak proti hmotné moci králowě, tak proti smýšlení lidu i proti wyšší auktoritě w církwi; i musil od něho arcibiskup po nedlauhém čase upustiti s nemalau ztrátau na swé wážnosti. Wzaw totiž potaz se swými suffragany, Litomyšlským a Olomauckým, i s kapitulau swau a jinými osobami duchowními, wydal nařízení k weškerému duchowenstwu swé dioecezí dne 2 Září toho roku, kterým oznámil swé přistaupení ku poslušenstwí papeže Alexandra V, jakožto po odsauzení předešlých dwau papežů obecným konciliem řádně zwoleného a wětšinau církwe uznaného. Z příčiny té wyzwánělo se slawně po celé Praze, a zpíwáno téhož dne Te deum laudamus se mší o sw. Trojici po wšech kostelích a kláště-

1409 řích; což tak též nařízeno po celé zemi. Tu se oddalo také obywatelstwo Pražské po předešlých různicích zjewům radosti z obnowené jednoty církwe. Nazejtří dne 3 Září bylo třikrát wyzwáněno welikým zwonem na radnici Staroměstské, před polednem o 16 hodině, odpoledne o 20, a po západu slunce o 24 hodině na welkém orloji. Po posledním zwonění zapáleny jsau radostné ohně před domy we wšech ulicích, kterých bylo dobře 600. Přitom jezdil purkmistr, tehdáž Petr Habartowic od bílého lwa, s druhými konšely a s trubači koňmo po ulicích až do čtwrté hodiny wečerní s hudbau radostnau.

6.

Rozbroje mezi arcibiskupem Zbyňkem a stranau Husowau. (1409—1411.)

Když se mezitím chýlilo ku konci půlletí, na které byl Zdeněk z Labauně ustanowen od krále za rektora university Pražské, byla od něho dne 27 Září roku 1409 swolána schůze mistrů, we které uzawřeno jest, aby list králowský o třech hlasích národu českého wložen byl do knihy statut uniwersitních, i aby wše, co se s ním nesnášelo w posawadních stanowách university nebo fakult, nemělo potom platnosti. We smyslu tom ustanowen jest nowý spůsob wolení rektora tří fakult tak, aby se zakládal jak doposud na rozdělení university we čtyry národy, ale aby národ český wolil tři, druzí pak společně toliko jednoho woliče, mezi nimiž, kdyby se hlasy rozdělily rowně, aby rozhodowal hlas rektora odstupujícího. Nálezy tyto byly ohlášeny a schwáleny w plném shromáždění university dne 13 Října, a hned potom o sw. Hawle byl dle tohoto řádu mistr Jan Hus první zwolen za rektora na půlletí do sw. Jiří roku 1410.

Za opětného tohoto powznešení k nejwyššímu důstojenstwí w učení Pražském počala se pro Husa doba wždy wětších útrap na dráze weřejného jeho žiwota, od kterých nebylo mu již popřáno téměř žádného odpočinutí až do konečného podstaupení smrti mučennické. Snahy o naprawení stawu církwe, kterým on po příkladu nejšlechetnějších mužů něko-

lika desítiletí předtím obětowal wšecky síly swé, byly by mohly 1409
w rozsáhlejší míře dojíti swého cíle w zemi české cestau pokojnau a zákonnau, kdyby se jich byli ujali nejwyšší představení církwe w zemi, jak se k tomu podobalo w počátcích arcibiskupství Zbyňka Zajíce z Hasenburka. Naděje tato wšak pohynula změněním smýšlení arcibiskupa wěcí neznalého, kterýž se dal radami protiwnými odwrátiti od dobré cesty, na niž byl prwé nastaupil. Škody a zahanbení, které zkusil arcibiskup s duchowenstwem swým we zpozdilém pokuse o zwrácení záměrů koncilia Pisanského, popuzowaly je wíce než předtím ke hněwu na Husa a jeho staupence, kteří se byli w tom proti nim postawili. Bezpochyby byl Hus jako jiní, kterých se to týkalo, nedbal na zapowědění sobě wýkonů kněžského úřadu, kterým jej byl arcibiskup stíhal hned na počátku této rozepře, a rozumí se samo sebau, že když arcibiskup musil konečně přiznáním se ku papeži Alexandrowi V schwáliti to, čemu se prwé protiwil, pokuty proti těm, kteří se již prwé zastáwali wěci wítězné, minuly. Ale rádci arcibiskupa Zbyňka pomýšleli hned na jiné účinliwější prostředky ku pronásledowání swých protiwníků, aby se nepohodlných sobě snah jejich konečně docela sprostili. Jakkoliwěk Hus doposud učení Wiklefowa od církwewních auktorit odsauzená zamítal, musilo práwě Wiklefstwí slaužiti za zbraň proti němu; on a jeho přátelé musili býti znamenáni co podezřelí z kacířstwí, co lidé nepokojní a nebezpeční, aby táž skwrna ulpěla na weškerých snahách jejich, které předce arcibiskup ještě před nedáwnem byl schwalowal a podporowal.

Hus byl hned po zadání žalobného spisu duchowních proti sobě roku 1408 písemně odpowěděl arcibiskupu na wýtky w něm obsažené, aniž jest známo, pokud to tehdáž postačowalo. Hned jak se po uplynutí asi roku od onoho času skončil odpor arcibiskupůw proti papeži zwolenému na koncilii Pisanském, kázal arcibiskup Husowi ještě jednau, aby se osprawedlnil z wěcí w žalobném spise proti němu udaných i také některých jiných, které byly proti němu nowě udány, před inquisitorem mistrem *Mauriciem Rwačkau*, bratrem řádu ka-

1409 jícího u sw. Kříže wětšího w Praze. Byly to řeči některé wytržené z důwěrných rozpraw Husowých před dewíti i desíti léty na faře Swatomichalské a w domě Wácslawa češíře, z kterých se wykládalo, jako by se byl přiznáwal k učení Wiklefowu o swátosti oltářní a k učení, že kněz we hříchu nepůsobí swátosti. Udawatelem toho proti němu byl někdejší předchůdce jeho w kazatelstwí Betlemském, kněz Jan Protiwa z Nowéwsi, který sobě byl roku 1407 za faru Bystřickau wyměnil faru u sw. Klimenta na Poříčí a přebýwal odtud, ne-li již také dříwe w Praze. On schwalně chodíwal na kázání Husowa w Betlemě, a dáwal pozor na jeho řeči, aby jej w něčem stihl. Jednau widěl jej Hus, an sedí s hlawau sehnutau w šediwém plášti a zakrýwaje si oblíčej kápucí; i zwěděw to prwé, že přišel, zwolal naň z kazatelny při wykládání rozdílu mezi zákonem božím a nálezy lidskými: Napiš to, kuklíku, a nes na onu stranu (to jest do dworu arcibiskupowa na Malé straně). Již se také w žalobách těch wytýkalo Husowi, co mluwil na synodě roku 1405 proti wybírání platů za udělowání swátostí, ač byl tehdáž za to od generalného wikáře samého pochwálen; a proti kázání jeho w Betlemě prawilo se, že se jím lidé odwádějí od swých představených duchowních, ježto by měli zůstáwati we swých osadách a tam bráti naučení o zákonu Kristowu. Z této příčiny bylo na něm také žádáno, aby se wykázal opráwněním swým ku kázání lidu ne swému, nýbrž cizímu w kapli Betlemské a k slawnému konání w ní služeb božích. Byla to otázka od úřadu arcibiskupského podiwná; neboť opráwnění to bylo z nadání a stwrzení kaple Betlemské docela nepochybné. Konečně byla z přičinění Husowa o tři hlasy národu českého w učení Pražském také složena wýtka, že prý činil różnice mezi Čechy a Němci.

Hus odpowěděl, čeho bylo potřeba k ospraweдlnění jeho, netoliko u wýslechu nařízeném od arcibiskupa, nýbrž zamítal od sebe obwinění z kacířstwí a podněcowání Čechů proti Němcům také jistau ohláškau weřejnau. Pomluwy jmenowitě, že by byl kdy zastáwal učení Wiklefowa wýše zmíněná, odrážel odwoláním se k swým posluchačům w Betlemě, před nimiž

že weřejně wždy učil toho opak.[26]) Arcibiskup Zbyněk wšak 1409
a jeho rádci nedáwali tomu sluchu; nýbrž aby se sesílili wyšší auktoritau ku předsewzetí swému proti němu a jeho snahám, wyprawili posly ku papeži Alexandrowi, opatřené prý hojnými dary, po kterých předložili jemu, že prý w Praze a w králowstwí českém, w markrabstwí morawském i také w některých jiných zemích srdce mnohých nakažena jsau bludnými artikuly Jana Wiklefa a zwláště učením jeho o swátosti oltářní, pročež že jest potřeba užiti rychlého prostředku proti tomu, a za prostředek takowý nawrhowali zwláště, aby bez ohledu na jakákoli udělení nesmělo býti nikde jinde kázáno, než we kostelích kathedralných, kollegiatních, farních a klášterních. Hlawním půwodem této rady byl někdejší náměstek generalného vikářstwí a officialstwí Pražského, doktor Jiří Bor, který se zatím již byl stal kanowníkem Pražským. Bylo tím zaměřeno hlawně proti Husowi. Poněwadž nebylo na ten čas dokázané příčiny k zapowědění jemu kázání osobně, měl býti poražen tím, že kaple jeho Betlemská nenáležela k žádnému ze čtyr druhů kostelů práwě uwedených. W čele toho poselstwí ku papeži byl opět swětící biskup Jaroslaw Sareptský.

Arcibiskup Zbyněk Zajíc neměl dotud přízně u dwora papeže Alexandra V, protože byl tak dlauho odporowal přistaupiti k jeho poslušenstwí. Tomu asi jest přičísti, že odwolání proti němu předsewzaté před rokem od pěti študentů Pražských strany Husowy mělo jistý účinek. Jak se zdá, bylo odewzdáno mistrem Markem z Hradce teprw práwě nowému papeži Alexandrowi. Papež uložil je k wyřízení jednomu z tak zwaných auditorů swých, jejž zmocnil, aby obeslal arcibiskupa Pražského k wýslechu. Obsílka tato byla skutečně na arcibiskupa wydána dne 8 Prosince roku 1409, tak že se měl osobně postawiti při dwoře papežowě. Ale poslowé jeho, kteří zatím přišli, obrátili smýšlení papeže a jeho dworu brzy k jeho prospěchu, tak že již 12 dní po oné obsílce, dne 20 Prosince

[26]) Odpowědi Husowy we wýslechu onom nejsau nám doslowně powědomy, ale obsah jejich byl bezpochyby w podstatě asi týž, jako w poznámcích jeho sepsaných o tom roku 1414. Wiz w Palackého *Dokumentech* 164.

1409 totiž, wydal papež Alexander V bullu, kterau odwolaw předešlé nařízení swé proti němu, ukládal arcibiskupowi, aby wezma k sobě čtyry mistry w theologii a dwa doktory duchowního práwa, dle jich uznání zakázal hlásání bludných artikulů z moci apoštolské, kterau naň k tomu wznášel; aby zapowěděl kázání wůbec w jiných jakýchkoli místech krom kostelů čtwera druhu wýše řečeného; aby žádal wydání sobě knih Wiklefowých ode wšech, kdož by které měli, aby mohli „z očí wěřících býti wzdáleny“; i aby proti wšem, kdož by se čemu tomu protiwili, nastaupil na prostředky kázně s wylaučením dalšího odwolání.

1410 Na prwní dni měsíce Ledna roku 1410, tedy w čase, když bulla tato ještě nebyla w Praze známa, připadala dle každoročního obyčeje fakulty swobodných umění tak zwaná *disputací de quolibet*, jíž se wšichni mistři z powinnosti účastnili, odpowídajíce jednomu, který co quodlibetarius proti wšechněm zastáwal jisté wěty. Úkol quodlibetaria, jak obtížný tak čestný, připadl, poněwadž se mu mnozí starší mistři wyhýbali, na mladého onoho mistra *Matěje z Knína*, který byl před půldruhým rokem stíhán úřadem arcibiskupským pro podezření Wiklefstwí. Přičiněním mistra Jeronyma Pražského byla disputací tato oslawena přítomností mnohých znamenitých osob, a jmenowitě wyslanců wéwod burgundského a brabantského, meškajících tehdáž w Praze, kterých on k tomu pozwal, jakož také konšelů Pražských. Jeronym pak učinil přitom pochwalnau řeč o mladém a nadaném mistru quodlibetariowi, we které lituje tehdejšího utrpení jeho, s welkým důrazem zamítal kaceřowání národu českého wůbec, prohlašuje nařčení jeho od newlasteneckých zkažených kněží za lžiwé, a napomínal zwláště konšely Pražské, kteří jak řečeno byli přítomni slawnému shromáždění tomuto, aby obec českau swého města proti lžiwým nařčením těm dle wší možnosti swé hájili, přitom pak wyslowil powšechně mínění swé o knihách Wiklefowých. Prawilť, že on čítal a studowal je jako knihy každého jiného doktora, a že se z nich naučil mnohému dobrému; ale aby se měl wšeho, co w nich četl, držeti jako

wíry, že jest jeho daleko; neb to že přísluší jen písmu swa- 1410
tému. Protož radil také studujícím, aby knihy ty, a zwláště artistické, často čítali a pilně studowali, kdyžby pak našli w nich něco, čeho by pro nedostatečnost swau náležitě nechápali, aby sobě odložili k zralejšímu wěku; neb že jsau w nich wěci některé, které se zdají býti proti wíře; těch aby nedrželi a nehájili, nýbrž wíře se podrobili; rowněž aby knih těch nepůjčowali lidem, kteří jim nerozumějí.[27])

Bulla papeže Alexandra proti knihám Wiklefowým dostala se do Prahy snad pro nepohodu na cestách času zimního teprw okolo 9 Března 1410. Arcibiskup Zbyněk nemeškal zříditi kommissí čtyr mistrů theologie a dwau doktorů práw ku proskaumání kněh Wiklefowých, jak bylo w ní předepsáno. Jak se zdá, byli mistři Ondřej Brodský a Jan Eliášůw, též Adam z Nežetic a Jiří Bor jakožto doktoři práw členy této

[27]) Řeč tato se nachází wytištěna u Höflera (II. 112), který ji přičítá Husowi. Mistr Matěj z Knína se w ní nepřipomíná zejména, ale o příběhu jeho mluwí se w ní tak, že nemůže nikdo jiný tím býti míněn. Jest pak také wýslowná zpráwa o tom, že Matěj z Knína držel disputací de quolibet, w žalobních kusích proti Jeronymowi w koncilii Kostnickém (wiz *Hardt* IV. 636), ač tam klade se dle některých rukopisů na rok 1400 (patrně mylně), dle jiných na rok 1409. Z důwodů následujících mám za to, že náleží k roku 1410. Disputací de quolibet začínala se dle statut fakulty wždy 3 Ledna, a pokračowalo se w ní několik dní; quodlibetarius pak býwal wždy wolen o půl léta dříwe, aby se mohl náležitě připrawiti. Poněwadž se příběh Matěje z Knína z roku 1408 w řeči této připomíná, musí připadati teprw po tomto roce; začátek roku 1409 nehodí se pak k tomu, protože nařčení země kacířstwím, které má řečník na mysli, teprw později se stalo. Není také podobné, že by mistr teprw nedáwno předtím od úřadu arcibiskupského stíhaný, byl již ku konci Červwna roku 1408 býwal ustanowen za quodlibetaria, w čase, když ještě němečtí mistři wládli universitau a fakultau. Později zase než k roku 1410 nehodí se řeč ta, protože patrně psána jest ještě před spálením knih Wiklefowých; neb by sic jistě byla o něm w ní zmínka. Dle *Chronicon Univ. Prag.* nebyl také Matěj z Knína po onom swém stíhání dlauho žiw (post non longo tempore vixit), jakož se i w pamětech universitních nikdy wíce nepřipomíná. Že pak řeč tato byla držána od Jeronyma, musí se sauditi z toho, že se mu w žalobních kusích oněch práwě dáwá wina ze chwálení knih Wiklefowých w této disputací. Od spisů Husowých rozeznáwá se značně we formě, ač owšem ne w míněních jí pronesených, ježto se w nich oba přátelé snášeli.

1410 kommissí. Hus, jak zwěděl o obsahu bully, učinil proti ní odwolání ku papeži Alexandrowi V, nedbaje na to, že se to bullau samau zabraňowalo. Bralť sobě za příčinu, že byl papež nedobře zprawen, protože nebylo posud na nikoho w Čechách ukázáno, žeby se zatwrzele přídržel učení Wiklefowých, ano bylo to w přímém odporu s weřejným ohlášením arcibiskupowým na synodě roku 1408, že nenalezl žádného bludaře w Praze ani jinde w Čechách. Že mistři a doktoři od arcibiskupa zřízení uznají knihy za bludné ano kacířské, nemohlo wšak hned napřed býti pochybno. Dle úsudku jich a w dorozumění se swými suffragany i s děkanem a kapitulau Pražskau jakož i jinými prælaty dal arcibiskup na synodě o sw. Wítě toho roku dne 16 Čerwna ohlásiti swůj rozsudek, dle něhož wšecky knihy Wiklefowy jemu odewzdané, aby byly dle slow bully z očí wěřících wzdáleny, měly býti spáleny ohněm; Přibík z Hauzné, Hroch z Podwek, Michal z Drnowic, Petr z Valencie a Jan z Landšteina, kteří se byli odwolali ku papeži proti odewzdání knih Wiklefowých, a práwní zástupce jich mistr Marek z Hradce, jakož i wšichni jiní, kdož by posud byli knih neodewzdali, s nimi se skrýwajíce, napomenuti jsau, aby to učinili do šesti dní; hájení a učení bludů Wiklefowých, a zwláště o swátosti oltářní, zakázáno pod zbawením církewních beneficií a jinými tresty, k jichž wykonání hrozil arcibiskup užiti také ramene swětského a jmenowitě pomoci krále Wácslawa, jakožto od papeže zároweň k tomu požádaného; konečně zapowídal w Praze kázání w jakýchkoli místech jak prawil saukromých, totiž mimo kostely kathedralné, kollegiatné, farní a klášterní, rowněž po šesti dnech od rozhlášení tohoto zákazu, pod trestem klatby.

Nařízení toto bylo osudným krokem, kterým náboženské hnutí w Čechách od času Waldhausera a Miliče wždy blahodějněji se rozkládající z wywinutí swého pokojného a zákonného strženo bylo na cestu odboje. Arcibiskup Zbyněk a jeho rádci chtěli úskočným spůsobem užiti církewní moci ku potlačení snah o naprawení církwe, a uškodili tím wážnosti moci církewní. Nebo smýšlení o potřebě změny we zkaženém stawu

duchowenstwa bylo w Čechách již takowé, že se z něho ujímala 1410
i odhodlanost k odporu proti těm, kteří se mu protiwili. Mezi Husem a Miličem neb Matiášem z Janowa byl následkem zmožení se wěci jinak té samé, o kterau se zasazowali, rozdíl w tom, že onino pokorně se podrobili zewnější auktoritě, když proti nim powstala; ale Hus odwážil se, slepé poslušenstwí odmítnauti, když se mu zdálo, že se auktority církwe nadužíwalo spůsobem nedowoleným proti wlastním účelům církwe. Na zastáwání se nařčených učení Wiklefowých tolik mu nezáleželo. Co by bylo z nich řádně usauzeno za blud, byl pořád hotow zamítnauti, ač mu knihy Wiklefowy w celosti obsahu swého byly nad míru zalíbeny. Ale w zápowědi kázání w kaplích, kterým mělo býti zamezeno kárání panujících neřestí duchowenstwa a nawedení lidu ke hlubšímu pojímání prawého jádra učení křesťanského, spatřowal neosprawedlněný útok na swobodu slowa božího a tudy protiwení se zákonu Krista samého. To byla pro něj wěc, we které bylo poslauchati wíce boha než lidí.

Poněwadž papež Alexander V., ku kterému se byl odwolal, mezi tím časem zemřel (3 Kw.), uzawřel Hus učiniti odwolání opětné k nowému pápeži *Janowi XXIII*, který byl teprw před nedáwnem, dne 1 Června toho roku, oznámil dle obyčeje nastaupení swé rektoru a obci učení Pražského. Ale úmysl jeho byl pewný již napřed, zápowědi kázání w kaplích se nepodrobiti. Protož také hned prwní neděli po té zápowědi, dne 22 Června, kázal w Betlemě ke množstwí lidu neobyčejně welikému, které se toho dne sešlo. Učiniw zmínku o zemřelém papeži, kterak nařídil bullau swau wykořenění bludů w Čechách, oswědčil předně, že on díky bohu newiděl posud žádného Čecha kacíře, totiž takowého, který by byl zatwrzele setrwal we bludech protiwných písmu swatému, a že w tom prælati čeští papeže křiwě zprawili. „Lhau,“ zwolal přitom lid rozjařený. Mluwil dále proti nařízenému spálení knih Wiklefowých, jakožto obsahujících mnoho dobrého; oznamowal, že míní odwolati se proti rozkazu arcibiskupowu, a tázal se, zdali se chtí jeho w tom přidržeti. Opět wolal lid: „Chceme

1410 a přidržujeme se!“ Tu jim oznámil konečně také, že on kázati nepřestane, byť měl wyhnán býti ze země nebo zemříti we wězení, a napomínal k stálosti; neb žeť nastáwá potřeba jako w starém zákoně dle nařízení Mojžíšowa, opásati se mečem a hájiti zákon boží. Byla to slowa, která nalezla ohlas we wšech třídách obywatelstwa Prahy a králowství českého. Již za tři dni potom, dne 25 Čerwna, bylo w kapli Betlemské před písařem weřejným a swědky k tomu požádanými čteno a ohlášeno *odwolání* k papeži Janowi XXIII we jménu Jana Husa, pana *Zdislawa ze Zwířetic,* mistra swobodných umění, tří bakalářů, Jana z Brandýsa, Beneše z Lysé a Petra ze Sepekowa, a tří študentů učení Pražského, Petra z Valencie, Michala z Drnowic a Jana z Landšteina, jakož i we jménu wšech jiných mistrů, doktorů, licentiatů, bakalářů a študentů řečeného učení, též pánů, zemanů, rytířů, panoší, spráwců krajů, okršků, měst, hradů, městeček, wesnic a obcí i jakýchkoli osob duchowních i swětských, kteří by se jich w tom předsewzetí přídrželi.

Tři študenti w odwolání tom jmenowaní byli titíž, kteří se přede dwěma léty byli účastnili prwního odwolání proti arcibiskupu. Druzí dwa jejich tehdejší spoluúčastníci, Přibík z Hauzné a Hroch z Podwek, odstaupili tentokrát zpátkem, aby neupadli w klatbu.[28]) Zdislaw ze Zwířetic, jinak z Wartenberka, který tu naproti tomu s jinými wystaupil do popředí wedlé Husa samého, byl mladý mistr, teprw 11 Března toho roku mistrem Janem Husí promowowaný, a nejstarší z oněch sedmi synů pana Wiléma ze Zwířetic, o nichž jsme se na jiném místě zmínili, že přijali wšichni zárowеň wyswěcení za akolyty roku 1400. Odwolatelé užíwali za hlawní důwod proti spálení knih Wiklefowých, že jest nerozumné, chtíti zničiti zwláště některé z nich, obsahu logického, mathematického, filosofického a jiného, které žádného bludu neobsahowaly,

[28]) Petr z Valencie, může-li se dle místního jména toholo sauditi, rodem Španěl, byl chudý, a požíwal předtím i potom asi šest neb sedm let podpory od mistra Jeronyma Pražského, jsa jeho služebníkem. Wiz *von der Hardt* IV. 642.

nýbrž mnoho dobrého, a že jest nerozumné pálení i kacířských 1410
knih, protože učeným potřebí jest znáti je, aby je mohli porážeti a prawdu křesťanskau hájiti, oswědčujíce se přitom s ohledem na swé nepřátely, že se nemíní žádného bludu jakýchkoli kněh zastáwati neb je držeti, aniž dotud jakého se drželi neb jej zastáwali. Proti zápowědi kázání w kaplích odwoláwali se zwláště na privilegia kaple Betlemské a prospěšnost jejího založení, nad to pak na nařízení Kristowa, dle kterých že slowo boží nemá býti wázáno, nýbrž kázání jeho má býti skutkem nejswobodnějším, jakož jest církwi nad jiné nejužitečnějším, i na příklad Kristůw, jenž po wšechen čas až do smrti swé kázal we školách, na ulicích, na cestách, na moři, na polích i na paušti.

Již den před wyhlášením rozkazů arcibiskupa Zbyňka na synodě, totiž dne 15 Čerwna, byla z příčiny rozkazů těch, o nichž se napřed rozšířila powěst, swolána universita rektorem Janem Šindelem, proslulým mistrem w lékařstwí, který byl následowal w rektorstwí bezpostředně po Husowi; a we schůzi té u přítomnosti welkého počtu mistrů, bakalářů i študentů wyřčeno, že se universita s arcibiskupem a prælaty nesnáší w úmyslu jich, aby knihy Wiklefowy byly spáleny, i uzawřeno, žádati krále, aby spálení takowé překazil, aby z toho nepřišla hanba jemu a celé zemi i universitě. Wšichni mistři přiswědčili k tomuto uzawření, wyjma těch několik, které byl arcibiskup wzal do kommissí k saudu nad knihami. K žádosti we jménu university sobě přednesené poslal král Wácslaw také hned k arcibiskupowi na přeptání. Následkem toho arcibiskup, který mínil knihy hned nazejtří po odsauzení jich spáliti, zadržel s tím, a slíbil, že neučiní ničeho mimo wůli králowu, jmenowitě pak, že počká až do příchodu markrabí Jošta, který měl tehdáž přijíti do Prahy, poněwadž se král mínil o tom s markrabím poraditi. O několik dní později, dne 21 Čerwna, wydala universita také weřejné ohlášení o tom, že rozsudku arcibiskupowa, wyřčeného nad knihami, neschwaluje a nechce mlčením o něm státi se spoluwinnau té neprawosti.

1410 Odwolání Husowo proti odsauzení kněh Wiklefowých a proti zápowědi kázání w kaplích i odpory tyto jiné, které se stawěly arcibiskupowi w cestu, byly zatím jemu neboli jeho rádcům pohnútkau k nowému nepřátelskému kroku proti Husowi. Poslal totiž arcibiskup žalobu naň ku papeži, we které jej nazýwal hlawním půwodem a zastawatelem šíření bludů Wiklefowých w Čechách, kladl jemu za winu, že kázal po zapowědění kázání w kaplích, a oznamowal jmenowitě nebezpečný obsah kázání jeho drženého w Betlemě dne 22 Červwna, ne bez wšelijakého překrucowání a snad i přidáwání; na základě tom pak žádal, předně aby mu papež bez ohledu na odwolání jakékoli uložil další pokračowání w tom, co mu z příčiny bludů Wiklefowých bylo nařízeno od papeže Alexandra, zadruhé pak aby byl Hus obeslán osobně k dworu papežowu a potažen k odpowídání i k trestu za swé přestupky. Když potom markrabí Jošt dlauho do Prahy nepřijížděl, ano, jak se zdá, s příchodu jeho docela sešlo; nechtěl se arcibiskup Zbyněk déle wázati žádnými ohledy, i přistaupil ke skutečnému wykonání swého nálezu o knihách Wiklefowých. We středu dne 16 Červwence swolal prælaty a jiných duchowních mnoho do domu arcibiskupského na Malé straně, dal dům odewšad zawříti a hlídati branným lidem, potom pak exempláře knih Wiklefowých sobě odwedené položiti wšecky na hranici we dwoře uprostřed domu, kterauž swau rukau zapálil a odewzdal knihy tím spůsobem ohni. Když hořely, zpíwáno přitom hlučné Te deum laudamus a zwoněno na zwony jako za mrtwé. Myslili, jak prawí jeden letopisec sauwěký, že měli nyní konec wšech swízelů, a on z dopuštění božího byl teprw začátek.

Zdá se, že král Wácslaw nebyl tu chwíli w Praze; sic by se spálení knih sotwa bylo minulo s překážkau od něho. Arcibiskup Zbyněk, který znal smýšlení králowo, hned po tom skutku, nejspíš ještě téhož dne, odjel do Raudnice; odtamtud wšak již pozejtří, dne 18 Červwence, wydal *klatbu* na Husa a na wšecky jiné účastníky odwolání jeho ku papeži, jak ony, kteří byli w odwolání wýslowně uwedeni, tak také wšecky

nejmenowané jich pomocníky, pokládaje jim odwolání toto 1410
samo za protiwení se jeho nařízením. Z toho se strhly welké rozbroje w lidu Pražském, jehož již wětší část byla arcibiskupowi i duchowenstwu jeho, a jmenowitě kanowníkům a farářům odporná. Když dle rozkazu arcibiskupowa kněží w kostelích Pražských počali prwní neděli potom ohlašowati klatbu při službách božích, což měli opakowati každau neděli a swátek, překážel jim lid w tom na mnoha místech násilným odporem. W metropolitním kostele samém strhnul se we swátek Maří Magdaleny (22 Čwce.) powyk takowý, že duchowní, který slaužil welkau mši swatau pod infulí, a 40 kněží jiných, kteří měli mše u rozličných oltářů, musili od nich odejíti. Téhož dne w kostele sw. Štěpána na Nowém městě, když kazatel mluwil potupně o Husowi, obořilo se naň šest mužů s tasenými meči, a hrozili mu smrtí. Jindy byli kněží wyhlašující klatbu napomínáni od lidí w kostele, aby na kázání nelhali.[29]) Wýtržnosti jedné strany byly pak opláceny wýtržnostmi se strany druhé. Nepowolaní napomínatelé takowí bývali totiž w kostele metropolitním od kněží a od žáků kůrních we swatém místě samém chápáni, biti, rwáni a poličkowáni neb zawlečeni do obecnice neb refektáře žákowského a nemilostiwě mrskáni metlami. Kůrní žáci dobýwali sobě potom zásluhy takowé také chytáním lidí, přídržících se Husa, i mimo kostel we hradě Pražském a mrskáním jich w obecnici. Podobně činili mniši u Matky boží na Nowém městě a w jiných klášteřích. Strana zastáwající se Husa byla wšak přitom silnější; i sami dwořané králowi stawěli se jí w čelo w předsewzetích toho druhu duchowenstwu protiwných, až ze strachu wšichni faráři Pražští dalšího ohlašowání klateb zanechali. Obecný lid uwolňowal swé nechuti proti duchowenstwu Husowi nepřátelskému také skládáním hanliwých písní a zpíwáním jich na ulicích, což od druhé strany rowněž zase bylo odpláceno písněmi opačného tupení. O arcibiskupu zpíwalo se s narážkau na jeho neumělost literní: „Zajíc biskup Abeceda, spálil knihy a newěda, co jest w nich napsáno.“

[29]) Husowy *Sebrané spisy* II. 124.

1410 Říkalo se také o spálení knih, že si půwodci jeho skwostnějších exemplářů podrželi a naložili místo nich stará registra a jiné pergameny k spálení. Pro zabránění horších nepořádků we městě zakázal konečně král Wácslaw jedné i druhé straně wšecko podobné týrání a jmenowitě zpíwání hanliwých písní, hroze i trestáním na hrdle; zároweň wšak nařizowal arcibiskupowi, aby těm, jejichž knihy spálil, učinil náhradu za škody jim tudy učiněné.

Hus a čtyři z jeho přátel w učení Pražském wystaupili mezitím proti spálení knih již wykonanému také tím spůsobem, že oznámili weřejné disputací k hájení jistých kněh Wiklefowých, o nichž důwěřowali si dokázati, že w nich nebyly obsaženy dokonce žádné bludy, ač byly spáleny s jinými spolu. Hus sám wzal na sebe knihu Wiklefowu o nejswětější Trojici, mistr Jakaubek ze Stříbra knihu o desateru božích přikázání, Šimon z Tišňowa de probationibus propositionum, Zdislaw ze Zwířetic de universalibus, mistr Prokop z Plzně de ideis. Dle ohlášení byly tyto disputací wykonány w pěti dnech pořád běžících od neděle dne 27 až do čtwrtka dne 31 Čerwence, každý den jedna, w pořádku, jak jsau jména mistrů zde uwedena.

Král Wácslaw byl twrzením bully papeže Alexandra V, jako by bylo králowstwí jeho nakaženo bludy, ač posud proti nikomu nebyl proweden důkaz o tom, dojat jako urážkau jeho samého se týkající, a sdílel také s dwořeniny swými stanowiště Husowo, že jest zápowěd kázání w kaplích rušením swobody slowa božího; pročež mínil se ujmauti wěci arcibiskupem Zbyňkem pronásledowané přímluwau swau u dworu papežského, a užil k tomu příležitosti, když za nedlauho toho času přijel do Prahy posel papežský Antonin de Monte Catino se zwyklým slawným ohlášením o nastaupení nowého papeže Jana XXIII. Psal totiž papeži dne 12 Září roku 1410 swé blahopřání, aby powýšení jeho na stolici apoštolskau slaužilo ke blahu církwe; wyslowil wšak přitom swé ustrnutí nad bullau předchůdce jeho, obmezující kázání slowa božího, ježto prý kterak bude moci prospíwati církew we wíře, naději

a lásce leč hlásáním ewangelia? a stěžuje na pohanění swého 1410
králowstwí od nepřátelských utrhačů, žádal, aby rozkazy dané onau bullau Alexandrowau byly odwolány. W témž smyslu psal obzwlášť několika kardinálům, o kterých měl zpráwu, že jim záležitost ta byla poručena; a ku psaní králowu přidružili se zwláštními dopisy přímluwnými také manželka jeho králowna Žofie, několik pánů českých, mezi nimiž zwláště nejwyšší hofmistr pan Lacek z Krawař, a bezpochyby k wybídnutí od krále samého také purkmistři a konšelé Starého (16 Září), Nowého i Menšího měst Pražských (20 Září). W dopise králowny Žofie stála oblíbená slowa Husowa, že nemá slowo boží býti wázáno, nýbrž má býti kázáno na náměstích, na ulicích, na střechách, ano kdežkoli jinde dle potřeby. Pan Lacek z Krawař wyřkl swé podiwení nad zápowědí kázání w kapli Betlemské, nazýwaje ji místem, kterému se žádný klášter ani farní kostel w celém králowstwí českém newyrowná w tom powolání; a konšelé Staroměstští odwoláwali se na swé podací práwo k jednomu ze dwau kazatelských úřadů při té kapli, žádajíce, aby papež kapli stwrdil.

Při dwoře papežském, který tehdáž přebýwal w Bononii, byly zatím jak odwolání Husowo tak také žádost arcibiskupa Zbyňka proti němu obrácená wloženy k wyřízení do rukau kardinála Odona de Colonna, wšak hned napřed we smyslu přízniwém arcibiskupu, s uložením totiž, aby žádost jeho splnil celkem. Kardinál zachowal se dle toho wydáním rozkazu k arcibiskupu Pražskému dne 25 Srpna toho roku, aby pokračowal dále dle předešlé bully papeže Alexandra V, též pak wydáním *obsílky na Husa,* aby se stawěl osobně před saudem papežským, jak byla druhá žádost arcibiskupowa.[30])

Rozkazy tyto přišly do Prahy, sotwa že byly dopisy krále Wácslawa a druhých osob mocných ke dworu papežskému wypraweny na cestu; arcibiskup Zbyněk pak nemeškal wy-

[30]) Znění a datum obsílky Husowy není známo. *Breve Chron. Lipsiense* (wiz Palackého *Documenta* 734) klade ji na 1 Října; ale nesprávně, poněwadž se činí o ní zmínka již w dopisech krále Wácslawa daných dne 30 Září toho roku.

1410 dati následkem jich stížení klatby čili *aggravací* na Husa a jeho saudruhy; což stalo se dne 24 Září. Tím byl král Wácslaw znowu welmi popuzen, a psal již 30 Září opět papeži Janowi, žádaje slowy dosti krátkými a rozhodnými, aby nowé nálezy tyto zrušil a stranám přícím se o knihy Wiklefowy uložil mlčení. Prawilť, že nemíní různice té w králowství swém trpěti, protože z příčiny těch kněh posud nikdo z poddaných jeho nebyl překázán žádným bludem ani kacířstwím. Žádal zwláště, aby kaple Betlemská byla zachowána a stwrzena, i aby Hus pokojně při ní kázal dále slowo boží a sproštěn byl osobního půhonu; neb že se pro králowstwí jeho nehodí, muže w kázání tak užitečného wydati w nebezpečenstwí na cestách od jeho nepřátel a také wšechen lid tím popauzeti; wšak že kdožkoli by ho chtěl něčím winiti, může to učiniti w zemi, buď před universitau buď před jakýmkoli jiným saudcem příslušným. Král Wácslaw psal zároweň také kardinálowi Odonowi de Colonna, o němž zwěděl, že mu wěc ta byla poručena; také pak opět psala i králowna Žofie papeži (1 Říj.) a kardinálům (2 Říj.). Králowna připomínala w listě swém ku papeži wýslowně, žeť i ona slyšela často slowo boží w kapli Betlemské; kardinálům pak jako we zwláštní důwěře kladla k srdci, aby hleděli wěc srownati w dobrotě pro uwarowání zlých následků; neb že sice pán a manžel její sám spolu s ní a s pány chopí se whodných prostředků, aby se zmatky dále nešířily. K témuž pak smyslu král Wácslaw uložil poslu swému doktorowi Janowi Názowi, který posud meškal při dwoře papežském, aby předstawil papeži, žeby král mohl swau mocí snadno pokárati škůdce swého králowstwí, než že snáší s pokorným ohledem na stolici papežskau. Další důwěrná nařízení k wedení té wěci při dwoře papežském dal král Wácslaw saudruhu Názowu, mistru Janowi z Reinšteina řečenému Kardinál, který byl dobrým přítelem Husowým. Naproti tomu dostal přísné a hroziwé důtky třetí plnomocník králůw při dwoře papežském, mistr Jeronym ze Seidenberka, o kterém se král dowěděl z přejatého listu mnicha Jaroslawa biskupa Sareptského, že se mu zachowal newěrně, napomáhaje jednatelům

arcibiskupowým k obdržení předešlých nálezů proti Husowi 1410
a jeho staupencům (30 Září).

Také Hus sám zaslal písemnau žádost ku papeži, aby byl osobního stání při dwoře jeho sproštěn, uwáděje za příčinu nebezpečenstwí na cestách pro mnohé nepřátely swé, a postawil plnomocníky k zastání swému, kteříž se odebrali do Bononie. Přední z nich byl přítel jeho mistr *Jan z Jesenice*, který jsa od roku 1407 bakalářem práw, jak se zdá, pokračowal tehdáž w Bononii dále we studiích práwnických. Mysl Husowa nacházela se tehdáž w radostném rozechwění pro přízniwé smýšlení krále a dworu jeho, ne že tím byl ubezpečen pro swau osobu, ale že se mohl nadíti z toho prospěchu wěci, pro kterau pracowal. Jméno jeho bylo tehdáž již proslaweno w Anglii při straně těch, kteří tam posud pokračowali we snahách Wiklefowých, ač zápasíce s rozličným pronásledowáním. Obdržel tehdáž list odtamtud od jednoho z někdejších spolupracowníků Wiklefowých, Richarda Fitze (daný dne 8 Září), který jej a následowníky jeho welice powzbuzowal w jich snahách, wzkazuje pozdrawení wedlé Husa zwláště Jakaubkowi ze Stříbra jakožto jeho „pomocníku w ewangelii". Hus promluwil o listě tom k lidu na kázání, při kterém bylo přítomno asi 10,000 posluchačů, a odepsal naň s pozdrawením „církwe Kristowy z Čech k církwi Kristowě w Angličanech"; při čemž radostně oznamowal o dobrém prospěchu zákona božího w Čechách; neb že král a jeho dwůr, králowna, páni a obecný lid wšichni zasazují se za slowo Kristowo; lidé že nechtí jiného slyšeti než swaté písmo, a zwláště ewangelium a epištoly, a kdež poznají kazatele prawdy, jdau za ním po wsech, po městech a hradech, nezřízeného duchowenstwa se wystříhajíce; také wšak wyslowowal swau odhodlanost k trpení pro prawdu. Welkým potěšením musilo mu také býti, když w měsíci Srpnu toho roku fakulta theologická w Bononii, městě papežském, u které poslowé arcibiskupowi, Jaroslaw biskup Sareptský a Jakub kanowník Pražský, usilowali o pálení knih Wiklefowých, schwálení toho odepřela, o čemž dal sobě dne 25 Listopadu mistr Jan z Jesenice tam meškající napsati

1410 wyswědčení od bratra Tomáše z Udine, převora Dominikanů w Bononii, tehdáž děkana řečené fakulty (25 Listop. 1410).

Rozezlení arcibiskupa Zbyňka na staupence Husowy spůsobilo mezitím w cizině nepříjemnosti mistru *Jeronymowi* Pražskému. Bylť již před welkonoci toho roku, neznámo za jakau příčinau, cestowal do Uher, kdež měl příležitost, na zelený čtwrtek (20 Března) při samém dwoře krále Sigmunda w *Budíně* u přítomnosti krále a mnohých biskupů i wznešených osob stawu swětského mluwiti o stawu wěcí církewních takowým spůsobem, že se z toho báli duchowní popuzení swětských pánů proti sobě. W tom přišlo nějaké psaní arcibiskupa Pražského proti němu, jímž nejspíš nařčen byl z bludného učení; pročež král jej wydal w moc arcibiskupa Ostřihomského. Od něho nebylo s ním zle nakládáno, a po 15 dnech byl ke wzkázání králowu zase propuštěn na swobodu. Když se wšak později, asi w měsíci Srpnu téhož roku objewil we *Wídni*, byl i tam spůsobením některých mistrů a študentů učení Wídenského stawen a wzat u wýslechy od officiala biskupstwí Passowského pro obwinění z bludů Wiklefowých. Na zpráwu o tom ujímala se ho universita Pražská listem rozhorleným k rektoru a mistrům učení Wídenského a jiným dopisem přímluwným ku konšelům Wídenským (3 Září). Jeronymowi podařilo se po některém čase utéci z Wídně na Morawu, odkudž jak se zdá dal se na cestu jinau do Polska. Official Passowský wšak pokračowal w saudním jednání swém proti němu, až wydal na něj klatbu pro nestání a oznámil ji jak do Prahy arcibiskupu Zbyňkowi (30 Září) tak i do Krakowa biskupu tamějšímu, od nichž od obau jest také wyhlášena.

Dopisy krále Wácslawa ke dworu papežskému w záležitosti Husowě zatím do té doby neměly žádaného účinku. U papeže Jana XXIII, muže docela nehodného žiwota, který nic nedbaje na nálezy koncilia Pisanského o zamýšlené oprawě církwe we hlawě i w audech, prowozowal swatokupeckau saustawu we spráwě církewní zcela tak jako poslední jeho předchůdci, bylo těžko zjednati polehčení muži jako Husowi, který, ať winění jeho z kacířstwí bylo důwodné neb nedůwodné, byl

již znám co horliwý bojowník proti saustawě oné w národě 1410
swém. Nemohlo snad ani činiti welkého rozdílu, co se prawilo o arcibiskupu Zbyňkowi, že se také wynasnažil hojnými dary nakloniti k sobě dwůr papežský. Nowí poslowé jeho, wyprawení za swěticím biskupem Jaroslawem, který wedl jeho wěc w Bononii, Zdeněk Dlauhý z Chrasti, kanowník Pražský, a doktor Kuneš ze Zwole, odewzdali prý weřejně koně a koflíky i prsteny papeži Janowi w poctu od arcibiskupa a rowněž prsteny skwostné kardinálům Colonnowi a Orsinowi. Účinek wynasnažení jejich byl, že kardinál Odo de Colonna, když prošla lhůta, we které se měl Hus stawěti w Bononii, wyhlásil naň *klatbu pro nestání,* w měsíci Unoru roku 1411. 1411
Arcibiskup Zbyněk dal ji wyhlásiti hned také w Praze, což stalo se dle jeho rozkazu dne 15 Březňa we všech kostelích, wyjma jediné dwa kostely farní, sw. Michala a sw. Benedikta na Starém městě. W onom byl farářem upřímný přítel Husůw, mistr Křištan z Prachatic, u sw. Benedikta pak bratr Mikuláš jinak Mika řádu rytířů německých, blíže nám neznámý.

Jednání toto popudilo krále Wácslawa znowu welice; i splnil nyní, jak byl dworu papežskému oznámil, že dowede sám pokárati škůdce swého králowstwí. Poněwadž arcibiskup s rádci swými nedbal předešlého rozkazu králowa, aby majitelům spálených knih učinil náhradu za ně, dal nyní král Wácslaw arcibiskupowi a některým prælatům, kanowníkům a jiným duchowním, kterým byla dáwána wina ze spálení knih, zabawiti rozličné jejich statky, dwory, domy we městech Pražských a jinde, aby z důchodů jich byla zjednána ona náhrada. Bylo o tom nařízeno od krále purkmistrům a konšelům Starého, Nowého i Menšího měst Pražských i Hradčan, též purkrabí Wyšehradskému *Rackowi* z Dworce řečenému *Kobyla* a *Woksowi z Waldšteina,* nejwyššímu wrátnému dworu králowského, kteříž bez meškání rozkaz králowský wykonali. Arcibiskup Zbyněk užil proti tomu obyčejným spůsobem církewní moci swé. Wydalť nařízení z Raudnice, kdež přebýwal, (2 Kw.) proti purkmistrům a konšelům wšech čtyr měst i proti

1411 Rackowi a Woksowi, dle něhož měli co uchwatitelé církewního jmění býti napomenuti, aby ujaté statky a důchody we třech dnech nawrátili, a když by toho neučinili, aby byli w klatbě; ano když to nic neprospělo, wydal hned také opět, jako přede dwěma léty, *interdikt* na celau Prahu.

Bezohledná tato přísnost wšak neměla prospěchu, jakého arcibiskup snad od ní očekáwal. Král Wácslaw rozhněwal se tím wíce, a jal se pronásledowati duchowenstwo wšecko, které dle rozkazu arcibiskupowa stawilo služby boží. Některým jsau zabaweny příjmy jejich, jiní i zapuzeni od swých beneficií. Zwláště fařářowé sw. Jiljí a sw. Mikuláše na Starém městě utrpěli přitom welké škody, a wšak také jiných mnoho. Následek byl, že někteří faráři Pražští a jiní duchowní ze strachu neposlechli arcibiskupa a slaužili w kostelích swých. Učinili tak i mansionáři kostela Pražského, a wyprosili si potom rozhřešení při dwoře papežském (21 Kw.), wymlauwajíce se, že byli k tomu swětskau mocí přinuceni. Tím méně byl interdikt zachowáwán od duchowních strany Husowy, kteří jej pokládali za nesprawedliwý a nezákonný. Král Wácslaw měl také péči o to, aby arcibiskup neodwezl zase jako roku 1409 pokladů kostelních z Prahy. Dne 6 Kwětna přijel sám na Hradčany, a odebral se do domu kanowníka mistra Jana z Králowic, který tuším byl tehdáž místoděkanem; tam dal swolati několik jiných prælatů a kanowníků Pražských, zejména scholastika Jana z Malešic, kustosa Welislawa z Boru, Wácslawa Knoblocha probošta Míšenského a jiné některé. Ti musili s ním jíti — král sám jel na koni — do kostela Pražského, kdež dal sobě otewříti wšecky poklady, a přeswědčiw se, že bylo wšecko w pořádku, odjel zase z hradu; wšak dal nařízení další Kunšowi z Olbramowic purkrabí Karlšteinskému a konšelům Starého, Nowého a Menšího měst Pražských, kteříž dali w kostele kopati wečír a w noci, aby proskaumali tajná místa; našli wšak toliko čtyry tajné wýklenky, we kterých nic nebylo. Dle nařízení králowského wzali potom wšecky poklady, totiž hlawně swaté ostatky skwostně ozdobené i s rakwí swatého Wácslawa, a odwezli je nazejtří (7 Kw.) na Karlštein.

Nedlauho potom zasedal král Wácslaw osobně na saudě 1411
zemském o suchých dnech letničních, a učinil s pány zemskými nález přísný (5 Čw.) proti libowolnému šíření moci duchowních saudů na ujmu saudů zemských. Kdož by koli pohnal někoho o wěc zemskau k saudu duchownímu aneb kdožby saud ten se odwážil před se wzíti, tomu aby se úředníci králowi s purkrabí Pražským uwázali w obroky a we zboží jeho a ty tak dlauho drželi, až by se pohnanému dosti odestalo za škody i za náklady. Pakli by ten, kdoby pohonil, nic neměl, tehdy aby byl jat a wězen do wůle králowy a do nálezu panského. I tento nález, jak se zdá, měl za následek skutečné sáhnutí na mnoho duchowních osob i na statky jejich hned we prwním čase potom.

Arcibiskup Zbyněk musil konečně poznati tak jako někdy jeho předek Jan z Jenšteina, že byl delší boj s králem Wácslawem o wěc, které se on osobně ujal, nebezpečný a síly jeho proti němu nerowné. Tudy přišlo, že se po nezdaru swého přísného posawadního jednání naklonil k užití prostředků mírných k obnowení pokoje. Zdá se, že se přičinily o to domluwami swými některé wznešenější osoby tehdáž přítomné w Praze, zejména Rudolf wéwoda saský, Stibor ze Stibořic wojwoda sedmihradský, který toho času přijel ke dworu krále Wácslawa co plnomocník krále Sigmunda k jednání o smíření mezi oběma králi, a nejwyšší hofmistr pan Lacek z Krawař, který byl od nedáwna ustanowen za heitmana zemského na Morawě. Stalať se umluwa, dle které arcibiskup Zbyněk o wšecky různice s Husem a jeho staupenci podal se na wýrok krále Wácslawa a raddy jeho jakožto mocných přátelských rozsudí, tím spůsobem, aby se Rudolf wéwoda saský, wojwoda Stibor a hofmistr Lacek účastnili této rady; wšak jestli by se wýpowěd nestala za přebýwání jejich w Praze, aby měl král w moci swé, učiniti wýpowěd také toliko s jinými pány neb zemany, jichž rady by chtěl užiti. O tom byla sepsána listina dne 3 Čerwence předně se strany Husowy, a sice we jménu mistra Šimona z Tišňowa rektora a wší obce učení Pražského, Tomáše z Lysé děkana fakulty swobodných umění,

1411 mistra Jana Husi samého a wšech, kteří se jeho přídrželi při jeho odwolání ku papeži, dále doktora w lékařstwí Jana Gaudentinského a pěti jiných mistrů učení Pražského, mezi nimiž uwodili se přátelé Husowi Štěpán z Pálče, Jan Kardinál z Reinšteina a Marek z Hradce. Ti wšichni sešli se k tomu osobně w jedné swětnici kláštera sw. Jakuba na Starém městě, a učinili přiznání swé k této umluwě před dewíti swědky k tomu dožádanými, jichž bylo sedm na slowo wzatých pánů a šlechticů zemských a dwa z duchowních dwořanů krále Wácslawa, František probošt Boleslawský a Jakub děkan Wyšehradský. Potom přiznal se k témuž arcibiskup Zbyněk we jménu swém a wšeho ostatního duchowenstwa před swědky shromážděnými w komnatě jeho w arcibiskupském dwoře na Malé straně. Byly to weskrz osoby duchowní ze strany Husowi nepřátelské, mezi nimi doktor Adam z Nežetic, někdejší generalný vikář, kanowník Zdeněk ze Chrasti a také Jan Protiwa farář sw. Klimenta, někdy kazatel Betlemský.

Král Wácslaw powolal do rady o tuto wěc krom Rudolfa wéwody saského, wojwody Stibora a pana Lacka také Wácslawa patriarchu Antiochenského, Konrada biskupa Olomauckého, Sulka probošta Chotěšowského, pana Wácslawa z Donína, Bohuše kommendora řádu Johannitů w Manětíně, mincmistra Petra Zmrzlíka ze Swojšína a Mikuláše z Prahy často zmíněného písaře urbory králowské i již také nejwyššího písaře zemského. Raddowé tito pak učinili *wýpowěd* již třetí den po oněch přiznáních, totiž dne 6 Července. Arcibiskup měl se pokořiti králi jako pánu swému, aby došel smíření s ním, a měl psáti papeži, že newí o žádných bludech w zemi české, než že jsau záwady mezi ním a mistry strany Husowy, o které wšak mocně přišel na krále; měl proto wyžádati od papeže rozhřešení těm, kteří byli w papežowě klatbě, a rozhřešiti ty, na které byl sám klatbu wydal, též interdikt zdwihnauti. Obě strany měly upustiti od saudů mezi sebau při dwoře papežském a odwolati odtamtud swé prokuratory; král pak měl wzíti radu s biskupy, doktory, prælaty i swětskými knížaty, pány a zemany o bludy a neřesti, jestližeby se jaké našly

buď mezi duchowními buď swětskými, a dle rady duchowních 1411
i swětských wyčistiti je a pomstiti. Naproti tomu měly kněžím nawráceny býti odňaté jim důchody čili obroky, a kteří byli jati, aby byli propuštěni. Wedlé toho zůstawowalo se jak duchowenstwo tak učení Pražské a páni i zemané wůbec při práwích swých, s podotčením wýslowným, aby duchowní nesáhali na swětské stawy swým práwem znowa wymyšleným, tak jak bylo nalezeno na sněmě předešlém. Zwláštním článkem wýpowědi této bralo se u wědomost, co se týkalo listů arcibiskupowých wydaných na Pražany pro zabawení úroků kněžím, že arcibiskup, jak prawil, wydal ty listy w domnění, jakoby Pražané sami swau mocí byli na důchody ony sáhli, wšak když se toho uptal, že se stalo z rozkazu králowa, tehdy že ty listy zdwihl a „nemá jim toho za zlé aniž jim z čeho zlého dáwá winu“.

Umluwa tato byla by mohla spůsobiti konec tehdejší rozepři mezi arcibiskupem a částí duchowenstwa, která se přídržela Jana Husi, ano mohla snad i míti za následek částečné prowedení opraw we wěcech církewních w Čechách, kdyby byla oprawdowě a rozumně býwala uwedena we skutek. Ale k tomu skutečně nepřišlo. Arcibiskup Zbyněk se dostawil osobně před králem, a bezpochyby učinil pokoření, jaké se na něm žádalo, ale nezískal sobě tím předešlé milosti u krále, jak snad daufal. Zdá se, že král Wácslaw z jeho poddajnosti bral chuť, dát mu pocítiti moc swau tak jako někdy Janowi z Jenšteina we swé rozepři s ním, a chowal se k němu příkře. Ještě pak wíce se podobá, že arcibiskup i krom toho brzy litowal umluwy, jížto se přes příliš wydal w moc krále, a že jej také podněcowali jeho rádci, kterých záměrům proti nenáwiděné straně Husowě umluwa ta byla welikau překážkau; pročež hleděli ji zase podwrátiti. Dle wýpowědi umluwců měl arcibiskup zdwihnauti interdikt, a učinil to; ale zpěčowal se propustiti z klateb duchowní, kteří za interdiktu nepřestali konati služby boží, twrdě, že jest to hřích, z něhož měli hledati rozhřešení od papeže. Proti tomu namítala strana druhá, že arcibiskup, od něhož klatby wyšly, má také práwo

1411 z nich propustiti, k čemuž byl wýpowědí wýslowně zawázán, a že tu také při kněžích, kteří slaužili, nebylo hříchu, protože interdikt nebyl sprawedliwý, nýbrž zmatečný, berauce arcibiskupa za wlastní jeho slowa o Pražanech, proti kterým byl interdikt wydán, že nebyli winni. W tom smyslu wyslowil se o tom Štěpán z Pálče we zwláštním spise;[31]) a král Wácslaw naléhal na arcibiskupa, aby w týž spůsob učinil o tom písemné wyhlášení. Toho wšak arcibiskup Zbyněk odepřel, a nechtěl také psáti listu k papeži, jak mu wýpowědí bylo uloženo, dle formy jemu z rozkazu králowa předložené. Když tudy arcibiskup smlauwy neplnil, nebyla mu také we wšem plněna se strany krále. Mnozí kněží nebyli tedy hned ještě nawráceni k swým statkům a důchodům; jiným dály se dle nahodilých příčin nowé nátisky, a arcibiskup sám stěžowal, že se mu od dwořanů králowých sáhalo do jeho duchowního práwa, že se naň skládaly a přibíjely neb metaly potupné listy. Se samým probošťem Pražským Jiřím z Janowic měl tehdáž jakausi potržku, we které onen prý se proti němu postawil brannau rukau. Král, jemuž arcibiskup prý chtěl přednésti swé stížnosti, nechtěl mu dáti žádného slyšení, i jewil nechuť swau k němu rozličným jiným spůsobem, až prý on, nejsa bezpečen, w pátý týden po umluwě odjel z Prahy.

Když tím spůsobem již bylo zřejmo, že arcibiskup w umluwě státi nemíní, učinil Hus se swé strany nicméně ještě jistý pokus, aby umluwu tu pokud možná obrátil sobě ku prospěchu. Psal totiž prosebně papeži, wyznáwaje wíru swau a odmítaje wšeliké nařčení z bludných učení jakožto křiwé, křiwé jmenowitě, jako by byl učil, že w swátosti oltářní zůstáwá podstata hmotného chleba, nebo že kněz we smrtelném hříchu nepůsobí swátosti, a jiné wše, co naň bylo udáno od jeho protiwníků. Omlauwal přitom swé nejití k obsílce do Říma nebezpečenstwím žiwota na cestě pro úklady sobě strojené, zwláště od Němců, odwoláwal se k tomu, že jest s arcibiskupem srownán rozsudími, a žádal, aby hledíc k tomu sproštěn byl oné obsílky. List ten pro wětší wáhu předložil a sám

[31]) Wiz *Chronicon universitatis* u Höflera I. 22.

četl dne 1 Září w plném shromáždění mistrů učení Pražského 1411
swolaném k tomu cíli od rektora Šimona z Tišnowa, kterýž dle jednosworného nálezu dal k němu přitisknauti pečet university. Jiný list psal zároweň ke sboru kardinálů, žádaje o přímluwu jich, při čemž zwláště ukazowal k tomu, kterak se hněw arcibiskupůw naň počal nejprwé z toho, že on se přídržel sboru kardinálů, když se jednalo o wypowědění poslušenstwí Řehoři XII, čemuž se arcibiskup Zbyněk tehdáž nemístně protiwil. Možná, že prosebné tyto listy Husowy byly zároweň podporowány nějakým dopisem krále Wácslawa ku papeži, jakýž aspoň král po zawření umluwy mezi stranama učiniti zamýšlel.

Arcibiskup Zbyněk mezitím k hájení moci swé pomýšlel na jiné cesty, které by sotwa byly wedly k pokoji, než spíše k wětším zmatkům mezi duchowní a swětskau mocí w zemi české. Odebralť se do Litomyšle, bezpochyby na poradu s tamějším biskupem Janem, králi Wácslawowi protiwným, a poslal odtamtud králi list daný dne 5 Září, kterým wytýkal jemu newlídné a stranné chowání k sobě i nezdržení smlauwy, a oznamowal mu, že, poněwadž prý král nechce stawiti křiwd, ježto se mu dějí, musí jeti k bratru jeho, králi Sigmundowi, do Uher a jemu stěžowati i prý žádati, aby se za něj o to přimluwil u něho. Celý spůsob toho psaní ukazuje, že se arcibiskupu nejednalo o pauhau přímluwu, nýbrž o nějaké mocnější zakročení krále Sigmunda proti bratru, jemuž nikdy nebyl upřímným. Záměry tyto se wšak nesplnily; přetrhlať je smrt nenadálá. Arcibiskup Zbyněk dojel totiž z Litomyšle skrz Morawu toliko do Prešpurka. Tam se roznemohl a zemřel dne 28 Září r. 1411. Tělo jeho jest přiwezeno do Prahy, a pohřbeno we hrobě mramorowém w kapli pod nowau wěží kostela Pražského.

7.
Opření se Husa proti moci papežské.
(1411—1412.)

Wedlé rozepře o náboženstwí, která nejwíce hýbala myslemi lidu, dály se w Praze téhož času rozličné jiné wěci

w jiném směru důležité, o kterých wšak máme zprávy welmi nedostatečné. Náležejí k tomu předně rozepře mezi obcemi Starého a Nowého města Pražského, které beze wší pochybnosti byly staršího půwodu, ale zrowna tehdáž wzaly zase nowý podnět ze příčin nám neznámých.

Může býti, že Nowoměštští, kteří se toho času těšili poněkud z wětší milosti krále Wácslawa než Staroměštští pro swé chowání za času jeho druhého zajetí, hleděli toho užiti k swému prospěchu a zejména ke sproštění se některých poměrů ke Staroměstským, které jim byly nemilé. Týkalo se to zwláště *odwoláwání* se od rozsudků Nowoměstských ku konšelům Staroměstským jakožto k wyššímu práwu, jemuž Nowoměštští konšelé počali se protiwiti a nedáwali mu místa. Byl také tehdáž nějaký spor mezi obcí Nowoměstskau a úřadem podkomořího, zdali by podkomořímu příslušelo na Nowém městě Pražském jako w jiných místech králowských, ku př. i na Malé straně, konati mimořádný saud, tak zwaný podkomořský. Nowoměštští popírali toho jakožto wěci od wysazení města jejich nikdy nebýwalé, a wyprawili o to roku 1408 dne 11 Červena posly ku králi Wácslawowi, čtyry konšely a dwa z obecních, na Záběhlice, kdež se tehdáž zdržowal, newíme, z jaké příhody; a král prý swolil k žádosti jejich, aby je měl od saudu podkomořího wyňaty, i také prý, aby k žádnému jinému nebylo se odwoláwáno od saudů jejich, než ku králi samému.

Zněla-li tak skutečně wýpowěd králowa, nebylo by diwu, jestliže se na ní zakládali Nowoměštští, bráníce odwoláwání do Starého města tím rozhodněji. Bylo také jiných neshod wíce mezi oběma městy. Když roku téhož dne 12 Srpna Staroměštští wznesli žádost na konšely a obec Nowoměstskau, aby se s nimi srownali o míru obilnau, totiž korec, tak jak loket, wáha, pinta a jiné míry byly stejné, odepřeli toho Nowoměštští z té příčiny, žeby prý potom Staroměštští chtěli si osobiti dohled na jejich míru, zdali se se Staroměstskau srownáwá, a tím žeby oni podwodně byli z práw a swobod swých wywedeni. Neznámo pro jakau jinau při stawili později Nowoměštští wšechny platy měšťanům Starého města, které měli

na domích w jejich městě. Když wšak Staroměštští wedli stížnost na to jakož i na překážky činěné proti odwoláwání se k jich saudu, wyšel rozkaz krále Wácslawa z Kutnéhory dne 7 Ledna 1409, aby Nowoměštští odwoláwání nepřekáželi a stawení platů ihned zrušili; již pak desátého dne potom (17 Led.) následowal rozkaz druhý ostřejší, hrozící sice přísnými prostředky.

Rozkazem tímto nedali se wšak Nowoměštští hned pohnauti, nýbrž překáželi dále odwoláním do Starého města, a byli bedliwi na spolusausedy swé, jestliže kteří w tom neb jiném nadržowali Staroměstským. Z toho byl winěn od konšelů pekař *Duchek Weliký* na Poříčí, s nímž měli od delšího času welké swízele. Byl se přistěhowal do Prahy z Nimburka, kdež byl roku 1400 odsauzen cti, wíry i hrdla, že newywadiw rukojmí swých w jistém dluhu utekl byl času nočního proti danému slowu. O tom prý konšelé Nowoměštští zwěděwše, nepřipauštěli ho do shromáždění obce. On wšak se jim za to mstil wzbuzowáním nepokojů, tak že, když on do obce nepřišel, náwodem jeho také mnoho jiných nechtěli přijíti, a meškal prý tím mnoho konšely w potřebách obecných. Konšelé stěžowali na to obci, kteráž wypowěděla: kohožby koli zwěděli, ježto by se tak rotil a různice mezi nimi činil, aby nedali růsti těm zlým, nepočestným a šibalským obyčejům, ale aby poprawili k žiwotu takowého i k statku. Tím spůsobem od obce zmocněni, dali konšelé Duchka zajmauti, a tu prý se ukázalo zjewně, že měl se Staroměstskými dorozumění tajné a obci škodné. Nebo když zrowna ten čas konšelé Nowoměštští žádali na Staroměstských mistra poprawného pro některé jiné wězně, Staroměštští nechtěli jim ho wydati, domníwajíce se, žeby šlo o bezžiwotí Duchka (w Unoru 1409). Zdá se wšak, že Duchek nalezl wyšší ochranu a musil po krátkém čase býti propuštěn, ano i w práwní při jeho s wěřiteli Nimburskými wyšel w měsíci Červnu nález konšelů Nowoměstských jemu aspoň na čas příznivý.[32])

[32]) Zápisy o tom w knize Nowoměstské *Liber sententiarum aureus* B. 29, 30, C. 2, 3, 7. 8.

Mezitím hájili Staroměstští dále swůj saud odwolací, a král Wácslaw dal jim opět za práwo majestátem wydaným na Točníku dne 23 Června toho roku, kterým se odwoláwání z Nowého města stwrzowalo jakožto chwalitebný obyčej, stáwající od počátku a od wysazení města tohoto císařem Karlem, a každému, kdož by se tomu protiwil, hroženo pokutau jednoho sta hřiwen stříbra. Ani tomu se wšak Nowoměstští ještě nepodrobili. Weliká obec, jíž konšelé nepochybně učinili zpráwu o swém posawadním jednání w té wěci, dala sobě wyložiti zakladací listinu města, wydanau někdy císařem Karlem, od wrchního písaře městského Swatoslawa, muže w práwích zběhlého, a učinili nález dne 22 Října roku 1409, aby odwoláwání do Starého města dopauštěno nebylo, než aby šlo odwolání toliko ku králi, a to z té příčiny, že nás privilegia císařská, králem potwrzená, nezawazují tam se odwoláwati.[33]) Rozumíme-li dobře zpráwám o tom zachowaným, odebrala se obec hned u walném počtu ku králi tehdáž w Praze přebýwajícímu, prosíc, aby od něho byla zachowána při práwích a swobodách otce jeho. K tomu král Wácslaw přiswědčil, a dopustil nejspíš nowého jednání o tu při. Když wšak Staroměstští na důkaz swé sprawedliwosti okázali listy odwoláwací z předešlých časů pod wlastní pečetí konšelů Nowoměstských, rozhněwal prý se král welmi, a řekl: Ač by se kdo swolil k oběšení, sám by sebau winen byl. Proti tomu prawili Nowoměstští, že jestli toho konšelé jejich dopauštěli, není tím winna obec; neměli toho činiti bez swolení obce. Ale námitka ta jim postačiti nemohla. Král Wácslaw zůstal přitom, že se odwoláwání do Starého města zakládalo na starodáwném práwě, jehož nedal rušiti; a po mnohonásobném wždy přísnějším napomínání musili Nowoměstští konečně na tom přestati, tak že se ne-li dříwe aspoň od roku 1411 dálo odwoláwání do Starého města zase bez wšelikého protiwenstwí.[34])

[33]) Major communitas interposuit et arrestavit appellari in majorem civitatem Pragensem, sed ad dominum regem ut appelletur. Et causa fuit ista, quod privilegia imperatoris, confirmata per dominum regem, non ligant nos ad ibi appellandum. *Lib. sent. aur.* G. 6.

[34]) Opak toho prawí se we spise *O dáwních práwích i rozepřích Nowého*

Roku 1409, když ještě různice tato mezi městy trwala, měli Pražané Staroměstští nějaké nepřátelstwí se swými někdejšími odpowědníky z roku 1402, panem *Benešem z Hořowic* a bratrem jeho Bohuňkem, pro nějaké násilí učiněné zámožnému měšťanu Leutlowi nitníkowi čili Zwirnerowi z Dlauhé třídy (č. 616). Stalo se wšak o to přátelské narownání dne 18 Dubna toho roku.

Jiné záští bylo s panem *Bohuslawem ze Šwamberka* a bratřími jeho i panem *Půtau ze Skály*, které se týkalo Pražanů wšech tří měst, Starého, Menšího i Nowého, wšak na předním místě samého krále. Dne 22 Dubna 1409 zawřeno jen příměří na čtyrnedělní wýpowěd. Příčina záští toho jest neznáma. Čteme wšak we krátkém starém letopise, že toho roku sťat jest pan Šwamberk w Praze, bezpochyby jeden z bratří Bohuslawowých; a skutek ten nepochybně se záštím oním sauwisel.

Téhož léta strojila se také wojenská wýprawa proti zahraničnému nepříteli, markrabím *míšenským* totiž, s kterými trwalo záští od jejich wpádu do země roku 1401. Dne 10 Září roku 1409 poslal král Wácslaw z Točníka tehdejšího místopurkrabí Pražského Ješka z Rotšteina k jednání s Pražany Starého, Menšího i Nowého města o branný lid, jejž měli k tomu wyprawiti.[35] Není wšak wíce o tom známo, než že teprw o dwě léta později (1411 31 Říj.) zawřeno bylo s Míšenskými příměří asi na sedm měsíců.

Nelze nám také docela mlčením pominauti příběhu saukromé powahy, který nedlauho potom spůsobil w Praze welký powyk, a ku kterému bezpochyby něco přispělo strannické

a Starého měst Pražských, wydaném w Časopise českého musea r. 1836. Dle něho král Wácslaw dal Nowoměstským za práwo, a odwolání do Starého města zrušil. Že wšak to jest neprawda, dokazují nejen listiny krále Wácslawa z let 1408 a 1409 w *Lib. vetust. privil.* pag. 99, 101, nýbrž také celá řada skutečných odwolání se z let 1411 až 1418 w *Lib. sent. aureus*, wydaná dílem w Palackého *Archivu českém* IV. Spis onen, složený asi w druhé polowici 15 století, zakládá se dílem na starších prawých zápisích nyní ztracených; nicméně lze jest ho užiti jen s welkau opatrností, a pohříchu schází mu také dílem chronologická určitost.

[35]) Wiz u *Höflera* II. 192.

záští pocházející z tehdejší náboženské rozepře. Roku 1410 totiž dne 24 Ledna byl děkan Wšech Swatých a králůw sekretář, mistr *Zdeněk z Labauně,* jejž byl král Wácslaw roku předešlého mimořádně ustanowil za rektora university pro rozepři mezi národy, nenadále zatčen w domě Jana kustosa Pražského na Starém městě z rozkazu konšelů Staroměstských, pro obwinění od sauseda Mikuláše Frankowa pekaře. Rozkaz konšelů byl wykonán Jakubem místorychtářem a písařem Petrem Hampeizem, kteří přišli s mnohými žoldnéři ozbrojenými a wedli Zdeňka weřejně a we dne času předpoledního ulicemi na radnici, kdež wsazen jest do obyčejného wězení zločinců a chowán tam až do druhého dne. Potom odwedli jej na Malau stranu a wydali w moc arcibiskupa do wězení jeho, we kterémž žalářník arcibiskupský Ojíř farář Kostelecký jal se ho přísně wyslýchati s užitím muk jak prowazy tak jinými nástroji. Z čeho jej winil Mikuláš Frankowic, neudáwá se. Zdeněk z Labauně byl, jak se zdá, swěták, jak wětší díl duchowních tehdejších, kteří slaužili při dwoře, a měl nejspíš wšelijaké pletky a různice, we kterých se nedála wždycky křiwda jemu.[36]) Proto wšak předce lze se domýšleti, žeby byl arcibiskupský úřad nenastaupil proti němu tak ochotně na welkau přísnost, kdyby byl Zdeněk při tehdejších rozepřích mezi králem a arcibiskupem nebyl stál na straně králowě jakožto jeden z jeho milostníků. Zajmutí jeho stalo se za nepřítomnosti králowy w Praze, a nepraw í se nám, co tomu král Wácslaw říkal, když o něm zwěděl. Bezpochyby netrwalo dlauho, že musil Zdeněk z Labauně zase býti propuštěn; on pak žalowal Ojíře žalářníka, Mikuláše Frankowa, wšecky tehdejší konšely Staroměstské i Jakuba místorychtáře a Petra písaře u saudu papežowa z násilí sobě učiněného. Následkem

[36]) W krátkém letopise Lipském u *Höflera* I. 9 čte se o něm k roku 1408: Anno domini eodem in die nativitatis domini magister Zdeniko de Labun dedit alapam cuidam studenti in janua ecclesiæ S. Galli. Ex hoc quidam studens vulneravit clientem magistri Zdeniconis nomine Kassatam in sinistra parte capitis. Qui sic vulneratus transivit usque ad ecclesiam S. Jacobi, et ibi corruit, et tactus est apoplexia in dextera parte corporis, nec loquebatur fere ad medium annum.

toho wyšel půhon na ně na wšecky dne 12 Ledna 1411, dle něhož měli se Ojíř a Mikuláš Frankowic osobně, druzí třeba prostředkem plnomocníků staweti při dwoře papežském w Bononii, neb kdež by se jinde nacházel. Jak se wšak wěc skončila, o tom nezachowala se zpráwa.

Téhož času, dne 18 Ledna roku 1411, zemřel na Morawě markrabí *Jošt*, bratranec krále Wácslawa, jakož oznamowalo zwonění za něj w Praze w pátek potom dne 23 Ledna. Nebyla to pro Prahu lhostejná událost; nebo byl, jak jinde zmíněno, často přebýwal w Praze; což nyní pominulo. Naproti tomu byla tím země morawská zase aužeji přiwinuta k Čechám a ku Praze, ježto připadla bezpostředně ku panstwí krále Wácslawa. Následkem tohoto úmrtí staly se umluwy o smíření mezi Wácslawem a Sigmundem, jakožto jedinými ještě mužskými členy králowského rodu českého, ku konci měsíce Červua toho roku; za kterauž příčinau meškal tehdáž wojwoda sedmihradský Stibor w Praze co plnomocník Sigmundůw. Král Wácslaw dle umluw těch swolil mezi jiným ke zwolení Sigmunda za krále Římského, které se bylo stalo po smrti wzdorokrále Ruprechta falckého (1410 17 Kw.) od některých jeho stranníků, wšak wyhradiw sobě samotnému práwo k dosažení koruny císařské. Smrt arcibiskupa Zbyňka z Hasenburka w Prešpurce na cestě ku králi Sigmundowi snad zabránila nowé rozmíšky mezi oběma bratřími, ku kterým by lehce bylo mohlo přijíti, kdyby byl arcibiskup úmyslu swého při králi Sigmundowi dosáhl.

Toho roku bylo dne 30 Kwětna w sobotu před nedělí Swatodušní značné *zemětřesení* w Praze a w okolí města. Bylo prý je pozorowati za chwíli, co by odříkal Otče náš a Zdráwas.

Krátce před smrtí arcibiskupa Zbyňka, wšak když se již 1411
byl wzdálil z Čech a meškal buď w Litomyšli buď již dále na cestě swé do Uher, přijelo do Prahy poselstwo krále anglického Jindřicha, konající rowněž cestu do Uher ku králi Sigmundowi. Poněwadž se nacházelo w něm několik mistrů a doktorů anglických, mínili s nimi porozpráwěti někteří mistři čeští, dychtiwi jsauce nejspíš nowin z Anglicka jakožto wlasti Wi-

1411 klefowy, a nawštíwili je w hospodě jejich na Starém městě, wzawše i několik bakalářů a študentů s sebau we průwodě. Mezi hostmi anglickými byl zwláště licentiat we práwích *Jan Stokes,* s nímž sobě po náwštěwě krátké ranní přáli delší rozprawu; pročež se swolením rektora, mistra Šimona z Tišnowa, zwali jej na odpoledne k wětší poctě do kolleje Karlowy. Jan Stokes nepřijal wšak této náwštěwy, poněwadž zradil mu to jiný člen poselstwa, rytíř Hartung Glux. Brzy pak potom proslýchalo se o řečech Stoksowých i Hartungowých, které wedli o Wiklefowi a jeho následownících we smyslu straně Husowě welice protiwném.

Poněwadž widělo se to býti na ujmu cti obywatelů země české, odebralo se několik mistrů s weřejným písařem ke Stokesowi, a tázali se ho oprawdowě, zdali chce státi w řečech těch. K čemuž on tak asi se wyslowil, že kdoby četl neb studowal we knihách Wiklefowých, byť byl jakkoli powahy dobré a u wíře utwrzen, musí časem zabřísti do kacířstwí. Poněwadž w tom mistři čeští jakožto ctitelé Wiklefowi spatřowali nařčení sebe, dal Hus přibíti ohlášení na dweřích domu, we kterém bydlili poslowé, že míní w neděli dne 13 Září disputowati o oněch slowích Stokesowých, a wyzýwal jej dle obyčeje školského, aby se k disputací té dostawil w obyčejné síni disputační a hájil swé twrzení. K tomu Stokes odpowěděl jiným přibitím na dweřích kostela Pražského teprwa w den k disputací ustanowený, že on jakožto z jiné příčiny, totiž w poselstwí přišlý nepokládá sobě za powinnost zde k hádání státi; ale chce-li Hus nebo kdo jiný přijíti do Paříže nebo ke dworu Římskému nebo do kteréhokoli schwáleného obecného učení, které by jim oběma bylo jednostejné, že chce tam swé řeči hájiti, s hrdým podotčením, že neměl-li by onen na cestu, chce mu dáti. Přitom oprawowal, ač nepodstatně, řeč sobě přičtenau, ale dodal k tomu wýslowně, že tázán byw o Wiklefowi a mínění o něm w Anglicku, odpowěděl, že jej tam mají za kacíře a učení jeho že jest odsauzeno co kacířské. Hus nedal se tauto odpowědí zdržeti od ohlášené disputací, nýbrž držel ji bez přítomnosti Stokesowy, a hájil Wiklefa i učení

jeho, prawě, že newěří, by byl Wiklef kacíř, ale také nepopírá toho, wšak doufá, že není kacíř, nýbrž jeden z předurčených ke spasení. 1411

Po smrti arcibiskupa Zbyňka nastalo welké tržení o arcibiskupství Pražské, kteréž bylo dle obyčejného řádu prozatím sprawowáno *administratory* z prostředka kapituly, kustosem Wácslawem z Radče, kterýž byl děkanem sw. Appollinaříše, a jiným kanowníkem Janem z Králowic. Bylo neméně než čtyryadwadcet čekanců, kteří se o ně zasazowali,[37]) owšem podáwajíce za ně peněz, jak mnoho kdo mohl, buď u papežského dwora buď jinde. Byl mezi nimi také zase biskup *Jan Litomyšlský,* jemuž by byl toho již po smrti arcibiskupa Olbrama rád dopomohl král Sigmund.[38]) Ale wítězstwí nade wšemi druhými obdržel muž w duchowenstwí dotud téměř naprosto neznámý, mistr *Albik,* žiwotní lékař krále Wácslawa od nás jinde wzpomenutý. Stalo se to patrně jen působením krále, kterému tehdáž wíce než kdy záleželo na tom, aby měl na arcibiskupské stolici sluhu sobě docela oddaného. Albik byl jednosworně zwolen od kapituly, ale bezpochyby ne z jiné příčiny, nežli že král toho žádal; a z té samé příčiny stalo se zwolení jeho dosti brzy po smrti Zbyňkowě, totiž dne 29 Října roku 1411, aby se předešlo wsažení dworu papežského. Skutečně twrdil potom papež Jan XXIII, že prý již za žiwota arcibiskupa Zbyňka uzawřel wyhraditi jmenowání nástupce jeho stolici apoštolské; ale když se zwolení stalo dříwe, než wyhražení toto jak kapitule tak zwolenému wešlo we známost, prohlásil sice zwolení za neplatné, ale jako z moci sobě wyhražené jmenowal sám Albika arcibiskupem bullau danau w Římě dne 25 Ledna 1412. 1412

Albik byl rodem z Uničowa na Morawě a dle mateřského jazyka swého Němec. Konaw studia bezpochyby w učení Pražském, stal se r. 1382 tudíž bakalářem i asi o tři léta později (1385) mistrem swobodných umění, a držel potom také přednášky we fakultě artistské aspoň do roku 1404, ač ne bez

[37]) Hus měl zaznamenána jich jména. Wiz *Husowy spisy* I. 449.
[38]) Palackého *Docum.* 132.

1412 přetržek. Mezitím dal se na studia práwnická; zapsánť do matriky juristů w Praze roku 1387, a dosáhl bakalářstwí w té fakultě roku 1389. Brzy potom odebral se nejspíš na několik let na studia do cizích zemí, a zejména do Wlach, kdež se neznámého roku stal doktorem práw we Padui. Hlawním wšak předmětem studií jeho bylo lékařstwí, které se stalo konečně žiwotním jeho powoláním. Zdá se, že i w něm prospěl hlawně na cizích učeních, ač není známo, zdali stupně mistrského we fakultě lékařské dosáhl w Praze čili jinde. Po roce 1389 nacházíme jej w Praze teprw zase roku 1394. Měl brzy potom dům na Nowém městě w ulici kowářské, nynější Spálené (č. 95), ale prodal jej již roku 1396, a kaupil sobě nejspíš hned tehdáž dům znamenitější na Starém městě w osadě Matky boží na Lauži (č. 91), we kterém potom stále přebýwal (1401—1412). Brzy proslul co „weliký mistr wnitřního lékařstwí“ jak četnými spisy w tom oboru tak léčením nemocných i jakožto řádný professor we fakultě lékařské. Již roku 1396 byl také žiwotním lékařem krále Wácslawa (physicus domini regis),[39]) u něhož si získal welkau milost zwláště wyléčením jeho z těžké nemoci roku 1398. Mistr Albik byl tehdáž ženat,[40]) a měl neznámo kolik dětí, z nichž ještě roku 1413 byly na žiwě dwě dcery, Marketa a Kateřina;[41]) později stal se wšak wdowcem. Roku 1406 dal se co Paduanský doktor práw zapsati také mezi práwnické doktory w učení Pražském. Jak we službě králowské tak nepochybně i jinak zaměstnáním swým zjednal sobě Albik znamenité jmění, a byl znám co člowěk, který na peníze držel; protož bylo lidem obecně k wíře podobno, že se w arcibiskupstwí wkaupil. Dá se mysliti, že bylo mimo wynasnažení krále Wácslawa peněz potřeba k obdržení od papeže, aby dosazení Albika schwálil spůsobem wýše zmíněným; nebo by byl papež Jan nadarmo sobě newyhradil

[39]) Nazýwá se tak ponejprw toho roku w Nowoměstské pamětní knize na str. 159; *Lector ordinarius facultatis medicinæ* nazýwá jej listina krále Wácslawa r. 1404.

[40]) Swědčí o tom listina u Pelzla *K. Wenceslaus* Urkdb. 99 (srow. Palackého *Formelb.* II. 159.)

[41]) Wiz *Základy místop. Pražského* II. 89 při čísle 116 b.

osazení tak tučného místa. Newadilo přitom nic, že zwolený 1412
arcibiskup nikdy předtím oprawdowě na kněžský staw ani nemyslil, ač byl neznámo od kterého času akolytau jako mnozí jiní, kteří přijmutím tohoto nejnižšího stupně swěcení hleděli toliko zjednati sobě tehdejší wýhody stawu duchowního. Teprw po ustanowení swém od papeže za arcibiskupa dal se Albik dne 27 Unora 1412 wyswětiti za podjahní, a později w měsíci Červnu dosáhl také swěcení na kněžstwí.[42]) Dříwe wšak již, ještě před dáním bully papežské na jeho jmenowání, dne 16 Ledna totiž, prodal co arcibiskup wolený dům swůj w osadě panny Marie na Lauži, a přestěhowal se bezpochyby brzy potom do domu arcibiskupského na Malé straně, i uwázal se w statky a důchody arcibiskupské. Mohl býti tehdáž muž asi 54letý.

Mistru Albikowi nebylo přáno, požíwati důchodů arcibiskupstwí Pražského w rozkoši a w pohodlí. Překáželo tomu hnutí náboženské, které nabýwalo wždy wětších a wětších rozměrů, až se strhly z něho brzy po nastaupení nowého arcibiskupa bauře zjewné w duchowenstwu i w lidu. Krátká naděje we smíření, která byla zmařena opětnau nepowolností arcibiskupa Zbyňka za poslední doby jeho žiwota, zanechala místa tím wětšímu rozhořčení w straně Husowě proti wyšším úřadům církewním, kteréž wystupowalo wždy směleji na jewo. Hus byl již prwé na té cestě, že nemínil konečně poslauchati arcibiskupa ani papeže we wěcech, které se mu zdály býti proti bohu, a utwrzowal se i s jinými wždy wíce w tomto předsewzetí.

Na začátku roku 1412 byla w kolleji Karlowě dle obyčeje držána disputací de quolibet, při které byl quodlibetariem jeden z prohlášených staupenců Husowých, mistr Michal z Malenic příjmím Čížek, bakalář theologie. Při jeho disputací bylo

[42]) O wyswěcení Albika za pojahní nachází se úředně zapsáno w knize *ordinationum*; o swěcení na kněžstwí jest tam pominuto, ale dowídáme se o tom náhodau z Nowoměstských register berní, kdež se k 21 Červnu připomíná darowání malwazu k jeho slawnosti prwní mše: Feria tertia ante festum Johannis baptistæ 4 sexagenas et 9 grossos Laurino pincernæ pro malvasia propinata domino archiepiscopo ad novam missam.

1412 weřejně twrzeno a wykládáno, tuším od mistra Jakaubka ze Stříbra,[43]) že Antikrist, jejž předpowědělo písmo swaté, ty dni drží prwní stupeň w církwi a wykonáwá nejwyšší moc nade wším duchowenstwem i lidem křesťanským, čímž tedy papež tehdejší Jan XXIII naznačowal se co Antikrist.

Za nedlauho přišlo k horším wěcem z příčiny obecných rozkazů papežských, wydaných při sklonku roku minulého (1411 2 Pros.), kterými byl Jan XXIII protiwníka swého Řehoře XII a *krále apulského Ladislawa* jakožto pomocníka jeho wyhlásil za kacíře, nařídil zdwižení *křížowé wálky* proti Ladislawowi a oznámil plné *odpustky* wšem, kdož by se této wálky buď sami účastnili buď poskytli k ní pomocí peněžitých. W měsíci Květnu roku 1412 přijeli legatowé čili kommissaři papežští do Prahy k udělowání tohoto odpustku a přijímání zaň peněz, mezi nimiž byl přední *Wácslaw Tiem,* děkan Passowský, a se swolením krále i arcibiskupa počali konati tento úkol swůj. W Čechách zůstáwalo ještě w neblahé paměti prodáwání odpustků, jak se bylo dálo za milostiwého léta roku 1393; pročež jak se zdá uznala i arcibiskupská konsistoř za dobré, wydati nařízení, kterými by se některé křiklawé nespůsoby přitom tentokrát zamezily. Zakázalť arcibiskup jmenowitě, aby lidé na zpowědech nebyli odhadowáni, totiž aby se jim neukládalo jako za onoho milostiwého léta, kolik by kdo musil dáti za odpustek dle jmění swého neb jiných okolností. Ale kommissař papežský Tiem mnoho se na to neohlížel, nýbrž prowozowal obchod s milostí boží takowým spůsobem, jakým se nadál nejwětšího a nejjistějšího zisku z něho. K usnadnění wěci jal se pronajímati celé archidiakonaty neb dekanaty neb jednotliwé kostely kněžím podnikatelům, kteří mu odwedli ustanowené summy a těžili za ně pro sebe z odpustků. Za nájemníky takowé nehodili se owšem kněží zbožní, nýbrž lakomci, hráči, kuběnáři a zwyklí jiným tehdejším neřestem, kteříž pak tržili s lidmi na zpowědech nestaudně a páchali

[43]) Zdá se, že k tomu se wztahují slowa Jakaubkowa w traktatu proti Ondřejowi z Brodu roku 1415: Et alibi plura posui in scola in quodlibeto probabiliter de Antichristo (v. d. *Hardt* III. 519).

rozličné hanebnosti. Artikule, které Wácslaw Tiem wydal za 1412
prawidlo kazatelům dle smyslu bully papežské, otwíraly jim přitom cestu širokau. W Praze, kterau legat nejspíš podržel pod swým wlastním řízením, byly tři kostely ustanoweny k slyšení zpowědí a udělowání odpustků, totiž kostel metropolitní na hradě, kostel Wyšehradský a kostel panny Marie před Týnem. W každém z nich byla přikowána truhla čili kapsa dobře okowaná, do které kladli lidé peníze. W kostele hradském nacházela se za oltářem sw. Wíta, kde nejwíc lidí chodilo okolo.

Prodáwání odpustků byla neřest, proti které se od zbožných kazatelů a spisowatelů dáwno horlilo w Čechách, jakožto proti pramenu welkých neprawostí. Protož bulla papežowa sama sebau, ale ještě wíce spůsob, kterým se dle ní jednalo, spůsobila welké rozčilení mezi duchowenstwem strany Husowy. Hus sám a jiní s ním pokládali wěc za takowau, w níž se nemělo slepě poslauchati, a uzawřeli tedy protiwiti se w tom wůli papežowě. Učinili nejprwé otázku we shromáždění university, zdali by členowé její měli dle bully papežské dáwati pomoci peněžité na wálku křížowau proti Ladislawowi králi apulskému;[44]) kdež wšak opřeli se tomu přítomní doktoři theologie, prawíce, že jim nepřísluší bully papežské posuzowati ani protiwiti se rozkazům králowým, jimiž byly schwáleny. W čele fakulty theologické stál tehdáž co děkan mistr *Štěpán z Páleč*. On, když se mu nejprwé dostaly do rukau artikule Wácslawa Tiema, předepsané kazatelům, wyslowil se o nich w rozprawě s Husem na faře sw. Michala u mistra Křištana z Prachatic před wíce mistry, bakaláři a študenty, že obsahují bludy makawé. Ale když se jednalo o opření se jim a tudy rozkazům papežowým, w tom nechtěl přiswědčiti swému posawadnímu příteli Husowi, nýbrž postawil se mu rozhodně na odpor, a tak i starší a někdy odwážliwější saudruh jejich mistr Stanislaw ze Znojma. Utrpení někdejší we wazbě Bononské, jak saudil Hus, naplnilo je strachem před

[44]) Wyprawuje o tom Hus we swém traktatu *de ecclesia*, neurčitěji spis doktorů theologických w Palackého *Docum.* 449.

1412 mocí papežowau. I oni stáli za jedno s druhými doktory theologie we shromáždění university, a wětší část shromáždění tentokrát rozhodla dle jich mínění.

Hus se tím wšak nedal odwrátiti od swého předsewzetí, nýbrž jal se předně kázati o bulle papežské a wykládati námítky swé proti neslušnému znění jejímu, kteréž také sestawil we zwláštním spise o ní wydaném u weřejnost; po několika pak dnech ohlásil weřejnau *disputací* o bulle u welké síni kolleje Karlowy ke dni 7 Čerwna, a učinil pozwání k tomu přibitím téměř po wšech dweřích kostelů a klášterů we městě i na hradě na kostele sw. Wíta i na Wyšehradě, též na bráně mostské a wšude jinde, kde přecházelo nejwíc lidí. Otázka od něho položená byla: Zdali dle zákona Kristowa lze jest a užitečno, pro čest boží a spasení lidu křesťanského i pro dobré země, bully papežowy o wyzdwižení kříže proti Ladislawowi králi apulskému a jeho towaryšům schwáliti Kristowým wěřícím. Fakulta theologická hleděla záměr jeho překaziti, a wyprawila dwa mistry ze swého prostředka k arcibiskupu, žádajíc jeho, aby disputací tuto zapowěděl. Hus byl bezpochyby z té příčiny powolán před arcibiskupa a zároweň pozwáni k tomu kommissaři čili legati papežští. Legati tázali se ho, zdali míní uposlechnauti rozkazů apoštolských. Odpowěděl, že ochoten jest z celého srdce. Když wšak oni, rádi to slyšíce, obrátili se k arcibiskupu a prawili: Nuže, on tedy již chce uposlechnauti rozkazů pána našeho; wytrhuul je Hus z omylu, prawě: Rozumějte mi, páni! že nazýwám rozkazy apoštolskými učení apoštolů Kristowých, a pokud se rozkazy papeže Římského srownáwají s učením tím a s rozkazy těmi, potud chci ochotně jich poslauchati; ale když spatřím toho opak, neuposlechnu, a kdybyste mi postawili před oči oheň k upálení těla mého. Ještě pokusila se fakulta theologická o jiný prostředek. Wydala zákaz wšem bakalářům swým, a dala jej přibíti též na mnoha místech, aby se žádný neopowažowal pojednáwati proti bullám papežským. Byltě i Hus bakalářem theologie, a měl se tedy zákaz týkati i jeho; on wšak prý činil si z něho jen ausměšek jak we školách tak z kazatelny.

W ustanowený den byla disputací držána u přítomnosti wal- 1412
ného počtu mistrů, bakalářů i študentů. Protiwníci jak přátelé Husowi dali se nalézti.[15]) Mistři seděli dle stáří w obyčejném pořádku za sebau, a když Hus odůwodnil twrzení swé, že není slušné dáwati peněz papeži pro wyléwání krwe křesťanské, wyslowowali po pořádku zdání swé o tom, jedni jemu odporujíce, druzí přidáwajíce se k jeho mínění. Nejhorliwějším pomocníkem Husowým byl přitom mistr *Jeronym* Pražský, který, když přišlo na něj, zastáwal mínění jeho řečí dlauhau a wýmluwnau. Z řeči té wzchopil se na konec, a powstaw ze swého místa, prawil, že půjde tu chwíli na radnici a bude státi před konšely o to, že jsau to neprawí odpustkowé. Hned wstalo množstwí weliké študentů, chtíce jíti s ním. Jen s těží podařilo se rektoru university, mistru *Markovi z Hradce* Králowé, odwrátiti Jeronyma od toho wlídnými domluwami. „Slyšíš-li, mistře Marku, odporowal mu Jeronym; wšak ty za mne swého hrdla nedáš; jáť sám za se swau šíji dám.“ Konečně wšak předce dal se upokojiti, a disputací se dokonala se zachowáním obyčejného řádu. Študenti doprowodili mistra Jeronyma k jeho příbytku we wětším počtu než Husa samého, jsauce nadšeni mocnau řečí jeho.

Hus po této disputací neopominul téměř na žádném kázání swém mluwiti o odpustcích papežowých a napomínati lidí, aby za ně peněz nedáwali. W témž směru působil též četnými dopisy do rozličných krajin a míst w Čechách a na Morawě ano i w Polsku a w Uhřích. Psal mezi jiným i králi polskému Wladislawowi (10 Čw.), přimlauwaje jemu, aby se wynasnažil zapuditi swatokupectwí z králowstwí swého. Slowa jeho měla mocný účinek w lidu, tak že přicházela z toho netoliko welká ujma na důchodu z tržby odpustkowé, nýbrž budil se i wůbec duch odporu proti moci církewní. W Praze obzwláště počaly se díti rozličné wýtržnosti, kterými se wy-

[15]) Sauwěký wyprawowatel o tom we *Starých letopisech českých* (str. 16) uwodí mezi nimi mylně mistra (Blažeje) Wlka, který byl již r. 1410 zemřel, a nejspíš také mylně Kbela, někdejšího officiala, který se po roce 1410 aspoň již nikde jinde neuwodí mezi žiwými.

1412 konawatelům bullí papežských stěžowal jejich úkol a uwáděl se we posměch. Jednoho dne (20 Čw.) našel se w truhle přikowané za oltářem sw. Wíta w kostele metropolitním, do níž se měly klásti peníze za odpustky, spis proti prodawačům a zastawatelům odpustků, kterým nazýwáni jsau Asmodeisty, belialisty a mamonisty, a prawilo se jim na konec: „Wíce jest wěřiti Husowi prawdomluwnému než sboru prælatů podwodnému.“ O několik dní později, dne 24 Čerwna, widěla Praha zwláštní diwadlo, které nastrojil jeden z oblíbených dwořenínů krále Wácslawa, pan *Woksa z Waldšteina*, jemuž prý w tom také mistr Jeronym Pražský byl lehkowážným spůsobem nápomocen. Wyšelť posměšný průwod na Malé straně Pražské, we kterém wezen byl na úprawném woze stoje študent přestrojený za weřejnau newěstku. Na krku a na rukau měl dle tehdejší záliby stříbrné zwonečky, kterými zwonil, a z přední strany byly mu zawěšeny listiny zdělané dle spůsobu kanceláře papežské s bullami k nim přiwěšenými. Před ním i za ním šlo mnoho rozpustilců, dílem študentů, ozbrojených meči neb holemi, w počtu několika set; a několik přistrojených za biřice wywoláwalo, že wezau bully a písma jednoho kacíře a rufiana, aby jakožto bludné a kacířské byly weřejně spáleny. Processí toto šlo okolo arcibiskupského domu na Malé straně, potom přes most na Staré město a wšemi ulicemi i přes rynk Staroměstský a mimo dwůr králůw u sw. Benedikta až na Nowé město, tam pak zase až na rynk, to jest na nynější Karlowo náměstí, kdež konečně wykonáno jest spálení listin pod pranéřem u welkém a hlučném shonu diwáků.[46]) Také jali se ty dni mnozí mladíci, prý z náwodu mistra Jeronyma, choditi po kostelích w čas kázání, a kdežkoli kazatelé oznamowali a schwalowali lidem odpustky, odmlauwali jim hlasitě, nazýwajíce je lháři a podwodníky; nebo že jsau to odpustky docela neplatné.

[46]) W paměti o tom u *v. d. Hardta* IV. 672 klade se průwod tento na rok 1411 feria III infra octavas Pentecostes. Ač rok jest patrně neprawý, wšak udání dne jest k roku 1412 docela příhodné. Starý swědek toho, Martin Lupáč (u Höflera II. 171), klade ještě chybněji rok 1408.

Co se toto dálo w Praze, přebýwal král Wácslaw již asi 1412
od konce měsíce Března toho roku stále na zalíbených zámcích swých, Žebráce a Točníce. Tam docházely ho bezpochyby četné žaloby od legatů papežských i jiného duchowenstwa na wšecky tyto a jiné překážky jim činěné. Král nechtěl trpěti weřejného rušení pokoje, a powolal nejspíš z té příčiny některé konšely i starší obecní k sobě na *Žebrák* již asi okolo polowice měsíce Červnа.[47]) Stalo pak se nejspíš následkem promluwení s nimi, že od krále i od konšelů přísně zakázáno jest weřejným wyhlášením, aby se nikdo napotom neopowážil odmlauwati kazatelům nebo bullám papežským.

Na tom nebylo wšak dosti protiwníkům strany Husowy. Jednalo se jim pořád o úplné wykořenění snah jejích, které se příčily panující saustawě w duchowenstwu; a zbraň, které nejraději proti ní užíwali, byla pořád, winiti ji z kacířstwí.[48]) Na tu cestu nastaupila nyní předně fakulta theologická, řízená *Pálčem* a *Stanislawem ze Znojma*, kteří se z osobních přátel Husowých stali krátkým obratem nejjizliwějšími odpůrci jeho i wšech oněch snah, we kterých prwé s ním stáli za jedno. Zdá se, že král Wácslaw sám žádal také na fakultě dobrého zdání, jak by se měl pokoj porušený náboženskau rozepří zas obnowiti. Sbor doktorů žádal předně na Husowi jakožto swém podřízenci (poněwadž byl w theologii toliko bakalářem), aby jim dal přepis swého spisu týkajícího se bully o odpustcích aby o něm mohli učiniti swůj úsudek; Hus wšak jim toho odepřel. Tedy wzali sobě doktoři za základ 45 artikulů z knih Wiklefowých, odsauzených před dewíti a před čtyrmi léty od university a od národu českého, a wyřkli ještě jednau nad

[47]) Swědčí o tom, pokud se týče Nowoměstských, zápisky w knize berní městských k 18 Červnu: Andreæ de Zittavia 15 gr. quos ad dominum regem exposuit in Mendicum; a opět ke 23 Červnu: unam sxg. Mathiæ vectori de vectura dominorum consulum et communium ad dominum regem.

[48]) Hus wyslowuje se o tom w traktatu *de Ecclesia* cap. 11: Quia enim contra cleri pestiferi crimina sacerdotes Christi prædicarunt, ideo orta est dissensio ... Sed dictorum doctorum erat intentio, quod ewangelizantes contra cleri pestiferi malitiam sentirent hæretice de clavibus ecclesiæ, quod auxiliante domino ad vitæ suæ tempora non probabunt.

1412 nimi, které by z nich byly kacířské, které bludné, které pohoršliwé nebo proti dobrým mrawům. K tomu sestawili šest článků jiných se wztahem ku posledním běhům: předně že jest každý kacíř, kdo jinak smýšlí o swátostech a o klíčích církwe než církew Římská; za druhé že jest blud, učiti, že Antikrist, který má přijíti na konec swěta, tyto dni jest tu a kraluje; blud, žeby nařízení swatých otců a chwalitebné zwyklosti neměly býti držány, protože nejsau obsaženy w písmě swatém; blud, žeby ostatky swatých neměly býti ctěny od wěřících; blud, žeby kněz nerozhřešowal služebně při swátosti pokání, než toliko ohlašowal zpowídajícímu se, že jest rozhřešen; a blud konečně, žeby nemohl papež wolati Kristowy wěřící nebo pomocí od nich žádati k hájení stolice apoštolské a ku pokárání protiwníků a nepřátel křesťanských, udělujíc těm, kdož wěrně přispějí a prawě litují a se zpowídají, plného odpuštění hříchů. Obojí artikule tyto předložila fakulta theologická králi, radíc, aby z rozkazu králowa dal arcibiskup se sauhlasem prælatů a kapituly Pražské i druhých kapitul, též university a wšech jednotliwých doktorů a mistrů ohlásiti znowu odsauzení jich, tak aby, kdož by se napotom dle toho nezachowal, propadl klatbu i jiné pokuty, které by král k tomu přičinil dle swého uznání, a jmenowitě wypowědění ze země. Přidali k tomu také, aby jistým kazatelům, od nichž pošly nepokoje a různice w lidu, zapowěděno bylo kázání. Samo sebau se rozumí, že se tím Hus mínil na předním místě.

Rozumíme-li dobře zpráwám nedostatečným, powolal král doktory tkeologie i Husa a mistry strany jeho do *Žebráka* některý den z počátku měsíce Čerwna k nějakému pokusu o srownání jich mezi sebau. Obě strany sešly se nejprwé w domě farářowě we městě Žebrácc. Tam Štěpán Páleč četl proti Husowi spis složený od něho a od Stanislawa Znojemského we jménu fakulty, kterým se mu dáwala wina z neposlušnosti k fakultě pro newydání spisu jeho, ano i ku králi samému, poněwadž prý byli raddowé králowští z rozkazu krále nařídili, aby spis ten wydal doktorům a doktoři aby o něm

psali, co by bylo jejich zdání. Není známo, co Hus k tomu 1412
odpowěděl w tomto shromáždění. Když wšak nejspíš potom teprw mistři obau stran byli swoláni před raddy králowské a promlauwáno s Husem, aby onen spis swůj wydal doktorům; řekl Hus, že jej wydá, chtí-li se s ním doktoři podwoliti na wzájem trestu upálení. Toho oni se ulekli, a žádali za wystaupenau na potaz; když pak se ze síně wrátili do jizby, oznámili, že chtí jednoho ze sebe wydati, ne wšak zawázati se wšichni. K tomu Hus odpowěděl, že když oni wšichni stojí za jedno proti němu samotnému, musí také trest upálení přijíti buď na něj na samotného nebo na ně na wšecky. Raddowé králowští wšak učinili konec té řeči, prawíce k obojím: Pěkně se spolu srownejte; a s tím se rozešli.

Brzy potom, w neděli dne 10 Července, byly artikule fakulty theologické wzaty w uwážení we schůzi ustanowených k tomu některých radd králowských na Žebráce, ku které byli powoláni také zase Pražané, totiž po dwau konšelích a dwau obecních ze Starého, z Menšího i z Nowého města. Schůze ta byla držána w domě králowského podkomořího, totiž biskupa Olomauckého Konrada, we městě Žebráce. Krom něho byli jí účastni nejwyšší kancléř Wácslaw patriarcha Antiochenský, mistr Zdeněk z Labauně sekretář králůw powýšený nedáwno z děkana za probošta Wšech Swatých, Jakub farář Beraunský, písař komory králowské, a dwa toliko stawu swétského, totiž Jan z Chotěmic heitman Wratislawský a Jan Laut stawu zemanského, nejwyšší lowčí. Artikule četl wrchní písař Staroměstských, mistr Sigmund z Weilburka. Jaké wšak uzawření se stalo, není známo.

Zrowna toho nedělního dne staly se wšak opět nowé wýtržnosti w Praze odmlauwáním proti hlasatelům odpustků na kázáních. Tři jinoši, jak se zdá stawu řemeslnického,[49]) jejichž jména křestná byla *Martin, Jan* a *Stašek,* jsau z té příčiny zajati, jeden w kostele Týnském, druhý u sw. Jakuba w kostele klášterském, třetí w kostele sw. Wíta na hradě, a odwedeni na radnici Staroměstskau, kdež s nimi konšelé mínili

[49]) *Beneš minorita* pag. 67 nazýwá je *famuli.*

1412 přísně naložiti dle nedáwného ohlášení swého a rozkazu králowa. Jiných wíce, kteří w tom též byli postiženi w kostele Pražském, bylo toliko urwáno, zmrskáno neb kyji zbito od žáků kůrních.

Obáwání, že zajatí tři jinoši budau měti ztrátau žiwota splatiti swé prowinění, spůsobilo welké rozčilení w lidu Pražském, a pohnulo zwláště mistrem Janem Husí, poněwadž postawení se jeho proti odpustkům bylo pro zajaté wlastním podnětem k jejich činu. Z té příčiny Hus hned ráno druhého dne (11 Července) odebral se s mnohými mistry a študenty na radnici Staroměstskau, a žádal, aby byl puštěn před konšely ku promluwení s nimi. Puzen musil k tomu býti tím wíce, když hned ráno dali konšelé wolati biřicům, aby se lidé, chudí i bohatí bez rozdílu, dali nalézti na rynku, což dalo tušiti něco neobyčejného. Konšelé shromáždění dowolili Husowi k sobě toliko s několika mistry; ostatní zůstali zatím státi dole před radnicí, mistři jak študenti, kterých dle wyprawowání očitého swědka mohlo býti na dwa tisíce. Také jiného lidu sešlo se množstwí, jak následkem prowolání tak k tomuto neobyčejnému wýstupu. Hus prosil konšelů, aby nečinili nic třem zajatým, prawě, že on jest půwod, aby těm odpustkům bylo odpíráno, pročež měli-li by oněm co proto učiniti, aby jemu prwé učinili. O to konšelé wzali potaz spolu, a odpowěděli jemu a druhým mistrům, že se zajatým nic nestane, aby šli pokojně domů se swými. Tím upokojen odešel Hus do swého příbytku w Betlemě a druzí též na swá obydlí, doprowodiwše jeho.

Konšelé wšak jen užili lsti k snadnějšímu prowedení swého úmyslu. Když Hus s mistry a študenty odešel, kázali biřicům wolati na ostatní lidi, stojící před radním domem, aby se též rozešli. Když se pak to částečně stalo, dali tři zajaté jinochy wywésti na poprawu. Welký zástup oděnců wyšel k tomu z radnice, jimiž zajatí byli obstaupeni. Nicméně nedowedli jich na obyčejné místo poprawné, totiž pod pranéřem na půlnoční straně rynku, poněwadž nejspíš daw lidu opět se wšech stran se sbíhajícího nedopustil toho; nýbrž zawřewše řadami oděnců

těsný kruh okolo zajatých na místě blízko domu Jana Celného při rohu železné ulice (č. 548), tu stínali je. Přitom wolal biřic: kdo by se téhož dopustil, že se mu má též státi. K slowům těm mnoho okolo stojících swětských i duchowních, mužských i ženských wolalo, že se stínaným křiwda stala, že jsau hotowi pro to též podstaupiti. Někteří jsau také hned zjímáni a odwedeni do šatlawy. Ale tím wětší bylo reptání a rozbroj w lidu. W tom, když nejspíš oděnci po wykonání poprawy poodstaupili, tak že byl wolný přístup k místu, přiběhla milosrdná žena, a položila na zem tři prostěradla bílá, aby těla sťatých jimi byla pokryta; a hned seřadil se welký průwod mistrů, bakalářů, študentů a jiného lidu, řízený mladým mistrem Janem z Jičína, kteříž před očima konšelů a oděnců wzali těla a počali je nésti nábožně ku pohřbu. Mistr Jičín začal welikým hlasem responsoř: Isti sunt sancti, to jest: tito jsau swatí, dle obyčeje zpěwu o swatých mučennících; a tak neseni jsau sťatí jinoši u welkém zástupu osob wznešených i obecných obojího pohlawí s hlasitým zpíwáním i také s mnohým pláčem a lkáním do kaple Betlemské, a tam pohřbeni. 1412

K náboženskému tomuto rozhorlení přiměšowalo se dílem také popuzení národního citu při českém obywatelstwu proti německému. Přičítáť očitý swědek toho příběhu, starý letopisec český, welkau přísnost užitau proti jinochům také tomu, že prý tehdáž konšelé byli samí Němci, kteří sobě zjednali také oděnce wesměs německé, a horší se na německé obywatele, kterých mnoho bylo přítomno, bezpochyby že jednání konšelů w tom schwalowali. Mezi konšely tehdejšími byli ze známých nám rodin německých Sigmund Rokycanský, Fridrich Kussenpfenning, Albrecht Kamaréř, Purkart z Aldemburka, Sigmund Klementer, Martin Cášský, kteříž s wíce jinými činili německau wětšinu w raddě, ač twrzení, žeby wšichni konšelé byli býwali Němci, nebylo prawé doslowně.

Rozčilení, jaké spůsobila tato poprawa w obywatelstwu Pražském, patrně překwapilo konšely, tak že se báli z něho zlých následků. Protož hned nazejtří, w auterý dne 12 Čer-

1412 wence, hleděli se zbawiti wězňů sebraných předešlého dne, nechtíce trestáním jich ještě wíce popuditi obce. Bylo pak jim k tomu potřeba užiti zase jisté lsti, protože wěznowé, jak se zdá, nechtěli jednoduše odjíti. Musiliť biřicowé oznámiti zajatým, že mají jíti před konšely k wýslechu; když pak k wyzwání tomu wyšli ze šatlawy, zawřeli biřicowé šatlawu i radnici, a kázali jim pryč jíti k swým domowům; kteří pak se protiwili a zůstali státi před radnicí, ty biči odhrozili odtud. Tím wšak jen ještě wíce osmělil se lid. Wšudež mluwilo se proti konšelům, že dali nesprawedliwě stíti newinné lidi; a po kolik dní přicházelo wždy mnoho set lidí před radnici, wolajíce, že chtí též umříti pro onu prawdu. Biřici měli co wolati každý den, aby se lidé před radnicí nescházeli; čím wíc wolali, tím wíc jich přicházelo, a když je na chwíli rozehnali, scházeli se brzy znowu. Newědauce, co si počíti, jeli konšelé ku králi, a žádali rozkazů od něho, poněwadž by rozbroje nemohli utišiti. Král Wácslaw rozhněwal se, a řekl jim prý: „Byť takowých lidí bylo tisíc, ať se jim stane jako oněm, a nemáte-li dost poprawců a katů w tomto králowstwí, dám přiwésti z jiných zemí.“ Ale konšelé chránili se učiniti dle prchlých slow králowých.

Rozezlení králowo na wzdorné chowání lidu Pražského přispělo wšak snad k tomu, že se konečně naklonil ke splnění rady fakulty theologické a nařídil společnau schůzi duchowenstwa a university, jak ji fakulta nawrhowala, aby se w ní stalo odsauzení artikulů wýše zmíněných. Schůze tato na spůsob nějaké synody neobyčejné byla držána již prwní sobotu potom dne 16 Čerwence na *radnici Staroměstské.* Byli w ní přítomni biskupowé (snad Konrad podkomoří a některý z biskupů swěticích, neznámo zdali též arcibiskup Albík),[50]) mnozí kanowníci, mezi nimiž připomíná se zejména někdejší generalný wikář doktor Jiří z Bora, někteří opatowé, faráři Pražští a jiné duchowenstwo, též konšelé Staroměstští a snad i druhých měst Pražských; a pro strach lidu rozdrážděného byla

[50]) Že byl arcibiskup Albík nazejtří potom dne 17 Čerwence w Praze, swědčí listina w *lib. erect.* IX. O. 5.

radnice osazena mnohými oděnci. Universita wšak, která se 1412
měla zwláště účastniti odsauzení artikulů, rozdělila se na dwě strany. Doktoři theologie, mezi nimiž zwláště Štěpán Páleč, Stanislaw ze Znojma, Jan Eliášůw a Ondřej z Broda, i wíce jiných dostawili se na radnici, a byli hlawními náwodčími w tamějším jednání; druzí wšak a takměř wětšina mistrů, totiž Husowa strana w učení Pražském, a s nimi skoro wšichni bakaláři a študenti shromáždili se w kolleji Karlowě, kdež mistři wzali mezi sebau radu, majíce w čele swém rektora university, mistra Marka z Hradce Králowé. Pokládajíce prosté odsauzení 45 artikulů z knih Wiklefowých a schwálení šesti artikulů fakulty theologické za nedůwodné, wyprawili ze swého prostředka posly na radnici, aby členy university tam přítomné wyzwali, by se odebrali k nim do kolleje jakožto místa k jednání university ustanoweného. Poselstwí to podstaupil rektor sám spolu s dwěma jinými mistry, Fridrichem Epinge [51]) a Prokopem Plzenským, i jinými průwodčími. Když pak doktoři theologie a jejich saudruzi tomu místa dáti nechtěli, učinil mistr Marek se saudruhy swými we shromáždění na radnici odpor proti odsauzení artikulů, pokud by nebylo odůwodněno z písma swatého. Shromáždění wšak ,nedbajíc toho, učinilo nicméně nález, aby nikdo artikulů w něm čtených nehájil pod klatbau, pod ztrátau jmění a wypowěděním ze země.[52])

W neděli nazejtří po této schůzi (17 Čerwence) sešlo se množstwí lidu w Betlemě, dychtiwi jsauce slyšeti, co by Hus řekl na kázání o jinoších odprawených. On wšak nebyl se

[51]) O Fridrichowi Epinge nenachází se žádná zmínka w úředních pamětech university. Hus o něm píše w traktatu *de ecclesia* cap. 22: (De excommunicatione) fecit positionem solempnem sanctæ memoriæ pius Christianus et magnus zelator et scrutator legis Christi magister Fridricus Epinge, baccalaureus juris canonici, tractans illum articulum: Nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat, ipsum esse excommunicatum a Deo. Widěti z toho, že do roku 1414 zemřel.

[52]) Z rozličných příliš krátkých zpráw o tomto shromáždění na radnici jsau nejdůležitější listina w Palackého *Documenta* p. 451—457, zmínky w českých *spisech Husowých* II. 59, 80, a w traktatech jeho proti Stanislawowi ze Znojma (*Opera Hussii* I. 331), a *de ecclesia.*

1412 ani účastnil oslaweného pohřbu jejich,[53]) ani se tentokrát nezmínil slowem o té příhodě; což mu lidé za zlé brali, prawíce, že prý mu biřic ústa zamkl a konšelé. Možná, že pohnútka jeho byla, nedrážditi lidu beztoho ještě až příliš pobauřeného. Teprwé w neděli druhau, o týden později (24 Čerwence), učinil zmínku o mládencích, zwelebuje newinnau smrt jejich a napomínaje posluchačů swých, aby se žádnými mukami nedáwali odstrašiti od prawdy.

Zcela jináč již tehdáž mluwil někdejší přítel Husůw Páleč. Maje kázání w kostele sw. Hawla, wystříhal posluchače swé od učení Wiklefowa, které byl jindy zastáwal. Zřejmě nazýwal Wiklefa kacířem, a to kacířem tím nebezpečnějším, čím prý opatrněji bludy swé ukryl a ohradil písmy. Tak osladlé, prawil, jsau mnohým spisy jeho, že jest jim sladko jíti pro ně na smrt; jakož jste widěli, kterak jsau někteří sladce a směle sklonili hlawy swé pod meč. A toť prý jest welké znamení kacířstwí; neboť prý mezi námi sotwa by se našel jeden a snad žádný, aby se wydal na smrt pro wíru. A zase: Hle! prý, jak bojácná jest jejich wíra, poněwadž nesmějí nikam s ní wyjíti. Nebo kdyby šli do Říma neb jinam, ku příkladu do Němec, a nechtěli se jí odříci, byli by upáleni co kacíři. Ale my s naší wírau můžeme bezpečně jíti kamkoliwěk. — Málo těchto slow naznačuje tuším zřetelně lichau powahu člowěka toho, s nímž Hus tehdáž již nemluwil. Bylť se s ním rozžehnal w jisté poslední rozprawě slowy: Přítel Páleč, přítelkyně prawda! Když jsau obadwa přátelé, swaté jest přední čest dáti prawdě.

Powstání Husowo proti odpustkům papežským bylo takowým útokem na swatokupeckau saustawu spráwy církewní, že musilo newyhnutedlně wzbuditi proti němu bauři z nejwyššího místa w duchowenstwu, od dwora Římského. Tam se byla protahowala práwní rozepře jeho s arcibiskupem Zbyňkem až do smrti arcibiskupowy bez ohledu na umluwu s ním učiněnau w Praze a bez wšelikého jiného powšimnutí přímluw

[53]) Wiz Palackého *Documenta* 312.

krále Wácslawa, leč že papež Jan byl nedlauho po wyřknutí 1412
klatby proti Husowi od kardinála Colonny odewzdal další jednání w té při jiným několika kardinálům; když wšak tito dali místo wýmluwám Husowým, proč se nestawěl osobně, aspoň potud, že připustili důkaz prawdy o nich skrze swědky, odňal jim při zase, a poručil ji toliko jednomu z nich, kardinálu Ludwíkowi de Brancatiis, který jí wšak nechal ležeti stranau, nečině žádného konce. Wšeliké naléhání prokuratorů Husowých o to bylo marné.

Po smrti arcibiskupa Zbyňka, když se pokus o smíření s ním nedokonal, dali prælati kostela Pražského nejspíš ještě před konečným stwrzením mistra Albika za nástupce jeho wznésti opět žalobu na Husa u dworu papežského skrze kanowníka Jana Cifru již wýše zmíněného a kněze Michala řečeného *de Causis*. Byl to člowěk powěsti nechwalné, rodilý z Německého Brodu, dle mateřského jazyka Němec. Od roku 1399 byl farářem u sw. Wojtěcha w Jirchářích na Nowém městě Pražském; ale duchowní úřad neležel mu příliš na srdci. Maje nějakau známost w hornictwí, wzal na sebe úkol od krále Wácslawa, připrawiti zlaté doly Jílowské w lepší staw, k čemuž swěřeny jsau mu potřebné peníze. On wšak ničeho nepořídiw, i s penězi utekl ze země asi roku 1408, a odebral se ke dworu papežskému, kdež jak se zdá žiwil se prowozowáním práwnictwí. Zjednán jsa od prælatů, předložil kardinálowi de Brancatiis žalobu na Husa, kterau jej směle winil ze wšech kacířských učení, jež byl Hus nejednau weřejně zamítal, wedlé toho pak z neposlušnosti k církewním předstaweným a z pobuřowání lidu, žádaje aby byl prohlášen za kacíře, zbawen úřadu kazatelského, přinucen k odpřisáhnutí bludu a trestán dle zákonů.

Přičiněním nowých těchto žalobců zatwrdil se nejspíš kardinál Brancas tím wíce proti plnomocníkům Husowým, tak že, když na něj častěji docházeli žádajíce skoncowání pře, on konečně zakázal jim Husa dále zastupowati, a také aby k němu wíce nechodili, poněwadž jich wíce slyšeti nemíní; neb že má rozkaz ten od papeže. Když pak oni nic-

1412 méně nepřestali usilowati, jsau někteří z nich zawřeni, a pobrány jim některé jejich wěci. Hlawního zastánce Husowa, mistra *Jana z Jesenice*, jal se Michal de Causis osočowati samého co kacíře, a podal již někdy ku konci roku 1411 také proti němu žalobu, předně co podporowateli Husa w jeho kacířstwí, zadruhé pro některé wěty zastáwané prý od něho weřejně w síni kolleje práwnické w Praze roku 1407 dne 25 Září. K žádosti Michalowě wydal auditor papežský, kterému žaloba tato byla odkázána, proti Jesenicowi rozkaz, aby neodcházel ze Říma, až by se z obwinění toho dostatečně wywedl; ano z rozkazu papeže samého byl potom w měsíci Březnu roku 1412 uwržen do wězení. Mistr Jan z Jesenice wšak dobyl se z wězení tohoto ještě téhož měsíce Března, a utekl ze Říma do Bononie; začež, když nestál k roku, wyřčena jest proti němu klatba dne 29 Července 1412. Také druzí prokuratoři Husowi opustili Řím, jak se zdá, ještě o něco dříwe, po rozličném jiném příkoří, meškawše při dwoře papežském darmo asi půl druhého léta. Útraty Husowy na takowéto wedení pře jeho činily wíce než 1100 zlatých, kterými owšem byl opatřen od mocnějších přátel swých.

W čas wyřčení klatby na Jana Jesenického w Římě byly tam již zpráwy o odporu, jejž wzbudil Hus w Praze proti kupowání odpustků papežowých, i také nowá žaloba naň, kterau proto zaslalo duchowenstwo Pražské do Říma. To teprw bylo dworu papežskému pobídkau ke skoncowání pře Husowy, owšem nyní spůsobem jemu protiwným. Papež Jan odewzdal ji opět jinému saudci, kardinálu Petrowi titulu sw. Anděla, kterýž bez dalšího jednání wydal rozsudek již během měsíce Července. Bylo jím wyřčeno stížení klatby na Husa wydané předešlého roku od kardinála Odona (*aggravatio*), tak aby klatba byla weřejně wyhlášena s napomenutím wšech weřících, aby s ním nikdo neobcowal w jídle, pití, w rozprawě, w kupowání a prodáwání, w zacházení, do hospody přijímání, ohně a wody podáwání, i aby také lidé jeho neboli čeleď nebyli připauštěni k službám božím. Kdyby Hus w této pokutě setrwal zatwrzele do dwadceti dní, wyřčeno zároweň opětné stížení

(*reaggravatio*), tak aby každý též byl we klatbě, kdož by s ním 1412
obcowal jakýmkoli spůsobem, a w každém místě, kdež by se Hus zdržowal, aby byly staweny služby boží na tak dlauho, co by tam byl, i na jeden den po jeho odchodu. Opět pak když by potom we dwanácti dnech nestal se hoden rozhřešení, aby w místech, kamžby se uchýlil, zachowáwán byl interdikt až tři dni po jeho odchodu, a po opětném ohlášení klatby a stížení i opětného stížení we wšech kostelích, klášteřích a kaplích aby bylo třemi kameny hozeno na dům jeho příbytku na znamení wěčného prokletí.

Rozsudek tento dostal se do Prahy bezpochyby někdy w měsíci Srpnu roku 1412. Hus sepsal proti němu weřejné oswědčení, jímž se *odwoláwal ku Kristu* jakožto saudci nejsprawedliwějšímu, že se mu stáwá křiwda; neb že měl omluwy dostatečné ze swého nestání před papežem, ale po dwě léta nemohl od něho dosáhnauti slyšení o nich; pročež nazýwal klatbu tuto na sebe wydanau nedůwodnau a ničemnau.

Zatím wšak nebyl ještě konec wšem krokům dworu papežského proti němu a jeho přátelům. Teprw nejspíš po wydání rozsudku kardinála Petra od sw. Anděla přišly do Říma zpráwy o dalších příbězích Pražských, které se staly po disputací Husowě proti odpustkům, jmenowitě o wýtržnostech, kterými byly papežské bully uwedeny w posměch. Na základě zpráw těch složil Michal de Causis při dwoře papežském nowé žaloby, kterými se hanliwě dotýkal samého krále Wácslawa, zwláště pak žádal, aby někteří zalíbení dwořané králowi byli osobně obesláni do Říma, zejména pan Jindřich Lefl z Lažan a z Bechyně, zemský heitman Wratislawský we Slezsku, pan Jan Sádlo sekretář králůw a panoše Jan Řitka z Bezdědic; mimo to pak naléhal na to, aby Hus jakožto zřejmý hajitel učení Wiklefowých a jiní, kteří s ním w tom stáli za jedno, prohlášeni byli bez dalšího saudního jednání za kacíře a co takowí aby byli zjímáni a k trestu wydáni moci swětské, též aby knihy Wiklefowy byly páleny w Římě a wšudež, kde by se našly. Co trestu hodní saudruzi Husowi jsau přitom znamenáni *Jan z Jesenice, Zdislaw z Wartenberka, Jakub ze*

1412 *Stříbra, Prokop z Plzně* a *Marek z Hradce.* Papež Jan se chránil wystaupiti přísně proti králi Wácslawowi, jehož pomoci potřebowal doposud proti wzdoropapeži Řehoři, aniž se odwážil dotýkati se přímo dwořenínů jeho; ale w jiném we wšem schwálil přednešení sobě učiněné,[51]) a následkem toho wyšla nowá bulla do Čech, rozkazující, aby byl Hus zajat a odewzdán buď arcibiskupu buď biskupu Litomyšlskému neb jinému saudu k odsauzení a k upálení, aby kaple Betlemská jakožto hnízdo kacířstwí byla rozbořena a srownána se zemí, i aby swrchujmenowaní pomocníci Husowi a wšichni jiní byli w klatbě, a kdyžby po napomenutí w třidceti dnech neodpřisáhli, aby se potom do 40 dní stawili osobně při dwoře Římském a odpowídali k žalobě Michala de Causis.

Wyhlášení klatby papežské na Husa a rozkazy tyto ještě krutější spůsobily opět náramné rozjitření w obywatelstwu Pražském. Když po projití lhůty prwního stížení klatby asi snad w měsíci Září nařízeno bylo *stawení služby boží* po celé Praze, wyjma jediné Wyšehrad, hájený proti tomu zwláštními privilegii tamější kapituly, když následkem toho kněží odpírali jmenowitě i křtění dětí a pochowáwání mrtwých; popudila se tím část obywatelstwa Husowi příchylná wíce než prwé proti kněžím; jiná část zase popudila se proti Husowi, nechtíc pro něj snášeti tyto swízele; a rozdělení toto w strany stalo se hlawně dle dwau národností wedlé sebe obýwajících. Němci Pražští skoro wesměs počali se chowati nepřátelsky proti Husowi; Čechowé wětším dílem zastáwali se ho, ačkoli wšak i z nich někteří ustrašeni odchýlili se ke druhé straně. Nejwzdorněji chowali se proti duchowenstwu papeže poslušnému někteří dwořané; počaliť sami pohřbíwati mrtwé, když toho kněží nechtěli činiti. Hus sám, nedbaje na interdikt, kázal jako jindy každau neděli w Betlemě, a wedlé něho nejspíš také druhý kazatel Betlemský, kněz *Mikuláš z Miličína,* nástupce Jana Štěkny. Tu se smluwili Němci proti Husowi, chtíce se propůjčiti k wykonání rozkazu papežského, aby byl zajat. W den poswícení Pražského, totiž 1 Října, srotili se

[51]) Palackého *Documenta* 3c. 457—460·

w odění, se samostříly, s sudlicemi a s meči wedením *Bernarda Chotka*, oprawce kostela sw. Filippa a Jakuba, w jehož osadě ležela kaple Betlemská, i obořili se na *Betlem* práwě w čas, když Hus kázal. Ale posluchači jeho, ačkoli bezbranní, směle se postawili protiwníkům ozbrojeným, a přinutili je k odstaupení. Útoky na Husa opětowaly se wšak i potom rozličným spůsobem, tak že se musil báti o žiwot swůj. Hledě pak přitom také na auzkost lidu, který těžce pohřešowal posluhowání swátostmi a tudy klesal na mysli, odhodlal se konečně opustiti Prahu, aby příčina interdiktu byla odstraněna.[55]) 1412

Po jeho odjezdu byla držána schůze na radnici Staroměstské, swolaná nejspíš od konšelů, we které se jednalo o rozboření kaple Betlemské dle rozkazu bully papežowy. Bylo to nejspíš shromáždění celé obce, we kterém wšak Čechowé obzwlášť a Němci obzwlášť se radili. Němci prohlásili se, aby kaple byla zbořena, a také někteří sausedé čeští s nimi se w tom srownali, z nichž jeden, jménem Jan Holubář z celetné ulice (č. 592), učinil potom promluwení k Čechům, zdali by k témuž chtěli přiwoliti. Shromáždění sausedů českých wšak wyslowilo se proti skutku takowému, jehož se tudy strana druhá sama o sobě neodwážila.

Stranění pro Husa a proti Husowi bylo bezpochyby příčinau rozličných jiných rozbrojů a nepokojů we městě. W měcíci Listopadu roku 1412 připomíná se zajmutí některých obywatelů Nowoměstských z osady sw. Petra na Poříčí, jehož příčina snad také sauwisela s těmito náboženskými různicemi. Konšelé Nowoměstští ujímali se jich, jezdíce s přímluwami za ně ku králi, a poskytli jim několikkrát po několika grošících z obecních důchodů na přilepšení w jich wazbě.[56])

[55]) Wiz *Spisy Husowy* II. 173, kdež on sám udáwá, že odstaupil, „když jsú hledali mého bezžiwotie", a zase psaní jeho ku Pražanům w Palackého *Docum.* 46, kdež prawí: fugi, ut non sim iniquis occasio æternæ damnationis, justis quoque causa passionis et tribulationis, item ne dementes officium divinum arrestarent. S tím se dá w jistém smyslu srownati udání žalobníků na Husa w Kostnici: quod idem Hus de anno domini 1412 propter rebellionem et inobedientiam suas prædictas fuit de civitate Pragensi expulsus ꝛc. (*Docum.* 203.)

[56]) Zápisky o tom w knize berní Nowého města A. 8—9.

1412 Také w universitě Pražské byla welká roztrž z příčiny náboženstwí, která se objewila jmenowitě při wolení rektora tří fakult o sw. Hawle roku 1412 po skončení rektorstwí mistra Marka z Hradce. Doktoři theologie, kteří byli w menšině s nepřátelským smýšlením swým proti Husowi a jeho staupencům, zasazowali se o zwolení swého stranníka, mistra Mikuláše Hrnce (Cacabus), bakaláře w práwích; a když wětšina nechtěla se k tomu nakloniti, odešli ze shromáždění, kteréž potom zwolilo Husowa důwěrného přítele, mistra *Křištana z Prachatic,* faráře sw. Michala na Starém městě. Po některém smlauwání mezi stranama nezbylo theologům nic jiného než se tomu podrobiti.

Teprw někdy krátce po této wolbě nawrátil se do Prahy mistr *Jan z Jesenice.* Bylť po swém útěku z wězení papežského w Římě odešel odtamtud předně jen do Bononie, a tam zůstal, konaje dále swá studia práwnická w tamějším obecném učení. Zdá se, že w Římě neweděli, kde se zdržowal, když tam na něj byla wydána klatba dne 29 Čerwence toho roku. O několik neděl později wšak, w měsíci Září, přišel do Bononie rozkaz od papeže Jana k generalnému vikáři biskupstwí tamějšího a ku představeným města, aby Jana z Jesenice zajali; což i stalo se. Tu wšak, jak se zdá, ujali se ho přátelé jeho w universitě Bononské na základě swobod swého učení, tak že wymohli propuštění jeho jakožto swého spolučlena z wězení obecního, ano wykonali i powýšení jeho za doktora práw, ač prý bez wědomí rektora a některých jiných, kterým náleželo w tom práwo, a s opominutím obyčejných přitom obřadů. Prwé nejspíš, než se dwůr papežský o tom dowěděl, zachránil se Jan z Jesenice bez dalšího meškání útěkem do Čech. Dne 18 Prosince držel za spráwy nowého rektora university Pražské, Křištana z Prachatic, slawnau disputací w kolleji, kterau dokazowal ze zákonů církewních, že klatba wydaná od papeže proti Husowi byla práwně neplatná a nijaká.

8.

Marné pokusy o utišení různic w duchowenstwu až do Husowa odjezdu do Kostnice.

(1412—1414.)

Nikdo nám neprawí wýslowně, jaké bylo mínění krále 1412
Wácslawa o wydání papežské klatby na Husa a o nařízení interdiktu w Praze, hned když se obojí stalo; ale z pozdějšího chowání jeho dá se sauditi, že mu bylo nemilé. Neb ač byl prwé nařizowal přísnost proti wýtržníkům w Praze w různici o odpustky; později počal se předce zase ujímati strany Husowy; a dwořané jeho, jak bylo widěti, nikdy nepřestali napomáhati snahám Husowým; rowněž pak také králowna Žofie nikdy netajila swé náchylnosti k nim, ano i po wyhlášení klatby a stížení i také interdiktu zhusta nawštěwowala osobně kázání Husowa w Betlemě.

Král Wácslaw, který po mnohá léta míwal w největším zalíbení wenkowská sídla swá na Žebráce a na Točníku, změnil nejspíš tohoto času chuť swau, když co padesátník již snad méně než jindy nacházel rozkoše w lowectwí. Asi roku 1410 nebo ještě o něco dříwe počal sobě stawěti zámek nedaleko Prahy w lese u Kunratic, který se měl dle jeho jména nazýzýwati *Wenzelštein*; ale lidé říkali mu jen prostě *Nowýhrad u Kunratic*.[57]) Již roku 1411 byl tento zámek nejšpíš wětším dílem dostawen, a počalo se dělání příkopu okolo něho, který měl býti 15 loket hluboký a 30 široký. Tak zněla smlauwa o to zawřená dne 20 Čerwna toho roku se zedníkem Nowoměstským Řehořem a bratrem jeho Maříkem Otrole, kteří přejali to dílo za 150 kop grošů.[58]) Roku pak 1412 dne 8 Března byla uzawřena smlauwa se skalníkem Jakubem rowněž z Nowého města o stawbu rybníka pod hradem, který měl jíti přes celau šíři tamějšího údolí od jedné stráně ke druhé; a musil Jakub skalník do rukau stawitele zámku Hertwina a kamenníka téhož díla Křížka i písaře stawebního Blažeje

[57]) I w listině krále Wácslawa dne 10 Října 1412 dané na tomto zámku zní datum německy: geben zum Newenhus bei Prage.

[58]) W pamětní knize Nowoměstské f. 303.

1412 slíbiti pod ztracením hrdla, že dílo to hned započne a dokoná bez přetržení.[59]) Wozily se sic ještě w měsíci Září toho roku a ještě i později cihly ke stawbě Nowéhohradu,[60]) ale nepochybně jen k menším dostáwkám; neb téhož měsíce ne-li i dříwe přebýwal již král Wácslaw na zámku tomto, a zdržel se tam asi do polowice měsíce Října; potom pak opět tam přebýwal w měsíci Prosinci.

Ke dworu krále Wácslawa přijel toho času w měsíci Říjnu wéwoda štyrský Arnošt z domu rakauského, a pomeškal také w Praze; i přijelo též několik znamenitých poselstwí, jakož jmenowitě od krále polského Wladislawa. Možná, že s poselstwím tímto polským zároweň byl tehdáž w Praze také *Kejstut*, jinak Jindřich, bratr welikého knížete litewského Witolda, kterýž se tu roznemohl a zemřel. Tělo jeho, jak jinde zmíněno, pohřbeno jest pod kamenem mramorowým w kostele sw. Tomáše bratří paustewníků.

Wlastní úmysl krále Wácslawa při stawění Nowéhohradu byl, jak se dá sauditi, ten, že mínil stáleji než za předešlých časů býwati s dworem swým w Praze a užíwati přitom wenkowského pobytu, kdykoli se mu zachtělo, w nejbližším okolí hlawního města bez dalekého jezdění. Nacházímeť jej w potomních létech wětším dílem w Praze, kdež sobě znamenitě rozprostranil bydlo we městě. Krom starodáwných dworů swých u černého orla a u sw. Benedikta i nowějšího na Zderaze zřídil totiž pro swůj dwůr také tak zwaný *dům Hankůw* (č. 587), někdy kancléře nejwyššího Hanka Brunonowa, který naň spadl po jeho smrti; k tomu pak zděděw po markrabí Joštowi morawském welký dům jeho na rynku Staroměstském (č. 930), darowal jej roku 1413 manželce swé králowně *Žofii*, kteráž tu nepochybně odtud přebýwala s dworem swým oddílně od dworu králowa.

Mezitím byl se Hus po swém odchodu z Prahy asi w měsíci Říjnu[61]) roku 1412 uchýlil nejprwé do krajiny welmi

[59]) W jiné pamětní knize téhož města A. 14.

[60]) *Liber collectarum Novæ civit. Prag* A. 6.

[61]) S jistotau wí se toliko, že byl Hus z Prahy pryč již w měsíci Listopadu, ježto jest jeden z dopisů jeho wenkowských (Palackého *Docum.* 44)

wzdálené w jižních stranách země české, kdež mu jeden ze ctitelů jeho stawu panského, pan Jan starší z *Austí*, propůjčil útočiště na twrzi řečené *Kozí* nedaleko městečka swého Austí nad Lužnicí. Zdá se, že se některý čas s bydlištěm tímto tajil, tak že se o něm w Praze obecně newědělo, a zwláště newěděli o něm jeho nepřátelé.[62]) Odtamtud dopisowal častěji do Prahy, napomínaje někdejší posluchače swé w Betlemě a Pražany wůbec ke stálosti we wíře. Dopisy tyto býwaly nejspíš čítány w kapli Betlemské, kdež Hus na čas swého wzdálení zůstawil náměstka we swém úřadě kazatelském, jistého kněze Hawla čili *Hawlíka* a jemu ku pomoci tuším mladého mistra *Martina z Wolyně*,[63]) wedlé důwěrného druha swého mistra Mikuláše Miličinského. Z Kozího psal Hus také nejwyšším úředníkům zemským a jiným pánům shromážděným na sněmě a saudě, který byl držán w Praze w druhé polowici měsíce Prosince čili o suchých dnech před hodem wánočním, weda stížnost na pronásledowání, které zkaušel, a žádaje, aby se zastali swobody kázání slowa božího. 1412

Na saudě tomto zpěčowal se probošt sw. Jiljí Wítek z Černčic odpowídati k půhonu Albrechta z Konopiště we při o swobodné dědiny, pod záminkau, že se nacházel žalující w klatbě od arcibiskupa; ale páni uznali za práwo se schwálením krále Wácslawa, aby námítka takowá při saudě zemském neměla žádné platnosti.[64]) Také pak žádost Husowa k sněmu nezůstala bez aučinku. Páni wzali w uwážení, jak by prý škodliwá příčina různice w duchowenstwu, pro kterau králowstwí toto a obywatelé jeho w rozličných zemích okolních těžce jsau nařčeni, odstraněna a z kořene wywrácena

psán před adventem, který se počínal toho roku dne 27 Listopadu; ale k wíře podobá se, že se wzdálil z Prahy již dříwe následkem tamějších útoků na sebe, když se tyto práwě zjewují již 1 Října.

[62]) Quaeritant et colloquuntur sacerdotes similiterque alii, ubi sim ego, píše Hus w listě swém ku Pražanům ještě krátce před wánoci 1412 (*Docum.* 46).

[63]) Tento, jak za to mám, míní se w psaní Husowě w Palackého *Docum.* 33 (magistris Martino et Nicolao de Miličin).

[64]) *Archiv český* IV. 539.

1412 býti mohla; a dle usnešení jejich uzawřel král Wácslaw, aby k tomu cíli byla držána mimořádná *synoda* duchowenstwa.

Již některый čas předtím byla se stala zase změna s arcibiskupstwím Pražským. Mistra *Albika* omrzelo brzy wysoké toto důstojenstwí, bezpochyby pro těžkosti s ním spojené tehdejšího času, když pro různice náboženské bylo nesnadno zachowati se w něm jednostejně králi i dworu Římskému. Albikowi byl milejší dobrý bezpečný důchod než čest spojená sice ještě s wětším důchodem ale také s těžkými starostmi; i zawřel tedy smlauwu, jak se srownáwala se swatokupeckým obyčejem toho času, kterau arcibiskupstwí swého postaupil *Konradowi z Vechty* biskupu Olomauckému, Konrad pak swého biskupstwí postaupil patriarchowi Antiochenskému *Wácslawowi z Buřenic,* nejwyššímu kancléři králowu, a patriarcha postaupil Albikowi proboštstwí Wyšehradského.[65]) Ke směně té bylo potřeba swolení dworu papežského, jehož obdržení stálo něco času jakož nepochybně i mnoho peněz. Nicméně postaupili sobě welcí obročníci již napřed spráwy swých beneficií, někdy při sklonku roku 1412, a tudy počal se Konrad nazýwati prozatím poručníkem a spráwcem arcibiskupstwí Pražského we wěcech duchowních i swětských (gubernator et administrator in spiritualibus et temporalibus), Albik pak nazýwal se spráwcem proboštstwí Wyšehradského.

Konrad z Vechty byl jako Albik rodem Němec, k tomu z ciziny, totiž z Westfal, přitom wšak králi Wácslawowi neméně oddaný, jakož stál od dáwna w jeho službách, někdy co mincmistr, do té chwíle pak co králowský podkomoří. Teprw bez-

[65]) Mirabile cambium fecerunt! prawí o tom skladatel posloupnosti biskupů a arcibiskupů českých (*Script. rer. Boh.* II. 446). Sed utinam illud cambium esset sine Simonia maxima! — Smlauwa tato musila se státi již někdy w měsíci Září 1412 nebo snad ještě dříwe. Nebo Konrad biskup Olomaucký nepochybně teprw po té smlauwě složil úřad podkomořího; w úřadě tom pak nacházíme nástupce jeho již 10 Září 1412; připomínáť se co *novus subcamerarius* toho dne w berní knize Nowoměstské, kdež Konrad naposledy ještě se uwodí co podkomoří 22 Červma toho roku. Dne 8 Října uwodí se Albik ještě co arcibiskup w *lib. erect.* IX. O. 9, z čehož následuje, že se odewzdání spráwy arcibiskupstwí od něho Konradowi stalo teprw po tomto dni.

pochyby po zawření smlauwy s Albikem o arcibiskupstwí wzdal 1412
se tohoto swého úřadu swětského, ku kterému se ostatně wlastnosti jeho mnohem lépe hodily než k nowému úřadu duchownímu. Dle přání krále a sněmu wyšlo od něho co spráwce 1413
arcibiskupstwí nařízení ke wšem prælatům, doktorům práw, mistrům a jiným „oswíceným mužům, jak swétským tak řeholným“, aby se z příčiny wýše oznámené dali najíti k zamýšlené synodě dne 2 Unora roku 1413 w Českém Brodě městě arcibiskupském, kdež měl spráwce arcibiskupstwí sám i biskup Litomyšlský osobně býti přítomen k slyšeni jejich rady a k ustanowení se na potřebných prostředcích. Jiné wyhlášení o tom učinil zároweň král Wácslaw dne 3 Ledna 1413, nařizuje také od sebe wšechněm, jichž se týkalo, aby na jisto přišli, a slibuje jim swau ochranu a bezpečnost na cestě.

Příčina, proč nebylo shromáždění toto swoláno do arcibiskupského domu w Praze, jakožto obyčejného místa synod, možná že nebyla jiná, než že nastáwající arcibiskup Konrad ještě neměl swého sídla w tom domě, protože mu nebyl posud od předchůdce jeho postaupen. Nedlauho wšak potom, dne 25 Ledna 1413, kaupil arcibiskup Albik dům na Nowém městě Pražském na příkopě proti Starému městu w nynější třídě Ferdinandowě (č. 116) pro sebe, pro swau tetu Kateřinu (sestru jeho matky) a pro dwě dcery swé, Martu a Kateřinu, za 60 kop grošů, a přebýwal tu potom; následkem pak toho stala se snad teprw změna w místě pro synodu ustanoweném, tak že předce nebyla držána w Českém Brodě, nýbrž w domě arcibiskupowě na Malé straně Pražské.

Mezitím byl se brzy po wánocích roku 1412 mistr Jan Hus nawrátil do Prahy, a počal i kázati w Betlemě, ježto mu otázka, zdali dobře učinil, když se pro nepřátely swé wzdálil od úřadu kazatelského, od počátku nepokojila swědomí.[66]) Nejspíš mínil se přitom také uraditi s přátely swými w Praze o spůsob, jak by se měli zachowati k nastáwající synodě. Jak

[66]) Swědčí o tom krom rozličných zmínek w jeho spisech zwláště dopis k mistrům Martinowi z Wolyně a Mikuláši z Miličína w Palackého *Docum.* 33.

1413 medle wšak počal kázati, stawili duchowní jemu protiwní opět služby boží. Když pak potom měla synoda býti zahájena w Praze, wyzwal král sám Husa, aby se z Prahy wzdálil zase, obáwaje se nejspíš, aby přítomnost jeho nebyla příčinau ke zmaření synody. Hus uposlechl, a odjel podruhé, wšak tázaw se prwé lidu na kázání o swolení jeho k tomu, a obdržew je.[67])

Naděje krále Wácslawa a pánů českých, žeby se tauto synodau docílilo nějakého smíření a tudy upokojení w duchowenstwu, byla by se mohla splniti jen při dobré wůli k tomu s obau stran, na které se duchowenstwo české tehdáž dělilo. Ale při straně Husowi protiwné nebylo žádného pomyšlení na powolnost. Smíření dle jejího smyslu mělo býti, když by se nenáwidění protiwníci jim we wšem podrobili. Takowého smyslu bylo dobré zdání, které bylo předloženo synodě od doktorů fakulty theologické a čteno we shromáždění dne 6 Unora. Doktorowé spatřowali pramen roztržky jediné w neposlušnosti jisté části duchowenstwa ku představeným církwe a w šíření kacířských učení, z něhož winili i při této příležitosti opět swé protiwníky. Nařčení, we kterém bylo králowstwí, nemohlo dle jejich mínění býti jinak odmítnuto než potrestáním těch, kteří se prý nesrownáwali we wíře s obecnau církwí. Žádali tedy, aby 45 artikulů Wiklefowých, zakázaných universitau Pražskau, národem českým a fakultau theologickau, jakož i šest artikulů wytčených předešlého roku od též fakulty, pod tauž pokutau, která na ně byla wysazena we schůzi na radnici Staroměstské, zakázány byly také od této synody, klatba pak papežská wydaná proti Husowi aby uznána byla za platnau. Se stanowiště pak toho nawrhowali co prostředky k obnowení swornosti, pokoje a dobré powěsti

[67]) Hus wyprawuje w krátkosti we swé Postille (*Spisy Husowy* II. 173): „Když jsú hledali mého bezžiwotie, ustúpil jsem; potom wrátiw se kázal jsem, a opět, kdy měl *rok o smlúwu* býti, *k žádosti králowě* a ze *swolení na kázání lidu* opět jsem ustúpil. Potom když w tom roku nic nebylo k wyswobození slowa božieho, opět jsem kázal, a wždy jsú službu stawili.“ Také slowa jeho w dopise ku Křištanowi (Docum. 57) „Aestimo, quod peccavi, ad *voluntatem regis* prædicationem dimittens“ sem se wztahují.

země: předně aby byli wšichni doktoři a mistři učení Pražského swoláni do domu arcibiskupowa, a tu aby jedenkaždý z nich před arcibiskupem a jinými prælaty přísahal, že nedrží a nechce držeti žádného z 45 artikulů dáwno zapowěděných, že o swátostech, o řádech a práwích církwe, o odpustcích, ctění ostatků swatých a jiných wěcech wěří a chce wěřiti jako církew Římská, jejíž hlawau jest papež, tělem pak sbor kardinálů, a že má poslaucháno býti představených církwe we wšem, kdež nezapowídá se od nich pauhé dobré aniž přikazuje se pauhé zlé; zadruhé aby jednání proti tomuto wšemu bylo zakázáno wšem členům university pod pokutau klatby a wypowědění ze země, týž pak zákaz aby ohlášen byl wšem duchowním i swětským lidem na synodách a na kázáních; kdož pak by se proti tomu prowinil, aby byl trestán dioecesanem, a tomu aby se nikdo nesměl protiwiti; dále aby opět bylo zakázáno zpíwání písniček dáwno zapowěděných na ulicích, po krčmách a jinde wšude; konečně aby Hus nekázal, i aby přítomností swau buď zjewnau buď tajenau nepřekážel službám božím w Praze. 1413

Náwrhů takowého spůsobu nemohla strana Husowa schwáliti, leč by byla chtěla odsauditi sama swé posawadní chowání a wšecky swé posawadní snahy. Hus a přátelé jeho popírali hlawní základ tohoto zdání doktorů theologie, totiž žeby příčinau různic bylo šíření kacířských učení, a zakládali se na tom, žeť posud nebyl nikdo z nich překázán z kacířstwí, jakož i že nařčení artikulowé Wiklefowi nebyli posud odsauzeni za kacířské od nejwyšších auktorit církwe, než toliko od jednotliwých sborů, na které se doktoři odwoláwali. Prawá a wůbec známá příčina různic prawili že jest ewangelické kázání, jímž kárají se předně swatokupci co auhlawní kacíři, kteří bují nejwíce při dwoře Římském a odtamtud rozkládají ratolesti swé po celém swětě, zadruhé zjewní cizoložníci a smilníci, za třetí lakomci a nadutci, kteří swětsky panují w duchowenstwu.[68])

[68]) Wiz Palackého *Docum.* 498.

1413 Když se mistři strany Husowy, kteří byli wětšinau w universitě, radili mezi sebau o náwrh, který by měli učiniti synodě, předložil jim mistr *Jakaubek ze Stříbra* mínční swé w ten smysl, že jest dwojí pokoj a swornost, o kterau by se mělo jednati, jedna dle swěta, druhá dle Krista. Aby se naprawil pokoj w Kristu, který záleží w zachowání zákonu jeho, že potřebí jest aby král s ostatními obywateli země pečowal o stawowání kacířstwí swatokupeckého, smilstwí a cizoložstwí, přílišného oplýwání statky zemskými a swětského panowání w duchowenstwu, aby swobodněji konalo swau powinnost kněžskau, i aby wypleněny byly wšecky zwyklosti zawedené w lidu křesťanském proti zjewnému zákonu Kristowu, od krále počnauc až do posledního laika. Poněwadž pak Hus a druzí jeho se přídržící swým kázáním zasazowali se a přičiňowali o zawedení tohoto ewangelického řádu w zemi, jim wšak mnozí duchowní zlostí zaslepení se protiwili, nechať prý obesláni budau Hus a jeho staupenci, aby odpowídali žalobám na ně a očistili se z nařčení. Pakli by se tím nedosáhlo pokoje swětského, který záleží w pokojném požíwání statků zemských, nechať na pokoji dle zákona Kristowa se přestane; neb že pak nařčení a kaceřowání nebude králowstwí na škodu.

Sbor mistrský nepřijal sice doslowně náwrhu tohoto, ale usnesl se o jiný, který wycházel z téhož stanowiště, dorozuměw se nejspíš napřed o něm s mistrem Janem Husí. Náwrh ten, čtený w synodě rowněž dne 6 Unora,[69]) bral sobě základ z někdejší wýpowědi radd králowských mezi arcibiskupem Zbyňkem a stranau Husowau. Mistři žádali, aby wýpowěd tato byla zachowáwána jakožto sprawedliwá a slušná, a poněwadž arcibiskup Zbyněk tehdáž před raddau králowskau Husa z ničeho neobwinil, aby byl Hus připuštěn k tomuto shromáždění, a kdo by ho chtěl winiti z nějakého bludu neb kacířstwí, aby to učinil před synodau se záwazkem ku podstaupení rowné pokuty, když by winy nedokázal. Pakli by toho nikdo neuči-

[69]) Udání to nachází se w rukopise bibliotheky universitní w Praze V. G. 11 pag. 128: Oblata sunt haec consilia anno domini Mccccxiii in die alias immediate secunda feria post purificationem.

nil, aby ohlášeno bylo rozkazem králowským po wšech městech, a z nařízení biskupů také ode wšech farářů, že jest Hus hotow odpowídati ze swé wíry; kdoby chtěl proti němu wystaupiti weřejně, aby to oznámil se swým jménem w kanceláři arcibiskupské. Kdyby se pak nikdo neohlásil, ať se obešlí ti, kteří udali u dworu papežského, že jsau prý w králowstwí českém, we městech Pražských a w markrabstwí morawském mnohých srdce kacířstwím nebo bludem nakažena, i ať toho dokáží, a nedokáží-li, ať jsau trestáni. Též aby byli tázáni wšichni doktoři theologie a práw duchowních i kanowníci wšech kapitul jedenkaždý obzwlášť, wědí-li jakého kacíře nebo bludaře, aby jej jmenowali, a newědí-li, ať to wyznají před weřejnými písaři a pod swými pečetmi. Když by se pak toto wše stalo, aby král i arcibiskup zakázali pod pokutau, by žádný jiného nekaceřowal, leč by chtěl o něm dokázati, i aby potom král w dorozumění s pány wyprawil slušné poselstwí ke dworu Římskému, wezma na útraty sbírku od duchowenstwa, k očištění králowstwí, a ti, kteří králowstwí nařkli u dwora Římského, ať též jdau s poselstwem na swé wlastní útraty. Konečně pro přítomnost Husowu a kázání w Praze aby nebyl opět wyhlašowán interdikt. 1413

Ze dwau wrchních představených církwe w Čechách, kteří měli dle přání krále Wácslawa oba společně řiditi tuto synodu, předsedal jí toliko jeden, totiž správce arcibiskupství Konrad. Druhý, biskup *Jan Litomyšlský*, nepřijel hned ze začátku, než mínil přijeti později. Obojí zdání, doktorů theologie i mistrů strany Husowy, jest mu proto posláno do Litomyšle ku posauzení; i wyřkl o nich mínění swé písemně dne 10 Unora. Owšem zamítl náwrh strany Husowy docela rozhodně, a schwálil náwrh theologů, ano přidal k němu radu ještě zostřující w několika kusích. Nawrhowal totiž, aby byl w universitě zřízen místokancléř, který by poblauzení mistrů i študentů wyhledáwal a trestal; aby Husowi a pomocníkům jeho bylo naskrze zastaweno kázání i aby wyklizeni byli z Betlema; též aby byly zapowěděny wšecky české knihy, kterými prý Hus a jeho pomocníci hleděli bludy swé roztrausiti mezi laiky.

1413 Pohříchu nezachowaly se nám o dalším běhu synody žádné zpráwy, a jen tolik je jisto, že k obnowení sworností mezi stranama w duchowenstwu newedla.[70]) Biskup Jan Litomyšlský bezpochyby k ní ani později nepřišel, maje tehdáž jiné saukromé starosti,[71]) a spráwce arcibiskupstwí Konrad nejspíš se neodwážil učiniti rozhodnutí na základě rad tak welice sobě odporujících.

Nepřátelé Husowi dočkali se tehdáž welkého potěšení z Říma, kdež zrowna w čas synody Pražské držáno bylo shromáždění duchowenstwa tamějšího, swolané papežem Janem XXIII a nazwané od něho obecným koncilíem, we kterémž dne 2 Unora 1413 wyřčeno jest odsauzení wšechněch knih Wiklefowých bez wýjimky, tak aby jakožto wěřícím škodliwé, byť prý obsahowaly ledacos prawého, wesměs byly páleny; následkem čehož stalo se také skutečně spálení jich, pokud se w Římě shledaly, dne 6 Unora na weřejném místě před basilikau sw. Petra. Radostnau zpráwu o tom dostal ze Říma jmenowitě doktor Jiří z Bora dopisem, který ho došel nejspíš teprw nedlauho po skončení synody Pražské.[72])

Ale radost tato zkalila se brzy potom welice s jiné strany. Neustupné a wášniwé chowání protiwníků Husowých na synodě, která dle přání krále Wácslawa měla wésti k smíření, spůsobilo obrat jim škodliwý we smýšlení krále. Strana Husowa ukazowala k tomu, kterak základní twrzení doktorů theologie, že jest část duchowenstwa českého oddána kacířským učením, nemůže poslaužiti míru, nýbrž žeť obsahuje opětné nařčení země z kacířstwí,[73]) o jehož odwrácení jednalo se práwě králi Wácslawowi. Bezpochyby neopominuli dwořané králowi

[70]) „Když w tom roku nic nebylo k oswobození slowa božího," prawí o tom Hus we Postille (*Spisy* II. 173.).

[71]) Swědčí o tom dopisy jeho w Palackého *Archivu českém* II. 522—530 dané dne 12 a 25 Unora i 11 Března wesměs w Litomyšli i jiných osob dopisy tamže.

[72]) Paternitati vestræ solatium magnum annuntio, jsau začáteční slowa jeho. Palackého *Docum* 469.

[73]) Wiz začátek repliky složené od Jana z Jesenice w Palackého *Docum.* 495.

straně Husowě přízniwí obrátiti k tomu pozornost jeho, a král 1413
počal následkem toho zase rozhodněji se nakloňowati ke straně Husowě. Když se utišení různic w duchowenstwu nepodařilo prostředkem synody, uzawřel král chopiti se k tomu jiného prostředku, i zřídil brzy po welkonocích toho roku (tedy po 23 Dubnu) zwláštní kommissí, která se měla uwázati w ten úkol. Jmenowáni jsau k tomu od krále arcibiskup Albik, jehož odstaupení nebylo posud stwrzeno od papeže, mistr Zdeněk z Labauně probošt Wšech Swatých, Jakub děkan Wyšehradský a mistr Křištan z Prachatic tehdáž rektor university. Zdeněk z Labauně a děkan Jakub byli raddami králowskými, od nichž bylo se nadíti, že se přitom ochotně zachowají dle přání králowa, neméně od arcibiskupa Albika; mistr Křištan pak byl přítelem Husowým.

Kommissaři králowští powolali k jednání sobě uloženému s jedné strany čtyry přednější doktory theologie, *Petra ze Znojma, Jana Eliášowa, Stanislawa ze Znojma* a *Štěpána z Pálče,* s druhé strany doktora *Jana z Jesenice* jakožto prokuratora Husowa, mistra *Jakaubka ze Stříbra* a mistra *Šimona z Tišňowa* na místě wšech druhých stojících s nimi za jedno. Sročení stran stalo se jeden pátek u mistra Křištana na faře jeho Swatomichalské. Tu po některých řečech tázal se obau stran mistr Zdeněk we jménu druhých zřízenců, zdali chtějí státi w nálezích a rozhodnutích církwe Římské o swátostech a jiných jakýchkoli wěcech k církwi a k wíře katolické se wztahujících. K tomu odpowěděli doktoři theologie, že ano, wšak s příwěskem, že jmenují církwí Římskau tu, jejíž hlawau jest papež, tělem pak sbor kardinálů. Od strany druhé dal Jan z Jesenice odpowěd písemnau: předně že oni stojí a setrwáwají při narownání učiněném předešlého roku raddami králowskými; zadruhé že se znají co strana proti kapitule Pražské a doktorům, prælatům i jiným duchowním jich se přidržewším w lehkowážném spálení knih Wiklefowých, w hrdém odsauzení 45 artikulů osekaných a w utrhačných spisech podaných na předešlé synodě, jimiž se twrdilo, že je w Čechách duchowenstwo zle smýšlející o sedmi swátostech a o klíčích

1413 církwe; za třetí že jsau a míní býti poslušni nálezů a rozhodnutí církwe Římské obecné, jejíž hlawau jest Kristus a papež Římský náměstek jeho, we wšem, w čem wěrní křesťané státi a poslušni býti mají; za čtwrté že o wšecky osobní pře a záwady poddáwají se wýpowědi zřízenců pod pokutami, které by oni ustanowili.

Wyslyšewše tato oswědčení stran učinili kommissaři králowští wýpowěd a oznámili ji stranám skrze Zdeňka z Labauně: jakož shledalo se, že se obě strany w tom snášejí, co se týče poslušnosti k církwi obecné we wšem, w čem wěrní křesťané poslauchati mají, že tedy w tom jsau sworní, protož aby strana strany netupila, i aby tak wyznali před králem, před arcibiskupem a před pány nebo kdež by jinde byli tázáni; co se pak týče pří osobních, aby je předložili písemně dne zejtřejšího, že je též o ně budau hledět srownati. Proti prwní části wýpowědi doktoři hned se ozwali, nechtíce na ní přestati; co se wšak týkalo pří osobních, nemohli se ubrániti, nýbrž slíbili se poddati wýpowědi jako i strana druhá pod pokutau 1000 kop grošů a wypowěděním ze země.

Nazejtří, to jest w sobotu, tázali se kommissaři přede wším obau stran, chtí-li státi w tom, jak se wčera zawázali. Doktoři theologie odporowali opět wýpowědi, žeby byli s druhau stranau sworní w mínění o poslušnosti k církwi Římské, žádajíce, aby slowa „w čem wěrní křesťané poslauchati mají“ byla z ní wypuštěna, i aby se jednalo do podrobna o 45 artikulích a jiných wěcech přednesených na předešlé synodě. Kommissaři, kterým se owšem jednalo jen o umlčení pře, aby splnili přání králowo, wytýkali doktorům neustupnost, a prawili jim, že powědí králi, kterak strana Husowa wšemu se podwolowala, oni wšak že nechtěli přijmauti; wšak že uhlídají, kterak se to w šesti dnech sweze na jejich hlawy; a tím se wyjednáwání přetrhlo. Petr ze Znojma, Jan Eliášůw, Stanislaw Znojemský a Páleč utekli hned z Prahy, bojíce se hněwu králowa, a dali písemně radu ostatním mistrům strany swé, aby se chránili dalšího wyjednáwání, kdyby byli woláni, nýbrž aby raději též odešli neb se schowali.

Pohrůžka kommissarů králowských také se brzy splnila. 1413
Král Wácslaw wydal rozkaz, kterým řečené čtyry doktory theologie jakožto pachatele různic wypowěděl na wždy z králowstwí českého i zemí k němu příslušících, a nařídil mistrům učení Pražského, aby je wylaučili z university a jiné dle pořádku stáří jemu nawrhli na jich místa, jak w kolleji tak ku kanownictwí a ku præbendám jejich při kostele Wšech Swatých, s přikázáním, aby rozkaz tento králowský byl weřejně wyhlášen w kolleji a jinde; neb že každý, kdož by se z jiných mistrů protiwil jednotě a smíření, ježto kommissaři králowští mají zjednati, trestán bude rowněž wypowěděním a ztrátau beneficií. Rozkaz králůw byl také bez odporu wykonán, a na místa wypowěděných čtyr doktorů w kolleji a w kapitule Wšech Swatých nastaupili mistři Křištan z Prachatic, Šimon z Tišňowa, Šimon z Rokycan a Antonin z Laun.[74])

Mistr Jan Hus byl se po skončení synody nawrátil do Prahy, a přebýwal tu bez překážky až přes welkonoce toho roku, tudy asi do konce měsíce Dubna. Kněží strany protiwné ani nestawili služeb božích pro jeho přítomnost, ač wěděli o ní, leč teprw když se jal také kázati w Betlemě.[75]) Když se wšak mělo počíti jednání kommissí králowské o smíření stran, wzdálil se Hus opět z Prahy, znaje bezpochyby, že tak bylo přání králowo.[76]) Opět odebral se na twrz čili hrad *Kozí*; tam pak nedal si nikým překážeti w kázání, jehož opomíjení pokládal sobě za hřích. Ano kázal netoliko na Kozím, kamž přicházelo mnoho lidí z okolí a zwláště z městečka Austí, aby jej slyšeli, nýbrž počal i jezditi daleko široko po hradech, městečkách a wsech. Kde nemohl kázati w kostelích, kázal w šírém poli, w lese, na cestách a mezi ploty, odwoláwaje se w tom na příklad spasitelůw. Wyhledáwal zwláště příležitostí, kdež se nejwíce scházeli lidé, jakož o poswíceních, o swatbách

[74]) Saudím tak z listiny w knihách *Erectionum* X. D. 6, kdež se čtyři tito mistři uwodí ponejprw mezi kanowníky Wšech Swatých wedlé sebe.

[75]) *Spisy Husowy* II. 206.

[76]) Wiz Palackého *Docum.* 282, kdež Hus prawí, že nebyl w Praze, když čtyři doktoři theologie odešli z Prahy.

1413 neb což jiného se hodilo; wšudež pak také lidé w zástupích chodili za ním neb jezdili, na koních i na wozích.[77])

Jednání synody Pražské zawdalo mezitím začátek k delší písemné polemice mezi přednějšími muži, kteří se ho byli účastnili, a s obau stran wedla se hádka s nemalau wášní. Předně sepsali Hus sám a horliwý pomocník jeho Jan z Jesenice každý obzwlášť repliku proti spisu doktorů theologie podanému na synodě, jehož skladateli byli Stanislaw Znojemský a Páleč.[78]) Proti tomu wydali tito dwa traktaty, též každý obzwlášť, brzy po swém útěku z Prahy, w nichž bojowali též proti oswědčením předneseným od jich protiwníků we sročení před kommissí na faře sw. Michala. Spisowé tito zawdali podnět Husowi k sepsání obšírnějšího *traktatu o církwi* (de ecclesia), we kterém wyložil hlawně mínění swé o moci papežské. Traktat ten byl beze wší pochybnosti sepsán od něho na Kozím, ale byl odtamtud od něho zaslán do Prahy k rozšíření a k tomu cíli předříkán wíce přepisowačům zároweň w Betlemě, kdež dílo to dokonáno již 8 Čerwence 1413.[79]) Nicméně sepsal Hus potom ještě také zwláštní odpowědi na dwa traktaty Stanislawa Znojemského a Štěpána z Pálče. Hádky mezi učenými přenášely se přitom také do širších kruhů mezi jich staupence, kteříž počaly týrati se na wzájem jak jinými spůsoby, tak také dáwáním sobě jmen na příkoř. Staupenci Husowi býwali nazýwáni *Wiklefisty* aneb také dle jeho křestného jména *Johanity*; oni zase nazýwali protiwníky swé *Mahometisty*, wytýkajíce jim tímto jménem násilné jich počínání při prowádění wůle swé.[80])

[77]) Krom zpráwy we *Starých letopisech českých* (19, 471) mluwí o tom také Hus sám we swé Postille. Wiz *Spisy Husowy* II. 256, 279, 341, též Palackého *Docum.* 43. Žeby byl Hus na Kozím také w stodole mši slaužil, jest zpráwa welmi podezřelá.

[78]) Od Jesenice byl složen spis začínající se slowy: Primo fundamentum doctorum ꝛc. wytištěný w Palackého *Docum.* 495. Swědčí o tom poznámka w rukopise bibliotheky universitní w Praze V. G. 11 na listě 4.

[79]) Zpráwa o tom w rukopise bibliotheky universitní w Praze V. G. 11 fol. 112.

[80]) O názwích *Wiklefistæ* a *Mahometistæ* nachází se prwní zmínka w odpowědi Husa na traktat Stanislawa ze Znojma r. 1413, *Johanité* w listu

Spisowatelská činnost Husowa nepřestáwala wšak přitom 1413
na těchto hádkách, wedených wesměs jazykem latinským, nýbrž obrátila se zároweň také ku předmětům obecné důležitosti. Wzdálení jeho z Prahy poskytlo mu k tomu mnohem wíce prázdně, než kdy předtím požíwal; i jal se tedy hned od prwního počátku přebýwání swého na Kozím skládati spisy jazykem českým, jimiž učení swému prorážel dráhu we wšech třídách obywatelstwa wlasti swé. Toť byly hlawně ony knihy české, jichž zapowědění nawrhowal biskup Litomyšlský na synodě Pražské w Unoru roku 1413. Wedlé jiných několika menších spisů byl totiž Hus již roku 1412 (před 11 Listop.) dokonal obšírný *wýklad* swůj *na wíru, na desatero božích přikázání a na páteř,* we kterém w podobném duchu jako někdy Tomáš ze Štítného pojednal o hlawním obsahu wíry a mrawouky křesťanské. Hus nedosahowal hlaubkau myšlének ani přesností jazyka swého předchůdce; za to wšak byl sloh jeho mnohem prostší a srozumitedlnější obecnému lidu. Potom dokonal do 2 Unora roku 1413 spis swůj o *swatokupectwí.* Bylo to bezohledné wylíčení wšech wad duchowenstwa a celé tehdejší zkázy we správě církwe, ještě zewrubnější, než které byl předtím učinil Matěj z Janowa, nicméně wšak newykračující nikterak z mezí prawdy. Dalším během roku 1413 byl Hus zaneprázdněn hlawně spisowáním *Postilly* swé čili wýkladu na čtení kostelní w neděle a we swátky, kteréž dokonal na Kozím dne 28 Října.

Netoliko we spise o swatokupectwí, nýbrž wíce neb méně we wšech knihách swých dotýkal se Hus kárawým spůsobem neřestí panujících w duchowenstwu, a wetkáwal do nich trpké zmínky o tehdejších příbězích jeho samého se týkajících; ale nikdež nezamítal žádného jednotliwého článku wíry, žádné swátosti církewní, žádných obřadů neb obyčejů w církwi obecně

Ondřeje z Broda r. 1414 (wiz Palackého *Docum.* 580). Co se mínilo názwem Mahometistů, wyswítá z traktatu Jakaubka ze Stříbra z roku 1415 (*v. d. Hardt* III. 648), kdež prawí: Hanc enim legem, ut legitur in chronicis, Machmet docuit suos, ut scilicet persequerentur et occiderent, non Christus.

1413 přijatých, leč wždy toliko bojowal proti hrubým bludům we pojímání jich. Základní spor mezi ním a jeho protiwníky we wěcech wíry týkal se mezí mocnosti čili auktority papežské, jichžto stáwání připauští i nejnowější ustanowení o neomylnosti papeže. Protiwníci Husowi nedopauštěli mezí takowých téměř dokonce, berauce si za základ definicí, že jest církew papež s kardinály. Proti tomu stawěl Hus we swém traktatu o církwi definicí, že jest církew obec wšech předurčených ke spasení. Patrně byly obě tyto definicí chybné, každá w jiném směru. Protiwníci Husowi žádali přitom poslušenstwí k papeži we wšem, pokud by se od něho nezakazowalo něco naprosto dobrého neb nepřikazowalo něco naprosto zlého. Hus zase prawil, že, co rozkazuje papež, nesmí býti w odporu se zákonem Kristowým a tedy s písmem swatým, poněwadž jediná hlawa celé církwe, rytěřující, spící a wítězné, jest Kristus sám, papež pak toliko náměstek w církwi rytěřující. Které z obau učení bylo prawější nebo w důsledcích swých škodliwější, jest otázka, o které tehdáž nejwyššími auktoritami w církwi nebylo rozhodnuto a mohlo se tedy badání o nich w jisté míře powažowati za wolné.

Pokládaje písmo swaté za nemylný a nejjistější pramen učení křesťanského, nemínil tím wšak Hus, žeby podání církwe obecné nacházelo se w podstatném odporu s písmem, a žeby tedy nauka o wíře a řádech křesťanských potřebowala nějakého zewrubného přesauzení a přetwoření na základě písma. Myšlénky takowé zůstáwal wždy wzdálen, a neměl tedy úmyslu ani náklonnosti k tomu, aby se chtěl badáním w písmě swatém od učení církwe uchýliti. Snažení jeho nebylo o nowoty dogmatické neb liturgické, nýbrž wždy směřowalo na předním místě k naprawení tehdejšího stawu spráwy církewní, k wywrácení swatokupecké saustawy. Přemítaje o prostředcích, kterými by to mělo býti dosaženo, přál si na předním místě takowého papeže, který by wystaupil co mocný oprawce. Poněwadž wšak k tomu měl málo naděje, pokládal za dobré, aby knížata a páni swětští ohawnému kupčení s duchowními úřady se opřeli, ano aby nadání duchowních příliš hojná

jakožto wlastní zřídlo wší nákazy we swau moc wzali a dali 1413
z nich kněžím toliko skrownau potřebu; konečně pak aby také obecní lidé postawili se proti zjewným swatokupcům a proti duchowním zle žijícím, nedáwajíce jim požitků, i aby se přitom odwážili za čas nedbati půhonů a klateb, jimiž prý oni brání swé zlosti.[81]) Hlásaje zásady takowéto a pobádaje k nim lid wždy zřejměji, nacházel se Hus, abychom mluwili spůsobem řeči našeho času, na půdě revoluční. Ale zásady ty pocházely u něho z přeswědčení, že w jistých okolnostech wíce jest poslauchati boha než lidí; a w zastáwání jich čím dál tím wíce se tužil, ano wždy wíce utwrzowal se w úmyslu, nasaditi za ně i žiwot.

W čas pilné literarné činnosti Husowy roku 1413 nacházel se přítel jeho *Jeronym Pražský* na dalekých cestách, ku kterým ho došlo čestné powolání od welikého knížete litewského *Witolda*. Jednalo se přitom nejspíš o radu w záležitostech týkajících se poměrů mezi latinskau a wýchodní církwí w zemích litewských a ruských, stojících pod panstwím Witoldowým. Weliký kníže hledal jí w Praze, kamž bezpochyby slawná powěst obecného učení zdejšího obracela jeho zraky. Náleželo to snad k úkolům bratra jeho Kejstuta, nedáwno w Praze zemřelého, aby pozwal k tomu cíli některého z mistrů zdejších na slowo wzatých ke dworu Witoldowu, a k tomu se hodil nad jiné mistr Jeronym jakožto muž zjezdilý. Již ku konci měsíce Března r. 1412 byl Jeronym w *Krakowě*, kdež se několik dní zdržel, maje přístup u dwora krále Wladislawa. Odtamtud jel w měsíci Dubnu dále ke dworu knížete Witolda do *Wilna*, a w průwodu jeho dostal se až do *Witebska* a *Pskowa*, odkudž zase do Wilna se nawrátil. Pohříchu nemáme o této cestě žádných zpráw, týkajících se pořízení jeho, kromě že tázán byw mezi jiným, zdali by lidé, kteří se w krajinách těch obraceli od ruské církwe k latinské, měli býti znowu křtěni, zamítl opětowání křtu, a radil, aby toliko byli poučeni o řádech církwe, ku které přistaupili. Jinak nebyla cesta tato pro něj

[81]) Myšlénky ty nacházejí se od něho sauwisle wysloweny zwláště we spise o swatokupectwí. (*Spisy* I. 464.)

1413 bez wšelikých nepříjemností, poněwadž jej předcházela powěst o kacířstwí zmáhajícím se w Čechách. Již we Krakowě po objewení se Jeronyma před králem, králownau a panstwem u dwora jejich wzbudilo chowání jeho nechuť duchowních; ano biskup Krakowský Albert Jastrzębiec wzal jej na zkaušku u přítomnosti arcibiskupa Hnězdenského, legata papežského Bernarda biskupa Castellského a mnohých doktorů a mistrů, tázaje se ho o 45 artikulích Wiklefowých. Jeronym wšak odpowídal weskrz tak, že zamítal obsah artikulů. We Witebsku a we Pskowě zase bralo mu latinské duchowenstwo za zlé, že uznáwal zřejmě wěřící církwe ruské za dobré křesťany, nawštěwowal kostely jejich a účastnil se jich pobožností. Jinde zase byla rozšířena powěst, že prý jel ku králi polskému a knížeti litewskému, aby je odwrátil od wíry. Jistý professor theologie we Wídni, jménem Jan Siwart ze Sedmihradska, psal tak biskupu Záhřebskému; což když se rozhlásilo, zaslal rektor university Pražské, mistr Michal z Malenic, stížný dopis na to k universitě Wídenské (8 Čwce.), a Jan Hus psal důtkliwě Siwartowi samému (1 Čwce.).

Rok tisící čtyrstý třináctý nebyl docela pokojný w zemi české, a také w Praze nebyl prost rozličných příhod hlučných, které tehdáž mimo rozepře náboženské obracely k sobě pozornost obecnau; nám wšak se o nich zachowaly zpráwy tak kusé a nejasné, že nám wětším dílem nelze wyložiti příčin a sauwislosti jejich.

Zrowna w den sezení synody Pražské, we kterém podány byly písemné náwrhy doktorů theologie a mistrů strany Husowy, totiž w pondělí dne 6 Unora, stala se ohawná úkladná wražda w Praze, k níž bylo podnětem nějaké saukromé záští. Byltě časně z rána zabit w posteli *pan Půta mladší* w domě měšťana Staroměstského Jana Bechyně (č. 527), kdež nejspíš byl hospodau. Rozumí se nejspíš pan Půta ze Skály, syn Půty staršího, o jehož rozepři s králem a s městy Pražskými w roce 1409 učinili jsme zmínku na swém místě. Wrahowé wyšli z města nepoznaní, zpíwajíce si písničku „Swatý náš Wácslawe“. Jak se potom wůbec myslilo, byli k tomu zjednáni od

syna pana Štěpána z Opočna, který později proslul pod jménem Jan Městecký. Příhoda ta spůsobila welké pobauření we městě, poněwadž prý mnoho let předtím nic takowého se nestalo.[82]) 1413

Nedlauho potom wyprawen byl z rozkazu králowa (20 Un.) místopurkrabí Pražský Wikéř z Myšlína s branným lidem do pole proti Petrowi *Malowcowi* panoši na Pacowě, který se protiwil nálezu saudu zemského, a zdá se že také Pražané w tažení tom se účastnili, ježto obecní počty Nowoměstské z těch dní swědčí o wydáních na žoldnéře a na zbraně.[83])

Také rozepře s Bohuslawem ze Šwamberka a Půtau ze Skály i jich příbuznými práwě zmíněná, která byla roku 1409 odročena toliko příměřím, wypukla znowu, a zawdala příčinu k wětší wýprawě proti nim w letě roku tohoto, na které obležen jest hrad *Skála* w Klatowsku. Pražané wyprawili k tomu též žoldnéře swé do pole se stroji střílecími, při čemž heitmanem najatým od Nowoměstských byl jistý Wácslaw Hájek. Stroje Nowoměstských wezli tři wozatajowé, jimž po celý čas wýprawy platili čtyry kopy grošů týdně. Obležení Skály trwalo od měsíce Čerwna až do začátku Listopadu. Jak se zdá, byl hrad konečně také dobyt;[84]) nicméně wšak teprw po roce stalo se smíření, jímž odbojní páni přijati jsau od krále na milost, a z rozkazu jeho také Pražané slíbili jim pokoj (1414 3 Čwce.). Byli to tři bratří z Janowic a z Risenberka, Racek,

[82]) *Staří letop. čeští* pag. 23 kladau zpráwu o tom na rok 1416 den sw. Doroty; ale starší jest zpráwa w rukopise universitní bibliotheky Pražské V. G. 11 fol. 128, kdež po spise strany Husowy podaném w synodě roku 1413 stojí psáno: Oblata sunt hæc consilia anno domini Mccccxiii in die alias immediate secunda feria post purificationem. Et eadem die occisus est dominus Pota juvenis in lecto Pragæ. Den sw. Doroty připadal roku 1413 na pondělí, což s tímto udáním se srownáwá, roku 1416 wšak na čiwrtek. Jiná zpráwa u Höflera (II. 63) klade skutek rowněž mylně na rok 1412, ač též na pondělí w den sw. Doroty, kterýž den toho roku připadal na sobotu.

[83]) *Liber collectarum* A. 11—12 od 4 Března do 1 Dubna.

[84]) Jest o tom swědectwí jen neurčité we *Starých letopisech českých* (str. 24), kdež se prawí o králi Wácslawowi powšechně, že mu we wálkách „wše pod ruku šlo, jakož jest to dokazowal i u *Skály*, u Wiežky, u Radyně i jinde“.

1413 Jan a Půta, a tři Šwamberkowé, Bohuslaw, Hynek Krušina a Jan, rowněž bratří. Při obležení tomto byly wojsku králowskému čteny artikule práw wojenských, které tehdáž z rozkazu krále Wácslawa sepsal králowský podkomoří Jan Hájek z Hodětína.[85])

Mezitím byl spráwce arcibiskupstwí Pražského Konrad obdržel konečně stwrzení za arcibiskupa od papeže Jana, a rowněž stwrzeny byly směny učiněné o biskupstwí Olomaucké a proboštstwí Wyšehradské, při čemž mistru Albikowi přidán také čestný názew arcibiskupa *Cesarienského.* Následkem toho stalo se slawné uwedení Konrada w arcibiskupstwí Pražské dne 17 Čerwence roku 1413. Wyšli k tomu processí proti němu, ku kterým jmenowitě na Starém městě duchowenstwo a lid sešli se u kostelů sw. Michala a sw. Mikuláše.

W měsíci Září toho roku, asi 14 dní před sw. Wácslawem, sadil král Wácslaw konšely na Starém městě Pražském, a to sice weskrz nowé na místě předešlých, jichž wětší díl byl zůstáwal tehdáž w auřadě již wíce než pět let, od počátku totiž roku 1408. Zdá se, že toho byla nějaká neobyčejná příčina, nejspíš nespokojenost některé části měšťanstwa s konšely starými. Nedlauho potom, dne 21 Října, wydal král Starému městu list důležitého obsahu, o němž jest od nás učiněna zmínka již na rozličných místech jiných, privilegium totiž, kterým Staroměštští předně pro welké summy peněz, jimiž založili krále w předešlých létech, obdrželi oswobození ode wšech dalších daní na 10 let; kterým zadruhé stwrdil král městskému saudu jejich práwo nad měšťany proti jakémukoli žalobníku, i králi samému, byť se týkalo hrdel neb statků, aby měšťané nesměli jinam býti potahowáni; a kterým se zatřetí zawázal i pod jistau ztrátau peněžitau, budaucně sázeti konšely pokaždé hned po uplynutí roku, 14 dní před sw. Wácslawem, a ustanowil řád přitom, aby mu bylo wždy nawrženo

[85]) Krom úwodu ku práwům těmto wytištěným we Wýboru z literatury české II. 167 nacházejí se zpráwy o tomto obležení také w berní knize Nowoměstské A. 13 až A. 18.

50 osob od konšelů odstupujících, i aby polowice konšelů byli 1413
Čechowé, polowice Němci.

Neuplynulo zauplna 14 dní od wydání listu tohoto, a již sťati jsau dwa z nejčelnějších konšelů předešlých let na radnici Staroměstské dne 2 Listopadu, *Jan Ortlůw* jinak *Domšík* řečený, jehož byl dům u bílého zwonu na rynku (č. 605), a *Čeněk kraječ* suken, který měl dwa domy wedlé sebe na Nowém tržišti (č. 501). Stalo se to nepochybně z rozkazu nowých konšelů, neznámo pro jaké winy práwem nebo nepráwem přičítané, ano zdá se, že dílem z podnětů strannických, třeba poněkud i z národního záští Němců proti Čechům. Dle jmen saudíc, byli sťatí obadwa Čechowé. Podobá se, že král Wácslaw toho skutku neschwalowal a proto konšelům tehdejším odňal úřad před časem; nebo již w měsíci Prosinci toho roku, ne-li ještě dříwe, úřadowali zase konšelé jiní, jichž wětšina byla z počtu předešlých konšelů, a mnozí z nich odtud zůstáwali w raddě i wíce let potom; naproti tomu z oněch, za jichž úřadowání stala se ona poprawa, žádný se wíce nedostal ku konšelstwí po ostatní léta krále Wácslawa. Také pak od toho času jewí se přewaha žiwlu českého w obecním úřadě Staroměstském dosti zřetelně a rozhodně.[86]) Mimo to dal si král nawrátiti zase privilegium krátce předtím Staroměstským wydané, snad pro ustanowení, jímž dáwalo se práwo nad hrdly i statky měšťanů tak bezwýminečně do rukau jedné strany w obci proti druhé. Dne 5 Prosince wydali konšelé, bezpo-

[86]) Jediná zpráwa o odprawení dwau řečených měšťanů, kterau jsem našel, jest w rukopise Budišinském (Ms. 56. p. 243), kteráž zní: „Anno Mccccxiii na rozeslánie sw. apoštoluow porazil král polský Prušany. A téhož roku sťali Johánka a Čeňka konšely Starého města post Omnium Sanctorum in crastino.“ Jinau cituje Palacký w *Dějinách českých* dílu III. částce I. 139 ze sauwěkého rukopisu Krumlowského, jehož jsem se posud nedohledal. Na příčinu toho skutku ze strannického záští mezi měšťany naráží také starý letopisec český, prawě při roce 1440: O! co jest za mé paměti w té Praze měšťanů, lidí znamenitých, stínáno, počnúc od pana Domšíka a pana Čeňka, w prawé prawdě mohli by jimi dobře welikú ulici osaditi! A to wšecko nic jiného nečiní, nežli pýcha a záwist; neb wždy jedni nad druhé chtie se pnúti, chtiece wlásti w Praze a na úřadech býti, aby zbohatěli.

1413 chyby již nowí, prwopis listiny té w domě Hankowě do rukau podkomořího Hájka z Hodětína u přítomnosti jiných radd králowých, zejména Wácslawa patriarchy Antiochenského, pana Erharta z Kunštatu, Arnošta z Schönburka, Mikuláše z Prahy, Petra Zmrzlíka ze Swojšína, Janka z Chotěmic, Jakuba děkana Wyšehradského a Jindřicha z Lažan.

1414 Také w prwní polowici roku 1414 byla wálka pro odboj w zemi, spůsobená panem *Hynkem Krušinau z Lichtenburka*, který neznámo pro jakau rozepři sáhl mocí na wěnná panstwí králowny Žofie. Již wšak dne 9 Čerwna a tedy ještě před zawřením míru s pány z Janowic a ze Šwamberka bylo umluweno příměří mezi králem a králownau se strany jedné a Krušinau i pomocníky jeho s druhé strany, pod kterýmž podali se na wýpowěd arcibiskupa Konrada a nejwyššího purkrabí Čeňka z Wartenberka. Měli-li také Pražané we wálce této jaké účastenstwí, není známo.

Mezitím byl přijel Hus w den Swátosti, to jest 20 Dubna toho roku opět ze swého bydla na Kozím do Prahy,[87]) kdež přebýwal w Betlemě, ale nepochybně weřejně nekázal. Ačkoliw o jeho přítomnosti wěděli kněží a jmenowitě i arcibiskup, nebyli ani tentokrát staweny proto služby boží, bezpochyby pro uwarowání nepokoje w lidu. Hus složil za tohoto přebýwání swého krátký spis *„o šesti bludech"*, jímž káral chybná ponětí o moci kněžské, zlé užíwání klateb a panující swatokupectwí, i dal jej k stálému upozornění lidu napsati celý na stěny kaple Betlemské. Dokonaw spis ten dne 6 Čerwna, odebral se nejspíš brzy potom zase na Kozí, kdež wšak nejspíš zrowna toho času zemřel jeho posawadní ochránce a hostitel pan Jan starší z Austí, a nad jeho syny stal se poručníkem bratr jeho Oldřich, smýšlení Husowi nepřízniwého. Změna tato w rodině byla asi příčinau, pro kterau Hus již ku konci měsíce Čerwna nepřebýwal na Kozím, nýbrž we městečku *Austí*. Tamť dopsal dne 26 toho měsíce jiný krátký spisek swůj pod názwem *Jádro učení křesťanského*. Brzy wšak

[87]) Anno dom. Mccccxiiii magister Johannes venit ad ostensionem reliquiarum. Zápisek w rukop. bibliotheky univ. w Praze X. H. 17.

potom krajinu onu docela opustil, a odebral se na hrad *Krakowec* za Rakowníkem, kamž zwán byl od jiného příznivce 1414
swého z panstwa a při dwoře králowském, pana *Jindřicha Lefla z Lažan.* Konaje tuto cestu nejspíš přes Prahu, zdá se že se tu zdržel několik dní a odjel dne 15 Července.[88])

Zatím strojila se naň již zase nowá protiwenstwí, wzbuzowaná netoliko od dworu papežského, nýbrž také s jiné strany we wzdálené cizině. Powěst jeho byla tehdáž rozhlášena již skoro po wšech zemích křesťanských, a popudila proti němu mezi jiným wýtečného theologa francauzského *Jana z Gersona,* kancléře university Pařížské, který uznáwaje sám potřebu oprawy w církwi a jmenowitě w kázni duchowenstwa, byl přitom wášniwým zastawatelem tuhé auktority a swrchowaného panstwí církwe nad swětskými mocnáři a národy. Směr auktoritám církewním protiwný w Čechách wzbudil w něm nelibost; pročež psal dne 27 Května 1414 arcibiskupu Pražskému Konradowi, wykládaje jemu nebezpečnost učení Wiklefowých, a kterak by těžké ano nemožné bylo naprawiti rozšiřowatele jich rozumowáním, než že potřebí jest užiti ramene swětského k wyhubení kacířstwí i kacířů ohněm. Pročež pobádal ho, aby žádal k tomu pomoci od krále Wácslawa, a kdyby potřeba bylo, aby ho hleděl i donutiti k tomu prostředkem klatby a jiných trestů ustanowených práwy duchowními i swětskými proti panowníkům wykořenění kacířstwí nedbajícím. Když později dodány mu byly některé spisy Husowy, wytáhl jmenowitě z traktatu jeho o církwi rozličné wěty, prý buď doslowně buď wýwodně (formaliter aut elicitive) w něm obsašené, a poslal je arcibiskupu Konradowi k uwážení jakožto bludné. Psal

[88]) Na Krakowci složil Hus spis „proti knězi kuchmistrowi", který prý o něm prawil, že byl z jiného kraje (totiž z krajiny u Austí) wyhnán. Hus to popírá prawě: „Wěděti má kněz kuchmistr, že welmi mne žádají w tom kraji, w němž jsem kázal w městech i we wsech i na polích i na hradech i pod hrady i w lese pod lipú u hradu, jenž slowe Kozí. A oznámiw jim prawdu boží, již jsem do jiného kraje se přibral, proto, abych tu prawdu také ohlásil. A potom, dá-li pán buoh, opět puojdu do jiného kraje." Jest asi prawda, co tu Hus praví o smýšlení lidu w krajině Austí; kněz kuchmistr wšak snad zase měl něco prawdy, hledě k zachowání se nowého držitele Austí a Kozího k Husowi.

1414 mu přitom podruhé dne 24 Září, a představowal, kterak nebezpečné jsau zásady tyto každé mocnosti, jak duchowní tak swětské, opětuje, žeby obojí moc měla se wzebrati k wykořenění jich ohněm i mečem raději než pečliwým wywracowáním, i pobádal arcibiskupa, aby k tomu pilně obracel pozornost krále Wácslawa.

Arcibiskup Konrad odpowěděl Gersonowi hned na prwní jeho psaní zdwořile s wyslowením díků za jeho upozornění, ano oswědčowal swau ochotnost k zasazení se proti bludům, i kdyby měl proto wydati žiwot (2 Srp.). Řeč takowá jemu zajisté nešla ze srdce, protože znal smýšlení krále Wácslawa lépe než kancléř učení Pařížského a mínil se jím přede wším sprawowati, pokud mu jen bylo možné. Ale i na krále Wácslawa bylo již doráženo w témž směru. Psalť mu papež Jan XXIII z Bononie dne 11 Čerwna toho roku, stěžuje opět na to, že se w zemích pod jeho panstwím stojících rozmáhá kacířské učení Wiklefowo, odsauzené nyní již obecným prý koncilicm Římským, a že se hlásá neposlušnost proti stolici papežské a lehké wážení pokut církewních; při čemž wyslowowal důwěru swau w krále jakožto ochránce církwe, že nasadí wšechnu moc swau na wyhlazení této nákazy k zachránění cti a dobrého stawu swého králowstwí.[89])

Když papež Jan toto psaní wyprawil, byl již wíce než rok wzdálen od swého sídla w Římě následkem dobytí jeho od úhlawního nepřítele, Ladislawa krále apulského, dne 31 Kwětna 1413. Rána, která tím na papeže přišla, pohnula jej, že po dlauhém předešlém zdráhání powolil konečně žádostem o swolání oprawdowého *obecného koncilia*, ku kterému byl zawázán nálezy sboru Pisanského; k naléhání pak krále Římského a uherského Sigmunda, který jemu ku pomoci i také z příčiny wálky mezi Uhry a Benátčany byl přitáhl do Italie, swolil také, aby koncilium držáno bylo we městě německém, *Konstancii* we Šwábích (1413 9 Prosince). Počátek koncilia byl přitom ustanowen na 1 Listopadu roku 1414. Možná, že

[89]) Wýtah z dopisu toho jest wytištěn u Berghauera (*Protomartyr poenitentiæ* 395).

hned na osobním sjezdu o to papeže Jana s králem Sigmundem w Lodi ku konci roku 1413 bylo promlauwáno mezi jiným o náboženské rozepři české, a podobá se k wíře, že papež Jan, pobádaje potom krále Wácslawa k wyplení kacířstwí, žádal zárowen i krále Sigmunda, aby mu byl w tom nápomocen. Tudy asi přišlo, že se počal Sigmund zanášeti wěcí Husowau a přišel na myšlénku, aby Husa, který se nechtěl stawěti k saudu w Římě, pohnul stawiti se před konciliem w Kostnici k osprawedlnění se ze swé wíry, k čemuž mínil mu zjednati wolnau příležitost. Za přebýwání swého we Furlansku někdy z jara r. 1414 požádal dwau pánů českých a dwořanů krále Wácslawa, kteří tam byli u něho nejspíš s nějakým poselstwím, pana *Wácslawa z Dubé* a z Leštna a pana *Jana z Chlumu* řečeného Kepky, aby po nawrácení swém do Čech s Husem o to jednali. Později užil w tom také služeb pana Jindřicha Lefla z Lažan, u něhož přebýwal Hus na Krakowci, i také pana Mikše Diwokého z Jemniště. Byli to wesměs mužowé přející Husowi a jeho straně. 1414

Wyjednáwání toto bylo snad příčinau, pro kterau Hus po dosti krátkém pobytí na Krakowci přijel odtamtud do Prahy dne 6 Srpna, s četným průwodem panoší a jiných lidí, kterým jej nejspíš opatřil pan Jindřich Lefl;[90]) mínilť se nepochybně poraditi o wěc se swými přátely. Úmysl krále Sigmunda, jak jej poslowé jeho Husowi oznámili, byl netoliko dáti mu ubezpečení na cestě do Konstancie, nýbrž zjednati jemu také bezpečné a swobodné weřejné slyšení w koncilii, tak sice, že když by se nechtěl podrobiti saudu koncilia, měl míti swobodnau a bezpečnau cestu zpátky do wlasti.[91])

[90]) Zápisek w rukop. univ. bibliotheky Pražské X H. 17, wytištěný w Palackého *Documenta* 737, kdež se zpráwa ta klade na rok 1412 in die Sixti a přitom stojí dále: in divisione apostolorum (15 Čwce.) recesserat. Nad slowy: in die Sixti stojí také: sabbato, což se skutečně hodí k roku 1412, a ne 1414. Nicméně nehodí se zpráwa ta w celosti k roku 1412, protože jest w odporu se sauwěkým swědectwím we *Starých letop. českých*, dle kterého Hus nemohl 15 Července odjeti z Prahy; nebo byl tu ještě 17 i také 24 Července, a ještě ani w tom měsíci nemohl interdikt proti němu býti wyhlášen, pročež nebylo mu potřeba z Prahy wyjíti a tedy také již 6 Srpna zase se nawrátiti.

[91]) Praví tak Hus we psaní swém w měsíci Červnu 1415 (*Docum.* 114):

1414 Byli owšem mezi přátely a přízniwci Husowými lidé, kteří dobře znajíce Sigmunda, wystříhali Husa hned tehdáž, aby se chránil jeho bezpečných listů. „On sám tě wydá nepřátelům," prawili mu; ano i pan Mikeš Diwoký, který mu sliby Sigmundowy wyřizowal, řekl mu w důwěrné rozprawě u přítomnosti mistra Jana z Jesenice, aby wěřil jistě, že bude odsauzen. Ale Hus dílem wěřil w lepší smýšlení králowo,[92]) dílem byl na wšecko odhodlán. Chtěl užiti pomoci sobě podáwané od Sigmunda ku pokusu o wítězstwí wěci swé w koncilii, a byť se nezdařilo, nechtěl se již wyhýbati nebezpečenstwí žiwota. Pročež již někdy w měsíci Srpnu dal králi Sigmundowi písemnau odpowěd, že míní přání jeho se podrobiti a odebrati se do koncilia pod jeho ubezpečením.

Mezitím bylo přišlo do Prahy posledně zmíněné psaní papeže Jana ku králi Wácslawowi, kterým ho žádal o wyplenění kacířstwí. O tom Hus byw zprawen, hleděl upokojiti krále tím brzčejším wywedením sebe z nařčení.[93]) Měla dne 27 Srpna toho roku býti mimořádná *synoda* w Praze z příčiny nějaké záležitosti králowy s duchowenstwem. Hus užil té příležitosti, a dal den předtím, 26 Srpna, přibíti a nalepiti wyhlášky jazykem latinským, českým a německým na kostele hradském a na jiných kostelích kollegiatných a farních w Praze, na

Sic mihi intimavit (rex Sigismundus) per Henricum Lefl et per alios, quod vellet mihi ordinare sufficientem audientiam, et si me non submitterem judicio, *quod vellet me dirigere salvum vice versa.* Neuznáwám žádné příčiny, proč by slowům jeho o tom měla býti odepřena wíra. Že mu byly od krále učiněny sliby hojné, wyswítá ze psaní jeho k Sigmundowi saméum dne 1 Září 1414, kdež píše králi: Consolatus denique sum de his, quæ nobilis et strenuus dominus Mikess Diwoky, Vestræ Majestatis nuncius præclarus, retulit, quod tam pie et intente mei Vestra Celsitudo gerit memoriam, *volens ad finem laudabilem factum meum deducere.* Že měl Hus užíwati osobní swobody w Kostnici, leží také we smyslu bezpečného listu, jejž mu Sigmund dle slibu swého dal, ježto se w něm prawí: quatenus ipsum, dum ad vos pervenerit . . . transire, stare, *morari* et *redire libere* permittatis, což není smysl pauhého nějakého pasu, jak někteří pokaušejí se zastáwati.

[92]) Aestimabam, quod saperet sibi lex Dei et veritas, prawí Hus o Sigmundowi we psaní wýše zmíněném w Čerwnu 1415 (*Doc.* 114).

[93]) Wiz zmínku Husowu o tom listě papežowě w Palackého *Docum.* 68.

wšech kollejích, též na dweřích a wratech dworu králowa na 1414
Starém městě, dworu arcibiskupowa i domů mnohých pánů
a knížat we městě, a také rozeslal je po jiných městech, a dal
je čísti na kázáních, kterýmižto wyhláškami wyzýwal každého,
kdož by ho chtěl winiti z nějaké zatwrzelosti w bludech nebo
z kacířstwí, aby se zapsal jménem swým, že chce toho doká-
zati pod utrpením rowného trestu; neb že Hus chce státi
před arcibiskupem a prælaty a odpowídati každému ze swé
wíry, když by pak byl uswědčen, utrpěti jako bludný neb jako
kacíř; a týmž spůsobem že chce také každému státi w Kon-
stancii před papežem a před konciliem obecným.

Nazejtří, dne 27 Srpna, když se synoda byla započala w domě arcibiskupowě na Malé straně, přišel mistr Jan z Jesenice co plnomocník Husůw před dům s weřejným písařem i se swědky k tomu dožádanými, a zaklepaw na wrata, žádal aby byl buď Hus sám buď on na jeho místě wpuštěn do shromáždění před arcibiskupa, prælaty a jiné duchowenstwo w témž úmyslu, jak byl wyhláškami weřejnými oznámil. Na to wyšel ze dweří před dům maršálek arcibiskupůw, slowutný Oldřich Šwáb ze Šwábenic, a oznámil mistru, že nyní, pokud shromáždění jedná o wěc králowskau, wpuštěn býti nemůže, než aby počkal někde wenku a přišel zase, až by jednání bylo skončeno. Mistr Jesenic setrwal ještě některau chwíli, prose, aby byl wpuštěn; když toho wšak obdržeti nemohl, dal o tom sepsati oswědčení swé weřejným písařem. Swědkowé toho byli mistr Šimon z Tišňowa, někdy rektor university, čtyři mladší mistři: Šimon z Rokycan, Prokop z Plzně, Mikuláš ze Stojčína a Jan řečený Kněz ze Příbramě, k tomu čtyři študenti, z nichž dwa byli synowé sausedů Pražských, Frána Čotr a Jeronym Šrol syn Ludwíka Šrola kožišníka, jak se rozumí, wesměs staupenci Husowi.

K wyhláškám Husowým, kterými wyzýwal žalobníky proti sobě, nepřihlásil se nikdo; protož Hus učinil ohlášení jiné na wratech dworu králowa na Starém městě, znějící králi, králowně, nejwyššímu hofmistru[94]) i wšemu dworu králowskému,

[94]) „Spráwci dworu králowa“; což tušim míní se o hofmistru.

1414 kterým wznášel na ně prosbu, aby mu o tom dali swědectwí, že se k odpowídání podáwal a žádný se proti němu nezapsal, přitom oznamuje znowu, že chce státi w Konstancí na sboru obecném a neodmlauwá utrpěti jako kacíř, bude-li naň které kacířstwí dowedeno. Rowněž psal dne 1 Září králi Sigmundowi, a zaslal mu přepisy swých wyhlášek, žádaje na něm, aby mu dle zaslíbení swého dal bezpečný průwod na cestu do Konstancie a zjednal bezpečné a weřejné slyšení w koncilii; neb že daufá beze strachu weřejně wyznati Krista pána a pro jeho zákon nejprawější, když by potřeba bylo, smrt utrpěti.

Mezitím chopil se také jiného prostředku k zjednání sobě swědectwí, že naň posud nebylo dokázáno žádné kacířstwí. Plnomocník jeho Jan z Jesenice předstaupil dne 30 Srpna w domě králowského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Swojšína blíž kostela sw. Jakuba před inquisitora kacířstwí w dioecezí Pražské, Mikuláše biskupa Nazaretského, a tázal se ho, zdali by wěděl jaký blud neb jaké kacířstwí na mistra Jana Husa. Biskup odpowěděl před swědky k tomu schwalně powolanými, že on často obcowal s mistrem Janem Husí při jídle a pití, že býwal často na kázáních jeho a míwal s ním mnohé rozprawy o rozličných předmětech písma swatého, ale že při něm neshledal nikdy žádného bludu ani kacířstwí, nýbrž we wšech řečech a skutcích jeho že jej shledal býti muže prawowěřícího a katolického. Opět tázal se mistr Jesenic, zdali kdo u něho jakožto inquisitora od stolice papežské zwláště ustaweného winil kdy Husa z bludu nebo z kacířstwí. Biskup dal odpowěd, že se to nikdy nestalo od nikoho, jmenowitě ač Hus k tomu učinil ty dni wyzwání weřejné wyhláškami po celém městě. Swědkowé toho byli pan Wilém z Wartenberka a ze Zwířetic, Petr syn jeho, pan Hlawáč z Ronowa a slowutní panoši Wácslaw ze Lnář, Oneš z Míkowic purkrabí na Lichtenburce, Ctibor z Bohdánče a Wilém z Daupowa. Biskup Mikuláš wydal pak také Husowi na swědomí toho list otewřený pod swau pečetí (30 Srp.).

Protiwníci Husowi newystupowali proti němu weřejně, jak byli od něho wyzýwáni, ale tím wíce shlukowali se podtají,

jak zwěděli, že se mínil odebrati ku koncilii, a konali pří- 1414
prawy, jak by jej tam zkazili. Jali se totiž sbírati swědky proti němu a wyslýchati je, aby jej na základě wýpowědí jejich mohli w koncilii obwiniti z kacířstwí. Opět jako roku 1409 před úřadem arcibiskupským w Praze byl prwním mezi swědky těmito Jan Protiwa farář od sw. Klimenta na Poříčí, wedlé něho pak mistr Ondřej z Broda, jeden z professorů theologie častěji zmíněných a kanowník Pražský. Druzí byli Jan Peklo kazatel od sw. Jiljí, Beneš kazatel kostela metropolitního, Pawel kazatel od sw. Haštala, Mikuláš farář we Wšetatech, mistr Mikuláš z Podwiní a weřejný písař Wácslaw z Woděrad. Hlawní obsah jejich swědectwí byl, že Hus učil zůstáwání podstaty chleba we swátosti po poswěcení a že kněz jsaucí we hříchu nerozhřešuje. To naň udáwali dílem ze saukromých rozpraw wedených přede mnoha léty na faře u sw. Michala a w domě Wácslawa češíře, též při náwštěwě přátelské, kterau jednau učinil Hus Ondřejowi z Brodu w jeho komnatě w kolleji Karlowě u přítomnosti mistra Mikuláše z Podwiní wýše zmíněného a mistra Řehoře Léwowa z Prahy, dílem z weřejných kázání Husowých, při kterých lapali slowa a podkládali jim jiný smysl. Přitom dáwali mu také winu z popauzení různic mezi Čechy a Němci, dotýkajíce se netoliko působení jeho w záležitosti tří hlasů národu českého roku 1409, nýbrž i kázání jeho w roce 1401 w čas obležení Prahy od Míšňanů. Ondřej z Broda neostýchal se pokládati Husowi za zlé wynasnažení jeho o tři hlasy, ačkoliw byl sám tehdáž, když se o to jednalo, s ním jedné mysli.

Hus, jenž se zatím byl zase wrátil z Prahy na Krakowec, zwěděl netoliko o úkladech swých nepřátel, nýbrž dostal i do rukau sepsání wšechněch těchto wýpowědí swědků se jmény jich. Nechtěje zůstati w křiwém nařčení, zwláště kdyby w Kostnici připrawen byl o žiwot, čehož možnosti nikterak sobě netajil, napsal poznámky k wýpowědem těmto, jimiž ukazowal, že jsau křiwé, a odmítal opět jako wždycky předtím mínění ona, která se mu tu znowu přičítala. Dle přání jeho měly tyto wýpowědi swědků i s jeho odpowědmi býti ohlášeny po

1414 jeho odjezdu „wšem wěrným a milým bratřím i sestrám w pánu Ježíši, kteří jsau boží slowo skrze něho slýchali a přijali“, spolu s listem, který jim poslal na rozlaučenau (10 Říj.), aby znajíce jeho mínění, nemátli se, kdyby pro které domnělé kacířstwí byl odsauzen.

Z příčiny obwiňowání wztahujícího se na přiřčení tří hlasů národu českému w universitě proti jednomu hlasu zůstawenému Němcům wyžádal sobě Hus ke swé obraně od rektora a raddy universitní wýpis privilegia krále Wácslawa i nálezu university samé o tom z knihy statut, a také wýpis onoho uzawření university, kterým se wyslowila proti spálení knih Wiklefowých arcibiskupem Zbyňkem. Mladý mistr Jan Příbram čili Jan Kněz ze Příbramě něco wýše zmíněný byl přitom Husowým poslem a plnomocníkem k universitě. Ačkoliw nebyl mu ještě zaslán bezpečný list od krále Sigmunda, mínil se Hus i bez něho již dáti na cestu, a konal k tomu wšecky potřebné příprawy. K bezpečnosti na cestě i w Konstancí měl mu prozatím slaužiti průwod tří zřízenců ustanowených králem Wácslawem, aby s ním jeli. Byli to titíž dwa šlechtici, kteří nejprwé jednali s Husem od krále Sigmunda, pan Wácslaw z Dubé a z Leštna a Jan rytíř z Chlumu; třetí pak příbuzný posledně řečeného, Jindřich ze Chlumu na Lacemboku.

Když mezitím w čase obyčejného zasedání saudu zemského o suchých dnech před sw. Michalem držán byl sněm w Praze, kterýž měl schůze swé w klášteře sw. Jakuba na Starém městě, psal Hus ku pánům tudíž shromážděným, žádaje jich, aby se otázali arcibiskupa Konrada rowněž na sněmě přítomného, wí-li do něho které kacířstwí nebo blud; že se chce z něho zde w zemi napřed zprawiti a trpěti trest, kdyby se nezprawil; pakli newí, aby mu o tom dal wyswědčení. Páni učinili dotaz ten k arcibiskupu, kterýž austně odpowěděl, že newí žádného kacířstwí ani bludu na Husa aniž jemu dáwá winy; než papež že winí jej, pročež před ním aby se zprawil. O tom dali swědectwí pan Čeněk z Wartenberka, nejwyšší purkrabí Pražský, Boček z Kunštatu odjinud z Poděbrad a Wilém z Wartenberka odjinud ze Zwířetic dopisem ku králi Sig-

mundowi dne 7 Října, kterým jeho také od sebe žádali, aby 1414
zjednal Husowi zjewné slyšení w koncilii, „aby nebyl pokautně pohaněn k hanbě jazyku jich a země české“.

Již čtwrtý den potom, we čtwrtek před sw. Hawlem (11 Říj.) wyjel Hus s pány jej prowázejícími z Krakowce na cestu do Konstancie.

9.

Počátkowé strany přijímajících pod obojí. Odsauzení Husa w Kostnici.

(1414—1415.)

Zdá se, že již za přebýwání Husa u Austí a na Krakowci mínění jím hlásané o prostředcích, kterými by bylo podwrátiti swatokupeckau saustawu w duchowenstwu, wedlo sem tam w Čechách i také w Praze k částečnému odporu proti moci církewní. Bylo prý jednotliwým kostelům neboli duchowenstwu při nich pobráno mnoho jmění, a již tehdáž byli prý také k některým kostelům farním dosazeni kněží od oprawců jich, kteří se přídrželi Husa, o wlastní jejich ujmě, bez stwrzení od arcibiskupa neb od papeže. Kněží, kteří zachowáwali interdikt a wyhlašowali klatby wyřčené proti Husowi, býwali prý zbawowáni swých beneficií, a jiní sázeni na jich místa.[95])

Také wšak rozpauštěly se swazky poslušnosti w duchowenstwu i w lidu, a zmáhaly se tím různice mezi následowníky jedné i druhé strany. Pod ochranau panstwa a lidu přídržících se učení Husowa nedbali mnozí duchowní rozličných nařízení we spráwě církewní, která překážela jejich snahám, a zwláště neohlíželi se na klatby proti Husowi a na stawowání služeb božích pro jeho přítomnost w Praze, i když od jiných bylo zachowáwáno. Mezi spráwci farních kostelů Pražských byl počet rozhodných staupenců Husowých, kteří sobě tak počínali, ještě wždy welmi malý, tak sice, že se tehdáž, jak se zdá, wšeho wšudy jen čtyry kostely farní nacházely

[95]) Udáwá tak swědek owšem welmi prolhaný, Michal de Causis we swé žalobě proti Husowi (wiz Palackého *Docum.* 195, 196, 198).

1414 w moci strany Husowy, totiž kostely sw. Michala, sw. Mikuláše a sw. Martina we zdi na Starém, a sw. Wojtěcha w Jirchářích na Nowém městě. Farářem sw. Michala byl často zmíněný přítel Husůw mistr *Křištan z Prachatic*; u sw. Martina we zdi mladý mistr *Jan z Hradce*; a bohaté fary Swatomikulášské dosáhl teprw před nedáwnem toho roku (1414) jiný mistr učení Pražského, *Soběslaw z Rožnowa* řečený *Škola*, nepochybně přízní oprawců téhož kostela, totiž tehdáž Pawla a Wácslawa ze Škworce, bratrů někdy arcibiskupa Olbrama, a jiných jejich příbuzných. Fara sw. Wojtěcha w Jirchářích náležela tehdáž práwně posud jízliwému nepříteli Husowu, Michalowi de Causis, žijícímu w cizině, ale byla nejspíš sprawowána knězem strany Husowy jména nám neznámého. Toho asi byli dosadili osadníci o swé ujmě, ježto jim náleželo podací toho kostela, ač owšem společně s arcijahnem Pražským. Čtyři tito duchowní a podřízení jejich byli jiným spráwcům kostelů Pražských welice proti mysli. Tito pobádali proti nim některé jejich osadníky, tak že nechtěli u nich se zpowídati ani přijímati swátostí, poněwadž by to od nich bylo neplatné.[96]) Naopak nechtěli duchowní jiných kostelů farních i také poenitentiáři kostela metropolitního slyšeti zpowědí swětských lidí, kteří chodili na kázání staupenců Husowých do Betlema neb jinam, a odháněli je od sebe; což bylo duchowním strany Husowy pohnútkau k nawodění lidí, aby nedbali na posawadní prawidlo, dle kterého měl každý wykonáwati zpowěd w kostele swé osady a ne jinde. Poněwadž se pak dály lidem nátisky od duchowenstwa Husowi nepřátelského zwláště w případnostech, we kterých bylo rozhřešení wyhraženo buď arcibiskupu buď papeži, jali se kněží strany Husowy přestupowati prawidlo také toho se týkající, a rozhřešowali w případnostech toho druhu z pauhé moci kněžské. We předsewzetích těch stawěl se jiným w čelo zwláště mistr *Jakaubek ze Stříbra*, kterýž také w tom následowal příkladu swého přítele, mistra Jana Husi, že jak Hus na wenkowě, tak on w Praze nawště-

[96]) Wiz Palackého *Documenta* 178.

wowal kostely mnohé a kázal w nich i konal služby boží, 1414
druhdy bez powolení a proti wůli správců jejich.[97])

Od něho počala se za nedlauho po odjezdu Husa do Konstancie nowota w následcích swých mnohem důležitější, kterau se wykročilo z poslušenstwí předstawených církewních již netoliko we wěcech církewní správy se týkajících, nýbrž i w samém učení křesťanském, nowý totiž kostelní řád *přijímání* swátosti oltářní *pod obojí spůsobau.* Mistr Jakaubek, badaje w nauce o swátosti této, utkwěl na slowích Kristowých w ewangelii sw. Jana (VI. 53): „Nebudete-li jísti těla syna člowěka a píti krwe jeho, nemáte žiwota w sobě"; i shledal w nich rozum, že má swátost těla a krwe Kristowy netoliko od kněží, nýbrž také od lidu přijímána býti pod spůsobau obojí, chleba i wína. Dle zásady, že podání církwe nesmí býti w odporu s písmem swatým, měl za to, že posawadní obyčej podáwání swátosti lidu obecnému toliko pod jednau spůsobau byl proti zákonu Kristowu a musil býti naprawen. W horliwosti přeswědčení swého ohlásil weřejnau disputací o tom předmětu w kolleji Karlowě, a wyložil swé mínění we shromáždění doktorů, mistrů, bakalářů a jiných lidí učených takowým spůsobem, že hned mnozí jemu w tom přiswědčili a počali se tím také sprawowati skutečně. Prwní byl farář *sw. Martina we zdi,* mistr Jan z Hradce, jenž se jal rozdáwati swátost obecnému lidu pod obojí spůsobau w tomto swém kostele; potom následowán byl jeho příklad také w kostelích *sw. Michala,* kdež mistr Jakaubek toho času nejčastěji kázáwal,[98]) a u *sw. Wojtěcha* w Jirchářích. Tak daleko dospěla wěc již aspoň w měsíci Listopadu roku 1414, snad asi tři nebo čtyry neděle po odjezdu Husa.[99]) Úřad

[97]) Doklady k tomu nacházejí se we spisech Ondřeje z Broda a mistra Jakaubka u *Hardta* Tom. III. 347, 350, 378, 380, 514.

[98]) Dle wyprawowání Eneáše Sylvia.

[99]) Již w žalobních artikulích Michala de Causis podaných proti Husowi w Kostnici brzy po 28 Listopadu 1414 dáwá se zpráwa, „quia jam in Praga sui discipuli (totiž Husowi) ministrant illud (sacramentum) sub utraque specie. Mínění wšak nowěji wyslowenému p. Palackým w nejnowějším wydání *Dějin národu českého* (III. Č. I. 199), žeby se přijí-

1414 arcibiskupský wydal hned rozkazy, kterými se tato nowota zapowídala. Mistr Jakaubek postawil se z té příčiny bez obeslání před generalným vikářem arcibiskupa Konrada, kanowníkem Pražským Wácslawem z Kauřimě, a žádal naučení neboli příčiny, proč by se spůsobu přijímání zawedenému dle ewangelia kladly překážky; neobdržel wšak odpowědi dle přání swého, nýbrž wydána brzy potom proti němu klatba bez wšelikého saudního jednání.[100]) Jakaubek jí sobě newšímal, a při tehdejším smýšlení wětšiny obywatelstwa Pražského neměla pro něj zlých následků.[1]) Proti učení jeho ozwal se professor theologie a kanowník *Ondřej z Brodu* častěji wýše zmíněný, nejprwé saukromým dopisem, kterým káral také jinak tehdejší chowání Jakaubkowo, potom také učeným traktatem týkajícím se jen práwě přijímání pod obojí spůsobau. Jakaubek wšak neopominul mu odpowěditi též traktatem, kterým šířeji než předtím w disputací wyložil swé důwody.[2])

Když se tyto wěci w Praze dály, přicházely zatím z počátku dobré zpráwy o *Husowi*, kterak pokojně a šťastně wykonal swau cestu do Konstancie; o čemž dal sám oznámení

mání pod obojí spůsobau bylo začalo již za přebýwání Husowa w Čechách, nemohu přiswědčiti, protože místo w *Documentech* tam dowolané, na kterém se mínění to zakládá, nemá přičítaného sobě smyslu.

[100]) *Hardt* III. 509, 511.

[1]) Dle slow mistra Jana z Rokycan w koncilii Basilejském (wiz *Concilium Basileense. Scriptorum* Tom. I. 320) psal w Čechách již někdy před Jakaubkem jistý Mikuláš řečený Mnich, farář u Matky boží na Lauži w Praze, o swátosti oltářní, že jest přijímání pod obojí spůsobau potřebné u dle zákonu Kristowa. Není-li w tom nějaké nedorozumění, byl by to nejspíš Mikuláš farář toho kostela, který býl prwé farářem w Kostelci na Labi u obdržel kostel Matky boží na Lauži roku 1371, při něm pak roku 1374 zemřel. Neb jiného faráře jménem Mikuláše nebylo při tom kostele w celém čase od roku 1356 až do roku 1418. Byl to tedy muž sauwěký s Milíčem, o němž se wšak neděje žádná saučasná zmínka. Palacký klade jej na rok 1380 (wiz *Děje národu česk.* III. I. 40 druhého wydání), což wšak spočíwá na omyle; nebo Mikuláš, o němž se toho roku děje zmínka w *Actech konsistorii*, k tomu dowoláwaných, nebyl farářem, nýbrž kazatelem kostela Matky boží na Lauži. Farářem byl tehdáž Frycek, bezprostředný nástupce Mikulášůw od roku 1374 až do roku 1386.

[2]) Spisy tyto jsau wytištěny u *v. d. Hardta* Tom. III. 339, 392, 416.

přátelům swým dwěma dopisy, nejprw z Normberka (20 Říj.) 1414
a potom z *Konstancie* samé (4 List.) hned prwní den po swém příjezdu do města tohoto (3 List.). Ačkoliw *list bezpečný* od krále Sigmunda, pro který se pan Wácslaw z Dubé odebral z Normberka ku králi, wydaný dne 18 Října we Speyru, došel do Kostnice teprw po příchodu Husowu, neměl tam prwního času rowněž žádných překážek od nikoho. Papež Jan XXIII, který byl o několik dní dříwe přijel do Kostnice s dworem swým (28 Říj.), když mu druzí dwa páni čeští, Jan ze Chlumu a Jindřich Lacembok, oznámili o příchodě Husa pod ubezpečením Sigmundowým, slíbil ničeho naň nedopustiti násilím (4 List.), ano po několika dnech (9 List.) dal mu i oznámiti zdwižení na ten čas klateb předešle proti němu wydaných a interdiktu z nich následujícího, tak aby mohl bez překážky nawštěwowati také kostely s jistými wýhradami. Pln naděje, že mu bude lze dle zaslíbení krále Sigmunda swobodně a weřejně w koncilii zastáwati swau wíru a mluwiti ku prospěchu snah, kterým byl wěnowal doposud wšecky síly swé, psal z Kostnice dne 16 Listopadu také k lidu Pražskému wůbec, napomínaje k stálosti we wšem dobrém. Dle uradění pak s pány, kteří mu byli za průwod, nemínil sám od sebe prwé ničeho bráti předse, leč po příjezdu krále Sigmunda, který měl také sám osobně přijeti do Konstancie asi o wánocích toho roku.

Osud jeho wzal wšak brzy jiný obrat, nadějím těmto naskrze protiwný. Jak již ukázáno wýše, neleuili nepřátelé jeho s přípravami k jeho zkáze, sbírajíce záhy wšecko, čeho bylo potřeba k obžalowání jeho w koncilii, aby jím byl odsauzen a tudy konečně potlačeno jeho působení jim protiwné. Podnět k tomu wyšel, jak se zdá, z kapituly Pražské a Wyšehradské,[3]) jakožto oněch dwau sborů, we kterých seděli nejbohatší hromaditelé beneficií a nejpřednější ředitelé wšeho tehdejšího swatokupčení w zemi české, kterým proto na předním místě záleželo na obhájení panujícího dotud řádu. Bylo to bezpochyby jejich spůsobením, že sebrána jest daň z duchowenstwa

[3]) Wiz we psaní Husowu w Palackého *Documentech* str. 138.

1414 po wšech děkanstwích na útraty pro biskupa *Jana Litomyšlského*, wyhlášeného nepřítele Husowa, který se měl odebrati ku koncilii a říditi tam wše k dosažení cíle onoho. Rowněž bylo to beze wší pochybnosti z uložení kapituly Pražské, že se posawadní jednatel její w Římě, *Michal de Causis*, odebral odtamtud nyní do Konstancie, aby tam pokračowal we při s Husem, kterau dotud byl sprawowal při dwoře papežském. Ostnem záští osobního byli pobádáni proti Husowi někdejší dwa přátelé jeho, *Stanislaw ze Znojma* a *Štěpán z Pálče*, kteří se o swé ujmě wydali též na cestu do Konstancie, aby swědčili a pomáhali proti němu. Stanislaw, jenž se toho času nejspíš byl zdržowal w rodišti swém na Morawě, zemřel na této cestě náhle w Jindřichowu Hradci, byw raněn mrtwicí. Štěpán z Pálče wšak přijel, jak se zdá, ještě o některý den dříwe než Hus do Kostnice, a spolčil se hned s Michalem w jeho díle. S nimi sdružili se také jiní nepřátelé Husowi, kteří se byli dostawili w Kostnici. Hned prwní dni byl mezi nimi někdejší děkan a tehdáž již probošt Passowský Wácslaw Tiem, kterému byl Hus roku 1412 kazil tržení s odpustky w Praze.

Michal de Causis lepil hned nazejtří po příchodu Husa do Konstancie (4 Listop.) weřejná ohlášení proti němu jakožto zatwrzelému w klatbě a podezřelému z kacířstwí, a činil to potom bez přestání téměř každého dne, aniž Hus toho sobě wšímal. Složil brzy potom také žalobný spis,[4]) jejž odewzdal netoliko papeži Janowi XXIII, nýbrž společně s Pálčem obíhal skoro každodenně kardinály, arcibiskupy, biskupy a jiné prælaty, předstawuje jim nebezpečnost Husa hlawně s té strany, že wzbudil panstwo a lid proti duchowenstwu, a že příkoří bude ještě wětší, wrátí-li se z koncilia domů swobodně. Wedlé toho líčil jej zároweň jakožto rozšiřowatele kacířských učení Wiklefowých, ano dáwal mu winu, že prý hned roku 1409, aby se zbawil překážek od mistrů německých w učení Pražském, spůsobil odejmutí jim tří hlasů w universitě a následkem toho wystěhowání jich z Prahy. Patrně hleděl tím za-

[4]) *Documenta* 196.

ujmauti proti Husowi německé účastníky koncilia popudem 1414
národní žárliwosti. Pobádání toto neminulo se také účinku, ježto ti, ku kterým bylo obráceno, byli jednoho ducha s pobadačem. Staloť se konečně usnešení mezi papežem Janem a kardinály, kteří koncilium řídili, aby byl Hus zbawen swobody i aby se nastaupilo proti němu na saud, kterému se prwé nestáním k obsílce papežowě do Říma byl wyhýbal. Dle uzawření toho byl pětadwadcátý den swého meškání w Konstancii, dne 28 Listopadu, prostředkem branné moci odweden ze swého příbytku do paláce papežowa pod záminkau slyšení od kardinálů, z rozkazu jejich pak w pozdní noci po témž dni (29 Listop.) uwězněn nejprwé w domě kantora Kostnického, po osmi pak dnech (6 Pros.) odweden odtamtud do kláštera Dominikanů na břehu Rýna wedlé jezera Bodenského a uwržen tam do temného a smrdutého žaláře. Darmo namítal proti jednání tomuto pan Jan ze Chlumu bezpečný list daný Husowi od krále Sigmunda. Ani papež ani kardinálowé nechtěli jeho dbáti; papež Jan se mu přitom toliko přetwařowal, jako by se zajetí nestalo z jeho wůle, nýbrž ze wnucení od kardinálů.

Jak medle prwní krok byl učiněn, pracowali Michal a Páleč chutě dále, aby dosáhli zauplna swého záměru. Sepsaliť hned celau řadu artikulů žalobních proti Husowi, a podali jich papeži se žádostí, aby Hus o nich byl wyslýchán i aby k tomu zřízeni byli zwláštní kommissaři od papeže i od koncilia, jakožto i několik doktorů, kteří by prohlédli k témuž cíli knihy Husowy. Směle opětowal Michal de Causis w artikulích těchto wšecky staré lži swé o kacířských učeních Husowých, a přidal k nim některé nowé, zejména hned na prwním místě, že kázal Hus weřejně k lidu o potřebě přijímání swátosti pod obojí spůsobau. Jest prý to zřejmé z toho, že již žákowé jeho w Praze skutečně swátost tak rozdáwají. Žádost Michala a Pálče byla brzy splněna uzawřením koncilia dne 4 Prosince, jímž ustanoweni jsau za saudní kommissaře w záležitosti Husowě Jan patriarcha Konstantinopolský, Jan biskup Lübecký a Bernard biskup Kastellský.

1414 *Žalář Husůw* byl tak krutý, že se w něm po krátkém čase těžce roznemohl, tak že se pochybowalo o jeho uzdrawení. Zatím se snažil pan Jan ze Chlumu o wybawení jeho, zprawiw krále Sigmunda o nešetření jeho bezpečného listu. *Sigmund* wyprawil z popudu tohoto zwláštní posly swé do Konstancie, kteří we jménu jeho žádali propuštění Husa. Papež a koncilium nechtěli wšak dbáti na jeho žádost. Konečně přijel král o božím hodu wánočním (25 Pros.) sám s dworem swým do Konstancie, a mezi prwními jeho wěcmi bylo osobní naléhání na papeže a koncilium, aby Husa propustili na swobodu. I nyní wšak toho odepřeli, a hrozbami jejich, žeby se koncilium sice raději rozešlo, dal se král pohnauti konečně k upuštění od swé žádosti určitým slibem daným dne 1 Ledna
1415 1415, že má koncilium w sauzení kacířů míti úplnau swobodu. Papež Jan dal toliko poskytnauti Husowi lékařské pomoci a přenésti jej w klášteře, we kterém byl uwězněn, do jiného místa blízko refektáře (8 Led.).[5])

Kommissaři jmenowaní od koncilia sbírali pilně wšecko, co se zdálo býti whodné k odsauzení Husa, a wyslýchali jmenowitě četné *swědky* proti němu. Poněwadž dle řádu práwa duchowního měli swědkowé před očima žalowaného přísahati, že míní swědčiti dle prawdy, byli k wykonání přísah těch uwodíni do wězení Husowa k loži jeho, na kterém ležel w nejhorší zimnici. Byl mezi nimi z Prahy krom Štěpána z Pálče kanowník Pražský Mikuláš *Zeiselmeister*, někdejší official arcibiskupstwí Pražského, mnich *Petr z Uničowa* řádu Dominikanského, doktor theologie a kazatel u sw. Klimenta na Starém městě Pražském, jiný mnich Petr, který byl někdy opatem u sw. Ambrože na Nowém městě, i wíce jiných, z nichž někteří proti wůli swé byli potaženi k swědectwí. Také dwa němečtí professoři theologie a někdejší kollegiati kolleje Karlowy w Praze dostawili se, kteří od wystěhowání roku 1409 přebýwali w Lipsku, *Petr Štorch* a *Jan z Minsterberka.* Od žádného jiného nezkusil Hus wětší trýzně přitom jak od zwrhlého pří-

[5]) Cras octo hebdomadæ erunt, quod hus posita est ad refectorium, píše Hus o sobě dne 4 Března. *Docum.* 98.

tele *Štěpána z Pálče,* který nemaje slitowání s tělesným jeho 1415
utrpením, do očí spílal mu, že prý od narození Kristowa nebylo nebezpečnějšího kacíře jak on kromě Wiklefa.

Nemáme dostatečných wýslowných zpráw o tom, jaký dojem spůsobila w Praze a jinde w zemi české prwní zpráwa o zajmutí Husowu; ale rozumí se samo sebau, že měli z ní welkau radost jeho nepřátelé, a že spůsobila welkau bolest jeho přátelům a s nimi wětšině lidu Pražského i jiným stawům. Rozčilení myslí mírnilo se snad některý čas nadějí, žeť nedá král Sigmund zlehčiti swého bezpečného listu, který mu ukládal powinnost ujmauti se mistra. Saudruhowé Husowi w učení Pražském zaslali we jménu celé university dopis ku konšelům města Kostnice, kterým žádali, aby we městě swém nedali činiti křiwdy spolumistru jejich, we mrawích i učenosti chwalitebně zachowalému. Nemělit owšem mocnějšího prostředku, jak se ho ujmauti. Nékteří wšak, zejména mistr Jan z Jesenice, mistr Jeronym Pražský ano i starší a powážliwější mistr Křištan z Prachatic, zamýšleli jeti za ním do Kostnice, aby mu tam, pokud možná, byli nějakým spůsobem nápomocni.

Lítost nad osudem milowaného kazatele musila býti tím wětší, když přišly zpráwy o nelidském spůsobu jeho uwěznění a o těžkém onemocnění w žaláři, z něhož bylo se báti o žiwot jeho. Obáwání toto minulo při Husowi teprw asi w polowici měsíce Ledna. Uzdrawiw se ze swé těžké nemoci, sepsal dne 19 Ledna prwní *list* swůj *ze žaláře* k lidu Pražskému, určený ku přečtení w kapli Betlemské, jímž dáwaje zpráwu o swém těžkém utrpení a poraučeje toho do wůle boží, žádal modlitby za swé setrwání w milosti božské až do smrti. Možnost dopisowání byla mu zjednána přátely jeho meškajícími w Kostnici, kteří získali úplatkem některé strážné, aby mu psaní tajně donášeli a od něho přinášeli. Přední z nich byl pořád pan *Jan ze Chlumu,* muž oswícený a pewné powahy, jenž neunawně wyhledáwal, co mohlo slaužiti k wyswobození neb jinak ku prospěchu Husowu; a wšak přibyl také pan Wácslaw z Dubé do Kostnice s dworem krále Sigmunda, a byl tu rowněž Jindřich Lacembok

1415 a několik jiných českých dwořenínů we službě Sigmundowě. Z duchowních byl hned s Husem přijel oddaný jemu mistr *Jan Kardinál,* známý dworu papežskému jakožto někdy posel w záležitostech krále Wácslawa. On a s ním pan Jan ze Chlumu byli buď hned z počátku neb aspoň později jmenowáni posly učení Pražského ku koncilii,[6]) ač název tento osobil si také Štěpán z Pálče, maje snad jmenowání k tomu toliko od doktorů theologie. S panem Janem ze Chlumu byl co písař jeho mladý muž, *Petr ze Mladenowic,* teprw bakalář swobodných umění, který potom složil paměti o příbězích Husowých w Konstancii. Z jiných pak členů university, přídržících se Husa, byl tu též mladý mistr *Mikuláš ze Stoječína.* Také wšak počet nepřátel Husowých z duchowenstwa Pražského rozmnožil se časem w Kostnici. Přibylť již *biskup Litomyšlský* a s ním nejspíš zároweň co příručí jeho mistr Pawel z Prahy, též z kanowníků Pražských doktor *Náz* a *Kuneš ze Zwole,* kterýžto byl zároweň plnomocníkem arcibiskupa Konrada. Od něho dostáwala kapitula Pražská častější zpráwy o příbězích w koncilii. K témuž asi účelu měl také opat Břewnowský swého posla w Konstancii, Jana z Hradce Králowé, jinak nám neznámého.[7])

Saustrast, kterau měli s Husem přátelé jeho, nebyla ostatně málomyslná. Jakkoli litowali osobní nehody jeho, předce wýše wážili wěc, o kterau se byli zasadili společně s ním a jeho náwodem. Jeden z předních ctitelů Husowých, pan *Jindřich Škopek z Dubé,* dal mu oznámiti potěšení swé z toho, že došel žádaucího pronásledowání pro prawdu; a pan Jan z Chlumu přimlauwal mu rowněž dopisy swými, aby od prawdy neustupowal pro žádný strach o bídný tento žiwot. Toho smýšlení byl pak také Hus sám od počátku, připrawen

[6]) Čte se w *Monum. univ. Prag.* I. 431 asi k měsíci Dubnu 1415: Facultas artium mutuavit universitati decem sexagenas grossorum pro ambasiatoribus universitatis, scilicet dno Joanne de Chlum, milite strenuo, et mag. Joanne dicto Cardinalis de Reyssteyn pro propina et honorantia facienda, qui tunc erant in generali concilio Constantiensi procuratores et ambasiatores universitatis constituti ab ipsa universitate.

[7]) Johannes de Græcæ Regina (sic) pro abbate in Oberdrens (sic) Pragensis dioecesis ordinis S. Benedicti. *Von der Hardt* IV. 594.

jsa jak na dobrý tak na zlý konec. Jak medle se poněkud 1415
uzdrawil, počali jej saudní kommissaři wyslýchati o žalobách proti němu předložených. Žádali na něm jmenowitě písemného wyložení mínění jeho o známých 45 artikulích Wiklefowých, jakož i odpowědi na 44 článků wytažených Pálčem nejwíce z traktatu jeho o církwi a později též na artikule wytažené z téhož spisu kancléřem uniwersity Pařížské Gersonem, který sobě dobyl w koncilii weliké wážnosti. Hus dokázal w odpowědi swé o nejwětší části jich, že byly wytaženy křiwě z jeho spisů a podložen jim na mnoze smysl neprawý; w čem by wšak byl pochybil, oswědčowal se, že nemíní ničeho zastáwati zatwrzele, nýbrž přestati na rozhodnutí koncilia a přijmauti naučení.

Hned z počátku jednali s ním kommissaři několik dní, aby se we swé při poddal wýroku 12 neb 13 mistrů, kterým by to poručilo koncilium, čemuž wšak Hus rozhodně odporowal, oswědčuje se, že hotow jest dále státi toliko před celým konciliem k odpowídání z wíry swé. Přátelé jeho w Praze, a zwláště mistr Jan z Jesenice, jakožto znalý w práwích, pokládali i to za pochybeno, že wůbec w žaláři odpowídal; Hus wšak měl za nemožné tomu se wyhnauti, zwláště když mu koncilium nepowolilo užiti rady práwního zástupce, a pečowal toliko o doručení psaných odpowědí swých přátelům, aby nemohly o nich rozšířeny býti křiwé powěsti. Přitom snažil se prostředkem pánů přítomných w Konstancii přiméti krále Sigmunda, aby mu wymohl weřejné slyšení w plném shromáždění koncilia, po kterém doufal jeho pomocí snáze býti zbawen i swého zajetí. Král Sigmund byl k tomu brzy pobádán také mocnějšími přímluwami. Zrušení jeho bezpečného listu daného Husowi pobauřilo welice mysli panstwa českého a morawského, jakožto wěc týkající se cti. Když widěli, že on, „dědic nápadný koruny české“, nedbal wíce, sobě to sprawiti, wzali o to potaz jmenowitě morawští páni s panem *Lackem z Krawař* jakožto heitmanem zemským w čele, na sjezdě, který měli na začátku měsíce Unora w *Meziříčí,* a poslali mu odtud dopis, kterým žádali, aby dostál swému listu a spů-

1415 sobil propuštění Husa a swobodné a zjewné slyšení jeho w koncilii; neb žeby byla sice „příčina mnohým, žeby se bezpečných listů jeho lekali“. Sigmund hleděl aspoň poněkud uchlácholiti takowé hlasy skutečným zasazowáním se u koncilia o to, aby byl Hus prwé weřejně slyšán, nežby wynesen byl proti němu jaký rozsudek, k čemuž také konečně přednější osoby w koncilii přiwolily.

Ačkoliw Hus, obdržew zpráwu, že se někteří přátelé jeho swrchu jmenowaní chtěli za ním odebrati do Konstancie, wzkázal jim pilné wýstrahy, aby toho nečinili; odwážil se předce této cesty starší přítel a dobrodinec jeho, mistr *Křištan z Prachatic*; a přátelé prwé meškající w Konstancii zjednali mu i přístup k Husowi we wězení jeho (před 4 Břez.). Náwštěwa ta nenadálá wyrazila z očí Husowých hojné slzy radosti. Mistr Křištan neminul se wšak přitom docela s nebezpečenstwím, kterého se Hus pro něj obáwal. Michal de Causis, jak se dowěděl o jeho příchodu, wymohl stawení jeho w Konstancii, a zadal proti němu 30 artikulů, na které musil odpowěditi písemně; wšak potom dílem přičiněním krále Sigmunda propuštěn jest ze swé obstáwky, učiniw toliko jistau přísahu před patriarchau Konstantinopolským, a následkem toho odjel dne 17 neboli 18 Března swobodně nazpět z Konstancie. Také o mistra Jana Kardinála bál se Hus, aby neměl podobného stihání, a dáwal mu raditi, aby se pro bezpečnost swau držel jak nejwíce možná při dwořenínstwu krále Sigmunda.

Mezitím spůsobilo w Praze přijímání pod obojí spůsobau, začaté mistrem Jakaubkem ze Stříbra, různice w samé straně Husowě, ježto newšichni duchowní, kteří se Husa přídrželi, byli hned hotowi účastniti se této nowoty, která s jich posawadními snahami, směřujícími k oprawě církwe, nutně nikterak nesauwisela. Sám jeden z náměstků Husowých we kapli Betlemské, knéz *Hawlík,* postawil se w tom Jakaubkowi a staupencům jeho na odpor, a zwiklal se tím brzy i w náklonnosti swé k zásadám Husowým wůbec i k osobě Husa. Rozdráždění jeho bylo takowé, že když četl na kázání w Betlemě dopis

Husůw k lidu wýše zmíněný, psaný ze žaláře, wšimnuw si, že 1415
byl psán na roztrženém papíře, ukazowal jej s aušklebkem, prawě: Ha, ha! Husi již se papíru nedostáwá. K zamezení škodliwých následků neswornosti přáli si mnozí zwěděti mínění Husowo o wěci této jemu předtím neznámé, i požádán byl tedy panem Janem ze Chlumu, aby se o tom wyslowil. Dle zásady theoretické, že obyčej církwe nesmí býti proti wýslownému znění písma swatého, nemohl Hus snadno odporowati nowotě, kterau by sám ze swého podnětu sotwa kdy byl začal; i sepsal tedy we wězení swém krátký *traktat o přijímání pod obojí spůsobau*, zakládající se na tom, že učí tak ewangelium i epištola sw. Pawla, a že tak držela církew prwotní; radil pak, aby se hledělo obdržeti aspoň powolení, by se podáwalo pod obojí těm, kdož by ze zbožnosti toho žádali, s přiměřenými okolnostmi. Mimo to sepsal i wíce jiných menších traktatů we wězení swém, týkajících se předmětů rozličných. Wyslowení jeho o přijímání pod obojí spůsobau bezpochyby welice přispělo k tomu, že již we prwní polowici toho roku rozšířilo se nejen w Praze, nýbrž we welmi mnohých jiných městech i také wesnicích w Čechách, tak sice, že se k němu již znala dobře wětší část obywatelstwa země.[8])

Záležitost Husowa wlekla se předtím do délky pro jiné úkoly koncilia, kterým wěnowalo wětší pozornost. Později přišla k tomu také welká roztržitost, která nastala w Konstancii, když dne 20 Března w noci papež Jan XXIII podtají utekl z města, chtěje tím koncilium zmařiti. Poněwadž za papežem odešli tehdáž také strážní žaláře Husowa, odewzdawše klíče od něho králi Sigmundowi, přimlauwali jemu páni w Konstancii přítomní k žádosti Husowě, aby jej propustil, maje jej nyní we swé moci. Ale Sigmund neměl k tomu již dobré wůle, ač se přátelům Husowým ještě poněkud přetwařowal. Již čtwrtého dne po útěku papežowě (24 Března) odewzdal klíče od žaláře we jménu swém i koncilia biskupu Kostnickému, kterýž hned w noci potom dal Husa odwézti z jeho tehdejšího wězení w klášteře Dominikanů na lodi po Rýně

[8]) Wiz o tom sauwěké wýpowědi w Palackého *Docum.* 259 a 263.

1415 dolů na twrz swau řečenau *Gottliben*. Tam byl Hus zawřen opět w jiném wězení w hořejší části wěže, kdež se nacházel sic na dosti zdrawém powětří, ale byl opaután na nohau okowy, a na noc býwal pokaždé na lůžku swém připaután ke stěně za okow ruční, ano přitom také nedostatečně opatřowán proti hladu a proti žízni, tak že brzy zase trpěl na rozličné neduhy, jmenowitě také na kámen. Nedlauho potom zřízena jest od koncilia zase nowá kommissí k wedení saudní pře nad ním i zároweň také ke skaumání knih Wiklefowých (6 Dub.). K náwrhu jejímu wydalo koncilium po několika nedělích, dne 4 Kwětna, nález stwrzující odsauzení knih těchto, učiněné před třemi léty tak zwaným konciliem Římským.

Zatím dříw snad ještě, než mohl mistr Křištan z Prachatic nawrátiti se z Konstancie do Prahy, wydal se odtud také jiný známý přítel Husůw, mistr *Jeronym Pražský*, na cestu do Konstancie. Pobádal jej k tomu jakýsi cit powinnosti čestné, poněwadž byl Husowi před jeho odjezdem z Čech radil k jízdě ku koncilii, ano slíbil tam přijeti za ním, aby weřejně před konciliem dokázali oba swau prawowěrnost a očistili powěst wlasti swé.[9]) Dne 4 Dubna objewil se z nenadání přátelům Husowým w Konstancii; kteřížto wšak, znajíce nebezpečnost pro něj, úsilně mu přimlauwali, aby bez meškání odjel nazpět, prwé než by byl poznán. Jeronym dal sobě říci potud, že se wzdálil do blízkého městečka, nejspíš Überlingen; odtud wšak zaslal do Konstancie dne 7 Dubna listy a dal je přibíti na branách městských, na dweřích kostelních a na domích kardinálů, jimiž žádal krále Sigmunda i také koncilium, aby mu dali list bezpečenstwí k swobodnému dostawení se w koncilii a k odpowídání každému weřejně, kdož by ho chtěl winiti z nějakého bludu neb kacířstwí. Když se wšak za dwa dni nedočkal na to odpowědi, dal si to wyswědčiti písemně od pánů českých přítomných w Konstancii (9 Dub.), a s tímto wyswědčením teprw dal se po pětidenním přebýwání w onom místě na zpátečnau cestu do Čech.

[9]) *Von der Hardt* IV. 759.

Koncilium, u něhož byl mistr Jeronym jako mnozí jiní ze saudruhů Husowých nařčen z kacířstwí, uzawřelo teprw dne 17 Dubna wydati naň obsílku, kteráž nazejtří potom, dne 18 Dubna, ponejprw, dne 2 Kwětna podruhé a dne 4 Kwětna potřetí jest ohlášena přibitím na rozličných místech w Konstancii, s oznámením jemu, že měl od koncilia užíti bezpečnosti proti násilí, nikoli wšak proti práwu. O tomto půhonu bezpochyby ani nezwěděw, přijel Jeronym na swé zpátečné cestě dne 25 Dubna až do města Hirschau, wzdáleného asi šest mil od hranic českých, které náleželo ku panstwí falckrabí Jana, syna někdejšího wzdorokrále Ruprechta. Tam byl poznán od duchowních, a zajat purkrabím tamějšího zámku, i doweden zpět do Sulzbacha, kdež falckrabí Jan sídlil. Od něho dána jest o tom hned zpráwa koncilii, kteréž požádalo knížete, aby zajatého doprawil do Konstancie. 1415

Pobauření myslí, které spůsobily w Čechách prwní zpráwy o zajmutí Husa w Kostnici, obnowilo se opět a žiwě, když se rozhlásilo, že následkem útěku papeže Jana z Kostnice měl král Sigmund Husa we swé moci, tak že by byl mohl jej propustiti a neučinil toho, nýbrž dopustil uwrhnauti jej zase ještě w tužší wazbu než předešle. Zwláště bylo tím dojato panstwo a zemanstwo, které w tom spatřowalo nečestné zachowání od krále, i nemínilo k němu mlčeti. Skoro stejným časem byli držány *sjezdy* šlechty morawské a české w *Brně* dne 8 Kwětna a w *Praze* dne 12 Kwětna, na kterých složeny jsau důtkliwé dopisy k Sigmundowi a opětowána jimi žádost, aby dostál swému bezpečnému listu a spůsobil propuštění Husa a swobodné slyšení jeho, ježto pokládali páni nařčení jeho za nařčení a pohanění celého národu a koruny české. Listowé ti byli we wíce přepisích opatřeni přiwěšením pečetí také od četných pánů a zemanů, kteří se nemohli účastniti sjezdů osobně. Zároweň pak bylo psáno ze sjezdu Pražského také pánům, kteří byli při dwoře krále Sigmunda w Konstancii, aby jemu přimlauwali o splnění oné žádosti.

Dříwe než dopisy tyto odešly z Čech, chopili se wěci páni w Kostnici meškající sepsáním stížnosti ku koncilii samému,

1415 we které wytýkajíce zajetí Husa, ježto se stalo proti bezpečnému listu, a nelidské naložení s ním w těsné wazbě, žádali, aby koncilium w jeho záležitosti aspoň již jednau konec sprawedliwý učinilo. K žádosti této připojili se s nimi také někteří páni polští přítomní w Konstancii, a spis byl čten u přítomnosti wšech podpisců Petrem z Mladenowic w sezení koncilia dne 13 Kwětna. Přední z pánů českých přitom byli Wácslaw z Dubé odjinud z Leštna, Jan ze Chlumu, Jindřich Lacembok a Půta z Ilburka; z pánů polských Januš Kališský a Záwiše Černý, kteří byli posly krále swého ku koncilii. A poněwadž byl krátce předtím biskup Jan Litomyšlský we shromáždění národu německého w koncilii učinil přednesení o nowotě přijímání pod obojí spůsobau w Čechách a přidal k tomu rozličné pomluwy, kterak prý nedůstojně se přitom nakládá se swátostí; žádali páni čeští w témž spise, aby koncilium pomluwám takowým newěřilo, jakožto pocházejícím od nepřátel a škůdců králowstwí českého. Proti tomu se ozwal biskup Litomyšlský nejprwé ústně, potom po třech dnech (16 Kw.) také písemně, dílem zapíraje swé řeči, dílem wykládaje, že to řekl ne w úmyslu pohanění země české, jakožto i swé wlasti, nýbrž prý aby zamezením nowot kacířských byla powěst její očištěna; k čemuž wšak páni dali mu o dwa dni později ostrau a pyšnau odpowěd (18 Kw.).

Nedlauho potom, dne 23 Kwětna, byl přiwezen mistr *Jeronym* do Konstancie. Průwodčí jeho odewzdali jej nejprwé falckrabí Ludwíkowi, bratru falckrabí Jana, meškajícímu w Kostnici, kterýž jej sám jako we wítězosláwě wedl hned dále ze swého příbytku do shromáždění koncilia, kráčeje před wozem, na kterém Jeronym byl wezen w těžkých okowech, obklopen welkým počtem branných. Ku pautu, které měl zajatý na ruce, byl připiat dlauhý řetěz, jejž drželi strážní, a za něj dowedli ho až do síně, we které zasedalo koncilium. Přední mužowé koncilia neuměli zadržeti zjewy radosti z tohoto polapení, a dali zajatému do očí znáti swé popuzení proti němu. Přede wšemi jinými, hned po přečtení půhonu na Jeronyma a po otázání jeho, proč se k němu nedostawil, oslowil jej

úšklebně kancléř university Pařížské *Gerson*, připomínaje jemu 1415
učené hádky, které měl s ním w Paříži přede mnoha léty o oblíbených filosofických předmětech ze stanowiště realismu a nominalismu; a podobné wýčitky činili mu dle toho příkladu dwa mistři přítomní z Kolína a z Heidelberka z času, když se zdržowal někdy w tamějších učeních. Po krátkých odpowědech, kterými jich odbyl, odewzdán jest pod hlídku Janowi Wallenrodowi arcibiskupu Rižskému, kterýž jej w noci téhož dne dal netoliko odwézti do těžkého žaláře we wěži městské blíž kostela a hřbitowa sw. Pawla. nýbrž wsaditi také do klády spautaného na rukau i na nohau, a mučil jej tím spůsobem jakož i nedostatkem potrawy dwa dni, až těžce onemocněl.

Když mezitím páni čeští a polští nedostáwali dlauho žádné odpowědi na swau žádost předloženau w koncilii a zatím přišel do Konstancie dopis pánů morawských ze sjezdu Brněnského, kterým se ujímali Husa, bylo to oněm nowau pobídkau, aby neustáli w naléhání swém na koncilium; i obrátili se opětným dopisem ku předstaweným čili deputowaným čtyr národů, na něž se koncilium dělilo, dne 31 Kwětna. Představowalit jim, že wěci udané proti Husowi pocházejí wesměs od jeho nepřátel; že tito ze záští proti němu snaží se zaujmauti čelné osoby w koncilii míněním, jako by Hus chtěl zatwrzele státi we škodliwých učeních; odwoláwali se na častá jeho oswědčení starší i nowější, dle kterých byl hotow každému lepšímu naučení poddati se; i žádali proto, aby byl Hus učenými muži w koncilii důkladně tázán o smyslu wšech míst ze swých spisů, která dle jejich mínění byla z nich wyňata osekaná a překraucená; poněwadž pak by welice strýzněn byl tuhým wězením a potřebowal zotawení k náležitému wyswětlení wšeho, aby jej zbawili wězení toho a dali w moc několika biskupů neb jiných kommissarů koncilia; žeť páni postawí dostatečné rukojmí za něj, aby z moci těchto zřízenců nemohl wytrhnauti se útěkem až do konečného rozsauzení o jeho wíře. Dopis tento dodali páni w přepise také králi Sigmundowi (1 Čw.), žádajíce jeho, aby se o splnění žádosti je-

1415 jich u koncilia přičinil swým prostřednictwím. Deputowaní koncilia dali wšak pánům odpowěd ještě téhož dne, co se týče propuštění Husa na swobodu, k tomu že nemohau swoliti, ani kdyby zaň postaweno bylo tisíc rukojmů; co se wšak týče žádosti již předešle od pánů na koncilium wznešené, k té že swolují, a že dají Husowi weřejné slyšení hned we středu nejprwé příští dne 5 Černa.

K tomu dni byl Hus přiweden ze twrze Gottlibenské zase zpět do Konstancie, a wsazen do jiného wězení w klášteře *Bosáků* čili menších bratří, w jehož refektáři koncilium držíwalo swá zasedání; dohled pak nad wězením tím byl uložen témuž arcibiskupu Rižskému, který wězil také mistra Jeronyma newelmi daleko odtud. *Weřejné slyšení* Husowi slíbené bylo wšak od koncilia docela jinak míněno, než bylo jeho přání. We schůzi držané w ustanowený den počaly se čísti žalobní artikule sebrané proti němu dílem z jeho spisů dílem z wýpowědí swědků, dříwe než ještě Hus byl přiweden do shromáždění, a koncept nálezu, kterým měly býti odsauzeny ještě před slyšením jeho, ležel již pohotowě. To wšak znamenal jistý Čech Oldřich, který stál blízko čtenáře artikulů, a oznámil to Petrowi z Mladenowic; kterýž pospíšil oznámit pánům Wácslawowi z Dubé a Janowi z Chlumu; oni pak bez meškání běželi ku králi Sigmundowi, a wedli u něho důrazně stížnost na takowýto spůsob jednání. Pro zachowání zewnější slušnosti nesměl toho Sigmund dopustiti, i poslal hned falckrabí Ludwíka a Fridricha purkrabí Normberského do shromáždění s rozkazem, aby se Husowi propůjčilo řádné slyšení a nic se toho dne nerozsuzowalo, nýbrž na čem by se koncilium chtělo usnésti, aby prwé bylo ukázáno králi k nahlédnutí.

Mezi jinými wěcmi, které se Husowi kladly za winu, byl také wždy ještě za nepřítomnosti jeho čten list psaný od něho na rozlaučenau s Čechy před odjezdem do Konstancie, do něhož byla podwodně wložena slowa, jestli žeby co odwolal, aby wěděli, že to učiní jen ústy, ale w duchu že k tomu nepřiwolí; což w listě jeho dokonce nestálo. Wzkázání učině-

nému od krále Sigmunda po dwau knížatech práwě řečených neodwážilo se koncilium postawiti se na odpor, i dalo tedy artikule žalobní čísti před Husem, jenž zatím byl přiweden do shromáždění ze swého žaláře. Ale když chtěl Hus odpowídati k jednotliwým artikulům a naprawowati znění neb smysl jejich skraucený od udawačů, byl okřikowán od mnohých členů koncilia, brzy s prawé, brzy s lewé strany, brzy ze zadu, aby prý nechal wytáček a říkal *ano* neb *ne*; když pak mlčel, bráno to za přiswědčení a týrán jest rozličným spůsobem, konečně pak sezení newedaucí k tomu, jak si koncilium bylo přálo, odročeno na pozejtří. 1415

Toho dne (7 Čw.) odebral se král Sigmund osobně do shromáždění koncilia, a wzal s sebau Wácslawa z Dubé a Jana z Chlumu i bakaláře Petra z Mladenowic, tak že mohli widěti a slyšeti wšecko, co se dálo. Pokračowalo se we čtení artikulů žalobních a dáno Husowi odpowídati k nim, při čemž měl zwláště příležitost wyslowiti se obšírněji o zůstáwání podstaty chleba we swátosti, o čemž učení Wiklefowo i nyní tak jako často předtím určitě zamítal. Ani tentokrát nezdrželi se wšak protiwníci jeho wšeho náružiwého dotírání naň, až dowolil si říci jim: „Myslil jsem, že jest we sboru tomto wíce slušnosti, dobroty a kázně.“ Král Sigmund teprw zjednal ticho swým napomenutím. Ne bez úmyslu na škodu Husowu přiwedl potom řeč kardinál Kambrajský, Petr z Alliaka, na slowa Husowa powěděná při zajetí jeho, že přišel swobodně do Konstancie, a kdyby byl nechtěl jíti, žeby ho ani král český ani Římský nebyli mohli přinutiti k tomu. Hus nepopíral slow těchto, nýbrž dotwrdil je tím, žeť jest mnoho pánů českých, kteří jej milují, na jichž hradech mohl míti útočiště. A když kardinál a mnozí jiní projewili swau nelibost nad tím, přiswědčil Husowi srdnatě pan Jan ze Chlumu, prawě: Játť jsem chudý rytíř w zemi naší, ale chtěl bych jej hájiti rok, buď komu libo neb nelibo, že by ho nemohl dostati. A jiní že jsau mnozí mocnější, kteří by jej hájili, jak dlauho by chtěli, třeba proti oběma těmto králům.

Kardinál Kambrajský připomenul potom Husowi, že w saukromém wýslechu we wěži Gottlibenské ještě před nedáwnem

1415 řekl, že se rozsudku koncilia chce pokorně podrobiti, i tázal se ho, zdali chce tedy uposlechnauti naučení a pokárání od koncilia. Hus odpowěděl, že ochotně, s ohražením jak byl řekl. Naučení tedy od koncilia, řekl mu kardinál, že jest, aby artikule wytažené z jeho knih, ježto doktoři pokládají za bludné, odwolal, a co proti němu powěděli swědkowé, aby odpřisáhl. K tomu se chopil slowa král Sigmund, a zmínil se o swém bezpečném listu daném Husowi. Prawil, že mu jej dal, aby se mu w Kostnici nečinil nátisk, nýbrž aby mu dali weřejné slyšení, ač prý říkají někteří, že neměl práwa dáti bezpečný list kacíři nebo podezřelému z kacířstwí. Nyní že se mu slyšení takowé dostalo, za něž on, král, koncilii děkuje. Protož aby Hus raději dříwe než později w tom, co proti němu jest dokázáno, poddal se koncilii; žeť ono pro něj pro krále a pro bratra jeho i pro králowstwí české učiní jemu některau milost. Kacíře že on dle slibu swého daného koncilii žádného brániti nemíní, ano kdyby který w kacířstwí chtěl zatwrzele setrwati, že by on sám chtěl mu podpáliti hranici. Hus zwěděl tím spůsobem z úst Sigmundowých, jak on se mínil záwazku bezpečného listu swého sprostiti, a wzpomněl si na wýstrahy, které mu hned z počátku byly dáwány, aby králi tomuto mnoho neweřil.

Poněwadž sezení toto k wyslyšení wšech artikulů žalobních nestačilo, byl ustanowen zejtřejší den, 8 Čerwna, ku pokračowání. Opět odebral se i král Sigmund do sezení, pojaw s sebau Wácslawa z Dubé a Jana z Chlumu i s Petrem ze Mladenowic. Čtlo se neméně než 39 artikulů wytažených ze tří latinských spisů Husowých, de Ecclesia totiž a dwau traktatů psaných proti Stanislawowi a Pálčowi; a poněwadž byly wytaženy tak, že se málokterý docela srownáwal we smyslu se zněním spisů samých, bylo při každém čteno také místo ze spisů k němu příslušné dle předběžného udání Husowa. Bylo také dopuštěno Husowi, austně činiti poznámky k tomu; čehož wšak při takowém množstwí wěcí w čase příliš krátkém nemohl užiti w míře dostatečné.

Když byly artikule dočteny, promluwil kardinál Kambrajský k Husowi w podobný smysl jako den předtím, dáwaje mu

radu, aby se poddal koncilii na milost; chtěl-li by další sly- 1415
šení o některých artikulích, že mu bude dáno, wšak žeby mu neradil k tomu, aby se tím nezawedl ještě do wětších bludů. Také pak jiní přimlauwali mu, aby se nechtěl držeti mínění swého zatwrzele. Hus se oswědčil, jak mohl nejoprawdowěji, že zatwrzelým býti nemíní, nýbrž poddati se naučení a rozhodnutí i naprawení od koncilia, wšak aby mu bylo dáno slyšení, aby mohl prwé ještě jasně wyložiti mínění swé o některých kusích. K tomu odpowěděl mu kardinál we jménu koncilia opět, že jest naučení, které mu dáwá dobře 60 doktorů slyšených od koncilia, aby se z bludů swých, které dotud držel, wyznal, aby přísahal, že jich wíce držeti nebude, aby artikule proti němu přednesené weřejně odwolal a napotom opak jich wyznáwal a učil. Proti tomu namítal Hus, že se mu artikuly přednesenými přičítají bludy, kterých nikdy nedržel aniž mu kdy na mysl přišly; kdyby se k nim znal a je odpřisáhl, žeby bylo křiwopřísežnictwí; jiná mínění, ku kterým se zná, že hotow jest odwolati, wšak když by o nich jinak byl poučen. K tomu powěděl mu kardinál Florentský František Zabarella, též jeden z ředitelů koncilia, že mu bude dána formule odwolání, kterau si bude moci rozmysliti. Opět přimlauwal také zase král Sigmund Husowi podobně jako dne předešlého; Hus pak odpowěděl mu jako kardinálowi Kambrajskému, opětuje žádost swau o další slyšení, aby mohl jmenowitě wyložiti mínění swé o powaze moci papeže a jiných představených a audů církwe.

Potom přiwedena byla řeč na chowání Husowo w příčině odprawení tří jinochů w Praze pro odpírání odpustkům roku 1412 a jiné některé příběhy, z nichž byla mu dáwána wina. Tím pak jednání weřejné ukončeno, a Hus odweden zase do wězení pod dohledem arcibiskupa Rižského. Když se wšak potom shromáždění zdwihlo a wětším dílem se rozešlo, zůstal ještě státi král Sigmund s kardinály a jinými prælaty, a oznámil jim ještě zřejměji než předešlého dne swé mínění o Husowi. Co o něm předneseno, že postačuje úplně k jeho odsauzení. Neodwolá-li toho, aby jej upálili aneb učinili jinak

1415 dle práw swých. Pakli odwolá, aby mu neweřili; nebo wrátí-li se do Čech, že rozseje ještě wětší bludy; pročež aby ho tam wíce nepauštěli a kázání jemu dokonce zapowěděli. Též aby odsauzené artikule poslali do Čech bratru jeho, králi Wácslawowi, ano také do Polska a do jiných zemí, kdež prý má Hus již swé tajné žáky a pomocníky mnohé, aby ti, kdož by se jich přídrželi, byli od biskupů trestáni; i aby učinili konec také s tím druhým, totiž s mistrem Jeronymem, neb že on brzy musí z Kostnice odjeti. S tím budeme hotowi za jeden den, odpowěděli prælati, neb ten jest toliko žák, onen mistr. Řeč tuto slyšeli páni Wácslaw z Dubé a Jan ze Chlumu i Petr z Mladenowic, kteříž stáli opodál u okna, aniž král o nich wěděl. Hus se dowěděl od nich ještě lépe, zač stály sliby Sigmundowy, a páni čeští, kteří se ujímali snah Husowých, zwěděli, čeho se jim bylo nadíti od budaucího krále českého.

Teprw po těchto weřejných slyšeních Husa došel do Konstancie list pánů českých ze sjezdu Pražského psaný ku králi Sigmundowi w záležitosti Husowě, a byl čten w sezení koncilia dne 12 Čerwna. Bylo k němu přiwěšeno neméně než 250 pečetí. Musilo to spůsobiti nějaké hnutí we sboru. Jaksi pro upokojení a k částečné potěše učinil k tomu Štěpán z Pálče připomenutí před celým sborem, že aspoň král Wácslaw nebyl toho nikterak účasten. Nebo i o něm docházely koncilia zpráwy, že držel se stranau Husowau, a podobaly se k wíře již tím, že král Wácslaw neposílal žádných poslů ku koncilii na jméno swé a králowstwí českého, jako jiní panowníci. Čeští protiwníci Husowi, a jmenowitě Jan biskup Litomyšlský, doktor Náz, Páleč a Kuneš ze Zwole snažili se wšak při rozličných příležitostech, jak jen mohli, aby podezření koncilia proti němu wywrátili. Dopis pánů českých ostatně jinak již neměl žádného účinku; a rowněž tak list university Pražské ku kardinálům, kteří předsedali koncilii, poslaný asi téhož času s přímluwau za Husa i také za mistra Jeronyma.

Spůsob jednání s Husem w koncilii Kostnickém byl od začátku až do konce patrně nepřátelský. Ač byl w koncilii

některý počet mužů dobrého smýšlení, kteří se snažili o provedení oprawy w církwi, předešlým konciliem Pisanským slíbené ale nedokonané, wšak wětšina členů jeho náležela k zastawatelům a odchowancům panující tehdejší saustawy, kteří nemohli na Husa jinak hleděti než jako na swého nebezpečného protiwníka. Hus se byl postawil neřestem na odpor, w nichž wětšina jich tápala, a wykročil přitom částečně z poslušnosti proti představeným církewním. Majíce jej we swé moci nešetřením bezpečného listu Sigmundowa, a postawiwše se mu za saudce pominutím řádného saudu domácího, mohli dle práwa wyšetřowati, jak welká byla w onom směru jeho wina, a dle toho jej trestati. Co saudcowé sprawedliwí byli by wšak musili slyšeti swědky netoliko proti němu nýbrž také pro něj swědčící; čehož naskrze nebylo. Ale k této stránce žalob proti Husowi neobracowali také ani mnoho pilnosti a pozornosti; zwláště we weřejných slyšeních propůjčených jemu příliš málo se o ní jednalo. Hlawní wěcí bylo jim obwinění jeho z kacířstwí, při kterém jediném jednalo se o žiwot a o smrt; jen tau cestau mohl býti dokonce odstraněn. Kacířstwím bylo toliko zatwrzelé setrwáwání w bludech. Hus wšak se pořád oswědčowal, bylo-li by co bludného w jeho učení, že hotow jest přijmauti *naučení* a podrobiti se *rozhodnutí* koncilia. Naučením a rozhodnutím bylo by býwalo, kdyby bylo koncilium po důkladném uwážení sporných mínění wyřklo, co má býti wěřeno. Bylo by se přitom hlawně musilo jednati o theoretické určení objemu moci papežské a kněžské. Koncilium Kostnické, které zbawilo tři tehdejší papeže jejich moci a hlásalo, že moc jeho jest wyšší než moc papežowa, nebylo by mohlo schwáliti definicí doktorů Pražských w rozepři jejich s Husem, že jest církew papež s kardinály; možná, že by se bylo stalo rozhodnutí, s kterým by se Hus dobře byl mohl srownati. Ale to nebyla cesta, na které by protiwníci Husowi byli s jistotau dosáhli swého cíle. Proto mělo Husowi postačowati za naučení, když se mu řeklo, že jsau mínění jeho bludná; aby je jednoduše odwolal. Ještě wšak nesprawedliwější bylo přičítání jemu bludů, které on pořád rozhodně zawrhowal, na 1415

1415 pauhé udání swědků, kteří byli osobní jeho nepřátelé, a bez slyšení jiných, které by on byl mohl wésti. Odwolání bludů těch bylo by býwalo přiznáním, že je někdy držel nebo jim učil.

Ačkoliw bylo w posledním weřejném slyšení Husowě řečeno jemu od předsedatelů koncilia, bude-li si přáti dalšího slyšení, že mu bude propůjčeno, nepřišlo k tomu wíce. Byl wšak také král Sigmund w sezení onom řekl Husowi, že mu budau artikule žalobní dány w přepise, aby na ně w krátkosti mohl odpowěditi. Hus, jemuž záleželo na tom, aby po něm zůstalo písemné swědectwí, jak o wěcech sobě wytýkaných smýšlel, žádal dopisem z wězení swého snažně pánů w Konstancii přítomných, aby se wšichni společně odebrali ku králi a zasadili se aspoň o splnění toho; což se i stalo a bylo swoleno. Koncilium uzawřelo w sezení swém dne 18 Června, artikule w krátkosti sestawené Husowi doručiti; kterýž sepsal odpowědi na ně během prwních dwau dní potom (do 20 Čw.). Ale pro další běh jednání proti němu nemělo to žádného účinku.

Koncilium bylo již předtím dalo skaumati otázku o *přijímání pod obojí spůsobau* skrz některé doktory theologie a práw, a wydalo o ní rozhodnutí swé w sezení dne 15 Června. Rozhodnutí to w podstatě znělo, že ač prwotně swátost byla přijímána pod obojí spůsobau, wšak že potom z rozumných příčin zawedena jest zwyklost podáwání swátosti lidem swětským jen pod spůsobau chleba, kteréž je dostatečné; pročež zwyklost tato že má býti pokládána za zákon, a zákonu toho že nelze zawrhowati ani měniti libowolně bez swolení církwe; činiti tak že jest bludné, a kdožby w bludu takowém setrwal zatwrzele, že jest kacíř. Zárowcň wydalo koncilium nařízení ke wšem arcibiskupům a biskupům, aby původce bludu tohoto, když by od něho nechtěli upustiti, stíhali tresty církewními jakožto kacíře, užitím, když by bylo potřeba, také pomoci ramene swětského. Některý den potom wyřklo také koncilium rozsudek nad traktaty a knihami Husowými, jak latinskými tak českými, aby jakožto obsahující bludy byly páleny.

S Husem samým jednalo se zatím jen saukromí o spůsob, kterým by měl odwolati bludy dle wůle koncilia. Jeden z před-

ních kardinálů, který jak se aspoň zdá byl laskaw na Husa, 1415
složil k tomu jistau formuli, kterau mělo mu býti jaksi usnadněno odpřisáhnutí bludů křiwě jemu přičítaných. Ani ta wšak nemohla mu postačiti, jednak že zanecháwala w nejistotě, které by to bludy byly, jednak že Hus také w příčině kusů, ku kterým se znal, že je učil, nechtěl jednati proti swědomí swému, aby byl odpřisáhl něčeho, co držel za prawé, pokud se mu lepšího naučení o tom nedostalo. Wíce než na zachowání žiwota záleželo mu na wěci, jíž byl wěnowal wšecky síly swé; i nechtěl býti winen zmatkem, který by na ujmu její byl musil wzniknauti mezi přátely a následowníky jeho w Čechách, kdyby byl učinil odwolání, jakého si přála wětšina koncilia. Wíce jiných mužů ze sboru Kostnického přicházelo k němu do wězení, a pokaušeli se přemluwiti jej, že odpřisáhnutí bludů neobsahuje w sobě newyhnutedlně přiznání se k nim pro minulost. Hus prawil jim, že odwolá ochotně w ten spůsob, že bludů těch a oněch nikdy nedržel a neučil a nebude jich nikdy držeti a učiti. K tomu umlkali, wědauce, že to wětšině koncilia nepostačowalo.

Rádcem k odpřisáhnutí byl Husowi také *Štěpán Páleč.* Hus žádal na kommissařích, jimž byla poručena jeho pře, aby mu byl powolen zpowědník, a wyslowil přání swé, aby k tomu určen byl Páleč, zrowna proto, že byl největším jeho protiwníkem. Byl mu dán zpowědník jiný, doktor a mnich, který jej rozhřešil laskawě. Nicméně wšak také Páleč jej potom nawštíwil (asi 22 Čw.), a upomínky na někdejší přátelstwí wzbudily se w něm při odprošowání i wytýkání od Husa tak, že wylily se mu slzy z očí, owšem pak také Husowi. Když mu Hus ku přimlauwání, aby odwolal, položil na srdce otázku, co by činil on, kdyby měl odpřisáhnauti, čeho nikdy nedržel, řekl s pláčem: Těžké jest. Zatím *Michal de Causis* byl ty dni každau chwíli přede dweřmi žaláře Husowa, a rozpráwěl se strážnými: Již z milosti boží brzy tohoto kacíře upálíme; wšak jsem já pro něj wydal mnoho zlatých.

Dne 1 Července odebrala se konečně kommissí osmi členů, s Janem Wallenrodem arcibiskupem Rižským w čele, do wě-

1415 zení Husowa, aby na něm žádala platné konečné odpowědi. Hus dal odpowěd písemnau obsahu toho, že wšechněch artikulů wyswědčených proti sobě odwolati nemůže, aby se nedopustil křiwé přísahy, poněwadž se zakládají na křiwých swědectwích. Co se pak týče artikulů wytažených z jeho spisů, že zawrhuje wšecko, co by w nich snad bylo neprawého, ale wšecky a jedenkaždý z nich odpřisáhnauti že nemíní, obáwaje se, aby tím nepotupil prawdy.

Od posledního weřejného slyšení w koncilii dne 8 Čerwna myslil Hus na smrt, očekáwaje takořka ode dne ke dni swé odsauzení, wšak s myslí pokojnau a odhodlanau. Již dne 10 Čerwna psal *list* otewřený ke wšem *wěrným Čechům* na rozlaučenau s nimi, napomínaje wšechněch, aby setrwáwali při poznané prawdě, a jednoho každého stawu, aby se chowali křesťansky dle swého powolání, přitom poraučeje jim pány české a polské, kteří se ho statečně ujímali, aby jim byli wděčni za to a předně panu Wácslawowi z Dubé a panu Janowi z Chlumu. *Pražanů* zwláště žádal, aby byli laskawi na Betlem. Později psal wšak ještě dwa listy určené k weřejnému čtení, dne 24 a 26 Čerwna, we kterých wypisowal nehodné nakládání koncilia s sebau, taužil na odsauzení knih swých českých, jimž we sboru tom málokdo mohl rozuměti, a wyslowil kárawé úsudky o sboru, jenž prý nazýwá se nejswětějším a jenž nemůže pohlauditi, kterak wětšina jeho členů nemrawným chowáním swým spůsobila w sídle swém w Konstancii pohoršení obecné na dlauhá léta, a kterak swau hlawu, papeže Jana XXIII, jemuž se předtím klaněli co otci nejswětějšímu, potupili za kacíře, že jest odpustky a biskupstwí a jiné obroky prodáwal, kdežto mnozí z nich předtím od něho sami kupowali a s ním swatokupčili. Také wýrok koncilia proti přijímání pod obojí spůsobau widěl se mu býti nerozumný, ježto prý zwyklost církwe Římské kladla se jím nad wlastní ustanowení Kristowo. Předwídaje, že nastane od koncilia welké protiwenstwí kněžím jeho se přídržícím w Čechách, prosil snažně pánů zemských dopisem ku přátelům swým přítomným w Kostnici, aby se jich ujali a nedali jich utiskowati.

Wedlé péče o wěc obecnau zabawowaly mysl jeho wzpomínky na přátely a přízniwce w Praze a w Konstancii a saukromé jejich záležitosti. S některými laučil se zwláštními dopisy k nim ze swého žaláře, jiným wzkazowal pozdrawení wraucná. Zwláštními díky cítil se do posledka zawázána hlawním swým dwěma ochráncům w Kostnici, panu *Janowi z Chlumu* a Wácslawowi z Dubé. Oběma přimlauwal, aby zanechali kluzkých služeb dworských a slaužili bohu w tiché domácnosti; oba slíbili mu to k welkému jeho potěšení. Poněwadž pan Jan ze Chlumu neměl welkého bohatstwí a meškaje k wůli Husowi tak dlauho w Konstancii podstaupil útraty, které přesahowaly jeho možnost; byli někteří jiní přátelé slíbili složiti se k nahrazení jemu, mezi nimi zwláště mincmistr králowský pan *Petr Zmrzlík* a manželka jeho, paní *Anna z Frimburka,* horliwá ctitelka Husowa. Hus pozdrawil šlechetné manžely tyto dopisem dne 29 Června, a prosil jich pro boha, aby nedali dobrodějci jeho škodnu býti. Sám odkázal panu Janowi jednoho koně a wůz, ač měl-li by ještě. Panu *Jindřichowi Škopkowi z Dubé* psal dne 9 Června pěkná naučení, a přidal k tomu písničku pro něj složenau na listku pergamenu, který k tomu uchowal we swém žaláři; když pak od něho tři dni potom (12 Čw.) obdržel dopis jej powzbuzující, poděkowal mu druhým listem hned nazejtří (13 Čw.). Také panu *Jindřichowi Leflowi* děkowal za jeho dobrodiní. 1415

Již před swým odjezdem z Čech byl zůstawil zapečetěné psaní swému milowanému žáku a potom pomocníku w Betlemě, mistru Martinowi čili *Martinkowi z Wolyně*, jehož neměl otwírati leč až by zwěděl o jeho smrti. Dáwal mu w něm mnohá něžná napomenutí a prawidla pro žiwot, wyznáwaje se sám z některých slabostí swých, w nichž aby ho nenásledowal. W podobném smyslu psal mu ještě jednau ze swého wězení dne 16 Června, a wyslowil mu rozličná poslední přání swá. Druhému náměstku swému w Betlemě, knězi *Hawlíkowi,* již wýše zmíněnému, psal dne 21 Června, bezpochyby neznaje proměny w jeho smýšlení, a prosil ho snažně, aby se neprotiwil rozdáwání swátosti pod obojí spůsobau a nestawěl se

1415 wíce proti mistru Jakaubkowi, aby nebyla škodliwá roztrž mezi wěrnými. Mistru *Křištanowi* přimlauwal, aby setrwal w hájení prawdy a w obwyklých ctnostech swých, w dobrotiwosti ke chudým a w čistotě; a poněwadž již přede dwěma léty Křištan se rozmýšlel, neměl-li by se wzdáti fary u sw. Michala, prosil ho ještě i nyní, aby toho nečinil, aby tam wěrní měli u něho útočiště jako u dobrého otce. Z mistrů pozdrawowal *Jakaubka ze Stříbra, Jesenice,* jemuž radil wstaupiti we staw manželský, mistra *Řehoře Léwowa* z Prahy, Kubu čili *Jakuba ze Soběslawě, Šimona z Tišňowa, Šimona z Rokycan, Mikuláše z Miličína* kazatele Betlemského i wšecky jiné. Psal také ještě 27 Čerwna wší *obci učení Pražského,* mistrům, bakalářům i študentům, napomínaje jich k swornosti a stálosti a dáwaje zpráwu o swém zachowání se k žádosti koncilia, aby odwolal. I jich jako měšťanů Pražských žádal, aby milowali Betlem, přitom pak aby kněze Hawlíka učinili jeho nástupcem w kazatelstwí. Poraučel jim také snažně *Petra z Mladenowic* jakožto swého nejwěrnějšího a nejstálejšího těšitele. Na mistra *Jeronyma* „bradatého", jenž prý nechtěl poslechnauti rady přátelské, wzpomínal lítostiwě we mnohých dopisech swých, a předpowídal jemu smrt jako sobě.[10])

Mezi přátely, na které wzpomínal pozdrawením, byl také někdejší místopísař zemský *Mařík Kačer,* též *Mikeška* zeť Wácslawa češíře, wíce pak jiných, o kterých nám není odjinud powědomo, jakož jistý pan *Lideř,* pan *Skůček, Michal z Prachatic,* pan *Matěj Chudý*; ženského pohlawí krom manželek pana Škopka, pana Zmrzlíka, pana Jana z Chlumu a některých jiných jistá *paní na Zderaze,* a panny „w naději swaté" *Kateřina* řečená *Hus* a *Petra z Říčan,* šlechtična přebýwající, jak jinde řečeno, nedaleko Betlema s družkau Důrau a s čeledí.[11])

[10]) Si scirem, quomodo valet Barbatus, qui noluit obedire consilio amicorum. Palackého *Docum.* 108. Přípisek „barbatus Hieronymus" w rukopise Mladenowicowě zdá se ukazowati, že se tu míní Jeronym s rozdílem od jiného *Jana* Bradatého, který se připomíná jinde w listech Husowých.

[11]) Salutabis spero sanctam Petram cum Duora et familia (*Doc.* 120), a w jiném listě: virginem Petram cum ejus familia (*Doc.* 101). Že to byla

Aneška ze Štítného snad tehdá již nebyla na žiwě. O skrowné 1415
pozůstalosti swé poručil Hus, čeho bylo potřeba, mistru Martinkowi z Wolyně a Petrowi z Mladenowic. Jim samým odkázal některé knihy swé a jiné jiným přátelům z učení Pražského. Petr z Mladenowic měl si wzíti něco z knih Wiklefowých a také kožich. Pamatowal též na dwa žáky, kteří mu slaužili w Betlemě; jeden se jmenowal Jiřík, druhému říkali Farář. Syny bratra swého ukládal mistru Martinkowi, widělo-li by se mu, obrátiti na řemeslo, poněwadž nemyslil, žeby se hodili k stawu duchownímu Litowal, že nemohl zadost učiniti wšem wěritelům swým, totiž hlawně těm, kteří mu z ochotnosti půjčili peněz na jeho osudnau cestu. Odkazowal je na odplatu boží, s wyslowením přání, aby někteří bohatší z nich složili se a zaplatili chudším.

Ač není nikdež zřejmé paměti o tom, ujímal-li se král Wácslaw Husa nějakým spůsobem w zajetí jeho w Konstancii, jisté jest, že jeho osud těžce nesl. Hus žádal přátel swých, aby také jemu a králowně wyslowili díky jeho, že naň byli laskawi a že se pilně wynasnažowali o jeho wyswobození.[12]) *Králowně,* swé milostiwé paní, dal také po panu Petrowi Zmrzlíkowi, mincmistru, a jeho choti, paní Anně, děkowati ze wšeho dobrého; po panu Janowi z Chlumu pak dal ji obzwláště pozdrawowati a žádati, aby byla stálá w prawdě a nehoršila se nad ním, jako by byl kacíř.

Od rozhodné odpowědi dané od Husa zřízencům koncilia dne 1 Července nebylo žádné další pochybnosti, jaký konec by měla wzíti jeho pře. Koncilium se usneslo o odsauzení jeho. Nicméně k žádosti krále Sigmunda odebrali se ještě dne 5 Července čtyři biskupowé a páni Wácslaw z Dubé a Jan ze Chlumu k Husowi do kláštera, we kterém byl uwězněn, majíce zkusiti ještě naposledy, dal-li by se pohnauti

Petra z Říčan, jest se snadno přeswědčiti ze zpráw o domě č. 291 b w *Základech místop. Praž.* I. 100.

[12]) Že se od krále Wácslawa něco skutečně dálo nebo připrawowalo. lze sauditi aspoň ze zápisku w berniční knize Nowoměstské (A 22), kdež se uwodí 120 kop odwedených od obce „domino regi in subsidium versus Constantiam".

1415 k odwolání. Pan Jan z Chlumu nezapřel přitom swého smýšlení, nýbrž přimlauwal Husowi, znal-li by se w čem winna, co se mu wytýkalo, aby se neostýchal odwolati; bylo-li by wšak proti swědomí jeho, aby nezapíral prawdy. Hus se slzami setrwal při swých předešlých oswědčeních, a biskupowé shledali w tom opětný důkaz zatwrzelosti w kacířstwí. Dle uzawření koncilia wykonán jest tedy nazejtří dne 6 Čerwence ukrutný obřad jeho odsauzení a upálení. Bylť uweden do plného shromáždění sboru, jemuž předsedal král Sigmund sám, w biskupském kostele Kostnickém; přečten tam celý běh saudu nad ním se wšemi články žalobními, k nimž odpowídati již nedopauštěno jemu, jakkoli se proti tomu oswědčowal, a wyřčen rozsudek, kterým prohlášen jest za zatwrzelého kacíře. Potom odňali mu kněžské důstojenstwí, a odewzdali jej ramenu swětskému, totiž králi Sigmundowi; z jehož rozkazu wyweden jest z města a zapálena okolo něho hranice.

10.

Čechowé proti koncilii Kostnickému.

(1415—1418.)

Koncilium Kostnické widělo zřetelně před sebau, že Hus nebyl osamotnělým hlasatelem mínění, jež ono pokládalo za nebezpečná a kacířská, nýbrž že měl welmi četné pomocníky a staupence we snahách swých. I ti měli býti potřeni. Pročež sbor hned 6 Čerwence 1415 w témž sezení, we kterém wydal Husa na smrt ohněm, počal se raditi o spůsob saudního jednání proti wšem jeho hajitelům a podpůrcům. Přičiněním biskupa Jana Litomyšlského a jiných jeho druhů uzawřeno, předewším wydati listy do Čech s napomenutím po dobrém k arcibiskupu a wšemu duchowenstwu, k pánům, ku knížatům slezským, k obcím měst a ke wšem obywatelům země wůbec, aby se sami wynasnažili proti dalšímu šíření odsauzených bludů.

Předběžně dal o tom biskup Litomyšlský zpráwu králi Wácslawowi a arcibiskupu Pražskému Konradowi dwojím psaním z Konstancie hned 11 Čerwence, kterým se jmenowitě

hleděl zachowati králi, wypisuje jemu, kterak se zastáwal 1415
w koncilii dobré powěsti jeho proti těm, kteří jej wydáwali za podporowatele Husa, a přimlauwal mu, aby již neprodléwal s učiněním počestného poselstwí ku koncilii, pobádaje ho k tomu představowáním, jak koncilium prospělo již jednotě církwe odstraněním poslušenstwí dwau papežů, totiž Jana XXIII a Řehoře XII, i že nyní přistaupí k oprawě řádu w duchowenstwu. Listy od koncilia samého wyšly potom dne 26 Čerwence, jeden k arcibiskupu, kapitule, biskupům a wšemu duchowenstwu provincie Pražské, jeden ku panstwu, jeden také k purkmistrům, konšelům a obcím Starého, Menšího a Nowého měst Pražských. Koncilium wypisowalo jimi péči swau o wyhlazení zhaubného kacířstwí, předně Wiklefowa, čelícího prý k wywrácení wíry katolické ze samých základů, potom též následowníků jeho, lidí prý nešlechetných a církwi swaté na nejwýš nebezpečných, Husa a Jeronyma, aby prý přeslawné králowstwí české mužů těch zkažených zbaweno bylo; wykládalo swůj spůsob jednání s Husem, jak prý přeswědčilo se o škodliwosti jeho učení, která takowá jest, že kdyby ji wšichni obywatelé země české tak jasně poznali, byli by při swé známé oddanosti k wíře katolické člowěka toho sami prwé dali zahladiti; nicméně že s ním bylo wšelijak laskawě jednáno, aby od bludů swých upustil, ale on že při nich wždy s wětší zatwrzelostí setrwáwal, až nic jiného nepozůstalo, než že musil býti odsauzen a odewzdán ramenu swětskému; protož tedy, jak se sbor neunawně o wyplenění zlého zasadil, aby i oni dále toho pilni byli, a také krále, o jehož dobré wůli koncilium biskupem Litomyšlským a jinými doktory a mistry ze země české zpraweno jest, k napomáhání tomu pobádali, zejména pak aby lidem škodliwým, kteří učení odsauzených kacířů, Wiklefa a Husa, rozséwají, nedali kázati we městech a krajích swých; s doložením konečným, že kdož by se spasitelnému úmyslu tomu protiwili, w kacířstwí odsauzeném setrwáwali nebo setrwáwajících w něm hájili a jim napomáhali, koncilium míní s takowými naložiti dle zákonů církewních a trestati je dle zaslaužení jiným na příklad.

1415 Zprávy o upálení Husa byly w Praze a jinde w Čechách owšem ještě dříwe, než přišly dopisy biskupa Litomyšlského, které o něm činily zmínku. Byly pak přijaty s pocity a úsudky docela jinými, než jaké listy koncilia při wětšině obywatelstwa země české s přetwářením předpokládaly. Páni a zemané, kteří se w tak walném počtu přimlauwali za Husa dopisy swými ke sboru Kostnickému, ano král Wácslaw se swými dwořany popudili se jimi welice ke hněwu jak na koncilium tak na duchowenstwo domácí a zwláště na ty, kteří se z něho w Konstancii osobně přičiňowali ke zkáze Husa. Dá se sauditi, že tím wíce rozhorlil se lid Pražský, i zdá se, že z toho přišlo k některým wýtržnostem we městě proti osobám duchowním nejwíce nenáwiděným; o nichž nemáme wšak jiné zprávy než z powěstí přehnaných, které o tom krátce po zaslání listů od koncilia do Čech byly rozšířeny w Konstancii. Tam se totiž wyprawowalo, že w Praze staupenci Husowi na zpráwu o upálení jeho udeřili na domy mnohých kněží jemu protiwných a je wybili, některé pak duchowní usmrtili mečem, některé utopili we Wltawě; také dům arcibiskupůw prý obehnali, z něhož on jen stěží se zachránil.[13]) Prawda wšak bylo, že na wenkowě někteří páni neb zemané powolili swému hněwu proti biskupu Janowi Litomyšlskému hubením jeho statků, čehož on již prwé se obáwal.

Oprawdowě strojil se odpor proti koncilii Kostnickému w Čechách spůsobem mnohem spořádanějším a tudy mohutnějším. Páni čeští a morawští položili si opět *sjezd* společný w Praze, ku kterému sešli se u walném počtu, majíce w čele swém z Čech nejwyššího purkrabí Pražského, pana *Čeňka z Wartenberka*, z Morawy heitmana zemského pana *Lacka z Krawař*. Shromáždění toto uzawřelo předně powěděti swé mínění koncilii Kostnickému společným dopisem daným dne

[13]) Wiz *von der Hardt* II. 410. Že zprawy tyto byly wětším dílem neprawé, wychází na jewo zwláště z prwních dopisů koncilia do Čech hned potom (Palackého *Docum.* 572, 574), we kterých není žádná zmínka o wraždách ani wůbec o žádných násilích w Praze, poněwadž se koncilium nejspíš brzy o neprawosti zpráw těch přeswědčilo. W domácích pamětech neděje se o tom žádná zmínka.

2 Září. Odwoláwajíce se ku předešlému dopisu swému, na nějž koncilium nebylo wzalo ohledu, opakowali swé wyswědčení o Husowi, že byl muž dobrý, sprawedliwý a katolický, který jich nikdy newedl k žádným bludům, nýbrž k lásce křesťanské a k zachowáwání zákonu božího; wytýkali sboru, že jej odsaudil na křiwá udání auhlawních nepřátel králowstwí českého a markrabstwí morawského ku pohanění těchto zemí a jich wšechněch; jakož i mistra Jeronyma, muže skwělé wýmluwnosti a filosofa wýtečného, že koncilium beze wšeho důwodu zajalo, uwěznilo, zmučilo a snad prý již také ukrutnau smrtí odprawilo. Co se pak týče nařčení králowstwí českého a markrabstwí morawského, jakož koncilium o tom psalo, žeby se tu zmáhaly bludy a kacířská učení, proti tomu ohražowali se twrzením rozhodným, že kdož to prawil nebo prawí, lže w hrdlo swé jakožto nejhorší zrádce tohoto králowstwí a markrabstwí, sám jsa kacíř nejhorší a syn wší neprawosti ano ďáblůw, jenž lhář jest. Oznamowali také, že na křiwdy sobě učiněné budau časem swým šíře žalowati u budaucího papeže, až bude jeden a nepochybný pastýř církwe; ostatně pak že míní zákon Kristůw a pokorné i stálé kazatele jeho hájiti a chrániti až do prolití krwe, beze strachu a bez ohlížení se na ustanowení lidská tomu protiwná. 1415

Zadruhé zawřeli páni a zemané w témž shromáždění *spolek* a smlauwu mezi sebau dne 5 Září, kterau sobě slíbili: 1. propustiti *swobodu kázání slowa božího* na panstwích a statcích swých každému knězi, který by jí u nich žádal; byl-li by který nařčen z bludu, aby nad ním saudil biskup a jej trestal, když by naň bylo dowedeno písmem swatým; wšak aby se to dálo weřejně; pakli by chtěl biskup jinak sobě přitom počínati, žeby nedopustili wíce takowých kněží pohnati před něj, než před rektora a *mistry* swatého písma *učení Pražského*; 2. nařiditi duchowenstwu na statcích swých, aby nepřijímalo žádných klateb od nikoho jiného než od domácích biskupů w Čechách a na Morawě; kdož by je chtěl tisknauti klatbami cizími, nebo žeby je domácí biskupowé chtěli stíhati klatbami nepořádnými buď pro slowo boží nebo pro wěci, které jindy

1415 náležely k saudu swětskému, proti tomu aby sobě byli pomocni; 3. až by zwolen byl řádně nowý papež a uwázal se w moc swau dle starého řádu, aby k němu wyprawili poselstwo a taužili mu pohanění a nařčení swého, chtíce jeho poslušni býti we wšem, ježto by nebylo proti bohu a jeho zákonu. Pan Čeněk z Wartenberka, pan Lacek z Krawař a pan Boček starší z Kunštatu jinak z Poděbrad zwoleni jsau za náčelníky spolku s práwem přijímání nowých členů k němu. Trwání pak spolku ustanoweno na šest let, po kterých wyhraženo obnowení jeho, když by se uznala toho potřeba. K dopisu ku koncilii sbíraly se opět jako předešle také pečeti pánů a zemanů, kteří nebyli osobně shromáždění tohoto účastni. Jak widěti, snášely w sobě nálezy tyto odepření poslušenstwí koncilii, které si tehdáž mimořádně osobilo nejwyšší moc w církwi, a zároweň obmezení poslušenstwí k mocem řádným, totiž domácím biskupům a budaucímu papeži, dle zásady Husowy, že moci tyto nesmějí býti w odporu se zákonem božím.

Koncilium zwědělo ještě dříwe, než se sjezd tento počal, že se někteří páni a zemané čeští míní jemu protiwiti a přídržeti se zásad od něho odsauzených, a spatřowalo důkaz toho jmenowitě w útocích na statky biskupa Litomyšlského, o kterých přišla do Konstancie zpráwa. Sbor obrátil se předně dopisem dne 25 Srpna k jednomu z pánů českých, o kterém wěděl, že byl smýšlení jemu přízniwého, panu Janowi mladšímu z Hradce, žádaje jeho, aby poskytl biskupowi swé obrany; již pak o několik dní později chopil se prwního prostředku přísnějšího ke zjednání sobě poslušnosti. Listem daným od koncilia dne 31 Srpna wyprawen jest týž biskup *Jan Litomyšlský* do Čech s plnomocenstwím k wyplenění wšelikého kacířstwí w králowstwí tomto i krajinách s ním sausedících. Wšichni, kdož by w zemích těch byli podezřelí z kacířstwí, měli býti od něho napomenuti k odpřisežení, a kdož by se protiwili, měli býti připraweni k tomu tresty. Proti osobám duchowním dána byla biskupu jmenowitě moc, zbawiti je beneficií, proti swětským, což mnohem domýšliwější bylo, zbawiti je wšech lén, ježto by drželi od swaté říše Římské (patrně

nemělo koncilium dobré známosti o wěcech českých) neb od 1415
jakékoli jiné mocnosti buď církewní buď swětské. Když by potřeba bylo, měl se biskup dowolati pomoci ramene swětského.

W Praze a jinde w Čechách dály se zatím pořád žiwější třenice mezi duchowenstwem a lidem přidržícím se jedné a druhé strany we sporu o náboženstwí, jak jsme o nich již na jiném místě powěděli. Faráři a jiní kněží Pražští straně Husowě odporní nechtěli zpowídati a rozhřešowati lidí těch, kteří chodili na kázání proslulých kazatelů jim protimyslných; ano odpírali swátostí nemocným i pohřbu mrtwých na hřbitowích, jakož i mší za zemřelé. Kazatelé hradští, totiž při kostele metropolitním, a také po jiných kostelích farních i klášterních neopomíjeli mimo to horliti proti kacířským učením a jich rozšiřowatelům; což již prwé, w měsíci Dubnu, zawdalo příčinu k nějakému zákazu, který ohlášen byl we jménu krále, arcibiskupa, pánů zemských i konšelů Pražských w den Swátosti na wěži prostřed rynku Nowoměstského (12 Dubna), duchowenstwo wšak ho nedbalo. Dne 5 Září, tedy zrowna w den, když páni shromáždění w Praze zawřeli spolek swůj proti koncilii Kostnickému, wyšel od úřadu arcibiskupského nowý rozkaz proti *přijímání pod obojí spůsobau*, jakožto již zakázanému konciliem. Generalní wikářowé arcibiskupští nařídili totiž wšem farářům a místofarářům Pražským i w celé dioecezí, aby zápowěď o tom ohlásili lidem na kázáních a napomenuli jich, aby nikdo pod obojí spůsobau nepřijímal pod trestem klatby dle nálezu koncilia; což bezpochyby nechuť lidu proti panující straně w duchowenstwu ještě wíce popudilo. Nechuť ta dala se znáti w Praze brzy po shromáždění panstwa *shromážděním lidu českého* ze wšech tří měst w pondělí dne 16 Září, ze kterého wedena žaloba ku konšelům Starého, Nowého i Menšího města na faráře a jiné kněžstwo we jménu wší „obce české" pro wšechny wěci swrchu řečené, a žádáni jsau konšelé, aby se toho ujali, by se to od kněží wíce nedálo; neb že obec déle trpěti nemíní tak welikých bezprawí „proti pánu bohu a proti řádu církwe swaté ke škodě a k hanbě wšeho našeho jazyka českého".

1415 Co k tomu učinili konšelé, kteří již tehdáž býwali wětším dílem národnosti české, není powědomo. Úřad arcibiskupský wšak neohlížel se na tyto zjewy nespokojenosti, nýbrž již dwa dni po tom shromáždění, dne 18 Září, wydal nowý rozkaz straně Husowě protiwný, směřující totiž proti duchowním této strany, kteří kázali po cizích kostelích, nemajíce k tomu powolení od farářů. Generalní vikářowé nařizowali wšem farářům a místofarářům, aby takowým „kazatelům taulawým" bránili, a když by jich neuposlechli, aby proti nim ohlásili klatby, s odwoláním na synodalná nařízení z předešlých časů, dle kterých neměl nikdo kázati beze zwláštního powolení od arcibiskupa.

Mezitím nepochybně snažilo se wyšší duchowenstwo české, aby sobě proti hrozícímu spolku pánů a zemanů strany Husowy zjednalo též mocné obránce mezi panstwem; a již w Září byla w koncilii Kostnickém rozšířena zpráwa, že se čtrnáct pánů českých spolčilo proti Wiklefistům, ano s nimi také král Wácslaw; s panem Čeňkem z Wartenberka pak že jest jen pět pánů, kteří se chtějí Wiklefistů zastáwati. Zpráwa tato, owšem welice mylná, spůsobila w koncilii náramnau radost, zwláště že dáwala dobrau naději o králi, která se wšak na ten čas nesplnila. Skutečně sešlo se teprw dne 1 Října několik pánů, z nichž byl přední nejwyšší sudí, pan *Hynek Berka z Dubé*, s arcibiskupem Konradem we městě jeho *Českém Brodě*, a učinili tam umluwu mezi sebau, kterau se zawázali powšechně, státi při církwi, wyslowujíce jaksi přeswědčení swé o stejném smýšlení krále Wácslawa, ale zárowen také úmysl swůj přídržeti se w tom bratra jeho krále Sigmunda, jehož mínění o straně Husowě dodáwalo jim wíce důwěry.

Koncilium Kostnické přikročilo zatím brzy po upálení Husa k saudnímu stíhání mistra *Jeronyma* Pražského. Již 19 Července měl wýslech we swém žaláři o jistých artikulích žalob složených proti němu. Těžká muka žaláře a strach smrti přemohly jej, že se dal mnohými přímluwami po některém čase pohnauti k slibu odwolání, a učinil tomu zadost we dwau weřejných sezeních koncilia dne 11 a 23 Září. Odpřisáhlť

učení Wiklefowa i Husowa, z jichž přídržení se byl winěn, ja- 1415
kožto kacířská, bludná i pohoršliwá, uznal odsauzení Husa za sprawedliwé, poddal se we wšem wýroku koncilia, a slíbil sám psáti o tom do Čech králi a králowně, universitě učení Pražského a jiným osobám; což částečně splnil, zejména dopisem zaslaným panu Lackowi z Krawař, jednomu ze tří náčelníků jednoty panské. Za to byl od koncilia přede wším chowán odtud w lehčejší wazbě, w níž nedopauštěn mu w ničem nedostatek.

W sezení poslednějším, dne 23 Září, we kterém Jeronym odpřisáhnutí swé musil učiniti w plnějším znění než dwanáct dní předtím, zřídilo koncilium zwláštní dwa plnomocné kommissaře čili saudce, Jana patriarchu Konstantinopolského a Jana biskupa Senliského, jimž poručilo wšecky pře, které by se wztahowaly na jiné pomocníky a následowníky kacířstwí Husowa. Z toho přišlo mezi jiným k nowému stíhání mistra *Jana z Jesenice*, proti němuž, jak jsme jinde wyprawowali, byla roku 1412 wydána klatba w Římě pro nestání k saudu we wěcech wíry. Poněwadž on, klatby této nedbaje, byl odjel do Čech, byla později roku 1413 wyhlášena také aggravací čili stížení klatby této w Římě, a Michal de Causis stíhal jej další žalobau pro útěk jeho z wězení a přijmutí doktorstwí w Bononii, následkem čehož bylo nálezem auditora papežského Petra Nardi w Bononii dne 1 Čerwna 1414 ono powýšení jeho za doktora práw prohlášeno za neplatné. Poněwadž Jesenický posud wšeho toho sobě newšímal, přiwedl Michal de Causis wěc ku paměti u nowých mimořádných saudců jmenowaných konciliem, kteříž hned bez dalšího saudního jednání wydali proti Jesenicowi opětné stížení klatby čili reaggravací, spojenau s *interdiktem na Prahu*, pokud by tu přebýwal. Nález jejich přišel do Prahy krátce před Wšemi Swatými čili ku konci měsíce Října, a z rozkazu arcibiskupského úřadu staweny jsau služby boží po wší Praze, jak we hlawním kostele na hradě tak we wšech kostelích klášterních i farních, kterými wládlo duchowenstwo staupencům Husowým odporné.

Rozkaz tento spůsobil wšak teprw plné wypuknutí bauře, která se rozezlením wětší části obywatelstwa Pražského proti

1415 duchowenstwu čím dál tím wětším již delší čas připrawowala. Česká obec splnila předešlé pohrožení swé, že dalšího týrání od duchowenstwa již trpěti nebude. Ozbrojené zástupy lidu udeřily na kláštery, na fary a jiné příbytky duchowních, kteří nechtěli konati služeb božích, a wypudili je z nich i učinili jim nemalé škody. Jen málokteří uchránili se toho splněním wůle lidu; tak ku příkladu mnichowé Karmelitani u Matky Boží Sněžné, do jichž kláštera wtrhnul ozbrojený lid dne 3 Listopadu, žádaje, aby wydali klíče od domu i od sakristie, a hroze zabawiti wšecko klášterské jmění, když by nepočali hned zase slaužiti; čemuž oni ze strachu před škodau a wyhnáním z města raději podwolili se.[14]) Lid bral wěc dle prostého prawidla, že kdo nekoná služby, nemá práwa žádati mzdy, a nalezl schwálení neb aspoň dopuštění toho netoliko od konšelů wšech tří měst, nýbrž také od krále Wácslawa a dworu jeho. Tudy byly nejen farářům a některým klášterům, nýbrž částečně i kapitule a jinému kněžstwu kostela Pražského zabaweny rozličné jejich důchody a statky we městě i dílem w okolí. Na místo wypuzených duchowních jsau pak hned dosazeni kněží strany Husowy, kteříž se bez rozpaků uwázali w duchowní spráwu a zawedli wšudež rozdáwání swátosti pod obojí spůsobau. Skoro wšechny farní kostely w Praze dostaly tím spůsobem jiných spráwců, wyjma těch několik, při kterých faráři již prwé se znali k straně Husowě, jakožto na příklad u sw. Michala na Starém městě mistr Křištan z Prachatic. Interdikt, jenž měl býti kárawau metlau na příwržence strany Husowy, obrátil se přewratem tímto w trýzeň zrowna jen pro část obywatelstwa w poslušenstwí církwe zůstáwající, totiž hlawně pro obywatelstwo německé. Nebo kdež kněží strany pod obojí wolně konali služby boží skoro po celém městě, musili příwrženci druhé strany zacházeti do kostelů w blízkých místech w okolí města, zejména do Buben, do Owence, do Psář a na Wyšehrad, na něž se interdikt newzta-

[14]) Wyprawuje o tom listina z roku 1417 (15 Kwět.) chowaná w archivu kapituly Pražské.

howal. Nenáwidění od nich Wiklefowé tropili si z nich proto rozpustilé ausměšky.[15]) 1415

Podobná násilí, jako w Praze, dála se duchowenstwu dílem také na wenkowě. Zabawowání statků kapituly Pražské jmenowitě, nejspíš we wzdálenějších místech od Prahy, účastnili se také někteří páni zemští, jako Otto z Bergowa, Hynek Krušina z Lichtenburka, Jindřich z Wartenberka na Waldšteině. Ze zwláštních pak nějakých popudů udeřili w noci dne 1 Listopadu páni Jan mladší Městecký z Opočna a Otto z Bergowa na klášter *Opatowický* w kraji Hradeckém, a zlezše jej zmučili opata Petra Lazura až do smrti, mnichy pak rozehnali.

Krátce před těmito bauřemi přijel do Čech biskup *Jan Litomyšlský* jakožto legat jmenowaný od koncilia, a wyžádal si přede wším bezpečný list od krále, aby mohl přijíti do Prahy k wyřízení swého poselstwí. Král Wácslaw zaslal mu žádané bezpečenstwí dne 31 Října nebo některý den dříwe, a mínil mu dáti slyšení 11 Listopadu, při kterém wšak mělo býti přítomno wíce pánů a mezi nimi zwláště pan Čeněk z Wartenberka, tu chwíli hlawa strany pod obojí w Čechách. Nezdá se wšak nikterak, žeby k tomuto slyšení bylo přišlo, když hned ty dni potom strhlo se welké powstání proti duchowenstwu w Praze. Jisté jest, že biskup ničeho poselstwím swým nepořídil, ano nesměl se brzy ani weřejně ukázati, aniž známo jest, we kterých místech w zemi se wlastně zdržowal, nejspíše wšak w sídle swého biskupstwí, totiž w Litomyšli.

Nepříjemné zpráwy od něho přišly do Konstancie asi téhož času, když bylo koncilii odewzdáno wzdorowité psaní pánů a zemanů českých a morawských ze předešlého sjezdu Pražského; což stalo se po zwláštním poslu, jistém prý služebníku zajatého mistra Jeronyma Pražského, dne 30 Prosince 1415. Bylo osm exemplářů dopisu toho, psaných na listech pergamenowých, které byly na krajích kolem do kola owěšeny pečetmi, tak že wšech pečetí sečtlo se 452. Koncilium

[15]) Že prý chodí „na pes, na hownec, na buben“ (Psáře, Owenec, Bubny). Wiz u Höflera I. 71.

1415 musilo widěti jak z listů těchto tak ze příběhů tehdejších w Čechách, že mu w různici spůsobené upálením Husa bylo činiti ne s jakým takým počtem jednotliwých lidí nespokojených, nýbrž owšem s welkau wětšinau obywatelstwa země české, s obecným lidem, se šlechtau i s králem a s dworem jeho, a tak tudy w prawdě s národem w celosti wzatým,[16]) který dle práwa přirozeného, tak jak byl před pěti sty lét přijmutím křesťanské wíry dobrowolně wložil péči o duchowní blaho swé do rukau církwe Římské, musil míti na wůli, jestliže se mu to dále nepodobalo, wystaupiti zase z poslušenstwí jejího anebo wyjednati sobě wýminky swého dalšího poslušenstwí; naproti čemuž církwi owšem příslušelo sauditi o tom, zdali bylo lépe wýminky takowé přijmauti nebo o odpadlé dále se nestarati. Úwahy o práwích národů we wěcech náboženstwí nepřišly wšak tehdáž we sboru Kostnickém nikomu na mysl. Koncilium, které kladlo swau moc wýše než moc papežskau, potahowalo na sebe také wšecky nároky swrchowanosti papežské nade wší mocí swětskau, a přičítalo sobě práwo proti národům jako proti jednotliwcům, k wíře nutit a uchýlky od ní hmotně kárat až do wyhubení. Byly to zásady, které se tehdáž w Čechách pokládaly již za mahomedanské.

1416 Psaní šlechty české a morawské bylo wzato w uwážení we weřejném sezení koncilia dne 20 Unora 1416, a učiněno uzawření, aby wšech 452 pánů a zemanů, kteří přiwěsili k listu swé pečeti, bylo pohnáno před saud koncilia, jakožto podezřelí z kacířstwí. *Půhon* ten byl již čtwrtý den potom (24 Un.) wydán w opětném sezení sboru, a ustanowena jím lhůta k osobnímu stání před koncilem do padesáti dní od wyhlášení, kteréž se mělo státi weřejným přibitím na dweřích hlawních kostelů w Konstancii samé a we třech jiných městech blíž králowstwí českého, poněwadž by nebylo bezpečného přístupu ku příbytkům wšech obeslaných. Ať pak by se dostawili neb

[16]) W koncilii samém mluwilo se o tom co o wěci celého králowstwí českého se týkající, quæ tangit unum integrum regnum, videlicet Bohemiæ. Wiz *v. d. Hardt* IV. 826.

nedostawili, oznamowáno jim, že budau saudně stíháni dle 1416
pořádku práwa církewního. Měli býti tázáni o artikulích, z nichž winěn byl Hus sám, že jim učil; a kteří by jich neodpřisáhli, měli býti trestáni co kacíři. Mluwilo se již napřed o tom w koncilii, že měli i s rody swými býti zbaweni urozeného stawu; ano již tehdáž pomýšlelo se na zdwižení křížowé wálky proti Čechům, aby u nich kacířstwí bylo wypleněno z kořene. K tomu cíli hledělo koncilium ujistiti se náchylností oněch pánů českých, kteří byli zawřeli jednotu mezi sebau w Českém Brodě, a žádalo jich dopisem dne 27 Března toho roku, aby dobré smýšlení swé o prospěchu církwe skutkem dokázali, aby k sláwě boží zahlazením nepřátel božích nápomocni byli, a jmenowitě aby biskupu Litomyšlskému, horliwému obránci wíry katolické, co legatu koncilia, w díle jeho poskytli podpory.

Koncilium, znajíc již smýšlení krále Wácslawa sobě odporné, obracelo také zraky swé ku králi *Sigmundowi*, aby on jemu w prowedení nepřátelských záměrů proti Čechům byl nápomocen. Sigmund, jenž brzy po upálení Husa byl odjel z Konstancie (18 Čwce. 1815) a nastaupil na delší cestu předně do Francauz k jednání w záležitostech jednoty hlawy církwe, která byla nejpilnější snahau jeho i koncilia, psal dne 21 Března z Paříže oběma stranám w panstwu českém a morawském. Pánů strany Čeňkowy z Wartenberka a Lackowy z Krawař napomínal, aby nechali různic pro Husa, dáwaje na srozuměnau, že nelze jednání koncilia s Husem kárati, a omlauwaje přitom dle možnosti také swé chowání k němu; předstawowal zlé následky, které by pro ně mohlo míti popuzení koncilia proti sobě, a ukazowal také k tomu, že jest nezákonné zawírati stranné spolky w zemi, ježto co jedni proti druhým mají, měli by o tom na swém králi přestati; konečně podáwal jim také swého prostřednictwí, pakli by k srownání mezi stranama bylo pomoci jeho zapotřebí. Pánům spolku Českobrodského naproti tomu s arcibiskupem Konradem a již také biskupem Janem Litomyšlským w čele, děkowal Sigmund za to, že se pro dobré církwe spolu zapsali, a utwrzowal je,

1416 aby w předsewzetí tom setrwali. Poslednější toto psaní, které se s prwním nesrownáwalo, bylo wšak patrně jen důwěrné, a mělo býti zachowáno w tajnosti. K zakrytí jeho poslal Sigmund pánům jednoty Brodské již 30 Března jiné psaní z Paříže, které se obsahem swým podobalo ku psaní poslanému straně druhé, tak totiž, že i je napomínal, aby zanechali stranných spolků a sprawowali se králem swým, přitom pak rowněž podáwal swé pomoci k smíření stran jakožto prý sprawedliwý dědic koruny po swém bratru, s opatrným doložením, jestli prý jej bratr jeho přiwolá k tomu ku pomoci.

Welké rozdráždění koncilia proti Čechům obrátilo se toho času ku konečné záhubě mistru *Jeronymowi* Pražskému. Odpřisáhnutí jeho, které učinil dle předpisu koncilia, bylo pošlo dílem ze strachu před smrtí, dílem také z naděje obdržení swobody. Tato naděje se mu wšak nesplnila. Saudcowé sice, kterým byla poručena jeho pře, mezi nimiž kardinálowé Petr Kambrajský a František Florentinský, lnuli k tomu, aby po odwolání učiněném byl propuštěn z wězení; ale proti tomu postawili se úporně osobní nepřátelé Jeronymowi, zwláště Michal de Causis a Štěpán z Pálče, snažíce se wzbuditi pochybnost o odpřisáhnutí jeho, zdali prý bylo upřímné, a w tom jim napomáhal zarputilý hajitel zásady, že jest lépe kacíře stihati zbraní než důwody, kancléř university Pařížské *Jan Gerson*, který již w měsíci Říjnu roku 1415 sepsal učené pojednání o tom, že i po odwolání může někdo zůstati podezřelým z kacířstwí. Neprozřetelná slowa promluwená snad Jeronymem z omrzelosti, když se w očekáwání swém zklamal, byla jim wítaná k dotwrzení donášek jejich, tím wíce, když Jeronym odkládal zaslání listů ku králi, králowně a k universitě Pražské dle předešlého zaslíbení swého, ano konečně i odepřel sepsání jich. K tomu přišlo po některém čase několik bratří Karmelitanů z Prahy do Konstancie, nejspíš k omluwení se z toho, že se dali přinutiti ku konání služeb božích we klášteře swém proti wyhlášenému interdiktu.[17])

[17]) Dostali absolucí z toho od Jana patriarchy Konstantinopolského dne 15 Kwětna 1417; o čemž nachází se listina w archivu kapituly Pražské.

Od nich zwěděl Michal de Causis nowé žaloby proti Jeronymowi, 1416
wztahující se na potržky, které měl někdy s nimi, i užil jich k naléhání na opětné saudní jednání proti němu.

Wěc přišla před koncilium dne 24 Unora roku 1416 w témž sezení, we kterém byla wydána obsílka na páňy a zemany české. Tu když kardinálowé wýše zmínění, kteří byli saudci w záležitosti Jeronymowě, přimlauwali se za jeho propuštění, strhnul se proti tomu prudký odpor; ano mezi jinými ozwal se doktor *Náz*, kanowník Pražský, který byl jindy ubezpečowal koncilium o dobrém smýšlení krále Wácslawa, že jest ku podiwu, jak prý se ctihodní otcowé mohau ujímati nejhoršího kacíře, od kterého duchowenstwo w Čechách zkusilo tolik zlého, snad že prý wzali auplatek od kacířů neb od krále českého. Tím uraženi, složili kardinálowé saudcowstwí se sebe, a sbor dosadil jiné saudce dwa, Jana patriarchu Konstantinopolského a Mikuláše z Dinkelsbühla doktora theologie. Od těch počalo se nowé wyšetřowání proti Jeronymowi; on wšak dal jim jen některé nedostatečné odpowědi, a zpěčowal se odpowídati jim wůbec pod přísahau, žádaje, aby mu dáno bylo weřejné slyšení w koncilii. Toho se mu dostalo w sezení koncilia dne 23 a opět 26 Kwětna, poněwadž jedno sezení nestačilo ku pojednání o wšech artikulích žaloby, kterých bylo 107. Jeronym odpowídal s obratností a wýmluwností, která wzbudila podiwení wšechněch, zamítaje jednak křiwá swědectwí, jednak oswědčuje swau wíru; konečně wšak jal se w sezení druhém mluwiti o mudrcích pohanských, židowských i křesťanských, co jich bylo, kteří newinně podstaupili smrt pro prawdu; přiwedl řeč na Husa, a chwálil jej jakožto muže čistých a počestných mrawů a kazatele ewangelia wěrného, i pokládal sobě za největší ze wšech hříchů swých, že we swém předešlém odwolání mluwil o dobrém a swatém muži tom a učení jeho neprawě. Tím owšem pobauřil shromáždění wšecko proti sobě, kteréž položilo mu lhůtu k slyšení rozsudku nad sebau ke dni čtwrtému potom, na sobotu totiž dne 30 Kwětna, a dalo jej odwézti do žaláře, we kterém byl opět ukrutně spaután na nohau i na rukau.

1416 W den předpowěděný přiweden jest welkým zástupem branných do sezení koncilia we hlawním kostele Kostnickém, kdež musil předně slyšeti potupnau řeč, kterau o něm držel biskup Lodský, potom rozsudek, kterým odewzdán jest ramenu swětskému k upálení. Wyweden před město na místo totéž, na kterém byl roku předešlého upálen Hus, podstaupil smrt jako on s myslí hrdinskau a zbožnau.

Již před tímto posledním jednáním s Jeronymem byl *půhon* na 452 pánů a zemanů českých i morawských dle nařízení koncilia ohlášen dne 3 Kwětna w Passowě, dne 5 Kwětna w Kostnici, dne 10 Kwětna we Wídni, později pak dne 14 Června w Řezně. Když pak prošlo wíce než 50 dní od posledního ohlášení tohoto a žádný z obeslaných se nedostawil, zdwižena jest proti nim w sezení koncilia dne 4 Září wina pro nestání, a ustanowen saudce k dalšímu pokračowání proti nim, Jan patriarcha Konstantinopolský. Jak welmi dychtiwo bylo koncilium užíwání přísnosti w tomto směru, zkusil mezitím pan *Jindřich Lacembok,* jeden z někdejších ochránců Husowých w Kostnici, který w měsíci Kwětnu přijel w jistém poselstwí ku koncilii od krále Sigmunda z Londýna. Byloť i na něj udáno cosi, že se přídržel učení Husowa, a musil učiniti jisté odwolání w sezení sboru dne 1 Července i wzíti na sebe powinnost donesení listu od koncilia do Čech we příčině upálení Husa i Jeronyma. On prý wšak listu toho sotwa odewzdal, a také zemřel brzy po náwratu swém do Čech we Hradci Králowé.[18])

W Čechách wynasnažowal se mezitím *král Wácslaw* dle swého rozumu spůsobiti jakýsi zewnější mír mezi stranama w duchowenstwu i w lidu. Wůle jeho byla, aby strana straně nepřekážely a se netupily, služby boží aby se konaly a lidé aby měli swobodu nawštěwowati kostely a slyšeti kázání dle swé náklonnosti;[19]) začež hotow byl nawrátiti duchowním za-

[18]) *Von der Hardt.* IV. 796.

[19]) W tom smyslu nařizowal král Domažlickým dne 18 Března 1416: quatenus rumores singulos in civitate vestra intercipere, et quemlibet libertate, vobis dudum de visitatione divinorum ac audientia prædicationis verbi Dei concessa, juxta cujuslibet liberi arbitrii voluntatem uti et gau-

bawené důchody a statky, ano i nařídīti mistru *Janowi z Jesenice,* aby se wzdálil na čas z Prahy, aby tím příčina interdiktu byla odstraněna. Na nějakém takowém základě zdá se že docílil jakéhos dorozumění s arcibiskupem Pražským *Konradem,* tak že arcibiskup *interdikt stawil,* snad již někdy ku konci roku 1415. S tím sauwiselo nejspíš také nějaké narownání o klášter Opatowický, tak že se arcibiskup postaral o dosazení w něm nowého opata králi milého (1416 27 Ledna) a král za to slíbil nawrátiti klášter ku předešlému stawu.[20]) Pány, kteří klášter wybili, wzal král na milost, a dle obyčeje byl jim dán na to list také od Pražanů jakožto příslušníků komory králowské (31 Led.). Ale powolnost arcibiskupa Konrada, prokázaná w tom králi, wzbudila naň hněw w koncilii Kostnickém, tak že pro neopráwněné zrušení interdiktu, jakožto z koncilia wyšlého, byl osobně pohnán do Kostnice.[21]) Ze strachu z toho dal arcibiskup *interdikt* w Praze wyhlásiti hned zase *znowu* některý den před hromnicemi roku 1416; aniž se tím hněw koncilia proti němu hned ukrotil. Jsauť naň i potom sbírány žaloby a čteny we shromáždění národu německého w koncilii, jimiž dáwala se mu wina, že jest čaroděјník, alchimista, swatokupec, nedbalý w auřadé a jmeno- 1416

dere permittere debeatis, et omnino prohibere, ne una pars aliam impediat seu infamet quoquomodo. Wiz Palackého *Docum.* 642. A zase Budějowickým nařizuje dne 29 Čerwna 1416, aby kněžím práwi byli z jich platů, „ex quo ibidem divina peragunt juxta consuetudinem hactenus observatam". *Ibid.* 643.

[20]) Dle zápisu w *Lib. confirm.* 1416 F. 17 přikročili mniši Opatowičtí z kláštera swého wypuzení, k wolbě nowého opata w Hradci Králowé, kdež jedni wolili bratra Petra faráře w Přelauči, druzí bratra Jana probošta w Komárowě u Brna, w rozepři wšak o to podali se na wýrok arcibiskupa Konrada, on pak jmenowal posledně řečeného, „quia invenimus, quod domino concedente ex favore et subsidio Serenissimi principis et domini, domini Wenceslai regis, quem ad prænominatum fratrem Johannem habere dinoscitur, ipsum monasterium poterit ad statum pristinum reduci.

[21]) Wztahnji k této době slowa listiny w Palackého *Docum.* na str. 646: quoniam propter priorem resumtionem divinorum et violationem interdicti præfatus D. archiepiscopus fuit et est personaliter ad Constantiam citatus.

1416 witě w hájení duchowenstwa, též že rozhazowal statky swého kostela. Arcibiskupa se zastáwali plnomocníci jeho w koncilii, kanowník Kuneš ze Zwole a někdejší německý mistr swobodných umění w učení Pražském Albert Warrentrappe; také pak obě kapituly Pražská i Wyšehradská poslaly do Konstancie dopisy, kterými dáwaly arcibiskupu swědectwí o dobrém hospodaření. Wšak koncilium přijalo swědectwí tato s nedůwěrau, a arcibiskup Konrad musil se déle brániti, aby byl zbawen obsílky osobní, čehož útraty počítal sobě ku konci roku 1416 na 400 kop grošů. Také s Olomauckým biskupem *Wácslawem* patriarchau *Antiochenským*, který byl dworským kancléřem krále Wácslawa, nebylo koncilium spokojeno, z příčin podobných.

W čas opětného wyhlášení interdiktu w Praze stala se příhoda w Kutnéhoře, kterau se objewila welká krwežížniwost protiwníků strany Husowy. Král Wácslaw poslal tam dwa swé dwořany, Racka řečeného *Kobylu* a Bořitu z Ostředka, k jednání s konšely o wyplacení sobě některé summy daně. Racek Kobyla byl onen, jenž roku 1411 z rozkazu králowa zabawowal statky a důchody mnohých osob duchowních z příčiny spálení knih Wiklefowých; pročež jej duchowenstwo mělo odtud u welké nenáwisti. Tu když měl přijeti do Hory, štwali kněží tamější a zwláště jistý mistr Heřman kazatel, rodem cizozemec, hrubý lid hawířů proti němu; o čemž on a saudruh jeho, jak se zdá, zwěděwše napřed, rozpakowali se poněkud do města wejíti, ale byli ubezpečeni wáženými měšťany wyslanými jim wstříc, od nichž počestně jsau doprowodíni. Tu když přišli do města we swátek Hromnic (2 Un.), shlukl se lid na ulici proti nim, a když se utekli do domu wykázaného jim za hospodu, byl dům od hawířů wybit, a ti wtrhše do něho zabili Racka a dwanáct służebníků jeho, rozsekali těla jejich na kusy a wyházeli wen na ulici, kdež w diwém rozwzteklení šlapali po nich; potom okrwawení s radostným prozpěwowáním běhali w zástupích k domům kněží, aby přijali pochwalu za čin jim příjemný. Jen Bořita z Ostředka ušel smrti, skryw se w místě záchodním, na které lid w domě zuřící tu chwíli nepomyslil.

Král Wácslaw, we prwním hněwu ze zpráwy o tom, hrozil 1416
a chystal se osobně wytáhnauti proti Hoře a pomstiti ohawný skutek na celé obci; ale dal se ukrotiti welkými stříbrnými dary od Horníků, kteříž k očištění sebe dali stíti dwa z hawířů. Dá se mysliti, že w popuzení swém z toho tím wíce se naklonil ke straně Husowě, kteráž se proto i dále těšila z jeho ochrany. Duchowenstwo jí protiwné zůstáwalo dílem wždy ještě zbaweno swých důchodů, a farní kostely w Praze byly dále sprawowány kněžími dosazenými na místa wypuzených farářů. Také přiházely se opět rozličné případy, we kterých konšelé Pražští nešetřili příslušnosti duchowních osob ku práwu duchownímu, nýbrž jímali a trestali je sami pro zločiny, někdy prý i na hrdle. Mezi jinými byl uwězen Wácslaw farář od sw. Hawla, neznámo z jaké příčiny. Král Wácslaw přitom ještě nepřestal jednati s arcibiskupem *Konradem* i také s kapitulau Pražskau, aby zrušili interdikt, když zatím nařídil *Janowi z Jesenice*, aby opustil Prahu. Ale kapitula zpěčowala se, ukazujíc k tomu, že nyní krom Jesenice bylo wíce jiných příčin k stawení služeb božích, sáhnutí totiž na osoby duchowní i na statky a důchody jejich, jakož také, že Jan z Jesenice, ač se na čas wzdálil z Prahy, wšak podtají wracel se zase častěji do města, kdež i král a také králowna Žofie dáwali mu slyšení. Jesenic poddáwal se we swé při, pro kterau byl stíhán klatbami, saudu arcibiskupowu; ale arcibiskup Konrad wymlauwal se z toho králi, že wěc nepříslušela jemu, nýbrž saudu koncilia, od něhož posledně byla klatba na Jesenice stížena. Dle usnešení s králem a jeho raddami wyprawil arcibiskup poselstwí do Konstancie, žádaje rozhodnutí koncilia o tom. Pokud by rozhodnutí odtamtud nepřišlo, měl Jesenic zůstáwati mimo Prahu; čehož on wšak nezdržel, když se wěc buď protahowala, buď ukazowalo se proň málo naděje od koncilia. Arcibiskup stěžowal na to králi dne 19 Července toho roku dopisem z Raudnice, kdež tehdáž nejwíce přebýwal.

Přísnost, s jakau zatím koncilium pokračowalo proti pánům strany Husowy, obsílajíc je před saud swůj, a nesnáze, které měl arcibiskup Konrad od koncilia pro swau showíwa-

1416 wost, působily wšak předce časem na krále Wácslawa a snad také na některé raddy jeho, zwláště kteří byli stawu duchowního, že počali wyhledáwati prostředky nějakého narownání s konciliem, a někdy na podzim roku 1416 wyprawil král za tau příčinau poselstwo k bratru swému, králi *Sigmundowi*, chtěje užiti k tomu jeho pomoci. Wzkázal mu, žeby sobě přál, míti s ním osobní sjezd spolu s pány českými. Sigmund, jehož došli poslowé někde w krajinách Rýnských na cestě jeho zpátečné z Londýna přes Holland do Konstancie, nejpodobněji w Cáchách, kdež se delší čas zdržel, dal za odpowěd, žeby k sjezdu takowému nemínil jinak swoliti, leč míní-li páni zanechati kacířstwí a nawrátiti se ku poslušenstwí církwe; bylo-li by tomu tak, chtěl zjednati, aby někteří přednější z pánů mohli swobodně přijíti do Konstancie, i aby koncilium zastawilo nálezy proti nim, až by se docílilo smíření. Newíme jistě, zdali následkem tohoto wyjednáwání čili již mezi ním naléhal král Wácslaw také w Praze na nějaké narownání mezi oběma stranama w duchowenstwu, o kteréž jednalo se nejspíš prostřednictwím několika radd králowských mezi arcibiskupem *Konradem* samým s jedné strany a mistrem *Janem Kardinálem* jakožto tehdáž rektorem university se strany druhé. S powolností při straně staupenců Husowých, která musila míti swé zwláštní pohnútky, nám nedosti jasné, stalo se usnešení někdy ku konci měsíce Listopadu toho roku, jímž se wšem podstatným požadawkům arcibiskupowým stáwalo zadost. Duchowenstwo wšecko i lid měli se nawrátiti ku poslušenstwí církwe Římské i arcibiskupa a jeho úřadu, jak býwalo jindy. Faráři wypuzení měli býti do jisté lhůty nawráceni k swým kostelům a důchodům. Žádný kněz neměl kázati bez wůle arcibiskupa a bez powolení faráře, jehož byl kostel. Mistr Jan z Jesenice měl odejíti z Prahy a newraceti se, pokud by neobdržel rozhřešení od koncilia. Jen o přijímání pod obojí spůsobau rozcházelo se, k němuž arcibiskup nechtěl přiwoliti proti zřejmému nálezu koncilia Kostnického, rektor Jan Kardinál naproti tomu žádal, aby bylo powoleno w několika kostelích w Praze až do rozhodnutí budaucího papeže. Dle usnešení

tohoto, jakkoli nedokonaného, wydal král 2 Prosince toho roku 1416
nařízení do rozličných měst králowských, aby platy zabawené byly duchowenstwu nawráceny, aby obnowena byla poslušnost k církwi, aby se nawrácení kostelů předešlým farářům stalo we třech dnech, i aby we farních kostelích nikdo nekázal bez powolení farářů.[22])

K mírnému jednání s nenáwiděnými kacíři nebylo wšak žádného smyslu w koncilii Kostnickém, kteréž toho času, když wšeliké nálezy jeho metané do Čech zůstáwaly bez žádaucího účinku, wyhledáwalo již ráznějších prostředků k wykonání jich a zjednání sobě poslušenstwí. Míniloť proti Čechům obrátiti *rameno swětské*, to jest potříti je wálkau, a uzawřelo požádati o to krále Sigmunda. Slawné poselstwo, skládající se z biskupů, doktorů a mistrů ustanowených k tomu ze wšech pěti národů, na které se tehdáž koncilium dělilo, odebralo se k tomu cíli k Sigmundowi, tuším rowněž za přebýwání jeho w Cáchách, a předneslo mu žádost koncilia, předstawujíc jemu zwláště nedbalost krále Wácslawa w hájení církwe ano domnění swé, že protiwníky její podporuje. Sigmund neprokázal se k tomu ochotným w té míře, jak sobě koncilium přálo. Prawilť, kdyby k žádosti koncilia swolil, žeby se mnohým mohlo zdáti, jakoby to činil, aby se snad zmocnil králowstwí proti bratru swému, což by pro něj nebylo počestné; pročež žádal, aby koncilium, chce-li wyzwati rameno swětské proti Čechům neb jeho bratru, k jinému se o to obrátilo; komukoli wšak by to sbor uložil, že míní jemu býti nápomocen dle wší swé možnosti. Také oznámil poslům běh swého jednání s posly krále Wácslawa a úmysl swůj, jestližeby bratr jeho ukázal wůli oprawdowau ku potlačení kacířstwí a neměl toliko dost moci k tomu pro welký počet odbojných, že mu přispěje ku přemožení odporu wší mocí swau.

Po této odpowědi Sigmundowě musilo koncilium wálečné chuti swé proti Čechům umírniti do času příhodnějšího; naproti tomu wšak uchopilo se ještě jiného prostředku ku po-

[22]) Nařízení poslané purkmistru a konšelům Beraunským jest wytištěno w Palackého *Docum.* 644.

1416 kárání a ku potlačení odporu proti sobě w Čechách, obrácením přísnosti swé proti *universitě učení Pražského.*

Wystěhowáním se mistrů a študentů německých z Prahy roku 1409 pozbylo učení Pražské swé předešlé welikosti a powahy co ústawu swětowého, ježto bylo na ten čas opuštěno od největší části členů swých, kteří pocházeli z cizích zemí. Pokud se dá sauditi ze zachowaných pamětí, sklesl tehdáž počet študentů w Praze asi na třetinu čísla předešlého. Nicméně bylo jich ještě roku 1412 wíce než 2000, jak wyswítá z tehdejších příběhů na rynku Staroměstském při odprawení tří mládenců. Byli to wětším dílem Čechowé a Morawané, ale wedlé nich také značný počet tak zwaného národu polského, to jest Slezáků, Lužičanů, jakožto příslušníků koruny české, i také něco z krajin samého králowstwí polského. Těmto členům polského národu připadl tehdáž hlawně čtwrtý hlas, zůstawený národům cizím wedlé tří hlasů, které měl národ český w obau universitách i we fakultách. Také wšak nebylo wystěhowání mistrů a študentů dwau ostatních národů, bawořského a saského, naprosto beze wšech wýjimek; w létech pak prwních potom, zejména až do roku 1414, přicházeli předce zase i nowí študenti z krajin těchto dwau národů, a dáwali se zapisowati do učení Pražského, byť jen u welmi skrowném počtu, jak jest widěti aspoň z matriky university práwnické, která se jediná zachowala. Kdyby nebylo býwalo potomních bauří náboženských, není pochyby, žeby se náwštěwa z cizích zemí byla časem zase rozmnožila we wětší míře.

Při menším počtu mistrů a študentů než jindy zachowalo se učení Pražské nepochybně we wšech jednotliwých částech swých, tak že poskytowalo i napotom příležitosti ke wzdělání se we wšech fakultách. O theologii, o práwích a o swobodných uměních swědčí o tom sauwěké paměti; o fakultě lékařské není příčiny pochybowati, protože zpráwy o ní jsau neméně nedostatečné z předešlého času jako po roce 1409. Fakulta theologická čítala roku 1413 osm přednášejících mistrů čili professorů; z nichž bylo pět Čechů, známých nám ze příběhů toho času, totiž Štěpán z Pálče, Stanislaw ze Znojma,

Petr ze Znojma, Jan Eliášůw a Ondřej z Broda; jeden byl Němec národu saského, Jan z Hildesheima, který jsa kanowníkem Wšech Swatých a kollegiatem kolleje téhož jména, neopustil těchto míst, aby se s druhými Němci wystěhowal z Prahy; dwa pak byli řeholníci, národnosti nám neznámé, bratr Heřman paustewník od sw. Tomáše na Malé straně Pražské a bratr Matauš Cisterciák Zbraslawský. Čtyři nejprwé řečení byli toho roku wypowěděni z Prahy králem Wácslawem, jak na swém místě powěděno, a stolice jejich nebyly hned jinými osazeny. Mnohem wětší byl wšak počet mistrů we fakultě artistské, z nichž někteří, jako na př. Hus, Jakaubek ze Stříbra, Jan Kardinál a jiní, byli bakaláři theologie a působili we wlastnosti té také w této fakultě, netaužíce w ní po wyšším stupni.

Za nowého řádu, který nastal w učení Pražském po udělení tří hlasů národu českému, došla w něm roku 1411 tak zwaná *kollej králowny Hedwiky* swého konečného zřízení zakladací listinau, již dal složiti dne 29 Dubna toho roku Kříž kramář co plnomocník zemřelé králowny dle rady Husa a druhého kazatele kaple Betlemské, mistra Mikuláše z Miličína. Byla určena pro jedenáct, a když by časem přibylo důchodů, pro wíce studujících, kteří w ní měli míti swé opatření až do dosažení bakalářstwí a mistrstwí, podřízeni jsauce dohledu jednoho mistra co ředitele jejich studií. Mistra i studující měl budaucně dosazowati syn Křížůw Wácslaw a po něm jeho synowé w pořádku stáří po sobě w dorozumění s druhým kazatelem kaple Betlemské; po jich pak wšech smrti mělo práwo toto přejíti na spráwce čili prwního kazatele Betlemského. Mezi studujícími, kteří prwé již byli přijati do kolleje Křížem samým, bylo sedm bakalářů, a čtyři byli pauhými študenty. Z bakalářů byl jeden Petr z Mladenowic, potomní mladý přítel Husůw w Konstancii; ze študentů jeden byl Hroch z Podwek, spolupodpisce odwolání proti arcibiskupu Zbyňkowi w příčině spálení knih Wiklefowých; mistrem dohližitelem pak byl Mikuláš ze Stojčína; z čehož patrné jest, že panowal w ústawu směr Husůw. Sídlem kolleje byl ještě doposud dům

w Jerusalemě, najatý od řádu Cistercienského; ale již po dwau létech bylo přeneseno odtud do zwláštního domu na trhu Swatohawelském, ležícího mezi kollejí krále Wácslawa (č. 573) a kollejí národu českého (č. 587), jehož postaupili k tomu mistři kolleje posledně řečené (1413). Stalo se to již za Wácslawa Křížowic co oprawce, ježto byl Kříž mezitím zemřel, nedočkaw se posledního osudu mistra Husa.

Různicemi o náboženstwí rozdělilo se učení Pražské na dwě strany dle tehdejších dwau stran w duchowenstwu českém. Mistři theologowé stawěli se přitom do popředí mezi zastawateli práw církwe, to jest wlastně panující tehdáž saustawy w duchowní spráwě, a s nimi drželi nepochybně wětším dílem také doktoři práw; we fakultě artistské naproti tomu měla již za žiwota Husowa strana jeho rozhodnau přewahu, a utwrzowala se w ní čím dál tím wíce; a poněwadž počet členů této fakulty přewyšowal druhé, nacházela se spráwa celé university třífakultní čím dále tím wýhradněji w rukau staupenců a následowníků Husowých. To obracelo na sebe záhy pozornost koncilia Kostnického, we kterém někdejší členowé učení Pražského z cizích národů, kteří se byli roku 1409 z něho wystěhowali, i také spolčení s nimi čeští sokowé Husa neopomíjeli žádné příležitosti k žalowání na domnělau křiwdu, která se jim stala, a dáwali Husowi a jeho staupencům winu, jako by byli nawlékli rozepře o tři hlasy w tom úmyslu, aby se zbawili Němců co překážky w šíření swých bludů, i jako by pozdější wypowědění čtyr theologů králem Wácslawem bylo se stalo jejich spůsobením. Po upálení Husa a Jeronyma pomýšlelo koncilium na wyplenění učení jejich jak w zemi české wůbec tak zwláště také w učení Pražském, jehož členowé skoro wšichni upadli již tím we pokutu klatby, že se přídrželi rozdáwání swátosti pod obojí spůsobau. Poněwadž pak stíhání jednotliwců bylo na ten čas nemožné neboli neplatné, obrátilo koncilium hněw swůj konečně proti ústawu
1416 w celosti. Zwláštním popudem k tomu bylo, jak se zdá, ohlášení učiněné od rektora a mistrů dne 11 Září roku 1416, jímž wydala universita Pražská *swědectwí weřejné o Husowi*

oslawujíc počestnost saukromého žiwota jeho, horliwost we 1416
správě duchowní a stálost wíry stwrzenau smrtí, i označowala jej tudy jistým spůsobem co swatého mučenníka, také pak přitom o mistru Jeronymowi činila pochwalnau zmínku. Koncilium stěžowalo na toto chowání university a na domnělé wytištění z něho wšech hajitelů prawé wíry w předložení učiněném králi Sigmundowi po poslích k němu posledně wyprawených; nedlauho pak potom, asi ku konci roku 1416, wydalo nález proti celému učení Pražskému, kterým wyřklo stawení wší činnosti jeho na neurčitý čas do swé nebo budaucího papeže libosti, tak aby na ten čas bylo zbaweno wšech privilegií udělených jemu buď od papežů neb císařů a králů Římských neb jiných knížat a osob jakýchkoliwěk, i aby pod trestem klatby nesměl w něm nikdo přednášeti neb konati jakékoli jiné skutky školské aniž gradů udělowati nebo přijímati w jakékoli fakultě.

Nález tento nebyl universitě ještě znám, když na začátku 1417
roku 1417 přišel čas, we kterém obyčejně hned po disputací de quolibet konal se we fakultě swobodných umění examen na mistrowstwí. Děkan, mistr Mikuláš z Pawlíkowa, odebral se dle předepsaného řádu dne 15 Ledna spolu se čtyrmi jinými mistry, kteří k tomu byli zwoleni, k místokancléři obecného učení, aby ho požádali o jmenowání examinatorů; on wšak řekl jim, že míní o tom prwé učiniti oznámení arcibiskupu jakožto kancléři; po pěti dnech pak (20 Led.) oznámil, že jest mu rozkázáno od arcibiskupa, aby nedal žádné zkaušky na mistrowstwí otewříti leč ze zwláštního powolení od něho samého. Z uzawření fakulty wyprawen jest posel k arcibiskupu Konradowi, jenž tehdáž přebýwal w Raudnici, s žádostí psanau a s pečetí wyžádanau od krále na znamení přímluwy jeho. Ale ani to nespomohlo. Arcibiskup dal po poslu odpowěd austně, že tentokrát zkaušky powoliti nemíní, čehož příčinu že wyloží králi samému.

Z toho zamlčowání příčiny zdá se, že se arcibiskup Konrad ostýchal, nález koncilia o stawení obecného učení Pražského weřejně wyhlásiti, pro obecné pohoršení, které z toho musilo pojíti. Mistři následkem jeho zákazu nedrželi zkaušky

1417 na dosažení mistrowstwí. Jinak wšak, ačkoli nález koncilia bezpochyby jinau cestau musil přijíti w jich známost, nedali sobě jím w ničem překážeti, nýbrž učili, disputowali a konali we školách wšecko jako jindy, a to nejen we fakultě swobodných umění, nýbrž snad i we wšech druhých, jak aspoň jisté jest o práwnické, řízené muži, kteří nedrželi se stranau Husowau. Také w udělowání aspoň stupně bakalářského nebylo mimo zákaz koncilia žádné překážky, ježto ke zkaušce bakalářské nebylo zwláštního powolení od arcibiskupa zapotřebí.

Arcibiskup Konrad, hledě zachowati se koncilii Kostnickému, počal toho času proti straně Husowě užíwati také jiného prostředku jí welice škodliwého, odpíraje totiž *swěcení na kněžstwí* čekancům jí se přídržícím. Stáwalo se to nejspíš tím spůsobem, že bylo na wšech, kteří se hlásili k stawu duchownímu, žádáno před swěcením, aby se odřekli rozdáwání swátosti oltářní pod obojí spůsobau. Také při žádostech *stwrzení k beneficiím* ukládal úřad arcibiskupský kněžím, kteří mu byli podezřelí, *odpřisáhnutí* napřed bludů Wiklefowých a rozdáwání swátosti pod obojí; ano některým kněžím na wenkowě byly také odňaty fary z příčiny, že se přídrželi bludů a rozdáwali pod obojí; což se s účinkem mohlo owšem díti jen při kostelích, jejichž oprawci byli protiwníky kalicha. Na panstwích pánů strany pod obojí byli naproti tomu kněží, kteří se protiwili kalichu nebo kteří se nechtěli odříci poslušenstwí koncilia, wypowídáni od swých kostelů a jiní dosazowáni na jich místa, neohlížejíc se po stwrzení od arcibiskupa. Také králowna *Žofie* činila tak na panstwích a we wěnných městech swých. Aby pak strana pod obojí netrpěla nedostatkem kněžstwa, chopil se náčelník jednoty panské této strany, pan *Čeněk z Wartenberka,* prostředku rázného a krátkého. Dalť z nenadání zajmauti jednoho z tehdejších swěticích biskupů Pražských, *Heřmana Nikopolského,* bratra řádu paustewničího sw. Augustina, w Německém Brodě, kdež se náhodau zdržowal, a dones jej na zámek swůj *Lipnici* w té krajině, přiměl jej tam k swěcení žákowstwa ponejprw dne 6 Března roku 1417,

potom pak wícekrát ještě, bez onoho wylučowání. Arcibiskup 1417
Konrad, zwěděw o tom, odňal sice biskupu Heřmanowi úřad jeho již dne 15 Března toho roku; ale pan Čeněk, chowaje biskupa stále na Lipnici, opatřil jej dostatečnau wýžiwau udělením jemu fary w Miličíně na statcích mladého pana Oldřicha z Rosenberka, jehož byl poručníkem.

Powážliwější na tu chwíli byly následowníkům Husowým *různice,* které zatím wznikly během času mezi nimi samými. Roztržka sice, která se stala z počátku pro přijímání pod obojí spůsobau, nepotrwala dlauho. Wýrok Husůw, wyžádaný na něm ze žaláře jeho w Kostnici, kterým nowotu tuto schwálil, měl tolik wáhy, že asi bylo málo tehdejších staupenců jeho, kteří by ho byli neuposlechli, ač byl mezi těmi zrowna náměstek jeho, kněz *Hawlík*; kterýž proto přes přímluwu Husowu neobdržel po něm kazatelstwí w Betlemě od starších mistrů kolleje Karlowy, nýbrž musil kapli brzy po upálení Husa opustiti. *Přijímání pod obojí spůsobau,* jakkoli zawedení jeho beze wší pochybnosti pocházelo z pohnútek zbožných, bylo wšak nicméně chybným krokem, kterým se strana Husowa ze snah o oprawu církwe uchýlila k nowotám nepotřebným w řádech kostelních; po kterémž kroku prwním bylo nesnadno uchrániti se dalších na témž poli, bez wšelikého praktického zisku, ale s nebezpečenstwím upadnutí we zmatky a swáry. Hned prwní učená hádka o tom předmětu mezi Jakaubkem a Ondřejem z Brodu wzbudila otázku, zdali sluší swátosti oltářní podáwati také *dítkám* po křtu. Jakaubek byl směrem swým weden k tomu, že se jal i toto mínění schwalowati; ale mnozí z jeho přátel jemu w tom odporowali. Nad to wšak našli se po některém čase mužowé, kteří se jali *hlaubati w písmě swatém,* nešetříce w tom míry rozumné, nýbrž pojednau přichytili se libowolné zásady, na které spočíwala owšem později wšecka učení protestantská, že jen to jest učení a řád křesťanský, co wýslowně obsaženo jest we písmě swatém. Na základě tom počali předně brojiti proti učení o očistci a modlením i mšem za zemřelé, proti ctění ostatků swatých a obrazů, proti swěcení wody, soli, kočiček,

1417 wajec a jiných wěcí welkonočních, proti zwonění a jiným kostelním zwykům rozličným.

Skoro weskrz byli to kněží méně učení, od kterých pocházeli tito wynálezowé; ale tím wíce na nich sobě zakládali a tím hruběji sem tam dle nich zachowáwali se, wyhazujíce obrazy z kostelů nebo pálíce je, a potupujíce wšelijak ostatky swatých. Dálo se to zwláště w některých místech wzdálenějších od Prahy, jakož jmenowitě od některých kněží w krajině u Kozího a u *Austí* nad Lužnicí, kdež se byl někdy zdržowal Hus, též w *Plzni*, kdež konal wýtržnosti takowé kněz *Wácslaw Koranda*, předtím proslulý co horliwý kazatel.

Nowoty a wýtržnosti tyto spůsobily welké pohoršení. Nepřátelé následowníků Husowých radowali se z nich, protože pocházela odtud neswornost mezi jich protiwníky a že mohli tudy tím snáze zlehčowati jejich snahy. Přátelé mnozí zase rmautili se, jmenowitě někteří z dwořanů krále Wácslawa, kteří u něho stále pracowali ku prospěchu strany Husowy, ježto se jim tudy stěžowalo jejich wynasnažení; nebo králi byly wěci takowé proti mysli. K zamezení škodliwých těchto následků užili mistři učení Pražského wážnosti, které požíwali u panstwa i duchowenstwa a lidu strany swé, a wydali dne 25 Ledna roku 1417 weřejné ohlášení we jménu rektora, tehdáž mistra *Jana Kardinála*, a wší obce učení Pražského, kterým napomínali a žádali wšech wěřících, aby se nowot těch wystříhali a zůstali při starém řádu. Zdá se sic, že i mezi mistry samými nebylo docela jednostejné smýšlení o některých těchto wěcech. Mistr *Jakaubek* ze Stříbra již prwní neděli potom (31 Led.) rozebíral w kostele Týnském otázku, zdali potřebí jest míti w kostelích obrazy a ctíti je, a wyslowil swé mínění wíce dle někdejšího učení Matěje z Janowa než mistra Jana Husi, že potřeby toho není, že jest se ctěním obrazů swatých spojeno jisté nebezpečenstwí powěr, a že tudy lépe a bezpečněji jest, nemíti jich. Panstwo strany pod obojí přídrželo se wšak nejspíš wětším dílem ochotně nálezu uniwersity, a nařídilo také duchowenstwu na panstwích swých, jím se sprawowati. Jmenowitě slíbil tak učiniti pan Čeněk

z Wartenberka, s oznámením zároweň, že podáwání swátosti 1417
dítkám hned po křtu žádným spůsobem trpěti nemíní, a ten že jest také úmysl králůw.[23])

K žádosti pánů a zemanů i jiných, kteří si přáli býti upokojeni o wíře swé, wzali potom mistři učení Pražského také otázku o *přijímání pod obojí spůsobau* we společné uwážení, a wydali o tom nález swůj dne 10 Března toho roku, rowněž ještě za rektorstwí mistra Jana Kardinála a s jeho jménem w čele. Slowy důstojnými a pewnými wyslowili se, že jest tak nařízeno Kristem samým a zachowáwáno w prwotní církwi, berauce sobě k swědectwí i koncilium Kostnické, ježto to bylo uznalo; proti kterémužto nařízení že žádný lidský rozkaz minulý ani budaucí nemůže míti platnosti; i napomínali proto, aby Kristowi wěřící ku přijímání swátosti tím spůsobem jak nejčastěji se připrawowali a přistupowali, připauštějíce wšak, že se bůh může smilowati nad těmi, kteří nečiní tak ze sprostnosti aneb činiti nemohau buď pro nemoc buď pro jinau překážku.

Zrowna toho času dostal se do rukau staupenců strany Husowy, neznámo jakým spůsobem, mnich *Petr z Uničowa*, řádu sw. Dominika, kazatel kláštera sw. Klimenta w Praze a mistr theologie, jeden ze swědků někdejších proti Husowi w Kostnici, který byl již roku 1410 w Bononii, když se w tamějším učení jednalo o knihy Wiklefowy, usilowal o spálení jich (ač darmo, proti mínění samého přewora swého w tamějším klášteře)[24]) a sočil přitom na Husa co bludaře. Stalo se to snad z naléhání pánů pod obojí neb jiných swětských lidí, že byl jaksi w odwetu za upálení Husa wzat w kázeň a puštěn na něj strach smrti, jíž aby ušel, podrobil se odwolání wšech řečí swých proti Husowi w Bononii, w Kostnici, w Praze neb kdekoli jinde pronesených, též wšelikých řečí, kterými byl přijímající pod obojí spůsobau naříkal z kacířstwí. Odwolání toto stalo se dne 13 Března, tedy jen tři dni po wyhlášení nálezu mistrů Pražských o přijímání pod obojí spů-

[23]) Wiz Palackého *Docum.* 635.

[24]) Srow. wýše na str. 490.

1417 sobau, w kolleji Karlowě před rektorem a mistry učení Pražského u přítomnosti některých radd králowých, konšelů všech tří měst Pražských a welkého počtu bakalářů a študentů i jiných osob swětských a duchowních. Wznešenější hosté stáli přitom na pawlačích kolem welkého dworu w kolleji, študentstwo a lid we dwoře, poněwadž nejspíš síně pro tak welké shromáždění nepostačowala. Dle formule odwolání sobě předepsané prosil zajatý také za přijmutí na milost od krále, od pánů a radd králowých, od „matky swé welebné, sboru učení Pražského, a zwláště od pánů konšelů a obcí měst Pražských“, a poddáwal se pokání spasitelnému, které by mu bylo uloženo od rektora university.[25])

Chýlilo-li se při sklonku roku 1416 silně k jakémusi narownání mezi arcibiskupem a duchowenstwem strany pod obojí w Čechách prostřednictwím rektora university na základě nawrácení se ku poslušenstwí arcibiskupowu, jest ze příběhů těchto pozdějších patrno, že narownání ono domácí nedošlo swého konce, ne-li pro jiné ještě příčiny, jistě následkem nálezu koncilia, kterým brzy potom stawilo práwa učení Pražského. Přispělo-li tehdáž naléhání krále Wácslawa nejwíc ku powolnosti, kterau universita prokázala w jednání s arcibiskupem, musil od té doby král zase změniti smýšlení swé wíce ku prospěchu strany pod obojí, tak že se jí od něho nedály žádné překážky, a rozkazy tehdejší králowy, jmenowitě

[25]) Odwolání toto nachází se w rozličných rukopisích sauwěkých česky, latinsky i německy. W rukopise bibliotheky univ. Pražské III. G. 16 jest při něm poznamenáno: Facta est (hæc revocatio) in collegio magno, assistente magna multitudine populi, sæcularium et spiritualium, tota universitate Pragensi, magistris civium et juratis civitatum Pragensium et consilio regis Wenceslai in pavimentis stantium, et vulgo in curia.. Že se odwolání to stalo z přinucení, wyswítá ze spisu proti Pražanům asi z roku 1421 wytištěného u Höflera II. 311. — W témž spise děje se také zmínka o jakémsi pronásledowání mistra Jana z Hradce proto, že odporowal přijímání pod obojí spůsobau, což zdá se, že připadá do téhož času. Byl to farář od sw. Martina we zdi a tudy nejspíš tentýž, který roku 1414 prwní rozdáwal pod obojí spůsobau. Roku 1418 wzdal se této fary swé; a z toho, že resignací jeho a dosazení nowého faráře se stwrzením od arcibiskupa zapsána jest we knihách confirmationum, dá se sauditi, že mezitím od přijímání pod obojí spůsobau odpadl.

o nawrácení wypuzených farářů ku kostelům jich, zůstaly nesplněny. Král Wácslaw nepřestal sice i potom wyjednáwati s bratrem swým *Sigmundem* o osobní sjezd za příčinau náboženských wěcí českých. Wyprawilť k tomu společně s pány několiko poselstwí a dopisů k němu do Konstancie, kamž se byl Sigmund 27 Ledna roku 1417 nawrátil z cest swých. Ale úmysly obau králů se přitom od sebe rozcházely. Král Wácslaw a páni čeští přáli si s konciliem nějaké narownání, ku kterému měl jim Sigmund býti prostředníkem, ale nemínili se naprosto a bez wýminek koncilii podrobiti. W měsíci Kwětnu roku 1417 bylo již cosi umluweno, že měl sjezd Wácslawa se Sigmundem býti držán w Budějowicích o sw. Janu křtiteli. Dne 19 Kwětna dal o tom král Wácslaw již rozkazy purkmistru a konšelům Budějowickým, aby pečowali o dostatek potraw a jiných potřeb we městě swém k tomu času.[26]) Ale potomní běh wěcí w koncilii Kostnickém nedopustil Sigmundowi ani na chwíli odtamtud se wzdáliti; pročež musil sjezd ten na neurčitý čas býti zase odložen. 1417

Zatím spůsobilo weřejné wyhlášení university Pražské o potřebě přijímání pod obojí spůsobau nowé popuzení koncilia proti mistrům českým a straně jejich. Byl wyzwán od sboru učený kancléř university Pařížské *Jan z Gersona,* aby dal dobré zdání, jak by se učení o přijímání pod obojí spůsobau mělo porážeti. Gerson podal koncilii dne 20 Srpna 1417 jistých náčrtků hlawních důwodů, kterých by se mělo w tom užíwati; ale neopominul i tentokrát raditi, aby se proti bludařům užíwalo raději ramene swětského než důwodů, poněwadž by wěc jejich byla konciliem již rozhodnuta; ukazowal pak přitom opět na potřebu pomoci od krále Sigmunda. Dle náwodu jeho bylo potom sepsáno od rozličných učenců w koncilii několik traktatů proti přijímání pod obojí spůsobau, z nichž jeden od českého theologa bratra *Maříka Rwačky* byl koncilii předložen dne 8 Prosince toho roku. Králi Sigmundowi předkládalo zatím koncilium stížnosti swé na bratra jeho, krále Wácslawa, a projewowalo již úmysl swůj, nastaupiti také proti

[26]) Půwodní list we městském archiwu Budějowickém.

1417 němu na tresty církewní. Sigmund wšak zdržowal sbor od toho, daufaje wždy přiwésti bratra swého na jinau cestu. Aby zatím aspoň něčím se zachowal dle přání koncilia, psal dne 4 Září z Konstancie pánům českým, napomínaje jich ještě jednau, aby se wynasnažili o wyplenění kacířstwí w zemi swé, s doložením, jestližeby koncilium při neúčinliwosti trestů církewních nuceno bylo wolati jinau pomoc, aby jej w tom měli wymluwena.

Toho času byla pozornost koncilia po odstranění wšech překážek obnowení jednoty we hlawě církwe obracowána k jinému ze hlawních úkolů jeho, totiž k zaslibowané již od času koncilia Pisanského *oprawě církwe we hlawě i w audech.* Koncilium bylo již dáwno zřídilo četnau kommissí přednějších členů swých ze wšech jednotliwých národů, která měla wypracowati potřebné k tomu náwrhy; kommissí pak již dokonala dílo swé, tak zwané *reformatorium,* a předložila je sboru. Bylo to dílo rozsáhlé a důkladné, swědčící o plné oprawdowosti mužů, od kterých pocházelo, we snaze o oprawu, a srownáwalo se we směru a duchu swém až ku podiwu s oprawnými snahami w Čechách. Wšecko, co někdy arcibiskup Arnošt we statutech swých provincialných, co Waldhauser a Milič, co Matěj z Janowa i co Hus a stejně s ním smýšlející přátelé jeho wytýkali jakožto neřest w žiwotě církewním, bylo i w reformatorii tomto co neřest káráno a nawrhowány zákony k zamezení toho. A jako hlasatelé oprawy w Čechách, horlilo toto reformatorium nejen proti wšeliké nemrawnosti, nedbalosti, lakomstwí duchowenstwa wůbec, nýbrž uznáwalo též, že se hlawní pramen zlého nacházel při dwoře papežském, w jeho lakomém potahowání na sebe moci k udělowání wšech lepších beneficií a hanebném tržení s nimi, w libowolném sáhání do řádné moci biskupů, zwláště we wěcech saudních, we příliš mnohých reservatech zpowědních, užíwaných co prostředku k wydírání peněz, w udělowání odpustků za peníze, w lehkomyslném užíwání klateb we případnostech, kde nebylo smrtelného hříchu, a jiných wšech zlořádech swatokupecké saustawy, jak jsme o nich do podrobna jednali na jiných místech.

O náwrzích těchto mělo se nyní státi rozhodnutí koncilia, 1417
pročež se častěji promlauwalo we sboru o potřebě oprawy wůbec. Také dwa čeští doktoři theologie *Mauritius Rwačka* (9 Kw.) a *Štěpán z Pálče* (27 Čw.) drželi o tom řeči w koncilii, newelmi důrazné. Mužowé, kterým záleželo na wěci, zasazowali se o to, aby se rozhodnutí stalo bez dalšího meškání, jmenowitě w kusích, které se týkaly papeže a dworu jeho, tak aby uzawření koncilia o tom byla budaucímu papeži zákonem. Také král Římský Sigmund byl tohoto mínění. Ale tomu stawěli se brzy na odpor předně kardinálowé, kteříž se domáhali swého práwa k wolení papeže a chtěli ho užiti jak nejdříwe možná. K nim se přidali četní protiwníci oprawy, kteří měli wětšinu zwláště we dwau národech wlaském a španělském, později pak také národ francauzský, jehož čelní mužowé, jako kardinál Kambrajský Petr z Alliaka a Gerson, chtěli sice oprawu církwe, ale báli se, aby neutrpěla plnost církewní moci, když by déle zůstala stolice papežská neosazena, a byli také puzeni pohnútkami politickými proti králi Sigmundowi, který se zrowna tehdáž we wálce mezi Anglickem a Francauzskem klonil ke spolku s králem anglickým proti jejich wlasti. Oni jali se twrditi, že počátkem wší oprawy musí býti práwě zwolení papeže, poněwadž by zůstáwání církwe bez hlawy widitedlné bylo základní wadau, která přede wším musí býti naprawena. Spory mezi oběma stranama počaly býti welmi prudké w měsíci Září roku 1417, tak že přicházelo z nich k osobním urážkám, až konečně protiwníci oprawy jali se učenými důwody dokazowati, že ti, kdož se stawí na odpor brzkému zwolení papeže, činí se tím podezřelými kacířstwím, a to sice Husowým, poněwadž on w traktatu swém o církwi dopauštěl jisté možnosti dobré spráwy církwe i bez papeže. Když se takowýmto brojením dala konečně ustrašiti také wětšina národu anglického, tak že se přidala k straně žádající napřed wolení papeže, musil král Sigmund s jediným ještě národem německým zanechati dalšího odporu, obdržew toliko usnešení koncilia dne 30 Října, aby budaucí papež powinen byl aspoň oprawu dworu swého při-

1417 wésti ku konci ještě na tomto koncilii. Po těch umluwách zwolen jest dne 11 Listopadu toho roku *nowý papež Martin V.* Byl to někdejší kardinál Odo de Colonna, onen přísný saudce při dwoře papežském, který byl roku 1411 wydal klatbu na Husa pro nestání w Římě.

Dosazením jeho na stolici papežskau byly zmařeny naděje projewené jaksi od pánů strany Husowy při zawření jednoty jejich roku 1415 a opět od mistrů učení Pražského při jednání s arcibiskupem Konradem roku 1416, žeby snad budaucí papež spíše se naklonil ku přáním jejich we wěcech náboženstwí než koncilium Kostnické. Papež Martin schwálil totiž wšeliké posawadní jednání koncilia proti nim, a wydal jme-
1418 nowitě dne 22 Unora roku 1418 bullu netoliko k arcibiskupu Pražskému a biskupu Olomauckému, nýbrž zároweň také ke wšem arcibiskupům a biskupům okolních zemí, kterau nařídil stíhání wšechněch jakýchkoli účastníků a pomocníků odsauzených kacířů Wiklefa, Husa a Jeronyma, jakéhokoli stawu duchowního nebo swětského a wysokého neb nízkého, a předepsal řád, který měl přitom býti zachowáwán prostředkem úřadu inquisitorů a pomocí ramene swětského, aby byli připraweni k odwolání a odpřisáhnutí bludů, a když by se toho zpěčowali, ku potrestání obyčejným trestem kacířů.

Také wšak naděje we wšeobecnau oprawu církwe, která se měla státi koncilem Konstanským, byla konečně zmařena. Papež Martin V chowal se we swém úřadě od prwního dne po swém powýšení jinak, než se srownáwalo se zásadami reformatoria složeného od kommissí sboru; odkládal nejprwé rozhodnutí o oprawě dworu swého přes wšeliká napomínání o to, zejména od duchowenstwa francauzského, a wydaw o tom konečně nařízení nedostatečná, usnesl se s koncilem o odložení wěci do koncilia jiného, které mělo býti držáno po pěti létech w Pavii. Po takowémto wyřízení jest pak *koncilium* od něho *rozpuštěno* dne 22 Dubna 1418.

— Jako w čase prwé minulém nebylo také w létech zasedání koncilia Konstanského bez wšelikých nepokojů w zemi české, pocházejících od jednotliwých pánů w rozličných krajinách

země, kteří se buď pro nějaké práwní pře s komorau králowskau nebo jiné nám neznámé příčiny protiwili časem moci králowské a musili užitím zbraně býti připraweni k poslušnosti. Pražanů se to dotýkalo potud, že musili jako jiná města králowská co příslušníci komory pomáhati přitom také swau brannau mocí a hájiti jak možná kupce a jiné sausedy swé od škod na cestách proti takowým odbojníkům. Již w roce
1415 w měsíci Březnu a opět w měsíci Září stawěly obce 1415
Pražské žoldnéře, kteří wedením králowského podkomořího wytáhli do pole z příčin toho spůsobu. Bylo to snad proti pánům z Risenburka a z Oseka, z nichž jeden, pan Boreš mladší řečený *Tista*, z pewného hradu *Přimdy* w kraji Plzenském činil welké škody městům a na statcích králowských,
jímaje a týraje kupce i lidi wesnické. Roku 1416 podařilo se 1416
podkomořímu panu Janowi z Lestkowa přepadnauti času nočního w auterý masopustní, dne 3 Března, něco přes třidcet služebníků Tistowých w krčmě we městečku pod hradem řečeným, kteří se tam wyráželi hrau w kostky. Wšichni přiwedeni jsau od něho do Prahy, a co zloději a lotři zwěšeni jedním dnem na šibenici Pražské (16 Břez.). Mezi nimi byli čtyři wlastní bratří, z nichž tři wedeni jsau před jinými swázaní a jsau oběšeni, čtwrtý wšak propuštěn, že byl s druhými jen ze přinucení od nich.[27])

Dne 18 Června toho roku zawřeno jest příměří s pány Oseckými Boršem starším i mladším a s purkrabím jich na Přimdě, Bohušem ze Štědré, wšak jen do sw. Jakuba toho roku. Mezitím byla podobná pře we wýchodních končinách země s panem *Hynkem z Náchoda* odjinud z Aberšpacha, s nímž učiněn pokoj dne 18 Srpna toho roku, pročež z rozkazu králowa slíbili mu také Pražané wšech tří měst zachowati mír (19 Srp.). Také wšak chýlilo se tehdáž k wálce zahraničné s *Míšňany*, s nimiž král Wácslaw od roku 1401, když byli přitáhli ku Praze, neměl ještě posawad konečného
míru, než toliko příměří častěji prodlaužené. Roku 1417 strojil 1417

[27]) Tak se snad může rozuměti místu nejasnému o tom w letopise wytištěném u Höflera I. 76.

1417 nějakau wýprawu proti nim, na kterau žádal peněžitých pomocí od měst, zejména od Nowého města Pražského 200 kop, spokojil se wšak později 50 kopami (4 Čwce.), a ke skutečné wálce bezpochyby nepřišlo. Naproti tomu byla tauž dobau, totiž w měsíci Červenci, wýprawa do krajiny za Jičínem, kdež obléhán jest hrad *Bradlce.* Byli přitom opět žoldnéři Pražští, majíce swého heitmana.[28]) Týkalo se to snad pánů Jana a Beneše bratří z Lomnice, které král Wácslaw teprw
1418 roku 1418 přijal na milost spolu s jinými pomocníky jejich z té krajiny, jakož swědčí list Pražanů Staroměstských daný jim dne 13 Dubna toho roku na zachowání s nimi míru.

Příměří zawřené s pány Risenburskými zatím newedlo ještě ku konečnému pokoji. Po některém čase dostal se jim pomocník, pan Jindřich Rús Plawenský seděním na Kinžwartě, který zároweň s nimi počal wálku proti králowské moci. Král Wácslaw obrátil wšak swau sílu wojenskau předně proti němu, a opět konali přitom také Pražané swau powinnost. Již w měsíci Unoru roku 1418 leželi žoldnéři jejich před hradem Plawenského *Hasišteinem* w krajině za Žatcem, který byl obléhán. Wedl je heitman jménem Jaroš.[29]) Za nimi pak wytáhl potom dne 13 Dubna k témuž obležení pan Mikuláš Chudý z Lobkowic, nejwyšší písař zemský, z Prahy s jiným četným lidem branným,[30]) od něhož we krátkém čase dobyt jest Hasištein i druhý hrad nepřátel králowých, *Štědrá* w krajině u Žlutic. Wida nezbytí, odebral se Jindřich Plawenský do Prahy, nemaje ani bezpečného listu, a dal se králi na milost; kterýž ušetřiw toliko žiwota jeho, odewzdal jej konšelům Staroměstským do wazby na jejich radnici; hradu pak Hasišteina postaupil Mikulášowi Chudému práwem zápisným we 4000 kop českých. Toho se ulekl Boreš Tista na Přimdě; a když wojsko králowské po přemožení Plawenského obrátilo

[28]) Swědčí o tom často zmíněná kniha berní Nowého města, kdež zaznamenáno jest wydání „stipendiariis versus Bradlcze“ (14 Čwce.) a opět „nuncio ambulanti ex parte civitatis ad capitaneum“ (A. 37, 38).
[29]) Zápisky o tom w též knize berní A. 38, 39.
[30]) Krátký letopis u Höflera II. 65.

se proti němu, nečekal jeho příchodu, nýbrž umluwiw se, 1418
postaupil Přimdy k rukaum králowým, a obdržel za to milost. Dne 30 Čerwence slíbili jemu také Pražané zachowání míru z rozkazu králowa.[31])

Staří letopisci připomínají také, že roku 1417 ponejprw přišli *Cikáni* do Prahy a wláčili se jinde po zemi české i mámili lidi.[32])

[31]) Nowoměstská kniha berní (liber collectarum) obsahuje některé zápisky, wztahující se na příběhy roku 1416, které však ani z ní ani odjinud ze zřídel dotud známých nenabýwají žádného wyswětlení, pročež nebylo lze, dotknauti se jich wyprawowáním w textu. Položíme však zápisky tyto samy zde, ježto by časem mohly snad poslaužiti k objasnění, kdyby se ještě budaucně našly nějaké dotud neznámé zpráwy. Na listě A. 30 ke 4 Březnu: Feria quarta in capite jejunii domino subcamerario 40 sexg. gross. de mandato domini regis ad libertationem domini Cunssonis purgravii de Karlstein de captivitate. — A. 27 k 28 Kwětnu: Die Ascensionis domini dedimus iii et ½ sexg. pro una laga Malmasiæ, quæ domino regi propinata est, quando antiquis consulibus indignabatur, ut ipsis gratiosus fieri dignaretur. — Tamže k 28 Čerwenci: Feria tertia post diem b. Jacobi dedimus duas sxg. institoribus pro zinzibere et citwario per plures vices domino regi propinatis, quando fuerunt legationes sæpius ad gratiam ipsius ex parte civitatis pro communi bono. Vectori vehenti dominos consules in Cunraticz x grossos. — A. 32 k 29 Srpnu: Sabbato, videlicet die decollationis S. Johannis baptistæ iii sxg. pro laga Malmasiæ domino regi propinata cum xxvi gr. quæ recepta circa Ruprechtum, quando desiderabat dominus rex cc. sxg. gross. a civitate, etiam quando erat legatio ad gratiam ipsius causa pistorum captivorum; in qua legatione erant Petrus Kus, Nicolaus scriptor regis, Wenceslaus de Hrobka et Johannes hofrichterii. — A. 34 k 27 Říjnu: Pro cariofollio domino regi propinato ratione captivorum de Porziecz 20 gr. — Příběh neznámé sauwislosti s hlawními dějinami toho času jest také útěk králowského podkomořího Jana z Lestkowa, o němž píše král Wácslaw IV w listě k opatům a městům králowským, wytištěném u Höflera II. 285: Scire vos volumus, quod Johannes de Leskow, protunc subcamerarius noster, alias a nobis absque nostri requisitione, voluntate et consensu, de quo plurimum cruciamur, recessit (chybně: recessu); et quid per hoc prætendat, penitus ignoramus, formidantes tamen, ex hujusmodi suo recessu nobis et nostris citius imminere dampna et pericula quam commodum et profectum evenire. Ačkoliw dání toho listu zní Pragæ die v. Octobris regnorum nostrorum anno Boemiæ liii (1415), Romanorum vero xli (1416), připadá událost ta teprw k roku 1417, ježto Jana z Lestkowa ještě w prwní polowici toho roku nacházíme w úřadě.

[32]) *Chronicon Procopii notarii* u Höflera I. 76. *Staré letopisy české 23.*

11.

Roztrž mezi králem Wácslawem a stranau pod obojí.

(1418—1419.)

1418 Brzy po skončení wálečné wýprawy proti Hasišteinu a Přimdě, dne 9 Červua roku 1418, dal král Wácslaw privilegium Starému městu Pražskému, jímž zakazowal, aby žádná osoba duchowní, buď domácí buď cizí, nesměla měšťany neb obywatele města tohoto poháněti k jakýmkoli duchowním saudům obzwláštním čili delegowaným mimo objem zdí městských, než toliko k řádnému saudu arcibiskupowu, aniž ohlašowati neb wykonáwati nálezů saudů takowých, odwoláwaje se na zákon starší zemský od něho dle usnešení sněmu schwálený, kterým se zabraňowalo pohánění osob swětských ze země české wůbec k obzwláštním saudům duchowním mimo hranice zemské.[33]) Pakli by kdo proti tomu učinil, dáwal král konšelům práwo, jej zajmauti a potrestati. Privilegium toto, wydané zcela w duchu usnešení jednoty pánů a zemanů strany pod obojí na sjezdě jejich roku 1415, swědčí samo dost jasně o tom, že se král Wácslaw toho času wždy ještě se stranau tauto srownáwal we směru k hájení samostatnosti země proti přechwatům moci papežské, jakož také jinak chowal se k ní showíwawě. We smýšlení tom udržowali krále i tehdy přednější důwěrníci jeho, mezi nimi zwláště nejwyšší lowčí krá-

[33]) Pohříchu není zákon tento znám, kdy wyšel. W privilegii krále Wácslawa zde zmíněném prawí se o něm: Licet dudum pro utilitate, commodo et profectu ac communi bono totius regni nostri Boemiæ et incolarum ipsius per nobiles barones ejusdem regni, fideles nostros dilectos, dum essent circa tabulas terræ more solito unanimiter congregati, adinventum, decretum . . et ordinatum . . existat, ne quispiam, cujuscunque status, gradus, præeminentiæ seu conditionis foret, personam quamcunque sæcularem extra regnum nostrum Boemiæ ob causam quamcunque ad speciale judicium citare, trahere seu evocare præsumeret quoquomodo, sed quod quilibet actionem suam coram competente judice et judicio, in quo quilibet residere dinoscitur, deberet quærere et prosequi cum effectu; ad quod etiam de principum et consiliariorum nostrorum fidelium dilectorum sano et salubri ac bene digesto consilio regia nostra Serenitas suos consensum et assensum meminit præbuisse et id ipsum fecisse in civitatibus publice proclamari.

lowský *Jan Sádlo* ze Smilkowa, mincmistr *Petr Zmrzlík* i man- 1418
želka jeho, *Hájek* z Hodětína, někdejší podkomoří, tehdáž mistr kuchyně králowské, pan *Jindřich Lefl* z Lažan, u něhož byl někdy Hus přebýwal na Krakowci, pan *Jan z Chlumu*, wěrný přítel Husůw w Konstancí, který jak jest widěti, nezbawil se předce služby dworské, jak byl někdy Husowi připowěděl, a jiní dwa dwořenínowé *Jan Řitka* z Bezdědic a jakýsi *Smolík*, nám jinak neznámý. S nimi stál posud za jedno z duchowních dworských *Zdeněk z Labauně*, probošt Wšech Swatých a králowský sekretář. Naproti tomu odchýlil se od strany pod obojí nedáwný zwítězitel nad Plawenským *Mikuláš Chudý z Lobkowic*, který se stal zapsáním od krále držitelem dobytého hradu Hasišteina. Jiný někdejší přízniwec strany Husowy pan Mikuláš Bohatý z Prahy, předchůdce Chudého w nejwyšším písařstwí zemském, byl zemřel asi před dwěma léty.

Wolnost, které pod ochranau králowau požíwaly snahy protiwné tehdejším auktoritám církewním, byla mezi jiným příčinau, že jednotliwí účastníci snah podobných, kteří w jiných zemích neměli bezpečnosti, obraceli se do Čech, hledajíce tu útočiště. Tím spůsobem uchýlil se do Prahy jeden ze starších někdejších mistrů učení Pražského, *Petr z Drážďan*, který prý roku 1409 wedlé jiných mistrů německých byl odtud odešel, později pak we wlasti swé byl winěn kacířstwím Waldenským; s ním pak zároweň objewuje se tu také mladší jeho krajan *Mikuláš z Drážďan*.[31]) Oba přídrželi se w Praze

[31]) O Petrowi z Drážďan podáwá tu zpráwu Aeneáš Sylvius, prawě, že se w Praze žiwil wyučowáním hochů. O Mikulášowi z Drážďan děje se zmínka we Přídawcích k *Starým letopisům českým* 472; také wšak nacházejí se dwa traktaty jemu přičítané w rukopise universitní bibliotheky Pražské III. G. 9, jeden de communicatione sub utraque specie (proti uzawřením koncilia Kostnického roku 1415), jejž wšak v. d. Hardt (III. 591) přičítá Jakaubkowi ze Stříbra, druhý de usura. Dle děkanské knihy fakulty artistské (*Monum. univ.* Tom. I.) stal se Petr z Drážďan w Praze bakalářem roku 1379, mistrem 1386 a působil we fakultě ještě w létech 1396 a 1397, neznámo zdali později. Mikuláš z Drážďan stal se bakalářem r. 1396, při čemž Petr z Drážďan byl jeho determinatorem. Aeneáš Sylvius a někteří jiní pozdější spisowatelé přičítali Petrowi z Drážďan prwní podnět k učení o přijímání pod obojí spůsobau, wšak nedůwodně. Wiz o tom Palackého *Dějiny české* III. 202 (nowého wydání).

1418 strany Husowy; o Petrowi pak prawí se, že hledal přitom wýživy učením mládeže. Později, někdy z počátku roku 1418, přibyl do Prahy Angličan *Petr Payne*, mistr učení Oxfortského, staupenec učení Wiklefowých, a wykonaw, co se dle statut požadowalo, přijat jest dne 13 Unora do fakulty swobodných umění w učení Pražském. Mistr Křištan z Prachatic byl přitom jeho tazatelem, totiž členem fakulty ustanoweným k uložení jemu jisté otázky.

Mnohem wíce než to zaujal wšak obecnau pozornost obywatelstwa Pražského během téhož roku příchod celého zástupu cizího lidu národnosti francauzské, kteříž prawili, že jsau pro zákon boží wypuzeni od prælatů z wlasti swé, a slyšewše, že je w králowstwí českém nejwětší swoboda prawdy ewangelické, že jsau se do něho obrátili. Bylo jich 42 mužských s ženami a dětmi, i bylit wyznawači náboženstwí *Waldenského*. Pražané je přijali wlídně, a poskytli jim rádi wšeho potřebného. Sama králowna Žofie s dwořany králowými nawštěwowala je častěji w jejich příbytcích, těšila je a poskytowala jim pomoci; rowněž jiní lidé bohatí. Brzy wšak se na nich wšelicos obecně nelíbilo. Pozorowalot se, že málokdy chodili k službě boží, že nepřijímali pod obojí spůsobau a také neměli prawého kněze, než toliko jistého muže latiníka, který jim čítal z knih psaných jejich jazykem. Někteří seznámili se blíže s jejich učením a oblíbili si je; jiní wšak wesměs wzali je w podezření kacířstwí, nazýwajíce je *Pikarty* čili bekardy; čehož oni se ulekše, odešli zase z Prahy, aniž wědělo se, kam se obrátili. Několik jich také w Praze zemřelo.

Neobyčejným těmto hostům přičítalo se částečně další rozmnožení *nowot* w náboženstwí, které byly wzaly počátek již prwé w zemi proti wůli mužů, majících za cíl oprawu církewní společnosti. Pokládajíce směr ten za škodliwý, snažili se wůdci dle wší možnosti swé, aby lid od něho odwrátili. Mistři učení Pražského, stojící w čele náboženského hnutí, hleděli se dorozuměti s jinými, kteří uznáwali potřebu jednoty u wěcech wíry, i spůsobili okolo sw. Wácslawa (28 Září) toho roku schůzi swé strany, která se tehdy počala nazýwati *bratr-*

stwem, kdež po několika zasedáních stalo se jednosworné 1418
usnešení „mistrů a jiných starších bratří i kněží četných“ o wšecky wěci tehdáž sporné, tak aby se wšichni přídrželi jednostejného mínění o nich, a k témuž aby nawodili jiné lidi sprosté, kdož pak by potom chtěl se pokaušeti o nějakau nowotu, byť se mu widěla býti užitečná, aby toho nečinil, leč by ji prwé oznámil „obci bratrské“ (communitati fratrum) ke skaumání a schwálení.

Shromáždění toto powolilo jen w jedné wěci zálibě w nowotách, aby totiž swátost těla a krwe Kristowy byla podáwána také dítkám po křtu, ač po náležitém přeswědčení se o spůsobilosti jich a s předepsáním jistých prostředků opatrnosti, kterých se přitom mělo užíwati. Jinak zamítlo wšak rozhodně základní zřídlo wšech nowot tehdáž wznikajících, totiž zásadu, žeby jen to mělo býti wěřeno, co jest wýslowně položeno w písmě swatém, a rozhodlo o očistci, o ctění swatých, o obřadech kostelních a jiných wěcech k tomu se wztahujících w tentýž smysl jako předtím mistři učení Pražského, wystříhajíc toliko od mylných pojmů a powěr přitom; rowněž pak wyslowilo se zamítawě o některých jiných otázkách nowěji wzbuzených, zejména proti učení, žeby přísaha w žádném případě nebyla dowolena, žeby zločinci nesměli býti pro žádnau wěc trestáni na hrdle, žeby mohl kdo jiný než kněz působiti swátost oltářní. Také wypowědělo o swátosti posledního pomazání, že má býti udělowána, o rauchách mešných a jiném řádu při mši, že nemá w tom nic býti měněno bez zwláštní a welké newyhnutedlnosti, dopauštějíc toliko čtení ewangelia a epištoly jazykem českým; o swátcích církewních a postech, že mají býti zachowáwány, o poslušenstwí ku předstaweným církewním i swětským, byť zlým, že má jim býti prokazowáno we wěcech dowolených a slušných, w nedowolených wšak že jim má býti odpíráno laskawě a rozumně; konečně o příjmích duchowenstwa ustanowilo za prawidlo, že mohau kněží ewangeličtí, pracující s lidem, bez zaměstknáwání sebe míti swé opatření s měrau a obraceti je wěrně na swé potřeby a na potřeby chudých, wšak držebností swětských že se mají wším spůsobem odříkati.

1418 Wedlé snah těchto o zastawení praudu nowot, které hrozily zmatkem we wíře, zasluhují zde zmínky některé zjewy, swědčící o stálém pokračowání činnosti duchowenstwa strany Husowy we směru mrawném a zbožném, a kterak směr ten ujímal se skutečně w Pražském lidu. Tak usnesli se dne 10 Listopadu roku 1417 mistři a towaryši řemesla měšečníků na Nowém městě dobrowolně a jednosworně, aby žádný z nich nehrál w kostky, w kaule, w karty a metáním losů; kdožby w čem tom byl postižen, aby propadl pokuty půl kopy grošů; a pod tauž pokutau aby žádný towaryš newstáwal od práce k pití neb kamkoli jinam bez powolení mistra.[35]) Podobně dne 14 Prosince roku 1418 zawázali se wespolek kowáři Staroměstští i Nowoměstští pod pokutau jedné libry wosku, zachowáwati přísně bez práce wšecky dni nedělní i swátky božího narození a božího těla, čtyry swátky Marianské a den Wšech Swatých, wyjma pilnau sprawedliwau potřebu.[36])

Wýroční slawnosti ukazowání swátostí říšských toho roku užili kněží pod obojí, kteří se zasazowali proti zbytečným nowotám, spůsobem zwláštním za příležitost k weřejnému ukázání swé úcty k swatým ostatkům a k utwrzení w tom lidu. Mistr *Křištan,* jakožto farář sw. Michala na Starém městě, zřídil w den před swátkem tím, we čtwrtek dne 7 Dubna, neobyčejnau dotud processí, we které připojiw k sobě mimo swé střídníky také tehdejší spráwce far při kostelích panny Marie před Týnem, sw. Mikuláše a sw. Benedikta na Starém městě i mnoho jiných kněží, wyšel wstříc swátostem wezeným dle obyčeje z Karlšteina do Prahy až k mostu Karlowu; a odtud doprowázeli je zbožně w processí přes rynk Staroměstský, ulicí celetnau a ke dworu králowu, potom přes část Nowého tržiště, kdež se nyní nachází owocný trh, a dále Nowým městem až ke wěži na náměstí tamějším, kdež se ostatky ukazowaly.[37])

[35]) Zápis o tom w pamětní knize Nowoměstské k tomu roku II. 14.

[36]) *Liber tertius veteris urbis Pragensis* fol. 32. *Liber memorialis Novæ civitatis Prag.* J. 17.

[37]) Wiz o tom w zápiscích sauwěkých wydaných od Höflera II. 65. Faráři sw. Mikuláše a p. Marie před Týnem nazýwají se tam obadwa Petrowé,

Náboženskému ruchu českému nebylo wšak popřáno wy- 1418
winutí pokojné. Protiwenství strojené proti němu prwé od koncilia Kostnického, potom od nowého papeže Martina, blížilo se wždy wíce, a spůsobilo konečně domácí bauře, když se propůjčil papeži za nástroj bratr krále Wácslawa *Sigmund* král Římský a uherský. Wyjednáwání mezi Wácslawem a Sigmundem o stawu náboženství w Čechách, we kterém se pořád ještě pokračowalo prostředkem rozličných poselstwí, wzbuzowalo w králi Wácslawowi čím dál tím wíce obáwání, aby Sigmund nechtěl wmícháním se do této wěci užiti příležitosti ke zmocnění se panstwí proti němu w Čechách we spolku s pány pod jednau, kteří byli nespokojeni s jeho chowáním straně Husowě přízniwým, tak jako před léty we spolku s protiwnau jemu jednotau panskau. Obáwání pak toto nebylo bezdůwodné. Sigmund sic prwé úmysly takowé od sebe odmítal, a wymlauwal se koncilii Konstanskému ze splnění žádosti jeho o obrácení ramene swětského proti Čechům, aby prý tím nespůsobil sobě domnění, jako by chtěl bratra zbawiti králowstwí. Ale když potom také papež Martin naléhal na křížowau wálku proti Čechům, uwažowal Sigmund nepochybně, coby se mohlo státi, kdyby se wedení wálky té dostalo do jiných rukau než jeho, zdali by to nemohlo obrátiti se na jeho ujmu, jakožto budaucího dědice Wácslawowa. Proto nakloňowal se wždy wíce k tomu, aby buď bratra swého přiměl ku konečnému potlačení Husitstwí dle přání papežowa, buď uwázal se sám w ten úkol, owšem i wálkau s bratrem.

Nejspíš staly se nějaké umluwy w ten smysl mezi Sigmundem a papežem Martinem ještě za pobytu jejich w Konstancii, odkudž papež po rozpuštění koncilia odjel dne 16 Kwětna, král o pět dní později, dne 21 téhož měsíce. Sig-

ale byli to kněží dosazení k farám těm nepochybně od lidu proti wlastním farářům dosazeným řádnau cestau. Práwně byl totiž farářem Týnským w létech 1415 až 1419 Mikuláš z Heřmaně, a farářem u sw. Mikuláše na Starém městě mistr Soběslaw z Rožnowa. Posledně řečený, jenž prwotně držel se stranau Husowau (wiz na str. 558), dle toho byl od ní odstaupil, snad jako Betlemský kněz Hawlík hned pro přijímání pod obojí.

1418 mund přede wším wykonal delší jízdu po některých krajinách na Rýně, jmenowitě po Elsassu; odtamtud wšak dal se na podzim roku 1418 na cestu do swého králowstwí uherského, jeda přes Řezno (asi 11 Listop.) a přes Passow; na této pak cestě konal pilné příprawy ku prowedení swých záměrů we wěcech českých. K tomu cíli wyžádal sobě ku pomoci zwláštního legata papežského kardinála sw. Sixta jménem *Jana Dominikowa,* jemuž dal papež již 10 Července plnomocenstwí k wyplení kacířstwí w Čechách dle smyslu bully předtím o tom wydané. W *Passowě,* kdež se delší čas zdržel, přijeli k němu nowí poslowé krále Wácslawa s psaním od něho, kterým Wácslaw wyslowowal zřejmě swau nedůwěru k němu, s oznámením, že dokud jest žiw, míní sám kralowati a sprawowati země swé.[38]) K tomu Sigmund odpowěděl psaním welmi důtkliwým ano hrozebným dne 4 Prosince. Káralť Wácslawa pro wlažnost jeho w záležitosti, o kterau se jednalo; wyčítal mu, co proň byl učinil w Konstancii, aby od něho odwrátil wydání klateb; když by wšak déle wáhal potlačiti bludy, žeby se ho dále ujímati nemohl, aby sám neupadl w nebezpečenstwí zbawenu býti wšech swých důstojenstwí; ano oznamowal mu přímo, že jej nebude moci za bratra míti, leč ostane we wíře předků jejich a wyčistí, což jest bludného w jeho zemi; přijde-li pak k tomu, že církew powstane proti němu co swému nepříteli, propustí many a poddané jeho z přísah wěrnosti a wydá kříž proti němu a jeho pomocníkům, žeť i on bude musiti poslušen býti přikázání církwe a wzíti meč wedlé jiných knížat křesťanských.

Za delšího pobytu swého w Passowě wyjednáwal Sigmund již s pány strany pod jednau w Čechách a na Morawě, kteří byli hotowi spojiti se s ním k hájení práw církwe, to jest wlastně wyššího duchowenstwa, w němž tolik synů nejwzne-

[38]) Také, bratře milý! jako jsú Wám prwé naši poslowé od nás prawili, že jsme častokrát wystřícháni, že když bychom se sjeli a my Wám swých wěcí swěřili, žeby Wy přijmúce jiné protiwníky naše, i chtěli w našie korunĕ a w našich zemích jednati, ježto by bylo proti našie wóli oc. Palackého *Documenta* 682.

šenějších rodin panských drželo wysoká důstojenstwí a bohatá 1418
beneficia; neb již weškeré duchowenstwo w zemi, které se zasazowalo o zachowání swého starého řádu, obracelo zraky swé k Sigmundowi, když naděje w krále Wácslawa mizela.[39]) Sigmund umluwil se s nimi o sjezd, který měl býti držán po hromnicích příštího roku we městě jeho uherském *Skalici.* Někteří z pánů těchto zawázali se mu ke zwláštním službám, jakož aspoň swědčí list daný jednomu z nich, Petrowi ze Šternberka a na Konopišti, dne 30 Prosince tudíž w Passowě, kterým jej Sigmund přijal za služebníka swého se znamenitým ročním platem 300 kop grošů.[40])

Král Wácslaw wyprawil k Sigmundowi po obdržení dopisu onoho jisté posly, se wzkázáním, které posud neprojewowalo žádné welké chuti k zachowání se dle domluw jeho. Prawilť, že newí o žádných lidech bludných we swém králowstwí; kdyby jací takowí byli, žeby byl hotow jim se protiwiti a wyhladiti je. Poslowé tito stihli Sigmunda na další cestě jeho 1419
z Passowa do Uher w *Linci*; kdež on wyslech je dal jim do ruky odpowěd písemnau dle potazu s legatem kardinálem Janem Dominikowým dne 19 Ledna 1419 na lodi připrawené nejspíše již k jeho odjezdu při břehu Dunaje před branau městskau. Wyslowil w ní swé podiwení nad tím, žeby král Wácslaw jediný newěděl o bludech we swé zemi, ježto prý wí celý swět o nařčení králowstwí z nich; i kladl mu určitau žádost, aby poslal swé plnomocníky ke sjezdu Skalickému, na němž bude se jednati o záležitosti týchž bludů, a to sice s tím swolením, aby ti, kdož bludů se přídrží, od nich odstaupili a přiznali se k církwi katolické a jejímu učení, ti jmenowitě, kteří se mezi sebau spolčili a přiwěsili pečeti swé k listům ku koncilii i proto stíženi jsau klatbami. Ukládal mu také wýslowně, kteří by to plnomocníci měli býti, totiž raddowé jeho Wilém z Hasenburka, Albert z Koldic, Jan z Chotěmic, Jindřich Lefl z Lažan, Jan Sádlo ze Smilkowa, Mikuláš z Lob-

[39]) Wyslowuje se to we weršowané satyře proti Husitům, wytištěné w Palackého *Documentech* 687.

[40]) Wiz Palackého *Archiv český* I. 147.

1419 kowic a Filipp Lauta z Dědic. Jak widěti, bylo mezi nimi několik rozhodných staupenců a několik rozhodných protiwníků strany Husowy. Když by král Wácslaw tak učinil, slibowal mu swé pomoci k dobrému konci; pakli by plnomocníků těch neposlal, wystříhal jej od následků neodwratných, které by to musilo míti.

Při tomto jednání Lineckém byli mimo několik hrabat německých a welmožů uherských přítomni někteří páni čeští, kteří již jak se zdá slaužili králi Sigmundowi, totiž Jan z Michalowic, Jindřich z Krawař, Wilém Zajíc z Waldeka, Půta z Ilburka a také pan *Wácslaw z Dubé* a z Leštna, druhý ochránce Husůw w Kostnici wedlé pana Jana z Chlumu. I on nesplnil slibu jemu daného, že se odřekne služby dworské, ano přestaupil i k straně jeho protiwníků.

Hrozbami Sigmundowými dal se král Wácslaw konečně ustrašiti, a wyprawil raddy swé k němu na sjezd do Skalice, nejspíš ty samy, které on jmenowal, ač pochybno, zdali zrowna s plnomocenstwím jemu docela postačujícím. Ale částečně počal se hned také sprawowati dle jeho žádostí. Nařídilť předně mistru *Janowi z Jesenice* rozhodně, aby opustil Prahu, a wydal rozkaz, aby wypuzení faráři jak w Praze tak jinde wšude byli nawráceni k swým kostelům. Rozkaz tento byl w Praze skutečně wykonán, ale spůsobil hned welké rozkwašení w obywatelstwu. Faráři nawrácení ku kostelům učinili netoliko konec rozdáwání swátosti pod obojí spůsobau, nýbrž kormautili také příwržence a milowníky jeho wšemožným spůsobem, jak se srownáwalo s přísnými nálezy papežowými proti kacířstwí českému. Jalit se nejen nowě wyswěcowati a omýwati kostely a oltáře pokradmu času nočního, jako sprzněné slaužením w nich od kněží strany protiwné, nýbrž také neuctiwě pohazowati hostie a wyléwati wíno poswěcené od oněch swých předchůdců. Kaplanům čili oltářníkům, kteří za předešlých spráwců kostelů konali w nich swé powinnosti, zabránili napotom slaužení mší u oltářů jejich, ano i na školmistřích a žácích, kteří byli posluhowali a zpíwali při službách božích aneb přijímali pod obojí spůsobau, wyžadowali pokání z toho,

nechtíce jich sice podržeti při kostele, ač o to hned zprwu 1419
byla s nimi učiněna jakási umluwa, že je měli zůstawiti. Také nechtěli konati služeb božích u přítomnosti mnohých sausedů a jiných obywatelů, kteří se přídrželi strany pod obojí, nýbrž dáwali je wywáděti z kostelů, a nemocným odpírali udělení swátostí, leč by se odpřisáhli kalicha.

Chowání toto popudilo welkau wětšinu obywatelstwa Pražského, a zawdalo brzy příčinu ke wznášení stížností na krále, jimž se konšelé wšech tří králowských měst Pražských propůjčili za prostředníky; neb jak wětšina lidu wůbec, zwláště českého, tak také zastupitelstwo obcí znalo se k straně pod obojí. Z 18 konšelů Staroměstských bylo tehdáž jen pět, kteří drželi s kněžstwem strany protiwné, totiž Ludwík apotekář z Florencie, Sigmund Taschner, Hanuš zlatník z Chotěbuze, Prokop Cášský a Chwal kramář; ostatní wšichni a tak také skoro wšichni konšelé Nowoměstští a Menšího města drželi se stranau Husowau. Král Wácslaw, kterému náleželo na zachowání weřejného pokoje, položil stranám rok před některými raddami swými ke dni 25 Unora, totiž zástupcům obcí s jedné a kapitule Pražské i farářům městským se strany druhé, chtěje zjednati mezi nimi nějaký spůsob mírného snášení se. Od měst přišli k tomu konšelé i starší obecní Starého a Nowého města i Malostranští, w jichžto wšech jménu přednesl wšecky swrchu zmíněné stížnosti tehdejší purkmistr Staroměstský *Jan Reček*. Se strany duchowenstwa dostawili se wšak teprw po chwíli toliko Mikuláš Ubaldin kanowník Pražský a Wyšehradský, arcibiskupský korrektor, tuším Martin farář Žitomiřský, a tři jiní kněží, kteříž slyšewše žaloby měšťanů, žádali odkladu do zejtřka, aby mohli wzíti potaz s jinými. Raddowé králowští wyslowili jim nelibost swau proto, že se nedostawili dle wůle králowy we wětším počtu, a wystříhali je před hněwem králowým z toho; když pak kněží, obdržewše žádanau lhůtu odešli, kázali měšťanům počkati, až by wznesli wěc na krále. Od něho se wrátiwše, oznámili jim rozhodnutí jeho, kterým předně dal swobodu přijímajícím pod obojí we dwau kostelích klášterních, u *sw. Ambrože* a u *Matky*

1419 *boží Sněžné* na Nowém i we farním kostele *sw. Benedikta* (rytířů německých) na Starém městě, aby w nich kněží jejich směli wedlé mnichů slaužiti mše, kázati a rozdáwati swátost pod obojí spůsobau, dáwaje mimo to na wůli oltářníkům, kterým by faráři zakazowali slaužiti, aby slaužili mše jinde, kdež by mohli, třeba po domích, jak to někteří již činili, kromě zpíwaných mší aby po domích nebylo. Přitom zakazowal král wšeliké bauření a swáry we městě pod ztracením hrdel i statků, a odkazowal obce na swolání sněmu zemského o suchých dnech postních nejprwé příštích; neb že do té doby wrátí se raddowé, které král wyslal k bratru swému, králi uherskému, a na tom sněmě že dá král w uwážení wzíti papežské klatby wydané na wšecko králowstwí, a potáže se jak s pány tak i s mistry, zdali jsau sprawedliwé.

Ačkoliw se tu král Wácslaw stawěl na stanowiště, s kterým se duchowenstwo stojící w poslušenstwí papeže srozuměti nemohlo, dosáhl nicméně toho, že hned nazejtří po tomto sročení, w neděli dne 26 Unora, prohlášeno bylo konečně *zdwižení interdiktu,* který byl po tři léta trwal z příčiny Jana z Jesenice, a počaly se služby boží také we hlawním kostele na hradě a wšudež jinde w Praze, kde snad toho dotud nebylo; částečným pak uwolněním a dalšími sliby králowými nejspíš se na některý čas upokojilo obywatelstwo. Pohříchu nemáme žádných zpráw o jednání na sjezdě *Skalickém* ani na *sněmě* Pražském o středopostí. Žeby wšak byly mohly wésti k nějakému pokoji mezi náboženskými stranami, jak si jej přál král Wácslaw, nedá se ani mysliti, protože záměry papeže a krále Sigmunda takowého pokoje dokonce nedopauštěly. Utišení w Praze nemohlo proto trwati dlauho; nýbrž týrání lidu od duchowenstwa a rozličné wzdory proti tomu počaly se znowu, a wedly k wýtržnostem mnohdy krwawým.

Poněwadž faráři nechtěli trpěti *žáků,* kteří přijímali pod obojí spůsobau, ujali se toho osadníci, a wzali školy we swau moc, prawíce, že jsau jejich, ne farářů, i nedali w nich žákům ubližowati. Naproti tomu wzali sobě faráři ku pomoci při službách božích žáky jiné, kterým wykázali místa k bydlení

a k učení se na wěžích a na zwonicích. Tím byl uwržen do mládeže podnět ke swárům. Dwojí žáci při každém kostele škádlili se na potkání rozličným spůsobem, zwláště zpíwáním na sebe potupných písní, latinských i českých; z toho přicházelo ke rwačkám, a do nich míchalo se často jiné obywatelstwo jedné i druhé strany. O poswícení u sw. Petra na Poříčí přišli školníci ze školy Zderazské, strany pod jednau, k tomu kostelu, powoláni bywše nejspíš ku pomáhání při službách božích od faráře jménem Mikuláše z řádu křížowníků. Ti začali rozepři se žáky školy Swatopetrské, kteří byli pod obojí, až přišlo k pranici. Swatopetrští dali se we zwonění na poplach, a na to sběhli se jim ku pomoci sausedé okolní, jmenowitě pekaři, a zahnali Zderazské. Z těchto jeden jménem Křížek, utíkaje, obrátil se na jiného, který běžel w patách za ním, jménem Král, jeho saudruh, a maje jej za protiwníka, wrazil mu nůž do krku, a zabil jej. Zatím obrátila se bauře proti faráři. Žena jedna začala házet kamením na faru, a učinila tím nejspíš začátek k útoku obecnému. Farář Mikuláš sotwa se zachránil útěkem z farního domu do blízkého dworu špitálského; tu pak hned osadníci uwázali se we faru, a dosadili k ní jiného kněze, rozdáwajícího pod obojí.[41]) Král Wácslaw, když uslyšel o tom, dal zajmauti třináct sausedů z osady sw. Petra, chtěje je trestati; ale potom propustil je, snad na přímluwy konšelů Nowoměstských. 1419

Podobných wýtržností stalo se we městě wíce. U sw. Michala w Opatowicích na Nowém městě powadili se spolu na hřbitowě jeden kněz jménem Sigmund a jeden laik příwrženec strany Husowy, až kněz laika tudíž zabil. Jiného dne, 18 Černa w prwní neděli po sw. Trojici, na kterau připadalo poswícení w kostele sw. Mikuláše na Starém městě, strhla se potržka, we které přijímající pod obojí, jsauce nejspíš wylučowáni ze služeb božích, wtrhli mocí do kostela tohoto a spůsobili prý

[41]) O faráři tomto Mikuláši křížowníku prawí letopis Prokopa písaře (u Höflera I. 72), že předtím některý čas rozdáwal w kostele swém pod jednau i pod obojí spůsobau; pod obojí u hlawního, pod jednau u postranního oltáře.

1419 tam náramně mnoho zlého. Duchowní jeden nižšího swěcení, jménem Mikuláš z Hradce Jindřichowa, bránil wybijcům, kteří wtrhli do sakristie, aby prý nerozebrali náčiní a klenotů kostelních; byl wšak zajat a nazejtří sťat, nejspíše že přitom spáchal nějakau wraždu.

Nepokoje tyto byly králi Wácslawowi tím wíce proti mysli, ježto se zatím počaly díti wěci neobyčejné také mimo Prahu jinde w zemi. Rozkazy králowy o nawrácení kostelů wypuzeným farářům byly také w jiných místech mnohých plněny; ale wzbudily trpný odpor zwláštního spůsobu. Lidé přestali choditi do kostelů, we kterých byli pro přijímání pod obojí spůsobau kaceřowáni, a začali wedením kněží strany Husowy we dni swáteční scházeti se pod nebem, zwláště na jistých horách, kterým dáwali nowá jména wzatá z příběhů biblických, a konali tam služby boží, slýchajíce kázání dle směru Husa a jeho následowníků i přijímajíce tudíž swátost pod obojí spůsobau bez překážky. Shromáždění tato počala se brzy z jara od welkonoc toho roku (16 Dub.), nejspíš hned jak toho dopauštělo mírnější počasí. Prwním místem k tomu wybraným byla rozsáhlá rowina na hoře nedaleko města Bechyně nazwané nowě *Tábor*; při každém pak shromáždění ustanowilo se napřed místo a den shromáždění budaucího. Hlučné toto sbírání lidu našlo brzy také následowání w Praze, tak totiž, že přijímající pod obojí, když byli z nejwětšího počtu kostelů we městě wylaučeni, počali we dni swáteční z rozličných částí města s kněžími a žáky swými we hlučných *processích* choditi do dwau kostelů u sw. Ambrože a u Matky boží Sněžné, we kterých bylo jim kázání a přijímání dle jejich spůsobu propuštěno. Tím nawykal sobě lid pod příčinau pobožnosti welké shluky na ulicích, které wzbuzowaly obáwání wětších nepokojů. Když jednoho dne král Wácslaw s dworem swým nawštíwil kollegiatný chram sw. Appollinaříše na hoře Wětrné na Nowém městě Pražském, obstaupilo jej před kostelem nenadále welké množstwí lidu mužského i ženského pohlawí, weskrz sice bezbraného, w jehož jméně šlechtic *Mikuláš z Husi*, někdy purkrabí králowský na zámku tohoto jména w krajině za Pracha-

tici, přednesl králi prosbu, aby oswobodil přijímání pod obojí spůsobau. Co král překwapený k tomu odpowěděl, nepraw̃í se, než toliko, že řečníka toho nemilého hned potom wypowěděl z Prahy. Podobně se stalo téhož času nejspíš z nějaké podobné příčiny jednomu měšťanu Pražskému jménem Mikulášowi. Král Wácslaw jej dal zajmauti. Z toho pozdwihlo prý se wšecko obywatelstwo obojího pohlawí, žádajíce za propuštění jeho. Král pustil jej na swobodu, wšak pod wýminkau, aby nezůstal w zemi české.[42]) 1419

Wzdorné chowání lidu, který se nechtěl již wíce podrobiti býwalému řádu, dráždilo bezpochyby wždy wíce popudliwau mysl krále Wácslawa, a jistě bylo na něj mezitím wždy také doléháno od bratra jeho Sigmunda, tak že čím dále tím wíc odwracel se od strany Husowy a pomýšlel oprawdowěji na potlačení jí. Ačkoli wětšina jeho rádců a důwěrníků wždy zůstáwala při smýšlení tomu odporném, wšak nedowedli konečně této změny w něm zastawiti, až se i přestal we wěcech náboženstwí sprawowati jejich radau a dorozuměl se s několika málo těmi, kteří se při jeho dwoře znali k straně protiwné. Dle jich rady uzawřel dosaditi jiné konšely we městech Pražských, kteří by zawedli přísnější pořádek we hlawním městě a připrawili tudy cestu ku prowedení rozkazů papeže a nálezů koncilia Kostnického; i učinil to předně na Nowém městě dne 6 Července. *Nowí konšelé* byli weskrz protiwníci strany Husowy; prwním purkmistrem mezi nimi byl *Jan Podwinský*. Předsewzetím jejich nejpřednějším bylo, že wypudili žáky strany Husowy ze škol a uwedli do nich žáky přijaté od farářů; zadruhé jali se přetrhowati hlučná processí po ulicích.

Následek toho wšak byl, že se mysli lidu tím wíce jitřily a že se smělejší wůdci, kteří se počali stawěti do popředí, zanášeli se záměry násilného powstání. Dne 22 Července, we

[42]) Jest o tom zpráwa w rukop. Budišinském Ms. 56 pag. 243: Anno xix captivavit rex Nicolaum civem. Tunc consurrexerunt omnes cives utriusque sexus, quod eum mitteret. Tunc dimisit eum ista conditione, ut in regno Boemiæ non maneret. Možná wždy, že jest to nějaká mylná zpráwa o příběhu tom, který se stal Mikulášowi z Husi.

1419 swátek sw. Maří Magdaleny, byla zřízena opětná weliká pauť na horu *Tábor,* ku kteréž sebralo se lidstwo četné jak nikdy předtím z měst, městeček a wesnic jižních krajin země české z daleka široka. Kněží přítomní spočítali, že tam toho dne 40,000 a něco přes 20 lidí bylo u swatého přijímání. Pobožnost odbýwala se jako pokaždé předtím w pokoji a pořádku. Od rána do poledne pracowali s lidem četní kněží rozdělení k trojímu úkolu. Jedni kázali zástupům rozděleným dle wěku a pohlawí, mužům obzwlášť, obzwlášť ženám a obzwlášť mládeži; druzí slyšeli zpowědi, třetí čtli mše pod stanem na spůsob kaple zřízeným, a rozdáwali swátost oltářní. Po střídmém obědě, při kterém bohatí a chudí požíwali wšeho společně co přinesli, nazýwajíce se *bratřími* a *sestrami*, šli s kněžími processím okolo hory, zpíwajíce pobožné písně; potom pak rozešli se klidně, každý zástup k swému domowu, pečujíce pilně, aby newykračowali z cest a nečinili žádnému škody na polích. Ale kázání měla na mnoze za předmět neřesti panující w duchowenstwě a spůsob, kterými by měly býti wypleněny; a ne-li weřejně před lidem, aspoň nejspíš mezi wůdci, kteří shromáždění tato řídili, promlauwalo se o prostředcích k odporu proti straně nepřátelské, ano prý stalo se také usnešení mezi shromážděnými, dle kteréhož slíbili sobě raději smrt podstaupiti, než by upustili od přijímání pod obojí spůsobau, a oznámili prý to potom také po poselstwu králi. Z wůdců oněch wynikal nad jiné *Mikuláš z Husi,* wypowěděný před nedáwnem z Prahy. Obecně rozšířila se powěst, že se na Táboře jednalo o ssazení krále a zwolení jiného na jeho místo jakož i nowého arcibiskupa k hájení zákonu božího, tak sice, že krále Wácslawa pojal z toho strach a wzal Mikuláše z Husi w podezření, že by chtěl wzbauřením lidu zmocniti se jeho trůnu. O záměrech takowých donesli mu zpráwy nowí konšelé Nowoměstští, kteří aby se králi zalíbili, poslali tajné zřízence swé ke shromáždění tomu na Tábor, aby se wmísili mezi lid a zwídali, co se dálo. Od nich byl král také zprawen, že se na Táboře uzawřelo, o sw. Wácslawě toho roku oblehnauti *Nowýhrad* u Kunratic, w němž toho času přebýwal skoro stále.

Bauře strhla se wšak mnohem dříwe a w Praze samé. 1419
W kostele u Matky boží Sněžné, kdež měli pod obojí posud swobodu we swém náboženstwí, zastáwal jim místo kazatele kněz *Jan ze Želiwa*, mnich řádu Præmonstratského, který byl opustil swůj klášter, člowěk dychtící po přízni obecného lidu, hbitý řečník, opowážliwý a krwawých záměrů se nehrozící. On byl jedním z prwních mezi muži, kteří již nemínili, aby strana jejich déle trpěla útisky, nýbrž aby násilí porážela násilím. W neděli ráno dne 30 Čerwence, jen osmý den po walném sebrání lidu na Táboře, měla na wzdor zákazům konšelským býti opět welká *processí* po ulicích Pražských k ukázání síly přijímajících pod obojí. Kněz Jan držel nejdřiw kázání w kostele, we kterém užíwaje slow zjewení sw. Jana, předpowídal trest a pomstu nepřátelům zákonu božího, přitom pak zwláště narážel na nenáwiděné konšely Nowoměstské. Potom wyšel s welebnau swátostí w processí, které bylo wedeno nejspíš po Koňském trhu a ulicí Štěpánskau nahoru až ku kostelu sw. Štěpána. Účastníci byli na mnoze ozbrojeni meči neb holemi, patrně w úmyslu, aby se postawili na odpor, kdyby se jim od úřadu městského dály překážky. W kostele sw. Štěpána konal práwě farář Jan řádu křížownického služby boží o zawřených dweřích, nepochybně aby byl zabráněn wstup wšem winěným z kacířstwí. Processí dobylo si wšak wpuštění násilným wyražením dweří, a opanowalo kostel pro sebe. Wypuzeni jsau z něho jmenowitě žáci, jichž služeb užíwal farář, i se školmistrem, a také fara jest wybita a zlaupena.[43]) Odtud

[43]) Žeby byl farář Jan přitom zabit, jak wyprawuje Cochlæus a po něm jiní, musí býti pozdější smyšlenka, poněwadž ani *Anonymus de origine Taboritarum* (u Höflera 528) ani *Prokop písař* (tamže 74) o tom ničeho newědí, ač oba wyprawují obšírněji a oba se smýšlením Husitům protiwným; také pak w žádném jiném starším pramenu není o tom zmínky. Ku příběhům toho dne zdá se náležeti zpráwa w listině z roku 1428 w *Actis consistorii* U. XIX. fol. 55 o Wácslawowi někdy kazateli u sw. Štěpána, jemuž wyswědčují guardian a konvent menších bratří w Jihlawě, quod per nefandissimos Wiclefistas, Hussitas ac catholicæ fidei æmulos in eadem ecclesia (in Praga Novæ civitatis in Rybniczka) est captus cum aliis undecim et omnibus rebus suis est spoliatus, literis et formatis sibi super ordinibus sacris concessis; ideo ad nos ob salutem

1419 obrátil se průwod jinau cestau zpátky, totiž přes rynk Nowoměstský a dále mimo radnici. Tam dal kněz Želiwský Jan přednésti žádost konšelům, aby propustili wězně, kteří byli za posledního času předtím zajati pro nepokoje náboženské. Konšelé odepřeli toho, a dawše zawříti radnici, strojili se k obraně proti zástupům, kteří dům obklopili; ano s oken radnice házelo se kamením na lid, při čemž prý udeřena jest monstrancí w rukau kněze Jana. Tím se rozwzteklila chudina, a počala útok na radnici. Jeden z dwořenínů krále Wácslawa stawu zemanského, jednooký, *Jan Žižka* z Trocnowa, propůjčil se přitom, jak se podobá, za wůdce.[44]) Tu jsau wypáčena wrata, chátra wedrala se do domu a do síní, popadla koho stihla z osob nenáwiděných, a jala se shazowat je z wysokých oken dolů na náměstí. Dole stojící napichowali je w letu na oštípy, na sudlice, na meče a na kordy; kdo se tak neproklál, toho dobyli na místě, a ještě do těl mrtwých a do hlaw tlaukli wztekle cepy a sekerami i bodali dýkami, tak že zohawena jsau k nepoznání. Shozeno bylo tím spůsobem deset osob, totiž purkmistr *Jan Podwinský,* dwa konšelé Kliment Šťastník a jirchář Tomášek, místorychtář Mikuláš čili Niklasek a pacholek jeho Sasín, též pět sausedů, kteří drželi s konšely, Čeněk Patriarchůw, Řehla drewník z Podskalí, Jan Humpolec, Wácslaw Barbořin a Jan Kábůw. Jiný konšel Řehák walchář byl zabit w mučírně na radnici.[45]) Po celý čas krwawého pří-

corporis sui confugiens, honeste et laudabiliter fere per quinquennium, piarum subventione elemosinarum vivendo, nobis commansit. Poněwadž se wšak o zajmutí osob w jiných zpráwách také nic neprawí, možné jest wždy také, že jest tu míněn příběh nějaký o něco pozdější.

[44]) O Žižkowi, že byl přitom, zmiňují se jen Wawřinec z Březowé a Bartošek z Drahonic, ale tak krátce, že o spůsobu jeho účastenstwí nedáwají jasné zpráwy; a poněwadž žádný jiný pramen ani nečiní zmínky o něm, jmenowitě pak *Anonymus de origine Taboritarum* jen práwě Jana Želiwského zná co půwodce wšeho, zdá se téměř, že se Žižka jen nahodile dostal k tomu.

[45]) *Staré letopisy české* udáwají počet shozených z oken na 13, *Anonymus de origine Taboritarum* na 13 neb 14; nejjistější wšak udání zdá se býti *Beneše minority* (u Dobnera IV. 67), poněwadž znal i jména wšech zawražděných.

běhu toho zůstal kněz Jan státi s welebnau swátostí, a ne- 1419
přestal pobádati lidu we strašliwém jeho zuření, při kterém ostatně newzbudila se žádná dychtiwost laupeže; nikdo nebral ničeho z wěcí, které zawraždění měli na sobě, nýbrž skwostné čepice a opásání stříbrná každého z nich položili na mrtwé tělo. Když se hlas o welkém powstání lidu roznesl po městě, sebral podkomoří králowský Jan Bechyně branný lid swůj tří set jezdců, a přispíšil, aby se pokusil o přemožení bauře; ale spatřiw rozkacené zástupy, pozbyl odwahy a ustaupil.

Wzbauřený lid a wůdcowé jeho nemyslili také na žádné poddání. Hned po spáchání krwawého činu wyšlo prowolání od těch, kteří se ho zúčastnili, ke wšem obywatelům města, aby se wšichni, jak sausedé tak podruzi, dali nalézti na radnici se zbraní swau pod ztrátau hrdla nebo wypowěděním z města. Toho se ulekli protiwníci strany Husowy, a mnozí dali se na útěk, obáwajíce se nebezpečenstwí. Obec swolaná zwolila pak čtyry *heitmany* co prozatímné ředitele swé až do řádného zwolení nowých konšelů, a odewzdala jim pečet a jiné znaky konšelského úřadu. Přitom osazena jest radnice četným lidem branným a hlídána po wíce dní we dne w noci.

Král *Wácslaw,* když ho na hrádku jeho u Kunratic došla zpráwa o šeredném smetání konšelů, rozhněwal se náramně, a hrozil wšecky Husy a Wiklefy, zwláště pak kněží jejich wyhubiti. Když jeden z dwořanů jeho neopatrně prohodil, že on dáwno cos takowého předwídal, obořil se naň král jako na nějakého spoluwinníka, a poraziw jej na zem, byl by jej zabil dýkau, kdyby ho druzí přítomní nebyli zadrželi. Raddowé králowští, kteří se přídrželi strany Husowy a přijímání pod obojí spůsobau, dowedli wšak předce hněw jeho zase ukrotiti, dorozuměwše se s konšely a staršími Starého města, kteříž se spolu s nimi postawili za prostředníky ke smíření mezi králem a obcí Nowoměstskau. Wyjednáwání jejich wedlo k umluwě, dle které obec Nowoměstská pokořila se uraženému králi, žádajíc za odpuštění swé těžké winy; naproti tomu pak král swolil, aby si obec sama zwolila *nowé konšely* a předložila mu je ke stwrzení. Stwrzení to stalo se již dne 2 Srpna, tedy

1419 třetí den po strašliwém příběhu, na Nowém hradě Kunratickém.[46]) Za prwního purkmistra byl dosazen řezník *Petr Kus,* rozhodný příwrženec strany Husowy, muž jak se zdá králi z předešlého času nemilý; nebo při sazení konšelů dne 19 Ledna roku 1417 byl král wšem předešlým konšelům prodlaužil úřad, jen jeho a druhého Wácslawa Kněze wypustil.

Král Wácslaw patrně se dal tímto spůsobem smířiti jen bezděčně, znamenaje, že rozjítření w lidu již přerůstalo moc jeho; z čehož od té doby rmautil se welice. Strach w něm wzbuzený welkým sebráním lidu na hoře Táboře w den sw. Maří Magdaleny množil se wždy wíce, ježto sebrání takowá opětowala se i dále bez přestání téměř od týhodne k témudni a wždy wětší lid se hrnul k nim i ze wzdálených krajin země, od Plzně, od Hradce Králowé, též od Prahy ano i ze země morawské; také pak weřejný pořádek byl porušen mimo Prahu w několika místech, zwláště udeřením na mnichy žebrawé, zejména Dominikany a Menší bratří, i pobořením šesti neb sedmi klášterů těchto dwau řádů w předměstí Klatowském, w Plzni, w Žatci a w Launech.

Překwapení strašliwau zpráwau o smetání konšelů a welké rozzůření krále, které měla za následek prwní okamžení, dotklo se wšak zatím také zdrawí králowa. Asi týden po onom příběhu počal naříkati na bolest w lewé ruce, kterau odtud cítil neustále, a k tomu přišly potom také jiné neduhy. Dne 15 Srpna, we slawný den nanebewzetí panny Marie, cítě se lepším, wykonal zpowěd, ale swátosti oltářní nemohl přijmauti pro dáwení. Nazejtří dne 16 Srpna neměl do poledne žádné jiné bolesti než onu w lewé ruce. Po obědě wšak hned w hodinu dewatenáctau, to jest asi nynější jednu, byl nenadále těžce raněn *mrtwicí.* Krutá bolest wyrazila z něho křik jako prý řwání lwowé. Dwořané w užasnutí shromáždili se okolo lože jeho, na kterém po tři hodiny těžce zápasil se smrtí, až skonal w hodinu dwaadwadcátau, jinak nešporní.

[46]) Udání dne a místa nachází se w sauwěké pamětní knize Nowoměstské K. 1.

Registřík.

Roku 1872 vyšlo:

1) *Sborník vědecký.* Odbor historický, filologický a filosofický. Číslo IV. Obsahuje: Příspěvky k historii českého pravopisu od J. Gebaura. Za 2 zl.

2) *Sborník vědecký.* Odbor přírodovědecký a mathematický, Živa nazvaný.

Číslo IX. Obsahuje: Mistr Jan Černý a jeho herbář z r. 1517. Sepsal Dr. J. Ruda. Za 50 kr.

Číslo X. Obsahuje: Cremonovy Geometrické transformace útvarů rovinných. Podává Dr. Em. Weyr. Za 40 kr.

* 3) *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I.* l. 1547. Sepsal Karel Tieftrunk. Za 3 zl. (Rozebráno.)

4) W. Shakespeara *Romeo a Julie,* přeložil Fr. Doucha. (Druhé zpracování.) Za 40 kr.

5) *Zkrocení zlé ženy* od W. Shakespeara, přeložil J. J. Kolár. Za 40 kr.

6) *Dějepis města Prahy.* Opravy a doplňky k dílu I. Podává W. W. Tomek. Za 50 kr.

7) *Perikles, kníže Tyrský,* od W. Shakespeara, přeložil J. Malý. Za 40 kr.

*8) *Severoamerické soustátí,* sepsal J. Malý. Za 1 zl. 40 kr. (Rozebráno.)

9) *Shakespear a jeho díla.* Sepsal Jak. Malý. Za 40 kr.

Zakladatelé Matice české mohou na svou knížku odbírati:

1) *O determinantech.* Sepsal Dr. Fr. Studnička. Za 60 kr.

2) Dra. Fr. Studničky: *Základové vyšší mathematiky.*
Díl druhý. Sešit I. za 1 zl. Sešit II. za 1 zl. 40 kr.
Díl třetí. Sešit III. za 80 kr.

3) *Slovník řecko-česko-německý* ku potřebě žáků gymnasialních složený od Frant. Lepaře. Sešit po 50 kr. Dílu I. seš. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8., II. seš. 1. 2. 3. 4. 5. Dílo ukončeno.

4) *Asie.* Přírodní poměry. Sepsal Dr. Jan Palacký. V Praze 1872. Za 2 zl.

5) M. Vikt. ze Všehrd *o právích země české knihy devatery.* Vydání nové, kteréž upravil Dr. H. Jireček. V Praze 1874. Za 4 zl.

6) *Vesmír.* Obrázkový časopis pro šíření věcí přírodních. V Praze 1874. Za 4 zl.

